

રીસ્તિસ્તાન

યાને

ગુજરાતનાં જરતોસ્તીઓની

ક્રિયાઓનું વર્ણન

સખનાર

(મહુમ) એવંદ શેહરિયારજી દાદાભાઈ ભરૂચા.

મુંબઈ યુનિવર્સિટીના ફેલો, પ્રખ્યાત ધર્મબ્યાસી

અને ધણાંએક ગ્રંથોના કર્તા.

મહુમ એવંદ શેહરિયારજી દાદાભાઈ ભરૂચાની ૧૮૮૨ માં રચેલી 'રીસ્તિસ્તાન' નામની ચોપડી એમનાં રચ્યા પછી ૩૫ વરસે બહાર પાડી છે. 'મરણ પછીના ક્રિયા-કામો'નું આ પુસ્તક તેના બાણીતા કર્તા તરફથી આઠ વરસની અયાગ મેહનત કરી લેયર કરવામાં આવ્યું હતું. આ એવંદ શેહરિયારજીની જીંદગીનું એક મોટી સરસ કામ છે. અને એક યાદગાર પુસ્તક છે, જેનું કદ લગભગ ૬૦૦ રૂબી આઠરેલા પાનાનું છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં એવંદ શેહરિયારજીએ કોઈ પણ અગાધિથી માની લીધેલા વીચારો દાખલ નહીં કરવાની ઘણી સાંભાળ લીધી છે. આ પોતાનું એક મોટું પુસ્તક 'પોતાની જીંદગી દરમિયાનનું એક મોટું કામ છે,' એમ એવાણ પોતાના અંગત મીત્રોને કહેતા હતા. ઇરાની સાહિત્યને લગતાં પણ હસ્તપ્રતો અને છપેલી ચોપડીઓની મદદ સાધનું આ પુસ્તક એક અઠંગ અભ્યાસીની શોધઓળાનું એક પરીણામ છે.

આ પુસ્તકમાં જરતોસ્તી ધર્મની ઉત્પત્તિ, આરોગ્ય વિદ્યા અને તવારીખ વિષે અગત્યનાં લખાણો આવ્યાં છે. મુખ્ય કરીને રવાન અને રોહર વિષેનું લખાણ જરતોસ્તી ધર્મની ફીલસુફીને હિતમ ખ્યાલ આપે છે.

એ હિપરાંત કે કમયાળ હસ્તલેખોના ઉતારાઓના ગુજરાતી તરજુમાઓ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યા છે તે અગાધિ કંઈ પણ ખાત થયા નથી.

રામશુભ-ઓલમાં ખાનબાહદુર સરદાર દસ્તુર દેસાણાએ આ પુસ્તકનો ફોબાચો મેહરબાનીની સાહે લખ્યો છે.

પ્રગટ કરનાર

હાશમ તેમજ એકેદેશરીઅમ

હિમત ૩૦ ૬-૦-૦

૫૦ પી. પી. સાથે ૧-૮-૦૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગતરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૧૩૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ગુગાથેલુ ગોર

વિષય ૬-૩

મહાત્મ વિદ્વાન શ્રી પ્રો. રા. કામીજી

જરથોસ્ત નામું

રચનાર:-

મહાત્મ એવંદ તેહમુરસ દીનશાહજી આંકલેશ્યાં.

આપણી કામનાં બધાં દીનદાર અને નીતિમાન જરથોસ્તી નર-
નારીઓ તેમજ ઉધરતી કુમલી વયનાં બાળકોને પોતાના પેમાબ્બર
વખશુરે વખશુરાંન અશે સ્પીતમ જરથોસ્ત સાહેબ કોણ હતા, તેમણે
પોતાની જાંઘી કેવી રીતે યુગ્મરી હતી, તથા પોતાનો બરહ-
દુન્યાનાં લોકોમાં ફેલાવવા કેવી રંગ, અને મુસીબતો ખેંચી હતી, અને
તે સધણું છતાં તેણે પોતાનાં એ મહા કીર્તીવંત કામમા કેવી ચીવ-
ટાઈથી વલગી રહી, સધલો આધાર પોતાના પેદા કરનારા ઉપરજ
રાખી એવટે પોતાના મહાન કામમાં કેવા ફતેહ શીરાજી-બરેલા નીવડી
પોતાની કીર્તી જગ આશકારા કીધી હતી તેનું ખુદ અવસ્તા પુસ્તકોને
આધારે જે અસરકારક વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે તે ફરક-જરથો-
સ્તીએ વાંચી તે ઉપરથી પોતે પોતાની જાંઘીનું સાર્થક શોધવું
જોઈએ છે.

કીર્મત રૂ. ૧-૮૦

મહાત્મ તેહમુરસ:-
ધી ફેર્ડ પ્રીન્સિપલ,

૦ ૧ પાસે બાબર સ્ટ્રીટ, મોહ મુખ્ય.

કીસ્સે સંજ્ઞા

પોતાના આરા પવિત્ર ધર્મની પાસાની માટે ધરાનથી હિંદુસ્થાન
માની આશરો શીથેલા જરથોસ્તીઓની કહાળીનું આશરે ત્રણસો વરસ
ઉપર લખાયેલું એકપુરું દાસ્તાન. અનલ દારમી એતોમાં-અંગ્રેજી તથા
ગુજરાતી તરબુમાં સુધાં તથા જરથોસ્તી ધર્મ જાહેરાતીને સમગ્રવત્તારા

૧૬ પ્રખ્યાત સંસ્કૃત શ્લોક

તેના અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી તરબુમાં સહિત
જનપીતા તવારીખતવેશ.

મહુમ મીં ૨૦ પેં કરકરયાએ

એક વિદ્વતાભર્યો હીનાયો લખ્યો છે. મીં ૩૨૨૫ અ. પેમા-
સ્તર, ખી. એ; એલએલ. ખી. વકીએ એ કેતાય એડીટ કાધી છે.
એકેએક જરથોસ્તીએ ખરીદવા એમ આ કીતાય, છે.

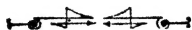
પ્રગટ કરનાર:-હોશંગ તેહમુરસ અંકલેસરીઆ.

કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ /

ગુમાચલું ગોહર.

પારસી સંસારની વાર્તા.

લખનાર:—

હીરાંબાઈ શેરાબશાહ દાઢવાલા.

નામરાંબાઈ નસીબ, વીગેરે વાર્તાગ્રાંથનાં કર્તા.

પ્રગટ કરનાર:—

હોશંગ તેહમુરસ અંકલેસરીઆ.

નં. ૧, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોલ.

ગ્રંથ.

૧૯૨૫.

ક્રિમત રૂ. ૨

ગજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

આ પુસ્તક “ધી ફ્રેટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ” નં. ૧ પારગી ખાતર શ્રોત, .

ફ્રેટ, મુખ્ય મર્ચ હોશંગ તેમ અંકલેસરીઆએ

છાપ્યું છે અને પ્રગટ કર્યું છે.

અર્પણ પત્રીકા.

અમારા કુટુંબથી નહિ ભુલાય તેરી યાદ પાછલ મુકી
જનાર અમારાં અસીલ વહાલાં નેક માતાજી

શોરીનખાઈ ધનજીભાઈ ફરામજી કુખારા

જેવણ

તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૯૦૪ માં .

૩૦ વરસની ભરજીવાન વયે બહેસ્તનશીન થયા હતા

અને

અમારાં અસીલ રાંક ગરીબ સ્વભાવનાં વહાલાં બહેન

જરખાનુ શાપુરજી કાપડયા

જેવણ

૩૮ વરસની ભરજીવાન વયે નાના બાળકોને મુકી
૧૮ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૫ ને દીને બહેસ્તનશીન થયાં હતાં

એ એ બધી વહાલાંઓની પ્રીયવંતી બલી નેક યાદમાં
તેમજ સવત્રાં અનોશહેરવાનોની અશો ગંભીર યાદમાં

‘યા મારી મહેનતનું’ નાચીજ ફળ ઉંડા

પ્યાર સાથે અર્પણ કરું છું.

શોરાખાઈ શોરાખશાહ દારવાલા.

(શોલાપુર)

મારી તરફના બે બોલ.

બહેનો અને ભાઈઓ,

ગુજરાતી સાહિત્ય ધણા આકારમાં આપણા જરથોરતી કર્તા-
ઓની કલમથી બહાર પડ્યું છે. કોઈએ ઇતીહાસીક રૂપમાં, કોઈએ વૈદક
રૂપમાં, કોઈએ કહેવત કથાના રૂપમાં, તે કોઈએ વાર્તાના આકારમાં
પોતાની કલમ અજમાવી છે. મને પણ નાનપણથી લખવાની મગ્ગ
ભોગવવાનો શોખ હોવાથી મારી કલમ મેં વાર્તાના આકારમાંજ શરૂ
કીધી છે.

હેલાં વીશ વરસની મારી એ કોશિશમાં જો મેં કંઈની ફતેહ
મેલવી હોય તો તે માટે સૌથી પહેલો મારે તે કીરતારનો આભાર
માનવો જોઈએ ને તે પછી મારાં માતપિતાનો કે જેઓનો કલમ તૈર-
ફનો ભારી શોખ મારાંમાં ઉતરેલો હતું માનું છું. ધણા વરસોની વાત પર
મારી નૂતની આંખોએ હું જોતી હતી કે મારાં મરહુમ નેક માતાજી
શીરીનખાઈ ધનજીભાઈ દુબાશના લેખો તે વખતનાં જાણીતાં “અંબી
બોધ”માં વાંચતા હતા તેમજ મુશ્કેલ ઉપ્યાસોમાં પારખી ધનામ છત-
નારાં શોખીન હતાં. તેમજ મારા માનવંત નેક પિતાજી ખાનસાહેબ
ધનજીભાઈ ફરામજી દુબાશખી એક વાર્તાનવેશ અને કલમકસ
હોવાથી મારી ફતેહને માટે હું એ લોકનેજ અભારી સમજી છું.

મને જાણીને ખુશાલી અને સંતોષ ઉપજે છે કે મારી વાર્તાઓ
હરદમ મારાં વાંચકોની હોંસ ઉશ્કેરનારી અને મનપસંદ થઈ પડી છે.
હું એવો ફાંકો રાખતી નથી કે મારી વાર્તાઓ તદન “આરીજનલ” છે,
તેમજ એક ચોપડી પરથી તેને મરડી મચડી ઉતારે કરવાનેથી હું
નાપસંદ કરું છું. પણ ત્રણ ચાર ચોપડીઓ વાંચ્યા પછી તે દરેકમાંથી
સારું પાત્ર લઈ ત્રણ ચાર પાત્રો સાથે ગુંઠવા દહાડાના દહાડાઓ ભેળું
કસી એક ખુણામાં બેસી આપણા સંસારને લાયકનું મળેલદાર વળું
ગુંઠવા પછીજ મને પુરો સંતોષ મળે છે.

હવે મારી હોંસ આગલ વધી. એ બધી વાર્તાઓ ચોપડીના
આકારમાં બહાર પાડવા મને ઉલટ થઈ; પણ સંસ્કારમાં ગુંટાયલા મોરો

બાપ બહેનોને સમજવાને મુશ્કેલ નહિ આગશે કે સુખધી દુર દેશ-
વર રહેનાર એક બાપુ લખનાર માટે તે હોંસ પાર પાડવી કેટલી
મુશ્કેલ છે.

મારી વાર્તાની પહેલી ચોપડી “નખરાંબાઝ નસીબ” બહાર પાડવાને
હું નસીબવાંતી નીવડી હતી; અને માફ થઈ શકે તેવી મગરૂરી સાથે
મને જણાવવું પડે છે કે, તે મારી ચોપડી એટલી સહેલાઈથી ઉત્પાદન
ગણ કે તે માટે વધુ ઘોરડો મલતાં તે બધાં વાંચકોને ‘ના’ લખવાની
મને ફરજ પડી હતી, જે વખતે મારી દીલગીરી ઈજ હતી કે કાં
નહિ તેની વધુ નકલો હું છપાવી શકી.

તેજ મીસાલ હું વાંચકોની ખીદમતમાં આ મારી બીજી વાર્તા
“ગુમાયલું ગોહર” રજુ કરવાની રજા લઉં છું. અત્રે મારે ધી ફાટ
પ્રીન્ટીંગ પ્રેસના માલેક મી. હોશંગ તેહમુરરપ અંકલેસરીઆનો
આભાર માનવાનો છે કે જેવણનાં બહાજ જુનાં અને જાણીતાં ફાટ
પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં તેવણે બહુ ઝડપથી અને સુદર છપાઈ સાથે મારી
વાર્તાનું આ બીજું પુસ્તક પ્રગટ કરવાનું માથે લઈ મને પુરતી
સગવડ આપી છે.

પ્રીય બહેનો અને બાપુઓ, આ મારી વાર્તા તમો સનમુખ
મુકતાં હું ઉમદ રાખું છું કે જેવો આશરો મારી “નખરાંબાઝ નસીબ”માં
આપી મને ખુશાલી પેદા ડાઘી હતી તેવાજ આશરો આ વખતેથી
આપશો. હવે પછીની મારી બહાર પડનારી ચોપડીઓ માટે તમો
તરફથી એનાંજ દીલસોજ ઉત્તેજનની આશા રાખતી

દુવાગીર બહેન,

હીરાંબાઈ શેરાબશાહ દારવાલા.

(શેલાપુર)

ચોરને ઘેર ચોર પરાણા

અ કહેવત કેમ પડી?

આપણે વાત કરતાં અવારનવાર કોઈ કોઈ કહેવતો બોલ્યે છીએ, પણ તેનો અર્થ સમજતાં નથી, જે સમજવાથી આપણને એવડી ગમત લાગે છે. કહેવતોની ઉપર રમુજ વારતા બોલે દલદાર થાયો.

કહેવત મુલ

બાહર પડ્યો છે. એકવાર વાંચવાની શરૂ કરી તો બીજાકુલ હાથમાંથી મુકવા ગમશે નહીં.

કીંમત રૂ. ૨૫૫ વી. પી. સાથે રૂ. ૩.

પ્રગટ કરનાર:-હોશિંગ તેલુમુરસ અંકલેસરીયા

ધી ફોર્ટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

પારસી બજાર જીટ, કોટ, મુંબઈ.

ગુમાયલું ગોહર .

પ્રકરણ ૧ હું.

Welcome

• ‘દાદી-હાલિસ’ના તે ભપકાદાર ડાઘતીંગ રમની સુંદર ટેબલ પર ફક્ત ચારજ જણાં ખીરાજેલાં હતાં. હેડપર તે અસલી કારીગીરીની કીમતી ખુરશી પર ‘હાલિસ’ના માલિક સર દાદીબા હોશંગ ખીરાજેલા હતા. તેવણના જમણા હાથ પર હમણાંજ રટીમર ‘મદુરા’ માં લંબનથી આવી પુગેલો તેવણનો વારસ ભત્રીજો બહેરામ કેકોબાદ હતો, જમણે દાદા હાથ પર ‘હાલિસ’માં નાનપણથી પગાપલો તેવણના મરનાર બહેનનો દીકરો ફરેદુન વકાલ હતો, ને સામે ‘દાદી-હાલિસ’ના માનીતા અને મહેનતુ સેક્રેટરી મી રસ્તમજી મહેતા બેઠેલા હતા. સૌનાં મહોડાં હસ્તાં ને ખુશાલ દેખાતાં હતાં.

“ખરું કેહુંચ બહેરામ, તારો ચહેરો આપણાં કુટુંબની આબાદ નકલ છે ને તેખી સૌમાં સુંદર ને શોભાઇતો લાગેચ,” સર દાદીબા હોશંગે હાથમાંનો છરી કાંટો મુકી દઇ તે જવાન ગમ હરખથી ધારી ધારીને જોતાં કહ્યું.

તે જવાન મીઠાશથી હસ્યો પણ આ બોલવું તે શેઠના દાદા હાથ પર બેઠેલા જવાનને ગમેલું લાગ્યું નહિ. આ ત્રણ જણાંની ખુશાલીમાં ચાલતાં ટાહેલાંમાં તે કશોખી ભાગ નહિ લેતાં અત્યાર સુધી ફક્ત ‘ચોપ’ ખાવામાંજ રોકાઇ રહ્યો હતો.

“કેમ રસ્તમજી, તમુને કેમ લાગેચ ?”

“મને તો આબાદ તમારો પોતાનોજ નમુનો લાગેચ.”

“હાહાહાહા—તેમ લાગવોજ જોઇએ, કારણ એના બાવા કેકોબાદ ને હું બેઉ જોડયા ભાઇએ થઇએ. એના બાવાએ ઉમરમાં આમા પછી પોતાના પીતાનું અપમાન કરવાથી પોતાનો હજ

ખોદ્યો ને લંડનમાંજ હંમેશનો વસ્વાટ કરીને માર્જે લાગા.” આ બોલતાં તેવણનો સાહજ ગડગડી ગયો.

“ ને કાકાજી, તમે શું મોટાનાવાતું બધું કહ્યું કરતાતા કે ?” બહેરામે આતુરતાથી પુછ્યું, પણ તેનો જવાબ આપવા સર દાદીબાએ આખી બે પળ ગળી કહાડી.

“ એ તો બધી નસીબની વાત છે; પણ તે છતાં હું તેવણને દરેક રીતે રાજી રાખવાની કોશિશ કરતો’તો. પણ એ બધું જવા દે. મારા બાપનું બચ્ચું મારી નજર આગલ મેં લીધું ને તે ખીચારાને નહિ તો તેનાં બચ્ચાંને ધનસાહ ને હક મથોય એટલે આજના જેવું મારું દીલ હલકું કાઢ દહારો નહિ ઉતું.”

ફરેદુને એક જબરો લોહીનો ગોટ ગળી લીધો ને ઉઠી. આવેલું દીલ શાંત કરવા પાસે પડેલું ગ્લાસ મોહડાં ગમ લીધું.

“ વાઈ રસ્તમજી, આજથી હવે તમે મને ખીલકુલ આશાયસ આપજો હંકે,” થોડોક વાર ગુપચુપ ખાણું આગલ ચાશ્વા પછી સર દાદીબાએ પાછું ચલાવ્યું. “ મારો આવો સરસ દીકરો મેં તમને આજથી “ નવા શેઠ ” તરીકે બેટ આપ્યોય. હવે મને કંટાલો ના આપતા. જે હીસાબ કીતાબ આપવો લેવો હોય તે આજથી બધું મેં એનેજ માથે નાખ્યું.”

“ આય તમારો વખત આશાયસ લેવાનોજ છે ને તે મારા ‘ નવા શેઠ ’ બરાબર સમજેય.” રસ્તમજીનાં આ વાક્ય પર બહેરામે હસીને “ જરૂરજ !” બોલ્યો ટેકા આપ્યો ને ફરેદુને તેજ પળે તે હસ્તા જવાન ગમ કરડાં નેણથી ભેડ્યું.

“ કેમ એટા ફરેદુન, તું તો આજે કંઈ બોલતોજ નહિ, શું છે ? એ તો જરા અંજાણું કરીને; ખાકી બહેરામ, એ મારો ફરેદુન એક વખત તારી સાથે મલી જશે કેની તો બાપબાપની કાની છવ આપશે.” રીતબાત ખાતર તે બેઉ જવાનોએ એકમેક તરફ હસીને ભેડ્યું—

પણ—પણ—

અરે તે ચાર આંખોના મેલાપની અસરે તળેથી એક એવો

અજબ ઝનુની ચમકારો પસાર થઇ ગયો. કે તેવો કદી કોઇએ જોયો હતો નહિ.

બીજા દસ મીનીટ ચમત્કાંડ સાથેજ ચુપકીડીમાં પસાર થઇ.

“દીકરા બહેરામ, તારી પધરામણીની ખુશાલીમાં મેં આજે સાંજે એક મેઝાવડો ઉભો કીધાય. કેમ રસ્તમજ, તેની ગોઠવણ બધી બરાબર થઇયની !”

“હાલ, તેને વરે તમે શીકર રાખવી નહિ.”

“આજના જેવી ખુશાલી મને કાંઈ દહાડો લાગી નથી.” તેવણે તે પાસે બેઠેલા જવાનનાં ખુશાં માયાપરના હુરા બાલો પર પોતાનો કરચલી વળેલો હાથ માયાથી મુક્યો. “મારા દીકરા હું તુંને આજે ઘણી ઘણી આજખાણો કરાવશ ને મારા ચેરાગ તરીકે તુંને જાહેર કરશ.” તે દાદમર પાસે હું ખરાં જીગરથી ઇચ્છું કે તું આપણી ફામનો એક માનીતો શેક્યો, સાસાયડીનો એક લાડલો જવાન ને રાજ્યનો એક વફાદાર માન્યત શેહરી નોવડે !” તેવણે મુરાદ ખરાં દીક્ષથી ચાઢી પણ તે પાર પડી કે નહિ તે આપણે આગત આલતાં જોઈશું.

અહિં તે આંખું ખલાસ થયું. સર દાદીના પોતાના ખાનગી ચોરડા તરફ વળ્યા. બહેરામ રસ્તમજ સાથે વાત કરતો હોલમાં ચુંટાયો, ને ફરેદુન—તેતું મન બીજકુલ ઉચત હતું. તે લાયબ્રેરીમાં ધસ્યો ને તે લો-ચેર પર જોરથી થપકાયો. “શું માર્ગથી નસીત છે ! નાનપણથી હું મોટી મોટી આશામાં ઉધર્યો ને છેક ખારમે કલાકે મામાજીએ મને રખડાવ્યો. માયાપાપ તો એક ઘેરનાં થોભનાં સીરાય મારે વરે કંઈથી મુકી નથી ગીયાં. એ ડોકરાને રાજ રાખવામાં મેં મારી આખી જીંદગી અટવારી ને આંધ શું થત ગયું ?” તે હવે ઝનુની ઉડીને તે મોટી લાયબ્રેરીમાં આંટા મારવા લાગો. “થત ચુકું ! મામાજી તો એને જોતાંને વારજ ખુશ ખુશ થત ગીયાય, કારણ વેરાતી માત્ર છે ને વગી આંખે ઉડી વળે તેવો છે; પણ એક મ્યાનમાં છે તલવાર કદી હોયજ નહિ.” તેણે હાંત પીસી નાખનાં પોતાના બેઠેલા જોરથી મસખ્યા. “જે બંધુ મારે ઉતું તેના આજથી એ ઘણી થઈ બેઠાય ને મને એક રખડતા કુત-

રાની કાની બાળુ કરી નાંખ્યોય. પણ હું એ ચાલવા દેવાનો નથી. ” તેણે તપી જતું મગજ ભેરથી દાખ્યું ને તે નજદીકની તેમજને અધેડી જમીન દીકતો ઉભો. “મને એમ એકદમ મહારાજ જવું નહિ ભેષ્યે. એના હમામપરથી મને નહિ લાગતું કે એ આંધ ડોકરાની મારા જેવી તાબેદારી કરી શકે. છુટાએ એને આજથીજ બધું સોંપી દીધુંય પણ કાણે જાણેય કે એ હથેલીમાં ચાંદ નહિ બતાવશે ? હું એની પુઠેજ છેઉં, હું એનો જમ છેઉં. હમણાં બધો નવો હમ છે તેટલાં ઠીક ચાલશે; પણ પછી એવણના બપકા પરથી એવણ બધું નીશાળે નહિ મુકે તેની ભેરટી થું ? પછી એની ગમ ફરેફર વડીલ ઉભેલો છે. એક ખોટી હમડી હું એને પચવા દેવાનો નથી. અચ્ચા બહેરામ, તું જે સીધેસીધો મારી સાથે ચાલશે તો તેમ, નહિ તો તારો કાંટો કાઢતાં મને કાંઈ નથી આવડતું ? હા-હા-હા ” બાણુંજ કડવું તે હસી પડ્યો. “ આજની એની મારી તરફની રીતથીજ હું સમજી ગયોય કે એ કાષ્ટથી વાતમાં મારી સાથે એડી થવાનો નથી. ” તે કંઈક વીચારમાં ચુંચવાયો, પણ ખીજીજ પળે તે ફરીથી ઝેંઉ હાથો પાટલુનના ગજવામાં નાંખી લટાર મારવા લાગો. “ છટ, છટ ! મારા જેવા માણસે એનેથી ખીલવાનું કંઈજ કામ નથી. બસ આય પાર કે પેલે પાર ! હું ખાંઉં કે એ ખાય ! પણ એ માણસ મને એટલો અણગમતો છે, એને ભેષ્યેજ મને એવું થાયજ કે બસ—” તેણે ધસી આવતા બચકર વીચારેથી પોતાતું કપાલ ભેરમાં દાખ્યું અને ખુલ્લી હવાની શોધમાં તે ઝડપમાં ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો.

ખીજી તરફ બહેરામ રસ્તમજથી વાત કરતો પરવારી પોતાને માટે તૈયાર રખાયલા તે બપકાદાર ઓરડાની આરામ ખુરશીપર આવીને પડ્યો. “વાહ, ધાર્યા કરતાંખી કાકાજી તો બાણુંજ પ્રસન્ન થઈ ગીયાય. હું તો કંઈ બહાતાજ ખ્યાલો લઈને લાંડતથી ઉપડ્યોતો કે કદાચ મારા પપાની નાફરમાનીના બહવામાં કાષ્ટ મારી પાસે તાબેદારી કે મારી મંગાવવા ધચ્છતું હોય; પણ નહિ, અહિં તો જનફેશાની સીવાય હું ખીજી કશું જોતો નથી. અક્ષબત એવણ મારા મુરખી છે, એવણને

હું માન આપશ; પણ પેલા માણસ-ફરેદુન-જેમ પછવાડે પછવાડે ફરેચ ને તાબેદારી કરેચ તેમ કંઈ મારેથી થવાની નથી. એ ફરેદુનને બસ પહેલી નજરથી હું ધીક્કારતાં શીખ્યોચ; જો કે હું એને ઓલખતો નથી, એને પીછાણ્યો નથી તોખી એમ કાંચ હોશે? એની આંખો સાથે હું મારી આંખો મેલવવા માંગતોજ નથી. અરરર એજ માણસ સાથે કાકાજ કહે-ચ કે મને આંચજ ‘હાઉસ’માં ભઈભઈઓ તરીકે રહેવું પડશે. સીધો પાધરો રહ્યો તો રહવા દધશું, નહિ તો મારા હુકમે એને સીધો રસ્તો દેખાડી બહાર કઢાડશું,” ને કંઈક ઠાથી હસ્તો તે હવે આરડામાંથી બહાર નીકળ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨ જી.

“ગુલનાર તીરંદાઝ.”

ખરેખર હયુઝરોડ પરનું તે ‘દાદી-હાઉસ’ ત્યાંના આખા લતા. પરનું એક સૌથી સુશોભીત અને દમામદાર મકાન હતું. તેની ફરતી ગેલરી અને તેના વીશાળ બગીચો તમામ બહારમાં જાણે આજે ખુશાલીથી પૂમરી રહ્યો હતો, જ્યાં જુઓ ત્યાં બસ “WELCOME” શબ્દ લખાયલો હતો. લામ્પોખી તેજ શબ્દોથી પ્રકાશી રહી હતી; વાવ-ટાઓખી તેજ શબ્દોથી ભચી પડતા હતા. સર દાદીયા હોશંગને ખુદા તરફથી ઘણી નવાજેશો હતી; તેમાં લક્ષમી દેવી તો તેવણુ પર જાણે દુરખાનજ હતી. રોજની હજારોની ઊધલપાથલ દર કલાકે ચાલુજ હતી, માન અને ઇજત તો તેવણુનો દોસ્ત હતો; દોર દમામ તેવણુના તાખામાં હતો, ને તેવા સુખમાં ‘હાઉસ’ના નવા વારસની આજની પધરામણીની અપાર ખુશાલીમાં તેવણે એક મોટું મીત્ર મંડળ આજે એકહું કીધું હતું. પોતાનાં તાલેવંત દોસ્ત મંડળ સાથે તેવણુ પોતાની ગરીબ અને અધ્યમ જોખાખો ચુકયા નહિ હતા. પોતાના દયાળુ અને બહા ખવા-સથી તેવણુ દરેકને એકસરખાજ ગણતા હતા. આહ, ગરીબ કે દોલત-વીન બધાંને તેવણુ પોતાનો નવો વારસ દેખાકવા જાણે તલપી રહ્યા હતા.

પોર્તીકાની બહાર જે મોટરો અને માડીઓની અલગાર લાગી હતી તે પરથી ‘દાદી-હાઉસ’ની અંદરનો ઠાક સહેલથી સમજી શકાતો

હતો. પરોણાંચિને આવકાર આપતાં અને તે વહાલા વારસની ઓળખાણ કરાવતાં તેવણ કહીબી ઠાકયા નહિ. ભવીશ્યના આ આગવંતા 'શ્વેર' ને જોતાંજ દરેક જણ હસ! અને ખુશાલીથી તેની સાથે વાતે વળગતું હતું, ને તે જોતાં તેવણ ખરે અને સંતોષ પ્રાપ્તતા હતા. ખેંડના મધુર અવાજને વચ્ચેના ખુશમીજાળ ટાકુકા ટુચકા અને 'નીર્દોષ રમત ગમત પછી હવે ત્રોતાજનો વચ્ચેથી અંકેક પછી ગાયનો શરૂ થયાં. એ એક ગાયનો પુરાં થતાં ત્રીજું ગાયન ચાલતાંજ પરોણાંચિઆં મોટી ચક્ર્યાર ચાલી રહી. સૌની નજર તે હાથમાં દીલરૂપા બાંધેને ગાતી સુંદર ઊંકરી તરફજ ચીટકાયલી હતી.

“ રસ્તમજ એ ગીત ગાયચ તે ઊંકરી કાણુ છે ? ” સર દાદી-બાએ આખે આમગ્ગાસ ચઢાવતાં પોતાના સેકેટરીને સવાલ કીધો. તેવણની નજર તે કામળ નાજુક નાની ઊંકરી પરજ ટીંગાયતી હતી.

“ એ તો મરહુમ જમશેદ તીરંદાઝની ઊંકરાની ઊંકરી છે; આપણી બંગલીમાં રહેચ તે. ”

“ બરાબર, બરાબર; મને તેજ ધ્યાન આવેચ કે મેં એવો ચહેરો કેઠો જોયલો છે. ખચ્ચીત એનો બાપ ખુદાદાબી આબાદ એવોજ ખુબસુરતીનો નમુનો હતો. જીવતું રહે કાંઈ ખચ્ચું! ” તેવણે હવે આમગ્ગાસ કહાડતાં એક નીસાસો ખેંચ્યો. “ ઇનશાનની ચડતી પડતી કેવી છે. એજ જમશેદ જીવાનીમાં બહો સારો વખત જોયલો ને વાજબી બોલું તો મારી શરૂઆતમાં મને એજ જમશેદ બણી બાબદમાં મોટી મદદ અને સલાહ આપેલી, ને બાળે તેનુંજ ખચ્ચુ દુન્યામાં એક બીમાર માતા સાથે નાવારેસ પડયુંચ. રસ્તમજ, એ માય દીકરી તદત સગવડમાં છેની ? ”

“ હાજી, એ લોકની બંગલીનું બાકુંબી મેં તમારા હુકમથી લેતું હવે બંધ કીધુંચ. ”

“ તેમાં શું વળ્યું ? એ કુટુંબ તરફની દરેક દરજ મને બખ્તરીજ જેઠાએ. દર મહિને સો રૂપાડું લવાજમ એ માય દીકરીને તમે પહોંચતું કરજો, કારણ આપણે બાણેગ કે એ લોકને પાળનારૂં બીજું કાંઈ નથી. ”

“જેવા તમારો હુકમ.”

“કેવું અગત્ય જેવું છે કે એ ઓકરીને મેં કદીખી આગલ જોય-
લીજ નહિ.”

“હાજી, એને અજોજ જાહેરમાં પહેલવહેલો સાડીમાં દેખાવ
દીધાય. હજુરતો એ નાનું બચ્ચું છે. સતરેક વરસ હોશે.” હજીસુધી
તે વૃષ્ઠ અહસ્થ તે નાની બાળાને વખાણુથી જોયા કરતા હતા.

ખરેખર તે એક જેવા લાયકજી પીકચર હતું. ક્રીમ કલરની
કરખી સાડી, તેજ રંગનું જ્યોર્જેટનું સાદું બ્લાઝીઝ ને તે પર એસેલા
તેં નાના ગુલાબના બંચ સીવાય તે ઓકરીના બીજે કશોખી ઠાઠ હતો
નહિ. હીરા મોતીમાં મઢાયલાંઆને અને કીમતી દ્રેશ સજનારાંઆને
તો ત્યાં ટોટો હતોજ નહિ, છતાં તે બધાંની વચમાં આવાં સાદાં
કપડાંમાંખી તે પોતાનાં ગુલાખી ઘટમઢાર ચહેરા સાથના ઉંચા મોહક
આકારથી જાણે અધકારમાં ચંદ્રમાં પ્રકાશે તેમ બધાંની વચમાં
દીપી રહી હતી. ઠાળા કરચ્યાળા બાલો એવી તો સુંદરતાથી જોઢવેલા
હતા કે રૂપેરી કપાલ ને કમાનઢાર બવાં જોનારને વધારેજ ખેંચી રાખતા
હતા. ફક્ત પહેલાજ જાહેર દેખાવમાં તે ઓકરીએ આજે જાણે ખુદ
તે મેલાવઢાનાં ‘હીરા’નેખી લુલાવી નાખ્યો હતો. બસ તે ખુદાની એક
એવી ઉત્તમ કારીગીરી હતી કે જેવી ઇનશાનની નજર તેનીંપર પડતી
કે તેમાંથી છુટવાને તેને આખી પાંચ પળ માળી કઢાડવી પડતી.

આખરે ગાયન પુર થયું ને તે મીઠો મધુર સરોહ બંધ પડ્યો. તાલી-
આથી હોલ ગાજી રહ્યો. “બહુ સરસ, બહુજ સરસ! મને એ બચ્ચું
બહુ ગમેય. રસ્તમજી તમે એ બચ્ચાં પર હમેશાં દયાની નજર રાખતા
રહેજો,” સર ઢાદીઆએ તાલીમાં બાજ આપતાં રસ્તમજીને કહ્યું; પણ
પીઠ પાછલની આવી મોટી દીલસોજી અને વખાણુથી તદન બેખબર
તે ઓકરી તો છેક નાકની બારી આગલ જમ્પને હવે થોભી.

“આ માથ, હું ઘાંચ્ય કે મેં બહુ સરસ માયું. મને નહિ ખબર
કે હું એટલી હીમત કરી ચકસ,” તે હવે બારી બહારની હવામાં ખ્યાલી
આંખોએ દીકતી બડબડવા લાગી. “મારાં મમા, એવજી બીચારાં મને
સાંબલતે તો કેવાં ખુશ થતે? ખુદા એવજીની તખીયત તું ક્યારે સુધારસે !

અવશ્ય છે તો હું છેડું, નહિ તો મારું આંધ દુન્યામાં ફેણ ? ” અરેરે, આસપાસના આવા શોભીના અને સુખી હીંમતમાંથી તે છોકરીનાં મહોડામાંથી એક દુઃખનો નાંસાસો નીકળી પડ્યો. ગાલે ગલેફા મારી જાયે તે ત્યાં એકલીજ હોય તેમ બેઠકારીથી ઉભીજ રહી. ક્યારે પોતાનાં નાનાં સુતોણાં ઘેરમાં જાય ને ક્યારે તે પોતાની પલંગપર પડેલી માતાને જોય-તેજ, ફક્ત તેજ ખ્યાલમાં તે ગુંટાઇ ગઇ; તેટલાં “બાનુ”, એક નરમ હાંક તેણીને કાને સંભલાયો, ન તેણીએ પાછું. ફરીને જોયું. જોહ તે ચોકાં! તેણીએ તેને તરતજ આલખ્યો, કારણુ તે કાંઇજ નહિ પશ્યુ આજના આ ભપકાદાર મેળાવડાનો ‘હીરો’ હતો, સર દાદીયાનાં ભત્રીજો હતો, ભવિષ્યનો ‘સર’ હતો ! તેણીના જેવી એક અનાથ બાળાને ખાસ મલવા આવવાનું તેને શું કારણુ હશે એ વીચારથી તે ગભરાતથી તડી થઇ તેની તરફ ફરી.

—:~:—

મકરણુ ૩ જી

ચાર આંખોની અસર.

“માફ કરજો બાનુ, હું તમારી શાંતીમાં જરાકખી ખલલ કરવા માંગતો નથી.” તે જરાક અટક્યો, પણ તે છોકરી તો ગભરાયલી જેવી ચુપજ હતી રહી. “હું તમને એ બોલ તેને વરે કહ્યા વગર મારું મન મારી શકતો નથી.” તે ફરીથી ચુપ થયો.

કેવો મીઠો અવાજ હતો ને કેવી નરમાશથી ને માનથી તે બોલતો હતો ? તેણીએ તેની તરફ આશકથી એક પણ જોયું પણ કશું બોલી નહિ. તેણીનો ચહેરો ગુંચવાયલો ખુલ્લો દેખાતો હતો. તે તેણીને શું કહેવા માંગતો હતો ? તેણીએ ફરીથી તેની તરફ ઉંચે જોયું.

“મારા દીલમાં તો ઘણુંખી છે પણ તમારી રજા વખતે હું કહીખી બોલી શકું નહિ.”

“માફ કરજોજી, હું તમારું બોલવાનું કંઇખી સમજી શકતી નથી,” કંઇક ગભરાતાં તેણી અટકાવજ બળડી ગઇ.

“પણ હજુર હું કંઇ બોલ્યોજ નથી !” તે કંઇક મુઠમાં આવું હસ્યો કે તે છોકરીને લાગ્યું કે આખા જનમમાં એવું હસવું તેણે જોયું

કે સાંભળ્યું હતું નહિ.

“હું તને જે ખાસ કહેવા માંગુય તે એજ કે તમારાં ખાતે તમામ પરાણાંઓ સાથે મનેખી ધણોજ ખુશ કરીધોય. મારા ઠાકાજી તો તદ્દન છક થઇ ગીયાય ને તેથી એ બધાં તરફથી વખાણુના બે બોલ બોલવા હું તમો બાનું આગળ કુદરતી રીતે ધસડઈ આપોય ”.

“તમારા સારા શબ્દોને વરે હું ધણી ઉપકારી છઉં,” તેણી ફરીથી ધીમું બોલી.

“મેં ધણાં સારાં સારાં ગાનાંઓને સાંભળ્યાંય પણ કદીખી એવો મીઠો હલક સાંભલેલો નહિ. મને લાગેય કે તેને વરે મારી પાસે પુરતા શબ્દો છેજ નહિ.” તે થોભ્યો, કે તે જણા રાતા હોયોમાંથી તેણી કંઈખી બોલે; પણ નહિ, તે ચુપજ હતી. તે સામે ઉભેલા જવાનની હાજરીથી તેણીને નાજુક જીવ ધડકતો હતો. તે ખુશાલી હતી કે બીજક હતી તે તેણી સમજી શકતી નહિ.

“મને તમુને ઓળખવાનું માન નથી તે છતાંખી તમુને થોડાક લાયક સ્થાનુનો કહેવામાં મેં કંઈખી બોલું એવું નથી.”

તે ચમકી. તે તેણીને ઓળખવા માગતો હતો, તો શાને માટે તે તે નહિ જણાવે ? “મારું નામ ગુલનાર ખુદાદાદ તીરંદાઝ.”

તે જવાને ગેલથી ડોકું હીલવું. “બરાબર-તમારે લાયકનુંજ નામ છે. ગુલનાર-ખચ્ચીત ધણું ધણુંજ બંધ બેસતું નામ છે. તમારું ઠેકાણું મને જાણવાની રજા છે?” તેણે ધણીજ નરમાસથી પુછ્યું.

અરે ખુદા ! શું ચેટલી બધી નરમાસ આવા મોટા માણસોમાં હોઇ શકે ? તેણી હરખથી જાણે ગુંગલાઇ જતી હતી. “હું મારાં માયજી સાથે અહિ પાસેનીજ બંગલીમાં રેહુંય. દાદી હાઉસનાં કંમ્પાઉન્ડમાંજ એક બંગલી દાદીબાએ બાડે આપીય તાંહ અમે રહીએય. બીચારા દાદીબા અમારું બાડું નથી લેતા. મારા બપાવાજી જમશીદ તીરંદાઝનો ધણો સારો વખત ઉતો પણ આજે તો બીચારા દાદીબાની મહેરબાનીમાં અમે માયડીકરાં જીવ્યેય. ખુદા સર દાદીબાને સલામત રાખો !” તેણી નહિ બોલી, નહિ બોલી, ને બોલી ત્યારે કેવું કયાજનક !

અરે, તે કેવી નીદૃષિતાથી સાચો ને પ્રમાણીક એકરાર કરી મઈ હતી ! તે જવાનની છાતીમાં એક જખરદસ્ત ચમટો ત્રેડો. તેણે તેણીની તરફ એક પળ જોયા કીધું. અરેરે, આવી એક ઉત્તમ ખુબસુરતીને માટે એવી સાદી જીંદગી હોયજ નહિ !

“હું તો મારાં માયજીને હમીશાં ડેહુંચ કે એવી સંખ્યાવતપર જીવવા કરતાં હું કંઈપણી જાતની મહેનત કરીને તમુને પાળું, પણ તેવણુ કહેચ કે તેને વરે હું હજુર ધણી નાની છેઉં. ”

તે હસ્યો. આ સ્વમાન અને ટેકવાળી સુંદરતાના ખાલેસ એકરારપર તે ધણી ખુશાલીથી હસ્યો. “તમારાં માયજી તદ્દન ખરાં છે. મીસ તીરંદાઝ, કોઈનુંપણી પાસણુ કરવાને વરે તમે હજુર ધણાંજ નાનાં છેઓ. ખુદા પર ભરસો રાખો; તે સાહેબ તમુને થોડાજ વખતમાં તમારાં મુરખી માતાજીનું પાસણુ કરવાની માનભરેલી ટક આપશે. ” તે પોતાની મરોડદાર મુઠ્ઠા સમારતો ચમકતી આંખોએ તેણીને મીઠાસથી જોતો થોભ્યો; પણ તે છોકરી તમામ અંગજીપણામાં ચુપજ ઉભી રહી. તેણીની શીકર જીદીજ હતી. તે હવે તેણીની આગળથી જતો રહેશે ને તે સદા માટેજ જશે એ વીચારથી તે ગંભીર ચુપકીદીમાં હતી, તેટલાં તેણેજ પાછું ચલાવ્યું. “તમારે રોજ ફરવા જવાનું ઠેકાણું કીયું છે ? ”

“કંઈપણી ખાસ જરૂર વગર હું કંઈ નીકલતી નથી. મારી અંગલીને બગીચો એવો સુંદર છે કે તાંહના મારા માનીતા ‘સ્વીંગ’પર બેસીને માંરે ચુંઠણુકામ કરતાં મને ધણુંજ ખુશ લાગેચ. ધણોખરો વખત હું મારો બાપ બનાવવામાં રોકુંચ. ”

“ધણુંજ ખુશકારક. ”

“તે ઉપરાંત મને વાંચનનો ને ગાયનનો શોખની ધણોજ છે. ”

“સાબાસ, હું પોતેની એ બેઉ ચીજો પર ધણોજ દીવાનો છેઉં. મીસ તીરંદાઝ, આવતી કાલે જો તમારી રજા હોય તો હું ચાર વાગે તમારાં માયજીને મલવા આઉં ? ”

તેણીની કાળી ચલકતી આંખો તેની તરફ કંઈક અભયથી ઉંચકાઇ. તેણીની બીમાર માતાને મલવા માટે આ જવાન કેવા કરમ-

રતા મીઠા અવાજથી તેણીની રજા માંગતો હતો ? અરે એકવાર ફરીથી તેને મલવાની આશામાં હરખથી તેણીના હોષો જડ થઈ ગયા.

“ જો તમને કંઈપણ વાંધો હોય તો હું માફ માંગુય. ”

“ જુઠાકપ્પી નહિ, તમે જરૂરજ આવજો. હું તમને મારો બાગ ખતાવશ. તે ઘણો નાનો છે પણ મારી મહેનતથી બનેલો છે. ”

“ તાહરે તો હું તે ઘણી ખુશીથી તપાસશ. ”

“ ને મારો હીંચકાપ્પી તમને દેખાડશ. ”

“ તેના જેવી મોજ ખીલ કંઈ નહિ. ”

“ મારી નાવેલોપ્પી તમે જોજો, ને મારું દીલ્લખાપ્પી તમને આપશ. ”

આ નાની પવીત્ર મુર્તીના મોહકમાંથી નીકળતી મીઠી બોલી માટે તે જવાન ખરાં છગરની ખુશાલીથી હસ્યો ને તેજ પળે તે છોકરી કંઈ બહાણું કહાડી ત્યાંથી નાહસી ગઈ; એટલે આ ભવીશ્યનો ‘સર’ કંઈક દલગીર થયેલો ખીજાંઆમાં ભેળાઈ ગયો.

તે મોટા મેળાવડાની રચનાની એકજ બાજુ આપણે તપાસી; હવે ખીલ બાજુનું એક ચીત્ર રજુ કર્યે. એક બાજુપર સોદાઆપર થોડાંક ઘેરાંઆ ઘેસીને ટાહેલાં કરતાં હતાં. તે લોકને મનથી ત્યાં ચાલતાં ગામનો કરતાં તે લોકની વાતો વધારે રસીલી હતી.

“ દોસીબાઈ તમે આયાં તો ઘણું સારું થયું. આપરે ઘણું વખતે મહ્યાં ” બીખમજી ઝવેરાંએ કાંગલાં થઈને કહ્યું.

“ હારે માએ, આપરા દાદીમાએ તેડું કીધું તે કંઈ ના પડાએ ? ખીચારા ધણાજ લલા ” તે ઘણીજ પાતલી, સામલી ને દુખળી ઘેરી. ડોસીબાઈએ ચીખી થઈને જવાબ દીધો.

“ હા, હવે તો નવા વારસ આચાય ને તેવણને બધા કારભાર સોંપોય. કેમ કાશી શંખ જશે તે જોવાનું છે. ” વીલરખાઈએ અપકો મુક્યો.

“ પણ પેલો ફેફુન રખડી ગીયો, ” ડોસીબાઈએ ડોળા ચઢાવ્યા. “ અને તો એ છોકરો ઘણો ગમેયુ. દાદીમાએ એને નાનપણથી આશા આપીને એમ રખડાવેલો નહિ હતો. ”

“એમ તો શું કંઈ તેને એવણુ રખાતો મુકશે કે? તેનેખી કંઈ મલશે તો!” દીનાંમાએ ઝઢાપણુ વાપરયું. “કંઈ નહિ તો પરણાવીને ઘેર તો માંડી આપશે?”

“પણુ ખરા તમે લોક જાણોય કે?” ડોસીખાઇએ કાન કરડ્યો. “પેલી મારી સાથે ધરાનીતી દુકતી છેતી તેનીપર એ ફરેદુનનો જીવ માણુ છે.”

“હંકે! મરે તમે કેમ જાણ્યું?” રતનખાઇએ રસ લેતાં પુછ્યું.

“તે એ ગુલનાર દુકતી એની માયની સાથે અહિ સાંથેજ રહેય. માય ખાટલે પડેલીછે ને તે મસે એ ફરેદુન તાંહ ધકેલા ખાયા કરેય.”

“મરે એવું વાળું છે કે? પણુ તમારી ચાંદણુનું કાંય નહિ જોઠવી દેતાં?”

“અરે માય જાલો ના, દુન્યાં એવીજ છે. મારી ચાંદન ઢવી હીરો દીકરી છે. એવું મજનું રાંધેય કે જાણુ તમે એને હાથનું ખાયાજ કરો. ઘેર તો એવું મજાહતું સાફ રાખે કે જાણુ આરસી! આખો દહાડો એવું કામ કરે! અરે મારી ચાંદણુ દીકરી તો જાંહની જશે તાંહ ચાંદરણુંજ કરશે. અસેમસે એક સારાં માણુસ પાસે મેં ફેદુનપર એને વરે કહેવરાવ્યું તે નરકોઈ ચહડાવ્યું. મુવું ખીલાડી ચીચ્યારા પાડે તેમ ધાંટાં કહાડીને ગાય વગડે ને આલસુ હરામખોરોની કાની પડીને પેલાં ચીઠડાં વાંચ્યા કરે તેવી દુકતી એને ગમે,” ડોસીખાઇનો દમ ગુસ્સાને મારે ધણો ઝડપથી ચાલતો હતો. “હમણાંખી જોષ્ટ કેની પેલી, ખારી આગળ ‘નવા શેઠ’ને લખને ઉમેરી તે! તદન ઉછાછલી દુકતી છે. એ તો સાઈ છે કે હું એની દેખરેખ રાખુંચ તો એ જરાકખી મારેથી ખીહેય.” ખરે જોતાં તો ગુલનાર આ ચાવાચીવી કરનારી અલણુ ખૈરીને ખીલકુલ કોહું આપતીજ નહિ ને તેજ મુખ્ય વાતથી ડોસીખાઇનાં પેટમાં આડાંઉભાં આવતાં હતાં.

“પણુ ડોસીખાઇ માએ, હમણાનો જમાનો સુધારાનો છે. તમુનેખી તમારાં બચ્ચાંને એવા શોખોનુ શીક્ષણુ આપવું જોષ્ટએ,” બીખપણુએ રોકડું પરખાવ્યું.

“હારે, મુવું રાંધે ને વાસણ ઉઘરે તે કંઈ ફેદુનને લાયક કહેવાય છે ?” ફેનીએ આખા ફટકો માર્યો, ને આંધ્ર મોહડાંપરનાજ ટણકાઓથી ડાસીઆઇને બરડે તો પાણી ઉતર્યું.

“અરે મારી દીકરીને તો માવા ધણુંજ બમેય, પણ મારી તબીયત બરે તે જરા કંઈ વાળનો અવાજ આવ્યો કે મારા હાર્તમાં આંકરાં જેવું થઇ આવેય. જરાક કંઈ ગડબડ થઇ કે મોટાર જોરમાં આવી જાય તો મારો છવ બગડી આવેય.” ખરું જોતાં તો બીચારી ચાંદણના હલકનુંજ નામનીશાણુ નહિ હતું તેમજ તેણીને તેવી રીતે કેળવવામાં આવીજ નહિ હતી. આ જાતનાં ઘેરાંઓ પોતાનો વખત ચાલુ બીજાં માણસોની ઠાનાસોરી અને નીંદા કરવામાં ગાળતાં હોવાથી તે લોકનાં બચ્ચાંઓનેજી તેવોજ ટેસ્ત લાગેછે; એટલે બીજી ઉમદા બાબદો મન-પર લેવાતું કે શીખવાતું તે લોકને હીલ થતુંજ નથી. તે લોકનો શેષ્ઠ ફક્ત લોકોની બૈધી તાણ છેલ્લી ખખરો મેલવી ‘કહેય કે,’ ‘કહેય કે,’ કરીને સહરાગાત કરીને નીંદા ફેળાવવાનોજ હોય છે.

“જેવ ગુસ્સો ના કરતાં, પણ તમે એ બીચારાં બચ્ચાંનું નામખી બદલી નાંખો. આપરાં લોકો જેવાં બચ્ચા તેવું નામ નથી રાખતાં.”

“કાંય ઓવારે તમુનો ?” ડાસીઆઇનાં બીંબ ફરી ગયાં! “તમારા પેટમાં કેમ મારું બચ્ચું ખુચું ?”

“અરે પણ એટલી ફફડી શાંતી પરેય ? ચાંદ જેની દીકરીખી પડી કેતી તે ચાંદણુ નામ રાખ્યું ! વર જોઇએ તો એલાવ ગામમાં ખેતી કરતો મરવા પડે ને તું તો જાણે મારા જેવું કાઇજ નહિ ! ગામડી માણસો થઇને એટલાં અફરદ શાનાં જાઓય ?”

“હારે, દાદીમાને કંઇજ વીચાર નથી; જેને તેને બોલાવીને બજાર ભરેય. મને માલમ હોતે કે તમે આવવાનાં છેઓ તો હું તો આવતેખી નહિ !” ફેની ફફડી પડી.

“મુછ દુન્યાજ ખરાંતી નથી. મને તો જે ખરું લાગે તો હું બોલવાની. ઉંટ જેવી ઉંચી એંખેજ જેની દુકતી તેને વરી પાઉડર ને પટા !” બીખઇજ ખુબ છોડાયાં “ઘેરમાં હાલ્યાં ઉઘરે ને ચુલો પુકે

ને ફેફડનપર કાળ મોકલતાં ચરમ નહિ આવી? અરે લોક હસેય, જરા બેભુ ઠેકાણે રાખ. બોચારી મારી તેહમી કુમી કેરી મજલની શીખેલી કેરવાયલી તે લોકના આજે ઉઠાવ થવા બારી પડેય તો તારું આવું અલણુ ગામડી બચ્ચું શું ફાવતું?'' આપ તદન રોષકું બોલનારી બીખમણ ખુમ છેડાઇને હવે ઉભી થઇ; તેની સાથે બધી જણીએ ઉઠી ગઇ. જે ખાનગીમાં આવી બોલીદરાજ હને તો ડાસીયાત્ર એ બધી-આની આલસાલાદ ધાવામાં એકલી પુરી પડતે; પણ આજની સાસામરી મંડળની હાજરી ખ્યાનમાં લઇ તે લોહીનો ગોટ, ગળી મધ ને બીજા બાણુ ભેળઇ ગઇ. આખરે ધણો મોડેથી મેળાવડો ઘણીજ સારી રીતે બરખાસ્ત થયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪ થું.

“બસ વરી તમે વચ્ચે બોલ્યા? મારા હુકમે તેને ચાલકુંજ જોઈશે!''

‘દાદી હાઉસ’ નો ફતેહમંદ મેળાવડો બરખાસ્ત થયો ને સૌ પોત-પોતાના ખીજાણાંમાં ગયાં, પણ ફરેફુન વકીલના જીવને જપ હતી ખહિ. ‘આજે આખો દહાડો થયો તે જાણે વીચારોના કુંગર તળે દબાઈ જતો હતો. સહવારે ‘હાઉસ’ ના નવા વારસને જોતાં તે કચવાયા. તે પછી કાકાજીની તેની તરફની દીલસેજીથી તે ફરડ્યો; પણ સાંજે તેજ જવાનને પેલી ગાલાખી છોકરી સાથે કલાક સુધી વાતે ચીટકેલો જોતાં તો તેનું લોહી જાણે તપી આવ્યું હતું. તેણે તે આખી સાંજ ઘણીજ બારી દીલે તાસવીસ કરીને પસાર કીધી હતી; પણ હમણાં જ્યારે તે પોતાના ચોરડામાં એકલો પડ્યો કે તેનું મગજ ભમવા લાગ્યું; તે બધ-બડવા લાગો.

“કુદરતેજ અમુને એક દુશ્મન તરીકે મુકેલા લાગેય. એ માઇ-લોના માઇત્રો દુરથી મારા હકપર તરાપ મારવા આવ્યો હોતે તો હું મુગો બેસતે પંજુ એ જે મારી વરસોની ધારી રાખેલી તે છોકરીના રસ્તાની વચ્ચે આવ્યો તો હું તેનું ખુન કરશ. વરસો થયા મેં મારી યુવનારને ધારી રાખેલી છે. પણ કેવું અજમ જેવું કે એક બોલ ખી મેં હજુર તેની સાથે વાત કીધી તથી. મારું મન બહું કફેકું છે, મગફર છે.

મને તે છોકરી પસંદ છે; પણ-પણ-તેના સ્થિતિ અને આગલ વધતી ચટકાવતીતી; પણ આજે મેં માફ દીલ બરાબર પારખ્યું. એ માણસને તેની સાથે વાત કરતો જોતાં જ દીલ બળીને બહામ થયું. બસ હુંજ તેને જીતવાને હું વધારે વાર જીવા ફારસ ચાલવા દેવાનો નથી. હું હમણાં જ એની આગલ જાઉં, એને જ માંડુ ને ખુલ્લું કહી દેઉં કે તે મારી છે. જો સંધિસીધો બાળુ થયો તો તેમ, નહિ તો આજ ને આજેજ તેનો ટોટો પીસી હું ફાંસી જવા રાજ છેઉં,” ફરેફરે ખુબ ઝનુનમાં બારણું ઉઘાડી નાખ્યું ને બહેનમના આગડા તરફ ધસ્યો.

પણ એ શું? તે અચકચો.

એવડી રાતે દાદીબાનો કોષ સાથે વાત કરવાનો અવાજ તેને કાને ખુલ્લો સંભળાયો. તેણે તે બંધ બારણામાં કાન ખોસ્યા ને ચાલતી વાત સંકલે દમે સંભળવા લાગો.

“કંઈ ખી હોય, પણ રસ્તમજી મને તો એ મારા દીકરાને વરે એક જોરી શોધવાનીજ છે. એ મારો વીચાર તમે નક્કીજ માનજો. નહિ—નહિ—બસ તમે એમ બડી બડી વચમાં બોલીને માફ મન આંધાધુંધી ના કરો. એ મારો દીકરો ધણેજ ડાહ્યો છે સમજી છે.”

“સાહેબ માફ કહેવાનું એટલુંજ કે તેવણની મરજી ———

“ચટ-ચટ-ચટ તમે ધણા જીદી થાઓય,” શેઠ ઉશ્કેરાઈ ગયા. “તમને કહ્યુંની કે તે સમજી છે. એ માફ કહેલું જરૂર સમજશે. મારો એનીપર જીવ છે તેથીજ હું એને પરણાવવા માંગું. તમે બસ કાલને કાલ એ જીજ્ઞાસને ત્યાં જાઓ. મેં કંઈ એની છોકરી જોઈ નથી પણ તમે જયારે એટલી બધી તારીફ કરોય તો મારો તમારી પસંદગી પર પુર બરોસો છે.”

“પણ મારી પસંદગી તેવણને ———”

“બસ, વરી તમે વચ્ચે બોલ્યા? તે મારા ખેતાબનો વારસ છે, દાક્ષતનો હકદાર છે, તો મારા હુકમે તેને ચાલવુંજ જોઈશે. ઘેરશોબીત, ખાનદાની હુશીયાર છોકરી હોય તો પછી એને ના કહેવાનું કારણ શું છે? વાઈ ચાલો જોઈ રસ્તમજી, તે છોકરીનું વર્ણન કરો, તે કેવી છે?”

“સાહેબ, મધ્યમ સાધજની, બેરેલા બાંધાની, તનદરોસ્ત છોકરી છે; ઉમ્મર આગળીશ છે”.

“વાહ, તદનરોસ્ત તો જરૂર જોઇશે !”

“રંગ તો તે બચ્ચાનો તદન ગોલાખીજ છે.”

“બાણુજ મળહતું.”

“દોલા તપકીરયા ને બાલ કસબ જેવા.”

“બસ, બસ બાણીજ સુંદર ! વાર હુશ્યારીમાં કેમ છે ?”

“દરેક સ્પોર્ટ્સમાં એ પહેલી છે. બાણું આલાક ને શરમાળ બચ્ચું છે.”

“સ્તમજ, બસ તમે કાલને કાલ એ બાપ દીકરીને મારી પુર ખુશી ખુલાસાથી જણાવજો, ને બેઉ જણાંને પાંચ વાગે બહિ બોલાવી લાવજો. આપરે તેજ વખતે એ લોકોને વીંટીખી પહેરાવી દઇશું.”

શેઠ તો પુર ખુશાલીમાં ચક્રચુર હતા પણ મેકેટરીનો બહેરો તદન ગંભીર હતો. કંઈ વાતનું ઠેકાણું નથી; કોઇને કોઇએ જોયાં નથી; ખુદ પરચુનારની મરજની દરકાર નથી, ને લાગતી લટીયાં પહેરાવી દેવાની વાત આવી ! એ તેવણુનો અક્કલમાં ઉતરી ચક્રચું નહિ; પણ શેઠ તેવણુને વચમાં બોલવાની મનાઇજ કાઢી એટલે હવે નાચારીથી તેવણુ “હાજી, વાઈંજી !” કહીને ઉઠ્યા, અને જરાબર બાર વાગે તે શેઠ વાણોતર છુટા પડ્યા. સ્તમજ પોતાની ખોટી થતી નાની ગાડીમાં બેસી ઘેરે ગયા અને ‘દાદી હાઉસ’ ના માલિક હવે આ મકાનને શાદી રામશનીથી ગાળ વાળ રહેલું જેવાના ખુશ સ્વપના જોતા બીછાણે પડ્યા. પણ સૌથી વધારે ખુશ તો ફરેફું હતો. તે બહેરામને ટોટો પીસ્વા ધસ્યો હતો, પણ આ ચાલતી વાત સમજ તે પુર શાંતીથી પોતાના ઓરડાની કો-ચેર પર આવીને પડ્યો હતો. “ચાલો, ટાઢે પાણીએજ કાસલ પતેચ. તો ઠીકજ છે. મામાજી પોતેજ એને પરણાવવા જીદ લઈ બેઠાય તે હવે કોઇનું ચાલવાનું નથી, ને તેખી વરી કોઈ મીસ જીભાઇનીજ સાથે કાલે અત્યારે તો બહેરામજીયા વીંટીખી પહેરી રહેશે. યથા તારી મદદ ! હવે જરા જેવાની મળહ છે કે એ જે વચ્ચે કેમ છુટેચ. હું નહિ ધારતો કે મામાજી પોતાનો બોલ બાણુ મુકે ;

તેમ આંધ્ર તીસમારખાં મામાજીનુ કહ્યું એકે જોલે માથે ચઢડાવે એમ ખી ધ્યાનમાં નથી ઉતરતું. કોઈખી રીતે હવે ગુલનાર બાળુ થઈય એ નક્કી છે, એટલે મારો જીવ નચીત છે; પછી આખી દુન્યા જહાનમ કાંઈ નહિ જતી. 'મને તેની સાથે શું છે ?' ને અહિં તે હવે નચીત જીવે નીંદમાં પડ્યો.

—•—

પ્રકરણ ૫ મું.

નાનાં જીવરોની મોટી આશાઓ.

મહેરબાનુ તીરંદાઝ એક નખળી દેહની અધોર બાનુ હતી. પહેલાં સુખી જલકતો વખત જોયા પછી મોતના ફટકાઓ અને ગરીબાઈના દંખથી તે એક તદન આજેજ થયતી બાઈ હતી. હવે તેણીની દુન્યા ફક્ત તેણીનાં પાંસામાં બાકી રહેલાં એક ખીલતાં ગુલાબમાંજ સમાયતી હતી.

ગુલનાર તેણીનો જીવ જીવનગાળો હતી. તેણી જે જીવતી તે ફક્ત તે એકપુરાં બચ્ચાંજ માટે એમ તે ખાતરીથી માનતી હતી.

“માંથજી, તમારી તખીયત વરી આજે કંઈ ઠીક લાગતી નથી,” તે આરામ ખુરશીપર લેટેલી માતા પર પ્રીતથી વાંકી વલતાં તે છોકરીએ કાળજીથી કહ્યું.

“હા દીકરા, જરા જીવ ધુજેય; પણ મારી ખાત્રી છે કે ખુદા મને તેડશે નહિ. મારાં ગુલાબ, તારાં જોવા હોશાનને આય પાપી દુન્યામાં તદન રખડતી કરી મુકે એવો ખુદા ઘાતકો નથી. દીકરા, કાહરે એક લાયક માણસના હાથમાં તારું પાંખડું હું આપું કે મારા આય દુખી જીવનો શાંતીથી છેડો આવે.”

“બસ કરો માયજી, તમે આજે ધણાં દાકી ગીયાંય.”

“નહિ; સમજ દીકરા, ફરેદુન ધડી ધડી આવીને મારી સાથે ટાહેલાં કરેય તે પરથી મને લાગેય કે એની મરજી તારે વરે છે”.

“જાઓ જાઓ માયજી, બરસે ના રહેતાં. એ માણસ એટલો મગર ને મીઝસી છે કે હજુર સુધી મને એને એક ડોકાંતુખી માન નથી આપ્યું; ને એના જોવા એક બેઅદબ માણસને હું કદીખી પરજીવાની નથી.”

તે માતા ચુપ થઇ. તે બચ્ચાંતુ બોલેલું તદ્દનજ ખરું હતું. તેણી પોતેથી ફરેફુનની એવી રીતભાતથી બણી ગુચવાતી હતી.

“જા દીકરા, મને જરા પડવા દે. તું બહાર ખુલ્લી હવામાં બેસ. હું જરા સુવુંચ, મને જગાડતી ના.” તેઓકરીએ માતાને માયાથી પંલગ પર પોદાડી ને હવે કંઇક આશાભર દીતે તે બહાર પડી.

“હજુર તો સાડા ત્રણ થયા,” તેણી કંઇક અધીરાઇથી બબડી, “આખો અર્ધો કલાક બાકી છે” કંઇક ગેજથી તે ઉંચા તે વેલાની મોટી ઢાંખત્રીપર તેણી કૂદીને બેઠી. કુદરતી લીલાથી ઉર્ગેત્રાં તે ખુશબોદાર વેલામાં આ ખીલતી કળી જાણે ભેળાઇ જતી હતી.

ખુશ રંગની ગોલાખી સાડી નીચેનાં સરેદ બ્લાઉઝ સાથે તે મરોડદાર ગરદનપર ગેજ કરતા પડેલા તે ઝુલતા લાંબા ચોટલા સાથના તેણીના ગોલાખી ચહેરાથી જાણે ત્યાં ખીલી રહેતા ગોલાખોખી શરમાઇ જતા હતા. તેણીની કાળી ચમકતી આખો અચારનચાર બાગના તે નાનાં દરવાજાપર પડી જતી. આજે ઘડીયાલ કેમ ચાલતું નથી, એજ તેણીની અજબખી હતી. આખરે ચારનો થોકો થોકાયો ને ગુંજનારતું નાનકડું જીમર અંદરથી ગુપ્ત હરખથી ઉછળવા લાગ્યું.

ખીલ પાંચ મીનીટ થઇ કે તેજ—આહ, કાલવાજો તેજ શોભીતો, દમામદાર નરમાશવાલો જવાન તેણીની સામે આવીને ઉભો.

“હું જરાબર વખતસર છેડેંની ?”

“કાણુ જાણે, પણ હું તો તમારી વાર કાઢરની બેઠેંચ,” તે ઓકરી એક કુલકા સાથે નીચે ઉતરી પડતાં બોલી.

“તમે મારી વાર બેઠા ? શાને વરે ?” તેણે હસ્તે ચહેરે પુછ્યું.

“મને એમ લાગું કે તમે આવશો તો મને બહુ સોહવાશે; પણ એ તમારા હાથમાં શું છે ?”

“ચોપડીઓ છે.”

“કાણુની છે ? મને તો ચાલ્સ ગાર્વીસની નોવેલ બણી વાંચવા ગમેચ.” તે તે બોલતી ઓકરીની વધારે નજીક આવ્યો.

“હું કંઇ બોલું તે તમે માનશો ?”

“ તમે કદીખી ખોડું બોલો એમ હું માનતી નથી.”

“ તાહરે સમજે, મને પોતાનેખી એ લખનાર પચ્છંદ છે ને તથી તેનીજ બે ચોપડીઓ હું તમારે વરે લાવોચ.” તેણીએ હરખથી તે લીધી.

“ તમારા ને મારા વીચારે, શોખો દરેક વાતમાં એકસરખા છે. ગુલનાર હું તેમાં ખુદાનો હાથ માનુંચ,” તેણે આ વખતે તેણીને નામે બોલાવી પણ તેમાં તે છોકરીએ જરાકળી વાંધા લીધો નહિ.

“ હુંખી તે સાહેબનો આભાર માનુંચ કે મારી આવી એકલવાઇ જાલતમાં તમારા જેવા ઉમદા ને એકજ વીચારના જીવ સાથે મારી આજખાણ પાડી; ખાકી ખરું કહુંચ કે પેલા ફરેદુન વકીલ માયજી આગળ આવેચ ને તેવણુ સાથે ઘણીખી વાતો કરેચ પણ મને તો જાહેરે તેવણુ જયચ તાહરેજ જીવને કળ વળેજ.”

“ તે માણસ તુંને શું સમજવેચ ? ”

“ ઓ માય, તેવણુ મોટા માણસ ને હું તો ગરીબ છોકરી; તેવણુ કંઈ મારી સાથે વાતખી કરે ? તેવણે મને હજુર સુધી એક ડોકું કરવાનીખી ફરકાર કીધી નથી. માયજી આગલ જયચ, બેસેચ, વાત કરીને સાંધા જયચ; જાણે હું તો તેવણુને મનથી ધનશાન છેડુંજ નહિ ! ” તે છોકરીની લાગણીભરી ધર્યાદથી તે જવાન દલગીર થયો, તો જો કે આ ખખર તેને વરે ઘણી સારી હતી. તે માણસનું આ તરફ ખ્યાન નથી, ફરકાર નથી, એ ખખરથી તે ખરે મને નીરાંત બન્યો.

“ તમે લોક હયાં કેટલો વખત થયાં રહોજ ? ”

“ પાંચ વરસની વાતપર મારા બાવાજી ગુજ્યાં પછી સર દાદી-બાએ અમારી દાદ લીધીચ તે આજની ધડી સુધી તેવણુનેજ આશરે છંછએ, ” તેણી એક પળ થોભી. “ દરેક જણુ એ વાતમાં ખુશી છે, પણ અહીં સાંખે પેલી ડોસીખઇ એલાબ્યા રહેચ તે એ સાંખી શકતી નથી. ધડી ધડી સર દાદીજાને મલવાને મસે જમને અમારી વીરૂધ સમજવેચ પણ તેવણુ મનપર લેતા નથી.”

“ એમ તમુને કાણે ખખર ખ્યાખી ? ”

“ ફરેદુન વકીલ પોતેજ આનીને માયજી આગલ તે દહાડે વાત કરી ગીયા કે એ ડોસીખઇ પોતાની દોકરી ચાંદણુને વરે એવણુ મર

કહેરાવ્યું પણ એવણે સાફ ના કહેરાવ્યું; ને પછી એ બનાવ પર તેવણુ ધણા ઠઠાથી હસવા લાગા. ”

“એ ચાંદણુ કેવી છે ? ”

“ધણીજ તાર જેવી લાંબી, પાતળી, સામગ્રી ને ઘટમ વગરની છે.”

“ચાલે માંડી વાલ; આવ આપરે તારાં માથળને મલ્લે. મને તેવણુ સાથે ઝાલખાણુ કરાવ.”

“માફ કરજો, પણ તેવણુ જરા તખીયત બરાબર નહિ હોવાથી સુધ ગયલાં છે. તેવણુ તમને ખીલ વખતે મલશે.”

“પહેલી તખીયત તપાસવાની. હું ધણે ખુશ છેઉ કે તમે તેવણુની એટલી બધી સંભાલ લેઓચ, ગુલ. જેમ આપરા વડવાચો એકમેકને પહેલાંથીજ ઝાલખતાંતા તેમ તે લોકનાં આપરે બચ્ચાંઓખી એકમેકને એટલી સારી રીતે મક્કી ગીયાંચ તેથી ખુદાખી રાજીજ થશે.” તેણી ચુપજ રહી. “બાલ, તું તેમાં ખુશ છે ? ”

“હું શું બોલું ? મને તો એમજ લાગેચ કે જાણે ધણાં ધણાં વરસો થયાં આપરે એકમેકને ઝાલખતાં હોઇચે. ”

“ખરેખર તો આપરે હજુર કાલેજ મલ્યાંચ.”

“હા.”

“ને તોખી હું તુંને એક વાત હહેવા માંગુંચ, તું મનમા બોલું નહિ લાવશે ? ”

“કુન્યામાં સૌથી સારા, બલા ને વીશ્વાસ માણુસ હું તમને ગણુંચ.”

“તું મારામાં વીશ્વાસ મુકશે ? ”

“મોટી ખુશીથી.”

“સમજ ગુલ, આપરે હજુર નાહક્ત્રા છઇએ, છતાં મને એવુંજ લાગેચ કે આજેજ આપરે આપરાં બનીરખની નક્કી ગોઠવણુ કરી લઇએ ”

“કેવી રીતે ? ”

“લગનને વરે.”

તેણીએ શરમાઈને જમીન તરફ જોયું.

“નહિ મને તારો સાચાંજી જવાબ જોઇચેચ, બસ તું મને

એટલુંજ કહે કે જાહેરની આપરે લગનનો વીચાર કર્યો તાંહવેર એકમેકને વરે આપરે ખોટી રહીશું; ફકત મને તારો શબ્દ આપ. ”

“તેમ હું કેમ કહીખી શકું ? ” તેણી કંઈક ગુંગલાતાં બબડી. “તમે તો બરીશ્યના એક ‘સર’ છેઓ, જ્યારે હું—હું તો એક ગરીબ એકલવાઈ-છોકરી છઉં. તમે મારે વરે ખોટી રહી શકોજ નહિ.”

“ખુદા ખાતર એમ ના બોલ. મને મારામાં પુર વીશ્વાસ છે; હું એક એવાં ખાનદાનનું બચ્ચું છઉં કે મારો બોલ મને મારા જીવ દરતાંખી પ્યારો રહેશે. મારામાં વીશ્વાસ મુક, ગુલ; ફકત એટલુંજ બોલ કે તું મારે વરે ખોટી રહેશે.”

“તમુને મારેથી શરમાવું પડે તેવું હું કદીખી કશું નહિં. તમારે લાયકજ સાથી તમુને મલવો જોઈએ.”

“ગુલ, તું મારે મનથી એટલી પતીત્ર, એટલી કીમતી લાગેય કે હું તારે લાયક નથી એમ હું તો માનુંચ. તે છતાંખી હું હીમતથી કેહુંચ કે ગુલ, હું તુને દરક રીતે સુખો કરશ. તું મને હા કહે.”

“આપરી આલખ ફકત બેજ દહાડાની છે. તમે હમણાં ઉતાવળેથી પુછોચ પણ પછવાડેથી એવા પગલાને વરે પરનાશો.”

“કદી નહિ-કદીજ નહિ.” તે જરા થોભ્યો, ને કંઈક થપકાથી તેણીની તરફ તેણે જોયા કીધું. “તારું ધ્યાન કદાચ કાઢને તું આપી ચુકી હોશે ? ”

તેણી ખીહધી, પણ પછી તેણીની કાળી ચક્ષતી આંખોમાં એવી કાકલુદીની અરજ પ્રગટી રહી કે તે જવાને તેને વધારેજ માયાથી ટીક્યા કીધી. “મારું તમે માનો. હું કાલની મારા દીવ્રને થપકો આપુંચ કે મારા જોવી એકે એવી ઉંચી આશાઓ રાખવી નહિ તે છતાંખી મારું દીવ્ર હું કાંગી નાખશ. આ મારું માનો, હું ખરાં દીવ્રથી તમુને આહુંચ તેથીજ તમુને ના કેહુંચ કે તમે એક તફાવતનાં લગનની શરમીંદગી માંથી બચી શકો, લોકની ચકચારમાં નહિ આવો.”

“લોકો ? લોકોની હું દરકાર કરતો નથી, તફાવત હું સમજતો નથી. છોકરી, તું જો મને જીવતો જોવા રાજી હોય તો આપ મડીએ મને હા કેહ.”

“બેહરામ, હું પાક ખુદાનાં નામથી ખરૂં જ કેહું એ કે તમને જોયા ત્યારથી હું તમને આહતાં શીખીય, ને તમારે વરે હું હમેશાં ખોટી રહેવશ.”

“ગુલ તુને તારામાં વીશ્વાસ છેની? તારૂં દીલ હોએ તોજ ને તેમ બળવી શકવાની હોએ તોજ તું મને હા કહેજે,” તેણે ફરીથી ઓઢરીને સમજાવ્યું પાડી.

“મારો શબ્દ તમે સાચો માનજે, બેહરામ. હું તમારે વરે મારી આખી જીંદગી સુધી ખોટી રહેવશ,” આ સુખી શબ્દો સાંભળતાં તે જવાનનો અહેસાસ ખુશીથી ખીલી રહ્યો. ને જાણે આ જવાબના ઉપકારમાં હોય તેમ ધીરેથી તેણીનો નાનો ગોલાખી હાથ પોતાનાં રોશ્નું કઠાર મજબુત સફેદ હાથમાં પકડ્યો.

આખી પોંચ મીનીટ હર્ષની ચુપકીદીમાં પસાર થઇ. હવે તે કંઈ તેણીને થોડાક મીઠા શબ્દો કહી સંભલાવે તેટલાં ———— તે બિલકલ વચ્ચે ફરેદુન વકીલ કઠોર અહેરેગુરસાથી આખો ચમકાવતો આવીને ઉભો.

—:~:—

મકરણુ ૬ થું.

“કાકાજી, હું હજુર પરજીવાને વરે ઘણો નાનો કહેવાઉં.”

આરી સૌથી સુખી પળમાં, આશાઓની ધડીમાં, આ સૌથી અણુગમતા માણસને આવીતો જામે આવી ઉમેતો જેતાંજ બેહરામ કંઠાવાદનો ચીકનો એકદમ ચઢી મયો. યુવનારે સરમથી પોતાનો નાજુક હાથ તે જવાનના મજબુત કમળમાંથી ઓઢરી લીધો, ને એ રીતથી તો ફરેદુન તરફ તે જવાને ધણાંજ ઝતુનથી જોયું.

“તમારું અહિં થું કામ હતું?”

“મારું તો અહિં રોજનું કામ છે. મહેરઆનુ તીરંદાઝને મલવા હું આજે વરસો થયાં અહિં વગર રમજો આવનારો છેડ.” તે કંઈક કઠોરતાથી હસ્યો.

તેણે તે ઓઢરી તરફ જોયું પણ તે તો હાથમાંની ચોપડીઓનાં પાનાં ફેરવવામાં ચુંદાઇ ગઇ. તેણે ફરીથી તેની તરફ જોયું. “હમણાં મહેરઆનુ સુતેલાં છે, જાઓ.”

“મને હમણું તેવણુ સાથે કંઈજ કામ નથી. હું તો તમુને બોલાવવા આવ્યોય.”

“હું હમણું રોકાયેલો છું, મારેથી બનશે નહિ, ચાલી જાવો.” આ દમામથી થયેલા હુકમ તરફ ફરેલું હાનું કઠોર હસ્તું હત્યો.

“સર દાદીમા તમુને હમણું તરતજ મલવા માંગેય,” હાથે કરીને તે ચેળાથી સેહળ નમ્યો. “તેવણુ કહેવરાવ્યુય કે તમારે વરે તેવણુ ખોટી છે.”

બહેરામનો ચેહરો એકદમ ઉતરી ગયો. તે નારાજથી ઉભો થયો અને તે છોકરી તરફ ફર્યો: “હું જાડંય.”

“તમે જાણો?” તે શીકરથી પુછવા લાગી.

“હા —આપરે પાછાં મલશું.” તે તેણીની તરફ નમ્યો અને ધસારામાં ત્યાંથી ગુમ થઈ ગયો.

ફરેલું ત્યાં એકલોજ રહ્યો, કારણ તે છોકરીથી તે નાની બંગલીમાં જતી રહી હતી. “વાહ, કેવી ચાલાકી છે? જે કામ હું આજ વરસો થયાં બનાવવાને વરે ખોતી છું” તે એવણુ કાકા એ દહાડામાં બનાવી બેઠા. જણુ એ તો મને બધી વાતમાં નડવાજ પુટી નીકળ્યોય! આજે હસદસ વરસ થયાં મેં આંબ નાની ફરોકવાલી છોકરીને મારાં મનમાં ઉધરવા દીધીય ને તે આશા હવે એી તો મફત રીતે મારા દીક્ષમાં ઠસી બેઠીય કે એવા બાર બહેરામ મારી સામે આવશે તો હું તે લોકને ફાવવા દેવાનો નથી. આય બાગનું પંખેર ફક્ત મારુંજ છે. એ એના કાકાની દોલતપર કુદવા ને ખેનાજ ભેગા હકથી આવ્યો હોય, પણ આય જગાપરનાં મારા ધારી રાખેલા અજનાપર નજર નાંખવાનો એને કંઈજ હક નથી.” તે ધણુજ ઉશ્કેરાયેલો દેખાતો હતો. “એ છોકરી ખોલવા કરતાં હું એને મારીને મરવા તૈયાર થઈશ.”

હવે ધીમે ધીમે તે હાઉસ તરફ વળ્યો. “હુંથી શું મુખ જેવો ક્યારનો બનડ્યા કશું? હમણું તો બહેરામજીમા પોતાના કાકાજ તરફથી મોતનો સેનતેન્સ સાંભળવા હોશે. હે હે હે હે!” તે તે માટી સીડીઓ ચઢતાં હાથી હસવા પડ્યો. “આય કરતાં કે પેલાં બાપ દીકરી આવી

ભાગશે ને તાહરેજ ખરો નાટક જોવાનો મનશે. યસ, યસ, હું મારા મામા જીને બરાબર ઓલખુંચ. એ બહેરામને તેવજીનો સખુ ન માથે ચઢાવ-વોજ પડશે. પેલાં શરીરનામીની વાંટી કમુ ન રાખરીજ પડશે ને આય માઈ. બુલબુલ મારેજ વરે એને રાખવું પડશે હે હે હે હે !” તે હવે પાછો લાયગેરી તરફ વળ્યો.

X

X

X

ઘાદી હાડેસમાં સાથી શોભીતો તેનો દ્રોષગંભ હોતો. જર ઘાદીયા ત્યાં પોતાનાં સેકેટરી ફસ્તમજી મહેતા સાથે કંઈ ગુફતેગોમાં ઘણાં ધ્યાનથી રોકાઈ ગયા હતા. તેટલા કંઈક તોરમાંજ બહેરામ ત્યાં દાખલ થયો. તે જવાનનો એહરો દેખીતી રીતે ઘણો નારાજ થયેલો લાગતો હતો. જાંઘ-ગીની કેવી સુખી પળે પેલા માણસ આવી લાગ્યો હતો તે તે હજી વીસરી શક્યો નહિ, ને તેને માકલનાર આ તેના કાકાજી હતા એ વીચારતાં તેણે આવતાં સાથે રાખમા પુછ્યું, “કેમ—નમે મને ઓલાગ્યો?”

તે બેઉ ગ્રહસ્થો તેની તરફ ફર્યા ને આ પોતાનાં શોભીતા બત્રીજને જોતાંજ ઘાદીયાએ પ્રીતથી તેનાં બહાંપર હાથ મુક્યો. “હા દીકરા, જરા મને તુંને બે ઓલ કંઈ કહેવાના છે.”

“તમારા દરેક ઓલને હું મારે માથે ચઢાવવા તૈયાર છેઉં,” કાકાજીની આવી માયાબરેલી રીતથી બહેરામે તદ્દન નમી જતાં ઓલી દીધું, ને આ વાક્યથી તેવજી એટલા ખુશ થયા કે પોતાના સેકેટરી તરફ તેવજી કંઈક વડાઈથી જોયું.

“કેમ ફસ્તમજી, શું ધાર્યું, મે તમુને શું કહેયું?” તેવજી હવે તે જવાન ગમ ફર્યા ને તેને તે મખમતી સોફા તરફ લઈ જઈ પોતાની ખાસે બેસાડ્યો. “બેસ, માઈ જરા સાંભલ દીકરા; તું હવે મારો વારસ કહેવાય ને તુનેજ મારા ખેતાબનોખી હક છે. તું મારા બંધનો દીકરો છે પણ હું તુને મારો પોતાનોજ દીકરો ગણુંચ ને તેથી એક બાપ તરીકેની દરેક ફરજ મને બળવવીજ જોઈએ.”

“તમેજ મારા મુરબી છેઓ.”

“તાહરે હું તુને પરજાવવા માંચુંચ, તું મારો બોલ રાખશે?” તેવજી આતુરતાથી પુછ્યું.

“હું તે ખુશીથી કમુદ્ર રાખું” તે કંઈક હસીને બોલ્યો.

“સામાશ, હું જાણુનોતોજ કે તું એક ઉત્તમ બચ્ચું મને મહ્યું”મ. દીકરા, આટલાં આટલાં વરસો મેં ધણુંજ એકાંત ને શાંત-રીતે કહાડ્યાં, પણ હવે મને એક વાજતું ગાજતું ઘેર જોવાની હોંસ થઈ. ખુદાએ તારા જેવો એક ઉમદા દીકરો મને બખરથોય તો હવે એક નમુનેદાર વહુ મારા દાદી હાડિસમાં હું લાવવા માગુ”.

• તે જવાન છુપી ખુશાલીથી મત્રકાઈ જતો હતો. “કાકાજી, મારે વરે તમે એટલી મોટી કાલજી ને માયા રાખોય તેથી હું ધણોજ ખુશ છું.” બીજું કંઈ કહેવાનું છે ?” તે હવે ઉનાવળેથી પાછો જવા ઉઠ્યો.

“અરે સખુર બેટા, હમણાં તારેથી અહિંથી ખસાય નહિ”.

“કાંય ?”

તેવણે તેને માયાથી પાછો બેસાડ્યો, “જો સમજ, મેં તારે વરે એક ધણીજ સુંદર ઘેરી શોધી કહાડી”.

“તમે શોધી કહાડીય ?” તેણે કપાલપર કરચલી ચઢાવી ને આ પળે રૂસ્તમજીય પોતાના શેઠ તરફ જોઈ ગભીરતાથી ડોકડું હલાવ્યું.

• “હા, મેં શોધી કહાડીય. તારી બાજુ શોભાવવા તે પુરતી ખુબ-સુરત છે; આપડું ખાનદાન જાવવા તે પુરતી દમામચાલી ને ટેકવાલી છે; તારો સંસાર નીભાવવા તે પુરતી કેળવાયલી છે; તુંને સોસાયતીમાં ભેળાવવા તે ધણીજ ચંચલ ને મત્રતાવડી છે; અરાબર તારે લાયકની છે; એથી વધારે તુંને શું જોઈએ ?” તેવણે હવે તેની તરફ દીકતા મુંગા રહ્યા. તેવણે ઈચ્છ્યું કે તે જવાન પોતાનો જવાબ કંઈખી રીતે જણાવે, પણ તે તો તદ્દન ગંભીર અને મકકમતાથી સ્થીરજ બેસી રહ્યો.

“બહેરામ, મેં આજે એ જીજ્ઞાસ બનાજીને ને તેની છોકરીને ખાસ તેડું મોકલ્યું. એ લોક હમણાં આવતાં હોશે. ખાસ મેં તારે વરેજ તે લોકને બોલાવ્યા. ખસ મારી મરજી છે કે જે રીતે મેં તુંને ઇનસાફ આપ્યો, માંડું બધું તુંને હવાસે કીધું, તેજ પ્રમાણે તું મારો એટલો સખુન રાખી આવ છોકરીને કમુદ્ર કરજે.”

“કાકાજી, હું હજુર પરણવાને વરે ધણો નાનો કહેવાઉં; એ વાત હમણાં મુજતરી રાખો,” તેણે કંઠાલાથી વાત ફેરવવાની કેશીશ કીધી.

“નાનો છે ? મને યાદ ના દેવરાવ. એ નાની ઉમરમાંજ મારી મરણ છે કે એક લાયક ઠેકાણે તું મારા દીકરાને હું ઠેકાણે પાડી દેઉં, કારણ-કારણ,” તેવણુ પોતાની મોળી કાશેશ છનાં આગલ કંઈની બોલી શક્યા નહિ. “પ્રુદા ખતર મને વધારે ના બોલાવ. તે એક લાયક ઠેકાણું છે ને આપરે લાયકનીજ છોકરી છે. મારો વીચાર છે કે તું તેને જોજે ને આંધ વીંટી તેને આંગણે નાખજે.” તેવણુ તે જવાનનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધા ને તેની છેત્રી આંગણીએ એક ઘણીજ કીમતી હીરાની વીંટી સેરવી દીધી.

તે જવાન દીગમુધ જેવો બેસીજ રહ્યો. આ શું બનતું હતું તેપર કંઈની વધારે વીચાર કરે, વધારે ખુલાસો કરે તે અગાઉ તો દર-વાજપરથી એક અવાજ સંભળાયો.

“બનાજી શેઠ આવી પુગાય.”

આ ખબર સંભિંધતાંજ સર દાદીમા અને રસ્તમજી ઉભા થયા પણ બહેરામ તો જેમનો તેમ ઠંડાપથી બેસી રહ્યો.

“ઉઠ દીકરા, હુશ્યાર થા. તે લોક આવી પુગાય. તું જરા થાયો થોડો થકને પછી આવજે, તેટલાં હું એ બાપ દીકરીની સાથે વીત કરશ.” તેવણુ તેને માયાથી ઉડાડ્યો ને સ્કાનની પછરાડેન્મુધી ચલાવી લાબ્યા. “જા, પ્રુદા તુને સુખી રાખે ! આવે તાહરે વધારે ઉલટબર્યો ને હસ્તા ચેહરાથી આવજે.” આ બાબુથી બહેરામ સટક્યો કે પેત્રી બાબુથી મીઠ અને મીસ બનાજી ‘દાદી-હાઉસ’નાં મોટા હોલમાં દાખલ થયાં. સર દાદીમાએ અને સેકેટરી રસ્તમજીએ તે લોકને ધણો સારી રીતે આવકાર આપ્યો.

—:—:—

પ્રકરણ ૭ મું.

“તો આલી જાઓ—જેવા આયા તેવા પાછા જાઓ !”

આહ, પહેલી જાળખાણમાં તે છોકરીને શૈકહેંડ કરતાં બહેરામે ખરેખર તેણીને વખાણી. શીરીન બનાજીને જેવા તે મોટા હોલમાં જવા અગાઉ તે જવાને એક આખો અર્ધે કલાક ગાળી કહાડ્યો હતો, ને તે બ્યારે ત્યાં દાખલ થયો ત્યારે મક્કમ પગલે અને દ્રઢ ઠરાવેજ

આગત્ર વધ્યો; પણ તોખી જ્યારે તેણે તેણીને શેકહેડ કીધી ત્યારે ખરે-ખરે વખાણી. “કાકાજીના બોલવામાં વચ્ચે હવું. તે એક સુંદરતાને નમુનો હતી એમાં શક નહિ.” એ તેના વીચારો હતા; પણ તે છતાં જી પહેલી ઓળખાણ પછી તે જ્યારે તે નરમ સોદાપર જઈને ગાડવાયો ત્યારે તદન ઠંડો, સુસ્ત અને બેદરકાર હતો, ને જીજી પાંચ મીનીટ પછી તેને એમ ખાત્રી થી લાગ્યું કે જો આખી દુન્યાખી તે ધુંડી ફરે તો ગુલનાર જેવી એક નીર્દોષ મીઠી છોકરી તે કદીમી મેલવી શકનાર નથી.

જીજીભાઈ બનાજી ખરેખર ધણાજ મલતાવડા અને બોલકણ્યા હોવાથી એકજ મુલાકાતમાં તેવણે બણી સારી રીતે સર દાદીયાનું મન જીતી લીધું, તે એટલે સુધી કે તેવણને લાગ્યું કે એવા વહેવાઈ અને એવી વહુ તો કેટલી નહિ મલતે ! જીજીભાઈ તો આ બવીરપના જમા-ઇજને જોઈને મનમાં મલકાઈ જતા હતા; પણ શીરીન --- તે છોકરી તો ઠંડા માટલાંની કાણી રસ્તમજ સાથે એલારપેલાર ટાહેલાં ચલાવ્યા કરતી હતી.

આખરે મુલ બાબદનો છેડો લાવવા સર દાદીયાએ બહેરામ ગમ જ્યે. “ દીકરા બહેરામ, આંચ આપરી મીસ બનાજી સોસાયટીની એક માનીતી પુતલી છે. હું એ દીકરીને મારી વહુ કરવા માંગુ.” ચાલ આજને સપરમે દહાડે તું એને વીંટી પહેરાવી અને ખુશ કર.” તે છોકરાએ ટગરટગર તે બોલનાર તરફ જોયા કીધું. તે આ વખતને માટે તદન તૈયાર થઈનેજ આવ્યો હતો. તેનાં મગજમાંથી હજારો વીચારો ક્યારના પસાર થઈ જતા હતા. આ સામે બેઠેલી છોકરીની સાથે તે ક્યારનો પેલા અણુદીઠ ખુશસુરત આકારની સરખામણી કરી રહ્યો હતો. આ એક ટેકદાર, ઠસ્સાગળ ખુડી હતી; હા, એક બવીરપની ‘લેડી’ થવા તે ખીલકુલ લાયક હતી, પણ તેજ પછે તેણે પોતાની આંખો મીંચી દીધી, ને પમરતા બગીચાની ગુંચવાપલી દાંખલીઓપર ચઢી બેઠેલી સાદા લેઆશની તે પવીત્ર મુની પોતાની કાળો ચમકની આંખોએ ટીકતી જણે તેને પોતાના ‘કાલ’ની યાદ આપી રહી હતી. તે જાણે ! તેને લાગ્યું કે તે છોકરીની ખરાખર કદીમી કોઈ થઈ શકવાનું નથી.

“બહેરામ, એટલો લાંબો વીચાર કરવાની કંઈજ જરૂર નથી. એનાં કરતાં સારી છોકરી તું કદીમી શોધી શકવાનો નથી.” સર દાદીબાના અવાજથી તે વધારે તટાર થયો ને આ નાપસદ વાતનું કોઈપણ રીતે સેવટ લાવવા તે ઝડપથી ઉઠ્યો.

તે છોકરી જાણે કશું બનતું નહિ હોય તેમ હાથમાંની ‘આલખમ’ ક્યારની ફેરવ ફેરવ કરતી હતી. તે તેણીને માટે એક ઘણીજ ખારીક પણ હતી. ખરેખર બોલ્યે તો આવા એક શોખીનો, દોષતવાન, ગુણવંતો, ખેતાખી ધણી લેવા તે પોતે તો ખુશી હતી, પણ તોખી જોઈએ તેટલી ઉલટ તેણીનામાં દીસતી નહીં.

તે જવાન તે છોકરીની સામે જમને ઉભો. “મીસ બનાજી, મેં તમને આજે પહેલવહેલાજ જોવાય ને ખરેખર હું તમને વખાણુંચ,” તે ઘણાજ માનથી બોલ્યો, ને આ વાક્યથી સર દાદીબાએ ખુશાલીથી આંખો ચમકાવી, જીજ્ઞાસથી હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું; પણ તે છોકરી તો કંઈક હસ્તે ચહેરે ઉપકારના નમનમાં તેની તરફ જોઈ ફરીથી આલખમ જોવા મડી. “હું તમને વખાણુંચ ને મારા મુરખાની આવા સારી પસંદગી તરફ હું ઘણાં માનથી જોઉંચ; પણ—પણ તે છતાંખી, હું જરાકખી અચકાયા વગર તમને ખુદ્દાં દીસતી કહી દેઉંચ કે હું કદીખી તમને પરણી શકવાનો નથી.”

“શુઉઉઉઉ ! ” સર દાદીબાની એક જોરાવર ખુમ ત્યાં ઓચીંતી સંભલાઈ. “પરણી શકવાનો નથી ? એટલે શું ?” તેવણુ તે જવાનની સામે આવી ઉભા, પણ આવા મોટા ગુરસાની જરાકખી દરકાર વગર તે જવાન ખીલકુલ ડગમગ્યો નહિ. તેણે પોતાનો ટેક અને ગંભીરતા જરાકખી હોડયા નહિ. તે પુરતાં માન સાથે સર દાદીબા તરફ ફર્યો.

“કાકાજી, મેં મારા મનથી પુરતો વીચાર કીધોચ, ને તેનું સેવટ એજ આવ્યુંચ કે હું એજણને પરણી શકનાર નથી.”

“બસ ચુઉઉઉ ! આંચ સારાં માણસોને અપમાન કરતાં તુંને એકદમ અટકવું જોઈએ.”

“કાકાજી, હું પોતે ખાતરીથી માનુંંચ કે મેં એ લોકનું જરાકખી અપમાન કીધું નથી.”

“એ લોક મારાં તેડાંને માન આપીને અહિ આવેલાં છે ને એ લોકને માન આપવાની ને મારો હુકમ બજાવવાની તારી ફરજજ છે.”

“કાકાજી એ જે ચીજ મારે કબુલ છે. હું એ લોકને માન આપવા આતુર છેઉં ને તમારો હુકમ બજાવવા બંધાયેલો છેઉં.”

“તાહરે આંચ છોકરીને કબુલવાનો હું તને હુકમ કરુંંચ.”

તે જવાન ધણો કચવાયો. તે કંઈખી વધારે બોલવા માંગતો હતો નહિ. કશાંને ખાતર નહિ તો તે જવાન આનુને ખાતરજ તે વધારે બોલતો અટક્યો. “કાકાજી, હું તમુને હાથ જોડીને અરજ કરુંંચ કે હવે એ વાત બંધ કરો.”

“કદીખી નહિ; મારો એ ઠરાવ સેવટનો છે, ને તુને તેને તાબે થવુંજ પડશે,” ને આ ગુસ્સાથી તપી આવેલા શેઠની શાંતીને ખાતર હવે ફરતમજી ઉડીને તે જવાનની નજદીક આવ્યા.

“મહેરામજી ધ્યાન રાખો, એવણે તમુને એક દીકરા તરીકે ગણ્યાય; ને તેથીજ એવણે તમારે બહું આહ્ય. એવણની મરજી રાખવામાં તમે કંઈખી બોહતા નથી પણ એક સારે રસ્તેની જાહેગી શરૂ થશે. તમે શાંતીથી વીચાર કરો.”

“મે તુને મારો વારસ કીધોય. બવીશ્યને તું સર છે એટલે લાયક ઠેકણે તુંને ગોઠવી દેવાનો મારો વીચાર તદન નકલી છે.” ફરતમજીની શાંતીબરેલી સમજવતમાં સર દાદીખાએ પ્રીથી ઉશ્કેરધને તે જવાન સામે ધુરકવા માડ્યું. “બસ, તુને આંચ છોકરી સાથે પરણવુંજ પડશે.”

તે જવાને કચવાધને પીઠ ફેરવી. તે હવે નરમ પગલે તે નજદીકની બારી આગળ જમને ઉભો ને આંચ તેની રીતથી તેને કંઈક નમેલો સમજતાં તેવણે હજુરખી પાછું ચલાવ્યું. “જે છોકરા સમજ, તારા બાપે નાદાન ઉમરમાં એક નાલાયક લગનથી પોતાનો બધો હક બોહી દીધેલો ને જનમ સુધી દેશવટો ભોગવ્યો ને તેથીજ તેનાં

અચ્ચાને બચાવવાની મારી ફરજ હું સમજીય. તું હજુર નાદાન છે, તુને મારીપર બરસો રાખવો જોઈએ. મેં તુને ઇનસાફ આપ્યોય તો મને હવે ખુશ કરવાની તારી ફરજ છે.”

“શુ બોલવું તે મને સુજ પડતું નથી,” આવે નાજુક વખતે પોતાના પીતાની બાબદ નીકલવાથી તેણે કરાજીથી મોહકું ક્રમલાબ્ધું. એક બાનુડી હાજરીમાં તે જવાન પોતાનું મોહકું ખીંકકુત ખામોશ રાખવાની પુરતી સંભાલ લેતો હતો. “કાકાજી હું તદન ગુંચવાઈ ગીયોય.”

“એમ છે તો હું તુને બે આખા દહાની મુદત આપુય. તું તેપર વીચાર કરજે પણ સેવટે મને ખુશીનોજ જવાબ આપજે.”

“કદી નહિ,” તે જ્ઞેરમાં બોલી પડ્યો. હું તમને કોઈમી રીતે ખોટી આશામાં રાખવા માંમતો નથી. હું એવા વંચુપચુ મનનો આદમી નથી. કાકાજી, જેમ તમે નકકી ઠરાવપર આચાય તેમજ મારોબી જવાબ નકકીજ સમજજો. મેં તમો મુરબખીને સદા માન આપવા ને એક તાબેદાર દીકરા તરીકે રહેવાનો વીચાર કીધોય પણ આ એકજ બાબદમાં હું તમારાં મતને મલતો થઈ શકતો નથી તેથી દીકરીજ છેક”, પણ ફરીથી કેહુંય કે હું તમારી પસંદગી કબુલ રાખી શકતો નથી.”

“કબુલ નથી થતો તો આંચ સીધા રસ્તો !” સર દાદીમાએ ગુસ્સાથી તરારે કીધો ને આ સેવટપર “જરા થોભો ! થોભો !” કરતા જીજ્ઞાસા અને રૂસ્તમજી તેવણની નજદીક આવ્યા. “આ સાહેબ, એ શું બોલોય ?” તે બહા સેક્ટરીએ તેવણના બરડાપર હાથ ફેરવતા કહ્યું. “શાંત થાઓ, આપરે એ વાત ધીરેથી બજાવશુ”.

“હવે એ વાત લંબાવવાનું કંઈજ કામ નથી.” જીજ્ઞાસાએ હવે જવાની તૈયારી કરતાં કહ્યું. “વાંક, સર દાદીમા, તમારોજ છે, કે પરણનાર છોકરાની મરજી પુછ્યા વગર તમે આંચ બાનુડે ને મને નાહક ખરાબ સંજ્ઞેમમાં મુકી દીધા; પણ તે જતાંબી ચાલો બની તે બની; એક દોસ્ત તરીકેજ હું અહિંથી જાઉંય ને સીમજ તમે લોહોમી એ મતફેરી ભુલી જઈ આગલીજ પ્રીતીથી એકે બાપ દીકરા તરીકે રહો એવું હું ઇચ્છુય.”

હવે તે જવાન છોકરી તેવણની નજદીક આવી. તેવણે ધણી

લાગણીથી તેણીને પોતાની દલગીરી જણાવી; પણ જ્યારે તે તે બારી આગલ ઉભેલા જવાન આગલ મઠ ત્યારે ખુશી દયા તે ગોરા ચહેરા- પર પ્રગટેલી દેખાઇ આવતી હતી. “મારે લીધે આંધ ઘેરમાં મતફેરી જાગી તેથી દલગીર છેઉં. કાંઈથી રીતે ઉતાવળું પગલું બરતા ના” એવી તો દયાળુ કરગરતી રીતે તેણીએ તે શબ્દો કહી સંજલાબ્યા કે તે ખરાં દીલનાં માનથી તેણીની તરફ નમ્યો.

“બાનુ, મારી તરફ એટલી બધી બલી લાગણી ધરાવવાને વરે હું તમારો ધણો ઉપકારી છેઉં”, ને અહિં તે બાપ દીકરી રસ્તમજીને મલીને ત્યાંથી ઝપાટામાં નીકલી ગયાં.

“જરા ડોલા ફેડીને જો કે કેવી દયાળુ ઉમદા છોકરી તે” શુભાવીચ ! તારા એવા જુઠા આબાર માનવા વખતે કંઈ તે છોકરી એસી નહિ રહેલી. સમજ, હું તુને કેહુંય તે સમજ, પાતો આંધ છોકરીને પસંદ કરી મને માન આપ ને નહિ તો આંધ છડીએ તારી નાકરમાનીનાં બદલામાં માઈ આંધ મકાન છોડી ચાલી જ”.

“હું તમારા હુકમને માન આપીને તમારું ઘેર છોડી જવા તૈયાર થવશ, પણ વગર દીલનાં લગન કરીને આવો એકે બલી છોકરી નેહું કદીથી ઠગશ નહિ”

“તો ચાલી જાઓ-જેવા આયા તેવા પાછા જાઓ !

“અરે સાહેબ, આટલી વાતમા એટલા કરડા ના થાવો!” રસ્તમજીનાં વચ્ચે પડવાથી તેવણુ વધારેજ છેડાયા.

“બસ તમે મુંગા રેહો. મેં જેને મારો વારસ બનાવ્યો, બધો હક આપ્યો તેણે મારી તાબેદારી કરવીજ જોઇએ.”

“સાહેબ, તે મારેથી કદીથી નહિ બનશે. હું તમને માન આપી શકું પણ તાબેદારી મારેથી કદી થાય નહિ.”

“તો તેવી તારી તુંડાઇ હું સાંખવાનો નથી. હું પોતે સર દાદીઆ હોશાંગ છેઉં; મારા બાપદાદા ટેક અને મગફરીમાં પહેલા ઉતા. પોતાનો શખુન જીએ રાખવા તે લોક પોતાનો જીવ કહાડી આપતાતાં.”

“ તો સાહેબ, તમે આજે તમારી ઉતાવળી રીતભાતમાં જુદી જાગ્રાચ કે હુંખી તેજ ખાનદાનનો એક બેટો છેઉ. જે જાતના ગુણો-તમારામાં છે તેજ ગુણો હુંખી ધરાવવાને વરે મગર છેઉ. મારી કમ-નસીખી એટલીજ છે કે જે તમારા ગુણોને તમે વખાણાય તેજ મારા ગુણો તમે ઉલટી બાજુથી જોવાય. જેમ તમારી મરજી. જે ઘેરના માલેકનો મારીપર ચાહ નહિ તે ઘેરનું પાણી પીવાખી હું હવે થોભનાર નથી. હું જાઉંચ; પણ જતી વખતે તે મારા ખુદા પાસે હું એટલીજ અરજ ગુમરૂંચ કે તમે આજે મને જે ઉતાવલમાં ગેરમનસાફ કરોચ તે તમારી ફરસુદને વખતે મને માફ કરશો, ” ને આંચ પળે પેલી હીરાની વીંટી પોતાને આંગઘેથી સેરવી કાઢાજી આગલ મુકી કંઈખી વધારે બોલ્યા કે સાંભળ્યા વગર તે ત્યાંથી ઉતાવળે બહાર નીકળી ગયો.

તેતુ ત્યાં હવે કામજ શું હતું? જે બધું તેને આપવામાં આવ્યું હતું તે તો તેવજનુંજ હતું કે જેવજે તેને વગર તકસીરે ઘેરની બહાર કઢાડ્યો હતો. તેમાંની એક કમરસખી લેવી એ તેને મનથી મોટી નામોશી હતી.

તે ટુંક વખતની સાહેબી ભોગવનાર પોતાના બપકાદાર ચોરડામાં ધર્યો ને જે એક ‘બેગ’ સાથે તે આ મકાનમાં દાખલ થયો હતો તે ‘બેગ’ સાથે તે ફરીથી આ દુન્યામાં એકલો અટુલો થઈ ગયલો બહાર પડ્યો.

તે એક મકકમ મનનો હીમનવાન જવાન હતો. કોઈખી રીતે પ્રમણીકપણે મહેનત કરી સર્યામમાં જીવવા તે તૈયાર હતો; પણ એકજ વીચાર તેનું મન તન કોતરી ખાતો હતો. પેલી સુંદર બહાલી છોકરીને આ પોતાનાં પગલાંથી તેણે સઢાની દુર કાઢી હતી. ફકટ એ જુદાઇનાજ વીચારથી તેનું દીવ ઢાઝો જતું હતું; હવે તે જરાકખી અચકયા વગર તે નાની માનીતી બંગલી તરફ ધર્યો.

મકરણ ૮ સું

“ પ્યારે પરદેશ ન જાઓરે, યો સાજના,

નયનાં બીન પ્યારે તજકર ધીર મોરા

નીર બહાવે—૫૪.૨.”

તપ — તપ — તપ

“ કાણુ ? ” આરણ્યાં પર ટકોરા સાંભલતાં તે છોકરી ઉતાવળમાં બહાર આવી; ગુલનારને તે જવાનના ત્રયા પછી જાણે કંઈ મમ્યુંજ નહિ. તે તેનાજ વીચારમાં હતી, તેટલાં આટલે અવારેથી કાંઈના આરણ્યાં પર ટકોરા સમજી તે તેનીજ આશામાં ઉતાવળેથી દોડી આવી. “ બહેરામ, તમે કેની ? હા મેં એમજ ધાયું કે તમે હશે.”

“ ગુલ, હું એક ધણીજ અગતની વાત તુને કહેવા આયોય, ” તે ધણીજ ગંભીરાધથી બોલ્યો, ને તેની આવી રીત જોઈ તેણી ખરેખર ગભરાઈ.

“ માયરે, ધણી અગતની તે શું હોશે ? — પણ બહેરામ, હું જાણુંચ કે મને બીહવા જેવું કંઈજ નથી; કારણુ તમે મારી નજર આગલ સારી ઠાની ઉભેલા છેઓ; મને એથી વધારે બીજું કંઈજ જોઈતું નથી ”

તે જવાન પોતાની ગમે તેવી રમગીતીમાંથી આ છોકરીની અથાગ પ્રીતી જોઈ મનમાં મલકાયો. “ ગુલ, હું તુને દુકંમાંજ કહી દેઉચ કે હમેશને વરે હું અહિંથી ચાલી જાકુંચ ? ”

“ યો ખુદા—તમે શું બોલોચ ? ” તે છોકરીનું મોર ગોલાબી મોહકું તદ્દનજ શીકકું પડી ગયું. “ શુ તમે જાઓચ ? ”

“ હા, શકાજી સાથે મને જરા બોલચાલ થઈચ ને તેવજી મને કહાડી મુકયોચ.”

“ અરે પરવર, તમે તેવજીને કાંઈ છેડ્યા? જો વરી બહેરામ, હજી-રખી મારે ખાતર તેવજી સાથે તમે નાંખતી કરો.”

“ ગુલ, તારે ખાતરજ હું તેવજીની સાંમે થયોચ.”

“મારે ખાતર? મારા જેવી ગરીબ છોકરીની વાત ‘દાદી-દાદિસ’ માં થાયજ કેમ? ઝો ખુદા ખાતર મને ના દવલાવો, મને બધું સમજવો!”

“સમજ,” તેણે તેના કાળા ચક્ષુકતા બાલો પસવારતાં માથાથી સમજાવવા માંડ્યું. “હું તુને પરણવાનું વચન આપી ગીયો.”

“મેં તમુને કહેલુંજ ઉતું કે તમે ઉતાવળ ના કરો.”

“હું તે વચનને વરે જરાકથી પરતાતો નથી. શુદ્ધ, તારી સાથનું વચન તો હું જીવશ તાંહસુધી પાલશ. આગલ સાંજલ. કાકાજીએ મારે વરે કાઠ મીસ બનાજી નામની છોકરી શોધી કહાડી ને લાગલાં તે બાપ દીકરીને બોલાવી ‘દાદિસ’ નાં હોલમાં લાવીને બેસાડીથી દીધાં. મને અહિંથી બોલાવી મંગાવ્યો તેથી તેજ કારણને વરે; ને કાકાજી મને તે છોકરીના દેખતાંજ તેને કબુલ કરીને તરત વીંટી પહેરાવી દેવાની હઠ લઈ બેઠા. હું ઉઠ્યો ને મેં તે છોકરીને ખુદ્દું જણાવી દીધું કે મારેથી તેવણને પરણી શકાવાનું નથી. આંધ મારા જવાબથી કાકાજી ખુબ ઊંડાયા ને તુરતજ ‘દાદી-દાદિસ’ છોડીને ચાલી જવાનો હુકમ કરીધો. હું તેવણના હુકમને માન આપી આંધ મારા ‘બેગ’ સાથે બહાર પડ્યોચ.”

“બહેરામ, માઈ માનો. હું તમુને છુટા કરૂંચ. તમે તમારે લાયકની છોકરી લેઓ. મારે લીધે તમે તમાઈ સુખ ના મુકો, બવીશ ના બગાડો,” તે ઘણીજ કાકલુદી કરવા લાગી. “હજુરખી જાઓ ને બગડેલો મામલો સુધારો. હું તમુને છુટા કરૂંચ.”

“શુલ — શુલ — બસ મુગી રહે,” કંઈક થપકાથી તે બોલ્યો. “તારા શખ્તોથી હું વધારે દુખી થાઉંચ. હું તુને આપરાં વચનમાં જરાકબો ધીલી પડેલી જેવા ઇંચ્છતો નથી. જેજે, યાદ રાખજે, મેં તારેજ ખાતર માઈ આખું બવીશ, દોલત, ખેતાબ બધું છોડી દીધુંચ, ને તે બધાં કરતાં તુને વધારે કીમતી ગણીચ; તેમજ તુનેથી હું ચેતા-ઉચ કે ગમે તેવી સુસીબતમાંથી તારે મારી રાહ જેવું ખોટી રહેવું. શુલ, મને કદીથી છુલતી ના! હમેશ યાદ રાખજે કે તારેજ વરે હું જીવતો હોવશ, તેમજ તારેથી મારેજ વરે જીવું જોઈશે.”

તેણીનાં ડચકાંઓ તે અંધારામાં ખુલ્લાં સંભલાતાં હતાં. આંખો-
માંથી કામતી આંસુઓની ધારો બેઅખતાર વહેતી હતી. ને થાણું
બોલવા માંગતી પણ ગળાંમાંજ અવાજ અટકી જતો હતો. શરૂ થતા
જેરાવર પ્યારની આ ટુંકી કારકીર્દીનાં આવાં ગળજનાક સેવટ માટે તે
કદાબી તૈયાર હતીજ નહિ. તેણે તેણીને માયાથી પટાવી. “ મને હીમત
આપ, ગુલ. તારા છેવટના મીઠા શબ્દોનોપરજ હું હવે જીવવાનો છેલ્લો.”

તેણીએ ઉઠકાજ જતાં દીક્રે પોતાનાં બેઉ હાથો તેનાં મજબુત
ખંભાં પર મુક્યા. “બહેરામ, હું મારો જાન જશે તોખી તમારા સીવાય
કામતીખી સાથે પરણવાની નથી !”

“ બસ, એટલુંજ મને જોઈતું. હવે વધારે વખત હું તેવણની
જમીન પરખી હિમો રહેવા માગતો નથી. ગુલ, આપણાં વચનને વધારે
જેરાવર બનાવવા લે મારી તરફની આંખ વીંટી તું કણુલ કર, ” તેણે
પોતાને આંગલેની એક વીંટી કહાડી તેણીનાં નાણુક સફેદ
આંગણાંમાં પહેરાવી. “ હું જાણુંચ કે એ તારે લાયક નથીજ,
પણ ખુદા મને તુને ગમતી પહેરાવવાની ટક આપે તેટલાં એટલી મારી
તરફની યાદ દાખલ તારે આંગલે રહેવા દેજે, ને આપ તારે આંગલેની
તું તારેજ હાથે મને પહેરાવ. ” આંખોમાં આંસુ સાથે તેણીએ તેના
કરમાળ્યા પ્રમાણે કીધું. “ચાલ, હવે મને જવું જોઈએ.”

“ જો ખુદા, શું હજુરખી એવું નહિજ બને કે તમે મારેથી દુર
નહિ થાવો !”

“ ધીરજ રાખ, તું મારી વીશ્વાસથી વાર જોજે. હું મારા પગ-
પર મજબુત હિમો રહી મારાં ખભાંનાં જોરે કમાઈ તુંને પુરતા સુખમાં
રાખી શકું એટલું જોતાંજ હું હવે પછીની કામતી પળે તારી આગલ
દોડી આવશ. તેટલાં ગુલ-મારી ગુલ-સલામ ! ” તે જવાને મક્કમ પગને
પીઠ ફેરવી; પણ તે છોકરીનાં મોઢાં ડચકાંઓએ તેને ફરીથી અટકાવ્યો.
“ ખુદા ખાતર મને એક વખત તારો હસતો ચેહરો જોવા દે તોજ
હું શાંતીથી ને હીમતથી જીવી શકશું. ” હજુરખી તેણી રડતીજ હતી.

“ગુલ, તુંને ફલગીર થવાનું કંઈજ કામ નથી. હું જલદીથી પાછો
આવશ.”

“ઓ તમે નક્કી આવજો, ને આવો તાહરે મારી તરફ એવાજ હેતવંત રહેજો.” તેણે તેણીને પટાવી લીધી ને તેનાં સરી પડતાં આંસુઓ, હેતથી નુંછી નાખ્યાં.

“મારો બોલ તે મારા જીવથીબી ખારો સમજ, ગુલ. હું નક્કી પાછો આવશ, ને આવશ તાહરે આજના કરતાં તુને વધારે પ્રીતથી પુંજતો આવશ. મારી તરફ જો.” તે છોકરીએ ઉંચે બોલ્યું અને સાથી પહેલી એક કીસ પછી તે ત્યાંથી ઝડપમાં ગુમ થઇ ગયો.

X

X

X

સામેની તેબલપરથી વીહસ્કીના પેગપર પેગ ચઢાવતો તે જવાન ક્યારનો પોતાની રોકીંગ-ચેરપર પડેલો હતો. “આખરે ધારેલું તેમજ બન્યું.” તેણે હાથમાંનું ગ્લાસ તેબલપર મુક્યું. “કાકા કહેજે આંદને બત્રીજો કહેજે સુરજ ! બેઠેની એવી લાગી કે બહેરામજીબાને પાણીયું મધ્યું ને બેઠેની મારામારીમાં આપુને મળહ પડી ગેઇ ! નવા વારેસ આયાબી, ગાજ્યાબી. ને સ્થાવ્યાબી ! ચાલો, એની ખુશાલીમાં એક બીજો પેગ !” તેણે ફરીથી ગ્લાસે બધું ને પીવા માંડ્યું.

“પણ ખરેખર, એ કાઠ મીસ બનાજી ધણી સરસ છોકરી હતી ! બલા આદમીએ બે દહાડામાં માય દીકરાંની રમત કીધી ને રખડી ગયો. હું જો એની જગે હોઉં તો કદીબી એવું પગલું ભરું નહિ. પણ ખરેખર, ખાર એવીજ ભુરી ચીજ છે; તેની આગલ પૈસા શું ચીજ છે ?” તેણે ગ્લાસ પુરું કીધું ને ફરીથી બડબડવા માંડ્યું.

“કાઠબી રીતે બનવાલું તે તો બની ચુક્યુય ને મોરો રસ્તો પાછો સાફ થઇ ગયોય. સેવક પાછા સર દાદીબા હોશંગના વારસ બન્યાય, બવીરખના સર થયાય ને મારી ગુલનારના હકદાર બન્યાય. વધારે શું જોઇએ ?” તે જરા વાર શાંત થયો; તેની આંખો કંઈને લીધે મીચાઇ જતી હતી પણ કંઈક હલબેહાર હરખમાં તે હજુર ત્યાંજ બેસી રહ્યો.

“હે હે હે હે હે !” તે ખુબ્બ ગેલથી હસ્યો. “એ મરેરે પેલી દોશીબા-છની થતી ! બસ ખાઇપીને મારીજ પુંડે લાગીય. એની પેત્રી લાંબેટાંગ ચાંદણને પહેરાવવાની બધી અધાધર છે તે મને માલમ છે. કાલેબી

વીકા પાસે કહેવરાવ્યું કે શેઠને કહીએ કંઈ ધણા દહાડા થયા આવતા નથી, તે શું છે ? હે હે હે હે હે ! બીચારીને મારા વગર ભુખખી નહિ લાગતી હોશે ? અરે દુન્યા, દુન્યા ! બધો મતલબનો તમારો છે બા ! એ તો હું મહેરમાનુ આગલ જાઉં એ તોથી એને અબીતરી આવતી હોશે. પણ આહ, મારું તે કયાની ધરાની બાગનું બુલબુલ કાંઈ ને એની ગામડી અબણુ દુકૂતી કાંઈ !” તેણે હવે એક અરાચી ખાધી.

“ચાલો, હવે મામાજીનો ગમભુજાવવો પડશે,” તેના વીચાર હવે બીજા બાજુ દોડયા. “બત્રોજને પેંડો પકડાવ્યો ને પછી પોતે આજે ભુખાજ સુધ ગીયા. એ ધાંખરાને હવે જરા પુઠું પુઠું ફરીને પાછો બહેલાવવો પડશે, નહિ તો સીકખીક પડ્યો તો આંધ રસ્તમજી આડરૂંમીકું બભરાવી પેલાને પાછો ઉભો કરશે. એવણુ જીવીજીવીને હવે કટકું જીવવાના છે ? તેટલાં એવા રમાડી લેઉં એ ફરીથી હવે કોઈ વારસ ફારસની હોંસ કરેજ નહિ. એકવાર સુખ દેખીયે તો શીર આપજો ! હા હા હા હા !” તેના પગ ગેરચો રમવા લાગા. તે હવે ધ્રુમ હસ્યો, બીજાણે પડ્યો ને ઉંઆ બવીશ્યના ખુશ સ્વપના જેવા મંડ્યો.

કુદરતની ગતી આગલ ધનશાન શું ચીજ છે ! હજારો આશા અને ઉમેદમાં ઉભેલો ધનશાન ધડીની વચમાં એક પાનાંના મહેલની માફક કરરરરભુસ થઈ જાયછે; તે બધું છતાં દરેક માણસ ફરેદુન મીસાજ ધણી મજમતાથી પોતાનું બવીશ્ય પોતાના હાથમાં લઈને ફરવાની મગફરી લે છે. પણ ફરેદુનજીબા જરા ધીરા પડો, હજી તો આગલ ધણું ચાલવાનું છે.

—:—:—

પ્રકરણ ૯ મું.

“મરે, હું કોણને કહેવાની છઉં !”

કંઈખી નવું જીવું ‘દાદી-હાઉસ’ માં બન્યું હતું એવો સંસારો કાને આવતાંજ ડોસીખાઈ એલાવ્યાના જીવને મોટી ચટપટ થતી હતી. આખી રાત તેવણુને જરા થઈને ઉંઘ આવો નહીં. ક્યારે તે તાજી તફડતી ખબર જણાય કે વળી એ ઘેર મલવા જવાને મસે જરા રસ ગળતી.

વાતો કરવાની મલે ! તેવણુ ખાબરખોધામાં પડ્યાં હતાં. સહવારના પહો-
રમાં ઉઠીને એનીગમ પેલીગમ ડોકાં બારી કરતાં હતાં તેટલાં વીકા
શામે થયો. વીકો આજે પચ્ચીસ વરસ થયાં હાલિસમાં નોકરી હતો.
શેઠના પૈસાટકા લાવ લખજવ વગેરેમાં તે ઘણો વીશ્વાસુ હતો.

“અરે અહિં આન વીકા, અહિં આવ તો,” ડાસીબાઇએ સાહદ માયેા.

“બાઈ જરા અગતનુ કામ છે. પછી આઈંચ.”

“અરે જરા આવી જા, પેહલાં આવ,” તેવણે જખરીથી તેને રોકી
લીધો. “કંઈ જાણ્યો આવોય તે સીધાજ—કંઈ આવનાખી નહિ?”

“હાજી, જરા કામકાજમાં હમણું પુરસુદ મક્કતી નથી, ને પાછી
તખીયતખી જરા પાધરી નથી.”

“હારે, મુઘ રતુજ હમણું જરા એવી છે.” એટલું બોલતાં ડાસી-
બાઇએ મળહના પમરતા મસાલાની બાટલી સામે લાવીને મુકી, એટલે
વીકાજીનો ચીકસો ઉતરી ગયો ને લહેરમાં આવી ગયા. “લેચો, જરા
જીવ હુશ્યાર થશે.

આવી મહેરબાનીના બદલામાં વીકો તો થોડો થોડો થઇ ગયો.

“ખરેખર દોશીબાઇ માય, તમે ઘણુંજ માયાલુ છેઓ. એમ
આજે કાણુ પારકાંનાં દુખની દરકાર કરેચ?” તેણે ખારસો ટકારો
ચઢાડ્યો.

સમજે તેજ સમજે કે આજે ચોકકસ ખાતમી મેળવવાની ચટ-
પટમાંજ તે ઝેરીએ વીકાને ખુશ કરીધો હતો. “મરે એ તો દુન્યાઇ
ફરજજ છે. તું કાંઈ ખીચારો મારે તાંહ ધડી ધડી આવેચ?” એ વખત
ગલાસ ખાલી થયા પછી તેણીએ ધીમેથી વીકાનો કાન કરડ્યો.

“પણુ આપરે વીકા, મેં સમજયું કે પેલો નવો છોકરો ચાલી ગીયો?
મરેરે આયો શું ને ગીયો શું—કાંય પણ થયું શું? જરા મને તો કેહ.”

“અરે બાઈ બોલો ના; ખીચારા શેઠે તો ઘણોખી નવાજ્યો ને ઘણુંખી
સાફ કરવા ચાલ્યું, પણુ તે પોપાનાં નસીબમાંજ આટો તે માવો કાંઈથી
જમે ? દોલત ખેતાજ સાથે કેવી મળતી રૂપાનાં પતરાં જેવી છોકરી
ખતાવી તે એનાંનને નહિ ગમી, તે કહેજે હું એને નહિ પરણું !”

“મરે હું” કાણુને કહેવાહી છેઉં. વીકા મને કહેતી, તે કાણુ છોકરી!”

“કાષ્ટ જીજીભાષ બતાવતી છોકરી શીરીન્યાષ.”

“હું હું” તે? તેખી વાળું કાંઈ પાધરું છે । પણુ ઠીક હતી. અરે વીકા તું નહિ સમજે. એ તો બધુ હું જાણુંચ; તુને શું માત્રમ ? એવણુતી નજર તો પેલી ધરાતીની પેરીપર ઉતી. મને પુછતી, હું અંધી તુને તાજ ને નવી ખુબર આપું.”

“અરે બાષ શું બોલોચ ? મારા મોટા શેઠ કષ્ટ એરી છોકરીને પસંદખી કરે કે ? શેઠના પગારે તો એ લોકે ખીચારાં જીવેચ.” તેણે થોડા ખીજે પીધો. “તેનાં કરતાં તો આપરાં આંદન્યાષપર શેઠ કષ્ટ વીચાર કરી શકે.”

આંચ વાક્યથી તો તે ઘેરી થોડી થોડી થઈ ગઈ. “મા એવી અકકલ આજે કાણુને આવેચ ? મારી આંદણુ ‘દાઢી હાઉસમાં’ આવે. તો દહાડોજ ફેરવી નાંખે. મુઠા બબરચીએ તાં બોપાળાં બધાં ‘મહાર નીકલે. એક જાણુખી ભીંતપર દેખાય નહિ ને ચોક્યાંદણુ તો એવાં કરે ને ખીચારાં જીજેલાંઓનાં લોખાન પાણુમી એવાં મુકે કે તે લોકખી મહદે આવે. બોલ ના વીકા, આજે કાષ્ટખી ગુણુ જીતું નથી, સૌ આષ્યાષ્ટ જીવેચ.”

તે તો શરૂખતી જીમમાંજ કંઈ બડબડતો હતો.

“મેં સાબદ્યુંચ કે તું તો શેઠનો ધણો માનીતો છે. ગમે તો કાષ્ટ વખતે જરા શેઠની મરજી જાણુ લેજેતી, ને મારી દીકરીના બધા ગુણુ-પર એવણું જરા બ્યાન ખેંચજે. આય ફરેદુન મને ધણો ગમેચ. જી વીકા, તું એ કાજ કરી આપે તો હર મહીન મારી આંદણુ તુને સો રૂપીયાનો પગાર જીવે જાગે તાંહ સુધી ખાંધી આપશે.”

“અરે થવા તો દેઓ. હું તો શેઠ આગલ જરૂર વાન કરશ; પણુ તેવણુના બ્યાનમાં ઉતરવું જીજએતી ? કંઈ ચુસ્તો ના કરતાં, પણુ તમારાં આંદણુઆષ ધણુંજ બાંખટાંગ છે તે કષ્ટ શોભનાં નથી, ને સામ-રાંખી ધણું છે.”

ડાસીબાષનો ચેકરો ઉતરી ગયો. તેણે તેને ‘મસાલો’ પીવાડ્યો ને તેની બહારમાં વીકાએ રોકડું બાવી દીધું હતું, બ્યારે તે પોતાની

હુશ્મારીમાં તો એ માથ દીકરીને હમેશાં કાતમે આસ્માને ચઢાવતો હતો. તે હવે ઉઠ્યો.

“તમે કંઈ ફકર ના કરતાં. હું એ વીશે જરૂર શેઠ સાથે વાત છેડશ ને તમુંને જણાવશ.”

“ચાલ ચાંદણુ. આજે હમકારાનો દહાડોખી છે ને આવે મોટે ઘેર નારી વાતખી ચરવાય. બસ મને તો લાગેય કે તારું જરૂર થશે.” માથે દીકરીને આવરણું લીધા, ને એકે હરખમાં હસ્યાં.

X

X

X

વખત પાછલ વખત પસાર થવા લાગ્યો. વૃધ શેઠયા સર દાદીઆ હોસંગ માટે તે ઘણોજ કાતીલ હતો.

ખરેખર તે એક ઘણોજ સખત ફટકો હતો. વરસોની ધારી રાખેલી આશાઓ અને ઉમેદોનો એ ધડીના ગુરસામાં તમામ નાશ થયો હતો! આપવા ધારેલા ઇનસાફથી તેવણું શાંત થયલું અંતઃકરણ ફરીથી પાછું કાતરાઈ જતું હતું! પોતાના વડા બાઇને પોતાના પીતા તરફથી થયેલો ગેરઇનસાફ ધાઇ નાખી તેનાં બચ્ચાંને વારસ બનાવી પોતાનાં બેચેન મનને રાહત આપવાની તેવણની બધી હોંસ બાંગી ગઇ હતી! સીધા ઉતરી આવેલા વંશમાંજ ખેતાબ રાખવાની તેવણની ઇચ્છાનો નાશ થયો હતો!

એજ એક દીકરાને તેવણે મનમાંજ ધારી, મનમાંજ ઉધારી, મોટો કપોલો હતો, ને જ્યારે તે આખોમાખો નજર સામે આવીને ઉભો ત્યારે નહિ ધારેલા મીઝસમાં તેને પાછો પોતે ફેંકી દીધો હતો એ વીચરથી તેવણું દીવ જળી જતું હતું. એક સ્વપના માફક બધું બની ચુક્યું હતું. તે આંખો, પાછો ગયો, ને તેમી હમશને માટે ગયો!

બસ, ચાલુ દુખમરેલો તે વીચાર તે બુઠા શેઠયાનું જીગર કાતરી ખાતો હતો. શું કામ તેવણે એવું પગલું બધું? એ પસ્તાવો તેવણને દર પગે વધુ ને વધુજ કાતરી ખાતો હતો. આસપાસનાઓ તેવણને જીવ મનાવવા ઘણીખી તજવીજ કરતાં પણ દેખીતી રીતે તેવણ બુઠી જતા બુઠલા માલમ પડતા હતા.

ફરેદુન તેવણુને અર્ધધડી વીહલા મુકતો નહિ; તેવણુની આગલ નો આગલ રહી કંઈ કંઈ વાંચનથી, કંઈ કંઈ ગામગપાટાથી તો કંઈ-કંઈ રામણીઓથી તેવણુને ખુશ રાખવાની હદખહાર કાલજ લેતો હતો, ને તે તેવણુ પુરતી રીતે સમજતા હતા. એ બચ્ચુંખી તેવણુને વહાણું હતું-પણ કુદરતી રીતે પોતાના વારસ દખલ તેવણુ તેને કબુલ કરી શકતા નહિ.

રસ્તમજીખી પોતાના શેઠનો ઝુરાપો ધણીજ ખારીક ચગોર નજ-રથી તપાસતા હતા ને તેવણુને વરે ધણીજ મુંગતા હતા. આ બહો સેક્ટરીખી પોતાનું ધેરમાર છોડી ધણોખરો 'શેઠ' આગલજ દીક્ષાસા તરીકે રહેતો હતો.

તે વિપરાંત જીજ્ઞાસ બતાજ ને શીરીનખી સર દાદીબાની શાંતીને માટે અવારનવાર 'હાઉસ'માં ઉતરી પડતાં હતાં, ને શીરીન તો ધણી ખરી તેવણુને બહોંસહોંસ કરીને સાથે પ્રવા લઇ જતી હતી. તેમ કોઇ કોઇ વખતે આખો દહાડો તેણી તેવણુ આગલજ 'હાઉસ'માં રહેતી હતી તેણીએ ખુલ્લી આંખે બેચું હતું કે પ્રકત તેણીનેજ ખાતર આ જુદાઈનો કારી જખમ તે વૃષ્ઠ શેઠ્યાપર આવી પડ્યો હતો, તો તે રૂખવાની તેનીજ ફરજ હતી, ને તેજ કારણથી તે દયાની દેવી ધણોખરો વખત તેવણુની સાથેજ રહેતી હતી, ને ખરું બોલ્યે તો સર દાદીબા આ છોકરીની હાજરીથી થોડા ધણીખી શાંત રહેતા હતા એ સૌને મનથી ખુશીનીજ વાત હતી.

—:૦:—

મકરણ ૧૦ મું.

નસીબનો લીલો.

બહેરામ કેકાયાદ એક નસીબનો લીલો જવાન હતો. એક માતાનો છાંયો તો તે પોતાના જનમથીજ ખોડી બેઠો હતો; પીતાનેખી આજે વરસ દહાડો થયો યુમાવો બેઠો હતો; ને જ્યારે એક માયાણુ મુરખી કાકાનો આશરો મેલવવા તે માઇલોના માઇલો દુરથી ધસડાઇ આવ્યો.

તો તેવણેખી તેને આજે સદાનો તજ દીધો હતો. ધણેજ નખાઇ ગયલે જગરે તે જવાન ક્યારનો ઘેરીઅંદરનાં રોશન પર તે ટીકીટ આંશીસની આગલ માણસોની ગીરદીમાં ખાલી આંખે ટીકતો ઉભેલો હતો.

કશાખી વીચાર વગર તે ત્યાં આવીને ઉભો હતો પણ હવે જવું ક્યાં? એક તદ્દન અગ્નિણાં શહેરમાં, અગ્નિણાં લોકમાં તે ગાફલ બની જતો હતો. તેનું મગજ ચાલુ વિચારોના બોળથી જાણે ફાટી જતું હતું. તેની આસપાસ શું બનતું હતું તેનું તેને કશું ખાન હતું નહિ. છાતી પર માથું નમાવી ખાલી આંખે જમીનને ટીકતો તે હજુરખો ત્યાં ઉભેલો ને ઉભેલોજ હતો; જ્યારે કોઇ બે દોસ્તો ક્યારના તેની સામેજ વાત કરતા ઉભા હતા તેનુંખી ખાન હતું નહિ. “આઇ જોન, આય હુ” શું જોઈય !”

“કેમ, કેમ, શું છે પેડી ?”

“અરે જો- જો-, આ સાંખે ઉભેલા માણસ તરફ ધ્યાનથી જો. હું તુને જોઈય ને તેને જોઈય તાહરે મને લાગેય કે ખુદાએ તમો બેમાં એક જરા- જરાકથી- ફરક રાખ્યો નથી!” ને આંખ પોતાના જતી દોસ્તનાં બોલવાથી દીનશાહ કુપરે તે આકાર ગમ એકઠીતે ધારીધારીને જોયા કીધું. ખરેખર આખો પા કલાક તે જવાને તે આકારને બારીકીથી જોયા કરવામાંજ ગાળી કહાડ્યો.

“પેડી, હું તો જાણે મારો આકાર આરસીમાં જોતો હોઉં તેમજ મને લાગેય.”

“બસ, બસ, હું ખરું કહેય કે એ જો મને રસ્તામાં મલે તો હું તો એને તુંજ સમજું. હું પારખીજ નહિ શકું કે તું છે કે એ.” પેડી રાખતે જોરમાં પગ થોકતાં કહ્યું. “મેં કદી એવું મલતાપણું જોયુંખી નથી ને સાંભળ્યુંખી નથી”

“પણ એમ હોયખી તો તું એટલો અફલાઇ ઝીકાઇ શાનો જાયય ?” દીનશાહે છુટથી હસી પડતાં પુછ્યું. “તે કોઇ ખરેલી દાળ લઇને ઉભોય ને તેની સાથે મને કાંય દોહવેય ? ચાલ ચાલ, નકામા પારખી પંચાતમાં

ત્રેન ચુકી જઈશું.” તે બેઠે જવાનો નજદીક વધ્યા ને દીનશાહે બુમ પાડી “બે-સેકન્ડ-બેંગ્લોર !”

તે ધણા વખતનો સુસ્ત ઉમેલો જવાન આ ઘાડા મોટા અવાજ થી જાગ્યો. ત્રેન ઉપડવાને તૈયાર ઉભી હતી. આ ક્રાંતિ બે સારા માણસોએ બેંગ્લોરની ટીકીટ માંગી હતી. વળી તેમાં એક પારસી હતો. તે ઉત્કટમંદ બન્યો. કોઠેથી હવે જવાનું તો હતુંજ. તેણેથી એક બેંગ્લોરની ટીકીટ લીધી ને હાથે કરીને તે બેઠે દોરતોની પુઠે જઈ તે ફોકનાજ ડબ્બામાં ચઢી બેઠો.

બહેરામે હવે પોતાની જગ્યા ગ્રાફી લેતાં એક નાની ચોપડી કઢાડી તેમાં મુકું ખેંચ્યું. પેલો યુરેઝીયન જવાન તો બસ દુન્યાદારી છોડી આ કુદરતનાં ક્રાંતાથી દંગ થઈ બહેરામ અને દીનશાહને વારાફરતી તપાસ્તાં તે લોકનું એકમલતાપણું આટલી હદે જોતાં જાણે ચક્રભ્રમ થઈ જતો હતો.

બેઠે જવાનો ઇંગ્લીશ ડ્રેસમાં ખુદસે માથે બેઠેલા હતા. બેઠેના બાલેક ભૂંરા અને સુંવાળા હતા. બેઠે સગાર ઉંચા અને તનદોસ્ત, શોભીતા બાંધાના હતા. બેઠેના ડોળા કોળા અને લાંબા પાપણુ શોભી રહ્યાં હતા. તે ગોરા બહેરામનાં શોભીતાં નાક અને જીભા હોયોનું એકસરખાપણું જોતાં પંડી રાખત ફરીફરીથી હેરત થઈ જતો જમને. તેમજ બેસી રહ્યો; પણ દીનશાહ કુપરને કંઈ માહવાયું નહિ. પંડીને તો ધકેલાપર ધકેલા મારતાંથી બસ દાંતમાં આંગણુ ધાલી કંઈ એવા વીચારમાં બેસી રહ્યો કે દીનશાહનું પાકી આવ્યું ને પેલો સામે બેઠેલો જવાન તો ચોપડીજ વાંચ્યા કરતો હતો.

નહિ બસ, તેને દીલમાં વાહરું આવ્યું ને એકદમ ને બહેરામની સીટપર કુદી બેઠો. “માફ કરજો, પણ મને તમારા વગર ચાલે તેમ નથી. મારો જીવ તમારી સાથે વાત કરવામાં બરાબ રહ્યોય”.

“શાને વરે ?” બહેરામે કંઈક અજાણીથી પુછ્યું, તો જ્ઞ કે તે પોતેથી દોસ્તી પાડવા આતુરજ હતો, કારણ તેજ જવાનન બરોસ તેણે બેંગ્લોરની ટીકીટ લીધી હતી.

“મેં જ્યારથી તમુને જોયાય ત્યારથી તમે ધણુજ ગુન્યાવાયલા ને દુખી દેખાઓય. આપરે બેઉ જરથોસ્તી હાથે; એકમેકને મદદગાર થવાની દરેકની દરજ છે; તેમાં મારું ખરું માનજે કે તમુને જોયાય ત્યારથી મારું દીલ કુદરતી તમારી તરફ ખેંચાયુંય. જો તમે તમારી કાષ્ટખી રીતની મુશ્કેલી મને જણાવશો તો હું કંઈખી તમુને કામનોજ થઈ પડશ.”

“મનેખી તમારી અગત છે” બેહરામે ધીમેથી કહ્યું. “પંથુ,” તે ચોબ્બો, તેનાં મોઢાંપર રમુજનું હસતું ફરી વળ્યું. “મારી મુશ્કેલી એવી છે, કે તે એક આફત ગણાય, ને તે આફત કાષ્ટખીખી સુધરી શકે તેમ નથી.”

“એટલું બધું?”

“તેમાં વરી આ મુલકથી હું તદન અંગણો હોવાથી હું તદન ગુન્યાવાઈ જાઉંય.”

“પણ તમે બેંગ્લોર જાઓય એટલે કાષ્ટખી સગુંવહાલું, ઘેર ઠેકાણુ હોશજ કેની?”

“કાષ્ટ ચીજ નહિ. તમુને બેંગ્લોરની ટીકીટ લેતાં સમજી મેંખી લીધીય.”

“તેમાં શીકર કરવા જેવું કંઈજ નથી. હું તમુને ખરે ઘેરે રાખશ; પણ તમારી મુશ્કેલી મને જો કંઈ વાંધા નહિ હોય તો જણાવો.” તે ફરીની અરજથી બહેરામનું દીલ પીગળ્યું.

“તમે જાણુવા માંગોય, પણ તે એક લાંખી કહાણી છે.”

“હું તે જાણુવા ધણુજ આતુર છું.”

જો અરૂંજ બાલ્યે તો હવે જાણે બહેરામ પોતેખી પોતાની હકીકત ફરીથી યાદ કરી જવા આતુર હતો. તેણે હાથમાંની ચોપડી બાજુમાં પટકી ને તડો થયો. ઓ, દીલમાં ચાલતી જોરાવર લડાઈ જો ત્યાં કાષ્ટ નહિ હતે તો પવનનેખી તે કહી સંભલાવતે; પણ અહીં તો એક હમમન બાઈ તેને દયાથી પુછે. આબો તો કાં નહિ તે પોતાની કહાણી તેને કહી સંભલાવે ?

“મેં મારો આખો જનમ મારા બાવા સાથે લંડનમાંજ પસાર કરીધો; પણ વરસ દહાડાપર બાવા ગુજરી ગયા ને મારા કાકા,

જેવણ મુંબઈમાં સર દાદીબા હોશંગ કરીને ઓળખાવ્ય, તેવણે મને પોતાના વારસ તરીકે બોલાવી મંગાવ્યો”.

દીનશાહે પોતાના દોસ્ત પંડી તરફ જોયું તો તે તો પોતાની બાંયના કફર કંઈ લખ્યો જતો હતો.

“કાકાની મરજીને તાબે થઈ મેં આખરે બધી સેવટની ગોઠવણ કરી નાંખી ને લંડન છોડ્યું,” તેણે દલગીરીથી એક ડચકું ગળ્યું. “કાકા તો મને જોઈને થોડા થોડા થઈ ગયા, ને જતાંને વાર બધું મારે હવાલે કરી દીધું.”

ફરીથી તે થોડ્યો ને દીનશાહની નજર મક્કતાંજ પંડીએ “વાહ!” નું ડોકું હીલાવ્યું તે પહેલેલ માણસ બધું સમજી શકતો હતો, પણ ગુજરાતી બાપા બોલી શકતો નહિ.

“મને તેવણે બધો હક આપી દીધો ને ભવીશ્યના સર દાખલ” એક મેલાવડો કરી મને સંકડો નવી ઓળખાણો કરાવીને બસ મારી પર જીવપ્રાણ નાંખી દીધો.”

“હું ધણેજ અજબ થાઉં કે એટલું બધું છતાં તમે આજે આ હાલતે કેમ પુગ્યા હશે.”

“ને તમે સાંભલશે ત્યારે જાણશે. દાદી હાઉસ માં ફક્ત માફ નસીબ બેજ દહાડાનું હતું, પણ તે બે દહાડામાં એવા મોટા બનાવો બની ગયા કે તેવા મારા બાબમાં અત્યાર સુધી બનેલા નહિ ને બનશેથી નહિ. પણ તે બે દહાડા મારા સાથી સુખી સોનેરીજ થઈ ગયા.”

“અહં, એટલું બધું ?”

“તે મેલાવડામાં મને એક એવી ઓલખાણ પડી કે તે મારી જીંદગી સુધીની નક્કી થઈ ચુકીય.”

“એમ તો મને કંઈ સમજ નહિ પડતું.” દીનશાહ ચીંચો થયો.

“દાદી હાઉસની સાથની તે નાની બંગલીમાં હું મારો જીવ મુકીને આગેય. સત્તર વરસની તે એક પવીત્ર નીર્દોશ છોકરી છે” તે કંઈક લાગણીનાં જોશમાં ધુજતે અવાજે બબડવા લાગો. ફક્ત મને તે સુખી કરવા ને પોતે સુખી થવાજ ખોટી થતી જીવેય. તે મેલાવડામાં તેનાં મીઠા હલકનાં ગાયન પછી હું તેને મળ્યો ને તેની ખાલેસ ખુબસુરત નુરાબી

“પર હું માફ દીલ જોડી બેઠાચ.” તે જવાને પોતાનું કપાલ ભેરથી દાબ્યું ને એક હાથ તેનાં ગળામાંથી નીકલી પડી. તે બેઠે દોરતોએ આ તેનાં નીસાસાપર એક રમુજ ઇસારત પોતાની આંખોથી પસાર કીધી પણ બેધ્યાનપણે બોલ્યા જતા બહેરામે તેની કશીખી દરકાર વગર આગલ ચલાવ્યું.

“તેનું વણું ન હું કરી શકતો નથી. ઈવી નમુનેદાર ખુમસુરતીં! ઉંચી, પતલી પણ તનદરોસ્ત તે ગોલાખી છોકરીને તમે એક લાખમાંથીખી પીછાણી શકો; કારણ તેણીના ડોળા, આહ! તેના કાળા ચત્રકતા ડોળાં તમે કદી કેઈ જોયા નહિ હોશે.”

“ખરેખર તમારી પસંદગી ધણીજ ઉત્તમ હોશે,” દીનશાહ હવે વાત આગલ ચલાવવાની મતલબથી બોલ્યો; પણ નહિ, બહેરામનું દીલ એટલાંથી શાંત થયું હતું નહિ.

“મારી પસંદગી?” તે વધારે જુરસાથી બોલ્યો. “હું તો શુ પણ કોઈ ભલો કરીખી તેને બરાબર ઇનસાફ આપી શકશે નહિ કે કોઈ અચ્છો ચીતારો તેને ચીતારી શકશે નહિ.”

“એ બધું કબુલ કીધું, અને એમખી કબુલ કીધું કે તમે તેના પ્યારમાં પડ્યા,” હવે દીનશાહે કંટાળાથી તે આખદ સમાપ્ત કરવાની ખુદ્દી મરજી બતાવી.

“અલબત્તે તેને વરે હું મગર છું.” તે હવે શાંત અને સુખ થયો. આખી દશ મીનીટ દીનશાહ અકરવકરે ખેંચી કહાડી પણ બહેરામ બોલે પોતાની કાહાણી ખતમ કીધી હોય તેમ સુખજ બેસી રહ્યો.

“હું તમારી વાતપરથી સમજી ગયો કે તમારી ખુશી એક છોકરીપર થઈ ને તમારા કાકાએ બીજી છોકરી બતાવી. તમે તેને નાકબુલ કરવાથી તેવણે તમને ઘેરની બહાર કહાડી મુક્યા. પણ તમે આગલ શું બન્યું તે નથી કહ્યું,” દીનશાહે ઉભા કાન કરતા પુછ્યું.

“જે તેવણે મને ખાનગીમાં” તે છોકરીને વરે પુછ્યું હોતે તો—”

“તો તમે કદાચ વીચાર કરીને કબુલ કરતે ?”

“નહિ-કદી નહિ-પણ એટલો ફાયદો થતે કે હું તેવણને શાંતીતી

મારું દીલ સમજવી શકતે. પણ તેવણે તો તે બાપ દીકરીને મારી સામે લાવીને બેસાડ્યાં. બસ મેં તે બાપુને સાફ ખુદ્દુ કહી દીધું કે તેવણને હું કદીખી પરણી શકવાનો નથી, ને તે વાતપરથી કાકાજી મારી સાથે ઉશ્કેરાઇ ગયા.”

“પણ એવી કાંઈ બેડાળ છોકરીને લાવીને બેસાડવા માટે તેવણે ખરેખર શરમાવું બેઠું.”

“એમ ના ધારતા. તેખી એક જોવાલાયક છોકરી હતી. જે મેં એકજ દહાડો અમાઉ મારી ગુલનારને જોઇ નહિ હોતે, મેં તેને પાંછાણી નહિ હોતે, તો હું જરૂર આંધ શરીર બનાવુંને હા કહેતે.”

“શુ તમારુંખી નસીબ છે! વારું પણ તમે ચાલી આયા ને પેલી તમારી છોકરી તો બીચારી વાર જોયાજ કરશે?”

“તેને સેવટના બે શબ્દો કહયા વગર કંઈ હું બહાર નીકલીખી શકું? હું તે બીચારીને મલ્યો. તેનાં ગરમ આંસુઓ મેં પ્રીતથી નુછ્યાં; તેના ડચકાઓપર મેં પ્યારથી દીલાસો દીધા; તેની શીકરને આશાઓનાં શબ્દોથી ઘોષ નાખી; અને અમે અમારે આંગણેની વીંટીઓ એક બીજા સાથે બદલી કરી લીધી.” તેણે પોતાનાં સફેદ આંગણાંપરની તે માનીતી વીંટી હસેથી ફેરવી. “એને હું મારા જીવની કાની જાલવશ.”

બીજી પાંચ માનીટ તેણે તે વીંટી ટીકયા કરવામાંજ ગાળી કહાડી.

“અજબ કે તેને તમુને છોડયા?” પેડીની ઈસારતથી દીનશાહે ફરીથી કહ્યું.

“તે બીચારીએ ધણું ઇચ્છ્યું કે હું ‘હાલિસ’માંજ હજુરખી થોભું. તે તો મને પોતાનાં વચનથી છુટા કરી કાંઈખી રીતે મારો હક નહિ ગુમાવવાની જદ લઇ બેઠી; પણ મેં તેને થોડા વખતમાં પાછો ફરી તેણીનેજ સુખી કરવાની આશા આપી, મારે વરે ખોતી રહેવા સમજાવી ત્યાંથી સરભોગ નીકલ્યો.”

તે ફરીથી ગથલા બનાવપર વીચાર કરતો ચુપ રહ્યો.

“પછી —”?

“પછી શું—આંધ આપરી સુસાફરી—ને તે પછીની વાત તો ખુદ જાણે.” હવે તે જાણે કેવુંએક મોટું કામ રીને પરવાયો હોય.

તેમ ઉકયો ને તે બારી બહારનાં ધસ્યાં જતાં જંગલો અને દેખાવો
જેતો પેતાના ખ્યાલમાં શાંત ઉભો રહ્યો.

દીનશાહ કુપરે પોતાનાં શોભીતા બાલોનો ફાંકડો સેંટા બોલી
નાંખતાં આખી વીસ મીનીટ ગાલી કહાડી, જો કે તે આખો વખત
તેના જનની દોસ્ત પેડી રાઇતની આંખો સાથે તેની આંખો મલેલીજ
હતી; અને ખરું બોલ્યે તો મોહડેની કઠળી બાપા વગર તે લોક
ધણી આસાનીથી પોતાના વીચારો એકમેક સાથે આપ લે કરી લીધા.
બેઉના વીચારો એકસરખાજ ઉતર્યા. એક પળે તે બેઉની નજર
બહેરામના બેગપર પડી ને જાણે કંઈ ધણુંજ સહેલું કામ તે લોકે માથે
લીધું હોય તેમ બેઉ હવે ખુશાલ ઉભા થયા ને તે પછીનાં બીજાં
સ્તેશનપર તે બેઉ દોસ્તો નીચે ઉતરી લટાર મારવા લાગ્યા. તે વેડીંગ-
રૂમમાં તે બેઉ દોસ્તો એકલાજ હતા. કંઈક ઝડપી ગુસગુસ પછી
તે લોકે હવે એકજ સેવટપર આવ્યા હોય તેમ ખુશાલ હસ્તા બહાર
નીકળ્યા, અને જ્યારે તે ડબ્બામાં તેઓ પાછા ચઢડ્યા ત્યારે તે લોકે તે
દુખી દલગીર જવાન બેહેરામ સાથે વધારેજ કાલજવંતો થઈને ભેલઈ
ગયા; તો જો કે કાર્ડ રમવાની તેમજ વીહરકી લેવાની તે લોકની ધણી
બજીલ છતાં બહેરામે તો તે સાફ નાજ પાડી-પણું તે લોકની વાત
ચીત તથા ટાહેલાંમાં તે ખુશીથી બાગ લેતો દેખાતો હતો.

×

×

×

તે આખી મુસાફરી ધણી સારી પસાર થઈ હતી. કોઈખી રીતે હવે
તે અંગણા ઉતારાનું મથક નજીક આવતું હતું, તેમ તેમ તે પેલી મીડી
છોકરીને પોતાથી ધણે દુર ફેંકી આવ્યો હતો. તે તેણીને પાછી ક્યારે જોઈ
શકશે? આ ક્યારે તે પોતાને રસ્તો લેતો થઈ કંઈમી સારી રીતે કમાતો
થાય કે તેણીનું ને તેણીની બીમાર માતાનું પાલણું કરી શકે? પોતાને
માટે તો તેને શીકર હતીજ નહિ. બેંગ્લોર કે આનડામાન, પીઠાને
મોહલો કે લંડન, ગરમ આફ્રીકા કે નોર્થ પોલ તેને મનથી બધું
સરખુંજ હતું. જ્યારથી તે વહાલી છોકરીને પોતાની પછવાડે છોડી
આવ્યો ત્યારથી તેને મનથી આખી દુન્યાજ કુખી મઈ હતી.

અરે રે! લખો વીચારથી ઉઠલક જતાં મગજે તે તે બારીમાંથી
કુર જોતો તદન બેધ્યાનપણે ઉભો હતો!

“કેમ શું વીચાર? ગયલો વખત કદી પાછો આવવાનો નથી,”
પેડીએ દીનશાહનું ખલું જોરમાં હીલવી નાંખ્યું.

તે જવાન તો મુંગે મોહડે તેને ટીકવાજ મંડ્યો.

“જો હજુરખી સમજ—આંધ સુન્નાં જેવી ટક જશે તો ફરીથી
જાંદગીમાં પાછી મલવાની નથી. હીમત પકડ, કામ ધણુંજ સહેલું છે ને
ધનામ ધણું મોટું છે.”

“તું કહેય તે તદન ખરું છે, પણ-પણ-કાણુ જાણે શું છે તે
પણ એની તરફ મારું દીલ ખેંચાયય. મારેથી એ નહિ બનશે. પેડી,
પેડી, મને માફ કર!”

તેણે કષ્ટક છેડાઈને દાંત કચકચાવ્યા. “એવા વાહીલાત ધખારા
ખીલકુલ છોડી દે. જોજે, સુન્નામાં રમશે, સરની ખુરશીએ બેસશે; પછી
તુને કાણુ કહેવાનું છે કે તું એક-એક—”

“શ શ શ શ શ શ શ!” દીનશાહે ડોળા ધુરક્યા.

“બસ ઉલટ પકડ, ફક્ત એકજ મીનીટનું કામ છે. જો હમણાં
તુમકુર સ્તેશન આવી લાગશે. ખુદા ખાતર જલદી કર. વખત ચાલી
જાયય. જો તે તાંહ આપાદ ઉભેલો છે. કઈજ કરવાનું નથી.” તેણે દીન-
શાહને જોરથી ધકેલો મારીને તેની બેઠકપરથી ઉઠાડ્યો.

ખરેખર તે દયાહીણુ કામ ફક્ત એક મીનીટનુંજ હતું. તે જોરમાં
ધસની જતી ગાડીની બહાર જોતા બેધ્યાનપણે ઉભેલા બહેરામને પગ
પકડીને બહાર ઉઠવાની નાંખવા માટે ફક્ત દીનશાહને એકજ મીનીટ લાગી.
બસ બની ચુકું! તે ડખ્યામાં તે કમનમીજ જવાન હવે હતોજ નહીં!
તેનો બેગ તેની ફક્ત યાદ આપતો ત્યા પડેલો હતો.

દીનશાહે હવે ગાફેલ થઈ તે દોસ્ત તરફ બેધું. “હવે થયું તે થયું;
હીમતથી ઉઠ.” તે બેઠે જણાએ ફરીથી કષ્ટ ગુસગુસ કરવા માંડી.

“અરે જો જો, કુદરત તુંને મદદ કરેય. સીગનલને વરે ગાડી
થોભીય. નકકી કર.” હવે દીનશાહને વધારે કહેવું પડે તેમ હતુંજ નહિ.
તેણે એક ધણો બચબરેલો કુદકો તે ખીયાબાન જગાપર માર્યો, ને

પછવાડેથી ફેંકાયેલા તે બેગ લઇ તેણે હવે એક છેલ્લી નજર તે દોસ્ત પર ફેંકી ત્યાંથી તે ગુમ થઇ ગયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“છોકરી તારું નામ તો ઘણું મીઠું છે,

પણ તું જાગ્યાશક મનુષ્ય લાગેશ.”

વાંચનાર, આપણી વાર્તાની વચમાં આખા છ મહિના પસાર થઇ ગયા. એટલી મુદત ગુલનાર તીરંદાઝને મનથી એક મોટા દુઃખી જમાના જેવી પસાર થઇ હતી. તેણી ફક્ત તેને જોવાની આશ્વામાંજ જીવતી હતી. ખરેખર, તેણીના દેખાવપરથી કામ ખુદ્દી રીતે જાણી જતું કે તે એક આગલતું બાગમાં ને વેલાઓમાં કુદતું ખુશાલ પંખેડું હવે રહ્યું હતું નહિ, પણ ગમીનાં એક પુત્રનાં જેવો તેનો અવતાર હતો. જ્યાં બેસે ત્યાં તેણી તેનાજ ખ્યાલમાં મીનીટો પછી કલાકો, કલાકો પછી હઠાડાઓ, હઠાડાઓ પાછા મહિનાઓ આશ્વાઓમાં પસાર કરતી હતી. તે બહાલી માનાતી ખીમારીનો બોલે તો તેના મનજ પર સદાનો હતોજ; તેમાં વળી હવે તો પેલો ફરેદુન વડીલ મહેરબાનુને જોવા રોજ ચાલુ તે નાની બંગલીમાં ધકેલા ખાયા કરતો હતો, એ તે છોકરીને મનથી મોટી પીડા હતી ! પહેલાં તો તે છોકરીને તે બીલકુલ ‘નો નોટીસ’ કરતો હતો, પણ હવે તે આવતાં ને જતાં તેણીને નમીને ડોકું કરતો હતો.

રખે એથી ખી વધારે તે જવાન કંઈ આગલ પગલું ભરે તેની પુરતી ચોંપ સાથે ગુલનાર ફક્ત તે ડોકાંનો એક ‘બાક’ માં જવાબ આપવા સીવાય કરીખી રીતની ટક આપતી હતીજ નહિ. જોકે તેણીના અવાજ સાંભળવા તે જમતી હાલતે કે સ્વપનામાંખી આતુર રહેતો, પણ અફસોસ કે તે છોકરીએ કદી તેને તે સંબંધાઓ હતો નહિ; ને મોટી અજબખી એ હતી કે ફરેદુનખી તેણીની ચાલતી જમીન પુંજવામાંજ સનોશ પકડી તેણીને પેતાની મરજી પ્રમાણે દુરજ રહેવા દેતો હતો.

એ છ મહિના સર દાદીઝાએ ધણા મોટા પસ્તાવામાં ગુળમાં હતાં. તેવણનાં કેતરી ખાતાં દીલને રાહત આપવા ગમે તેવી કોશિશ કરવામાં આવતી પણ તેવણ એક પગથી પોતે ભરલાં તે મુખાઈભરેલાં ઉતાવળાં પગલાંને લુધી શકતા હતા નહિ.

સોસાયટી મંડળ, ફરવું ફરવું, હસવું બોલવું, દોસ્ત આજનાવ, પાર્ટી મેળાવડ બધું તેવણે છોડી દીધું હતું. હવે ફક્ત તેવણ શાંતિનીજ શોધમાં સદા એકાંત ફરતા હતા; બહારનાંબોની મુલાકાત તો તેવણ ધણી મુશ્કેલીથી લેતા હતા; પણ રસ્તમજીનેથી તેવણે ચેતાવેલા હોધાથી ધણીજ અમતની આબદ સીવાય તેવણથી તેવણને અડચણ કરતા નહિ. બસ પોતાની આરામ ખુરશીપર પડી વાંચવામાં કે પોતાના તે મોટા વીશાળ બૂગીયામાં અહિંથી ત્યાં ભટકવામાં તેવણ પોતાનો વખત પસાર કરતા હતા.

આજેથી શીરીન બનાજી આવીને ધણી સમજાવવા હતાં. તેવણ તેણી સાથે ફરવા નહિ જતાં હાથમાંની તે ભાકડી સાથે પોતાના આગમાં આ ક્યારામાંથી પેલા બાજતપર ને પેલાં ઝાડ આગલથી આ વેલા તરફ ક્યારના પોતાના ગુંચવાયલાં મગજ સાથે ભમ્યા કરતા હતા. ગમ અને પસ્તાવામાં તેવણની તબીયત ધણી લઠડી જતી હતી. ફેમીલી ડોક્ટર મારટીને તેવણનું તે તરફ રોજ બપોલ ખેંચવા છતાંબી તેની બીલકુલ દરકાર કરતા નહિ.

આખો એક કલાક થયો ફરતાં ફરતાં હવે તેવણ નબળી દેહને લીધે થાકી ગયા, પણ ઘેરમાં જઈને તેજ વીચારોથી ગુંચાલાવા કરતાં હજીથી થોડાવા તેવણ આગલ ને આગલજ વધ્યા.

એક મોટો અંધકાર સર દાદીઝાની આંખ આસપાસ ફરી વળ્યો ને ચકકર આવી જતાં તેવણે તે મોટું ઝાડ પકડી લીધું. કાણુ જણે કટલીથી પડી તેવણ એમ બેઠાંમ પડી રહેને પણ તેટલાં એક કોમળ હાથ તેવણનાં ખભાંને લાગતાંજ તેવણ જાગ્યા.

“જી તમુંને શું છે? માફે ઘેર અહિંજ છે. અંદર આસાથેશ લેવા આવોય?” તે મીઠા અવાજની સાચાળ મંગણી ગમ સર દાદીઝાએ કંઈક આભારથી બોલ્યું.

“ તું — તું — કોણ ? ”

“ હું ગુલનાર તીરંદાઝ. તમારી બાકુત.”

“ ઓલખી; તું આખાદ તારા બાપનીજ સખી છે. હું તુને કેમ જુલું ? મને તું યાદ છે. ”

“ તમે ધણોવાર ના ઉભા રહેા. મહેરબાની કરીને અંદર આવો.”

“ નહિ નહિ, તું મારી શીકર ના કર. હું હવે તદ્દન બરાબર છેઉં.”

“હું ઘણી ખુશી છેઉં. પણ આવો હું તમુને તમારી સીડી વેર પહોંચાડી આઉં”

“ નહિ હજુર તો ધણું સકકાં છે. ઘેરમાં મારે વરે શું બધું ? મને અંદર કંઈ સોહવાતું નથી. ચાલ જરા અહીં આંચ પથરાપર બેસીને જરા મારી સાથે કંઈ ટાહેલું કર; મને તે ગમશે.”

તે કંઈક અચકાઇ.

“ તુને ઘેરમાં કંઈ કામ તો નથીની ? ”

“ નહિજી. હું તો મારા બાગમાં બેસીને વાંચતીતી, તેટલાં તમુને મેં ચાલી આવતાં જોયા. કોઈ દહાડો નહિ ને આજે આંચ બાણુ તમુને જોતાં મેં અજબબીથી જોયા કીધું વો તમુને ફેર આવતા હોય તેમ મને લાગું. તમે ઝાડ પકડી લીધું ને આંખે હાથ દીધા, તે જોઇને હું તમારી આગલ દોડી આવી કે તમુને કંઈ મદદ કરું; પણ મારી મદદ ની તમુને કંઈ જરૂર નહિ પડી તેથી હું ખુશીજ છેઉં.”

તે દ્યાણુ છોકરી તરફ તેવજી કંઈક માયાથી જોયું. “ સાંચ થયું કે હું આંચ તરફ આવ્યો કે તું મને મલી શકી.” તેવજી તે મોટા મુમારા પથરાપર બેસી ગયા. “ ચાલ આવ બેટા, મારી આગલ બેસ. ”

તે તાબેદારીથી બેઠી.

“ વાહ, પેલાં દુરથી રેડ કાસ દેખાયય તે ફટલાં સુંદર લાગેય ને કમારાની રચનાબી ઘણી ફાંકડી છે. પેલાં ફર્નસની ગોઠવણુખી ઘણી ઉત્તમ છે. છોકરી, તારો નાનો બાગ તો બે ધડી મને જાણે રોકી રાખેય.”

“ જી મને એનો ધણોજ શોખ છે. મારો પુરસુદનો બધો વખત હું એનીજ પછવાડે રોકુંચ. બાકીનો વખત મારાં માયજીની જતન કરુંચ; તેમજીની વખત મલેચ તો વાંચુંચ, બાંચુંચ, ગાઉંચ, વળાડુંચ.”

“વાહ, ઘણીજ ડાહી દીકરી લાગેય.”

“શાની ડાહી ? મારાં માથાનું હું પોતે પાલણુ કરી શકું તાહ-
રજ હું પોતાને ડાહી દીકરી તરીકે ઓળખી શકું,” તે કંઈક થોભરા
ચઢાવી બોલી પડી.

આટલો વખત તો એક નાતવાન માણસને મદદ કરવાની
ધુધમાં તે ધધું ભુક્ષી જમ શકી હતી, પણ હવે તેણીના વીચારો
બાણે દુર નાહસ્વા લાગ્યા.

આજ તે જીવ હતો કે જેણે તેના બહેરામને કેવાં ઝલકતાં બધીશ્યને
છોડાવી એકદમ ઘેરની બહાર કહાડ્યો હતો. આજ તે ફાંટાખોર
માણસ હતો જેણે તે બધા જવાનને એક દહાડે ‘બધીશ્યના સર’ દાખલ
જાહેર કરી બીજે દહાડે બીખારી અવતારમાં દુન્યાની દયા પર છોડી
દીધો હતો. આ, રોજ તેણી આ સર દાદીબાને પોતાનાં નાનાં જીવ-
રથી ધીકકારવા શીખી હતી ને આજે તે જાને માટે તેવણની નજદીક
આવીને બેઠી હશે? તે છોકરીએ પોતાપરના ગુસ્સા માટે પોતાના જીભ
રાતા હોથો નેરથી પીસી નાંખ્યા.

જ્યારથી તે જવાનને આ શેઠે હાંકી કહાડ્યો ત્યારથી તેવણ
તરફની મદદનેખી તેણી એક ગુનાહ સમજતાં શીખી હતી. અરે, તેણી
ખરાં દીસે ઇચ્છતી હતી કે સર દાદીબાની મદદ મેલવવા કરતાં તેણી
પોતે દીન અને રાત સખત મજુરી કરીને પોતાની માતાને જીવાડી
શકે; પણ તે સમજદાર માતા તેણીના કાળા બાલો માયાથી પસવારી
આ દુન્યામાં એકલાં બહાર પડવા કરતાં આવા એક મહસ્થના આ
શરામાં રહેલું કેવું સારું હતું તે પ્રીતથી સમજાવતી હતી. પણ આજે
ઓર્ચીતી રીતે સર દાદીબાની સામે આવી જતાં તે છોકરીના દીલમાં
ધણું નેરાવર જંગ જામી રહ્યું. અરેરે, ઘણી વખત તેણીએ ઇચ્છ્યું હતું
કે દાદી-દાહિસમાં જઈ તે એક વાજખી તકરાર તે દુર પડેલા જવાન
માટે કરી શકે; પણ નહિ, તેમ કરતાં તે ખાનગી પવીત્ર વચનો જાહેર
થાય. વારંવારના ઝડુની જુસ્સાઓને તે આવતી આશાઓના વીચારોથી
જાંત કરતી થોભી હતી. પણ આજે તેજ વૃથા શેઠયાને ચાલી ચઢાવી
ને દાહેલાં કરવા બેઠેલા નેતાજ તે છોકરીની લામણી કુદરતી રીતે

રીતે દુઝાઈ હતી.

“હું હવે તમારો ઓશીયાળો ટુકડો ખાવા જાણે ધીકકાઈ’ય. મારા માથાને હું રોજ સમજાઉં’ય કે મને કાપખી કામે લગાડો, પણ એવણુ સમજતાં નથી.”

“બરે દીકરા, તું હજુરતો આટલું સરખું નાદાન બચ્યું, તું શું તારી માથનું પાલન કરતીતી ? માંડી છોકરી, આ તારા આવા ખુબ-સુરત દેખાવ સાથે તું દુન્યામાં કદીખી એમ કુલડાઈથી બહાર પડતી ના; એ મારી શીખામણુ જરૂર યાદ રાખજે.”

“તાહરે શું તમારે ઓશ્યાળેજ જનમ સુધી પડી રહીએ ?”

“તુંને માલમ નથી. તમે જેઉ માથ દીકરાંને મારીપર પુરતો હક છે. તારા બપાવા જમશીદે મને માલતા વખતમાં ઘણી મદદ કીધેલી ને તે શરૂઆતની મદદથીજ મેં મારી વેપારી જીંદગી શરૂ કરીને આજની આબાદ હાલતે પુગેલો છેઉ.” તેવણે તેણીના એકરા તરફ જોયા કીધું. તે લગાર ચહડેલા થોભરામાં વધારેજ તેજસ્વી લાગતો હતો. “ગુલ નાર ! તારું નામ તો ઘણુંજ મીઠું છે, પણ તું જરાઆઆક મગરૂર છોકરી લાગેય; પણ તું તારા મનમાં ખાતરી રાખ કે તમારા લોકને મારી પર પુરતો હક છે.”

—:૦:—

અકરણુ ૧૨ મું.

“એક સુંદર નાનો નાણુક બેરીસ્ટર.”

પાંચેક મીનીટ પછી તે મુગી બેઠેલી છોકરી તરફ સર દાદીબાએ વધારે કાલજથી બોલ્યું. “બેટા હું જેમ એકાંત ભોગવું’ય તેમજ તુંખી એકલીજ છે. તું કાંય નહિ હાઉસમાં આવતી?” ગુલનારના જરાક રતી શાંત પડેલા જીવને આ વાક્યે ફરીથી ઝટકો માર્યો.

“તમારે ઘેર ? નહિરે બા, લોકો કહેય કે તમે ઘણા આકરા છેઓ.”

તેથી શુ થયું ? હું શું તુંને કંઈ અપમાન કરવાનો છેઉ ? તું જરા મારી આગલ આવ, બેસ, વાંચ, હસ બોલ, મારો વખત જશે; તુંખી મારું એક બચ્યું.”

“નહિ—બચ્ચાંઓ તમને ગમતાં નથી. મેં એમ સમજ્યું કે તમારા જે ભાઇના છોકરાને તમે ઘેરબેઠાં બોલાવ્યો, જેને વરે તમે કેવી રીતે ખુશાલી જાહેર કરીધી તેને તમે ધડીની વચમાં ગુસ્સાથી ઘેરની બહાર હાંકી કઢાડ્યો.”

અરેરે ! આજસુધી કદી નહીં તુટેલો ચમટો સર દાદીબાને લાગે. તેવજુને ઘેરડે પાણી ઉતર્યું. તે નાની બાળાની આબાહ ફરીવારથી તેવજુને ખરેખર ધણું લાગી આવ્યું.

“તું જે બોલીય તે ખરું છે. પણ તું ખરી વાત જાણતી નથી. તે એક જુદીજ વાત બનીય. ગુલ, તું શું જાણે કે તે મને ખીલકુલ નાતાબેદાર નીવડ્યો ? તું વીચાર કે ફક્ત તેના ‘હાઉસ’માં આવી પુખવા સાથેજ મેં તેને માફ જે કંઈ હતું તે બધું અર્પણ કરીધું. મેં તેને માફ બધું વહાલ પ્રીત રેડી દીધી પણ તેના બદલામાં તેણે ફક્ત મારો એક હુકમ માનવાની સાફ નાજ પાડી. હવે તેવાં બચ્ચાં તરફથી હું વધારે શું આશા રાખું?”

“એવો તે કેવો હુકમ ઉતો ?”

“એક છોકરીને પસંદ કરવાનો !”

તે છોકરી એવા તો ઠાંથી હસી પડી કે સર દાદીબાએ ફજેત જેવા થતાં ખીજ ગમ જોયું. “જ તમે ગુસ્સો ખા કરતા, પણ મને બોલવાની રજા આપો કે દરેક માણસને લગનની પસંદગી કરવાનો પોતાને પુરતો હક છે.”

હા ખરી વાત; પણ નાદાન ઉમરે મલેલો એ હક કાઢ વખતે મોટી નામેશી ને શરમીંદગીમાં લાવી નાખેચ. એ મારા ખેતાબનો વારેસ, એટલે મને એક લાયક ઘેરની છોકરીજ જોઈએ. વડાં માણસનું કહ્યું એને માનવુંજ ઉતું.”

“તાહરે શું તમે દેખાડો તેજ છોકરી સાથે એવજુને પણું જોઈએ? જો એમ હોય તો તે ખરો જીલમજ કહેવાય,” ગુલનારે આંખો ચમકાવતાં કહ્યું.

“છોકરી, મારી તરફ તું ધણી બેદલ થયેલી લાગેચ. પણ સમજ; મેં જે છોકરી તેને દેખાડી તે કંઈ ખોટીખાપરી નહિ હતી. તારા જેવીજ તેથી એક સુંદર છોકરી હતી.”

“ને તે છતાંથી તેવણે ના કહ્યું? તાહરે તમને સમજાવ્યું એમનું
‘તું કે— કે—’”

“બાલ—બાલ—અચકા ના! તું મારી સાથે એમ ખુટલાં દીલે
વાત કરેય તેથી મને ધણો આરામ થાયય, શાંતી મલેય. બાલ જોઈ,
તું મને શું કહેવા માગેય ?

“એટલુંજ કે તેવણુ કાંઈ બાબદમાં એટલા ચોક્કસ હોશે તાહરેજ
તેવણે મકકમ મનથી પોતાનો બધો હક છોડી દીધો, આખું બવીશ
બગાડ્યું. મને લાગેય કે તેવણુ ધણાજ એકવચની ને મકકમ વીચારનાં
હોશે.”

“અરે બાલ ના—એનેથી એના બાપનોજ વારસો ઉતર્યોય. તેણેથી
એક ઉતાવળાં લગન કરીને દેશવનો લીધેલો ને તેનાં બચ્ચાને હું મન-
સાફ આપવા નીકળ્યો તો તેથી બાપનાંજ લખણુ લેતો આવ્યો.” તેવણે
એક નીસાસો નાંખ્યો. શાંય આખી મીનીટ પસાર થઇ ગઇ.

“કંઈથી હોય, પણ હું ખરું કહુંય કે મને મારા બહેનમ વગર
ચાલશે નહિ”

“ખરું ?”

“હા, મને મારાં પ્રગણને વરે ધણો પસ્તાવો થાયય.”

“પસ્તાવો થાયય તો સુધારતા કાંય નહિ?”

“હવે કેમ સુધારું? હું તેના પત્નો જાણુતો નથી. ખુદા તેનાં દીલમાં
દયા લાવે ને કાંઈને ખાતર નહિ તો મારે ખાતર તે પાછો આવે !”

“મને ખરું કહેવો, તમે શું તેવણુને પાછા બોલાવવા માંગાય? જો
વરી, ખરું બોલો; તમે તેવણુને માફ કરીશું?” એક નાના બાળકની
માફક કગળતી તે છોકરી એવી તો આતુરતાથી તે વૃદ્ધ શેકયાના ચહેરા
તરફ વાંકી વળી કે સર દાદીઆએ તેણીની તરફ અગમ્યથી જોયું. તે
ખુબસુરત ચહેરો આશ્ચર્યથી એવો તો ગોલાખી થઇ આવ્યો હતો કે
તેવણે તેણીને વખાણથી જોયાજ કીધી.

“છોકરી, તુને એ વાતમાં એટલી બધી આતુરતા બતાવનાતું શું
કરણુ છે ? શું તુને તેની દયા આવેય ?”

“જી નહિ-હા-નહિ” તે તદ્દન ગુંચવાઈ ગઈ, સરમાઈ ગઈ; પણ તે ફક્ત એકજ પળ, બીજી પળ તેણી તટાર થઈ. એક બહુ કામ શરૂ થઈ ચુકું હતું; તે દુર થયેલા જવાનને મારી મલી ચુકી હતી, તે હવે તેને કાઢીને રીતે પાછો બોલાવવાની વાત પોતાની ગુંચવણને લીધે માંડી વાલવા તેણીનો જીવ ચાલ્યો નહિ.

તેણી થોડું હસી; એવું મીઠું હસી કે સર દાઢીયાને તે ધણું જ ગમ્યું. “સાહેબ, મેં તેવણને તમારી પેલી પાર્ટીમાં જોયલા. કેવા મજાના ખુશ્લાં મનના પ્રમાણીક દેખાવના બહા માણસ લાગતાતા ને તેવા માણસને આવો મોટો ગેરમનસાફ થયેલો સાંબલી મારા દીલમાં ચટપટ લાગ્યાજ કરતીતી, તેમાં તમે આજે મલી ગીયા તેથી હું તેવણને વરે જો બાલ બોલીય. મને માફ કરશો.”

આ સડસડાટ બોલાયલો એકરાર ખરું કહીએ તો સર દાઢી-
યાને ધણોજ પસંદ પડ્યો.

“તું ધણીજ બલી ને દાહી લાગેય. તું સાચું બોલનારી ને ખુશ્લાં દીલની દીકરી છે. જો, મનેથી તારા જેવી એક છોકરીની ધણી અગત છે.” તેવણ જરાક નજદીક આવ્યા.

“ચાલ હું તુને ખરુંજ કહુંય કે તું આજે કહેતો આજે હું બહે-રામને પાછો બોલાવવા તૈયાર છેઉં, પણ મને સુજતું નથી કે હું તેની શોધ કેમ કરાઉં?” તેવણ વીચારમાં ગુંચવાતા બોલ્યા.

“તેમાં વલી વીચાર શાંતો કરવાનો? કાલને કાલ ન્યુસપેપરોમાં ભેદી જાહેર ખબર આપી દેવાની કે છ મહીનાની વાતપર આપરી વચ્ચે જે બનાવ બન્યો તેને વરે દહગીર છેઉં, જરૂર પાછા આવો, ઇતેજર છેઉં.”

આ બોલતી છોકરી ગમ સર દાઢીયાએ કાચું વકાસી જોયાજ કીધું. “વાહ, તું કેવી હુશ્યાર ને ચંચલ છે, કેવું સરસ તારું ભેજું છે! હું મારા મનમાં કેટલો કેટલો વખત થયો જે ગુંચવણમાં મુગ્ધ થા કરતો તે તે એક મીનીટમાં સહેલી કરી આપી.” તેવણે બેધડક તે છોકરીનો ખરડો ખુલાવીથી ચોક્યો, “શાખાશ બેટા, તારી સલાહ મારા ખ્યાનમાં આખા ઉતરીય. હું જરૂર રસ્તમજીને કહીને કાલને કાલ ન્યુસપેપરોમાં

જાહેર ખખર આપી દેઉંય. આજે મને ઘણી ખુશાલી લાગેય. જે મારા મનમાં આજુ ઘાલાયા કરતુંતું તેને તેં ખુલ્લો કરીને રસ્તો આપ્યોય ને તેથી ખરેખર હું તારો ઉપકારી છઉં. પણ હવે તો તું મારે ઘરે આવશેની ?”

તે જરાક હસી.

“તારી હાજરીમાં મને ઘણું મજાહતું લાગેય, મારો જાહેરાત પાછો આવશે તાહરે હું પહેલા કરતાંબી વધારે ધામધુમ કરશ ને હવે અમે કદીબી પાછા છુટા પરશું નહિ.” તેવણ ખુશાલીથી બડબડતા હતા, પણ તે નાની છોકરીનાં જીગરમાં કેટલીક હલ સુધીની ખુશાલી જંગ મચાવી રહી હતી તે તો તેવણને ક્યાંથી ખખર હોય ?

“મારા જાહેરાતને હું જરૂર કહેવશ કે તેની જેરહાજરીમાં એક નાની દયાળુ છોકરી મારી સાથે ઘણી ગુસ્સે થઈ, ઘણી ઘણી તકગરમાં ઉતરી. હા હા હા હા હા !” તેવણ ખુબ ગેલથી હસ્યા; “ને કેવો સુંદર નાનો બેરીસ્ટર તેની તરફથી કેસ લડવા કુદરતે મોકલ્યો તેથી હું તેને કહેવશ.” તેણીનું માયું તેવણે ઘણી પ્રીતથી પસવાયું. “આલ, એમ શરમા ના, તારાં આજનાં પગલાંથી હું સુખી થયોય. જરૂર ઘેરે આવજે. આપરે પેલી જાહેરખખરનો જવાબ તપાસશું, સાહેબજી” ને અહીં તેવણ હવે ધીમે ધીમે ચાલતા તેણીની નજર આગલથી ગુમ થઇ ગયા ને તે છોકરીબી નરમ પગલે તે વહાલી માતાનાં પાસામાં વહેલી જવા દોડતી આંદર ગઇ.

પણ તે બેઉ જીવાને ક્યાંથીજ ખખર હોય કે ફરફુન વકીલ થોડેજ છેટે ઉભો રહી ક્યારનો બધી વાતો સાંભલતો હતો ને ક્યારનો હાથ ને પગ આઢાળી રહ્યો હતો. પવન સાથેબી ચીથડાં ફાડે એવો તેનો હમણાં હાલ હતો.

“આ છોકરીને હું મારા જીવથી વહાલી ગણુંય પણ એજ મારી કખર ખોડેય એમ મને માલમ નહિ. એ જાહેરખખરનું ઠીકું વચમાં લાવીય પણ તે હમણાં ફાણ જાણે કેવા જરાપામાં પડેલો હોશે તાંહ જાહેરખખર કાંઈ જોવાનો છે ? એ રસ્તે કદીબી વલશે નહિ. પણ-પણ-

એ છોકરી તેને હજુર લુલતી નથી ! મારે એને સુધારવી પડશે. અરે, એ દહાડાની દોસ્તીમાં શાંતી પ્રીતી હોય ? મેં હજુ ઉલટ લીધી નથી. હું હવે એ છોકરીને મારા દીલની વાત કહી દેવશ ને પછી જોઉં ત્યારે કે કોણ જીતે ? જે મેદાનમાં મેં જીત્યાનું ત્યાં મારા સીવાય કોઈનીથી ફતેહ હોયજ નહિ !” તે બડબડતો ફરડો ‘હાઉસ’ તરફ વળ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૩ મું.

આશા ભાગ.

સર દાદીબા હોશંગ આજે ઘણાં ખુશાલ જગેરે પલંગપરથી ઉઠ્યા હતા. ફરી પાછી ધણી ધણી મોટી મોટી આશાઓ તેમણનાં દીલમાં ઉઠવાતી હતી.

આખા એ કલાક તેમણે રસ્તમજ સાથે તે જાહેર ખખર રચવામાં ગાળી કહાડ્યા. ફરેદુનથી ત્યાંને ત્યાંજ બટક્યા કરતો હતો. મામા જીએ જે ત્રણ વાર તેની સલાહ માંગી પણ તે લગાર ચોબડામાંજ હોવાથી તેમણે તેને ધણી વતાર્યો નહિ.

હમણાં જે મામા બાણેજ દીવાનખાનમાં એકલાજ હતા. “તુને એ પગલાંથી જરાકની દલગીર થવાનું કામ નથી. તુંની માફ બચ્ચું, તેથી બચ્ચું, તમે જેકે બાઈઓની કાની વસા તે હું જોઈને ખુશી થવશ.”

“મામાજી હું ધણુંની કરૂં, પણ તમારું દીલ મારીપર નથીજ.”

“એ તો તારો ખોટો ધખારો છે. તુને નાનપણથી મેં પાલ્યોને દીલ નહિ કાંય હોય ? પણ ફરેદુન, મને મારાં અંતરણ્ય પ્રમાણે ચાલવા દે-તું મારા દીલની વાત, મારી ખાનગી વાત જાણતો નથી, મને તે બોલવાની કોઈ ફરજ ના પાડો. ખુદા ખાતર દીકરા, દુવા માંગ કે તે છોકરો આપુને પાછો મલે. મારા બાઈનું બચ્ચું મારે તાંહ પાછું આવે ! એ કોણ ?—ડોસીબાઈ !” સર દાદીબાએ લગાર ગુસ્સાનાં શુભ પાડી દીધી.

ખરેખર કશીની રીતબાત જગર તે ગામડાન યૈરીને લાગલી દીવાનખાનાનાં ઉંજર અંદર ચાલી આવેલી જોતાં તે જેકે મામા બાણેજ કાંઈક ચકીત થઈને ધુરકવા લાગ્યા.

“કુમ બા-કેમ છેઓ?”

“અરે પણ શું બહાર કોઇની માણસ નથી?” દાદીબાએ કહ્યો કીધા.

“છે, હૈયો ઉભેરો છે; પણ હું મકુંજે તમને વલી વધારે શું તરદી આપવાની; આપુને કાંઈ આજણું છે જે તેની વાત.”

“નહિ નહિ, ફરીથી એમ નહિ ચાલશે; હમેશ રીતથી કામ કરતાં જાઓ,” તેવણે દમમાંજ કહ્યું ને ફરેદુનની કંઈક તુચ્છકારનાં નેણ સાથે બારી બહાર દોડું કહાડી ઉભો.

ડોસીઆઇએ ખુલ્લું જોઇ લીધું કે તેણીની પધરામણીથી તે બેઠ જાણ્યા બીજકુલ કચરાઇ ગયા હતા, છતાં તેણીની પીઠ ઘણી વખતે એવા આવકારેથી ખરવરતર થયતી હોવાથી જાણે કંઈ બન્યું નહિ હંધ તેમ ફેળેત જેવી હસતી તે કોઇનાથી કહ્યા વગર તે નજદીકની ખુરશીપર બેસી ગઇ.

“શું કંઈ અગતનું કામ છે?” સર દાદીબાએ હવે ઠસ્સાથી પુછ્યું અને તે ઘેરીને ઠરીથામ થઇને બેઠેલી જોતાં ફરેદુન ત્યાંથી વીહસલમાં કઇ રાગ વળેડતો બહાર પડ્યો.

“નહિ, હું તો તમારી ખબર પુછવા આવી. ‘મે’ સાંભળ્યું કે કાલે તમને ચકકર આવી ગીયા ને પેલી ધરાનની પોરીએ તમને પકડી લીધા. હવે જીભડું કેમ છેઓ?”

“હૈએ-તમને તેને વરે ખાસ તરદી લેવાની કમ અગત નહિ હતી.” તેવણે હવે ટાઇમ્સ લઇને ફરવવા માંડ્યું. “આપરા લોકખાં હજુર રીત-બાતની ધણી ક્રોતાઇ છે. ‘પોરી’ શબ્દ બીજકુલ અજાણ્યો છે. તમને શું તે બચ્ચાનું નામ માલમ નથી?”

“એ બોદાદાદ તીરંદાઝની છોકરી, વલી નામ નહિ ચાતું માલમ? દીકરી દલનારીની ને નામ દારબશાહ! ગરીબ માણસ પડ્યા ને નામ જોઇએતો ‘ગુલનાર’! હી હી હી હી!” તે ઘેરી એવું કઠોર હસું હસી કે સર દાદીબાને કમકમાટ થયો.

“એ નામ તેને તદન લાયક છે. એના બાપદાદાને હું જાણખતો આયોય; તેને વરે તમને તકરાર કરવાનું કંઈ કારણ છે?”

“તકરાર શાની ? એ કાંઈ-અમે કાંઈ ? આપું એલાવ ગામ મારા બપાવાનાં કુવણુસાસનું ઉતું. બાવા; અમારી મોટાઇની વાત કરવા એમું તો પુરીબી નહીં થાય.”

“થેંક યુ-મને તેટલી ફરસુદ કે અરજ નથી ”

“એ છોકરી એટલી મગરર છે કે કોઇ દહાડો સાંચેનું સાંચે આપરે તાંહ આવવું નહિ, જવું નહિ, મલવું બેટવું નહિ-બણીજ મીનસી ?”

“મનેબી તેજ ગમેચ. આપરા લોકો ફરસુદનો વખત લોકોની નીંદા કાનાશૌરી કરવામાં, જુઠું સામ્યું જોડી કહાડવામાં ગાલેચ, તેના કરતાં એ છોકરી પોતાનો વખત બણીજ સારી રીતે ગુજરેચ.”

ડાસીબાઇ સોડ સરખી કરતાં ચુપજ રહી.

“મોફ કરજો, પણ મેં સમજ્યુંય કે તમુનેબી એ ખરાબ આદત છે. તમે મારા વીકા કારજારીને બોલાવી બોલાવીને હાઉસની વાતો પુછોચ એ તમારી રીત બણી ધીકકારબરેલી છે. લોકોનાં ઘેરમાં શું થાયચ તેની ખબર રાખવા કરતાં ‘હંદગીના બરોસો નથી ! કોઇ કંઈ સાથે લઈ જવાનું નથી ! મોત પછી શું છે ?’ એવું એવું જાણવાની આતુરતા રાખો તો વધારે સાર.”

“તમે આજે તે છોકરી તરફથી બોલવા નીકળ્યાચ પણ તમુને શું માલમ છે કે એજ છોકરી તમારા બત્રીજને લઇને બેઠેલી કરીને તે તમુને નાતાબેદાર થઇને ચાલી ગયો.”

“તમે એ નવો ખબર કાંઈથી લાયા ?”

“બાવા, દાશીબાઇથી કંઈ છુપું નહિ રહ ! હું તો બધાંની ખબર રાખું.”

“કાંચ, ઘેરમાં તમુને કંઈ કામ નથી શું ?”

“મારી ચાંદણ કેવી છે ? રંધિસીધી, આરસી જેવું ઘેર રાખે ને માચ મરે સાંજ પડે કે જાણે જોયાજ કર્યે તેવી !”

“હં હં ! પણ તમે મારા બત્રીજની ખબર કેમ કહાડી ?”

“હ ખુલ્લા બગીચામાં બેસીને પાતો ફાધી તે કોઇએ જોઇજ નહિ કે ? અહિંથી જતાં જતાંબી તેને મલીનેજ ગીયા. અરે તે તો રહ્યું પણ

સંભાલજો બાવા, આંધ તમારો ફરેદુન બાણેજખી આપો વખત તાંહને તાંહજ બઢકેચ. તમારા જેવા મોટાં માણસનાં બચ્ચાંઓને પુસત્રાવતી એવી છોકરીને તો તમે ઘેરમાં રાખવીખી નહિ જોઇએ. આનામાં બધું ચું ? મારી ચાંદણુ તો રોજ હસેચ કે મમા, છતી આંખે છોકરાઓ એમ સપડાયેચ તો આંખ નહિ હોતે તો કાણુ જાંણે શું કરતે ?”

“તો વધી તમારી ચાંદણુનોખી ઉઠાવ જલ્દી થઈ જતે.”

જોકે એ તાણો ધણો સખત હતો પણ તેણીને માટે સંમજવાને ધણો કઠણુ હતો. “તમારે મોહડે સાકર, હું તે ખુદાને એટલુજ કહુંચ કે મારા દોહા મીચાય તે અગાઉ મારી એ એકપુરી દીકરીનું કંઈ થઇ જાય” તેણીએ રસ લઇને વાત આગલ ચલાવી, પણ કામકાજનાં માણુ-સોને વરે આવી વાત મોટા કંટાલા જેવી હતી. તેવણે હવે ખુલ્લી રીતે વાંચવાનું શરૂ કરી પછી તે તો બોલ્યાજ કાઢી. “મારી દીકરી ધણીજ ગરવી, નમાની ને સમજી છે. બધું અમારૂં ખાનદાનખી તમારા જેવુંજ. ખુદાનાં બનાવેલાં બધાં માણુસ સરખાં, સામલાં શું ને ગોરાં શું, પણ તેનાં ગુણુ જોવાના છે. મારી દીકરીને કંઈ પેલી ધરા-નીની છોકરીની કાતી ઉચકીને આપવાની નથી. દસ બાર હજાર રીતખી કરશ.”

પણ હવે તો અંત આવ્યો. સર દાદીબા ધડક કરતા ઉઠીને ઉભા થયા. “જોવની બાઈ, હું કંઈ કાજ કરનારો માણુસ નથી. મારી આગલ એવી વાતો કરવામાં શું ફાયદો છે ? ચાલો જવો, મને હમણું ધણું કામ છે.”

તે બેરી હવે ઉઠી.

“તમે તે હઠાડે વીકા પાસેખી મારીપર ફરેદુનને વરે કહેવરાવ્યું. પણ આજકાલના તેરટ શું તમને માલચ નથી ? મુગાં મુગાં એલાવ જઇને કાંઈ એ બચ્ચાને લાયકનો છોકરો શોધી કહાડો,” ને રોહસામાંજ તેવણુ તે રહીંનની પછવાડે જતા રહયા.

તેણીની આશા બંગ થઇ હતી. ચાંદણુને ‘દાદી-હાઉસ’માં થર પાડવાની તે માતાની ઇચ્છા જાણે હવામાં નાશ પામતી હતી. સર દાદીબાને

મીઠી મીઠી ખબરોથી મનાવી લેવાની આશામાં તે ધણે ઝડપી પગલે
ગેયો હતી; પણ જ્યારે ત્યાંથી તે ઘેરી બહાર પડી ત્યારે તેણીનું મોઢું
ઉતરી ગયું અને પગલાં ધણી ધીમાં અને ઠંડાં હતાં.

X

X

X

દહાડા પછવાડે દહાડો પસાર થતાં આખું એક અઠવાડિયું પસાર
થઈ ચુક્યું હતું. એ બધા વખત સર દાદીબાનો મોટી ચટપટમાં પસાર
થયો હતો. રોજ સહવાર પડે ને તેવણુ એકે એક ન્યુસપેપર આશ્વા
આમાં ઉઠાવતા હતા, પણ જ્યારે ફરેફુન તે કામ પૂરું કરી રહેતો ત્યારે
નીરાશાથી તેવણુ તે લો-ચેર પર એક નીસાસા સાથે પડી જતા હતા,
જ્યારે ફરેફુન ખુશાલ જીમરે હસતો બહાર પડતો હતો ને રસ્તમજ
પોતાના બુઝર્મ શેઠનાં નશીબપર બળાષો કરતા હતા.

પણુ આજે ! આજે રસ્તમજએ બતાવેલી તે જાહેર ખબરથી તેવ-
ણુનો ચહેરો ખુશાલીથી ખીલી ગયો હતો. “બેટા ફરેફુન, તુંખી જોની, એ
આપરેજ વાસ્તે હોય તેમ લાગેયની?” તેવણુ ખુશાલીથી ઉભરાઈ જતાં
તેનું મન પુછ્યું.

“હાં, મામાજી તેમજ છે” તે જવાને વાંચીને ન્યુસ બમાર ફેંકી
દેતાં કહ્યું.

“પણુ રસ્તમજ, આપરે એનો મીનીંગ શું કયો?”

“એજ કે આજે ભેરપતવાર થયોય-એવણુ સોમવારે બાવી પુગશે”.

“વારું, જરા એ મોટેથી વાંચી જાઓ-જેઠું !”

“જહેરામ તમારી દુલ્લા દીલની માફીને વરે
ઉપકાર માનેય. હું પણ તમને જોવા તેટલોજ ઈતેજાર
છેઉં. કાલે ઉપડી સોમવારે સાંજે તમારી તરફ આવી
પુગશ તેની ખાતરી રાખજે.”

આ તે જાહેરખબર હતી. રસ્તમજએ તે મોટેથી શેઠને વાંચી
સંભલાવી ને તે પછી તો તેવણુની ખુશાલી હલબહારની થઈ પડી.

“બસ, બરાબર એ મારોજ જવાબ છે. મારો દીકરો પાછો મારી
આંખ આગલ આવેય, એટલે હવે મારા જેવો સુખી કાઈજ નહિ.
વારું રસ્તમજ, મારો વીચાર છે કે એ આવે તે દહાડે એક સાંજે

ગેધરીંગ કરીને ‘ડીનર’ આપ્યે કે મારો બહેરામ અને મલે તે દહાડો બધા ખુશાલીમાં ગુજરે. ખર્ચ માનજે, હવેથી હું જ્યેને કદી છોડવાનો નથી.”

“વાર્ડ સાહેબ, તમે નચીંત રહેજે, હું તેની ગોઠવણુ કરશું.”

“દીકરા ફરેદુન, તારા બાપને વરે તુનેખી ઉલટ લેવી જોઈએ. રસ્તમજીને બધી વાતમાં મદદ કરજે. એ મારો દીકરો ખુશી થાય તેવી બધી ગોઠવણુ થવી જોઈશે.”

ફરેદુને તો અમથું ડોકુંજ ધુણાવ્યું, પણ રસ્તમજીએ હીંમતથી સંધ્યારો આપ્યો “તમે બીજકુલ નચીંત રહેજે. તે બધું બરાબર થશે” ને આ સંધ્યારાથી હવે તેવણુ પાછા ખુરશી પર અલેટાયા ને રસ્તમજી ને ફરેદુન ત્યાંથી વાત કરતા બહાર પડ્યા.

મકરણ ૧૪ મું.

“માનો પીયારી, હુમરી ખાત, તનમન તોપે વાર્ડ
તુંજપે ધન નીશાર્ડ, દુખવા તાર્ડ નાહી ખીસાર્ડ.”

આખરે તે સબકતો દહાડો આવી પુત્રોહતો જે સર દાદીબાને મનથી જીંદગીનો સાંથી સુખી દીવસ હતો. જાહેર ખબરનો તે ખુશી બરેલો જવાબ તેવણે જાતે પોતે તે નાની અંગૂઠીમાં જમને ચુલનારને વંચાવ્યો હતો, ને સોમવારના ‘ડીનર’ને વરે તેણીને તેવણે મોહડે મોહડું બહોંસથી તેડું કીધું હતું.

“આહ તે ડીનરપર ફાજર રહેવાનો મારા કરતાં વધારે હક કોઇ નાજ નથી.” તેણીના ખુશીથી લાલ થયેલા ચહેરાપર આ જવાબ ખુલ્લો વંચાતો હતો.

આજનાજેવો ‘દાદી-દાઉસ’ અગાઉ કદીખી સણુગારેલો જોવામાં આવ્યો હતો નહિ. તેમાં ખરી મહેનત ઉમંગી સેક્રેટરી રસ્તમજીની હતી, ખર્ચ બોલ્યે તો તેવણુ પોતે આ પધરામણીથી ઘણા ખુશી હતા. ફરેદુનને તેવણુ દરેક રીતે માન આપતા હતા પણ તે છતાં કોઇ વધારે સારા હાથમાં તે વૃષ્ઠ શેઠ્યાની દોલત જાય એ જોવા તેવણુ રાજી હતા, એટલે કુદરતી ઉલટથી તેવણે આજની ધામધુમ કંઇક વધારેજ ઉત્તમ રીતે કરી મુકી હતી. ફરેદુનખી મામાજીને રાજી રાખવા એમથી તેમ આંટા મારી થોડું કરી

ધાણું દેખાડ્યું હતું; પણ બીજરમાં તે આજે તદ્દન અળી જળી રહ્યો હતો. તેને કશાંની ધારતી હતી નહિ.

તે છોકરી એકવાર ફરીથી તેના હાથમાંથી ઉઠી જશે એજ એક ખ્યાલથી તે ધણો ઉદાસ દેખાતો હતો; પણ સર દાદીબાની ખુશાલીમાં ભાગ લેવા ત્યાં ધણુ જણુ હાજર હતા. જીજીબાઈ બનાજી અને શીરીને બનાજી આજે સહવારથી 'હાઉસ'માં આવેલાં હતાં. શીરીને આજે ફરતમજીને ધણી મોટી મદદ આપી હતી ને હાઉસને સુંદરતાથી સજુગારવામાં યુક્તનાર અને શીરીને પોતાનો અચ્છો ટેસ્ટ વાપર્યો હતો. છ વાગામાં તો બંન્નાં પરોણાં સર દાદીબા હોશંગના આ નવા વારેસને એકવાર ફરીથી આવકાર આપવા 'હાઉસ'માં ભેગાં મલી ચુકાં હતાં.

આજનાં તેડાંચા ચુંડીચુંડીને કરવામાં આવેલા હોવાથી મેલાવડો ધણો દમામદાર અને ખુશખખતો ભરેલો લાગતો હતો.

ક્યારે તે પનોતો પુત પાછો પધારે તેની રાહ ભેતાં સર દાદીબાથી તો જાણે બસ હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું. આવતાંનેવાર તેને ગળે લગાડી બધું ભુલી જવાને કહેવા તેવજુ તત્પર થઈ રહ્યા હતા.

ત્રેન બરાબર રાઈટ ટાઈમ આવી પુતનાર હતી, એટલે તેટલે વખત પરોણાએને રીજવવા માટે સર દાદીબાએ તરેહવાર રમતો અને ગાયનોની પુરતી મજાદ તૈયાર રાખી હતી.

બસ 'હાઉસ' આજે પોતાની તમામ ખુશાલીમાં ચકચુર બની ગયું હતું. ખુશ લેહરમાં આવેલા સર દાદીબાનો ધાડો અવાજ હોલમાં ગાજી રહ્યો.

“મીસ તીરંદાઝ ફોર આ સોંગ !” પણ તે છોકરીને આજના આ ધપ-ધપ્યા મેલાવડાના માલેતુજર લોકોના ઝકઝકતા ઠાંઠની કનવારજી ક્યાં હતી? ત્યાં ચાલતી રમતગમતોમાં આજે તેનું બીજકુલ મનજ નહિ હતું. આજે તો તેનાની છોકરીના વીચારો કોઈ જુદીજ બાબતુએ ઉછાળા મારી રહ્યા હતા. દાદી હાઉસના બીચ્ચના વારેસને લલચાવતી ધણી ધણી છોકરી-ઓની કાજીજી અને અકાજીજીથી તે ક્યારની મનમાં ને મનમાં રમુજ પામતી હતી, તો ધડીકમાં વળો તેણી કંઈક શીકરમંદ બની જતી.

હતી. તે નસીબવંતો જવાન આવતાને વાર તેણીને જોશે કે? કે પોતાની મોટાઇના ખ્યાલમાં તે આગલો પ્યાર છુતી જઈ તેણીને અખાડા કરશે? કંઈથી હોવો, પણ આટલે લાંબે વખતે એકવાર તેને પાછો જોવા તેણીનું નાનું નીર્દોષ જીવન ખુશાલીના ઉછાળા મારી રહેલું હતું. હજારો આશ્વાસો ને ઉલટમાં તે ખુદ્દી બારીની બહાર ક્યારની ઉભા કાનો અને દુર દીકરી આંખો સાથે આવતી મોટરની રાહ જોતી ઉભેલી હતી; તેટલાં આંખોંતી થયતી તેણીને માટે તે તાલીઓના જોરાવર પુકારે તેણીને પોતાના ખુશ સ્વપ્નામાંથી એકદમ બીહાર કીધી.

“મીસ તીરંદાઝ શેર આ સૉગ!”

તેણીની કાળા સુંદર ચમકતી આંખોમાં શરમ વ્યાપી રહી. તે ગોલ સુંદર ચેહરો પોતાની તમામ ખુબસુરતીમાં ગોલાખી થઈ આવ્યો. તે ખુશીથી નમી અને તરત આગલ વધી.

આજે તેણીએ ખુશી યવુંજ જોઈએ. તે વહાલો જવાન દર કલાકે તેણીની નજદીક આવતોજ હતો તો તેવા ખુશીના હાંગામમાં અલગત તેણીને એક આવકારનું ગીત ગાવાનો સૈાથી પેહેલો હક છે. તેણી લાગતી તે મોટા પીયાનાપર એવાં તો સરસ પોઝીશનમાં ગોઠવાઈ ગઈ કે તે ગોલાખી આગલાંચેને ઉડતાં જોતાં તે સામટા ચીતારથી જોનારાંઓ બે ઘડી ટગર ટગર જોતાં દંગ થઈ ગયા. ખરેખર હવે સાંબલનારાંઓ તે જીણા લાલ હોઠોની બહાર નીકળનારો મીઠો અવાજ સાંબલવા-જાણે આતુર બની બેઠાં.

There's the Hero Coming નું તે ગાયન હાડિસનાં દીવાન-ખાનાંને જાણે ધુમ્મતી રહ્યું હતું. સૌ કોઈ તે આવનાર માટે દીંગાઈ તો રહેલુંજ હતું, પણ આ ગાયનથી તો ત્યાંની લાગણીમાં અવધીજ થઈ. એક છોકરી તે ગાયનમાં પોતાના ‘હીરો’ ને આવવાની રાહ જોતી પવનને ધુંકતો અટકવાની અરજ કરતી હતી, ભરતીને જરા શાંત પડવાની વીનંતી કરતી હતી, સુરજને અસ્ત નહિ પામતાં પોતાની રોશની ચાલુ રાખવાની કાકાલુદી કરતી હતી, કે જેથી તે પોતાના માનીતા આકારને દુરથી આવતો જોઈ શકે. આ ગાયનની લાઇનો ગુલનાર એવાં તો દીલનાં

પુરથી ને જાગરનાં જોશથી ગાતી હતી કે-ઓહ, આખાં ઓડીયન-સનું
ધકધ્યાન તે નાની સુંદર છોકરીએ જાણે તે પોતાના જવાનના ખ્યાલ
માં જ ચુંટાવી નાખ્યું.

હા, આખરે તે છેલ્લી લાઈન ગવાઈ કે જેમાં તેણીએ ખુદને
અરજ કીધી કે તે જવાનને જલ્દી સહીસલામત લાવી આપી તેણીની
આંસુભરી મ્મરમ આંખોમાં ઠંડક પડાવે.

આ તે કામળ સ્વરની માંગણી એટલી તો દયાળુનક અને
સરસ લાગણીથી ગવાઈ હતી કે ખચ્ચીત દરેક જણની આંખો ભીણી
થઈ ગઈ.

તે ઉઠી, જોશભેર તાલીઓના મડગડાટ સાથે હવે તે ઉઠી. તેણીની
પોતાની આંખોખી આંસુઓથી ભરાઈ આવી હતી, પણ તેણીની પુરી
ખાતરી હતી કે તે આંસુઓ ફક્ત હરખનાંજ આંસુઓ હતા.

“મારી નાની યુવ, તારાં ગાયનથી હું ઘણોજ ખુશ થઈ ગયોય.”
તેણી આ અવાજ તરફ ચોંટી.

“કાણું, મીસ્તર ફરેફુન વકીલ?” તેણીએ ઠણકો કીધો. દારી હાઉસનો
આ મગરૂર જવાન ઘણીખી વખત તેણીની ખીમાર માતા આગલ
આવળવ કરતો હતો છતાં કોઈ દહાડો તેણી સાથે તેણે વાત કરવાની
દરકાર રાખેલી નહિ; ને આજે-રહી રહીને આજેજ, જ્યારે તે વહાલો
જવાન ઘણે ઘણે દુરથી તેણીને રીઝવવા આવી પુગનાર હતો તેજ વખતે
તેણી સાથે વાત કરવા આવેલો જેતાં તેણીએ મીઝસથી નેણ ચહાડાવ્યાં.

મધ્યમ કદનો, પાતલા આંધાનો, ઘડના રંગનો તે અપ-ટુ-ડેટ જવાન
તેણીના જેવી એક ગરીબ છોકરીને રીતમાતનાં ડોકાં સીવાય વધારે
વતારતો નહિ હતો, એ દુખમયેાં વીચાર તે છોકરીને ઘણી વખતે
ચચરાવતો અને દુખી કરતો હતો. તેણી તેની વાતને કાજે કે હાજરી માટે
ખીલકુલ આતુર હતીજ નાહ; બરાબર બોલ્યે તો દરકાર કરતી નહિ; પણ
તે છતાં તે તેણીને હીણતો હતો, તુચ્છકારતો હતો, એ ખ્યાલ તેણીને
શરમાવતો હતો.

તે જવાન પોતાની કામતી મોટરમાં ને મેઘાદાત ફાંકડા ડ્રેસમાં
કંઈક દમામી મગરૂરીમાં તેણીની તરફ હમેશાં ડોકી ઉઘી ને ઉઘીજ રાખતો.

તેણીને લાગતો હતો, ને પોતા તરફની તેની આવી ધાતકી રીતભાત માટે તે મનમાં બળતી હતી; પણ આજે તેજ માણસને ચાલી ચલાવી નજદીક આવી એક વખાણનો વાક્ય બોલતો સાંભળી તે ખરેખર ગુંચ-વાઇ ગઇ. એક ધીમાં 'થેંક યુ' સીવાય વધારે તે હવે કશું બોલી નહિ.

“મને માલમ છે, હું અટકલી શકું એ તું હમણાં શું વીચાર કરેય.” તેણે બની શકતા મીઠાશ ને માયાબર્યા અવાજે શરૂ કરીયું. “તું આજની મારી બદલાયલી રીતપર વીચાર કરેય; પણ ગુલ, તું સમજી નહિ શકશે કે હું કેવી ખાશીયતનો માણસ છઉં; તારી રજા હોય તો હું તુને સમજાઉં.”

“મને હમણાં ફરસુદ નથી, માફ કરો.”

“જરા સમજી લે; અટલ બધું મનમાં ઓછું ના લાવ. હું કોઇની સાથે ધણો હસીબોલી શકું તો તારે યાદ રાખવું કે તેને હું એક પણખી યાદ કરતો નથી, પણ તારી સાથે તો હું બેસાઈ શકતો તોજ નહિ; દારણુ-કારણુ હું તને કદીખી નહિ કહી શકું એવી જોરાવર યાદ સદા તારે વરે મારા દીલમાં લઇને હું ફરેય.”

“મહેરબાની કરીને એવી વાતો મારી આગલ કરતા ના.”

“તું શું મને માનતી નથી?”

“આજસુધી મને તુચ્છકારનારા માણસનું મને કંઈ સાંભલવુંજ નથી.”

“એ થાઉઝન્ડ પાર્ડનસ,” તે જવાન કંઈક કગળી પડ્યો. “ગુલ, હું આજે જે તે સાચ્યો એકરાર કરી દેવા માગુચ. સમજ. તું એક બાપ વગરની ગરીબ અવસ્થાની છોકરી છે એ વીચારે પહેલાં પહેલાં મારા જોરાવર પ્યારને ધણો દાખી રાખવા માગ્યો; પણ નહિ, આખરે મેં મારી લાગણી પીછાણી. એક હિંચ ખાનદાનની ગરીબાઈમાં હું મોટું માન સમજુંચ.” તે થોભ્યો. માંગો તેવી સુંદર બાપા વાપરવાની કુશળતામાં તે જવાન ધણો કુનેહવાળો હતો. હવે કેવી રીતે વાક્યો વાપરવા તેના ખ્યાલમાં તે ઉભો હતો; પણ ગુલની આંખો બીણાઇ યુકી હતી. તે જવાનના સખત શબ્દોનાં અપમાનથી તે છોકરીનું દીલ ધણુંજ દુખાયું હતું, જેને રસ્તો આપવા તે કાળી ચંલકતી આંખોમાંથી બેઅખત્યાર અંસુઓ સરી પડ્યાં.

“ગુલ, મીડી છોકરી, હું તુંને રડતી જોઈ શકતો નથી. જે ચહેરાને હું રાતદીવસ યાદ કરું તેપરનાં આંસુઓ હું ખમી શકતો નથી. ગુલ, બોલ હું તારી કેમ ખાત્રી કરું કે મારો તે પહેલો મગરૂર વીચાર હવે તદ્દન બદલાયોય; તે નખળો વીચાર હવે મોટાં માનમાં અને દુન્યાના સૌથી જોરાવર પ્યારમાં ફેરવાઈ ગીયોય.”

પણ, ખસ, હવે ઘણું થઈ ચુકું હતું. આ ના પસંદ માણસ સાથે તે વધુ વખત થોભવા કે વાત કરવા માંગતી હતીજ નહિ. તેનો પીતો ધણે ઉશ્કેરાઈ આવ્યો હતો. એક ઝડપી મક્કમ વીચાર સાથે તે એકદમ ફરી, “મને જવા દેઓ, એવી વાત ફરીથી મારી સાથે કરતા ના.”

“થોભો, એકદમ થોભો !” તે ઘાડા અવાજથી તેણી થોભી. સર દાદી-બાનો તે જાણેજ હતો; આજે તેણી તેનાજ મંકાનમાં એક પરોણી હતી; દમણા ત્યાં એક મોટો મેલાવડો જમેલો હતો; એ બધા સંજોગ બ્યાનમાં લેતાં તેણી પાછી થોભી.

“તમુને મારી વાત સાંભળવીજ પડશે. હું ખીજા જવાન્યાઓથી નદનજ જુદો છઉં. ગુલ, હું ઘણું ચાલતો નથી કે તુટી પડતો નથી. મેં ઘણા ઘણા લાંબા વીચારો પરથીજ પારખ્યુંય કે હું તુને ચાહુંય. છોકરી, હું તારીપર દીવાનો છઉં, ને તેનો જવાબ તુંને મને આપવોજ પડશે.”

“મહેરબાની કરીને મને જવા દેઓ. હું કોઈપણ રીતનો જવાબ આપવા તમુને સાફ ના પાડુંય. તમારી હમેશની મગરૂર રીતભાતથી મારા દીલમાં એવો મજબુત છાપ પડ્યોય કે તમારા કોઈપણ ઢોંગ હું ખરા માની શકતી નથી.”

“તું ઘણીજ કઠણ હૈયાની છોકરી છે. હું વધારે કંઈ બોલવા માંગતો નથી, કારણ અહીં વખત ધણો થોડો છે. ગુલ માફ સાંભળ; અપોન માઈ વર્ડ, હું તારો એક તાગેદાર ગુલામ થઈ રહેવા તમ્યાર છઉં.”

તે છોકરી સખત ચોંકી; પગ તળે મોઢું દારખાતું પુટ્યું હોય તેમ તે ચોંકી. તે પોતે એક મરીજ છોકરી તેનો આ મોટે ઘેરનો જવાન એક ગુલામ થઈ રહેવા તમ્યાર થાય? જે મગરૂર માણસની સખત રીતભાતને માટે તે છોકરી પોતાની બહાલી માતા આગલ ઘણી વખત

બલાપો કરી રહી હતી તેજ માણસ આજે તેણીનો ગુલામ થઈ રહેવા માંગતો હતો !

“શું વીચાર કરેય ? હું એક ધણું મગર ને પ્રીતવતું જીવર ધરા-
હંમ; તે કંઈ ધડી ધડી બીજી છોકરીઓને વરે ફાલતુ પડતું નથી; તેમાં
મેં તુંને નાનપણથી ઉધારીય, ને તારીજ યાદમાં તે જીવશેખી ને મર-
શેખી. બોલ ચુલ, વખત ધણો થોડો છે. મને નક્કી જવાબ દે તું મારી
ભવિષ્યની ભાગ્યણુ યશે કે ? ખુદા ખાતર મને હા કહી દે.” તે હવે આશામાં
તેણીને ટીકતો ચુપ ઉભો, પણ તે છોકરી મજબુત હોયો પીસી જણે
કંઈ નહીજ બોલવાના સોમંદ ખાધા હોય તેમ મુગીજ ઉભી રહી.

“ચુલ, હું તારા જવાબને વરે ખોટી છોઉં. હું ખરું કેહુંય કે ભવિ-
ષ્યની મીસીસ ફરેદુન વકીલને સર દાદીયાની મદદ નીચે આશ્વાળી
જવાડવા હું હવે વધારેવાર ખમી શકતો નથી.”

પણ આ વાક્યપર તે છોકરીના હોય કઠાના હસ્તા સાથે સહેજ
મલકાયા. આ માણસ તેને શું સમજતો હતો ? તે તો એક ભવિષ્યની
લેડી દાદીયા હોશંગ હતી; ને આ માણસ તો તેણીને પોતાને આશરે
રહેવાનો હતો ! તેણીની આંખો મગરરીથો ચમકી રહી. અરે, ફરેદુન
અમે તેવી સીફતજરી બાપા વાપરે ને ગમે તેવો હવે નરમાશવાળો
બને, ગમે તેવો મીઠાશ અવાજમાં ઉમેરે, પણ દુરથી હમણાં આવી
પુગનારા તે વહાલા જવાનની નરમાશ, મીઠાશ ને પ્રોતી આગળ તે શું
બીસાદમાં હતો ! તે છોકરીએ મોટા કંટાળાથી તે જવાન તરફ જોયું. તેણીએ
પોતાના સંજોગો ધ્યાનમાં લઈ ઠંઠાઈથી ડોકું ધુણાવ્યું.

“મી. વકીલ, તમે જે જવાબ માંગોય તે એજ કે મારેથી કદીખી
તમારી સાથે પરણી શકાશે નહિ મહેરબાની કરીને ફરીથી એવો ખ્યાલ
રાખતાજ ના, ને મારી સાથે બને તો પહેલાંનીજ માફક રહેજે. હું
પોતેખી તેમાં ખુશ થવશ.” તે એટલી જલ્દીથી ત્યાંથી ખસી ગઈ કે તેને
કશો વખત મથ્યોજ નહિ. આવાં ખુદસાં અપમાનની તે માણસે કદી
આશા રાખેલીજ નહિ. તેણે ધસડીન મોહડું તુલ્યું, અને ગુસ્સાને મારે હોઠો
મજબુત પીસી નાખ્યા. તે ખરેખર એક દુઃખી માણસ બની ગયો હતો.

તે હજી ધણી વખત એમજ વીચારમાં ગુંગળાતો ઉભો રહેતે, પણ તેટલાં તો એબહારનો મોટો ઘાડો અવાજ તે દીવાનખાનામાં પરમરો સંભળાયે:

“ મીં બહેરામ કેકાબાદ.”

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૫ મું.

“ જાફ કરજો ખાનુ, હું તમને યાદ કરી શકતો નથી !”

“બહેરામ કેકાબાદ” તે ટુંકા નામનો પડધા જણે આખા હોલમાં અંજળ રીતે ફેલાઈ ગયો. દરેક જણની એકચીતે ટીંગાયતી આંખો દરવાજા તરફ જ હતી. ખીજી પળે તો એક ખુશસુરત, તનદરેસ્ત, હસ્તો જવાન તે કીમતી કેશ્મીરી પડદો ખસાડતાં બે સેંકડો આગુર આંખોની સામે આવીને ઉભો.

ખરેખર તે જવાનનો દમામ ને તોર એક બીચ્ચના સરને તદ્દન લાયક હતો. તેનો હડેરાખંધ સ્ટાઇલીશ પોશાક ત્યાં એકઠા મહેલા માનવંત પરોણાઓમાં જણે હરીફાઈ કરી શકતોજ નહિ.

સર ફાદીયા હોશંગ તે બહાલા બત્રીજને પેટમાં ફાળવા કમારના તપથાર ઉભેલાજ હતો. તેવણે તેને પહેલી નજરે હરખથી જોયો ને તે જવાનખી જણે ઉતાવળમાં હોય તેમ હરખથી આવીને તેવણને બેટી પડ્યો; પણ તે પહેલી પળની ખુશાલી પડી તે વૃદ્ધ શેડયા ખીજી પળે તો તે મોટી ખુરશી પર આંખે હાથ ફાળી કાઢ અણુદીક લાગણીથી ધબ કરતા થપકાઈ પડ્યા.

પણ તેની કાંઈખી રીતની ધીંલને માટે તે બેયું મહેયું લોક હવે વધારે વખત ખોટી રહી શક્યું નહિ. કલાકોના કલાકો સુધી રાહ જવ-ગયા આવી પુગેલા તે નસીખવંતા જવાનને દરેક જણ અકેક પડી તેની નજદીક આવી પોતાની ઓગળ પોતેજ આપી હાથ તે નવા વારસને હરખમેર આવકાર આપતા વાતો કરતા ભેગાઈ જતા હતા, તેમજ તે પોતેખી ધણી હરખાયલો લાગતો હતો. ખીજા ત્રીજા સાથે વાતો કરતાં ફરીકે મીનીટ પસાર થઈ ચુકી ને તે અરસામાં જણે ફાદીયાએ કાંઈ સ્વપનો જેઈ ઉઠ્યા હોય તેમ પોતાની સુસ્ત થઈ ગયતી આંખો ઉઘાડી

પોતાનો જમણો હાથ તે જવાન તરફ લાંબો કરીધો. “હું તુને પાછો ફરેલા જોઈ ખુશ, છેલ્લું ને આજ્ઞા રાખું” કે તે મારી ખુશીમાં મારાં દરેક મેહમાનો સામેલ થશે.” ને અહિં તે નવા વારસ માટે ખુશાલીના પોકારોથી હાલ ગાળવાળ રહ્યો.

હવે પહેલી હરખબર્યા આવકારની મીનીટો પસાર થનાંજ સર દાદીબા એક બાજુની ખુરશીપર જમને બેસી ગયા, ને આનરેબલ મી. અરદેશર વહાડ્યા જડજ સાહેબે પોતેજ તે વૃદ્ધ શેઠયાતું કામ માથે લઈ લીધું. તેવણે તે નવા વારસને પોતાની આગળ આપી હસ્તે ચેહરે બોલવા માંડ્યું, “તમે બે દહાડા અહિં રહી ગયલા પણ હું તે વખતે મુખની બહાર હોવાથી મલી શકેલો નહિ,” ને તે પછી તેવણુ તેને એકેક પછી નવી આગબો ને નવા ચેહરાઓ દેખાડવા લાગ્યા.

છ મહિનાના ગાળા પછી પાછા ફરેલા તે નવા વારસે એકેક પછીના ચેહરાઓપર ખ્યાલ કરતાં આગળવા માંડ્યા.

“મી. બહેરામ, હું ધારું કે આ બાતુને તો તમે આગળતાજ હશે,” તેવણુ શીરીન બનાજીને રોકી લેતાં હસ્તે ચેહરે પુછવા લાગ્યા. એક આખી પળ તે જુવાને વીચારમાં તેને જોયા કરવામાં ગાળી નાખી. તેણે પોતાનું કપાલ ધસડીને નુછ્યું, કારણ તેપર પરસેવા ડુટી નીકળ્યો હતો. તે જડજ સાહેબ હસ્તે ચેહરે તેને ટીકતા હતા. ખરેખર તેને બરડે પાણી ઉતર્યું. “માફ કરજો બાતુ, હું તમને યાદ કરી શકતો નથી,” તે ધણુંજ ધીમેથી બોલી ગયો.

“એવણુ મીસ શીરીન જીજ્ઞાસુ બનાજી,” અરદેશરે દોકારમાં આગલ ચલાવ્યું, “હું તો ધારતોતો કે એવણુને તમે કદીબી ભૂલી શકશે નહિ.”

અરેરે આ શું થયું હતું? જે છોકરીને લીધે તેને દાદી-હાલિસ છોડી જવું પડ્યું હતું તેજ છોકરીને તે આગળી શક્યો નહિ! તે ચાંક્યો, કંઈક ગભરાયો.

“છ મહિનાના ગાળામાં હું જેલું કે એવણુનામાં ધણો મોટો ફરક પડી ગયો,” તેણે પોતાનાં બચાવમાં બોલી લીધું ને તે છોકરીએ ધણુ ઠસામાં આપેલા તે હાથને તેણે માનથી ને હરખથી ઢીલવ્યો.

આજે શીરીને હાથે કરીને ઘણો સુંદર પોશાક સજ્જો હતો કીમતી ઝવેરાતોથી તેણીએ પોતાની મરોડદાર ગરદન, ચોલાખી કાનો અને હાથો સજ્જાગારી મુક્યા હતા.

તેણી જાણતી હતી કે આજે એક એવા માણસની સામે પાછી તે જનાર હતી કે જેણે તેણીને ખુલ્લી રીતે બીલકુલ નાકબુલ કીધી હતી; તો કશાને ખાતર નહિ તો તે માણસને એક પાંચ મીનીટનાખી ખસ્તાવામાં નાખવા ખાતર તેણીએ આજે ઘણી ભારે કેશેશ કીધી હતી. તેણીનું ખુબસુરત અને ઠરસાદાર ચીત્ર જોતાં તે જુવાન વારસે જાણે બે ઘડી દંગ થઈ ગયલો લાગ્યો.

પણ તે પાસે ઉભેલા ગૃહસ્થના અવાજથી તે સાવધ થયો. “શીરીન, હું ધારૂં” કે આજે દાદીયાની તખીયત ઠીક નથી લાગતી. તમે તાંહ જશો તો વધારે સાઈ,” ને અરદેશરના આ વાક્યપર ‘જરૂરજ’ બોલતી તે સુંદરી સાંથી દોડી ગઇ.

દરેક જણાનાં નામ કહીનેજ જડજ સાહેબ ઓળખાવતા હોવાથી તે નવા વારસને કશીખી અડચણ પડેલી લાગતી નહિ. હવે તે લોક એકવાર ફરીથી સર દાદીયાની મોટી ખુરશી આગલ આવી લાગા. આટલા વખતમંજ તે નવા વારસનો દેખાવ, મીઠાશ, દમામ બધું એટલું તો સપુર્ણ લાગતું હતું કે દરેક જણાનાં મોહડાંમાં એકજ સરખો જવાબ હતો કે સર દાદીયા ઘણા નસીબદાર કે આવો એક તદ્દન લાયક દીકરો મેલરી શક્યા ને તે હદબહારના હરખ અને ખુશાલીથીજ હમણું તેવણી તખીયતપર કંઈક અસર થયલી સૌએ ખાતરીથી ધારી લીધી.

“કેમ કાકાજી, મેં રાંભલ્યું કે તમને હમણું કંઈ જીવને ઠીક નથી લાગતું?” તે નવા વારસે ઘણી કાલજથી તે બેઠેલા શેઠયાપર વાંકો વળી પુછવા માંડ્યું.

“નહિ, હવે તો હું ખરાબર છું. તું તારે નવી દોસ્તીઓમાં ખુશીથી વખત ગુજર,” ને અહિ તેવણ અરદેશર સાથે વાત કરવામાં એવા મંડી ગયા કે તે જવાને તે નજદીકની બારીની બહાર ચુંચી આંખે ટીકવા માંડ્યું.

અરેરે, લગભગ પોણે કલાકે તેને કંઈક શાંતીની પળો મલી શકી ને તેનો જાણે છુટથી લાલ લેતો હોય તેમ ચાર પાંચ મોટા છુટકારાના,

દમ તેણે ખેંચી લીધા. “આંધ્ર અધુ હવે માંડું છે. એ અધુ ધણું ધણુંજ કીમતી છે, પણ તોખી એ બધાંમાં મને સૌથી કીમતી મીસ યનાજી છે.” તેણે તે સર દાદીબા પાસે બેઠી સુંદર છોકરી તરફ બે આર વાર ઉડતી નજરો કરી લીધી. “મેં કાકાજીને પહેલાં ના કહેલું” એ ખરી વાત છે; પણ—પણ—હવે જો મને એવણુ પુછશે તો હું જરૂર હા કહેવશ,” અને અહિ તે ફરીથી કાકાજી અને શીરીન સાથે વાતે વળગ્યો.

અરેરે, તે ખુશમખ્તીબરેલા મેલાવડામાં સૌ કોઈ ખુશી હતું, પણ પેલા એકાંત ખુણામાં ઉભેલી તે છોકરી—ગુલનાર તીરંદાઝ—ક્યારની શું જોતી હતી?

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૬ મું.

“ગુલ, ખીત કરવી છે સહેલ ઘણી, પણ નીભાવવી બહુ સુરકીલ, સાચ રહે જો અત તલીફ તો દેજો તાઈ” દીલ”

ગુલની આંખોમાં ખુશ્કી રીતે આંસુઓ દેખાઈ આવતાં હતાં. નીરાશીથી રખે ચાલતો દમ બધાઈ જાય કે રખે દુખના બોળથી મોટેથી રડી પડાય તે શીકરમાં તે છોકરી ત્યાંનાં એક ખુણામાં મજબૂત રીતે હાથ પીસી નાંખી ઉંચે દમે ગમગીન ઉભેલી હતી ! અરેરે, તે જવાન ત્યાં દાખલ થવાની અગાઉ તેનું નાનકડું જીગર કેવી ખુશાલીઓથી કુદી રહ્યું હતું ? તે ત્યાં દાખલ થનાંજ તેણીનીજ શોખ માટે પોતાની નજર જ્યારે આસપાસ ફેરવશે તે જોવાનું કેવું ખુશીબરેલું લાગશે તેની આશામાં તે કેવી સુખી હતી ? તે જરૂરજ પહેલાં તેણીને મલ્લશે, પોતાનો મીઠો અવાજ સંભવાવશે, સુખના ચખ્ઠો બોલશે, તેવી હજારો આશાઓમાં તેણી ચક્ર્યુર બની ગઈ હતી. પણ અફસોસ ! તેના દાખલ થવા સાથેજ તે ચોંકી-ઘણી સખત ચોંકી.

તે દીવાનખાનામાં ફરતી તેની આંખોમાં તે અગાઉનો મીઠાશ ખીતકુલ જાણે હવે હતોજ નહિ. તેણીએ ચોંકતાં સાથેજ તે નજદીકની ખારી પકડી લીધી. તે આગલ વધી નહિ, તે ત્યાંજ થોભી. સર દાદીબાએ આંખે દમ દીધેલા હાથ તેણીએ આખાદ જોયો, ને તે પછી તે તેને

એકકી ટગરે ટીકતી ત્યાં ઉભીજ રહી. મીસ બનાજીને ઓળખતાં તે જવાનનો યુવવાયલો દેખાવ તે ઓકરીની ચગોર નજરમાંથી જાણે ખસ્તાં ખસ્યો નહિ.

તે સૌથી વધારે દુઃખી તો તેના હસ્તા ચહેરાથી થેંધ. જે મીઠાશ બરેલું હસ્તું અગાઉ આ જવાનમાં હતું તે હવે તદ્દન યુમ થયું હતું. હવેનું તેલું હસ્તું તેણીની આંખે ઘણું કઠોર અને અણુમમતું લાગતું હતું.

અરે, એક મોડી સાંજે લીધેલા તે પવીત્ર વચનોનો આખાદ દેખાવ તેણીની આંખ સામે આવીને ઉભો. તે વખતનો તેનો નરમાશબરેલો, પ્રીતવંતો, હસતો, નીદોષ, સાચ્યો, બહાદુર ચેહરો-આહ, આજે તેવો તે રહ્યો હતો નહિ ! ફક્ત છજ મહિનામાં કેવો તફાવત ! આજના આ હમામદાર દેખાવ સાથેનો, મગર તોરનો, કઠોર દેખાતો આકાર—અસ તેણીના દીલમાં એક નીરાશીનો સખન ચમટો તુટો. બધી આશા બાંગ થતી જાણે તેણીએ ખુદશી આંખે જોઈ લીધી.

હજુમી કદાચ તે આવશે. એટલો બેધમાન તે નહિ થઈ શકશે! તેણીને તે મલશે તો ખરો ? વાનમી કંઈ કરશે કે નહિ ? પણ એ તેણીના દીલમાં શું તુફાન થતું હતું. તે પોતે શું હવે બેધમાન થવા માંગેછ ? બે કલાક અગાઉ જે આકારની તે આતુરતાથી રાહ જોતી હતી તે હવે કાં નહિ તેણી પસંદ કરી શકતી ? “એ તો ફક્ત ગબરાતથી મને એમ લાગેય. મને જરા શાંત થવું જોઈશે.” તેણીએ જેમ તેમ પોતાના મનને માયું ને પોતાની નજર તે જવાનની હીલચાલપર ફરીથી અટકાવી.

શીરીનની ખુબસુરતીના ઝટકાએ તે નવા વારસની આંખોમાં ને ચહેરામાં કેવો ઓચીતો ફરફાર કરી નાંખ્યો હતો તે તે ચંચળ ઓકરીને સમજતાં વાર લાગી નહિ. તે જવાન આજની એક મુખ્ય ચીજ હતી. તે ગમે તેમ બધામાં ભેળાઈ ચુકો હતો, પણ તે એકજ ઓકરી સાથે વધુ ને વધુ ભેળાતાં જે રીતે ચુલનાર ક્યારની જોતી હતી તેથી તેણીની આંખોમાં આંસુઓ ભરાઈ આવ્યાં.

આખરે ખાણુંનો ઘંટ થોકાયો ને તે બપકાદાર બાદશાહી રીતે સણગારેલી તેબલપર તે માલેતુજર લોકો ખુશ રંગરાગથી બીજા પ્રા

કલામમાં તે ગોઠવાઈ ગયાં. સૌ અપાયપ બેસતાં હતાં પણ શુભનાર તીરંદાઝ—તેને તો આ ખાણુંની તેબલપર બેસવા કરતાં કાઠ તેણીને જમીનમાં જીવતી દાટી દે એ વધુ પસંદ હોય તેમ લાગતું હતું. આખરે અધાં ગોઠવાઈ ચુક્યાં, પણ સૈનો તે માનીતો આજનો લાડકો જવાન હજી આવી પુગો નહિ હતો. હવે તે આગ્યો ને ગુલે ફાટી જતી આંખોએ જોયું કે શીરીનની પાસેનીજ ખુશી, જે ખાસ ખાલી રાખવામાજ આવો હતી, તેપર તે ખુશાલ બેસી ગયો. હા, તેણે તે નકકી કરી રાખેલી જગા મોટી ખુશીથી લઈ લીધી. તદ્દન ખુલ્લું દીસતું હતું કે તે શીરીનની હાજરીમાં જાણે થોડો થોડો થઈ જતો હતો; તેણીને મદદ કરવામાંથી તે મોટી ઉલટ લેતો હતો.

પણ હવે તેણીની નજર તે જવાનના મોટાં સફેદ આગલાંઓપર પડી. અફસોસ! તેણીની આપેલી વીટી ત્યાં આજે હતીજ નહિ! કેવા બેઠાવર બોલો બોલી જનારો, બીણી આંખોએ તેણીને છોડી જનારો તે જવાન શું શકત છ મહીનામાંજ તેણીને એટલી અધી વીસારી બેઠો કે ખાણુંની તેબલપર તેણીની તરફ એક નજર કરવાનીથી તે હંવે દરકાર કરતો નથી?

અરેરે, તે એક તીરાશી ને ગમગીનીનો ખરો ચીતાર હતો !

કાઠ નહિ તો શું થયું પણ સર દાડીયા તે છોકરીપર અચાર નવાર નજર રાખતાજ હતા; પણ હમણાંની તેણીની દયાજનક આંખો જોતાં તેવણુ એકદમ બોલી ઉઠ્યા: “બહેરામ, આંચ એવણું તે આરખેય કે?”

હાથમાં ચંપીનની ખાટલીએ શીરીનનું ગ્લાસ ભરતાં તે નવો વારેસ એકદમ અટકી ગયો. નવો ચેહરા ને નવી ઓળખ તેને માટે એક જાણે મોટા કંટાલા જેવું કામ હોય તેમ તેના ચેહરાપરથી જણાઈ આવતું હતું. તેણે હાથમાંની ખાટલી સાથેજ તે ચેહરો એક પળ તપાસ્યો ને તેજ પળે તે હાથમાંની ખાટલી તેબલપર સરી પડી. હજીરથી તેણે તેણીને જોયા કીધી-ફરીથી જોઈ. બસબરું હતી, પતલી, સુંદર ગોલાખી મોહ-ડાંની, કાળા અમકતા ડોળા ને કાળા બાલ !

તે હવે ચોંક્યો. પણ બીજી પળે કંઈક હરખથી નમતો દેખાયો. “હું એવણું એરખું, કાકાજી,” તેણે આ વાક્ય બધાંને સંભલાવવા ખાસ મોટેથી બોલી દીધો. “એવણું તો મીસ ગુલનાર તીરંદાઝ,” ને આ બોલતાં તે જવાન તે છોકરીની આંખો સાથે પોતાની આંખો મેલવી એક ભેદી હસવું હર્યો, પણ મોટા અણગમથી ગુલે પોતાની નજર ફેરવી નાંખી.

“બરાબર પારખું, દીકરા. એ બચ્ચાંએ મને તારે વરે ઘણી ઘણી ઈનસાફી થી ખામણો દીધીય ને એની તારી તરફની સરસ લડતથીજ હું મારો આગલો વીચાર ફેરવી શક્યોય,” ને આ સાંભળતાં તે જવાને ગુલ તરફ એક ઉપકારનું ખુલ્લું નમન કીધું તે ઘણુંજ જોવા લાયક હતું. ફેરે જણ્યું આ જવાનની રટાછલપર જાણે આજે મરી શીટતું હતું, પણ ગુલ—

અફસોસ, તે છોકરીના હથમાં છરીકાંટા પકડવાનુંબી જોર હવે હતું નહિ. તેણીનાં ગળાંમા બુક જણે ખુંટી બેસતો હતો. હવે તો તે જવાન તેણીની તરફ ફરી ફરીથી જોઈ પેલી આગતી દોરતીની યાદ આપવા માંગતો હતો, પણ એ તેણાને પોતાને શું થઈ આવ્યું હતું ?

તેણી તેને કા નહિ પસંદ કરતી હતી ? જે જોરાવર પ્યારને એક ગાયનના આકારમાં રજુ કરી તેણીએ તે સર્વે સાંભલનારાંએની આંખોમાંથી આંસુઓ પડાવ્યાં હતાં, તેજ એહરો હવે તેની સામે આવી પુગતાં તે કાંય તેને ના પસંદ કરતી હતી ? બસ, ગુલને જાણે એવું થયું કે અધુરે ખાણે ઉઠી જઈ પોતાની તે નાની શાંત બંગલીમાં બરાબ આ પોતાની બદલાયલી હાલતપર કંઈ વીચાર કરે ! સૌ કાંઈ પોતાનીજ વાતચીતમાં ને ખાવામા પડ્યાં હતાં. પણ ફેરેદુન તો આ બધા મહેમાર ઘણીજ ખારીફીથી ને ઉંડી તપાસથી જોતો હતો. એવી એકબી નજર નહી હતી કે ફેરેદુને ચુકી હોય. જે છોકરીએ તેના જેવા એકને ખુલ્લા અપમાનથી સાફ ના કહી દીધું હતું તેજ છોકરી હમણાં કેવા અપમાને ખમતી હતી તે બધું તપાસતાં તે કંઈક વધારેજ ખુશાલ દેખાતો હતો.

સૌના સવાલો ને આતુરતાને રસ્તો આપવા આખરે તે નવા વારસે પોતાની જ મહિનાની ગેરહાજરીની હકીકત બોલવા માંડી.

“મારી હકીકત ધણીજ ટુંકી છે. મેં કંઈ ખાણોમાં હોમાવ્યુ નથી કે અરેબ્યન નાઇટસમાંની પરીઓ મને મળી નથી.” તેણે કંઈક હસ્તે ચેહરે શરૂ કરીધું, “મારી હકીકત ધણીજ ટુંકી છે ને બીલકુલ રસ વગરની છે; પણ તમે લોક જાણવા માંગોય તો હું બોલશ. કાકાજી, તમે મને ચાલી જવા કહ્યું ને હું ગયો. હું તાજમહાલમાં ઉતર્યો ને મારો નકકી વીચાર એજ હતો કે સૌથી પહેલી ઉપડતી સ્તીમરમાં ચઢી બેસી મારાં નાનપણના માનીતા વતન લંડન તરફ પાછું ફરવું; પણ ‘તાજ’માં મને એક પારસી મહરથ સાથે પીછાણ પડી ને તેવણે મારી વાતચીતથી ખુશ થઈ મને કરાચીની પોતાની પહેડીમાં ધણી સારી ઓફરથી રહેવા જણાવ્યું. મેં તે ખુશીથી કબુલ કરીધી ને ત્રીજેજ દહાડે અમે લોક કરાચી ઉપડી ગયા. મેં મારું કામ ધણું સારું બજાવ્યું ને હજુર મને ધણી મોટી આશાઓ હતી. પણ તેટલા તમારા માયાળુ જાહેરખબર મારા વાંચવામાં આવા. મારો જીવ અહિં દોડી આવવા તલપીજ રહ્યો તો.” તેણે હાથે કરીને એક નજર ગુલ તરફ કરી દીધી, પણ તે તો નીચી મુડીએ ને ઉભા કાને રથાર બેસી રહી હતી. “ને તમારા જવાબમાં તમે બધાં જોવાય તેમ હું ખુશાલ આંહ બેઠેલા છેઉ હા હા હા હા!” તેણે હસ્તે ચેહરે એક ધણું મોટું કામ પુરું કરી નાખ્યું ને કપાલપર કુટી નીકલેલો પરસેવો ઝડપમાં નુછી નાખી તેણે એક આસાયશનો લાંબો દમ ખેંચી લીધો.

આ હકીકત પર તરેહવાર ટીકાઓ અને ટાહેલાં પછી ધણી હસીખુશીથી તે બાદશાહી મેલાવડો ખરખારત થયો.

ગુલની ગમે તેવી ના કહેવા છતાંબી ફરેદુન વડીલ ધણીજ નમન-તાદના ને સંધારાના વાક્યો સાથે તેણીને તેણાની તે નાની બંગલીમાં પહોંચાડવા ગયો. અરેરે, તે ગરીબ બાળાને પોતાના બીજાણામાં પડીને તે રાતે ઝારઝાર રડતી કાણુ જોઈ કે જાણુ શક્ય ? તેણીને લાગ્યું કે રોજની સખત ગુદાઈના જખમમાં તેણી ધણી વધારે સુખી હતી; જ્યારે બાળની હાલતમાં તો તે હવે મરવાઈ વધારે પસંદ કરતી હતી.

તેણી મોટી આશાઓમાં ગઈ હતી, પણ ફક્ત નીરાશાજ મળી હતી. સાચા પ્યારની તેણીને આરજી હતી, પણ ખોટા ઢોંગ તેણીએ

પારખી લીધા હતા. બવીશ્યમાં મોટું માન લેવાની તેણીની ઇચ્છા હતી પણ અપમાન સીવાય આજે તે કંઈ મેલવી શકી નહિ ! ઓહ, સુખી બવીશ્યની આશાઓ હુખી ગઈ હતી ને કાળા, બીહામણા બવીશ્યના સ્વપના જોતી તે બીચારી છોકરી ઘણી વખત તે રાતે બીહ ઉઠી !

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૭ મું.

“ તમે ‘ સર ’ હોવો કે શહેનશાહ હોવો,

તમે કંઈબી હોવો તેની મને દરકાર નથી ! ”

આખી રાતની બેઠમરી પછી આજે ગુલનાર બામદાદમાંજ ઉઠી ને એક ખરા દીલની સાચ્ચી બંદગી પછી માતાનાં પાંસાંમાં ભરાઈ તેણીના મીઠા આશીર્વા મેલવી તે હવે કંઈક શાંત થયલી દેખાતી હતી. તે ગરીબડો સાદો નારતો તેણીને મનથી તે રાતનાં ઉઘાં ખાણું કરતાં ઘણેજ ઉત્તમ લાગે. તે મોટી બેઠમરી ભુક્તી જવાની કોશિશ કરતી તે છોકરી પોતાના સુંદર બામમાં ગોઠવાઈ ગઈ.

પોતાની નાની શેઠાણીને જોતાજ તે પીજરામાંની મેનાઓ પોતાના ખુલ્લુલી શરોદ્ધી તેણીના સુહન મારી ગયલા કાનોમાં કંઈક ઉલટ આપવા લાગી. તે ખુશગોદાર કુલો પોતાનો જોરાવર પમરાટ ફેલાવી તેણીના બેધ્યાન ને દુખી થઈ ગયલાં મગજને રાહત આપવાની કોશિશ કરવા લાગ્યાં. તેજસ્વી પુરશેદ યઝદે પોતાના કીરણો તેજ પળે તે પવીત્ર મથકે ફેંક્યાં કે ત્યાની લીલોતરીબદેલી સામટી સુંદરતા જોતાં તે છોકરીની સુસ્ત આંખોમાં કંઈબી નુર કે ઉલટ આવે.

પણ નહિ, બધી કોશિશ ફેલેટ હતી ! તે પોતાની સફેદ સાડીનાં એક રાતે જમીનને ટીકતી એવી ગાફેલ બડી હતી કે ખુદ કુદરતખી તે પવીત્ર પુતલી માટે દલગીર હતી.

“ હા, કંઈજ ધરક નહિ ! તેજ ચેહરો, તેજ આંખો, તેજ આકાર, પણ મારી આંખોમાં એમ શું થતું હોશે ? ” તેણીના ધીમે બડબડાટ ત્યાં ખુદથી હવામાં ગણગણવા લાગ્યો. “ મને જાણે કંઈ મોટો તફાવત

લાગેય. તે ચેહરો ખરો, પણ તે પરની મહોબત મને દેખાતી નથી. તેજ આંખો, પણ તેમાંની કુરખાની હવે ખીલકુલ નથી. તેજ આકાર, પણ તે તરફનું ખીલકુલ ખેંચાણ મને લાગતું નથી. અરે તે બધું નાશ પામ્યુંય ! આ બેવકા માણસ, આવતાં સાથેજ તું મને શોધવા તારી આંખો અહિં તહિં ફેરવશેની આશામાં હું દીવાની હતી. પણ તેં મને સાથી છેલ્લી જોઇ ને ધણાજ કંટાલાથી ને મહેનતથી પીછાણી. હું જાણતી તી-હું જાણીતીતી-કે તારા જેવું મોટું માણસ મારા જેવી ગરીબને ચાલુ ચાલી શકેજ નહિ.” તેણી થોભી.

“પણ મને શાને વરે તેને બદનામ કરવો જોઇએ ? જો તે મને બેઠમીન થયોય તો હુંજી તેને તેવીજ નીવડીય એમ હું ખાત્રીથી માનુંંય. આહ, જો તે કદાચ પાછોજી આવે—હા, તે આંગણો પ્યાર પાછોજી માંગે, તોજી હું હવે કદીજી તેને હા કહી શકું નહિ. તે મને હવે ખીલકુલ ગમતો નથી. હું તેને કદીજી કહી શકું નહિ-હું તેને ખુલ્લું ના કેહું,” ને તે હજી તો કંઈમો વધારે ખ્યાલ લંબાવે તે અગાઉ તે ‘દાદી-હાઉસ’ નો તે નવો વારેસ પોતાના સામટા દમામર્મા મગફરી ભરેલા દેખાવ સાથે કંઈક હસ્તે ચેહરે તેણીની સામે ધણુંજ ખુશનુમા ‘બાઉ’ કરતો આવીને ઉભો. અરે, તે છોકરીએ ચાહું કે તેણી દોડતી જઈને તેની બગલમાં ભરાઈ જાય; પણ નહિ, તેણી ત્યાં તદન ચીટકી ગઈ હતી, ગુંચવાઈ ગઈ હતી, કંઈક ગભરાઈ ગઈ હતી !

તે હસ્યો, બની શકતા ધણાજ મીઠાશથી તે હસ્યો. “ગુલ, આખરે એક વખત ફરીથી આપરે મહ્યાંય.”

અરે આ તેનો અવાજ ! તે ઝળકી ! આગલી ખુશકારક ટ્રુજણી તે અવાજમાં હવે ખીલકુલ હતીજ નહિ ! તે જવાને તેણીની ગમ સંભાલથી બેચા કીધું.

“તું હજીર કંઈ સ્વપનો સમજેય ? પણ નહિ ગુલનાર, હું તારી સાંભળે જીવતો જાગતો આવીને ઉભેલો છેઉ. ચીઅર અપ-માઇ ગર્લ !” તે વધારે ખુશાલી બતાવતો સહેજ નજદીક આવ્યો. “મેં ધણુંજ કે પહેલી સહવારે તું મારી વાર જોતી આપરી એ માનીતી અસલ

જગાએ ખોતી થતી બેઠેલીજ હોશે,” તે થોભ્યો. તે જવાને બાણું ધમધમું કે તે કંઈખી બોલે તો તે તેણીનો બણોજ વખણાયલો અવાજ એક વખત સાંભલે; પણ નહિ, હજુરખી તેણી બીલકુલ ગંભીર ચુપકીદીમાંજ બેઠેલી હતી. “ચુલ, તે ગયલા દુખી વખતને ભુલી જા; મારી તરફ જો, જરા સાવધ થા. પેલી સુખી સાંજની યાદમાંજ હું આટલો વખત જીવી શક્યોય; તારી આશામાંજ હું જુદાઈ ખમી શક્યોય; આપરી તે બે સુખી મુલાકાતોની ચાલુ યાદમાંજ હું રહી રહ્યોય, ને આખરે આજે ખુદાએ આપુને પાછાં મેલવ્યાંય, તો તું કંઈખી બોલ, મને દીલાસો દે. હું તારો અવાજ સાંભલવા આતુર છું; એક બે ખુશીના બોલો બોલી મને પાછો સુખી કર !” તે સામે ઉભેલા આકાર તરફ તે છોકરીએ પોતાની કાળી ચમકતી આંખો એક પળની તપાસ માટે ટૂરવી.

શું એ બધું ખરું હશે ? શું તે બે નાદાન, ઉતાવળી મુલાકાતે તેને હજુર યાદ હશે ? જો તેમજ હોય, તેપરજ તે જીવ્યો હોય, તો ગઈ કાલે મીસ બનાજ સાથની તેની કાલજનો અર્થ શું સમજવો ! ખુદ તેણીની પોતાની તરફની તેની બેદરકારીનો મીનાંગ શું સમજવો ? ખુદ તેણીને આજખવાને માટે તેણે જે કંટાલાની પજો ગાળીક દાડી તેને વીધે શું ધારવું ?

તે બણી શુંચવાઈ; ખરેખર તેણીનાં દીલમાંથી એક કચવાટની ધુજરી તેજ પજે પસાર થઈ ગઈ ને તે નાજુક સાચ્યો બાળાએ ખરેખર માની લીધું કે તેને આ સામે ઉભેલો માણસ હવે બીલકુલ પસંદ હતોજ નહિ.

“ચુલ, હ મહિનાની લાંખી જુદાઈ પછીની તદન પહેલીજ મુલાકાતમાં મેં નહિ ધારેલું કે તું મારી તરફ એટલી બધી સખત થઈ શકશે. જહાલી છોકરી, તેં આપેલી યાદ મેં મારા જીવની કાની જાલવીય,” તે જવાને પોતાનો હાથ લાંબો કરી તેણીને તેપર બેઠેલી તે વીંટી બતાવતાં કહ્યું. “અહિ જો, આ વીંટી મારે મનથી દુન્યાની એક સૌથી પતીત ચીજ છે. તે આપેલી જગાપરથી તે કદીખી ખીસી નથી.”

તે છોકરીએ તરતજ એક નજર તે આંગલાંઆપર ટૂરવી. ખરેખર તે વીંટી ત્યાંજ હતી ? ત્યારે કાલે તેણીએ શું બોલ્યું ?

“કાલે એ તેની જગાપર કાંય નહિ હતી ?” તેણીને તે સૌથી પહેલો વાક્ય હતો પણ તે એવા તો હુકમી તોરમાં પુછાયો હતો કે તે લવીશ્યનો સર એ પણ હંગ થઇ ગયો.

“મને લાગતુંતું કે તેં એની તપાસ જરૂરજ રાખી હોશે; શું આજનો તારો ગુસ્સો તેને વરેજ છે ? પણ ખાતરી રાખજે કે આજના કરતાંખી વધારે કીમતી જગાપર તે કાલે બેઠેલી હતી. મારી મુસાફરીમાં મેં તેને મારાં ગળાંમાં મારાં જીગરની ધણી નજદીક ટાગી રાખી હતી. આજે તે પાછી તેની આગલી જગાપર આવીય.”

“મને એમ લાગેય કે જાણે હું તમારું બોલેલું કદીખી માની શકવાની નથી.”

“એટલે ?”

“એટલે એમ કે જ મહિનાની વાતપર હું જે વીશ્વાસ તમારામાં મુકી શકતી હતી, તેમ હવે હું કરી શકતી નથી.”

“તાહરે છોકરી, શું તું મને બેઇમાન નીવડતા માંગેય ?”

“તેમજ કરવું પડશે,” તે હીમ્મતથી ને મક્કમતાથી બોલી પડી. “જે નજરથી હું તમને અગાઉ જોતી હતી તેમ હવે મારેથી બનતું નથી. તમે મને ગમતા નથી.”

તે જવાન બે ડગલાં પછવાડે હટી ગયો ને તે છોકરી તરફ ચુંચી આંખે દીકવા લાગ્યો; પણ બીજી પળે જાણે કંઈ બન્યું નહિ હોય તો હસતો પાછો તે નજદીક આવ્યો. “ગુલ, એ તારો કેવો ધખારો? હું જેવો આગલ હતો તેવોજ છેઉં. તુને છોડી ગયા પછી હું કદી તુને ભુલી શક્યો નથી. કદાચ લાંબી જુદાઇ ખમતાં કંઇક દુખનાં બોગ્મથી તુને હું કજ-રાયલો લાગતો હોવશ, મારું દીલ કંઇક સખત થઇલું લાગતું હોશે; પણ ગુલ, બહાલી છોકરી, હું તને બેઇમાન તો નથીજ. તે છેલ્લી સુખી કીસ મને જીવશ તાંહ સુધી યાદ રહેશે. ગુલ, આપરી ફરીથીની સુખી મુલાકાતની યાદમાં મને એક બીજી ‘કીસ’ આપ. તે આપરી વચ્ચેનો કડવાશ કહાડી નાખશે ને તારી નજરે હું પહેલાં જેવોજ થઇ પડશ.”

તે છોકરી મોટા ગુસ્સાથી હિંમતે ઊભી થઈ ને એક ઠણકા સાથે પાંચ છ ડગલાં પછવાડે હડી ગઈ. “હું તમુને કહી ચુકીય કે તમે મને પસંદ નથી.”

“એ હું માનતો નથી. તેં મને ચાહ્યોય ને ચાહવાનું વચન આપ્યુંય. હું એક તુને ગમે તેવો ખુબસુરત જવાન છેઉં; દોલત મારો ગુલામ છે, ખેતાબ ને માન મારો દોસ્તો છે; ગુલ, હું બવીશ્યનો એક ‘સર’ છેઉં ને તું મારી ‘લેડી’ છે! હા હા હા હા!” તે ધણી ખુશાલ રીતે હસી પડ્યો.

તે જવાનને હસ્તો જોતાં તે છોકરીએ બારે ગુસ્સાથી નેબુ ચહ-ડાવ્યાં. “તમે સર હોવો કે દુન્યાના મોટા શહેનશાહ હોવો તેનો સાથે મને કામ નથી; તમે કંઈથી હોવો તેની મને દરકાર નથી. હું તો મારા અંતઃકરણ પ્રમાણે જ ચાલવાની. તમે મને એકવાર પસંદ પડ્યા એ ખરી વાત છે; પણ જો તે ભુલ હોય એમ મને લાગે તો હવે તે સુધારવાની મારી ફરજ છે. હું ખાત્રાથી માનુંચ કે તમે મને હવે તદન પસંદ નથીજ; તો શાંને વરે મને પોતાને મારે ઠગવા જોઈએ? સાહબ, મેહર-ખાની કરીને આખું જગા છોડી જાવો. હું એક ગરીબ છોકરી છેઉં, મારાં નસીબપર મને છોડો; તમુને ધણો વધારે સારો ચાન્સ મળી શકશે, સાહેબજી.” તે ધસારામાં ત્યાંથી તે નાના મકાનમાં બરાબ ગઈ ને તે જગાને ફજેત જેવો થઈને અંધ થતો દરવાજો જોયાજ કીધો. એક છોકરીએ તેને બારી શબ્દોથી ‘ખુશ્લું’ અપમાન કીધું હતું. તેને બરડે પાણી ઉતર્યું; મોહડાંપર પુટી નીકલેતો પરસેવો બતીને નુછી નાખ્યો, ને ધણોજ ધીમે પગલે વીચારમાં તે ત્યાંથી બહાર પડ્યો.

X

X

X

“શાઆશ ગુલ, શાઆશ! કેવી ઝાડુ પરખાતી !”

તે બેઉ જીવો ત્યાંથી ગુમ થતાંજ ફરેફુન વકીતે ખુશાલ જીવે તે નાની ખાસ્તીપર જગા લેતાં બબડવા માંડ્યું. તે જવાન તે છોકરીનો આજકાલ એક આજો થઈ પડ્યો હતો. ગઈ કાલે તેણીને બંગલીમાં પહોંચાડ્યા થઈ હવે શું બનશે તેના ખ્યાલે તે જરાકથી જંપીને સુઈ શક્યો નહિ;

સહવારનાં પહોરમાં તે બાગમાંની મુરતીને દુરથી જોતો તપાસતો ઉભોજ હતો; તેટલાં નવા શેઠજીને તે તરફ હેયું લેતો જોતાં તેણે તે મુલાકાતની બારીક તપાસ રાખી ને જે સેવટ આવ્યું તેપર ખુશાલ જીગરે હસતો તે ત્યાં ગોઠવાઈ ગયો. “ગમે તે પણ મારી ગુલ લાખમાં એક છે. મને તો કંઈ જુદીજ આશા આવેય. એ તે છોકરાને ચાહતી હતી, જીવ આપતી હતી, બધું ઉતું; પણ તે ફક્ત હું દુર હતો ત્યાંસુધી. પણ કાલે જ્યારથી મેં એને મારો પ્યાર જણાવ્યોય, મારો ખુલાસો સમજાવ્યોય, ત્યારથીજ એ છોકરી તેની તરફ બીલકુલ ફરી બેઠીય. બસ - બસ - હું કંઈ મુખોં નથી, મને સમજી જવુંજ જોઈએ. એ છોકરી એટલી મગર છે કે મને તે ખુલ્લાં મને કંઈપી પોતાનું દીલ કહેવાની નથી. પણ ગુલ, હું તુંને સમજી ચુકોય; તેં અમો બેમાંથી મારી પસંદગી કીધીય ને તેને ખુલ્લાં અપમાનથી હંકારી કહાડ્યોય. હા, આખરે હું જીત્યોય; મારો રસ્તો તદ્દન સાફ થયોય ને હવે મને કશાંની દરકાર નથી. મારી ગુલ મારી આખી દુન્યા છે, તે મને મલીય. હવે મારા જેવું સુખી બીજું કોઈ નથી !” તે ધણોજ ખુશાલ જીગરે વીહસલમાં રાગજી વળડતો હવે ‘હાઉસ’ તરફ વળ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૮ મું.

“ સખત આંચકો. ”

આખા પંદર દહાડા ધણોજ આશાનીથી ઘાંટી હાઉસમાં કંઈપી નવા બતાવ વગર પસાર થઈ ચુકા. એ અરસામાં તે નવા વારસે પોતાની હકુમત ને સત્તા દેખીતી રીતે પુર જોરમાં ચલાવી દીધી હતી. બધું અસલી વખતનું ચાલતું આવેલું આ નવા શેઠને જરા થઈને રચતું હતું નહિ. તે જ્યાંબી નજર કરતો ત્યાં નવા સુધારાઓનીજ ઉલટ પકડી લેતો; જ્યાંબી પગ ઠેરવતો ત્યાં તમામ ફેરફાર કરવાનીજ હોંશ રાખતો હતો.

સેક્રેટરી રસ્તમજી મહેતા ‘ઘાંટી-હાઉસ’ ના એક માનીતા ને માનબરેલા મેમબર હતા. સર ઘાંટીયા તેવણને એક બાઈ ગણીને કામ લેતા હતા, પણ આ નવા શેઠ તેવણ સાથે ફક્ત દમપર સુમાર

રાખતા હતા. ચોક્કસ વખતેજ હાજર રહેવું, તેટલો વખતજ કામ કરવું. દરેક ચીજ હુકમ મેલવીને કરવી, દરેક હીસાખ ખુલાસાથી તરત દેખાડવો, વગેરે, વગેરે નવા કાયદાઓથી રસ્તમજી પર આજકાલ સખત કામ માથે આવી પડ્યું હતું. વરસાનો બધો હીસાખ કીતાખ જે સર દાદીબાએ તેવણપરના પુર વીશ્વાસથી છોડી દીધો હતો તે આ નવા વારેસ બધી ચંચળાઇથી બધો તપાસી લીધો હતો; વરસોથી બહેકી ગયલા કારેખારમાં તેણે જોઇતી મોટી કાપકુપ કરી નાખી હતી. હાઉસમાં કે બાગમાં, બંગલીઓમાં કે ચેહલીઓમાં, તમેલામાં કે ગેરેજમાં તેણે ધણા ઝડપી ફેરફારો ને સુધારા કરી નાખવા રસ્તમજી સાથે તકરારો કરી. તેણે એક મોટો પ્લાન રચી રાખ્યો હતો.

અલબત્ત બધી વખતે સર દાદીબા આગલ રસ્તમજીએ આ નવા કારેખારની જોઇતી ફરયાદો કરીને તેવણની મદદ માંગી; પણ નીચી ડાકે ઉંડા નીસાસા નાખ્યા સીવાય તેવણ વધુ કંઈ કરી શકતા નહિ. એક વખતથી તેવણ તે જવાનને પોતાની સામે બોલાવી મંગાવી કોઇબી જાતનો વાંધો કે અડચણ દેખાડતા નહિ કે તેને થપકા આપતા નહિ.

પણ આ પંદર હાડાના અનુભવ પછી તેવણે એકજ કામ હડપમાં નકકી કીધું. તે એજ કે મી. બારનેટ વકીલને બોલાવી મંગાવી તેવણે પોતાનું વાંધ કરી નાખવાની ઉતાવળી ગોઠવણ કરી દીધી.

તે એક ગંભીર પળ હતી. પાંચ ગ્રહસ્થો તે લાયપ્રેરીમાં હમણું મેં ગા મલ્યા હતા, પણ તે જ્યાં ત્યાં સધળું બીલકુલ શાંત હતું.

સર દાદીબા હોશંગ તે અસલી મોટી નરમ મખમલી ખુરશી પર બેઠેલા હતા, જ્યારે પાસેની તે ડેસ્ક પર વાંકા વળી મી. બારનેટ વકીલ કંઈ લખવામાં ચુંટાયા હતા. સેક્રેટરી રસ્તમજી ગંભીર ચહેરે દુરથી બેઠેલા હતા. તે સામા સોફા પર 'હાઉસ'ના ફેમીલી ડો. મારટીન તે વૃદ્ધ શેઠ્યા તરફ તપાસની હપે જોતા બેઠેલા હતા, જ્યારે કાકા-જીનો બહારો બનીને-તે 'હાઉસ'ના નવો વારેસ-સર દાદીબાની ખુરશી પછવાડે ખુશ્તાક ઉભો રહ્યો હતો. તે પોતે કેવોએક બેદરકાર હોય તેમ ઉભો હતો પણ તેની આંખો મી. બારનેટ વકીલનાં લખાણ

તરફ ધડી ધડી ચઢકી જતી હતી, ને તેના કાનો સર દાદીના શું બોલ્યા હતા ને શું બોલશે તે સમજવા ઉભાજ હતા. તે બધું છતાંપી પોતાની તે માટેની બેદરકારી ખુશ્કી દેખાડી આપવા તે જવાન હવે બેઠે હાથે પાતલુનનાં ગજવામાં ખોસી તે સાંભી ચારી તરફ જઈ ઉભે.

તે તમામ ચુપકીદી પછી સર દાદીમાનો શુંગળાતો અવાજ તે ઝારડામાં ફરી વળ્યો. “હું ધારૂં કે મેં લખાવેલું તમે બધું લખ્યું હશે. મી. બારનેટ લાવો, જોઈ”, હું વાંચીને હવે સહી કરશ.” તેવણે તે લાંબા કીલેશ હાથમાં તે વકીલે ખુશીથી તે કાગલ સેરવ્યું.

આખી પીસ મીનીટ તેવણે તે વીલ વાંચી જોવામાં ગાળી કહાડી. “તદન બરાબર, ગ્રહસ્થો. નાની મોટી રકમો હયાં ત્યાં વહેંચ્યા પછી મારું બધું-બધું મેં મારા ભાષના દીકરા બહેરામ કેકોબાદનેજ આપવા લખ્યું. તેજ માંગે દીકરો છે, તેજ મારો વારસ છે. એમ વાદ રાખજો.” તેવણે ઉશ્કેરઈ જતાં આટલા સખુન બોલો દીધા.

હવે ડો. મારટીને તેવણની નજદીક આવ્યા. “મારું માનો, આજે તમે જોઈએ તે કરતાં વધારે થાકેલા લાગોચ. સહી કરવાનું કાલપર રાખો ને તમે એકદમ આસાયશ લેજો.”

“નહિ, નહિ; મને એ ટામ આજેજ-હમણાંજ કરી નાખવું જોઈએ,” ને અહિં રસ્તમજાએ તેવણનાં હાથમાં મુકેલી તે રૂપેરી કલમ ઉંચકી. તેવણે ઝડપમાં તે વીલપર મઠકમ હાથેએ સહી કરી દીધી.

અફસોસ ! તેજ પળે, પોતાની જોખમદારી જાણે ખલાસ થઈ હોય તેમ, તે ટેકવી રાખેલી તેવણની શક્તી ખુટી ગઈ ને તે દયાળુ, બલો શેઠ્યો તે મખમલી ખુરશીપર બેશુધ થઈને ઢગલો થઈ પડ્યો.

ડો. મારટીને તુરતજ ઘણી કાલજીથી પોતાની મહેનત શરૂ કરી. રસ્તમજાએ દોડાદોડ કરી મુકી, ને બીજી પાંચ મીનીટમાં તે બીલકુલ શાંતી અને આસાયશ સાથે ખુશ્કી હવાનાં તે બાદશાહી બીછાણાંમાં સર દાદીમાને મુકવામાં આવ્યા.

તેવણેના માનીતો ભત્રીજો, અને હેતવંતો ભાણેજ દેખીતી રીતે ગમગીન ચહેરે હયાંથી ત્યાં દોડતાં મેનીજ કરતા દેખાતા હતા. પણ જ્યારે ડો. મારટીને બહેર કીધું કે તે એક સખત લકવાનો હુમલો

હતો અને બોલવાની કે હીલચાલ કરવાની શક્તી મુદ્દન મારી ગઇ હતી, ત્યારે તે બેઠે જીવાનોનાં મોહડાંપર જે લાગણીઓ પ્રગટી રહી તે ઘણીજ શ્વેતમંદ હતી.

સૌથી વધારે દુખી રસ્તમજી હતા, કારણ તેવણની મજબુત કાશેશ છતાં તેવણની આંખોમાંથી આંસુઓ સરી પડ્યાં હતાં. ડોઁ મારટીન સાથે તેવણ ધીમેથી બહાર નીકળ્યા કે. તે બેઠે જીવાન માણસોના ચહેરાપર એવી લાગણી ફેલાઇ રહી કે. તે લોક તે ધરડા મુરખી માટે દલગીર છે કે નહિ તે વીશે મોટા શ્વેત ઉત્પન્ન થાય. બહેરામે અને કરેદુન બેઠે જણ્યા આરડામાંથી બહાર નીકળ્યા ને જુદે જુદે રસ્તે છુટા પડ્યા, પણ બેઠેના વીચારો એકજ સરખા હતા કે, “તેવણ જહની ઘેર ખાલી કરે તો સાઈ.”

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૯ મું.

“એની પાસે ઇનશાનનું દીલ નથી, પણ પથ્થરનો હુકડો છે.”

“બસ રસ્તમજી, હું તમુને ફેલું તેમ તમુને કરવુંજ બેઠશે,” ‘દાની-દાકેસ’નાં ન્તે નવા વારેમે ખુમ મફમનાથી તે મોટી ડેસ્કપર કંઈક ગુરસાથી મુકડી થોડી. “કાકાજીએ બધું માગ નામપર કરી આપ્યું ને તેવણ ખીચારાની આવી કમનસીબ સ્થિતિમાં તમુને બંધા કારભાર મારે હુકમે કરવો બેઠરો.”

“અલખત તમારા હુકમને વરે હું હમેશાં તૈયાર છઉં. પણ-પણ માઈં કહેવાનું એટલુંજ છે કે એ માય દીકરીને વરે સર દાદીયા પોતે હદમદાર કાલજી રાખતા હતા. તેવણુ જ્યારે જાણુશે કે તમે તે ખીચારાંઓને કહાડી મુક્યાંય તો જરૂરજ તેવણુ તમારી પર—”

“બસ-બસ. તાહરની વાત તાહરે થઇ રહેશે. તમે તમારે મેં કહ્યુંય તેમ કરી નાખજો.”

“એ એક ખીલકુલ દયા વગરનું કામ છે. હજુર દાદીયા જીવતા છે, આંય બધું હજુરખી તેવણુનું છે; તો તેવણુની સાથી મોટી મરજીપર તમુને એમ એકદમ છોડા મારવો નહિ બેઠજી.”

આ છઠી સેક્ટરીપર તે જુવાન શેઠે મોટા ગુસ્સાથી જોયા કીધું. “એ બધું મને માલમ છે. મારા વીચાર પ્રમાણે તમારું કામ ફકટ હું કેહું તેમ કરવામાંજ સમાયલું છે.”

“તેમ મારેથી બનશે નહિ. સર દાદીઆ મને એક ભાષ તરીકે જાણી મારી સલાહ માંગતા હતા, ને તે પ્રમાણેજ કારભાર ચાલતોતો.”

“તેથીજ બધો કારભાર હાંધણુસી જેવો રહી ગીયોય. હું ધણો ફેરફાર કરવા માંગુય.”

“તેમાં હું વચ્ચે પડનાર નથી.”

“પણ તેનું પહેલુ પગથું આ બાંધણું છે. એ ખાલી કરાવીને હું તે ઠેકાણે એક મોટો હોલ બાંધવા માંગુય કે હાઉસની ગ્રાંડ પાર્ટીઆ તાંહ થઇ શકે.”

“કેવું અજબ જેવું ! ફકટ એક મોજને ખાતર ગરીબડા, નીર્દોષ જીવડાને તમે દુન્યાની દયાપર તવળતા છોડવા તૈયાર થયાય. એવો હોલ બાંધવા આપરે બીજી દીશાપરની જમીન મેલવી શકશું.”

“મને તેજ ઠેકાણું જોઇએય.”

“ચાલ રાખજે, એ તમારું પગથું ધણુંજ ખોટું છે. તે લોકો વસ્તીથી સર દાદીઆને આશરે છે.”

“ને તે તદ્દન પુરતું થયુંય. એવાં આઈતું ખાનાર તો ધણાં જણાં મલશે.”

“નહિ સાહેબ સાંભળો, એ છોકરીના બાવા ખુદદાદ તીરંદાઝ સર દાદીઆના દોસ્ત ઉતા. ખુદ દાદીઆ તો ખુદથી રીતે કહેતાતા કે એ તીરંદાઝવાલાની કંઇક મદદ અને સલાહથી તેવણુ આગલ વધીને આજની હાલતે પુગાય.”

“બધું જુઠું !” તે જવાન એક મોટા તુચ્છકારથી પુકારી ઉઠ્યો.

“તે પરથીજ શેઠે વગર બાકે તે લોકને રાખવા ઉપરાંત દર મહિને સો રૂપ્યાની રકમ આપની કીધેલી; તમે જાણતા નથી કે એક બીમાર માતા ને તેની છોકરી, એ બે જણાંને તમે ઠેકાણની દયાપર છોડવા માંગોય તે મને કેહેવો.”

“ તમુને કે મને તેની સાથે કામ નથી. હું તો મારી આવકના રૂપ્યા આના પૈ તપાસનારો માણસ છેઉં. મારેથી એવાં ઢાંગીઓને સંપોવવાનું બનશે નહિ. બસ, મેં તમુને કહ્યું તેમ કરો. અબધડી જાઓ ને તે લોકને ચોવીસ કલાકમાં મારૂ ઘેર ખાલી કરી જવાની નોટીસ પહોંચાડો.”

“ ચોવીસ કલાકમાં ! ”

“ બસ જાઓ, જમને કેહવો કે મને કાલે ઘેર ખાલી જાવું.” આ હુકમી તોર છતાં રસ્તમજ પોતાની જગાપરથી જરાકળી હઠયા નહિ.

“ શું તમે આજે નાકરમાન થવા માગોય ? ”

“ કદી નહિ-પણ એમ એકાએક તે લોક કાંઈ જશે ? ”

“ જહાનમ જાય, તેની સાથે આપુને શું કાંમ છે ? ”

આખી પાંચ મીનીટ ચુપકીદીમાં પસાર થઈ ગઈ. જ્યારથી હાઉસના બુવાન વારેસ ગુલાનાર તીરંદાઝ તરફથી પેલી સહવારે ખુલ્લુ અપમાન ખમ્યું ત્યારથી તે જવાન કુદરતી રીતે તે તરફ જવા અચ-કાતો હતો. તે જાણે તે છોકરીની નજર ફરીથી પડવા માગતોજ નહિ, ને તેથી તેનેથી ખુલ્લી રીતે પોતાની જમીનપર ફરી શકાતું નહિ. ને આ રીત વધારે વાર ચાલુ નહિ રાખતા તે મગરૂર છોકરીને પોતાની નજર આગલથી એકદમ દુર જેમ બને તેમ જલદી હાકી કહાડવા તે જીદ પકડી બેઠો હતો.

“ કેમ હજુ તમે શું વીચાર કર્યા કરોય. ? મેં એ બાબદમા નકકી વીચાર કાઢીય ને તમુને તે અબધડી જણાવવોજ પડશે. ”

“ વારૂં, તમારી ખુશી છે તો હું જાઉંય; પણ મારો વીચાર છે કે તે માય દીકરાં બીચારાં દુન્યામા કંઈ ખોળી ખાય તેટલાં તે લોકને કંઈ ચોકસ રકમ આપવી જોઈએ તોજ સ્વીગત તરફ આપરો ઇન-શાફ કહેવાશે ”

• તેણે ધણોજ કચવાઇને મોહકું ફેરવ્યું. બીજી પળે તેણે કપાલ દાખ્યું, પછી થોડો વખત તે સામે બેઠેલા ઇનસારી અહરથ તરફ નાખુશીથી ટીક્યા કીધું.

પણુ આખરે તે એક હારેલા માણસની માફક ઉઠ્યો ને પોતાની એક ભુક કહાડી. “મેં તમુને બહુ વખત જણાવ્યુંય કે એવાં અખેલાં પખેલાંએને વરે મારેથી એવી સખાવતો અને તેમ નથી. પણુ તમે આજે મોટી જીદ પકડી બેઠાંય. તમે બધું જાણોય તો ખરા કે કાકા-જીના વખત કરતાં હમણાં મારે કમનસીબે આવક કેટલી ઘટવા માંડીય? છ મહિના થયા કાકાજી ખાતલે પડયાય પણુ તેટલાં હું તો ગગડતોજ ચાલ્યોય. રૂના ભાવો ગગડતા ચાલ્યાય, તેપરનો મારો આધાર હવામાંજ છે. ચાંદી પર ધરેલી આશા ભોંય થઇ ગઇય. જે ઘોડો ધાર્યો તેણે મારો નાશ કરીધાય; તમે બધું જાણોય કે હું તદ્દન આવી રહ્યોય.”

“ને તોખી તમે એક આખી અગતની ચીજ તોડી ફેંકટની મોજને વરે મોટું બાધકામ કરાવવા તૈયાર થયાય તેથી મને ક્યારની અગયખી લાગેય,” રસ્તમજીએ આગાદ તાણો માર્યો.

“તે શુ કંઈ ભોયનાં પડેલા ભોંયે પડી રહીશું? જરા તેજી આવવા દેઓ કે પાછા તરીપાર! વેલ, તમુને કેટલી રકમ જોઈશે?”

“જેમ તમારી મરજી પડે તેમ.”

તેણે પોતાના મગર સફેદ હાથે ચપચપ ચીતરી આપતાં તે કાગથું તેવણના હાથમાં મુક્યું. “આ પાનસો રૂપ્યા એ લોકને વરે બહુ થયા.” તે હવે ત્યાંથી રસ્તમજીનું કંઈખી સાંભળ્યા વગર બહાર નીકળી ગયો.

“અફસોસ, સદ હજાર અફસોસ!” રસ્તમજીએ માથાપર એક તરાપ મારી. “પરવરદેગારે આજે મારે ફાળે કેવું કંગાલ કામ નેમેવું છે! જે માણસોને મારા શેઠ માનથી, પ્રીતથી, દયાથી, કાલજથી જોતા આવેલા તે લોકને આજે હું ચોવીશ કલાકમાં ચાલી જવા કહેવાનો છેઉં એ મારેથી જાણે મનાવું નથી. મારા ગરીબ શેઠ, તેવણને નસીબે આ કેવો ધાતકી દીવનો વારસ નક્કી થયોય. એની પાસે ઇનશાનનું દીલ નથી પણુ પથ્થરનો દુકડો છે! કેવી ગાય જેવી છોકરી ને કેવો દેખાવ! એવાં બચ્ચાંને આ દુન્યામાં છુટું મુકવું! અફસોસ, એ ઇનશાન નથી પણુ હેવાન છે! આજે વરસ દહાડાની વાતપર એ પોર્યો પહેલ-

વહેતો 'હાઉસ'માં આવેતો તાહરે તો કેવો નમાનો, દયાળુ ને મીલનસાર લાગતોતો, પણ હવે-હવે તો બસ શેકતી ખીમારી પછી એ માણસે ખીનકુલ લાલવાવટો મુકી દીધોય સત્તો તો એવો રમેય કે યાહોમ હોમાવેય. ચાલુ ઘોડાઓનાં નામો પુંજ્યા કરેય, એ યોનું ખીઝનેસ છે. મને હવે-હવે હીસાબમાં માથું મારવાખી દેતો નથી. એનો વીચાર ધણો છે કે મારે હવે હાઉસમાંથી જતા રહેવું. એ ધણી વખતે મને અપમાનખી કરેય કે હું અહિંથી ચાલી જઉં, પણ મેં આજ પચ્ચીસ વરસ થયાં મારા ભક્ષા શેકનું નીમક ખાધુંય તો તેવણની ખીમારીમાં હું આ માણસને હાથ તેવણનો નાશ થવા દેવાનો નથી. જ્યાંસુધી ટકાશે તાંહસુધી તો હું મારા દાદીયા આગવથી જનાર નથી. હમણાં થીજ પેલો માણેકજી શરોદ્ર ધડીધુધી ધકેલા ખાયા કરેય ને એ બેડે જણા કંઈ ધુમધુસ કર્યા કરેય. મને લાગેય કે એની પાસે આ પોર્યા એ મોટી રકમ કહડાવેલી છે. આ હાઉસમાં બે મણસો જે આજકાલ પેદા પડ્યાંય તે મને ખીલકુલ ગમતુ નથી. એક એ માણેકજી શરોદ્ર ને ખીજ પેલી દોશીખાઇ એલાગ્યા. એ બેરી જખરી છે. દાદીયાએ તો એને હડધુત કરીને એક વખત કહાડી મુકી પણ હવે-હવે તેવણને ભેવાને મસે આવીને આ નવા પોર્યા સાથે લાખી ટુંકી હાંકેય. મને લાગેય કે આ ગરીબ માય દીકરીનું કાટલું કહાડવામા એ નીંદાખોરી બેરીનો મોટો હાથ છે. એ સુજમાં રોગ ખોલેય; એની દુકતીને તો આ પોર્યા જાંખીને ભેવાનોખી નથી. બધાની વચમાં કામ થશે તો કદાચ જીજ્ઞાસ જનાજીની શીરીન કાતી જાય. એ છોકરો તેનીપર લેલો દીવાનો છે. દરરોજ એ કાત્રાએ 'જનાજી લોડજ'માં ધકેલા ખાયય પણ તે પોરી ધણી ઠાવકી છે. હું તો જહરે ભેઉંય તાહરે એની તરફ ચંબીર ને ટેકમાંજ રહેય. કોણ જાણે ઉઠરો કેમ તર બેસેય ? સૌ આપસી મેલ જણાશે, પણ આજને કાલ તો એ ખીચારાં તીરદાંઝવાલા રખડી ગીયાંય. મને હવે જવું ભેદાય. ખુદા મદદ કરે !” તેવણ હવે દલગીર એહરે ઉઠ્યા ને તે દુખભરેલી ફરજ બુજવવા 'હાઉસ'ની બહાર પડ્યા.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

“એની સખાવત હું મારા પગ નીચે કચડીને દેખાડી આપશ
કે અમારા દીલમાંથી કંઈ ખાનદાની લોહી દોડેય.”

“બુદ્ધ શું કરે ? આ ફરેદુન તો બસ મારો પીછો છોડનોજ નથી ?
એ એક પ્રહસ્ય છે પણ એનાં ટાહેલાં કરતાં મને એકાંત ને એખલું
વધારે ગમેય”. શુક્રનાર તીરંદાજ પોતાનાં સાદા ને સ્વચ્છ ઓરડામાં
તે બીમાર માતાને માટે એક ‘શોલ’ ચુંઠતી બડબડતી બેસી હતી. “બુદ્ધજી
જાણેય કે એ બહેરામને મેં કેવી શીદાગીરીથી ચાહ્યો. હું તો માનની’તી
કે એવી જોરાવર લાગણી કદીથી બીજી કોઈની સ્ત્રી પાસે હોશે નહિ.
પણ કીસ્મત—કે તે નીભી નહિ !

“તેજીબી તે નીલાવી નહિ ને મારા દીલમાંથી તે ટકી નહિ. પણ
હજુરબી મારું દીવાનું દીવ તે વરસ દહાડાપર જોયલા આકારને યાદ
કરતાં કેવું ધ્રુજેય ? હજુરબી મને લાગેય કે હું તેને ચાહુચ, પણ હું શું
કરું ? તે ફરીથી આવે પણ મારી નજર તે જુદોજ છે. તેજ કોળી
આંખો છે પણ કેવો હવે તો કરડો બની ગીયોય ? આકાર તેજ, પણ
બાલકુલ દયા વગરનો ! જાણે જોતાંજ બીહક લાગે—કાણુ રસ્તમજ ?”
તે છોકરી માનથી ઉડીને ઉભી થઇ. “આવો—આવો બેસો. માયજી
તો જરા પહોંડેલાં છે.”

“કેમ શું હ ?”

“હા. જરા તખીયત ફાલથી બગડેલી છે,” તેવણે તે છોકરીના
ચીંતાતુર ચેહર પર દયાથી જોયું. એક માતાપર જન આપતી આ
છોકરીપર રસ્તમજ હમેશાં વખાણુથી, માયાથી જોતા હતા. હવે તેવણુ
વીચારમાં ચુંચવાતા ચુપ ઉભા

“કાય રસ્તમજ, આજે કંઈ તમે દલગીર દેખાઓય, શું છે ?”

“જરા તમે તમારાં માયજીને ઉઠાડશો ?”

“તેવણુ તો સીક છે. કંઈ ધણું અગતનું છે ?”

“હા, અમારા જુવાન શેઠ શ્રીધર તાકીદનું કંઈ કહેવાનું છે”

“તે શું તમે તેવણુને એમ નહિ કહી શકશો કે સીક હોવાથી

સુતેલાં છે ?”

“તેમાં તેવણુ જરૂર ગુસ્સે થશે.”

“અરે ખુદા, સર દાદીયા કેવા બધા ઉતા ! તેવણુ તો કદીખી મારાં માયજીની તખીયત એમ તુચ્છકારતાતા નહિ ! જેવાં અમારાં નસીબ.” તે દલગીરીથી અંદર ગયું.

“અરેરે ગરીબ બચ્ચું, આટલાંમાંજ તે આટલી બધી દુખી થઈ ગેમ્મય, તો હજુર પછીની આફત સમજી તે શું કરશે ?” પણ હજુર તો તેવણુ પોતાની ફરજ માટે દુખી અને તે અગાઉ તો ગુલ પાછી સામે આવી ઉભી. “મારાં માયજી તમારે ખાતર જાગ્યાય, પણ ઉઠીને ચાલવાની શક્તી નથી. તમેજ જરા તાંહ આવશો ?”

આ પછે તેવણુનાં દીવમાં એક મજબુત ચમતો તુટો. જે બાનુ ઉઠીને ચાલવા શક્તિવાન નથી તે, અરે ગજબ, તે ખીચારી આ ખબર કેવી રીતે સાંભલી શકશે ને ચોવીસ કલાકમાં બહાર કેમ નીકલી શકશે ! તેવણુ તે ખીમાર શાંત ઓરડામાં ધીમેથી બેસા. તે નાતવાન બાનુ તેવણુ ગમ ધણી ચીંતાથી જોયા કરતી હતી. અલખત સુતેલી જગાડીને તાકીજી કેહણુ સાંભલવું એ આ પહેલીજવાર ‘દાદી-હાઉસ’ માં બેસવું તે યાદ કરી શકી.

“કેમ મહેરબાનુ, કેમ છેઓ ?”

“શુ કંઈ જાણ, નખળામ ધણીજ લાગેય. કાલથી જરા તાપ જેવુંખી છે. મને નહિ લાગતું રસ્તમજી, કે હું હવે વધારે વખત જીવી શકું”.

“ધીરજ ધરો—એવું ના જોલો.”

“મારી ધાસ્તી ફક્ત એટલીજ છે કે મારા મુવા પછી આ મારાં ગુલામ બચ્ચાંનું શું થશે ? પણ તોખી હું મારાં દીવને એટલો તો સધ્યારો આવી શકુંય કે જ્યાંસુધી ‘દાદી-હાઉસ’માં તમારા જેવા દયાળુ ધનસાશી માણસો છે તાંહ સુધી મારી ગુલનાર તદન સલામત છે.”

અરેરે, ધીમે ધીમે બોલતી જો દુખી બાનુ તેવણુ તરફ કેવા મોટા વીશ્વાસથી જોતી હતી ? પણ પોતે હમણા કેવી કબજ હાલતમાં આવેલા હતા તે મનથી સમજતાં રસ્તમજી એક મોટા નીસાસો ખેંચ્યો.

આ માતા દુરનાં ભવીશ્યને માટે તેવણુપર આધાર રાખી બેઠેલી છે ! અરેરે, ભવીશ્યની વાત તો બાળુ રહી પણ આ પળે કેવી ઓચીંતી દુખી ખચરથી તેવણુ તેણીને નીરાશ કરનાર હતા તે ખ્યાલથી બાળુ પોતે માટી શરમીંદગીમાં હોય તેમ માથું નમાવી બેઠા. “ મહેરબાનુ, હું તમુને હમણાં એક એવી ખચર કહેવા આપોય કે તે કહેવા અગાઉ હું ધચ્છું એ કે મારી જીભ કપાઈ ગઈ હોતે તો બહેતર થને.”

શું ઉડઉડ એટલી બધી ખચર ખચર છે ?” તે માંદી સ્ત્રી શીકે પડેલે ચેહરે પક્ષંગપર ઉઠીને બેઠી. પણ ગુલનાર — તે છોકરી તો જેમની તેમજ કંઈક આતુરતાથી જોતી સામે ઉભીજ રહી.

“ રસ્તમજી, તમુને જેખી કંઈ કહેવાનું હોય તે ઝંપટી ખાલી દેઓ; મારાં માયજીને વધારે દુખી ના બનાવો,” ને તે છોકરીના મકકમ અવાજથી તેવણુને ખરેખર હીંમત આવી.

“ આ નવો માણસ બીજકુલ દયા વગરનો છે પહેલાં ‘હાઉસ’માં મારો અવાજ પહેલો હતો—હવે તે છેલ્લોખી રહ્યો નથી. મારું બીજકુલ તે સાંભળતો નથી. હું શું કરું ? હું તો પ્રમાવેલો ખંદો. મારી ધણી ધણી તકારો ને નામરજી છતાં મને એ નવા શેઠે—હમણાં તમારી તરફ મોકલ્યોય. હું ધણેજ દુખી દીલે તમુને જણાડિય કે તેવણુ તમુને ચોવીસ કલાકની નોટીસમાં આ બંગલી ખાલી કરી જવા ફરમાવ્યું.”

“ અરે અફસોસ, તાહરે અમારી સલામતી શું ?”

“ હું શું કરું બાઈ, મેં તો તેવણુને ઘણું ઘણું સમજાવ્યું, પણ હું શું બોલુ ? તેવણુ એક દયા વગરના સખન દીલના માણસ દેખાય.”

“ દેખાય શું ? તેવણુ છેજ !” ગુલ જુગ્મસાથી પોતી ઉઠી.

“ આંખ તમુને અપાતો ચાલુ દરમાયો ને વગર બાડેનું ભકુત તેવણુને પરવડતું નથી.”

“ પરવરદેગારની મદદ ! અમે કેવાં નાવારેસ છઈએ ? દીકરી ગુલ, હવે આપરે શું કરવું ? બીચારા દીંદીયાને હજુરખી ખુદા તનદરોસ્તી મક્ક; તેવણુ આપણને કેવાં સંભાદ્યાં ? હવે અમારું શું થશે ? હું તો નદનજ

અશકત છેઉં. ખુદાએ મને તખીયતની ચારી આપી હોતે તો મહેનત કરીને આંચ મારાં બચ્ચાંને હું ખવાડતે.”

ગુલનો દુખનો પહેલો ઝટકો નરમ પડી ચૂકો હતો. તે હવે પોતાની બહાલી માતાનાં આંસુઓ વધારે વખત ખમી શકી નહિ; તે જીવ નાખતી, રડતી માતા તરફ ધસી આવી. “મારાં માયજી, શાને વરે તમે એટલાં બધા હખતી નવોચ ? ખુદાપર ભરસો રાખો. જેણે આપુને આટલો વખત સંભાલ્યાંય તેજ હજુરખી આપુને સંભાલશે. હું શું મરી ગેઠય ? આ માસ એ હાથ કેવા છે ? કામ પડશે તો હું નોકરી કરીનેખી તમુને પાળીશ.” તે હીમતથી બોલતી છોકરી ગમ રસ્તમજી માયાથી ફર્યા.

“ગરીબ બચ્ચાં, તારી હીમતપર હું ધણીજ વખાણુથી જોઉંચ; પણ આજ ને કાલ એટલુ બધું કરવાની તમુ લોકને કશી જરૂર પડવાની નથી. તેવણે તમારે નામે પાનસો રૂપાનો આ એક લખી આપ્યોચ. એ તમુ લોકને ઠીક વખત જવાબ દેશે ને-ને તેટલાં તમુ લોકને કંઈ વીચાર કરવાનો કે ઠર પડવાનો વખતખી મલશે.” ને અહિ તે એક તે ખીમાર ખાનુતા હાથમાં તેવણે મુક્યો.

“વાર, ખુદાની મહેરથી એટલીખી તેવણુને દયા આવી.”

“કદી નહિ—કદી નહિ—માયજી, જે માણસ આપુને કુતરાંની માફક ચોવીસ કલાકની નોટીસમા ઘેરમાંથી હંકારી કહાડે તેની એ બલાબ મોટા તુચ્છકાર સાથે આપુનેખી ફેંકી દેવી જોઈએ.”

“નહિ, નહિ, એમ ના કરતાં,” રસ્તમજી વચ્ચે પડ્યા. “તેને શું છે ? તે તો તમારાં એ કામ તરફ જરારતી હસીને વીસરી જશે, પણ તમુને તેથી ઘણી અડચણ પડશે, તેના વગર ઘણું ખમવું પડશે. એ પૈસાથી તમે લોકો કેટલી બધી ચીજો ખરીદી શકશો, ઘણો વખત તમારો ગુજરો કરી શકશો. જરા ધીરજથી વીચાર કરજો દીકરા; પૈસા એ દુન્યામાં મોટી ચીજ છે.”

“મારે મનથી તે સૌથી હલકી ચીજ છે!” ગુલનો ચેહરો ગુસ્સાથી જાણે તપી આવ્યો હતો. “માયજી, ખીચારા દાદીઆની સખાવતપર આપરે આટલો વખત પડ્યાં કેની, તેવણુના ઉદાર દયાળુ દીક્રનો લાભ

આટલાં વરસ આપરે માનથી લીધેા કેની? પણ આ તું મીઝસી માણુ-
સની આવી સખાવત હું કદીખી કબુલ કરવાની નથી.” ને એટલું
બોલતાં તે છોકરીએ માતાના હાથમાં સંભાલથી પકડાયલું તે કાગલ
ઝુટથી લઇ તેના દુકડે દુકડા કરી ને જમીનપર ફેંકી દીધા. “તેની
એવી સખાવત હુંખી મારા પગ નીચે કચડીને દેખાડી આપશ કે
અમારાં દીલમાંખી કંઇક ખાનદાની લોહી દોડેય. તે ધારેય તેટલાં
અમે કંઇ હલકાં પીંજરડાં નથી.”

“અરે મારી માય, તે આંચ શું કીધું!” તે માતા હજીતીને
દષાઇ જતાં બોલી પડી. “તું જાણેય, ઘેરબાર વગરનાં થઇ અહિંથી
કૂટેખી જવાને વરે આપુને સાથી પહેલાં પૈસાની ગરજ પડશે. મોટો
ખરચ માથે પડ્યો ને એ તેં શું કીધું?”

“ખરેખર તમે ધણાંજ ઉતાવળાં થયા,” રસ્તમજી વચ્ચે પડયા.

“કંઇ નહિજ, અમારો ખુદા અમારી સાથેજ છે. મને કશાંની
ધારતી નથી. માયજી તમે બોલો ના. મારી પાસે તુરતાતુરતને વરે તે
પુરતું છે, પછી તે સાહેબ આપરો દાતાર છે.” તે છોકરી ટણકામાં
ત્યાંથી જતી રહી ને તે ખીમાર ખાનુને કેટલાક સખ્યારાના સખુનો કહી
રસ્તમજી હવે ધણા ભારી દુખી દીડે ત્યાંથી બહાર પડયા.

—:૦:—

પ્રકરણ રર મું.

“ઓ ગજળ! તે આકારખી ગયો ને સાથે માફ ખધુંજ ગયું!!”

“કેમ ગુલ, શું કામમાં રોકાઇ ગેઈય?” ફરેદુને આવતાંને વાર કાલ
છથી પુછ્યું, ને ઝડપમાં ગોઠવ ગાઠવ બાંધખુલ કરતી તે છોકરીએ
હંડકપથી ઉચે જોયું.

“આ જોવની. તમારા સગાએ અચુને ચોરીસ કલાકની મદતમાં
આખું ઘેર ખાલી કરી જવા કહેવરાવ્યું,” તેણીએ ગુરસાથી ફરયાદ ઉઠાવી.

“હા, મને તે હમણાંજ માલમ પડ્યું” ને તે સાંભલતાંજ હું
અહિં દોડી આવ્યો. ખીલકુલ કંઈલુ દીલનો ખાતરી માણુસ છે. મારી
સાથેખી કંઈ પાધરો છે? આજે વરસો થયાં મામાજી મને ત્રણસો રૂપીયા

દર મહીને પોકેટ ખરચના આપતાતા તે કાલે અને લખીને જણાવેય કે હવેથી મને દર મહીને ફક્ત સો રૂપ્યા મળશે. મેંખી તેના બરાબર જવાબ વાળ્યોય કે બધાં સાથે ફાવી શકશે, મારી સાથે ચેડા નાં કહાડતા. હે હે હે હે હે !”

તે છોકરી શાંતીથી સાંભલતી હતી.

“પણ મેં સાંભલ્યું કે એને કંઈ તમુ લોકને રકમની મદદ મોકલીય.”

“શુંઉઉઉઉ ! મને તેની મદદની હવે અગત નથી. એવી હોશ્યપસ્તીભરેલી તેની સખાવતને થોફરે મારવા હું મારાં માયજીની બાજુમાં જીવતી બેઠેલી છેઉ,” તે છોકરીને મગર ઘટમદાર મુખડો બે પળ એવો તો ખીચી રહ્યો હતો કે તે જવાને પોતાની પસંદગીપર બે પળ હરખાઇને બેયાજ કીધું.

“શું તે નાકબુલ કરવાની તેં મુખાંઈ કીધી ?”

“હાસ્તો, હું ગમ તેરી ગરીબ છેઉં તો શું થયું, પણ મને એવું થાયય કે મારો જીવ આપું પણ એવી ફેંકાયલી બીજપર મારાં માયજીને હું જીવવા નહિ દેઉં.”

“ગુલ, તારો વીચાર મને ધ્રુણો માનભરેલો લાગેય,” તે જવાન તે ડચકાં ખાતી છોકરીગમ બે ડચકાં નજદીક ગીયો, “પણ તું હવે કશી રીતે શીકર ના કરતી, બની તે બની તું બેશીકર રહેજે.”

“તેમ કેમ બને ? એટલા ટુંક વખતમાં અમે કાંઈ જમએ ? એ તો એક એવો માણસ છે કે કદાચ આવીને અમારો સામાનખી રસ્તાપર ફેંકીને અમુને બહાર જવા કહે.”

“બસ —બસ, એવું એવું ના બોલ; હું જીવતો છેઉ તાંહસુધી તારે કશી શીકર કરવી નહિ. તેની મક્કુર નથી કે તે મારા ડાળા સામે તમુ લોકને જરાકખી હેરાન કરી શકે. ગુલ, તારા જેવી નાણુક છોકરી માટે એટલી લાંબી શીકર ચીતાનું કામ નથી. તું ફક્ત તારું પેકપુક કરી રાખ. હું તમુ લોકને કાલે એવી વધારે સારી જગાપર ને વધારે સલામતીમાં પહોંચાડશ.”

“ તે કાંહ ? મને જાણુવું જોઈએ.”

“ તું જાણેય, કેટલાં હોર્નખી રોકપર મારા બાવાજીનો વકીલ વીલા આવેલો છે. તમે લોક બેલાશક તાંહ તમારું ઘેર સમજીને રહેજો.”

“ તમે કેટલા બહા થઈ શકોય,” આ તેણીનો પહેલોજ વાક્ય હતો કે જેમાં તેણીએ તેની તરફ કંઈક માનથી જોયું.

તે જવાનનો એકરો ખુશીથી ખીલી રહ્યો. “ એક માણસની તારીખર સખત ઇતરાજી હિતરીય તો ખોદાએ તારે વરે એક ખીજે મદદને વરે તૈયાર રાખ્યોય. ગુલ, હું તુંને જરાકખી અડચણ પડવી દેવાનો નથી.”

“ મને કાંહ સેકા તાણોય. મારે વરે તમે જરાકખી કાલજ ના કરો. મારાં માયજી ખીચારાં કાલનાં વધારે સીક છે. એવણને અહિથી કેવી રીતે લઈ જઈશું ?”

“ તે બધી સંભાલ તું મારીપર રાખ તારાં માયજીને હું મારા પોતાનાં માંય તરીક ગણુસ. એથી વધારે હું તુંને શું ખાત્રી આપી શકુ ? તું ફક્ત બધું તકયાર રાખજો. આપરે કાલે અહિથી સહવારે જઈશું.” ને હાથમાંનો તે ખીલેલો પમરતો ગુલાબ તે છોકરીને આપી તે ત્યાંથી હવે ઝપાટામાં બહાર નીકળી ગયો.

“ અરે દુન્યા, દુન્યા!” તે ગુલાબ તેબલપર ફેંકી દેતાં ગુલ તે નજ-દીકની ખુરશીપર ધબ કરતી બેસી ગઈ, “એકજ વરસમાં કેટલો મોટો ફરક ! વરસ દહાડાની વાત પર એજ ફરેદુનને હું બેવાખી નહિ માંગતીતી, તેમ એવણખી મારા જેવીને ગણુકારતાતા નહિ. મેં મારું બધું દીલ બહે રામને આપી દીધું તેમ તેનેથી મને અરે જીગરે ચાહી-પણ પછી ?”

તે ગુંચવાઈ ગઈ. પછી એ શું થઈ ગયું ? “અરે ખુદા, જે માણસે મને બવીરપની લેડી દાદીઆ થવાની મોટી મોટી આશાઓ આપેલી તેજ માણસ એટલો બધો ધાતકી ને કપટી થઈ ગયો કે હાઉસની એક નાની બંગલીમાંથીખી મને કુતરાંની કાની હંકારી કહાડેય !” તેણીની અખોમાંથી નવધાર આંસુઓ બેઅખત્યાર સરી પડતાં હતાં.

“ અફસોસ, જોવા એક નાદાન તકવીદી દોસ્તીના ફાંટાખોર બહેરામ કરતાં આ મેં ધીકારેલો માણસ ફરેદુન હજાર દરજ્જે સારો કહેવાયો. જ્યારે દુન્યાએ અમુને તણ દીધાંય તાહરે એ ખીયારો અમારી મદદે આવીને ઉભોય. બહેરામ, બહેરામ, ખુદા સાહેબ છે કે મારે! સૌથી પેહલો ને છેલ્લો પ્યાર મેં આજે વરસ દહાડાની વાતપર તુને સોંપી દીધેલો છે. હવે તેનો સદાને વરે નાશ થયેલો છે. આ દુન્યા સામ્યા પ્યારની છેજ નહિ. તે માણસે મારાં જીગરને જખમ કીધોય; તેને ફક્ત મારા જેવી એક ગરીબ સાથે રમત કીધીય, પણ હું તો એકજ સેવટપર આવીય કે તે પેહલા મુંદર, માયાળુ આકાર તરફના મારા પ્યારમાંજ હું મારો છેલ્લો દમ બરશ. તે એક સ્વપનામાં જોયલું કીંમતી ગોહર હતું. તે મારો સ્વપનો ઉડી ગયોય ને તેમાંનું મારું ગોહર ગુમાઈ ચુક્યું. આ માણસ એક તેની ખોટી નકલ છે. હું એને ધીકાર્યું. ફરેદુનને અમારે લીધે તરફી પડશે ખરી; પણ હું તેવણને કદીખી માથે પડવાની નથી. મારી પાસે અઢીસો રૂપા બાકી છે તેમાંથી અંન માયદીકર થોડો વખત ગળાડાવો શકશું; પછી કોઇખી વર્કકલાસમાં કે કુકીંગ કલાસમાં કે નર્સીંગ કે ટ્યુશન કંઈખી કરીને હું મારા માયજીનું પાલણુ કરી શકશ.”

તેણીના વીચારો હવે ખીજી બાજુ દોડ્યા. “ કેવું બહાલું મકાન ! તુને હવે છેલ્લી સલામ! મારા માનીતા હીંચકા, મારાં પ્યારા ઝાડપાન, મારો મીઠો બગીચો, આ એ બધાંને છોડતાં મારી છાનીમાં કેવું દુખ થાયય ! એ બધાંની વચમાં હું જાહરેખી જખને ઘેસતીતી કે તે સુખી આમલી એ મુલાકાતો તે માનીના આકારની કેવી ખુશકારક યાદ સહેલથી કરી શકતીતી. પણ હવે, આ ગજબ, આકારખી ગીયો ને સાથે મારું તે બધુંજ ગીયું.” તેણી એ પળ નીરાશીમાં ફુખી પણ પછી હીમતથી ટટાર થઇ, “જે માણસથી હું આટલી દુખી બની તેની યાદ મને હવે શાંને વરે કરવી જોઇએ ? પહેલા તે બોલો ઉંતા, પણ હવે તે એક સૌથી ખુરામાં ખુરો નીકલ્યોય. મને તેની યાદ કરવીખી હવે એક યુન.હ છે. ખુદા મારાં માયજીને સલામત રાખજે; તેવણુ સીવાય હવે મારું કોઇ-કોઇ

નથી. જાંઠસુધી તેવણુ મારી આગણ છે તાંઠસુધી હું એક સુખીજ
છોકરી છઉં”; ને અહિં તે હવે અધુરું કામ પુર કરવા મંડી ગઈ.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૨ મું.

“સમજ છોકરા, લોક જે ધારેય તે હું નથી. હું કોઈનો વારસ
નથી કે કોઈ માઈ વાલી નથી.”

“હવે મને આ માણસનુ મોહકું જવાબી કંટાલો લાગેય.”

ફરેદુન કપડાં બદલી તદ્દન તૈયાર થઈ ચુકેા હતો. પણ આજે
તેની ‘સ્ટીમ’ જરા ચઢેલી હોવાથી તે પોતાની લો-ચેર પર બેસી
ગયો, “એ અહિં આયે તાહરે, કાકાજીએ કહેલું કે બાપુબાપુઓની
માફક રહેતું પડશે, ને હું તો તેમજ રહેવા માંગુય; પણ એ મને અહિં
જોઈ, ખમી શકતો નથી. કદાચ એ મને કોઈગા બહાને જતો રહેલો
જેવા ઇચ્છતો હોશે; પણ એને ખબર નથી કે માઈ નામ ફરેદુન વડીલ
છે. હું એની છાતીપર બેસીને ખાવશ, એ હકદાર છે તો હું દાવાદાર છઉં.
જેટલો એનો અવાજ તેટલોજ ‘દાદી-હાઉસ’માં મારો અવાજ. મામાજી
બસબર હોતે તો વાત જુદીજ ઉતી; પણ તેવણુના પડયા પછી એણે
ધણીજ માથે ધરતી ઉઠાવીય.

“ખર કેહુંય એ માણસ જાહેરે પહેલી વખતે આયે તાહરે-જાણે
મને એને જોઈને એમજ લાગું કે એ મને ડોળાનાં દાખમાંજ રાખશે,
તે છતાંમી તે મને પસંદ ઉતો. કંઈક ટેકવાલો, મોબાદાર લાગતોતો;
પણ હવે તો તદ્દન બદલાઈજ ગીયોય.” તેણે ચુરસાથી નેણ ચઢડાવ્યાં.
“તેમાં મારી ગુલને એને જાહરથી કુતરાની કાની હંકારી દહા-
ડીય તાહરથી તો મને એવાં આડાં ઉમાં થાયય કે -બસ જાણે એનો
જીવ લેઉં! એક બીચારી બીંમર વીધવા બાપ ને તેનાં બચ્ચાંને રવડા-
વવામાં એને મોટી બહાદુરી માની લીધીય.—હીચકારો-ખરો હીચકારો!

“બીચારી ગુલને મારી જાણી અગત છે. મહીનો દહાડો થયો હવે
મજાહનાં માંય દીકરા મારા ‘વડીલ વીલા’ માં સેટલ થઈ ગીયાંય. હું
નહિ હોતે તો બાચારાં એ લોકાનું શું થતે? મારી ગુલને આજે વરસે!

થયા મેં મારી આંખ આગત ઉધારીય. આપરે તો જાણનાતાજ કે
 ‘દાદી-હાઉસ’ ના નાના બગીચામાં ખીલતું એ ગુલાબ મારા સીવાય
 કોઈની છતી શકવાનું નથી. પહેલાં એ બહેરામ આવ્યો ત્યારે મારી
 ખાત્રી ઉતી કે મારા હાથમાંનું એ છનામ છટકી જવાનું; પણ જ્યારે
 ખીજી વખતે આવ્યો ત્યારે તો ખભે વીઝોકું લેતોજ આવ્યો. આવ્યો
 તાહરથીજ. પેલી બનાજી પર ઘેસો છે. ચાલો જહાનમ કાંય નહિ જતો !
 જોઈએ તો પેલી લાંબતાંગ ચાંદણ સાથે કાંઈ નહિ પરણી બેસતો ? મને તો
 મારી ગુલ મલી એટલે બસ. આ માણસે એને હંકારી કહાડી તેથી
 મને એની પર ઘણો ગુસ્સો આવેય, પણ હું એક રીતે એમ ખુશ છઉં
 કે મને તે લોકને મદદ કરવાની તક મલી ને તેથી કદાચ હવે એ
 છોકરી મારી પર જરૂરી ધ્યાન આપી શકશે. જાંહસુધી અહિં દુખમાં
 દહાડા કહાડતી તાંહસુધી તો ફરેદુનને જાખીને જોવાનીથી એને ફરસદ
 મલતીતી નહિ. હવે તો એ મારા મકાનમાં છે, મારા ઉપકારમાં છે,
 એટલે ઘણા ડાહી દીકરી થઈને વાતો કરેય. હે હે હે હે હે !” તે હવે ગુલને
 મલવા જઈતી ઉલટમાં ચોરડામાંથી બહાર નીકળ્યો. તે જરૂર સીધો
 બહાર નીકળી જતે, પણ તેના તીક્ષણ કાન પર કોઈનો આબાદ મોટો
 નીસારો અથડ્યો, ને તે એકદમ અટકી ગયો. મામાજીનાં બારણાને એવી
 કળ હતી કે બહારથીથી ફરવે તો તે બંધ કીધેલું બારણું ઉંઘડી શકે.
 તેણે તે ઝડપથી ઉઘાડ્યું. અરે તે એક વારના માલેતુજર, બુઝોર્ગ શૈઠ
 કોર વાળીને પડેલા હતા. શું એ નીસારો તેણુનો હતો ? તે વધારે નજ-
 દીક ગયો નહિ; તેવણુ તો શાત ઉધમાં પડેલા હતા. તેજ ચોરડા-
 માંના બીજાં બારણાં તરફ તે ધસ્યો. મામાજીના તે માનીતા બત્રીજના
 ખાનગી ચોરડાનો તે બીજો દરવાજો હતો.

ખરેખર તે ત્યાં એક ખુરશી પર બેઠો બેઠો દમ એંચતો હતો.
 તે જવાને તેને ધારીધારીને જોયો. “આવ માણસને જોઉંય કે મને હજારો
 વીચારો આવેય, પણ તે એવા વીચારો છે કે હું બોલું તો કોઈ મને
 ઘેસો ધારે.” તે ત્યાં સ્ક્રીનની પછવાડે બરાબો કારણ હવે તે નવો વારસ
 કપાલપરનો પરસેવો નુજો ઉડીને ઉભો થયો. દેખીતી રીતે તે કયા-

રનો કાષ્ટની રાહ જોતો હોય તેમ ધડીકમાં ખારીની બહાર, ધડીકમાં સીડી તરફ નેગાહ કર્યા કરતો હતો. “તાર મોકલ્યાને બે દહાડા થયા પણ હજુર એનો પત્તો મલે નહિ,” તે બણુજ કંટાળાથી પાછો થપકાઈ બેઠો, પણ તેટલાંજ સામેનાં ખારણામાંથી તે નાના છોકરાએ કાષ્ટના આવી પુગવાથી ખબર આપતાંજ તે કુદકો મારીને ઉઠ્યો; ને બીજીજ પળે એક બતકો જડો યુરોપીયન છોકરો તેની સામે આવીને ઉભો. “હા હા હા હા હા હા! અરે વાહરે રાજાજીને જગે દેડકાંજી!” તે આવતાંને વાર તે જવાનની તરફ જોતાં ધ્રુમ હસીને બોલ્યો, “વાહવાહ, ઘેર તો બધું મજાહતું મધ્યું!” તે હવે અહિં તહિં બધે તપાસતી ધપે જોવા લાગ્યો, “બધું ફકકડ ને તરનવાળા લાગેય.”

“પણ હવે તું જરા સીધો બેસીને વાત કરશે કે ફોકટનો પટ-પટારોજ ચલાવશે?” તે છોકરો એક ખુરશીપર બેસી ગયો, “મેં તુને બે દહાડા થયા તાર કીધો ને તું હલ્લુ રહીને હમણાં આયો.”

“હા, તારો તાર મને મળ્યો.” તેણે ગજવામાંથી એક કાગલ કઢાડ્યું ને વાંચવા માંડ્યું. તેણે તે અંગ્રેજીમાં વાંચ્યું ને તેપરથી ફરે-દુનના ડોળા ચઢી ગયા. તેણે ખુલ્લે ખુલ્લું સમજ્યું કે તે તારમાં નવા વારસે પોતે તે દોસ્તને લખ્યું હતું કે:

“હું મારી જગાપર સલામત બેઠોય; પણ તું કાષ્ટખી રીતે ખબર કઢાડ કે તે જીવેય કે મુવો.”

“હવે તુંખી શું ચીખો થાયય? આપરે એટલું પકકું કામ કીધુંય કે તે કદીખી જીવી શકે નહિ.”

“પણ તોખી મારી ખાત્રી થવી જોઈએ. એવી આલુધણુતામાં મને ખીલકુલ જપ પડતી નથી. માંડે મગજ ઠેકાણે રહેતું નથી. આખો વખત બધાં સાથે વીજોડું લેવાઈ જાયય. કાલે શોફરને ફોક-ટનો માર્યો; માલીઆને તપાતપીમાં કહાડી મુક્યા; ફસ્તમજ સાથે હીસાબકીતાખ કરતાં બોલચાલ થઈ જાયય. તુને માત્રમ નથી, આપરે બણો મોગો જોખમ લીધોય. હવે લીધો તે લીધો, પણ એટલું તો આપુને જાણવું જોઈએ કે તે જીવેય કે મુવો.”

“વારું, પણ તું ખાસ્સો અહિ મોજ્યાં મારેય પણ મારો હીસાખ કાં હ છે?”

“તે બધું નક્કી થશે, તું પહેલાં મારું એટલું કામ કરી આપ.”

“તું મને ફાકટનો ધકલો આપેય; મને તો મારો ભાગ જોઈએ.”

“પહેલાં એક ફેરો બેંગ્લોર મારી આવ, પછી ભાગ હીસ્સો થઈ રહેશે.”

“જેવી તારી મરજી.”

“મને તાર કરજો—તું આવશે તેટલો વાર મારી ધીરજ રહેવાની નથી. ફકત અંદર “જીવેય” કે “ગીયો” એકજ શબ્દ લખી મોકલજો. નહિં તો, તું મારી સાથે હમણાં જીજી કંઈપણ વાત ના કર. મને ખંસ્યા થાયય કે તે જીવેય ને પાછો આવશે. તારી ને મારી બેઠીની સલામતીને વરે તું પહેલાં બેંગ્લોર ઉપડી જ ને બધી ખરી ખબર લઈ આવ—તસ જા !” તેણે તેને ખુશીપથથી ઉઠાડી દરવાજા તરફ ધકલ્યો.

ફરેદુનનાં કપાલપર કરચલીઓ ફરી વળો. આ બીલકુલ આરસી જેવું ખુલ્લું તેની સામે એક મોટું ભોપાળું રજી થયું હતું.

“શું મારી હુશ્યારી છે? જે કાષ્ટ નહિ પારખેલું તે મને ઘડી લાગ્યાજ કરતું, ને તે આખરે ખરું ઠરું થય. મને એ નક્કી માણસ લાગતો’તોજ. ગરીબ મારા મામાજી! તેણી આવી બીમારીમાં આવા એક ધીલે દીવસના ચોરને હું હવે વધારે વખત ફારી જવા દેવાનો નથી. એ તો બધાં જાણુ જાવો—સેવકનાંજ નસીબમાં પુંજેલું છે. જે પેલો ખરો માણસ મરી ગીયો હોશે તો-તો હું એને તરતજ બહાર પાડી બધું હકથી મેસવી શકશ.”

ત્રીજેજ દહાડે—જ્યારે તે નવો વારસ ‘હાઉસ’માં નહિ હોવાથી ફરેદુને તે આવેલો તાર ખુશીથી, આતુરતાથી લીધો ને ઉખેડ્યો—તો તેમાં ફકટ

“Alive” શબ્દ લખાયેલો હતો.

ફરેદુને તે કરારથી ગળવામાં સેરવ્યો ન તે તારની આતુરતાથી રાહ જોતા તે નવા વારેસ તરફ અવારનવાર ટીકતાં કંઈ અજબ રમુજ તે લેવા લાગ્યો.

x

x

x

તે આજે કામળી રીતે તેને મલવાજ માંગતો હતો. જ્યારથી પેલો તાર ફરેદુને વાંચ્યો ત્યારથી તેનો જીવ તે નવા વારેસની સામે જમને ખડું કરી નાખવા લાગી રહ્યો હતો. આજે તે તેજ વીચારથી પોતાના આરડામાંથી બહાર નીકળ્યો. તેની માનીતી લાયઝેરીમાં તે જરૂરજ હશે એવા ખ્યાલથી તેણે ત્યાં તપાસ કાઢી પણ તે તેના ધણી વગર ખાલી હતી. હવે તે સીધા 'હાલ'માં જવા ગયો પણ, કદાચ મામાજીનાં આરડામાં હોય એવા ખ્યાલથી તે કળ ફેરવી ત્યાં ગયો. તો — — અરે, તેણે શું જોયું?

સામેની તે ગંજવર તીજેરી પોરપરાક ખુલ્લી હતી. તે નવો વારેસ ત્યાં ભોંયપર ફસરડો મારીને બેસી ગયો હતો ને આસપાસ દાદીબાના વડવાઓનાં કીમતી ઝલકતાં ઝવેરાતો વેરવીખેર થઇ પડેલાં હતા.

ફરેદુને તે તરફ ધારીધારીને જોયા કીધું. તે કંઈ સ્વપનું તો હતુંજ નહિ. કંઈક નરમ પગળે તે તેની સામે જમ ઉભો.

“કાણુ—ફરેદુન?” તે બેઠેલો જવાન ધરરરર કરતો ઉભો થયો.

“હા, હું ફરેદુનજ છેઉ, પણ તમે કાણુ? અહેરામ કેકાબા. તે તમેજ કે? કાંઈ દહાડો હોય નહિ. સર દાદીમા હોશંગનાં ખાનદાનનો વારેસ આય આતુ કામ કદી કરે નહિ.” તે ધણીજ મક્કતાથી બોલતા જવાન ગમ તેણે શીકકે અહેરે જોયા કીધું.

“એટલે તું શું કહેવા માંગેય? હું અહેરામ નહિ તો શું તેનો ભુત છેઉ?”

“ભુત કરતાંખી તું નપેતર છે.”

બસ બસ, જસ્તી વાત ના કર. એ બધું માઈ છે ને એ વાપર—વાનો મને દરેક હક છે. તું જેવો આયોમ તેવો પાછો આલ્યો જ.”

“હક — કીયા કાયદાથી? સમજ, ખરો બહેરામ જીવેચ—તે જીવેચ તાંહસુધી તાહરું કોઇ દહાડે કંઈ વળવાનું નથી.”

“તું કોણુ છે ને શું બકેચ? બસ ચાલી જા, માંડ માથું ભમેચ.”

“માથું ભમેચ શું—માથું છુંડાવાનું કામ કીધુંચ, સમજ્યો? લુચ્ચા દમ, તું એક નકલી માણસ છે. તેં જેને ખબર કહાડવા મોકલેલો તેનો જવાબ આપોચ કે ખરો બહેરામ જીવેચ. તું ફક્ત આ મકાનમાં બુટ ચલાવવા અવિશો એક ઠગારો છે. હું હવે તુને એડ ખોટી પાછળી પચવા દેવાનો નથી. ખોલ તું કોણુ છે?” તે એકદમ તેની સામે દાંત્યાં પીસતો ધસી ગયો.

“સમજ છોકરા, લોક જે ધારેચ તે હું નથી,” તેણે ધીમેથી એકદમ કબુલ કરી દેતાં ખોલી દીધું, “હું કોઇનો વારસ નથી, કે કોઇ માંડ વાલી નથી. હું તારી આગત ખરૂં કહી દેઉચ કે મેં તેને મારી નાખવાની કોશિશ કીધી ને તેની જગાપર હું બેઠો.”

“પણ તેમાં તું બીજકુલ ફાળ્યો નથી, તે જીવેચ.”

“હું તો ફક્ત જે મલે તે સહી કરવા આવેલો છેઉં. મને એવા ખેતાનની કે માનની દરકાર નથી.”

“તે બધાનો હક મને છે. હું હકદાર છેઉં. તું જે ધડીએ અહીંથી જાય તે ધડીથી હું મારેક છેઉં. હું રસ્તમજને કહીને—”

“ધીરો પડ; દાદીમાએ વીજ કીધુંચ તે તુ જાણેચ કે? તેમાં તેવણે બધું ભાઇના દીકરા બહેરામને આપી દીધુંચ. હું અહિંથી ગીયો કે તેને શોધી કહાડી લાવી બેસાડશે. તે તુને મારા જેવો ચાહશે નહિ. તું જો સમજને રહે તો—અર્ધું તારું ને અર્ધું મારું.”

ફરેદુને માથું ધવડ્યું. તે એવો વીચારમાં ગુંટાયો કે ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં બધા હોરેલા ખાતો ખોરવાઇ ગયા તેનુંબી તેને ક્યાન રહ્યું નહિ. તેણે દાંત્યા પીસી આ ઊઠાઉગીર તરફ જ્યા કીધું.

“એમ ફક્ત ના.—હું તુને તારી ચુપકીદીના બદલામાં નેહાલે કરશ. હો, આ બે હજારનો એક હમણાં તો કબુલ કર.” તેણે ઝડપમાં પોતાની ડેસ્કપર ગોઠવાઇને એક એક ચીતરી આપ્યો.

“એને વરે મને તુંને થેંકે યુ કહેવાની કંઈજ અગત નથી,” ફરેદુને કંઈક તોરમાંજ તે લીધા. “એ માંજ છે ને હું વાપરશ.”

“જેમ તું ધારે તેમ ખરૂં,” તેણે નાખતીથી બોલી દીધું.

“પણુ ધાર કે તે પાછો આવ્યો?”

“તો તેમાં મને તારી મોટી મદદ જોઈશે, કારણુ તેના આન્યાથી તારોથી નાશ છે.”

“કદી નહિ—અને નહિ—કદી રીતે?”

“તું શું એમ ધારેય કે પેલી ઝાડની દાહલીપર બેસીને હીંચકા ખાતી છોકરીને તે બુલી ગીયો હોશે? તે જરૂર આવતાંને વાર તારું ધનામ જીતી જાય.”

ફરેદુને આ વાતપર ખરેખર હોથ પીર્યા. એ વાત તેનાં ધ્યાનમાં તરતજ ઉતરી ગઇ. ઝાહ, કશાને ખાતર નહિ તો તે છોકરીને ખાતર ખરા બેહરામને કદીથી ‘દાદી કાઊસ’ માં આવવા દેવો જોઈએ નહિ. “હું તુંને જરૂર મદદ કરશ.” તેણે ધીમેથી બબડી દીધું, “તેને અહિં આવવા દેશું નહિ.”

“શાખાશ—તારી હીમતને હું વખાણુંય. ફરેદુન, આપરે આ મકાનમાં જે મલીને રહીશું તો કામનીથી મગરૂર નથી જે આપુને બહાર કહાડે. તે જે ઝુટ્ટીથી નીકળ્યો તો તેનો રસ્તો કરતાં આપુને વાર કેટલી?”

“પણુ કેવી રીતે?”

“ચાલ આવ, હું તુંને સમજાડું.” તે પાસેની બારી આગલ તે બેઠે જવાનેએ પા કબાક ગાળી કહાડ્યો ને જ્યારે ફરેદુન શુદ્ધને મલવા જવા ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો ત્યારે ખરેખર તેનાં મહોઝાંપર તમામ ખુશાલી ને નયીતાઇ દેખાતી હતી.

— :: —

પ્રકરણ ૨૩ મું.

“આખી દુન્યામાં તું મને તારો સૌથી સાચો દોસ્ત સમજા!”

કોટના તે કુશાદે ‘વજીલ પીલા’માં ઠર પડ્યાને ગુલનાર અને તેની માતાને એક આખો મહિનો પસાર થઇ ગયો. તે છોકરીને મનથી

દુન્યા તમામ ડુખી ચુકી હતી. એક મોટી ભુલંદ આશામાં જીવવું ને તે પછી એક આશ્વાભંગ જીંદગી ગુમરવી; અરે, તે કેવું કાતીલ હતું તે તેણીને જીવજ નજીવતો હતો.

અગાઉનું તે વાંસઢી જેવું હસવું, પંખેરાંની માફક દાંખલીઓપર કુદવું, મેનાની માફક હીંચકા ખાવા, નીદોંશતાથી બોલવું એ બધી રમત્યાલ જીંદગી પુરી થઈ ચુકી હતી, હવે તો તે એક ગમગીનીનું પુતલું બની ગઈ હતી. નીરાશીની તે એક મુતીજ હતી. તેમાં પોતાની આવી કહંગી ને કબસ હાલતને લીધે તેને ફરેદુનની સાથે કલાકો સુધી વાત ચીત કરવીજ પડતી એ તેને મનથી એક મોટામા મોટું દુખ હતું. જો કે તે બધું સમજતી હતી કે તેણીની આશ્તમાં તે જવાનેજ તેણીની માતાને સંભાલીને એક બીજાં જાપડાંમાં લાવીને ચુકી હતી, તેની દવાદાર કરતો હતો, તેણીના ખોરાકની કાલજી લેતો હતો, એ બધું હતું છતાં તે માણસની હાજરી, અરેરે, કુદરતી રીતે તેણીને નાપસંદ હતી. હમણાંબી તેણીની શાંતીમાં તેનેજ પાછો સામે આવીને ઉભેલો જોતાં તે સહેજ કંચવાઈ.

“કમ ચુલ્લ, વળી તું મને જોઈને કચવાયતી લાગેય. કાદરે તું મને જોઈને હસ્તા શીખશે? પણ વળી પાછાં તારી આંખોમાં તો આંસુઓ છે,” તેણે કાલજીથી તેણીની નજદીકની એક ખુરશીપર બેસી જતાં પુછ્યું. “ચુલ્લ તુને શું છે?”

“શું છે પુછોય? મારાં માયજી અહિં સારી કાણી રહેતાં નથી. જહરથી અહિં આયાંય તાહરથી બીલકુલ તખીયન બરાબર રાખતાં નથી.”

“એવણુ તો બીચારા હમેશનાં બીમાર છે.”

“કંઈબી હોવો પણ તાંહ એવણુ ધણા નંચાત ઉતાં; અહિં તો એવણુ હમેશાં ધણાંજ શીકરમંદ રહેય.”

“તેમાં વાંક તારો છે. તું નાદાન બનેય, તું મારી મદદ કબુલ કરતી નથી,” તે તે આંસુઓ પાડતી છોકરીની વધારે નજદીક ગયો.

“હું તુને બાર ચુકીને સમજાઈંય કે આખી દુન્યામાં તું મને તારો સૌથી સાચો દોસ્ત સમજ,” તેણે તે નાની ટીપાઈપર પોતાની બારી પોકીટ

સુકી દીધી, “આંધ તારાં માયજીને વરે છે, એટલી મદદ કયુજ કર, તારાં માયજીને સમજાવ, તેવણુ પોતાને દુન્યામાં મીત્ર વગરનાં ધારેય; તેવણુને કહે કે ભણાં માણુસોનાં મદદગાર દુન્યામાં ઘણાં હોય શકેય. નહિ, તું એમ દુખી ના થા, મને મારી ફરજ બજાવવા દે, હું એમાં ખોટું જરાકખી જોતો નથી.”

“ ખુદા મારું મોત આપે તો સારું, કારણુ એવી મદદ લેવા કરતાં હું તે વધારે પસંદ કરું. ”

“ તારાં માયજીને ખાતર તો તુંને જીવવુંજ જોઈએ. ”

“ ફરેદુન, કંઈખી કરો, પણ તમે જો એક સાચ્યા દોસ્ત હોવો તો એવી મદદ કરવાનો બદલો મને કંઈ એવી નોકરી કે ઠેકાણું બતાવો કે મારા આંધ બે હાથેથી સખત મહેનત કરી આંધ મારાં માયજીનું સારી રીતે પાલન પોશણુ કરી શકું, તેવણુને દવા ને ખોરાક આપી શકું. ” આ સાચ્યાને મગફર છોકરી તરફ તે જવાને બે પળ આક્રીન સાથે જોયા કીધું. તેણે તે ખાનદાની, ખુબસુરત ચહેરા તરફ વખાણુથી ઉભરાય જતાં દીલે નજર કીધી. અરે, જેમ જેમ તે આવું એક ઉમદા નંગ પુરવાર થતી, તેમ તેમ તે જવાન તેણીને ઉતાવળે હતી જવા દીવાને બનતો હતો. પણ નહિ; તે હવે તેણીને જરાખર પીછાણુતો હતો. તેની ગમે તેવી જોરાવર ભાષાથી તે પીગળવાની નથી, કે કીમતી ભેટોથી લલચાવાની નથી. તે પોતે કેટલો ભલો છે તેની પીછાણુમાંજ તે હજીમી કદાચ તેને કણુલ કરશે એવી એક દુરનીજ આશામાં તે જીવતો હતો, ને તે દીવાનાં દીલને ઘણી જોરાવરીથી તે સમજાવી શકતો હતો. પોતાને એક સાચ્યો મીત્ર ગણવાની તે તેણીને ચાહુ કાકલદીઆ કરતો હતો. કોઈખી રીતે તેણીને કામનો થય પડ્યા, મદદગાર થવા તે જીવતોડ કોશેશ કરી રહ્યો હતો.

અરે ફરેદુન, ફરેદુન, અત્યાર સુધીની તારી ગમે તેવી ભલામતી કોશેશો છતાં તે સાચ્યા, પત્રીત્ર છોકરીના દીલમાં તું એક જણામાં જીણીમી ચીંગારી સુકી શક્યો નથી એ ખાતરીથી માનજે-પણુ હવે પછીની વાત તો ખુદાને ખબર !

“ફરેદુન, તમે મને એવો કંઈ સારો રસ્તો બતાવો કે તે રસ્તે જતાં હું મારાં માયજીને કંઈ કામની થઈ પડું. હું હવે કાઠનેખી માથે પડવા માંગતી નથી. મને ફેઠેખી નોકરી અપાવો.”

તે એક ઘણુંજ ખુશ્લું હસતું હસી પડ્યો. જાણે તે છોકરીએ કંઈ ઘણું રમુજી બોલી સંભળાવ્યું હોય તેમ તે ખુશાલ હસવું હસી પડ્યો. “તું હજુર ઘણીજ નાદાન છે.” તે છોકરીને અન્યથાથી પોતા સામે જોતી જોતાં હવે તે તેને પટાવીને સમજાવવા લાગ્યો, “ચુલો, વધારે લાંબો વીચાર કર, તુંને એક એવું દરદી કુદરતે સોંપેલું છે કે તેને તું થોડો વારખી છોડી જઈ શકેજ નહિ. તેનું નસીંગ કરવાનું તો તારાં કીસમ-તમાં લખાયલુંજ છે; તેને તું પડતું મુકી, તેનું એ ખુદાની ફરજનું કામ બાજુ મુકી, તું બહારનું કામ કરવાનું શું વધારે પસંદ કરેય ? શું તારાં માયજીની તખીયત તુને દુન્યાની બધી ચીજો કરતાં કીમતી નથી ?”

આ જવાનની ભલી શીખામણપર તે નાની છોકરી કંઈક મનમા ખુશ થયલી દેખાઈ. પોતાના નાદાન વીચારો કરતાં તે જવાનની સમજશક્તિની કીમત તેણે મનમાં વધારે આંકી લીધી. ખરુંજ હતું કે દરદી માતાને ઘેરમાં મુકી તેણી બહાર તો નીકળી શકશેજ નહિ, તો પછી તેણીની જાંદગીની નેમ શું ? પોતાનાં મગર દીલને તાપે થઈ તે આ માણસની સખાવત કબુલ કરવા ના પાડતી. તો શું સેવટ આવશે તેના વીચારમાં તેણી ધ્રુજી શું કરવું ને શું રસ્તો લેવો તે જાણે તેણીને કશું સુજતુંજ નહિ તે ગમગીન અદાથી બેઠી છોકરીનાં મનમા હમણાં શું હોજાતોજ ચાલી રહી હતી તે તે ખંધા, ઠરેલ જવાનની નજરમાંથી ચુકી શક્યુ નહિ ને તેમાંજ તેણીને વધારે ને વધારે વીચાર કરવાની ટક આપવા તે હવે ત્યાંથી જવા ઉઠ્યો.

“ચુલ, મીઠી છોકરી, હમણાં તો હું માયજીને મલીને જઈશ; કાલે હું પાછો આવશ ખુદા ખાતર એમ ના સમજ કે ખુદાએ તુંને દુન્યામાં તદન એકલી મુકીય. મને તું તારો મદદગાર સમજ, ખુદા તરફથી નેમાયલો સમજ. એમજ બસ ધાર કે મારું તે બધું તારુંજ છે, હકતું છે. દાદીબાની મદદ જેવી ખુશ્લાં દીલે તે સ્વીકારેલી તેમજ

મનેમી નસીબવંતો બનાવ. હું કાલે પાછો આઉં તેટલાં તારા એવા
ધખારા કાહડી નાખજે, બધા વીચારો બાળુ મુકજે, ને મને તુંને મદદ
કરવાની ફરજથી બાંધી લેવાની મહેરબાની કરજે. ૬-૮૧. ” તે ઉતાવળેથી
આવી ગીયો.

“એ હવે જરૂરજ સમજી જશે,” તે હવામાં પોતાની સ્ટીક ફેર-
વતો રસ્તે પડતાં બચડવા લાગો, “એણે પોતાની મફત વજાણુ હવે
ફેરવવીજ પડશે. મારા સીરાય બીજો આધાર હવે એનો કરો નથી.
બી મગર છોકરી છે; પણ તેથીજ મને એ વધારે પસંદ છે.” તે
હવે પોતાની કારમાં ચઢી બેઠો ને હવામાં ધસી જતા તે રથ સાથે
તેના પોતાના વીચારોબી હવામાં ઉડવા લાગ્યા, “પેલા પોરો એનાં મન-
માંથી હજુર ખસ્યો નથી. પણ એને તેને વીસરવોજ પડશે. એ જે ગમીમા
રહેય તેને વરે મારો ધણો વીચાર થાયય કે હું એને પુકું, કષ્ટ નહિ,
ખુદા કરશે તો એવો કાયમનો હક મને થોડા વખતમાં મલશે કે હું
એને દરેક ચીજ હુકમથી પુછી શકય.”

—:૦:—

મકરણ ૨૪ મું.

‘દિલ્લની મેરે, મેરી તુંને કદરલી ન જાની !’

‘દાદી-હાઉસ’ નો તે નવો વારસ શીરીન બનાજીપર તદ્દન વીહલો
વીહલો પડતો, તે તો એક સોસાયટીની જાણીતી વાત થઈ પડી
હતી, ને એ તેનાં બખતાવર નસીબને માટે ઘણી જુવાન છોકરીઓ
અને અધીરી માતાઓ બલાપો કરી અદેખી બનતી હતી.

જીજ્ઞાસ બનાજી અને તેવણનાં ઘણીયાણી પીરોજખાઈ તો
જાણે ‘સર’ થનારો જમાઈ મલી ચુકો હોય તેમ હરખથી ડોકા ઉંચી
રાખતાં હતાં, પણ એ બધું છતાં—

શીરીન પોતે એટલી ઠંડી અને સુસ્ત કાં હતી તે કોઈ જાણી
શકતું નહિ. તે જવાન તો સેંકડો વખત તરેહવાર તકો લઈને આ
મુંદર છોકરીને પોતાનાં જીગરના જોરાવર ઉભરાઓ દેખાડી, તરેહવાર

મોટા મોટા વાક્યો વાપરી, કાકલુદીનાં એકટીંગો કરી, પોતાનું દીલ જાહેર કરી ચુકો, પણ શીરીન—તે છોકરી તો સદા હસી હસીને એકજ જવાબ દેતી કે “ માફ દીલ હું હજુર પારખી શકતી નથી.”

સદા હસીને ઉડાવવાની જાણે આ છોકરીને દેવજ પડી ગઈ હતી. જો ખરું જોલ્યે તો તે પોતેથી અજબ થતી હતી કે, એક આવો માન-મરતબવાલો ‘હેડસમ ચેપ’ આટલી શીદામીરી સાથે તેને ધગે પડતો આવેય તો તેણી કાંય તેને પુરતો પસંદ કરી શકતી નથી?

• પણ તેણીના કરતાં તેણીનું અંતઃકરણ વધારે બાહોશ હતું, ને તે અંતઃકરણનાં અવાજ પ્રમાણેજ દરેક વાતમાં ચાલવાનો તેણીનો વીચાર નકકી હતો; એટલે ‘હાઉસ’ ને તે જવાન વારેસ જીજ્ઞાસને ત્યાંથી સદા ગમગીનીમાં ડોકું હીલવતોજ બહાર નીકળતો હતો. હજુરખી અવારનવાર બનાજી કુટુંબ સર દાદીબાને જોવા કે તેવણની ‘મેનીજ’ માટે આખો આખો દહાડો ‘દાદી-હાઉસ’માં આવતાં હતાં, જ્યારે તે જવાન ઘણો વખતે તે છોકરી સાથે પમરતા માંડવામાં વાતો કરતો, ટાહેલાં ચલાવતો, રાઇડીંગે જઇ આવતો, ડ્રાઇવ કરી આવતો, વગેરે હજારો રીતે તેણીને બહેનવાવતો; પણ જવાબમાં ફક્ત તેણી એટલુજ ફરી-ફરીથી બોલતી કે “માફ મન હજુર હું પારખી શકતી નથી.”

“ શીરીન, એક વખત એવોખી ઉતો કે તું પોતે આજ મારા ‘દાદી-હાઉસ’ માં તારા બાવા સાથે મને કબુલ કરવા આવેલી; પણ મેંજ મુરખે તુંને તે વખતે ના કહી દીધું, હું આશા રાખુંય કે તું મને તેની સજ તરીકે આવી રીતે રીખાવતી તો નહિ હોય.”

તે છોકરીએ ટણકમાં ડોકું ફફડાવ્યું. “કોણ કહેય કે તમને કબુલ કરવાજ હું આવેલી ? મને તો મારા બાવાજીએ સાફ કહેલું કે દીકરા, તુંને ગમે તોજ આપરે વીચાર કરશું; પણ દાદીબા ઉતાવળા થયા ને ફેકટની વાત વધારી દીધી. તમે જો તે ઘડીએ મને વીટી પહેરાવા આવતેથી તો હું સાફ વીચારને વૂરે વખત માંગતે; મને ના કહેવાની સજ તો તમને બીચારને પુરતી થઈય. એથી વધારે સજ હું કરવા માંગતી નથી. હો ચાલો, એ વાત માંડી વાળો. જરા તમારા નવા.

રોપાઓ તો ખતાવો ! ” હંમેશ માફક તેણીએ તેને હાલ તુરત ઉડાવ્યો. હોઝાકરી સાથે કામગીરી રીતે વખત ચુમરવો, તેણીની હાજરીમાં જીવનું એ તે જવાન વારસની મોટી મોજ હતી, એતલે તેણે ધણી ધણી ખારીકીથી તેણીને તે ક્યારાઓ ને રોપાઓની સમજણ આપી ખુશ કીધી.

આખરે ‘દાદી-હાલિસ’માંથી ઉપડી જતી તે હોઝાકરીનાં એક ‘થેંક યુ’ પર તે બીજી મુલાકાત વેર મુખથી જીવતો હતો.

તે ખાનગીમાં પોતાની જીણી મુછો તુંપી નાખતો હંમેશ પોતાનાં કીસ્મતપર બખાલતો હતો. “ મારી જીંદગીપર શીટકાર છે ! ” એક સાંજે બીલકુલ નીરાશીમાં એક મોટા પથરાપર બેસી જતાં તે બડબડવા લાગો, “ દરેક વાતમાં હું જનમથીજ કાણો છેઉં. મારે મનપસંદ એકબી ચીજ મને મારી જીંદગીમાં મલી નથી જ્યાંબી હાથ નાંખ્યો ત્યાં કાણું ! આ ફસ્તમજ એસ્ટેટો ને શેરોની વાતો કરેચ તો મોહડાંમાં પાણી છુટેચ; ને જ્યારથી અહિં હાથ ખોસ્થોચ તાહરથી બેંકબી દુબી ગેઇ, બાવેબી ગગડી ગીયા, બજારબી ઠંડી થઇ, બધેથીજ તજ્યું—મુવો હું ! ” તે ખરે મને કમકમ્યો.

“ માફ મગજ બીલકુલ શાંત નથી. પેલા પેંડીએ મને ઉસ્કર્યોં નહિ હોતે તો હું એટલો આજે બેચેન નહિ હોતે. મારી પાસે કામ કરાવી હવે દર મહિને પોતે ખાસ્સી રકમ મંગાવી સુખે ખાયચ ને ને મારો જીવ અહિ ઉગ્યો સુક્યો જાયચ.

“ કંઈબી હોય પણ અહિ આયો નહિ હોતે તો આંચ માફ ખુલખુલ મને કાંઈથી મલતે—ચાલો સૌ ઠીકજ થયુંચ. ” તે હવે કંઈક વધારે સારાં ‘મુડ’માં ઉભો થયો. “ મને પણવા કાણ ના કેહ? એમ તો ધણી ચક્કરો એકકે પગે છે, હેહેહેહે—તેમાં કાઈ કાઈ તો એવી છે—હે હે હે હે ! ” તે બેધકક હસી પડ્યો. “ પેલી લાંબતાંગ આંદણ—ખાઇ જોવ, હું અજબ થાંડિય કે મારા જેવા એક હેંડસમ એપને વરે તે પોતાને લામકબી કેમ ધારી શકે? હોઝાકરી સાથે પેલી ઇક્કત દોથીખાઈ મોટા ધખારા રાખેચ, ” ને અહિં તે ગંભીરાઇથી અટક્યો, “ બા, બડી દુન્યા ખાધેલ છે. કાઈ કાઈ વખતે એવી ઉંધી ચ-તી વાતો પુછવા માંડેચ કે

હું પોતેખી શુંચવાઈ જાઉંચ. મને માલમ પડ્યુંચ કે વીઠા તાંહ અવા-
રનવાર પહેઠો પડેચ ને એ ઘેરી તેને બેવડો પીવાડીને તરેહવાર
'ઘઠી-ઘઉંસ'ની વાતો પુછી લેચ. હું ધારૂંચ કે એવી નીંદાખોર ઘેરીને
મારા જેવા સાહુ ચોરનાં રસ્તામાં રાખવી ધણો મોટો જોખમ છે.
કાંઈ વખતે સજાજક રખડાવી નાખે !

“કદાચ એમખી હોય કે વીકાનો જીવ પેલી ચાંદણપર હોય ને
તેથી તેવણ તાંહ ધસડાતા હોય. લાવની હુંજ તે ગોઠવણ કરી નાખું;
કે એવી એખલ પીડાઓ મારા રસ્તામાંથી હમેંશની દુર થઈ જાય.”
તે હવે પોતાની બપકાદાર સીડીઓ ચઢી ‘ઘઉંસ’માં જતો રહ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૫ મું.

આફત !

“શું તમે એમ કહોચ કે આ બનાજી-લોડજ ને તેમાંનો બધો
સામન મુઝી દઇ હું મારાં કુટુંબ સાથે બહાર નીકલું ?”

“નીકલે નહિ તો કહે કાણુને ? કંઈ મારા પૈસા આયા કે કાંકરા !”

“બસ, બંધ કરો તમારી જાબાન. હું આ મારા બાપદાદાનો
લોડજ તમુને આપવા અગાઉ મારો જીવ છોડવા તૈયાર થવશ.”
જીજ્ઞાસ બનાજીએ દુખથી બનેલા ધણા દોર અવાજથી કહ્યો
કીધો, પણ તે સામે બેઠેલા શખસે તેની બીલકુલ દરકાર વગર હાથ-
માંનો પાંખો હીલાવ્યા કીધો.

“તમે ધારોચ તેમ હું કંઈ છેક ખાલી નથી. મારી બીજી
ધણી જગદીરો છે તે વેચીને તમારું દેવું ભરી શકશ; પણ મારા લોડજ
પર તમે કંઈ ભરૂં ના રહેતા.”

“મને તો મારી મુદ્દલ જોઈએ; બીજી ખટપટ હું કરવા માંગ-
તોખી નથી.”

હમણાને હમણાં હું તમુને કીયા ચુકલામાંથી મુદ્દલ આપું ?
મારી બધી રકમ હમણાં રોકાયેલી છે.”

“તે કંઈથી હોય જીજ્ઞાસુ, હું જોઈએ તે કરતાં ઘણું વખત થોડોય; હવે એથી, વધારે મારો કાપદો નથી,” માણુકજી શરેઈ પોતાના મેલા તપકીરના રૂમાલે પપરડા જેવું નાંક તુંછતાં બપકાથી જણાવ્યું. “નહિ બ્યાજ મલે, નહિ મુદ્દલ મલે, એ તે કંઈ રીત છે?”

જીજ્ઞાસુએ તે મોટી ડેસ્કપર મુકેલા બેઠિ હાથોમાં પોતાનું માથું નાંખી દીધું. દેખીતી રીતે તે ગ્રહસ્થ મોટી મુસીબતમાં આવી મયલો દેખાતો હતો; પણ સામે બેઠેલા તે ઉંચા ગરાર જેવા માણસે તેવણુ ગમ કંઈક કડવાસથી જોયું. તે શખસની મેલી ડગલી અને સાત વરસની જુની પાણીજ બતાવી આપતી હતી કે તે કંઈક કંજુસ માણુસ હશે; તો બનાજી સાથની પંચોતેર હજારની દેવાદારીમાં તે એક દોઢયુંબી જતું મુકે એમ આશા હતીજ નહિ.

“એવા બલાપા ને હાથસોસારાને વરે તમે બીજે વખત ફાલતુ પાડી શકશો. મહેરબાની કરીને મને જે તે જવાબ આપી દેઓ. હજુર તો મને પેલા દાદીબાના બહેરામને મલવા જવાનું છે. એ દુકતાએબી મને રવડાબોય. છ મહિના થયાં બ્યાજનું નામ નથી. પણ હું એને બરાબર આજે સવાદ બતાવશ. હું મારી રકમની પૈએ પૈ લીધા વગર કદીબી બેસતો નથી.”

“મને થોડો વખત જોઈએય,” જીજ્ઞાસુએ ધીમેથી માંગી લીધું.

“વખત?—જોઈએ તે કરતાં ઘણું વખત હું તમને આપી ચુક્યો. હવે તો હું કાપદાથી કામ લેવાનાં નક્કી સેવટપર આવેલો છેઉ.”

“મારી આખર ઇજ્જતનો તમે ખ્યાલ કરો; મારાં રાંક કુટુંબનો તમે વીચાર રાખો. તમારા પૈસા જશે નહિ, પણ મને પુરતો વખત જોઈએ.”

તે શખસે તપકીરનો શરકો ખેંચી પાંચ મીનીટ વીચારમાં ગાળી કહાડી, “વાર તાહરે સમજો. ફક્ત દયાથી જોતાં હું બીજા ચાર દહાડા થોભવા માગુંચ. એ ચાર દહાડા રહીને હું જહરે આંઉ તાહરે મારી પૈએ પૈ તમને મળી આપવી ચંડશે ને તેમાં જો કંઈ મને ઉડાવ્યો તો યાદ રાખજો જીજ્ઞાસુ, હું તમને આપ ઘેરમાંથી બહાર નીકલવાની

ફરજ પાડશ." તે હવે કંઈક રોહસામાં ને રોહસામાં જવા માટે ઉઠ્યો. જીજ્ઞાસુનાં માથું દુખથી નમેલુંજ હતું. તે દયા વગરના માણસ સાથે વધારે રીકજીક કરવામાં કશો શયદો હતોજ નહિ એટલે તેવજુ તેને સાંભળતા ચુપજ બેઠા હતા.

ઈનસાફને ખાતર તેવજુ પોતેજી કણુક કરતા હતા કે તે શખ્શ તેવજુ તરફનાં માનને ખાતર ધણો વધારે વખત થોભ્યો હતો; પણ કમનસીબે આ છટકાંમાંથી છુટવા હવે જીજ્ઞાસુ પાસે પુરતી રકમ હતી. નહિ.

"શેઠ, હમણાં તો હું જાઉંય, પણ માફ કરેલું વાદ રાખજો."

તે શખ્શ તે સામા દરવાજા તરફ વળ્યો, પણ તેટલાં તે નાનું રમીંગનું બારણું ઉઘડી ગયું. ને એક મહાતાળ જેવી ઊકરીએ તે ગમગીન ઓરડામાં જાણે ખુશાલીનાં કારણો ફેંકી દીધાં.

"પપા ડીયર—શું તમે મને બોલાવી?" તે ઊકરીએ ધણુજ મીઠા શરોદે પુછી દીધું. તેણીની સુંદરતાપર જક થઇ જતાં માણેકજી તો અર્ધે રસ્તે જાણે ચીટકીજ ગયા.

ખુદલા રંગની ગુલાબી સાડીમાં શોભી રહેલો તેણીનો ઘટમદાર બોલાખી એકરો જાણે જ્ઞેનારને ખુશ કરી નાખતો હતો. તેણીનાં કસબ જેવા શોભીતા બાલનો તે લાંબો ચોટલો તેણીની રાણુકદાર ગરદનપરથી ઉતરી તેણીની છાતીપર માન અને મગફરીથી પડેલો હતો. લાંબાં પાપણો ચપક ચપક ઉંધાડ બંધ થતાં હતાં ને તેની અંદરની તે તપકીરયા દીલજીત આંખોથી. તે ઊકરી ક્યારની તે ગમગીન પીતા તરફ જોતી જવાળ માટે ઓટી થતી ઉભી હતી.

"હા મેં તુને બોલાવેલી, પણ હમણાં તો હું જરા કામમાં છેલ્લે દીકરા, હું તુને પછી મદદશ," તે ઊકરી પીતાનું આ કહેણ સાંભળતાંજ ત્યાંથી નાહડી, ને જીજ્ઞાસુ એકવાર ફરીથી પોતાના વીચારમાં શું ચલાતા ચુપ બેઠા.

પણ એ માણેકજીને શું ફટો આવ્યો હતો ! તે જતો જતો એકદમ અટકી ગયો. જાણે તે ચાલી ગયલી ઊકરીનો ખુબસુરત દેખાવ હજીખી

તેની આંખ આગલથી ખસતોજ નહિ. તે કંઈક ધીમે ધીમે ચાલતો એકવાર ફરીથી જીજ્ઞાસની સામે આવીને ઉભો.

“આપરે છે તે હમણાં જે છોકરી તમારી સાથે વાત કરી ગેઇ તે કાણુ ?”

“તેની સાથે તમુને કંઈજ કામ નથી.” એક વાઘની માફક બરાડ મારતો તે બાપ પુરશીપરથી ઉઠ્યો. “એ બચ્ચાંનું નામ આપરી વચ્ચે હું લેવા દેવાનો નથી.”

“હું ફક્ત પુછુંય કે એ છોકરી કાણુ છે.”

“એ મારી એકજ પુરી માનીતી ને લાડકી દીકરી શીરીન છે. તમે તેથી શું કહેવા માંગેાય ?”

“હું ધારુંય કે જે તમે ચાહશો તો આપરે એક ચોક્કસ સમજીતી પર આવી શકશુ.”

“તારા જેવા ઘરડા માણુસે શુધ ઠેકાણે રાખીને મારી સાથે વાત કરવી જોઈશે, નહિ તો કદાચ હું તારું ખુનખી કરશ,” એકદમ રાતા પીળા થઇ જતાં જીજ્ઞાસ્યે ખુમ પાડી. પણ તે માણુસે બીલ-કુલ દરઘર વગર તદ્દન ઠંડાઇથી તે સામેની પુરશીપર એકવાર પાછી પોતાની જગા લીધી.

“ઉશ્કેરઇ જવાની કંઈ અગત નથી. તમુને હું એક સારો રસ્તો દેખાડવા માંગુચ. તમે તેમ કરશો ?”

“મારે વરે હવે કોઇથી સારો રસ્તો બાકી નથી.”

“જો મારે કહેયે ચાલશો તો આવતી મોટી નામોશી ને આશ્ત્ર-માંથી તમે બચી શકશો.”

“હું તમુને મુદ્દલજ સમજી શકતો નથી. જે કહેવું હોય તે તદ્દન ખુલ્લી રીતે બોલી દેઓ.”

“હું એથે દહાડે તમારી પાસે મારી મુદ્દત રકમ લેવા આવશ, ને તે નહિ તો આ લોડજ તમુને જોહવો પડશે. પણ હવે હું તમુને ખુલ્લું કહી દેકુંય કે એ તમારાં મકાનની મોર્તગેજ રસીત હું તમુને પાછી હવાલે કરુંય, હું તમારો એક પૈનોબી માંગતાર નથી એમ હું ખુલ્લું તમુને લખી આપું.”

“તમે દીવાના થયાય, નહિ તો હું થયોય. તાંહ વગર તો એવો બનાવ કદીખી બને નહિં.”

“તમે જો આહો તો બનાવી શકશો.”

“જહદી બોલો!” જીજ્ઞાસુએ એક બરાડ મારી. હવે પછીનું બોલવું સાંભળવા આતુરતાથી જાણે તેવજીના ડોળાખી નીકલી પડતા હતા.

“એટલું જ કે જો તમારી આ દીકરીને મારી વહુ બનાવો તો હું તમને દરેક મુશ્કેલીમાંથી છુટા કરું.”

“શું ઉંઠઉંઠઉંઠ. ! શું બોલ્યા !” જીજ્ઞાસુનો ચહેરો ચુસ્તારથી લાલચોળ થઇ આવ્યો. “મારી દીકરીને તમારી વહુ બનાઉં ? કદી-કદી નહિ. તમારા જેવા એક બ્યાજખાઉ મારવાડીને ત્યાં મારી દીકરીને આપવા કરતાં હું ભીખારી થઇ જવાનું વધારે પસંદ કરું !”

“એટલી બધી તુડાઇથી બોલવાનું કંઇ કારણ ?”

“હું પોતે દુખી થવરા પણ મારા વાંકની સજ્જમાં મારાં બચ્ચાને દુખી થવા દેવાનો નથી.”

“તમે જરા સાંત થાવો; તમારા મોટા ફાયદાઓ તપાસો. સૌથી પહેલી તો તમારી ખાંટ ને આબરૂને કેવો મોટો ધોકો લાગતાં અટકશે તે વીચાર કરો. કેટલી મોટી રકમ હું છોડી દેવા તૈયાર થયોય તે પાદ કરો. લોકોની નીંદામાંથી બચી જશો. કેટલી ખટપટનો છેડો આપી જશે તે જોવો ને પછી મને જવાબ આપો. તમારી દીકરીનું ખોટું શું થશે ? મારો એકપુરો દીકરો છે; જે બધું માફ છે તે તેનું જ થશે. તમારી દીકરી ત્રણ કરોડની માલિક થશે. હું શું બોલુંય તે તમે સમજેય કે?”

જીજ્ઞાસુએ પહેલવહેલી વખત પોતાની આંખો માણેકજી તરફ ઉંચકી. “તમે એક બહીજ કીમતી મતા માંગોય. તે મારી એકની એક લાડકી દીકરી છે. અરેરે, હું તમારી માંગણી કેવી રીતે કબુલું ?”

“કબુલવી કે નહિ કબુલવી એ તમારી મરજી પર છે.”

“એક જીવની તકસીરને લીધે બીજા જીવને શિક્ષા કરવી એ ખીલકુલ ઇનસાફ નથી. મારાં તકદીરની તકસીર હું જ ખમશ; તેમાં મારાં ગોલાબ જેવાં બચ્ચાંને શું કાંમ સતાવું જોઇએ ?”

આ મગર વાક્યો તરફ માણેકજી કંઈક ઠઠાથી હસ્યો, ને હવે જાણે પોતાનો જવાબ મલી ગયો. ધારતાં તે હવે પોતાનું નાંક મોઢકું રમાશે નુંજતો નુંજતો બહાર નીકળવા ચાલ્યો.

પણ હજુર તો તે સર્પોગનું બારણું ખોલી તે અગાઉ જીજ્ઞાસુએ તેને થોભાવ્યો. “માણેકજી, જરા થોભો. મારી શુંચવણ ધણી વધી જોઈએ, મને કંઈ સુખ પડતું નથી, તમારી સલાહ મેં સાંભલીય; પણ મને તે મારાં ધણ્યાણી ને દીકરીને જણાવવી જોઈએ. મારી દીકરીને એવા મોટા ગારમાં હોમાવવા અગાઉ મને વીચાર કરવાને વરે પુરતો વખત જોઈએ.”

“અલબત્ત, અલબત્ત, તે આપવા હું તૈયાર છું.” આવી હક સુધીની એક ખુબસુરત સુંદરીને પોતાની વહુ કરવાના ખુશ ખ્યાલમાં તે અમસ કંઈક ગેલથી ખોલી પડ્યો. “વીચારને વરે આખા ચાર દહાડા આપ્યા. આજે આતવાર થયો; બેરપતવારે નકકી વીચાર મને સહવારના દશ વાગામાં મલવો જોઈએ.”

“હું તમુંને હમણું કંઈખી ખાત્રી આપી શકતો નથી.”

“સમજે—તમુંને એટલું બધું અણધણ રહેવાનું કામ નથી. મારી તરફ જોઈને તમે મારા દીકરાનો ખ્યાલ ભાવતા ના. તે સારો માણસ છે ને એલ. એમ. એન્ડ એસ. છે. તમે ડા. પેસી શરોફનું નામ તો સમજ્યું હોશે?” તે થોભ્યો પણ જીજ્ઞાસુ ચુપ રહેલા હોવાથી તેણે પાછું ચલાવ્યું.

“તેને મારી પસંદ કીધેલી છોકરી ભાવશે નહિ; તે જરૂર પોતે જોવા માંગશે.”

“તાહરે શું તમે એમ સમજેય કે મારી દીકરીને હું તમારો દીકરો દેખાડવા વગરજ કશું કરશો?”

“અચ્ચીતજ નહિ. બેઉ બચ્ચાંઆએ એકમેકને જોવાં તો જોઈએ;” હવે તે સહેજ વધારે નજદીક આવ્યો, “બેરપતવારે તમારો ખુશીના જવાબ મલતાંજ હું શુકરવારે મારા દીકરાને તમારી મુઝાકાતે મોકલશ. મેહર-ખાની કરીને તમે તેને એક તોડાની ચીડી મોકલજો; પણ જીજ્ઞાસુ

મારું કહેલું એટલું યાદ રાખજે કે આપરા વચ્ચે આંધ્ર થયેલી ગોઠ-વણુ તેને બાળુવા દેતા ના. મારો દીકરો પૈસાની લેવડદેવડનાં પેટામાં થયેલાં એવાં સાંટાંને કદી કબુલ રાખવાનો નથી. તમે એ બેઉ બચ્ચાં-એને મલવા દેજે ને મારી ખાત્રો છે કે કુદરતી રીતે તે તેણીને પસંદ કરશે. સાહેબજી, ખુદા મદદ કરે. ”

માણેકજી હવે જીજીમાઈ તરફથી કંઈ ખી આવજેમાવજે લીધા વગર સરભોગ બહાર નીકળી ગયો.

• ઇનશાનો પોતાની મતલબને ખાતર તરેહવાર બાજુઆ રચે પણ ખુદાની મરજી વગર કોઈ ચીજ બનતી નથી. જે બન્યું તેના જાંખોખી ખ્યાલ જે જીજીમાઈને હતો તો તેવણુ હજારવાર તેની પર વીચાર કરતે !

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૬ મું.

“છોકરી, મારી તરફ દયાથી જો. મારી જીંદગી નીશફળ નીવડીય, તું તેને પાછી ઉઘાડી આપા!”

ખુરશેદ યઝ્દ અસ્ત પામવાનો વખત નજદીક આવ્યો હતો. પંખે-રાંઆ માલામાં જવાની તૈયારી કરી રહ્યાં હતાં. કાલાખાની ફરીઆ પારતી રેતીમાં જે જુવાન જીવો ક્યારનાં રાઈડીંગની મજાદ લઈ રહ્યાં હતા ને હવે તે લોક થાકેલાં હોય તેમ ધીમે ધીમે તે અશ્વરાફ જન-વરોની પીઠપર તે ઠંડી પવનની લેહડી લેતાં લેહર કરવા લાગ્યાં.

“શીરીન, જે તારી મરજી હોય તો આપરે ઉતરીને થોડો વાર આ નરમ રેતીમાં આશાયસ લઈએ,” દાદી-હાઉસના વારસે માંગી લેતાં પુછ્યું.

“હા તું જરા થાકેલો લાગેય,” તે ઝડપથી પોતાની ચંચળ ઘોડીપરથી ઉતરી પડી ને બીજી પાંચ મીનીટમાં તો તે બેઉ જીવો તે સામેના કુદરતી દેખાવપર વખાણથી જોતાં ચુપ બેઠાં. જે ખરૂંજ બોલ્યે તો શીરીનનું બધું ધ્યાન તે કુદરતના બનુપર ચીટકી ગયલું હતું, પણ તે જવાન તો તે પાસે બેઠેલી રૂપસુંદરીને એક ચીતે જોતો બેઠો હતો.

“શીરીન, હું જે આજે તુંને થાકેલો લાગ્યું તે કશાંથી નહિ પણ ભેળનાં બારથી છે.”

“મરે વલી એ શું ઠાંમ ? અખમ રહ્યા ખાઓય, પીઓય, પહેરોય, ઓઢોય, ફરોય, હરોય ને વતી બાર શાંનો થયો ? હું નહિ ધારતી કે ‘દાદી-હાઉસ’ના વારેસને કશાંનીખી વાણુ હોય ! દરેક જણાં તમારી અદેખાઇ કરેય ને તમે રડતા ચણાવાલાની કાંની રોલરા શાના રડોય ?”

તે ગાલમાં ખાઢા પાડી હસતી છોકરી તરફ તે જવાને કંઈક ફજેત જેવો અમને જોયા કીધું.

“તારું બાલયું તદન ખરૂં છે. હું એમ તુંને સુખી દેખાઉંય; પણ શીરીન, હું એક સુખી માણસ નથી. હું એક ઓક્સ દરેદથી દુખી છઉં. તું મારું એ દુખ સારું કરશે ?”

“હું કંઈ દોકતર બોકતર છઉં ? આપરા ડોઠ મારીનને તમારું દુખ જણાવો. તેવણુ ઘણા દુશ્વર છે.”

“નહિ, એવા મારીનોની મને અગત નથી. મારો દોકતર તુંજ થા, તારેથીજ તે મારું દુખ સારું થશે.”

“જા જા, એમ કાંગેલો કુમલો ના થા. ઓવારું દુખ શાંતું ને દરદ શાંતું ?”

સમજ શીરીન, જે પળે મેં તુંને પહેલવહેલી ‘દાદી-હાઉસ’માં જોઇ તે પહેલીજ પળથી હું તારીપર મારો જીવ આપતો થયોય. મને ભવીશ્યના ખેતાખની દરકાર નથી, દોલતની પરવા નથી, હું કંઈખી વધારે માંગતો નથી. જસ તું મને કયુલ કર ને મારી ભવીશ્યની લેડી હોલંગ જન, તો મારા જેવું સુખી ખીણું કાઢજ નહિ. છોકરી, તોજ મને મારી જીંદગી વહાલી, તોજ હું જીવી શકું. મને હા કહે; તેજ એક શખ્દ સાંભલવા હું આતુર છઉં.”

“બહેરામ, તમે મને તદન ગુંચવાવી નાંખીય. મેં કદીખી તમારી તરફથી એવા સવાલની આશા રાખેલી નહિ. હું તમને કંઈખી જવાબ આપી શકતી નથી.”

“હું તુંને વખત આપુંચ. પણ વીચાર કરવાનીખી તુંને અમતજ શું છે?” તેણે પોતાનું રીસ્ત વાંચ તપાસ્યું, “શીરીન હું તુંને આખી દસ મીનીટ આપુંચ.”

તે ગોલાખી છોકરી તે અસ્ત પામતા સુરજ તરફ એકકી ટગરે નેઘ રહી હતી. તેણીના વીચારો વગર અટકવે આગમ વધ્યા. પ્યાર શું ચીજ છે તે હજુર સુધી કદી તેણે જાણ્યું નથી. માતપીતાના બાડમાં પુર મોજ મગ્નહમાં તેણી બેસીકર એક પંખેરાંની જીંદગીએ જીવતી હતી; ને આ જવાન તેણીને કેવા કેવા ભારી વાક્યો પુછતો હતો? તેણી કંઈક કંટલાઈ. હવે તેણીના વીચારો આગમ વધ્યા. આ એક ઝલકતાં જવીસ્યનો, સારા શોભીતા દેખાવનો, મોટી મીતી ધરાવતો જવાન હતો. કંઈ ખામી જેવું તો તેણીની નજરે દેખાતું હતુંજ નહિ, તો શાને વરે તેણી તેને ના કહે? પણ તેજ પળે તે કમકમી.

“કદી નહિ—મને કદીખી તેને વરે એવો વીચાર આયોજ નથી; હું એને પરણી શકુંજ નહિ.”

“હું ધારુંચ કે દસ મીનીટ પુરી થઈચ.”

“તોખી મારો જવાબ તો તેજ છે.”

“છોકરી, મારી તરફ દયાથી જો. મારી જીંદગી તદન નીશ્ફળ ગેમ્ચ; તું તેને પાછી ઉચકી શકશે. હું તારી આગમ કંઈખી વધારે ખુલાસો કરી શકતો નથી. પણ હું જો કુન્યાનો એક તદન રદ માણસ હોઉં તોખી તારે વરે મારા દીલમાં તદન પવીત્ર, માનભરેલો, સાચો જોશવર પ્યાર દોડેચ, એમ ખત્રી રાખજો.” તેનો અવાજ દુખનાં બોજથી એવો ધ્રુજતો હતો કે તે સમજીને તે છોકરી ખરે-ખર બીહમી.

“બેહરામ મહેરબાની કરીને મને અહિથી લઈ જાવ. પપા વાર જોતા હોશે.”

“પણ મારો જવાબ ?”

“નાખી નહિ ને હાખી નહિ; હું કંઈખી કદી શકતી નથી. મને હમણાં માફ કરો. હું એને વરે બરાબર વીચાર કરશે.”

“ અસ. એટલો સધ્યારો મારેવરે ધણો છે; થેંક્યું”. તેણે તેણીને હાથ પકડી ઉઠાડી ને થોડા વારમાં તો તે એકે સ્વારો ઘેર તરફ રવાના થયાં.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૭ મું.

“ અરે ખુદા, શું તમે મારા અચ્ચાને લેયવા કબુલ થયાંય

ફક્ત થોડોજ વખત જીજીભાઈ બતાજી માણેકજીના જવા પછી એકલા પડ્યા. પીરોજબાઈ એક પ્રીતીવંતાં ધણીયાણી હતી. તેવણુ પોતાના ધણીની કબસ હાલત બરાબર જાણતાં હોવાથી તે માંબનાર શખસ ગયા બરાબર તે ગમગીન ભરથારની સામે જઈને ઉભાં. તેવણુને તેજલપર માથું નાખી પડેલા જોતાંજ તે બાનુનું નરમ દીઠ દુરી મયું. તેવણુને તેવણે કાલજીની જમાડયા.

“ શું છે જીજીભાઈ, વરી કંઈ પેસો બધી ગીયો કે શું ? ” ને આ દીલસોજી ભરેલા અવાજની અસરથી તેવણે માથુ ઉચકયું.

અરેરે, એકવારની તે બહાદુર આંખોમાંથી આંજો આંસુની ધારો વહેતી હતી. પચીસ વરસની પરણેલી જીંદગીમાં ધણીની વાર આ ધણીને બળાપો કે દલગીરી દેખાડતાં તે ધણીયાણીએ જોયા હતા, પણ જીજીભાઈનાં ચહેરાપરથી આંશુઓ એક જાતની નવાઇજ હતી.

મોટાં દુખથી તે બાનુએ તે ગબડી પડતાં આંશુઓ પોતાના રૂમાલે પ્યારથી નુકી નાંખ્યાં. “ મારા સમ, મને કેહો જીજી, આંજો તમે એમ એટલા નાંદીમત કેમ બન્યાંય. હું એ વાત જાણું નહિ તાંહસુધી એક પાણીના ગોટળી મળવાની નથી.”

“ તુંને તે જાણવુંજ નેહશે. હું તુંને તે જણાવવાનોજ છેઉં. ” જરા એસ, હું તુંને સમજાઉં. ” તેવણે તે પાસેનીજ ખુરશીપર જમા લઈ લીધી ને તે દુખી ધણી તરફ આતુરતાથી જોવા લાગ્યાં.

“ આપણં નથીએ ધણાં ટુક વખતની મજાદ બતાવી આપુને મોટાં દુઃખમાં ને નીરાસીમાં ફાલી દીધાંય.”

“ આવાયું રે દુખ ને નીરાસીપરથી ! ”

“તાહરે પીરોજ, તું શું સમજવા યોગીય ? તું શું એમ સમજેય કે રહેતે ચહેરે હું તુને કંઈ ખુશીની ખબર કહેવાનો છેલ્લો ? મારી ઉંઘી ખુધીએ મને ઘેરયોય. હું એક હારેલો માણસ છેલ્લો. થોડું થોડું કરીને આંધ માણેકણ શરોદને મેં બધું મોરગેજ મુકી દીધુંય. મુદત લખેશી કરતાં તે વધારે થોભ્યોય. મુદદલ આપવાનું મારી પાસે હમણાં કંઈજ નથી. પીરોજ હું તુને ખુદલું કેહુંય કે બધા ખાલી ભરમ છે. મારી પાસે હમણાં સીલકમાં એક પાનસો રૂપાળી નથી.”

“અલા જોઇ, તમે ના ફકર કરો; મને પૈસા વ્હાલા નથી, તમારી તનહરોસ્તી હોશે તો મારે મનથી બધું છે.”

“તનહરોસ્તીને શું આગ લગાડેય? આખર જવાનો વખત આયોય.”

“તે કેમ ?”

“માણેકણ હવે થોભતો નથી”

“હું તેવણને સમજાવસ. તેવણ પારસી હમજાત છે, એટલે દયા રહેવીજ જોઈએ.”

“તું મારો કેસ બરાબર સમજી શકતી નથી. તે બીજા મહિને દહાડોબી થોભે પણ પંચોતેર હજાર રૂપો હું લાંક કીયા ચુલામાંથી?”

“તમે ના શીકર કરો. મારા બધા દાગીનાં હું હમણાં તમારી આગલ લાવીને મુકુંય. તે તમે વાપરી નાખો. તમારી શ્રાંતી આગલ તેની શું બીસાદ છે. મારા ઘણી, તે દાગીના પહેર્યાથી મને જેટલી ખુશાલી નહિ લાગશે, તેટલી તમારો ખુશાલ ને હસ્તો ચહેરો જોવાથી મને મોટું સુખ મલશે.”

આંધ હેતવંતી, પ્રીતીવંતી ઘણીયાણી તરફ તે બરથારે જોવાની હિમત વગીક કીધી નહિ.

“પીરોજ, પીરોજ, હું તારાં વ્હાબને બીલકુલ લાયક નથી. મને એક વખતે ઘણી તાકીદની અગત હોવાથી મેં તારાં ઝવેરાતોબી એજ માણસને ગીરવી મુક્યાંય.” તે બાનુનો જીવ ફરી આવ્યો હોય તેમ લાગું. તેણીનાં ગળાંમાં કાંચકા બંધાઈ ગયું; પણ બીજા પળે તેવણે હુશ્યારીથી આંખો ખોલી. “સોડજ, ઝવેરાત, ફરનીચર બધું શું પંચોતેર હજારમાં ?”

“ફક્ત પહેલો હપતો ઈટલા એ માંગેય. પછી વ્યાજ પર એ ખાતી રહેશે.”

“ઓ જીજી, તમે આંધ શું કીધું ?”

“હા, એને મને ચાર દહાડાનો વખત આપ્યોય. એથે દહાડે આંધ આપસં આપઘાડાનો બનાજી લોડજ, તેની તમામ ચીજો સાથે આપુને છોડી જવો પડશે. એ બધું તેનું થઈ જશે. પીરાજ, તું તેને વરે તૈયાર છે ?”

“એ મારી ઘણી બહાલી ચીજ છે, જે મને મારા જીવ કરતાં બહાલી છે ! શું બીજો કંઈ બી રસ્તો નથી ?”

“એક રસ્તો છે.”

“તો જરૂર આપુને તે રસ્તો લેવો જોઈએ.”

“મને બીજક છે કે તે તુંને પસંદ પડશે નહિ.”

“ઓલો, આપરે તે પર વીચાર કરશું.”

“મારી શીરીન, મારું બચ્ચું, મને મારા જીવ કરતાં બહાલું છે.”

“ઓ માય, તમે મારી શીરીનનું શું કરવા માંગોય ? જીજી, આય દુન્યામાં મને ત્રણ ચીજ પ્યારી છે, તેના વગર હું જીવી શકવાની નથી—આપર, ઘણી અને બચ્ચું. એ ત્રણ તો મારી દોલત છે.”

“તું બીજ ના. મારી વાત શાંતીથી સમજ લે, પછી મને તારી મદદ આપ. એ માણેકજી બેઠેલો હતો ને શીરીન અહિ આવી લાગી. એ મને એથે દહાડે લોડજની બહાર કહાડવા માગતોતો, તે વીચાર એણે તરતજ ફેરવી નાંખ્યો. મારી આગલ પાછો બેઠો ને મને સમજાવ્યો કે જે મારી શીરીનને હું એની વહુ કરું તો એ આપર બધું કરજ માફ કરે. પછી એક પૈબી એ આપરા પાસે માગી શકે નહિ.”

“ઓ ખુદા, શું તમે મારાં બચ્ચાંને વેચવા કબુલ થયાય ?”

“હું હજુર કબુલ થયો નથી. મેં તારી મરજી પુછવાનો વખત માંગ્યોય !”

તે માતાની આંખો બીજાક ગઈ. આવાં ખુબસુરત બચ્ચાંને વરે તેણીની છાતીમાં ઘણી ઘણી મોટી આશાઓ રચાયેલી હતી ને આંધ શું

ગજબા ! પોતાનાં કીસમતપર એ ચાર કડવા શાખુન તેવણુ બડબડ્યાં, ને બીજાં આખો પા કલાક તે ઘણી ઘણીયાણીની આંત ગમગીન ચુપકીદીમાં પસાર થઇ ગીયો.

“તમે એ ગોઠવણમાં ખુશ છેઓ કે ?” તેણીએ ધીમેથી પુછ્યું.

“ખુશ ? તે કેમ બને ! પણ પીરોજ, એટલું યાદ રાખજે કે તે માણસ પ્રાસે પૈસા ખુબ છે. દોલતે તો આપરી શીરીન પુર થશે. થોડી ને ઘણી ત્રણ કરોડની દોલતમાં એ માણેકજી દુખેલો છે.”

• “અરે તમેથી શું ? એ કેવા માણસની વહુ થવાની છે તે તા તમે જરા ખ્યાલ કરો.”

“હા તેટલાનેજ વરે હું પોતેથી દલગીર છેઉં; પણ વીચાર કર, આપરે એ બચ્ચાંને કોઇથી રીતે દુખમાં નથી નાંખતાં એવી એક નજીવી ચીજ તું કબુલ નહિ કરશે તો આપરી આંટ આપડંતો નાશ થશે ને નામોશીમાં ફુળી મરશું.” તે અહસ્યનો ધ્રુજતો હતો, તે લઠડતા અવાજનું દુખથી બોલાયલું સાંભલતાં પીરોજખાઇનું દીલ ફરીથી પીગળ્યું.

“તમે બરાપો ના કરતા. હું એ બચ્ચાંને બરાબર સમજાવશ.”

“તું એને સમજાવજે કે આપરે કંઈ એને દુખમાં નથી નાંખતાં—પણ પીરોજ, જે એ છોકરી નહિજ સમજશે તો ?”

“નહિ શું સમજે ? એને કબુલ કરવુંજ જોઇશે.” તે માતા ઘણી તરફની શીદાગીરીમાં ઘણી મક્કમતાથી બોલતી હવે ઉભી થઈ. “બધાનાં સુખ તરફ એને જોવુંજ જોઇએ. જે મારી એકલીનો કંઈ લાભ હોતે તો હું આપ પગલુ બયાં અગાઉે ઘણા લાંબા વીચાર કરતે—પણ—પણ—તમારી આબરૂની વાત છે, તો હું મારાં બચ્ચાંપર જખરી કરશ. તમે શીકર ના કરો. બેસ્પતવારે સારોજ જવાબ મોકલવાની આપરે કોશેશ કરશું.” ઘણી મોટી હીમત આપી તે ઘણીયાણી બહાર નીકલી. અરેરે બહારની દુન્યાની નજરમાંડતો તે સુખી ને ધનવાન અહસ્ય આજે પોતાનાં ખાનગી એરિડામાં બીચર્યની ચીંતામાં આંસુઓ ખેરવતો બેઠો હતો !

અચ્ચીત બહારના ઠાઠમાઠ ને બપકાસપકા નીચેનાં એવા ઠંગાલ
જીવડાઓ કરતાં એક ગરીબ પણ સંતોશી જીવ કેટલો સુખી કેહવાય ?

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૮ મું.

માતાની માંગણી

શીરીન આજે ઘણીજ ગંભીર એહરે પલંગપરથી ઉઠી. “તેણીના
જીવ હાલતુરત જાણે એવેનજ રહેતો હતો. ‘દાદી-હાઉસ’ના તે જીવાન
વારસની છેલ્લી મુલાકાત પછી તે ઘણું કરીને તેની સામે થતીજ નહિ.
તેણી ફરીફરીથી તે લંબાણુ વીચારોના રોડાયલીજ રહેતી. હજીખી તે
પોતાનાં મનને ચીપીચીપીને પુછતી હતી કે એવા એક ખુશસુરત,
માણેતુજર, ખેતાખવાળો, પ્રીતીવાલો ધણી લેવા તેણીનું દીક્રા તાને વરે
આંચકી ખાતું હશે ? તે આવતો તો તેણી ખુશ થતી, તેનાં ટાહેલાં સાંભ-
લવામાં તે મોજ માનતી, તેનું હસવું જોવા તે આતુર રહેતી, તેની હાજરી
તેને ખુશીજ રાખતી હતી. પણ તોખી——તોખી લગનનું નામ આવ્યું
કે બસ કુદરતી તેણી તેનેથી દુર રહેવા ઇચ્છતી હતી, તે વાતજ અંધ
કરવા માંગતી હતી. કોરી સીપ કરી, કપડાં પહેરી તે લો-ચેરપર બેસીને
ક્યારની એજ વીચારમાં મશ્ગુલ હતી. તેટલાં

આયા લુશી આવીને સામે ઉભી, “મોટાંમાઠ, નીચત્રા ખંડમાં
તમ્મને બોલાવેચ. તેવણુ તમારે વરે ખોટી થાયચ.”

તેણી દોડી, કાઠ દહાડે નહિ ને આજે એટલી સક્રારે બોલાવી
મંગાવવાનું શું કારણુ હશે ? તેણી દોડી. તે નન્મ ગાદીની ખુરશીપર
પીરોજબાઠ કંધક ઉતરેલે એહરે તે અચ્ચાંની વાર જોતાં બેઠેલા હતા.

તે છાકરીએ તે માતાનાં મહેરાપર વાંકી વસી એક ઉંડી લાગ-
ણીની ‘કીસ’ લઈ લીધી, “કેમ મમા ડીવર, કંધ આજે ફલગીર જેવાં
લાગોચ. શું છે ?”

“શીરીન હું તારી સાથે કંઈ વાત કરવા માંગુચ. જરા મારી
પાસે બેસ.” તેણી એકખી બોલ વગર બેઠી, “તું મને દલગીર કહેચ
પણ હું તો તુંને આજે એક ઘણી ખુશીની ખબર જણાવવા માંગુચ.”

સુધારતું મન આવળ્યામાં તેમ તે જવાન વારસનીજ વાત આજે તે માતા કરતી હશે તેના ખ્યાલમાં શીરીન વધારે ગુચવાઈ ગઈ, અને જો મમા પુછે તો શું જવાબ આપવો તેનાં ગુચવાઈમાં તે પડી.

“જેની દીકરા, આજે અમે તારે વરે એક છોકરો શોધી કહાડ્યોય.”

હા વાત તો ખાસી તેજ આવી ! પણ તેણીના રાતા જણ્યા હો-
શોની મક્કમતા જેતાં તુરતજ લાગતું હતું કે તેણી તે માતાને તે જવાન વારસને વરે ખુલ્લું ના કહેવાનાજ વીચાર પર આવી હતી.

“દીકરા, તું હવે મોટી થઈ, ને તારા પપાનો વીચાર છે કે તુંને હવે સારે સાસરે મોકલવી.”

સારે સાસરે ખોલતાં તે જાનુનાં ગળાંમાંથી એક મોટું દુખનું ડચકું નીકળી ગયું, પણ મન મક્કમ રાખી તેવણે વાત આગલ ચલ્લવી.

શીરીન, એક ધણેજ સધર ઠેકાણે અમે તુંને મોકલવા માંગ્યેય. બોલ દીકરા, અમે કોઈ સારો છોકરો તુંને જતાવ્યે તો તુંને તે કબુલ છેની?

એમ મુગી ના રહે, મને જવાબ આપ, દીકરા. અમે તારાં સારાંમાં જઈએ. એક લખોપતી નહિ પણ કરોડપતીને ઘેરથી તારું માથું આપુંય. દોલત આજે દુન્યામાં સઠિથી મુખ્ય ને મોટી ચીજ છે.”

તે છોકરી હજુરખી જમીનને ટીકતી ચુપજ હતી. હજુર તે માતા ફક્ત દીખાચોજ ક્યાં કરતી હતી, પણ જે નામ જણુવા તે મામતી હતી તે હજી ખુશી રીતે બોલાયું હતું નહિ.

“શીરીન, પેલા માણેકજી શરોફ છેની તેવણે પોતાના દીકરાને તારા હાથની માંગણી કીધીય.”

“આ માય—એ તમે શું બોલોયા!” તે છોકરી એક ખુમ સાથે ઉછળીને ઉભી થઈ.

“હા દીકરા, પણ એમાં એટલું બધું ચોંકવાનું શું છે ? શરોફનું ખાનદાન સારું છે. થોડા ને ઘણા ત્રણ કરોડની દોલત છે”.

“મમા—મમા—દોલત, દોલત શું કરોય ? મેં તે કીર્તિ માણસને જોયાય. આપરા કાવલા કરતાંખી તે બદલ દેખાવનો માણસ છે.” આંખ દુખની ધ્રુજણીથી બોલાવલા વાક્યોને કબુલ કરવા છતાંખી તે માતા સેહજ ઉપકારી ફરડી.

“જા, જા એમ બેલાં નાં કહાડ. કાવસો શાએ થયો— બાબા બાબા માણસોને પૈસા આપીને ઉભો રહેનારો! સારા સારા માણસોના બરમે હાથમાં બંધને ફરનારો—એને છે શું?”

“મમા—એવણુ મને બીદક લાગે તેવા છે. તપકીરનો રૂમાલ ને મેલી ડગલી, ધાખાંની પાઘડી! આ માય, મને કમકમાટ લાગેચ.”

“બસ બસ એમ ચીખી ના થા, તેની સાથે તુંને કામ શું છે? તેનાં દીકરા તરફ આપુને તો જોવાનું છે.”

“કદી નહી—એમ બની શકશેજ નહિ. એવા એક માણસની વહુ થવા કરતાં હું મરવાનું પસંદ કરશ.”

તે ડચકાં ખાતી છોકરી ખાતર તે માતાએ પા કલાક ચુપકીદીમાંજ ગાળી કહાડયો.

વાત પડતી મુકાય તેમ તો હતીજ નહિ. કામખી રીતે તેણીને મનાવવાનીજ હતી, એટલે તે માતાએ તેણીનો કસખી બાલનો ચોટલો સરખો કીધો, તે રેશમ જેવા બાલપર માયાથી હાથ ફેરવ્યો ન તેણીના રૂપેરી કપાલપર મહોત્તરથી એક કીસ લીધી.

“મારાં બચ્ચાં, તુંને અમે એવો લાડ ને સુખ બતાવ્યું કે હવે તેનો બદલો અમુને દેખાડવાની તારી વારી આવીચ. તારા પપાનો ને મારો શખુત આય વખતે રાખવાની તારી ફરજ છે.”

“મમા તમે એમ કહોય કે તમે દેખાડેલે ઠંકાણે મારે પરણી બેસવું?”

“અમે તુંને તે છોકરો દેખાડશું, તેનેખી તુંને જોવી જોઈશે; પણ અમે ઇચ્છીએચ કે તમે બેડે જણાં ગોઠવઘને અમુને સુખી કરો.”

“ખરું કેહ્યું કે આજે તમારો એકખી બોલ મારા ભેળમાં સહેલાઈથી ઉતરી શકતો નથી. અમે ગોઠવઘને તમુ લોકને સુખી કર્યે કે અમે સુખી થવા બેઉ ગોઠવઘએ?” આય છોકરીની ખરી ચતુરછથી વાજખી બોલાવું સાંભળી તે વૃદ્ધ માતાએ પોતાની હાલતપર હોથ પીરયા. તેવણુ ખરાં દીવની ઇચ્છના હતાં કે જેમ જલ્દી તે છોકરી માની જાય તો સાર. “હું એવા માણસનાં દીકરા સાથે પણવાની નથી.”

આપ જવાબ જાણે સેવકનો હોય તેમ તેજલ પરથી એક ચોપડી લઇ તે હવે તેનાં પાણી ફેરવવા મંડી.

“દીકરા, મારી વાતપર ધ્યાન આપ ! કંઈ ફરેક બાપ જેવાજ બેટા થતા નથી. તુંને અમે સુખીજ કરવા માંગ્યેય એમ તારા દીલમાં તું ખાતરી રાખ !”

“તમે લોકો જો મને સુખીજ જેવા માંગતા હોવો તો મને એવા માણસને ઘેરે નાં આપો. મમા, એ બાબદમાં મારી ખુશી પહેલી જોઈશે.”

• “કાંઈખી રીતે શીરીન તુંને એ સાંટું ગોઠવવુંજ પડશે.”

“ગોઠવવુંજ પડશે, એટલે ? તમે લોકો જો મને પાલતાં થાકી ગીયાં હોવો તો હું મારું પુરું કરશું, પણ છાંદગીનો સાથી તો મારા મનપસંદનોજ લેવશ.”ને અહિં તે છોકરી બેઅખત્યાર આંસુ પાડવા લાગી.

“શીરીન અત્યાર અમાઉનું કાંઈ તારા મનમાં છે?”

“હું હમણાં પુરતી સુખી છઉં. મને હમણાં એવી કાંઈખી ચીજમાં પડવુંજ નથી. જ્યારેખી મારી મરજી પડશે ત્યારે મમા હું તમુને પહેલાં જણાવશ.”

“જરાકે થોભ— ઉતાવળી ના થા.”

“નહિ મમા, હું તમુને મારો જવાબ આપી ચુકીય. મને મારા ચોરડામા જવા દેઓ.”

“મારી થોડી વાત અધુરી છે, તે સાંભલ. અહિં મારી પાસે આતીને બેસ” તે છોકરી કંઈક થોભરામાં તે માતાને તાબે થતાં પાસે આવી ને બેઠી. “તું મને જાહેરે બોલવાની ફરજજ પાડેય તો સમજ. અમે લોક હમણાં મોટી મુશ્કેલીમાં આવી ગીયાંય ને આય તારા ‘હા’ના જવાબપરજ અમારો બધો આધાર ટકેલો છે. મારા દીકરા, કમનસીબે તારા પપાને ઉંધું સુજ્યું ને પોતાની બધી દોલત આંચ માણસના હાથમાં ગુમાવી દીધીય. આંચ આપરો લોડખી તેની તમામ ચીજો ને મારાં જરજરેરાત સુધાં એ માણેકજીના કરજમાં ફુખી ગીયોય. કાલે એ તારા પપાને મલવા આવી ગીયો તાહરે બોલ્યો કે બેસ્પતવારે સહવારે અહિંથી દીલપરનાં કપડાં સાથે એ આપુને બહાર કહાડશે. નહિં તો આખી મુદદલ રકમ બરપાઇ કરી દેવી, દીકરા, હમણા તારા બાવા પાસે

એકમાં કાંઈ છે તો એની મુદ્દલ કાંઈ ભરે? પણ તેટલાં તું તારા પપાને કંઈ પુછતી તાંહ જઈ લાગી ને માણેકજીએ તુંને જોયા બરાબર તારા પપા આગલ ખુલ્લાં દીલે કહી દીધું કે તુંને તેવણના દીકરા સાથે પરણાવવામાં આવે તો તેવણ આપણે બધું કરજ પૈએ પૈ માફ કરે ન જો આપણે છે તે બધું જેમનું તેમ આપણે જ રહ. દીકરા, હવે તું વીચાર કર કે તારી એક 'ના' થી આપુને બધું છોડીને, બીજારી અવતારે અહિંથી બહાર નીકળવું પડશે. બધી આપરી આખર-આપ દાદાનું નામ બધુ ધુલમાં મલેય."

"તાહરે તો મમા, તમે મને સુખી કરવાની મોટી મોટી વાતો શું કરવા બોલોય? એમજ બોલો કે તમારા લોકની એક મોટી ભુલનું પરીણામ ધાંકવા મને એ માણસ સાથે પરણવું જ જોઈએ." તે છોકરી કંઈક ઉશ્કેરાઈને બોલી.

"નહિ સાંભલ. મારે ખાતર શાંત થા. મેં તુંને એમ કહ્યું નથી કે તેને જોયા વગરજ તું મને કબુલ થઈ જા. દીકરા, હું તેને તારી સાંખે લાવીને ઉભો કરું. જો તુને તે પસંદ પડે તોજ હા કહેજે. પણ અમે તો તે દાદગાર દાવર પાસે હાથ જોડ્યેય કે કાંઈથી રીતે તમે એક જણાં એકમેકને પસંદ કરો!"

હવે ધણી હજ થઈ ચુકી હતી. પીરોજખાનની તકાવી રાખેલી હિમત ખુરી ગઈ હતી. તે મુશ્કેલીમાં પડેલા બરથારની ચીંતામાં તેવણનું દીલ લથડી જતું હતું. પોતાપરનાં દુખ માટે તેવણને દરકાર હતીજ નહિ; પણ જીજ્ઞાસ તરફની અથાગ પ્રીતિમાં તેવણ પોતે જાણે ના-હિમત બની ગયા હતાં.

તે બીણી આંખનો પ્રીતિવંતો ચહેરો શરીરને એક પણ જોયા કીધો. જો માણસ સાથે જનમ લેવાનો હતો, તેને તો હજુર તેણીએ જોયા હતા નહિ; ને જો તે પસંદ પડે તોજ તેને કબુલવાની ઉદાર માંગણી છતાં તેણીએ તે ધરડાં માતપીતા તરફ તે લોકની મુશ્કેલીમાં એટલું સખત થવું નહિ જોઈએ. એ તે છોકરીનો સૌથી પહેલો વીચાર હતો. આખી જીંદગી તમામ સુખ ને લાડમાં ઉધારનાર તે પ્રીતિવંતાં માત પીતાને એકદમ બીજારી કરી નાખવા કરતાં શું એવો એક સસરો તેણી

કબુલ નહિ કરી શકે ? તેણીએ સાફ ધસીને ‘ના’ કહેવામાં ખરેખર ઘણું ઘાટકી પગલું લીધું હતું, તે છોકરીનાં દોલમાં હવે કંઈક દયાના થોડા તે માતપીતાને માટે વાગવા લાગ્યા.

“દીકરા, તારા જવાબપરજ તારા પપાનું સુખદુખ લટકેલું છે. ને તારા પપા ખુશી તોજ હું સુખી એ તો તું બરાબર જાણેય.” તેણીને કંઈક નરમ થયતી જોતાં પીરોજબાઈએ આગલ ચલાવ્યું. “તું જો હા કહે તો આપરે તેને બેરપતવારે દીનરપર બોલાવ્યે; ને તે પછી તારું કાંમ એટલુંજ કે જેમ બને તેમ તેને તારી તરફ ખેંચી રાખવો. દીકરા, મારી ખાતરી છે કે તે જરૂરજ થોડા વખતમા તારા હાથની માંગણી કરશે.”

“મમા ડીયર, તમે દુખી ના થાવો; તેવણને બોલાવો, હું તમુ લોકને સુખી જોવાની મારી બનતી કાશેશ કરશ; પણ મને કહી રાખો કે જો તેવણ મને પસંદ નહિ પડે તો મારે શું કરવું ?” તેણીની આંધ શીકર-પર તે માતાએ દુખથી તેણી તરફ જોયા કીધું.

“ઓ મમા, તમે તો મારી તરફ જાણે એવી રીતે જોવાય કે કાઠખી રીતે મારે. તેને પસંદ કરવોજ જોઈશે. બોલો મમા, શું એમજ તમારી મરજી છે ?”

“દીકરા, હું કંઈખી બોલી શક્તી નથી. હું ખુદા પાસે ચાહું એ કે જો કશાંને ખાતર નહિ તો તારા પપાને ખાતર તે સાહેબ તું ને ક બુધ્ધી બક્ષે ને તારી આંખે તે એક પસંદ પડતો ધણી નીકલે.” ને નક્કી થયલાં સેવટપર કંઈક ટચુકા કરતી તે છોકરી બીણી આંખોએ ત્યાંથી બહાર નીકલી.

—:૦:—

મકરણ રહ મુ.

વીકાની ‘મહાબાખતાર.’

‘દાદી-હાઉસેનો’ જુવાન વારસ પોતાની પોખાલ ડેસ્કની ઉપર એક શહેનશાહના રાખથી બેઠેલો હતો. તેનાં બેજાંમાંથી લખો તરંગો પસાર થતા હતા ને તેને રરતો આપવા તેણે તે હાથમાંની

ચોપડીમાંજ ડોકું ખોસેલુ રાખી મુક્યું, પણ સામે ઉભેલો વીકા તે ખરેખર ધુજતો હતો. કાંઈ દહાડો નહિ ને આજે શેઠે તેને તાબડોતોબ ખોલાવી મંગાવ્યો હતો એટલે તેનાં પેટમાં આજે કંલેજીજ હતી નહિ.

“વીકા, કેમ તું આવ્યો કે ?”

“હા સાહેબ, ક્યારનો આવ્યોય,” એ ત્રણ વાર ખંખાર માર્યા છતાં શેઠે તેની હસ્તી સાંભલીજ નહિ તેથી પાકી જતાં તે બોલો પડ્યો.

“વારું, હું આજે તુને કંઈ કહેવા માંગુંય.”

“બોલો સાહેબ.”

“મને ખબર કહાડતાં માલમ પડ્યુંય કે તું અમારા કુટુંબમાં આજે પચ્ચીસ વરસ થયાં કામ કરેય, ને તેથી તેની હું હવે કદર પીછાણવા માંગુંય.”

“મોટી મહેરબાની સાહેબ,” વીકાનો શીકો ચહેરો હવે કંઈ પ્રશાલીથી ખીલી રહ્યો.

“મારો વીચાર તુને કંઈક પેનશન આપવાનો છે !”

“સાહેબને શું હવે મારી ચાકરીની અગત નથી ?”

“હું તે તુંને સમજાઉંય. મેં હમણાં સાંતાકુઝમાં એક નવું ઘેર લીધુંય. તે એટલે દુર આયુંય કે હું તે પર મારી નજર રાખી શકતો નથી. હું તુને દર મહિને સો રૂપ્યાનું લવાજમ આપશ. તારે તાંહજ રહેવું ને તે ઘેરની આસપાસ બાગ બગીચો બનાવવામાં તારો વખત પસાર કરવો. તારી ખાવાની ગોઠવણને વરે હું તાંહ કાંઈ સાથે નકકી કરી આપશ. કાલથી તારે તાંહ જઈને રહેવું જોઈશે. ઘેર સફા રાખવું, શોભીતો બાગ બગીચો બનાવવો ને તારૂંજ તે ઘેર છે સમજીને તાંહજ રહેવું, તોજ તુંને દર મહિને સો રૂપ્યા આપ્યા આવીને મલશે. કાંઈખી વખતે ફરદુનજી શેઠ કે હું આવીને તાંહ રહીએ તેથી તદ્દન સફાઈદાર રાખવું.” વીકાનું મોહકું ઉતરી ગયું. એરંડયું પીધું હોય તેવું ઘાચું કરી તે તાંહ ઉભોજ રહ્યો.

“કેમ શું વીચાર કરેય ! ખરી, ખંખારીને જે તે જવાબ આપી દેઓ, તમે નહિ તો ખીજા મને ઘણું મલશે.”

“હું તૈયાર છેઉં સાહેબ. હું કાલથી જવશ.”

“હીક છે. પણ યાદ રાખજે, મારા હુકમ વગર તેનાં દરવાજાની અહાર તારેથી નીકલાશે નહિ.” વીકાએ હોથ પીર્યા.

“વારું સાહેબ.”

શેઠે હવે ચોપડામાં ડોકું ખોલ્યું ને તે નોકરે પાછુ ફરવા માંડ્યું.

“વારું વીકા, અહિં આવ.”

“હા સાહેબ.”

“હું જોઉંય કે તું પેલી દોશીબાઈ એકાગ્યાને તાંહ બચ્ચા ધકેલા ખાયય, એ વાત સારી નથી; એવી કાનાશોરીવાલી ઘેરી આગલ ‘હાડિસ’ નાં માણુસો વાતે બેઝે એ મને પસંદ નથી. મારા હુકમ પ્રમાણે તારે ચાલવું જોઈશે. તારે તેને મલવું નહિ.”

“સાહેબને કેહું જે કાલે તો હું અહિંથી જવાનો છેઉં, એટલે હવે નમુને શીકર રાખવી પડશે નહિ.”

શેઠે ઠપકાથી જ્યા કીધું ને વીકાએ સેતાન ડાબો કરીને ત્યાંથી ચાલતી પંકડી.

X

X

X

આજે વીકાજી ખુબ લાહટમાં હતા. મોવરાંની ખાતલી પાસેજ પડેલી હતી. રોજ કરતાં જાસ્તી ધીયીને તે જાસ્તીજ ખુશાલ બની ચુંકા હતો.

“આય અમારા શેઠનું કંઈ સમજ પડે! લાધે તો નેહાલ નહિ તો ખીલા ઉપાડ તેવો બધો રંગ છે. મને કહેજે તું બુનો નોકર તેથી એક ખાલી ઘેરને સંભાલવા ને બગીચો બનાવવાનો સો રૂપ્યા પગાર! હી હી હી હી!

“હીરાદોર જેવાં બીચારાં તીરંદાઝવાલાંને કહાડી મુક્યાં. નાની નાની જગાપર બાંધકામ કરીને બાડાંઓ લેતાં કીધાં. માણુસો આજાં કીધાં, કામો વધારી દીધાં. બધેબધે કાપકુપ ચલાવીને તેવો શેઠ મને વગર કારણે બેસાડીને સો રૂપ્યા આપે? અરે વાહરે મારા લાલ-નથીની કંઈ જાલ! હા હા હા હા હા.”

“ચાલો જઈશું, કરશું શું? હાથે આવેલી લક્ષ્મી કઈ છોડી દેવાની છે? પણ એ મારો શેઠ પેલી દોશીઆઇને તાંહ મને કાંય નહિ. જવા દેતો? કંઈ ચાંદણુપર શેઠનો દોસો હોય ને મને અદેખાઇથી દુર તો નહિ રાખતો હોય?” તે ફરીથી હસ્યો ને એક ખીજે પેગ ચહડાવ્યો.

“અરે ઉપરનું આરમાન નીચે આવે તોખી મને તો એ દોશી-આઇને તાંહ જવા વગર ચાલે નહિ. એ ધરડીને શું કરવાનું છે. પણ જાંહ મારી ચાંદણુ, મારો ચંદરમા, તાંહ મારે તો જવુંજ જોઈએ. એ માય દીકરીની મારીપર ખાટી મીઠી મરજી લાગેય. જાહરેખી જાંહ તાહરે ધાંખરી મોવડાંની ખાતલી આગલ ધરે ને મારી મહાળોખતાર મને ગલાસ આપે. બધી વાતે એવી હુશ્યાર છે. મને રોજ નવું નવું રાંધીને ખવાડશે. માંડે ઘેર કચરો વાલીને એવું સાફ રાખશે કે જાંહે આસી, ને આખો દહાડો કામકાજ કરીનેખી સાંજે મારી સાથે ફરવા આવશે તાહરે મારી ચાંદણુ એશકી જલાઉસ ને ફાંકડા પતાથી એવી મને શોભાવશે કે બસ વીકાળને. ઠાઠજ લોક જોયા કરશે.” તેણે ખીજે ટકારો ચહડાવ્યો ને હવે બહાર હેયું લીધું.

x

x

x

તે એક આખા કલાકની મુલાકાત હતી ને હવે વોકો દોશી-આઇને મલીને જવા ઉઠ્યો. “જેવની માય, મેં તમને પેલી વાત કહીય. તે કાઇને કહેતાં ના જા!” વીકાએ તેજાની જીમમાં કંઈક ધ બોલી તો દીધું પણ હવે તે ઘેરીથી તે પોતેજ ખીહવા લાગો. “મારો શેઠ ધણો કફેડો છે, તે જાણશે તો રોજખી જશે ને કદાચ જીવખી લેશે.”

“ઓવારે વીકાજ, એમ શું બોલોય?” ચાંદણુઆઇ સુગમ ઉઠ્યાં, ને તેવણુનો તણુકો જોઇને વીકો તો ખુશ થઇ ગયો.

“ચાંદણુઆઇ તમને માંડે એટલું બધું લાગેય; પણ તાહરે હું તો હવે ચાલ્યો ચાલ્યો શાંતાકરજ જાઉંય.”

“તેથી શું થયું? અમે તાંહખી મલવા આવશું” ડોસીઆઇએ બહાદુરી ખતાવો, “એવા સરની કે બહા રાજની મને કાંહ દરકાર છે? તમારો શેઠ તમને મારી સાથે મલવા ના કહેય તો હું તો બહોં-

સની મારી જરૂર તમને તાંહ મલવા આવવાની, એ ધણો ધું-ધું કરેય, મારી મંધ એન ગમતીજ નથી. બા વીકાળ હું કંઈ તમને બોલાઉંય, કંઈ વાતો પુછુંય ? તમે ખુશીથી આવેય ને વાત કરેય તે સાંભલેય. હું થેરી તમને કંઈ પુછુંય ? મરેરે, મારા દીલમાંતો કંઈજી નથી; પણ એવણુનુંજ કંઈ બોપાણું હોશે તે તમને મલવા નહિ દેતા. પણ આપરે છે તે વીકાળ, એ પ્રેરદુન કેમ હમણું હમણું એવણુનો નાંકનો બાલ થઈ લાગેય ? પહેલાં તો એક ઉતર તો બીજે દખાણુ, પણ હમણું તો જાહરે જોઈએ ત્યારે જોડયા બાઈઓની કાની બસ સાથેના સાથેજ.”

“નારે બા. તે નો કંઈ આપુને માલમ નહિ. કાંય દોશીબધ માય, તમે તો કહેજે હું કંઈ પુછતીજ નથી ને પુછતાં તો જાઓય !”

“મરે વીકાળ, તમેજી જરા અમથું પુછયું તો શું થઈ ગીયું ? હું થેરી કંઈ કાપને કહી દેઉંય. મારા પેટમાં તો બીજાઓની વાતોનાં કુવા બરેત્રા છે. મારો સ્વભાવ એવો કે સાનું સાંભલીને પેટમાં રાખું. કોઈ દહાડો એકની વાત બીજને કેહું નહિ.” તો જો કે કંઈજી નવું જાણતાં કે સાંભળતાંજ એ ડોસીયાઈ લાગલી સાડી બદલી ‘કહેય કે’—‘કહેયકે’—નાં બહાણું સાથે એ ત્રણ ઘેરે ખચર કરી આવતી હતી, ને તદ્દન નર્વી ને પહેલી ખચરની જાણનારી પોતે છે તેથી મગરૂરી લેતી હતી.

પારકી નીંદાનો શોખ રાખનારી એવી અબણુ ઘેરીઓ એમ નથી સમજતી કે તે લોકની પછરાડેખી લોક તેવીજ નીંદાં કરતું હશે. પારકી એઓની શોધનારી ઘેરીઓ પોતે પોતાને તદ્દન ખામી વગરનીજ સમજેછ; પણ જેટલો વખત તે લોક સામા માણસોની કાનાસોરી ને નીંદાંને માટે પ્રજાજ્ઞ પાડેછ તેટલોજ વખત જો તે લોક પોતે સુધરવા પાછલ યા પોતાની ખામીઓ શોધવા ખાતર ગુમાવે તો આજે દુન્યામાંથી અરધું દુખ નાણુક થાય ને શાંતી વધે ! !

“આલો માય જતે, જરૂર ચાંદણુઆપને લઈને મારે ઘેરે આવજો. હું તમને ઠોકાણુ લખી મોકલશ. જવા તો જરા નથી ગમતું, પણ ઘેર-બેઠાં વગર હામે સો રૂપ્યા ચાલતા આવેય તે છોડવા નથી ગમતા.

જોઈશું, નહિ પરવડશે તો છોડી દઈશું.” અને તે હવે લઈડતે પગે હજુરખી કંઈ બડબડતોજ તે માથ દીકરીને સાહેબજી કરી બહાર નીકળ્યો.

“મરેરે જરા સાંજને છેડે ખીચારો આપાને ઘેરતો’તો ને બે વાત કરતો’તો ને નવી જુની મલતીતી. ખરા ચાંદણુ, આજે પેલાં બનાજનાં પીરોજખાઈને તાંહ મલવા આવશે કે ? કાલે પેલી શુનષ મલેલી તે બોલતી’તી કે લોડજમાં કંઈ ગડબડ ચાલી રહીય; તે લાવની જરા મલવા જવાને મસે. વાતચીત કરતાં જાણી તો લઈએ કે શું છે ? કોઈ કેહય કે પેલી શીરીન દુકતીને પરણાવવાની કંઈ ગડબડ છે, ને કોઈ કેહય કે પેલા માણેકજી શ્રોફે કંઈ કાંમ આગત ચલાવ્યુંય, મુવો મારો જીવતો સાંભળ્યુંય તાહરનો તે વાત જાણવાની ચટપટમાં પડ્યોય. જરૂર આજે જઈશું ને ખખર લાવશું.” જાણે દુ-યામા પ્રકત એજ કામ હોય તેમ એ ઘેરી ખાઈપીને લોકને ખખર રાખવા મંડી હતી. એવાં ઘેરાંઆને સીવવું, સાંધવું, લખવું, વાચવું કે બે સારાં કામ કરવાની ફરસુદ મલતી નથી !!

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૦ મું.

“લગન બોલ દુનયામાં મારે વરે છેજ નહિ,

એ તો એક સગવડ વેચાણ છે !”

આજે ‘બનાજ-લોડજ’ માં એક ઘણીજ આતુરતાભરેલી સહવાર પડી. દરેક જણાં જુદી જુદી આશાઓ સાથે ખીજાણાંમાંથી ઉઠ્યાં હતાં. દરેકનાં દીલમાં જુદી જુદી લાગણી રમી રહી હતી. શીરીન આજે પંધારનારા પરોણાને એવા સૌથી વધારે આતુર હતી. આજે આખી રાત ઘણીજ બેકારીમાં કહાડેલી છતાં તે છોકરીએ એક તદન મક્કમ વીચાર પોતાનાં મનમાં ગોઠવી રાખ્યો હતો.

તેણીનું નાનું નીર્દોશ જીવન આજ સુધી તદન ખાલી હતું. એ ખરીજ વાત હતી. તેણી હમણાં તે માણસને કબુલવાને તદનજ છુટી હતી; પણ દુખમાં દુખ ફક્ત એજ હતું કે એક એવા નહીં મમે તેણ માણસની વહુ થવાની તેણીને ફરજ પડનાર હતી.

ગમે તે હોય, પણ જ્યારે તેણી તે કીમતી બીજાણાંમાંથી ઉઠી કે એકજ મક્કમ વીચાર તેણીનાં ગોસાં મહોડાંપર પ્રગટલો હતો કે કોઇથી રીતે બનતાં સુધી તે જ્ઞાણાં પ્રીતીવંતાં માતપીતાને મદદગાર થવું, ને તે લોકની બુદ્ધાપણામાં થતી નામોશી અટકાવવી. તે લોકની પવીત્ર મહોત્તતનો બદલો તો જીંદગીભર તેણી કદીથી આપી શકનાર નથી, પણ જો બુદ્ધાએ તેણીને એક ટક આપીય તો જરૂર તે લઇ લેવી, ને ને આ સાંટાંને 'હા' કહી તે લોકને મોટી મુશ્કેલીમાંથી બચાવવાં.

તે નાની રોક્ષીંગ ચંરપર તરેહવાર ખ્યાલોમાં તે જાણે આજે કુબી ગઈ હતી. “આજનો દહાડો મારી જીંદગીનો સૌથી મુખ્ય દહાડો ગણાશે. અરે બુદ્ધા, તે કેવો હોશે ? રખે બાપ જેવાજ દીકરાની હોય; તોબી શું મને હા કહેવુંજ પડશે ?” તે છોકરીએ પોતાનો ગોરો બરેલો ઘટમદાર હાથ પોતાની આંખે ઢાંક્યો. નરમ ધોમાં ડચકાંનો અવાજ તે શ્વાંત ઓરડામાં બુલેલો સંબલાતો હતો.

પણ તેટલાં તે અલગું બારણું ધીમેથી ઉપડ્યું ને દાદી-હાઉસનો તે નવો વાફેસ પોતાના રામેતાના ઈસ્સામાં તે છોકરીની સામે આવી ઉભો.

“શીરીન, શીરીન શું છે ? આજે એટલી દલગીર શાને વરે છે ?” તેણીની નજદીકની ખુરશીપર ધબ કરતો બેસી જતાં તે જવાને ઘણીજ કાલજથી પુછી દીધું. તે છોકરીએ પોતાને આંખેથી હાથ ખસાડ્યો ને તે પાસે બેઠેલા જવાન ગમ એક પળ જોયા કીધું ને જાણે તેમાં તેને કંઈખી નવું નહિ હોય તેમ તેણીએ પાછો આંખે હાથ ધાકી દીધો.

“શીરીન, રોજ ઉઠતાને વાર મેનાની કાની નીકલતો તારો અવાજ મને કેવો ખુશ કરતો’તો. અહિંથી તહિં ખુશાલ તુંને ફરતી જોવાની કેવી મજાહ મને મલતીતી; તારું મીઠું મધ જેવું હસ્તું સંબલવા મારો જીવ બહેસ્તમાં જતોતો. શીરીન, શું આજે તું મારી સાથે બીજકુલ વાત કરવાનીજ નથી ?”

“જેવા આચાય તેવા પાછા જાઓ, મારા જીવને આજે બરાબર નથી.”

“ નહિ શીરીન, છેલ્લે આપરે જાળ્યા પછી તે મને ચારેક વખત બહારોબહારથીજ માથું કુખેચ કરીને ખરતો કીધોય; પણ આજે તો હું તુને મલવાના નક્કી વીચારે આવેલો છું.”

“ તાહરે તો બા બીંત સાથે વાત કરીને જવો; હું તો હમણાં તમારું કંઈથી સમજવાની હાલતમાં નથી. ”

“ સમજ છોકરી, એમ મારી સાથે તુને તરછોડ કરવી ત્રહિ જોઈએ. તું મારો એક જીવ છે ને તે જીવ વગરનું મારું બોખું કદીથી ટકી શકવાનું નથી. મારી તરફ તું એટલી બધી ધાતકી ના થા. શાંને વરે તું હમણાં હમણાં મને એમ દુરનો દુર રાખેય ? ડીયર, તું એક ઘણી મુશ્કેલ ચીજ છે. હું તુને હજુર સમજી શકતો નથી. ”

“ ખતરદાર, તમે મને એમ ડીયર ડીયર નાં બોલતા. એવા તમારા શબ્દોથી મારું દીલ વધારે દુખી થાયય. ”

“ આજે તું મારી સાથે બીલકુલ ફતાહ થઈને બેઠીય. શીરીન, જે મારા હેતનાં શબ્દો તુને દુખી કરેય તો હું પોતે તો તુને બીલકુલ—

“ અલુગમતા છેઓ ! ” તેણીએ તેનો અધુરો વાક્ય પોતેજ પુરો કરી આપ્યો. “ બસ હવે થોડાંમાંજ સવાહ. આટલું બધું ખુદલું સમજવા પછી મને તમે હમણાં છોડી જાઓ તો મહેરબાની. ”

“ હું જોડેય કે કંઈથી એવું બન્યુંય કે તેથી તું મને હવે હવે દુર રાખેય. ”

“ એટલે, શું અગાઉ મેં તમને કાંઈથી રીતે હુલકમ જવાનું કે એવું વીચારવાનું કંઈથી કારણ આપેલું ? ”

“ પણ તેમ તું મને એટલો દુર તો નહિજ રાખતી’તી. મારા શબ્દોથી, મારી હાજરીથી તું ખુશ તો રહેતી’તી; જ્યારે આજે તો તું મને તારા ઓરડામાંથી બહાર ચાલી જવાનો હુકમ કરેય, એનો મીનીંગ હું શું સમજું ? ”

“ એજ કે હવે તમને ને મને કંઈથી સનાત સુતક નથી. ”

“ એટલે તું શું જોલેય ? ”

“ હું બધું જોલી ચુકી. ”

“ તુને પેલી આખરી રાષ્ટ્રીંગતી સુખી સાંજ યાદ છે કે ? પેલો અસ્ત પામતો સુરજ—તારી સ્થીર થયેલી આંખો—તે સુંદર દેખાવમાં મેં પુછ્યો તુને જવાબ— ને તે પછી તારો મને આજ્ઞામાં રાખેલો જવાબ—

એ બધું યાદ કર શીરીન, ખુદ ખાતર કંઈક શાંતીથી તે બધું યાદ કર. તે મને કહેલું તું મારા સવાલપર બરાબર વીચાર કરશે. બહાલી છોકરી, હું એક વખત ફરીથી તારો જવાબ લેવા આતુરતાથી ખોટી છેલ્લે ?”

“ કાંઈ મારું માથું ખાઓય? મેં કદીખી તમુને ચાહ્યા નથી. તમારો વીચાર કે ખ્યાલ કાંઈ નથી; તમારે વરે મારા દીલમાં કદીખી લાગણી થઈ નથી. ”

“ તે બધું જવા દે — તે બધું સૌ પછી થઈ રહેશે. બસ એટલું જ મને કહે કે મારામાં એવી તુને શું ખામી લાગેય કે તું મને દુરનો દુર રાખવા માગેય ? ”

“ મારેથી હવે તમારો વીચાર કદીખી રૂઝ શકે નહિ. ”

“ કારણ. ”

“ મારાં મમાની મરણ નથી. ”

“ આપરે તેવણુને સમજવી શકશું, કારણે પુછી શકશું ”

“તમે તેમ બોલો; પણ મારેથી તેમ થાય નહિ. પપાને વીચાર મને ખીજે એક ઠેકાણે પરણાવવાનો છે ને મને તો તેવણુને ખુશ કરવા જ નોંધાય. ”

“શું ઉલ્લેખ ! એ શીરીન, કંઈખી નક્કી થઈ ચુકું હોય તો જાણુ જે કે હું કદી તારા વગર જીવી શકવાનો નથી ! એ છોકરી, જલ્દી બોલ તે કાણુ ને કાંઈ છે ?”

“ તમુને તેટલું બધું જાણી લેવાની કંઈ જ અગત નથી. તે એક મારી ખાનગી બાબત છે, તમુને તેની સાથે કામ નથી. ”

“ પણ શું તે ઠેકાણે તારીખી ખુશ થઈ ચુકીય ?” તે જવાને નીકલી પડતે ડાંગે પુછી લીધું.

“ હજુર મેં તેવણુને જોયા નથી. તે તો એક બીચરની વાત છે. ”

“ તાહરે તો મારી આજ્ઞા હજુર ધણી છે. શીરીન, તું મને તારી મરણ બતાવ. હું આપરો રસ્તો તદ્દન કડીયર કરી શકશ. તારાં મમા પપાને સમજાવવાનું ને બધું નક્કી કરવાનું હું મારે માથે લેઉં. ફક્ત તું એટલું જ બોલ કે તું મારી સાથે લગન કરવા રાજી છે. ”

અરેરે ! આ બોલે તે છોકરીનાં બલાપાથી ધુખરાઈ રહેલાં દીલને તદનજ સલગાવી મુકયું.

લગન— રાજપુત્રીથી, પ્યારથી સંઘાતાં લગનની બત્તીહારી તેણીનાં કોસમતમાં હતીજ ક્યાં ? કદી નહિ જ્યેજા કે નહિ સાંભલેલા એક જવાનને તે આજે પોતાના સદાના એક સાથી તરીકે વેહરી લેવાની હતી, એ વીચારથી તે છોકરી ખરેખર કમકમી. “લગન બોલ દુન્યામાં મારે વરે છેજ નહિ; એ તો એક સગવડનું વેચાણુ છે.” તેણીની બીણું, આંખોમાંથી બે આશુઆ ગળડી પડ્યા, જેની કીમત તે જવાનને મનથી આખી જગતનાં બળના કરતાંબી વધારે હતી.

“શું બોલી ?” તે જવાન ખુરશીપરથી ઉઠ્યો “તુંને વેચે ! કોણ વેચે ! શાને વરે વેચે / બોલ જલદી બોલ ?”

પણ આ બોલાઇ ગયલા વાક્યપર તે છોકરીએ હવે પરતાવાયા પોતાના લાલ હોથ પીસી નાખ્યા. “મારું આજે ધક ઠંકાણું નથી, જરા તમે હમણાં ચોરડામાંથી બહાર જશો. મને જરા આય લુસી સાથે કામ છે.”

“ખુદા ખાતર મને ખુલાસો કર ! હું એક હારેલો માણસ છેઉં; મને વધારે દુખી નાં કર ! દુન્યા મારાં મોત પછી ગમે તે ધારે, પણ આ શરીરનું, તું પોતે પછી કયુત્ત કરેશે કે એક સાચા જોરાવર જીગરને તે પગ તળે કચડીને નાહેક મરવા દીધુંચ.” તે કગલતી આંખો સાથની જોરાવર બાશ્વા જોતાં તે છોકરીએ ધાયું કે હવે વધારે વખત તે જવાનની હાજરો તેણીને માટે, તેણીના દુખી-મોગ આપવાને તૈયાર થયલાં ચુચવાયલાં મગજને વરે ખીલકુલ ઠીક હતીજ નહિ; તેજલપરનો તે ઘંટ તેણીએ થોક્યો ને લુસી આપાને સામે ઉઘી, અટલે તે જવાન કંઈક લઠડતે પગે, દલગીર દેખાવે, ધીમે વીમે ત્યાંથી બહાર નીકળી ગયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૧ મું.

શુરત તુમારી પ્યારી હમકો ફલા રહી હયે;

અફસોસ કમનસીબી દરદર ફીરા રહી હયે.

આખરે તે રાહ જોવાડનારા ભેરપતવારની સાજ પડી ચુકી હતી.

‘બનાજી-લોડજી’ નાં મોટાં ધડીયાલમાં બરાબર જોના તકરો થોકાયો ને શીરીન બનાજીએ કંઈક પચ્ચીસમાં વખતે તે બારીના કીમતી પરડાની ધારીમાંથી ફરીથી બહાર ડોકડુ કીધું; ને હવે જાણે તે કંઈ ચાકી ગઈ હોય તેમ પોતાની માનીતી રાકોંગ ચેરપર થપકાઈ ગઈ. “ઓ ખુદા, હવે જે ધડી જાય તેમાં એક એવો માણસ મારાં ઘેરની સીડીપર ચઢશે કે તેને જોયા વગરથી હું કેહુંય કે તે મારો બવીશ્યનો ભરથાર થવાનું છે.” તેણીએ પોતાનું માથું દાખ્યું, “વીચાર વીચારે જીવ ચાકી ગીયોય. પપાએ તો સહવારે ખુશાલ તેને આજનાં ડીનરપર આવવાની સીડીખી લખી નાંખીય. પણ મારા દીલમાં શું થાયય તે જાણવાની એવજી જરાકથી દરકાર રાખી નથી.” તે છોકરીના વીચારો સૌથી વધુ ઝડપે આગલું વધ્યા, પણ તેટલાં તે ચોંકી. એક ભપકાદાર મોટર તે લોડજીનાં પોર્ટીકોમાં દાખલ થઈ ચુકેલી તેણીએ આખા સંભળી. તે ઉઠવા ને જોવા માંગતી હતી; પણ અરે, તે છોકરીનો ચાલતો દમ એટલો ઝડપી હતો, તેણીના પગો એવા તો જકડાઈ ગયા હતા; આંખોમાં જાણે અંધારા આવી જતાં હતાં. પાંચ મીનીટની તે ધાસ્તી પછી શાંતિથી તેણી તેમાંથી જાગી. “ઓ ખુદા, એવા ફારસોની પગો જેમ જેમ નજ-દીક આવેય તેમ તેમ મારો જીવ વધારે કમકમેય.” તે હજુર તો બરાબર શાંત થાય તે અગાઉ તો આપા લુસી દોડતી દોડતી ધસી આવી.

“બાઈ, તમે જાણોય કે પેલા શેઠ આવી લાગાય ને મોટાંબાઈ તમને જલ્દી બોલાવેય.” ગમે તેવી તે સ્ત્રીની ધાંધલ છતાં તે છોકરી ધણીજ ઠંડાઈથી ઉઠીને ઉભી થઈ.

“મને બોલાવેય?” તેણી ધીમેથી બબડી “હું આવીનેથી. શું કરવાની છેડે, તેને જોઈનેથી મને શું કરવાનું છે, મને તો ‘હા’ કહેવાનુંજ છે, પછી એવા શેકટના ફારસની શું અગત હોશે?”

“ખરું કેહુંય બાઈ, તમે આજનાં જેટલા શુંદર કદી નથી લાગ્યાં. તમારો આજનો દેસખી ધણીજ તમને શોભેય.”

“મને તે પહેરવોજ પડ્યો, ને મને તે પર મહેનત લેવીજ પડી. લુસી મારા મમાપપાને તેવજી મળ્યા?”

“હા બાપ, તેવણ દીવાનખાનામાં ગોઠવાયાય. આ લેઆ, મોટાં-બાપએ મેરીનેખી બોલાવવા મોકલીય.”

ને ખરેખર તે ઉપરાસાપરીનાં આવેલાં તેડાંથી તે છોકરી હવે કંઈક ઉતાવળે ઓરડામાંથી બહાર પડી. આહ જે ઘડી જતી હતી તેમાં તે એક તદ્દન અંગળા માણસની સામે જઈને ઉભી રહેવાની હતી. તેણીને તે કાંઈખી રીતે કબુલ કરવાનોજ હતો. તે આજ મકાનમાં હમણાં હાજર હતો, પણ અરે—હજુરખી તેણીએ તેને જોયો હતો નહિ !

તે કેવો હોશે—તે કેવો હોશે—તે છોકરી કંઈક ઉતાવળે પગલે તે લાંબી ચોલ વટાવતી આગલ વધતી હતી પણ તેટલાં—

તે લાગણીરીનું બારણું એક અછાત મારી ઉંઘાડીને, તે દાદી-હાઉસનો વારસ તેણીની સામે આવી ઉભો “ઉભી રહે—તાંહ ના જતી ! મને તુને કંઈ કહેવાનું છે.”

“હમણા નહિ, હમણાં નહિ; ખની જર, હું જરા ઉતાવળમાં છેઉ.”

“હંહ—મને તે માત્રમ છે. આપરી સહવારની મુલાકાત પછી મેં બધી તમારી કહાણીની ખબર મેલવીય. હવે હમણાં હું તમુને મુબારકબાદી આપું કે દયા ખાઉં તે હું સમજી શકતો નથી. એક બ્યાજખાલે ફલીદ્ર માણસના દીકરાને તમે મોટી ઉકમાઈથી પરણુવા નીકળ્યાંય. તે જાણ્યા પછી તો હું તમુને કહીખી મુબારકબાદી આપી શકું નહિ; ને તેવા એકની ધ્રુષ્ણમા તમે મને સહવારે ખુબ રોંહસામાં ઓરડામાંથી ચાલી જવાનો હુકમ કીધો. અફસોસ શરીરન, તું ગમે તેટલા મારી તરફ દરડી થા, પણ હું તો તારીપર દીવાનો છેઉ. છોકરી, તું એવી હીણપસ્તીને ખીલકુલ લાયક નથી. એવાં બદનસીબને તું ના માથે વોહરી લે. સંબાલ-સંબાલ; તારાં મમા પપા તારી મીઠી તાબેદારીનો ધણો ઝેરી લાલ લેય. શરીરન, તુને એવી કંબાલ પરીક્ષામાંથી પસાર થવાની કંઈજ અગત નથી. તું તેની સાંચે ના જા—તે તારે ખીલકુલ લાયક નથી.”

“ખુદા ખાતર મને જવા દેઆ—દયા ખાતર મને ના સળાવો. હું પોતે એક દુખી છેઉં; વધારે કંબાલ મને ના બનાવો.”

“થોભ-હીમત ધર- તારા મમાપપાને તું સાફ ખુલ્લું જણાવી દે કે તે લોકને જે વેચાણુ સતાણુની અગત હોય તો કોઇને બારણે જઇને વેચઇ આવે. સંભાલ છોકરી, અહિથી એક ડગલુંખી આગલ હવે બરતી નાં. મમાપર કહેવરાવ કે જીવને ડીક નથી તેથી આવી શકતી નથી. એ લોક તુને કંઇખી કરી શકવાનાં નથી તારી મરજીપર છે. મારે ખાતર એ વાતથી હાથ દૃઢાવ.”

“તમે મારો ધણો વખત લીધાય, તેમાં નથી તમુને એવાં પીંજ-જીથી શાયદો થયો કે નથી મને થયો. હું તમુને સાફ ખુલ્લું કહી ચુકી-ય ને હજુર આજે પાછું કેહુંય કે જે આજનો બનાવ નહિખી બનતો તોખી હું તમુને તો કહીખી પણુતેજ નહિ, કારણુ—કારણુ તમે મને એક ધણી તરીકે કહીખી પસંદ પડયા નથી.”

“બાકી આંચ બ્યાજખાઉ કંગાલ મારવાડીના દીકરાને પસંદ કરીને તું બધી તરીપાર ઉતરશે. હું જાણુંચ શીરીન, કે તારા જીવપર જબરદસ્તી કરીને તું મને એવા બોલો ફરજની મારી બોલી સંભલા-વેચ; બાકાં મારી તરફ જેતા પહેલાં તારી આંખોમાં શું શું રમતું તું તે હું ખુલ્લુ વાંચી શકતોતો. છોકરી, કોઇનાખી દયાણુથી દખીને તારાં અંતકરણુ નાં વેચ!”

“તમારી જીલ છે. મારાં દીલ કહેચ કે મારાં મમાપપાને મદદ કરવી જેમજે, ને મેં તે કામ પુર ખુશીથી માથે ઉઠાવ્યુંચ. તને ફાકત નાં હવે એ પીજણુ માંડી વાલો; હું તો એ માણસને પણુવાની ને ફર પણુવાની!”

“એટલી બધી સખત ના થા. સોસાયતી તુંને ચાહશે નહિ. તારી સાથે કોઇ બેલાશે નહિ, તુંને કોઇ માન આપશે નહિ, તેને બદલે લવી-શ્યની એક લેડી હોશંગને બધાં હસી હસીને વધાવી લેશે. સૌની માનીતી થઇ શકશે, બધાં નમીનમીને માન આપશે, તે ઉપરાંત હું સર દાદીબા તારો હમેશનો ગુલામ થઇ રહેવચ. હું તુને પુંજશ. છોકરી, દયા કર, મને જીવતો નાં મારી નાખ.”

“અહિ વધારે થોભવામાં આપુને બેઠને તુકશાન છે. તમે મારેથી વધારે ને વધારે અપમાન ખમો એ હું માગતી નથી. બસ મને જીવુજ

જેમથી.” અને ખરેખર તે છોકરી મોટા ગુસ્સામાં નેણુ ફફડાવતી ત્યાંથી આગળ વધી જેમ ને બીજી મીનાટે તો તે લપકાદાર દીવાનખાનામાં આવીને ઉભી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૨ મું.

પ્રુદા જાણે હમેરે નશીબોમેં કયા લીખા હય;

જહાંમે જન્મત યા દોજખ દીયા હય ! !

“આવ દીકરી શીરીન અમે તાહરની તારી વાર જોઈએય,” તે માતાએ ચાલતી વાતમાં અટકીને દીકરીને આવકાર આપ્યો, “ એવણુ ડાં પેશી માણુકજી શ્રોફ, એવણુ મારાં દીકરી મીસ શીરીન બનાજી.”

એક મોટી અન્નયખીનો આંચકો ખાતી તે છોકરી જે ડગલાં પછવાડે હડીંગમ, મોહડામાથી નીકલી પડતી એક ઉંડી ચીસ તે છોકરીએ જેમ તેમ ગળી લીધી. આ સામે માનથી ઉભો રહેલો શખ્સ થું ખરેખર પેલા માણુકજી શ્રોફનો છોકરો હતો !

ઓ તેને તો એક બેડોલ મેલા ઘેલા આપનો દીકરો તેવાજ કાષ્ટ એખ્યલ ને પુવડ જોવાનીજ આશા રાખેલી. પણ આ શખ્સ-તેણીના ગેરા હાથને શેકહેંડ માટે હાથમાં લઈ ઉભેલો તે જવાન-અરેરે તે છોકરીએ જોરમાં ચાલતા દમને શાંત પાડવા પોતાના હોથો પીસી નાખ્યા.

મોંઘાડાટ, અપ-ટુ-ડેટ, ઇંગ્લીશ દ્રેશમાં સજ થયેલા તે ફફડ જવાનને તે છોકરીએ પોતાના તપકીરયા ડાળાએ એક પણ જોયો. આહ, કેવો શોભીતો લંબગોળ ઘટમારો ઉઘડતો તે ચહેરો હતો. ! તે છોકરીથી જાણે હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું. તે દમામદાર, બહાદુર સાચ્યા જવાને, જાણે તે છોકરીને તદ્દન ગુંગલાવી નાખી હતી. કાષ્ટખી રીતે બસ તે છોકરીને લાગું કે આજસુધી ધણાં ધણાં જવાનોને તેણીએ જોયા હતા પણ આ એકજ જવાન હતો કે જેને જોતાંને વારજ તેણી પોતે પોતાને ભુતી ગઈ હતી. પૈસાની પંચાતી, વેચાણની વાતો, સાંતું ગોઠવવાની સીકત, મગા પપાને મદદ થવાની મુશ્કેલી એ

બધું હવામાં ઉડી ગયું હતું. એ બધી વાતો સાથે તેણીને હવે કંઈ લાગતું વલગતું હતુંજ નહિ. બસ, આ માણસને જેતાંને વાર તે ખરા જીગરથી તેને ચાહવા શીખી હતી, એટલુંજ તે આ પળે પુરી ખાતરીથી જાણી ચુકી હતી.

બાણીજ વખાણથી તેણીએ તેને ફરીથી જોયો.

ખરેખર નરમ સુવાણી મખમલ જેવી ઉઘડતી ચામડીના, મળની શોભીતી મુંછનો, કાળી ખેંચાણુકારક આંખોનો, સહેજ હસ્તા પણ દમ્ભમદાર દેખાવનો, તે ખુશનુમા આકાર તરફ તેણીએ ખુશાલીની ને વખાણની ધુજળીથી તેને જોયો.

તે સ્તબ્ધ થઈ ગયલી છોકરીને આ અજાણીનો આંચકો ક્યાં સુધીથી રીજાવતે, પણ તેટલાં તે વૃદ્ધ પીતાએ તેણીને જાણી.

“હું ધારૂંચ કે આજે તું ને કંઈ બહારનું એપોઇન્ટમેન્ટ નહિ હોશે ! દો. પેશી આજે આપણં દીનરપર છે, ને તું ઘેરની દીકરી એટલે તારે તો એવણની મેનીજ કરવીજ નેપડશે,” તેવણુ અહિં ઘણા ખુશ મીઠાજે હસી પડ્યા.

કંઈથી ફરક પડ્યો નહિ. આ અજાણા માણસનાં દેખતાં તે કંઈથી બાલવાને તદ્દનજ અસ્કંત હતી. જેવો શેકહેંડમાંથી તેણીના હાથ છુટો કે તે છોકરી પોતાની માતાની પાસેનાં નાનાં સ્તુલપર જમને ગોઠવાઈ ગઈ. તે એક જખરો ‘શોક’ હતો. એક કદરૂપા ધ્રુવડ જેવા માણસને જેવાની વકીમાં જ્યારે તેણી પોતાનાં લપકાદાર દીવાનખાનામાં ધસી આવી, ત્યારે તેણીની જીંદગીમાં સૌથી વધારે ખેંચાણુકારક એક દીલખુશ જવાનને જેતાંજ તે નીરાશીનાં ચમટાથી દુખી થઈ ગયલી છાતીમાં અણચીતો હરખનો અને અજાણીનો જોશ ઉઘરાઈ આવતાં, તે બેઠે સ્વલસુલતી લાગણીનાં આંચકામાં તે છોકરી આખો પા કલાક ગુંગળાઈ ગઈ હતી; જે વખતે ઘણાંજ ધ્યાનથી તેણીને તે સામે બેઠેલા જવાને પહેલાજ ઝટકાએ નેહાકી લીધી.

“હું નથી ઇચ્છતો કે મારા આબ્યાથી મીસ બનાજીને પોતાનું કામથી એપોઇન્ટમેન્ટ માંડી વાલવું પડે” તે છોકરીને ખીલકુલ ચુપજ.

રહેલી જોતાં તેણીને કંઈથી બોલાવવાની મતલબે તે જવાને હાથે કરીને તેણી તરફ જોઈને બોલી દીધું. પણ નહિ, હજીરખી શીરીનનું મન શાંત થયું હતું નહિ ! આવા એક મનપસંદ જવાનને મેલવવા શાને વરે તેણીએ આટલા આટલા દહાડા બલાપા બલાપામાં કહાડ્યા હશે ?

“એવા જવાનને હું કોઈથી કારણે હવે ના કહી શકવાની નથી. જે બધી ગોઠવણુ ફેરવખી જાય તોખી હું આ માણસને મારાં ફવેફાંથી પસંદ કરું. હું જે દુન્યામાં મારી જીંદગીનો સાથી શોધવા નીકલુ તોખી ફક્ત એનેજ ચુરી કહાડું !”

તે જવાનને પોતા સામે જવાબને માટે બોલી થતો જોઈ તેણીએ કંઈક શરમાતાં જવાબ વાલ્યો. “આજે તો તમે અમારા પરાણુ છેઓ ને પરાણુને રીઝવવાની મહેમાણીની ફરજ છે. આજે એવું કંઈખી ખાસ કામ મને નથી કે હું તે તમારે વરે છોડી નહિ શકું ?”

તે નહિ બોલી—ને બોલી ત્યારે ધણુંજ સારૂ બોલી. તેને તે સાંભલવા ધણુંજ ગમ્યું. તે પોતાની ચમકની આંખોએ તેણીને જોતો માનથી નમ્યો. “તમારી મારી તરફની એટલી બધી કાલજને વરે હું તમારો ધણોજ ઉપકારી છઉં.”

“ખરું કેહુંચ ડાં શરોફ, કે એવી એકે તાબેદાર દીકરી મેલવવાને વરે હું ધણોજ મગરૂર છઉં.”

“તાબેદારી કરતાં હેતવંતી બોલ એ બાતુને વધારે શોભશે,” આ એક અર્ધા કલાકની પીઠાણુમાંજ પોતાની તરફેણમાં તેને બોલતો સાંભળી તે છોકરીનું હૈયું કુદકા મારવા લાગ્યું. ખરેખરજ ખુશું લખી લખજે તો આ એક ટુંકી મુલાકાતમાંજ તે છોકરી આ ડાં શરોફપર પોતાનાં તમામ તનમનથી શીદા થઈ ચુકી હતી. તેણીનાં મનમાંથી હાલતુરત પેલો મેલો ને બેડોળ માણસ ભુલાઈ ગયો હતો, બધી સુગ ઉડી ગઈ હતી. જે માતાની કાકલુદી પર તેને આટલા દહાડા લોકીનાં આંશુ ખેર-વ્યાં તે માતાને તે હવે મોટા આશીષ દેવા લાગી. બાપની મુસીબતમાં જે માંગણીને તે કંગાલ ફારસ સમજી દુખી થતી હતી, તેને દુન્યાની એક મહાન મોહબતમાં ફેરવાઈ ગયલી જોતાં હવે તે મજાહ લેવા લાગી.

કાંઈ જાનતી શરત તે હવે સમજતી હતીજ નહિ. ફક્ત તે એટલુંજ સમજતી હતી કે છાંદગીમાં જે પરણવું હોય તો ફક્ત આજ જવાન સાથે તે પરણી શકશે. તે ઉપરાંત જે તેણે જીતવા દુન્યા સામે જવું પડે તો આ પળે તેણી તખ્તચાર હતી.

ખીજે અર્ધો કલાક જીજીભાઈ અને પીરોજખાઈ સાથે તે જવાને ખીજ ત્રીજ વાતોમાં ગાળી કહાડયો, તો જે કે અવારનવાર તે ચાર આંખો એવી તીક્ષ્ણતાથી સાથે મલી જતી કે વગર બોલવે ઘણાજ કીમતી શબ્દો તે બે જીવો વચ્ચે આ પળે પસાર થઈ ચુકા હતા.

“માએ શીરીન, આજે ગરમી વધારે છે, જરા ડૉ. શરોફને ખગીચામાં લઈ જવો હું ધારૂંચ એવણુને આપરો બાગ જરૂર ગમશે,” તે માતાએ દીકરીને ફરમાવ્યું ને તેમાં જીજીભાઈ વચ્ચે પુરાયા, “તમુને ડુલોનો શોખ તો હોવાજ નેમંચ.”

તે જવાન આ વાક્ય સાથેજ ઉભો થયો. “હું એ લાઇનમાં ઠીક મળજ લેઈંચ. ને મીસ ખનાજી મને તેમા વધારે સમજણ આપી શકશે.” ને અહિ તે આગલ ચાલતી છોકરી સાથે તે બેડાઈ ગયો. અણહદ છુપા હરખ સાથે શીરીન બે જવાનની સાથે સાથે તેનાં આતુર અવાજથી પુછાયલા સવાલોના કંઈક મીઠું અવાજે જવાબો આપતા લોડજતી તે મોટી ચોલ વટાવવા લાગી.

એક ધીમે અવાજ તેણીને કાને સંભળાયો. તેણીએ લાયબ્રેરી તરફ નેમં લીધું તો ‘દાદી-હાઉસ’ના વારેસની બે ધુરકતી આંખો સાથે તેણીની આંખો એક થઈ ગઈ.

ઓહ, આ પળે ધારતીની એક છુપી ધુજરી તેણીનાં નાજુક બદનમાંથી પસાર થઈ ગઈ ને તે દહેસ્ત ખાંધેલી છોકરીનો ‘મુક’ તે પછી એટલે: બદલઈ ગયો કે તે પછીના પેસીના ઘણાક સવાલો જવાબ વગરજ રહી ગયા. તેણે તેણીને ઘણી રીતે જુડી જુડી બાબતો તરફ વાતે લગાડી નેમં, પણ તેણીનું ધ્યાન તે ધુરકતી આંખોમાંજ હજુરખી હતું.

“હું ધારૂંચ કે આપરે અંદરજ બરાબર હતાં. આજે કંઈ ઘણી હવાખી નથી.”

“નહિ, હું તદન બરાબર છેઉં. આવો આપરે અહિં બેસ્યે” કાતરી કહાડેલા પથરાપર તે ગોઠવેલ જતાં બોલી. “પણ હું ધારંચ કે બાગ તપાસ્વાનું કામ આપરે બીજી વખતપર રાખશું.”

તે જવાને તેણીની પાસે માનથી પોતાની જગા લીધી. “તમારી મરજી રાખવા જેવી બીજી મોજ મારે વરે કંઈજ નથી. બનાજી-લોડજમાં એ મસે મારી એક બીજી મુલાકાત તમે નક્કી કરી મુકીય; એ વીચારે ઉલટો હું તો તમારો વધારેજ ઉપકારી છેઉ” તે ઉડતા પુવારાને જોતી તે છોકરી આ હજારો ને લખખો વાક્યોની કીમતનાં બેજ વાક્યોની શીદાગીરી સાંભલતાં હરખાતે હેડે ચુપજ બેસી રહી. પણ તે જવાન હવે તેણીને વધારે ‘દીક્ષતબ’ કરવા માંગતો હતો નહિ. ડાહ્યે પેસી શરેફે પોતાની નાનપણની મસ્તી પછી, રકુલમાની નાહસભાગ પછી, કોલેજની કારકીર્દી પછી, ઇંગલંડની મુસાફરીની વાતો એવી તો કુશળતાથી ને જોરાવર બાથાથી કરવા માંડી કે તે મીઠાસબરેલો નરમાસવાલો છતાં બહાદુર ટેકવંતો ને સાચ્યો ચહેરો ધણીજ ખુશાલીથી તે છોકરી ઘડી ઘડી જોષ લેતી હતી. પણ તોખી હજુર તે સામેની બારીના કાચમાંથી દેખાતા આકારની ગુસ્સાબાજ આંખો તેણીની સામેજ ટીકતી હતી. તે ખાતરીથી માનતી હતી કે તેણી તદન સ્વતંત્ર હતી. તે શખસની જરા-કળી ધાસ્તી રાખવાનું તેણીને કામ હતુંજ નહિ. તે માણસ કરતાં આજે તેણીએ પસંદ કીધેલો જવાન તેણીની આંખોએ લખખો દરજજે ચઢી-યાતો હતો, ને તેને મેલવવાને દુન્યામા તેણીને કોઈખી અટકાવનાર હતું નહિ; તે બધું છતાંખી તે ચીમાઇને ટીકતી બે આંખોથી તે ડરતી હતી; એજ તેણીની ગુચવણ હતી.

“હું નહિં ધારતો કે તમે એમ હંમેશાં ધુખરાયલાંજ રહેતાં હોવો,” તે હવે થાકીને બબડ્યા. “મેં તમને પહેલવહેલાં જોયાં ત્યારે તો મેં તમારા ચહેરાપરથી પારખી લીધું કે તમે એક ખુશમીનજ ને હસ્તા ચહેરાનાં મલતાવડા બાનુ છેઓ; પણ હવે હું ધારંચ કે હજુર હું એકે અચ્છો ચહેરાપારખુ થયો નથી.”

તે છોકરી તેને રાજી રાખવા થોડુંક હસી.

“હું એમ તો માનતોજ નથી કે તમે કુંજરાં હોવા; પણ તેમ મને ઘણી બોલીદરાજ છોકરીઓની ગમતી નથી.” તે બેઠેલા જવાન તેણી તરફ સહેજ નજદીક આવી વાંકો વલ્લ્યો. “સમજે, મને પેલી ઘણી ખીખી ખાખા કરનારી છોકરી નહિ ગમે; તેમ એકદમ કોષ ધરણુ ખાંધણુ થઇને બેસે તેની નહિ ગમે, મને તો બધું મધ્યમ ને રીત-સરનું ગમે.”

તેણીએ એક લાંબો દમ બેઠ્યો. તે પોતે એક તેવીજ સ્થાપ્તની છોકરી હતી. “મને પોતાનેની મધ્યપણુંજ પસંદ છે. મારા પપાનાં ઘણાં ઓળખીતાઓ આવેચ; પણ કોષનીની પરાણુગત કરવાનું હું કોઈ દહાડોની માથે લેતીજ નથી.”

“તાહરે આજે તમે મને મોટું માન આપેલું હું ગણુંચ, પણ મારું બોલવાનું અધુરુંજ રહ્યું. બહારના દેખાવની તો અગત છે, પણ હું પોતે તો બહારનાં દેખાવ ઉપરાંત અદરનાં ગુણો વધારે પસંદ કરનારો છઉં. તેની અગત મારે મનથી વધારે છે. ખુશસુરતી દરતાંની ગુણવાલી છોકરી મારે મનથી વધારે સારી છે.”

“કેવા ગુણની?”

“સંથી પહેલી ચીજ પ્યાર—તેની કેવા પ્યાર? તદન ખાલેસ, સાચ્યો, બીજકુલ મતલબ વગરનો—હું એક પેસી છઉં ને તે પ્યાર ફક્ત પેસીનેજ માટેનો હોવો જોઇએ. એવી સાચ્યી પવીત્ર જનદેશાનીની કીમત હું એક આખાં બહેસ્તની કીમત કરતાં વધારે ગણુંચ.”

“યા ખુદા, મારો પ્યારખી તેવોજ નીરમળ છે. હુંખી એવજુને જોતાંને વાર ચહાવા લાગીચ.” તે ખુશીથી આંખો ચમકાવતી મલકાવા લાગી, તો જો કે આ નાજુક બાબદમાં તેણીએ જમીન તરફ ટીકયા કર્યા સીવાય કશો હુકારો પુર્યો નહિ.

“તેની પછીનો ગુણ એક સાચ્યી ન બેદબરમ વગરની નીરમળ છોકરીનો હું વખાણુનાર છઉં. હું તેજ તેણી ને—તેણી તેજ હું—એટલાં ખુશ્લાં દીધના ને તદન સાચ્ય પ્યારના સંસારને હું ચાહનારો છઉં.”

તે છોકરીને એ વાતમાં કશોખી બાગ લેતી નહિ જોવાથી તે જવાને હવે વાત બદલી નાખી. “તમે આજે તમારા પપાને હુકમ બરાબર બમળ્યો નથી,” તે ઘણીજ નરમીથી ધીમેથી બોલ્યો.

“હા-હું ધારૂં કે તમે ફરીથી આવશે તાહરે હું કંઈક વધારે હીમત નાખી શકશ.”

“તાહરે શું હમણું તમે મારેથી ખીહોય ?”

“આ નહિ, તમારેથી નહિ.”

“મારેથી નહિ તાહરે કોણથી ?” તેણે એકદમ પુછી દીધું.

તેણી ચુંચવાઈ ગેઇ. “તમે જુદો મીનીંગ કીધોય. આજે હું તમુને મારી જીંદગીમાં પહેલવહેલી મલીય, ને હું સમજી નથી શકતી કે મારે તમુને કેવી રીતે ખુશી રાખવા; તે પરથી હું ધારૂં કે આપરી ખીજી મુલાકાતમાં હું કંઈક વધારે ચોક્કસ થઇ શકશ.”

“મને તમારામાં કંઈખી નકલી ફેરફાર જોઇતો નથી. કોઇખી જાતનાં ઢોંગને હું સખત ધીક્કારનારો છું. જે ખરું હોય તેજ હું હમેશાં જાણવાને જોવાને શોખ રાખું. તમારી કુદરતી રીતીઓથીજ હું ખુશી રહી શકશ; મારે ખાતર કોઇખી જાતનો નકલી દેખાવ કરતા ના. તમે જેવાં છેઓ તેવાંજ રહેજો; પણ એટલુજ હું માંગી લેઉં. કે—કે—આપરી ખીજી મુલાકાતમાં તમે આજનાં કરતાં જામજામરાક વધારે દીલસોજીથી મારી સાથે વાતચીત કરી શકો !” તેણી સહેજ શરમાઇ ને હવે તે હડી.

“આપરે હવે અંદર જઇએ. એ લોક આપરી વાર જોતા હોશે.” આ નાળુક મીઠા હલકના હુકમને તરતજ તાણે થતો તે બેઠે હાથો પછવાડે રાખી તેણીની સાથે ધીર્માં પગલાં ભરવા લાગો; પણ અર્ચીતો તે અટકી ઉભો. “જરા સજુર કરો, આપરે ખીજી મુલાકાતે કાહરે મલશું તે તો તમે મને જણાવ્યુંજ નહિ, મહેરબાની કરીને એવો વખત લેજો કે કોઇખી તમારે વરે ખોટી હોય નહિ, ને તમે સૌથી સારા મુકમાં હોવો.”

“આજે મારેથી જે સોંપાયલું કામ નથી થયું તેને વરે તમે ગમે તે દહાડે ને ગમે તે વખતે આવવાને વરે મુખત્યાર છેઓ. ઘેર તમારુંજ છે.”

તેણી એકદમ ચમકી. ખરેખર તે ઘેર તેનું જ હતું. તે માતાએ તેણીને આંખમાં આંસુ સાથે કહી દીધું હતું કે આપદાદાનું નામ ધરાવતો તે લોડજ કાચે દહાડેનો તે માણસનો થઈ ચુકો હતો, તે ફરીથી ગંભીર થઈ બબડી, “ઘેર તમારું જ છે. ગમે તાહરે પધારજો !” ને આટલી માનભરેલી રજા મલવાથી તે જવાન ગેલથી તે લોડજની સીડી ચઢી ગયો.

તે બંને સાથેજ ચાલતાં હતાં. બેઠેનાં ચહેરા કંઈક આશાથી ભરેલા ને ખુશાલ દેખાઈ આવતા હતા. જાણે તે બેઠેનીજ દુન્યા બનેલી હોય તેમ આસપાસના વીચારો વગર સુખી જીવો તરીકે તે દીવાનખાનામાં બેઠે જણા દાખલ થયાં. તે નરમ સોફાપરથી તે માતાએ આતુરતાથી તે લોક તરફ જોયું. જીજ્ઞાસાએ હાથમાં ન્યુસ બાજુ કરી નાખતાં તે લોક તરફ જોઈ લીધું. પણ તે બારી આગલ ઉમેલો તે ‘દાદી-હાહિસ’ નો વારસ જોમનો તેમજ ઉમેલો રહ્યો. હાથમાંની તે કાગલની કાપડીમાંજ જાણે પોતાનું અધું ધ્યાન હોય તેમ તે બેઠેકા-રીથી વાંચતો સ્તબ્ધ ઉમેલો હતો.

“ખેરા બહેરામ, આંચ એવણુ અમારા આજનાં પેરાણા ડોં પેસ્તનજ માણેકજ શરોફ—એવણુ મીં બહેરામ કેકેબાદ,” જીજ્ઞાસા એ ઉઠીને તરતજ આલખાણુ કરાવી. પણ અરે આ શું ?

તે જવાન તો બસ જોમનો તેમજ ઉમેલો રહ્યો. ફક્ત ચીઠીમાંથી જરાક ડોકું ઉંચકી તેને પોતાનું રાણકદાર માથું ધણાંજ ટેકથી જરા હીલવ્યું, ને તેનાં જવાબમાં પેસીએ ફક્ત પોતાની આંખોનાં લાંબાં શાભીતાં પાપણા હીલવીનેજ તેનો જવાબ વાલ્યો.

તે આ સૌથી પહેલપહેલી પીછાણુમાંજ પોતાના માનીતા પેરાણા તરફથી તે જવાનની આવી તુમાખી રીતભાતને માટે જીજ્ઞાસાને પીતો ધણેજ ઉછલ્યો. શીરીનનું દીલખી ધણું દુખી થયું, પણ જાણે કંઈ બન્યું નહિ હોય તેમ તે સમજી બાતુ પીરોજબાઈએ વાત ફેરવી નાંખી.

“કેમ પેસ્તનજ, અમારો બગીચો તમને પસંદ પડ્યો કે ?”

“માયણ, તમારી મરણ હોશે તો હું તે બીજા મુલાકાતે જોવા; કારણ આજે મીસ બનાજીને તે કામ નહિ ગમ્યું. તેથી અમે તે મુલાકાતી રાખ્યું,” તે એક બાજુના મખમલી સોફા પર બેસી જતાં બોલ્યો. તેણે ઇચ્છ્યું કે એજ બાબદ પર શીરીન કંઈ વધારે ખુલાસાથી બોલે પણ તે તો વળી પાછી સમમખકમ થઇ ગઇ હતી.

“જરૂર, તમારે વરે અમારો લોડજ હમેશાં ખુલ્લો છે,” પીરો-બાબાએ થોડાં થોડાં થઇ જતાં બોલી દીધું.

“ખરા, ડૉન શરોફ, તમને એસનો શોખ ખરો કે?” જીજ્ઞાસુએ સવાલ કર્યો.

“અલબત્ત ધણેજ !”

“તાહરે તો મારી શીરીન તમારી ધણી સારી હંરિક્ થઇ શકશે. એ તો એ રમત પર ઘેલી છે. દીકરા શીરીન, તુંને ગમતું હોય તો એક ગેમ માંડ.”

“વાઈં પપા !”

હજી તો ‘એસ-તેબલ’ માટે તે છોકરી લુસીને ‘બેલ’ કરે તે પહેલાં અત્યાર સુધી ગંબીર ચુપકીદીમાં ઉભેલા તે ‘દાદી-હાઉસ’ નો વારસા કંઈક રોખળી સામે આવવાને ઉભો. “બસ, બસ, આય કારસ હવે અહિં અટકવો જોઈએ. આંચ તાબેદાર છોકરી પર એથી વધારે જીલમ ને જબરદસ્તી જોઇતાં નથી, તે પોતાની મરણ ઉપરાંત આય માણસ સાથે જોઇએ તે કરતાં ધણો વધારે વખત રહીય. હું હવે વધારે સાંખી શકતો નથી. આલ શીરીન, આપરે તે દહારની કાની જરા રાઇડીંગે જઇ આવ્યે !”

આ દમામથી નીકલેલા તે ઘાડા અવાજ ગમ તે છોકરીએ કંઈક બીહકથી જોયું. પણ બીજાજ પળે તે બીજકુલ સાવધ થઇ. કારણ તેણીએ જોઇ લીધું કે પેસી તેણીની તરફ ધણીજ અન્યબીથી ચુંચી આંખે જોઇ રહ્યો હતો. તેણીએ તે ચેહરા પર આ જવાનની હાજરીની ખુલ્લી નાપસંદગી વાંચી લીધી, છતાં કંઈક નમ્રતાભરેલા અવાજે તે બોલ્યો, “રાઇડીંગ એ ધણી સરસ એકસરસાઇઝ છે. અલબત્ત

મીસ બનાજીને મારે લીધે પોતાની રોજની મોજ ગુમાવવી નહિ જોઈએ. ” ગમે તેવા ખુશ્લા અવાજે બોલાયલા વાક્યમાંની એક જાતની નીરાશીની ધુજળી શીરીનના કાનો ખમી શકી નહિ. તે ઝડપથી પચ્ચે પડી.

“રોજની શાંતી મોજ ? —હું કંઈ એવણુ સાથે રોજ રાઈડીંગે જતીજ નથી. ડૉ. શરોફ, મને તમારી સાથે એસ રમવા ધણુંજ ગમશે.” ને અહિં કોઈનીથી મદદને વરે ખોટી નહિ રહેતાં તે છોકરીએ ઝડપમાં એસ-ટેબલ ગોઠવી દીધી ને ઝપાતામાં તે પેસી સામે રમવા માટે ગોઠવણથી ગઈ.

તે ફજેત થયલા જવાને એક મોટો લોહીનો ગોટ ગળી દીધો, ને એકબી બોલ બોલ્યા વગર તે ત્યાંથી રોહસામાંજ બહાર નીકળી ગીયો.

—:૦:—

મકરણુ ૩૩ મું.

‘આજ બાઈ હરખા, આપરે બેઉ સરખા.’

ખીજા આંઠેક દહાડા પછી માણેકજી શરોફનું કામલ જીજ્ઞાસપર આવ્યું ને તેવણે હરજે ખુશાલ ચહેરે તે પોતાની ધણીયાણીનાં હાથમાં સેરવ્યું.

“મહેરબાન બાઈજી શેઠ જીજ્ઞાસ બનાજી જોગ,

લખવાને ધણોજ ખુશી છેઉ કે આપરો પ્લાન ધણોજ ફતેહમદીથી પાર ઉતર્યોય. મારો દીકરો પેસી જયારેખી બનાજી -સોડજની વાત કરેચ કે એનો ચહેરો ખુશી રહેચ. એ જીજ્ઞાસની આંખોમાં શું મસ્તી છે તે મને બરાબર માલમ છે. વાતે-વાત તમારી કે બહેન પીરોજબાઈની વાત નહી ને બસ શીરીન શીરીનજ એને હેડે ચહડી આવેચ. હું તમારું ખાસ ધ્યાન ખેચુંચ કે પેલા આપરી ગોઠવણનો સુખી વખત હવે તદન નજ-દીકેમાંજ છે, તેની ખાત્રી રાખજે; ને તે વખતથી તમે તદન છુટા છેઓ.

લી. દુવાગો બાઈ
માણેકજી શરોફ.”

“ચાલો, ટાઢે પાણીએજ કાસલ પતી, ને આપરું ધાયું” બધું પાર પડ્યું” પીરોજબાઈએ ખુશાલીથી બોલી દીધું. “ખુદાએ આપુને એ માણસથી છુટાં કીધાં ને બધી આપત ટાલી.”

“અરે દુવા માંગ એ માણસને, કે એને એવો રસ્તો બતાવ્યો તો આપરો સહેલથી છુટકો થયે; નહિ તો આપરું શું થતે?” જીભાઈએ મંબીરાઈથી ચલાવ્યું, “પણ આપરે છે તે પીરોજ, તું શું ધારેય;? આપરી શીરીન એ વાતમાં ખુશ તો છેની?”

“અરે ખુશી શું પુછોય? મે જરા તે દહાડે વાત છેડીને પુછી બેયું, તે કહેજે પૈસાની વાત મારા કેસમાં આવીજ નથી. હું તો એવ-ણુને બેતાંને વારજ ચાહવા શીખીય, મમા. હું એવણુ વગર કદી જીવી નથી શકવાની.”

“આહોહોહોહો—એટલું બધું?” તે પીતા ગેલથી હસી પડ્યો.

x

x

x

બનાજી-ભોડજમાં જ્યારે તે ધણીધણીયાણી ખુશ ગેલથી વાતો કરી રહ્યા હતાં ત્યારે ‘દાદી-હાઉસ’માં એ જવાનો ક્યારતાં પૈતાનો જીવ જીવતર બાળી રહ્યા હતા.

“તું બોલ નાચાર, આપરા બેઢિના હાલ સરખાજ છે.” ફરેદુન વકીલે તે મોટી આરામ ખુરશીપર પડ્યા પડ્યા એક નીસાસો મારતાં કહ્યું.

“કદી નહિ,” ‘દાદી-હાઉસ’નો તે વારેસ પાટલુંનનાં ગજવામાં બેઠે હાથો નાખી મોટી મોટી ફલાગ બરતો એકદમ અટકી ઉભો. “તારો કેસ તો સોએ નબ્બાનું ટકા તારા હાથમાં છે, પણ મારો ચાન્સ તદન હાથમાંથી સરી પડ્યોય.”

“તે ફક્ત તું નાહીમત થયોય કરીને તુંને એમ લાગેય; બાકી એમ કદીખી નહિ બને કે એવા એક માણેકજીની વહુ થવા તે ઊંકરી કબુલ થાય.”

“અરે થાય શું, થઈખી ગઈ! તુંને શું માલમ છે? જીભાઈનાં મોટાં કરજનાં પેટાંમાં એ સાટું ગોઠવાયુંય ને તેવણુ શેર સટ્ટા રમ્યાખી ને વગર મહેનતે છુટ્યાખી.”

“અરે, પણ તે છોકરીની મરજ નાહ હોતે તો એ સાદુ જોડવાતેજ નહિ.”

“તેજ મુખ્ય વાત છે. — આજે કેટલો કેટલો વખત થયો હું એની પુઠે લાગેલો પણ એ છોકરીએ મને જરાકળી આગલ વધવા દીધો નહિ; ને આય માણસ તરફ એટલા દહાડામાં તે એટલી ખેંચણ ગમ્ય કે હવે ગહરેખી જાઉંચ તાહરે મીસીયાબા તેની સાથે રોકાયલાં ને રોકાયલાંજ !”

“સૌરી ! — થું કરશે ! — મારો હાલખી જેની ? કેટલો કેટલો હું મદદગાર થયા માંગુચ, કેવી કેવી રીતે હું તેની તરફ લડાઈ ખતાવવા માંગુંચ પણ એ ગુલનાર તીરંદાઝ એટલી મગર છોકરી છે કે મારી પગપાણી તે મીનતગુજારી ખીલકુલ હવે રોજના પીજણ જેવીજ તે ગણવા લાગીચ. તેની ખીયારી એક માંદી માય છે. તેની દાકતર દવા ખોરાકની મદદખી મારી મોટી કાકલુદીથીજ લેવાયચ. પણ એ છોકરી પોતાનું ગુજરાન રાતે ખારખાર ચાગાસુધી જાતજાતનું ગુંઠણકામ કરી-નેજ પુરું કરેચ. તે દહાડેખી પેલી ખાતલીખાઈની ખાનુતે ત્યાં જમને પચા-સેક રૂપ્યાની ગુંઠેલી લેશ ખપારી આવી.”

“હવે તમે કાય નાહીમત થયાચ ?”

“નહિ, મારી કોશેશ ચાલુજ છે તે માંદી માય તરફની મારી દીલસોજથી તે છોકરી હમેશાં મારી તરફ દરકારવાલી રહેચ. પણ — પણ — ખાર જેવું કશુંજ નથી. લાગણીનું નામ નીશાજ નથી.”

“ચાલ, ખેઉ જણા સાથે ફોક મુકયે.”

“કદી નહિ. હું તો મારી ગુલને જીતવાના કસમ લખ બેઠોચ. એટલી તો મારી ખાતરી છે કે મારા રસ્તામાં કોઈખી હરીફ નથી.”

“તુ તેનાં દીલમાં વાંચવા ગીયો ? તેને તે છોકરી વીસરી નથી એમ હું તુને હીમનથી કેહુંચ.”

ફરેદુનનું મોહકું ઉતરી ગયું. તે પોતેખી તે વાત દીલથી માનતો હતો. “હુંખી તેજ અંદેશામાં છેઉ. તે ધડી ધડી તારે નામે ફરડેચ; પણ સાથે સાથે તે એમ બોલતી આવેચ કે પહેલાં આવેલા તે એટલા સારા હતા કે ગણે લુલાતાજ નથી.”

“તારો હરીફ તો એક ખ્યાલી છે પણ મારો હરીફ તો—આ, દેવ જેવો જીવતો જગતો રાજ મારા રસ્તાની વચમાં આડો પડેલો છે ! ” તે જવાન અટકી ઉભો. “ફરેદુન, સાચું કેહ્યું, મને એવું થાય ત્ય ક એનો ટોરો પીસીને લોહી પીવું”

“ચાલ. બીરાદર. એકનો રસ્તો કરીને પરવાર્યો હવે બીજનો કરેય કે? ————તુંબા કેહુ ધણું ધારતીબરેલું માણસ છે.”

“તેબા પહોતો થશે તો મારો અર્ધી ખોહવાયલી શાંતી મને પાછી મલશે. તેને વરેબા રાતે સ્વપનાં ને ચીંતાથી મારું મસ્તક ધીમે ધીમે પોચું થતું જાય.”

“જો સમાલજે—ખસી નહિ જાય ? પણ હવે તું ધારતી જ્ઞાનો કરેય ? પેલો વીકા તાંહ દેવ જેવો જધને બેઠાય. હવે તુંને વીચાર કરવાતું શું રહ્યું ? ”

“અરે બોલ ના ચાર, જહબીં હાથ નાંખ્ય તાંહ સાંપ કરડેય. તેમ એ વીકાપર બરસો રાખ્યોય પણ એ જરૂર આપુને રખડાવશે. કેહો એ તો પેલી આંદણ લાંબટાંગ પર મરી શીટયોય. કાલે પોસ્ટ આપીલ-માંથી એતું કાગલ મે હાથ કીધું. ને જોડ્ય તો તેમાં સાફ ખુલ્લું ઠર-ઠકાણું લખીને વલી બહોંસાબડોસીથી ત્યાં એ બેઠ માય દીકરીને તેકું કીધેલું”

“તુંને હું ખ્યારમાં પડ્યા તો બીચારો આપરો વીકા જ્ઞાને વરે રહી જાય ? એને લાયકતુ એનેબી શોધી કહાડયુ ! ”

“પણ આપુનેબી રખડાવનો આવેય તેતું કેમ ? એ દોશીખાત એવી બેરો છે કે જરાકબી એને વીકા માટેની આપરી ગોઠવણુને સંસારો માલમ પડશે તો લાગવી ટકા ચહડાવીને ગામમાં ટાંઢિટાંઢિ કરશે. મારું જો ચાલતું હોયતી તો એને ઠાવીઠાકી એનાં વરતી આગલ એનાં એલાવ આમે પહોંચાડી આપું.”

“હું તો એ બેરીને બીલકુલ ‘નો નોટીશ’ કર્ય. એવાં ગામડી રહેચકાણો જાથે આપુને કામ શું છે. પણ ખરા, તે પેલા પેંડી રાખત પર તાર કીલેલોની કે ‘તરત આવી. જ’

“તે હજુર આગ્યાજ કરેય. એળી મારે નસીએ જડો નફકરે। મદ્યોય. તેમાં આંય રસ્તમજી મને હમણું હમણું ધણો ત્રાસ આપી રહયાય. રોજના બારીક હીસાબો કરવાની મને કાંઈ ફરસુદ છે ? તેમ નહિ હોતે તો એવણુને રાખ્યાજ શું કામ ? માઈં ભેજીું સ્તર ગમ દોડેય, તાંહ ધડી ધડી આંખે આમગ્ત્રાસ ચહકાવી બાદબાકી સરવાલા પુછતા આવેય.”

“તે તમારા કંઈ ઘોંટાલા હોશે તે એળી બુધ્ધો શુ કરે ?”

• “બોલ ના ફરેદુન, મારી પછવાડે ધણું એવાં પુછડાં ખાનારાં લાગેલાં છે કે તેનો હીસાબ તો હું ખાનગીમાજ રાખી શકુંય. મારો વીચાર છે કે પેંડી આવે તો તેનેજ મારો સેક્રેટરી બનાવી રસ્તમજીને હવે પેનસનપર રીતાયર કરી નાખ્યે.”

“કે પછી આપરે ત્રણ મવાલીઓ મલીને બધું હલાક કરી દમચે !”

“આલબા, તુને તો ફરસુદ છે; પણ મને જરા કામ છે. હું હવે જાઉંય.” દાદી-હાઉસના વારેસે પીઠ ફેરવી.

“હા વરી કોલામે જતો હોશે. સબાલજે એમ કરતાં તારૂં કોલાબું નહિ ખંસી જાય. વારૂં ફતેહ કર; જરા હરતું મોહડું લઇને આવજે, નહિ તો વરી ધુખરાયલો ના થઇ આવતો,” ફરેદુન ઠંઠા કરતો વાચવા મંડ્યો ને તે જવાન ‘દાદી-હાઉસ’માંથી બહાર પડ્યો.

‘બનાજી લોડજ’માં આ માણસને જીજ્ઞાસાએ પહેલાંથીજ તદ્દન પુર ખુશી સાથે એટલી બધી છુટ આપી દીધી હતી કે ઘેરના એક દીકરા માફક તે ગમે ત્યારે આવતો ને ગમે ત્યારે જતો. ગમે તે જમી જતો, ગમે તે લઇ જતો, ગમે તે ભેટો લાવીને મુકતો, ગમે ત્યાં ફરીફરી જતો.

પણ હવે તે લગાર ‘લોડજ’માં અણગમતો થયો હતો. પેશાની પહેલીજ મુલાકાતમાં તેણે દેખાડેલા તુચ્છકાર ને તે પછી શીરીન માટે તેને ઉઠાવેલા વાંધા એ મહેમાર જેતાં જીજ્ઞાસા હવે હવે આ માણસને ધણોજ ઠંડો આવકાર આપતા હતા. છતાં તેને તે લોકની કશી

દરકાર હતીજ નહિ. તે તો ફક્ત તે છોકરીનીજ પુઠ લાગેો હતો. આજેથી તે લપડાદાર મોટાર હયુઝ રોડપરથી કાલાખા તરફ ધસી જતી હતી. તે વખતે તેના વીચારો બધા તે છોકરી માટેજ હતા.

તે તે સુખી જગાપર મોટા દમામથી બેઠેલો હતો, પણ તેના વીચારો અતીશય દુખી હતા. “મેં કદીથી માયબાપ જોયાં માગ્યાંથી નથી, નસીબ પુછનેજ પેદા પડ્યો. દોસ્ત આસનાવ કોઇ મને બેઠતાં નથી; કોઇનાં ગુસ્સાની કે માયાની મને દરકાર નથી. હું ખુદાને માનતો નથી; ઇનશાનને ગણુકારતો નથી. હું મરી જવશ પણ કોઇને મારીપર જીતવા દેવાનો નથી. દુનિયામાં જો કોઇથી ચીજને હું પુજતો હોઉં તો તે ફક્ત આંધ છોકરી શીરીન છે. હું ગમે તેવો ગુનેહગાર હોઉં, આગલાં વરસોનો મારો હીસાબ ગમે તેવો હોય, પણ હું એ છોકરીને તદ્દન સામ્યા પ્યારથી ચાહુંચ ને તેથી એ મને મલતીજ બેઠાં. હું એને ખીલકુલ લાયક છેઉં. મારી કોઇથી આગલી મુખાંત હોય કે તકલીફ ડાયા નેની સાથે હમણાં મને કામ નથી. તેથી મ્મ મારે હમણાં પાછલ હાલુ નથી.”

“મને ખીલવાતું કંઈ કારણ છે ? કોઇ ચીજ નહિ ! હું દાદી-હાકેસનો વારસ લતીશ્યને સર દાદીયા હોશંગ છેઉં, ને મારે મારી વળીયાણી તરીકે આય શીરીન બનાજીને જીતવાની છે, ને તેમા મને કોઈનીથી રાખરખાવત કે શરમ કરવી નથી. એ છોકરી પૈસાને લીધે ધાતકી માયબાપને તાબે થયય, ને મારી તરફની લાગણી એને બારી નાખીય, હું એને બંચાવશ. એ બોઝતી નથી પણ તોખી હું એને બંચાવશ. એ માણસ-એ પેસી વચમાંથી પટશે તો અ પોતીકી મેલે પાછી મારી તરફ વલશે; બાકી હમણાં તો જાહરેથી જાંઉચ કે એ છોકરી તે ચડનચાઉ સાથે લાયખેરીમાં કે બગીચામાં રોકાયતી રહેય; ને નહીં તો એ મારવાડીના દીકરા સાથે ફરવા ગયલી હોયય. હું આજે તો એને કોઈથી રીતે મલવાનો ને ફર મલવાનો” હજુરથી તેના વીચારો બધા આગલ વધતે, પણ ‘લોડજ’ આગલ મોટાર થોભી એટલે તે ઝડપમાં તેમાંથી ઉતરી પડ્યો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

“એક વખત ફરીથીની કોશેશ.”

પીરોજબાઈ બનાજના હેતાળુ દયાળુ દીવપરથી એક મોટો દુખનો પહાડ ઉચકાઈ ગયો હતો. ‘બનાજ-લોડજ’ આજકાલ પુર સુખમાં લોટતો હતો. જીજ્ઞાસ એકવાર પાછા રંગરાગમાં વાડીએ ને ગાડીએ લાડ કરતક હતા. ને તેવજીને ખુશ જોતાંજ તેવજીનાં ધણીમાણી સુખી હતાં. લોડજની મીસીબાબાનાં સુખનું વર્ણન તો નહિ લખી શકાય તેવું હતું. તેનાં દહાડાઓ પુર તેજમાં પ્રકાશતા હતા. પેસી અને શીરીનને મનથી આજકાલ કુલ દુન્યાજ સુખી હતી.

હમણા પીરોજબાઈ પોતાની માનીતી ખુરસીપર બેસીને “ક્યસર”ના “ચલણી રૂપો” વાંચતાં હતાં તેટલાં શીરીન હરતે ચહેરે અંદર આવી. તેણીના હાથમાં એક ધણાજ સુંદર ગુલાબોનો જુમખો હતો. ખરેખર ને પોતેજી ધણી મહેનત લખને તૈયાર થયલી લાગતી હતી.

“કેમ દીકરા, કાંઈ સીધાવેય?”

“મંમા, જરા ફરવા જઈ આવું.”

“હું નહિ ધારતી કે તું એકલી હોશે.”

“હમણાં પેસી આવતા હોશે.”

“દીકરા, હું ધણી ખુશ છું કે તે પહેલી મુલાકાતથીજ તે છોકરાને તાબે કરી લીધો; મળહનો ડાહ્યો દીકરો છે; મનેગી ધણો ગમેય. પેલા બહેરામ કરતાં એનાં શ્યાલુસલુક ધણાં સારા લાગેય. પણ દીકરા, તુને મારા કસમ; મને ખરું કહે તું અમારે કહ્યે ચાલેય કે એ છોકરો તુને ખરેખરજ_____”

“કદી નહિ મમા ડીવર હું તો મારા અંતકરણ પ્રમાણેજ ચાલું.” મમા મને એવજી પહેલી ‘સાષતેજ પસંદ પડ્યા. હું બીજી કોઈમી ઢોગી ગોઠવણ કે પ્લાનને એટલું ઉતેજન ફદી આપી શકતેજ નહિ. હું એવજીને મારો જીવજન આપી જોડીય. મમા, કંઈખી બનો ને કંઈખી થાવો, પણ હું એટલુંજ જાણું કે પેસી મને આખી દુન્યામાં સૌથી જાણી ચીજ છે. મમા, હું જઈને ગેલરીપર ઉભી

રહું. આહ એવણુ આવતા હોશે.” તે નાહડી ને તે માતાએ આ પોતાનાં ઉડતાં પખેરને સૌથી ઉંચામાં હિંચા આશીશ આપ્યા.

તે છોકરીની નજર દુર વેર દીકાયત્રી હતી. ક્યારે તે હેતણંતો વહાલો આકાર દુરથી આવતો દીસે તેની રાહ જોતી તે ધણેજ દુર વેર જોતી ખોટી થતી બેધ્યાનપણે ઉભેલી હતી.

પણુ જ્યારે એક ભારી હાથ તેણીના નાજુક ખભાંપર મુકાયો ત્યારે તે ચોકી, “ જા બા પેસી, હું કાદરની અહિં—કાણુ ? ” બહેરામ ! આ નહિ, હું હમણાં રોકાયલી છેઉ.”

“ હા મને માલમ છે. આજકાલ જાહરે જોષએ તાહરે તમે હમણાં ધણાંજ રોકાયલા રહેાચ. મને અધું માલમ છે; પણુ મને આજે તારી સાથે જરા અગતની વાત કરવાની છે ”.

“ તમારી ને મારી વચ્ચે અગત જેવું કંઈ છેજ નહિ હવેથી તમુને લોડજમાં આવવું હોય તો મમા પપાને મલી શકશે. મહેરબાની કરીને મને રોકતા ના,” તે છોકરીએ ચાલી જવા માંગ્યું પણુ બહેરામ તેને રોકીને આડો ઉભો.

“તમારે મને સાંભલવોજ પડશે.”

“કદાચ પેસી આવી લાગા હોશે. શું તમે એમ કહેાચ કે હું તેવણુને ખોટી રાખીને તમારી સાથે વાતે બેસું !”

“તેમાં શું થયું ? એમતો એનો બાપ આટલાં સરખાં બ્યાજને વરે લોકોને તાંહ કલાકનાં કલાક નીચે વરંડાપર ઉભો રહેચ તે કેમ ?”

“જરા શરમાઓ, તમે હમણાં હમણાં છેક અતેર કરોચ. હું ખરૂં કેહુંચ કે મારા આય મકારનાં સુખમાં તમે એક કાળી વાહળા જેવા છેઓ. બસ હું તમુને સાફ ખુલ્લુ કેહુંચ કે તમારી સાથે હું એક બાલખી વધારે વાત કરવાની નથી,” ને તે એક ઝટાકે મારીને મોટા ગુસ્સાથી ત્યાંથી બહાર ચાલી ગઇ.

તે જતી રહી હતી ને તેના એહરો ઉતરી ગયો હતો. તેણે પોતાનું સદેહ કપાલ જોરથી દાખ્યું. “ મારે હવે આશા રાખવી ફાકત છે. પણુ હું હાઈ ને તે છોતે તેનાં કરતાં અમે બેઉ હાથે તેજ બહેતર !”

તેણે પોતાનાં લાંબા પાપણો નીચે ધંકાયલી ચમકતી આંખો બે પળ બંધ કરીધી.

“હું ધારૂં કે હવે હું તેજ રસ્તે કામ લેઈ શકશું, ને બાણુંખરું હું તેમાં જીતશું!” તે ધીમે ધીમે કાઠનાખી આદરમાન વગર ત્યાંથી જવો આવ્યો તેવોજ પાછો ફર્યો.

—:૦:—

મકરણુ ૩૫ મું.

“ચાંદણુબદ્ધને ચટકો.”

“કેમ દોશીબદ્ધ માય, કેમ છેઓ શું કરોચું” માણેકજી શરોદે ઘરમાં દાખલ થતાજ તપકીરનો શરૂકો મારતાં ખબર પુછવા માંડી ને તેવળુને આવેલા જોતાજ તે માય દીકરી થોડી થોડી થઈ ગઈ.

“આવોજી, આવોજી. છપ્પે બાવા દુવા કરોચું” એક સોથી સોજી પુરશી આગલ કરતાં તે ઝેરી સીપલી થઈ, “કેમ આજે અમારે ગરીબને ઘેરે?”

“હા માય, જરા આપરા બહેરામજી સાથે કામ ઉતુ, તાંહ મને થી ધરી આવવું પડેચ તે મકુજે લાવ જરા તમુ લોકનેખી મલતો જાઉં.”

“મારૂં ઘેર કેમ મલ્યું?”

“મને નહિ ખબર કે તમે લોકો અહિ રહોચ મને તો મારા પેનીચે કહ્યું.”

“હા તે દહાડે મારી ચાંદણુ એપોલોપર ફરવા ગયલી તાંહ પેજોતન મલેલા, તે કહેજે ઘણોવાર વાત કરીધી—કાઠ દહાડો તમેખી નહિ આવતા ને તેનેખી વધતો લાયાચ. જરૂર એક આખો દહાડો આપરે તાંહ આવો, અમે ધણું પુશી થઈશું.”

આ બતાકા મારીને થયલાં તેડાંની મતલબ તે દુન્યાખાવેલ માણેકજી શરોદે નહિ સમજે એમ તો કંઈ હતુંજ નહિ; તેવણે તે સામે જોલા ચાંદણુબદ્ધ તરફ એક પળ જોયું. મજની લાલ ચટક સાડીપર જણી કેનવાસની ફાર ને પાઉડર છાતીને ગોરા કરીધેલા હાથો દેખાતુ મજહતું ડુંકી બોયતું બલાઈસ, સફેદ મોજાં, મખમલની સપાતમુ

તેવણુ ખીરાજેલાં હતાં. ઉટ જેવાં લાંબાં ને સાટકાં જેવાં પટલાં મગ્ગહનાં બાખરા જેવા બાલનાં પદ્મમાં મોહડાપર પાઉડર છાંતીને ચીનાઇ આંખો ને સુરતી પનીર જેવા નાકમાં એવાં જાંજીર પોતાને ખુબસુરત સમજતા બેઠેલાં, કે માય મરે ભડી દાદીશેઠની દીકરીની હડી ગઇ !

માણેકજીએ ધસડીને નાક નુછયું. “એમ મનમા ઓછું ના લાવો. નહિ કાંય આવ્યે ? આપરે તો સગાં થઇએ. તમુને માલમ છે કે ?”

“નહિ કાંય યાદ હોય ? પણ હું તો મકુજે તમે હવે પૈસાદાર થયા તે ગરીબ દોશીઆઇને ભુલી ગયા હશે. માણેકજી તમે તો મારા બાવાનાં કાકાની દીકરીનાં જેઠ થાઓ. ગણો તો આપરે તો બધમેહન કહેવાઇએ—નહિ, નહિ જરૂર પેશોતનને આપરે તાંહ મોકલજો. મેં જોયોય વધતો તે જીવ લાગી રડયોય—યું કેહુંય મારા સમ—”

“નહિ દોશીઆઇ માય સમ નાં ખાવો. એ તો એવો કુંજરો ને કફોડો દુકતો છે કે કેઠ સસરતો નથી. દવાખાનામાં રોકાશે કે આંય ‘બનાજી લોડજ’માં બાકીનો બધો વખત કહાડેય.

“ ‘બનાજી—લોડજ’માં ? ”

“ હા તે તમે સમજ્યાંની ? ” માણેકજીએ હાથે કરીને આ વાત ખુલ્લી કાઢી, કે તે બૈરી કંઇ સુજમાં રાજા ખોલે નહિ.

“પણ માણેકજી તાંહ હવે બાકી શું રહ્યુંય ? જીજીબાઇની તો એકજી છોકરી ને તે તો આંય બહેરામ કેકોબાદ સાથે—”

“અરે નહિરે, તમારી ભુલ છે. એ છોકરી સાથે મારા પેસીનું થોડા વખતમાં જોડવાશે એમ છે, હવે ચાંદણુઆઇનું બી કેઠ શોધી કહાડો.”

“એનેજ ખાતર તો ગામ ઘેર છોડીને અહિં પડ્યાંય કે મારી દીકરીનું કંઇ શોધાય. મરં દારે ખાવા, તમારે મોહડે સાકર પણ આજકાલના દુકતાઓ ગુણવંતીઓ કાંહ શોધેય ? તે લોક તો ખસ ચાઇચાઇ પરજ મોહી પડેય. મારી ચાંદણુને તો મેં એવી ફેલવીય કે તમે માગો તેવી દીશ તમુને રાધી ખવાડે.”

“શાખાશ !”

“મારી ઘેરરાખુ દીકરી છે.”

“કંઈ ગાતાં વગાડતાં આવડેય કે માય ?”

“નહિજ.” ચાંદણુઆઈ ટણકો કીધો.

“કંઈ વેતરતાં કાતરતાં ?”

“નહિજ.”

“કંઈ રમતાં આવડેય કે ? કંઈ પાણું, ચોપટ, દામ, ચેસ-કંઈ તેનીસ, ચેડમીંગતન કંઈખી ?

“નહિજ, મને તેવો કરાંનો શોખ નથી”

• નથી શું—રાખવોજ જોઈએ, દરેક ચીજ જાણેલી સારી છે. દરેક છોકરીઆએ રાંધવું સીધવું, ગાવું, વગાડવું, વાંચવું, લખવું, વેતરવું, કાતરવું, ભરવું, ચુંડવું, રમત ગમત દરેક ચીજમાં મન લગાડવું જોઈએ. કેળવણીથી અભણપણના દુર્ગુણો ધણું ઓછા થાય, ને પ્રસુદનો વખત અહિંનાં તાંહનાં ટુકાઓ લઈ દોડવાનાં કરતાં એવી ચીજોમાં મન લાગવાથી છોકરીઆને દુશ્ચારી વધ.”

“ઓવાય માણેકજી, બીચારી મારી ચાંદણુ બધી ગભરમ ચાલીની? એ શું તમે કીરતન લઈ બેઠાંય ?”

“નહિ વાંક તમારોજ છે. બીચારાં બચ્ચાંને તદન બોય જેવું રાખ્યુંય. બધા કલાસો છે તાંહ મોકલો. એવી દુશ્ચારીમાં મન રોકવાથી ધણી રીતે ફાયદો થાયય.”

“ચાલો માંડી વાલો; પણ તમે હમણાં બોલ્યા કે બનાજીની શીરીન સાથે તમારા પેસીતું થશે તે ભરસે ના રહેતા હં. એ દુકતી નો આય બહેરામ કેકાબાદ સાથે ફરેય, ફરેય, ખાએય, પીએય તે આખું ગામ જાણેય.” દોશીબાઈએ સટકણુ શરૂ કરીધું.

“અરે તમારી ભુલ છે. જીજીબાઈ સાથેખી મને એ વીશે વાત થયય. તેવું હોતે તો તેવણુ બોલતે નહિ?”

• “કંઈ વાત છે. કદાચ આપે વાત સાંટી હોશે, બાકી એ શીરીન તો બહેરામ સાથેજ ગોઠવાશે.”

માણેકજી ખેં ખેં ખેં ખેં હસવા મંડ્યા. આંધ સામે બેસીને જીદ કરતી ધૈરી તેવણુની સગી થતી હતી, એટલે તે બીચારીને પોતાની

વાત કહેવામાં શું અડચણ હતી ? તેવણે તપકીરનો એક શરૂકો ખેંચ્યો.
“જરા વાત બીજીજ છે.”

“હં ? મારા સમ મને કેહો; હું કોમને કહેવાની નથી. તમે મને
ઓરખતા નથી. આંધ્ર મારા પેટમાં તો વાતોનો બંડાર છે. બોલો
માણેકજી, એ શું વાત છે ?”

“લેઓની હું તમને કેહું. જીજીભાઈ બાલેબાલ કરજીમાં ઉતા.
એવું કે દીલપરનાં કપડા સાથે બહાર નીકળવું પડે.”

“આ માય, કેવું ખરાબ !”

“પણ મેંજ તેવણને સલાહ આપી કે જો એ શારીરને મારી
વહુ કરી આપો તો તમને બધું માફ કરે. એ બેઉ માટી બેયર તેમ
કણુલ થયાં. છોકરા છોકરીએ એકમેકને જોયાં, પસંદ કીધાં, ને હવે
બાળુખર થોડા દહાડામાં રૂપ્યા પહેરશે.”

“મરેરે ! આંધ્ર જોયું કે ? તાહરે એ બહેરામનું કેમ ? તે શું
મુંગો બેઠો ?”

“તે વાત હું કંઈજ જાણતો નથી. ચાલો હવે જુદું જતે.” તેવણે
ઉઠ્યા. “વાર માય. લગતમાં જરૂર આવવું પડશે હં. અખાડા નાં
કરતા. ચાંદણબાઈ તમેજી આવજો હં. પણ જન દીકરા, હું મોહડાપર
બોલુંચ તે કંઈ ચુસ્તો ના કરતી. આંધ્ર તારાં સામલાં મોહડાંપર
પાછડર મારી આંખને વધારે બીહામણું લાગેચ, ને આપર રંગરૂપ
જોમનેજ કપડાં સજવા શીખો. લાંબી બોંધ પહેરો કે આંધ્ર સામરા
હાથોનો બરમ રહે. ને વધારે સાંડે લાગે, આપરા લોકો બસ સમજતાં
નથી. બસ ગોરાં કરે તેજ કારાંબી કરે ને રેડીમતી પહેરે તેજ ગરી-
બાબી પહેરવા માંગે; ચૂંટલે કાગડો મોર થવા માંગે તે કંઈ શોભે ?”
તેવણે હવે નાંક નુછતા નુછતા બહાર નીકળ્યા.

“મરેરે મુવા સગાનાં થતા !” તેવણનાં જવા સાથેજ ચાંદણે તો
છોડી દીધું. “મુવા આયા ત્યારથી મારીજ પુઠે લાગા. શોભતી વહુ
લીધીચ તે ઉઘનાઈ ઉઘનાઈ જાયચ.”

“જરા તું ઉભી રહેતી એને બરાબર વહુ અપાઉંય !” તે માતાએ ઝનુંનથી ડાળા ચઢાડ્યા. “બહેરામને છોડીને લાગલી એ દુકતી પૈસાપર કબુલ થઈ ગઈ. શું દુન્યા છે? પણ એવાં કરજમાં કુબે-લાઓની દુકતી કંઈ આપરા કુટુંબમાં શોભેથી કે? ઘેરના દીકરા ઘેરમાંજ રહેવો જોઈએ. તું ઉભી રહિ, હુંબી એવું કરી બતાઉંય, કે એ પેસી પોતેજ એનથી હાથ ઉઠાવે ને ખુદા કરશે તો-તો-એ શીરીનને જગે તુંજ મારી દીકરીને બેસાડીને રાજ કરાઉંય ” તે બૈરી એક વખત ઉશ્કેરાતી તો દીવાની જેવી થઈ જતી. તે કંઈક કરવા ચુકે તેવી હતીજ નહિ. તે લાગલી ગુસ્સામાં તૈયાર થઈ ગઈ ને સાંભેજ ‘દાદી-હાઉસ’ માં ધસી ગઈ.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૬ મું.

‘ફીતને અંગીઝ’

તે પત્ની ને સામળા ચેહરાંની બરી પોતાનાં તમામ ગુસ્સાથી લક્ષ થઈ આવેલે ચેહરે ‘હાઉસ’ માં ધસી ગઈ કે સામેજ ફરેદુન વડીલ હાથમાં કંઈ ચોપડી સાથે ઠરસામાં આવીને ઉભો.

“કેમ કોણુને પુછાય?” તેણે કંઈક તોરમાં પુછ્યું.

“ચેહ—એમ શું કરાય? મને દોશીઆઇને આરખતા નથી શું?” તે બૈરીએ તેને થપકો કહેતાં જોયા કીધું. “એબી ઓંબો સમજતો નથી.” તે તેને જોયા કરતાં વમાસવા લાગી. “એનેબી મારી ચાંદણુને જોતાંજ પેટમાં દુખેય, ને પેલી ધરાનીની પોરી ધણી મચકામચ તોબી બસ આખો આખો દહાડો ખાસડાં ખાવા ધસડાયા કરેય.”

“એમ ઘેલાં વડોરાંની કાતી ધુરકયા શું કરાય? કોણુને પુછાય ને શું કહેાય?”

“હું જરા બહેરામજીને મક્કવા માંચુય. મને વહું અગતવું તેવણુને કહેવાનું છે.”

“તે બહેરામજી કંઈ હાથમાં ચીતલ પહેડીને ઘેરમાં બરખ બેસેય શું? તેવણુ નહિ મલશે, બહાર ગીયાય ” તે હવે જવા ફર્યો.

“ મારેથી થોભાય તેમ નથી. જરા ટેલીફોનથી એવણુને બોલાવી નહિ શકાશે ?”

તે જવાન થોભ્યો. “ એટલુ બધું શું હોશે ?” તે બડબડવા લાગો. “ કંઈ બહેરામજીબાનો ભાંગરો પુટોચ કે શું ? રખે એ બીચારાની મુડી આવી એક અબણુ ને અદેખી બૈરીના હાથમાં સપડાઈ હોય. ”

“ તમુને શું કહેવાનું છે તે મને જણાવશો ? હું એવણુ આવશેને કહેવશા, ” તે કંઈક નરમ પડી જતાં બોલવા લાગો.

“ નહિ મનેજ મલવુંચ. ”

“ તાહરે સીધારો એવણુ ઘેરમાં નથી. ” તે ઘણી ઝડપમાં બહાર નીકળી. કોઈની રીતે આંચ સંધાતું જોઈ તોડવું એજ તેણીનો અરમાન હતો. “ કંઈ નહિ, બહેરામ નહિ મળ્યો તો હું પેસી આગલ જવશ. ” તે લાગલી એક જતી તેકરીમાં ચહડી બેડી ને હયુઝ રોડપરથી કવીન્સ રોડ વેર પહોચતાં કંઈ લખ્યો વીઝારો તે બૈરીનાં મગજમાથી પસાર થઈ ગયા.

કવીન્સ રોડપર આવેલું તે એક સગવડવાલુ શોબીતું ઘેર હતું તેની આસપાસ એક નાનો પમરતો બગીચો હતો. ત્યાં કંઈ દરયાન કે ચાકીબાનની ધરપચ હતી નહિ; આચા બોચની ફોજ દીસ્તી નહિ. ડોસીબાઈ તો વગર અટકવે લાગલી અંદર ચાલી ગઈ. એટલે સામાન નુછતાં નુછતાં રામાએ બીંગ ચહડાવી આંચ બૈરી તરફ જોયા કીધું “ બાઈ, તમે કોણુને પુછોચ ? એમ એકદમ અંદર કેમ ચાલી આયાં. ”

“ તે બહાર કોઈ તારી માય મમઇ ઉતી નહિ તે કોણુને પુછું ? શેઠ ઘેરમાં છે કે ? ”

“ મોટા શેઠ તો બહાર ગીયાચ. ”

“ નહિ, મને તો જરા પેશોતન શેઠને મલવાનું છે. એવણુ છે કે ? ”

“ અત્યારે એવણુ કાંઈ તમુને મલતે ? એવણુ તો સીધા કોનાબેજ જાયચ, પણ આજેજ હમણાં આવી લાગાય ને મોહડું ધોતા છે. હવે શીરીનબાઈ બાઈને તાંઈ મલવા જશે. ”

“ બસ પતપત બંધ કર. જરા જઈને કેહ કે હું મલવા આવીચ. ”

“પણુ બાપ તમે તે કાણુ ?”

“હું દોશીબાઈ ઉકરજી એલાવ્યા.”

થોડે વારે આવીને રામાએ તે બીરીને અંદર હોલમાં બેસાડી ને આખરે કુટલેક વારે એક ધણોજ, શોભીતો, ઉંચો દમામદાર જવાન આવીને તેણીની સામે ઉભો.

“વાહરે ! આટલા બધા પૈસા સાથે એવો ઘેરશોભીન જમાપ મને મલે તો તો બધાનાં મોહકાંજ ઉતરી જાય” તેવણે તરતજ ઉડીને તે જવાનને કરરરર કરતા આવરણુ લઇ લીધા ને તે જવાન સહેજ નમ્યો “માય તમે કાણુ ?” તેણે કંઇક અગ્નયખીથી દીકતાં પુછી દીધું. તે તદ્દન તૈયાર થઇનેજ બહાર આવ્યો હતો. ફક્ત સ્ટેંડ પરથી હેટ ને સ્ટીક લેવાનીજ ખોતી હતી; ને કંઇક ઉતાવળી રીતભાત પારખતાં તેણીને કશો વાર લાગો નહિ.

“બાવા શું મને નહિ આરખતા ? આપરે તો સગાં થઇએ.”

“નહિ મેં તમને કાંઈ દહાડો જોયલાં નહિ. વાર, માર શું કામ છે ?”

“માણેકજી બાવા હમણું મારે તાંહ આવી સીધાબ્યા.”

“તેવણુ તમને હવે હમણું નહિ મલશે.”

“ખરૂ બોલી દેઉં તો મને ખાસ તમનેજ મનવાનું છે. તમારી સાથે મને જરા કામ છે.”

“તો બોલો માય શું છે ?” તે કંઇક દયાથી બેઠો. એવી રીતે ધણી ગરજવાન બાપબોને તે મદદ કરતો હતો. “બોલો, શું કહેવું ચ.”

“જેવની બાવા, તમે તો મારા દીકરા જેવા લાગો; તમે ધણી નાદસ્તા ઉતા તાહરે તો મેં બોલાપર બેસાડીને રમાડેલા; પણ હવે તો તમે મને આરખતાખી નથી.”

તે સહેજ ઠરસાથી હસ્યો—“વારૂં માય, હવે આજનું કામ શું છે તે જરા કહેશો ?”

“જો બા મેં તો તમને જોયલા વધતા તોખી હું તો તમારાં સારાંની રાજી !”

“થેંકયું માય;” તે હવે આગલ થું ચાલેય તેની આતુરતાથી રાહ જોતો થોભ્યો.

“હું જેમી કંઈ બોલું તે પર તમે ગંભીર વીચાર કરજો. તમે તો જવાન છો પડ્યા. હું તો દુન્યાની લીલીસુકડી બેયલી અનુભવી ખરી કહેવાઉં. જેની મારી ચાંદણુ તેવા તમેમી મારા દીકરા. હું જે કેહુંય તે તદ્દન ખરેખર જ કેહુંય. “તેણીએ પોતાની ખુરશી તે દમાશથી ચુપ બેસીને જમીન ટીકતા ગંભીર જવાન નજદીક કાઢી.” મેં સાંભળ્યુંય કે તમારો વીચાર પેલી બનાછની શીરીન સાથે છે.”

થું વાત હોશે તેનાં લખખો વીચાર વચ્ચે અત્યાર સુધી પેસી ગુંચવાઈ જતો હતો, પણ સાથી પહેલાજ વાક્યથી તે હવે તદ્દન શાંત થઈ ચુકો. તે સહેજ હસ્યો.

“તમે કેહોય તે ખર છે.”

“ભણે હું કંઈ તમારી વચ્ચે આવતી નથી, ને તે ખીચારી સાથે મને કંઈ વેરખી નથી. પણ હું તો ફક્ત તમારું ધ્યાન ખેંચુંય કે તે છોકરી—”

“તે વીશે હું કંઈખી વધારે તમારી પાસે સાંભલવા માંગતો નથી,” અચીતો ઉઠીને ઉભો થતાં તે કંઈક થપકાથી બોલ્યો.

“નહિરે, મને તો તમુને તે કેહવુંજ નેમ્મએ. તું ખીચારો માય વગરતો તે થું મને માય નહિ અણશે ? મારી તો ફરજ છે કે બહેરતન શુનામાયતું બચ્ચું અંજાણુપણે ગોડું ખાય તો મને તેને વારવોજ નેમ્મએ. એ શીરીન દુકતી તો ઘણી ઉછાછલી છે. કેટલો કેટલો વખત વેર આ બહેરામ કેકોઆદ સાથે ફરયાં હરયાં ખાધાં પીધાં, ઘોડાપર ફરવા ગીયાં, મોટારમાં ફરવા ગીયાં, બધાં બોલતાંતાં કે એજ બે જણુ ગોઠવાશે; ને હવે તેવી એક છોકરી સાથે તમારું નામ સમજયું કે મારો છવ ખરી ગીયો. મને ઘણી ઝાંઝ ચહડી ને તેથીજ તમુને હું મોહડે મોહડું હમણું મણવા આવીય. બા મેં તો ખુદાને બારની મારી ફરજ બળવીય; હવે તમે મમે તે કરો.” પેસી ક્યારનો ચાલી જવા ઇચ્છતો હતો પણ એક બાધ માણસને બોલતી અટકાવી એકદમ જતું રહેવું એ તેનું દીલ ચાલ્યું નહિ.

“તું હીરા જેવું બચ્ચું બહાર શું દામ જાય ? આપરાં કુટુંબમાં ગુણવંતી કામકાજની દીકરીઓ પડેલી છે, ને એવા બહારનાં બહેકેલાં વાળંઓ—”

“થેંકયું, હવે એકદમ બસ કરો. મેં તમારું પુરતું સમજ્યું આજની તમારી મહેનતનાં ખરીલામમાં હું તમુને કંઈપણ ફાયદો થયેલો જોતો નથી. બીજાં માણસોની પુઠે પછવાડે તે લોકની બદગોષ્ટિ ને નીંદા કરવી એ હું એક હીચકારું કામ સમજ્યું. મેં તમારે વરે બે ચાર મોહડે સમજેલું છે કે તમુને એ લાઇનનાં ઘણાં શોખ છે. મેં એક છોકરી પસંદ કીધી, તો મારા કાન બંભેરવામાં તમે કોઈપણ રીતે સારું પગલું બચું નથી. હું ધાર્યું કે તમે તમારો ફરસુદનો વખત ‘કરણી અને તેનો કાયદો’ વાંચશો તો વધારે સારું, ને હું સાફ કહુંય કે હવેથી એ વાતમાં તમે વચ્ચે પડતાં ના. ચાલ રામા, ધેર સંભાલજે; બાઈ જાય ને બહારનું બાદણ બાંધ કરજે.” તે કંઈક લપકામાં ત્યાંથી બહાર નીકળી ગીયો, ને તે ઘેરી ફફડતી ચતકતી ત્યાંથી ઊઠી.

“આંધ્રે કંઈ દુકતો છે ? થોડી ચાકીને ચેતાવવા આવી તો આંધ્ર નતીજે મદ્યો. જઈને કુવામાં પડતો કાંય નહિ, મારી કેઈ બલાને !” પણ મોહડેથી ગમે તેવી બળડતી બેરીનાં દીલમાં એકજ મુરાદ હતી કે કોઈપણ રીતે આ જોડું તોડવું; એટલે તે હવે સીધી પાછી ‘દાદી-હાઉસ’ તરફ વળી

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૭ મું.

ઝેરી જખાંન !

“કોણ જાણે શું છે તે ફરેફરે મને કહુંય તાહરની ચટપટ થયા કરેય કે એ ઘેરી આજે મને પુછતી હાકતી હુશતી અહિ શાંને વરે લસડઈ આવી હૈ:શે ?” ‘હાઉસ’ના તે વારસે લખતાં લખતાં હાથમાની કલમ બાણ પટકી નાંખતાં બડબડવા માંડ્યું એવાં અબણ જના-વરોની તો હું બીલકુલ ફરકાર કરું નહિ. પણ—પણ—હમણા મારી હાલત એવી કબસ છે કે દોરડીને જોતાંજ હું સાપ સમજ્યું. કંઈ નહિ આવવા તો દેઓ. જોઈ લઈશું.”

તે હવે ઉઠ્યો ને તે એકાંત ઓરડામાં ફેરા ફરવા લાગો. “મેંખી પેલા વીકાને અમથો તૈયાર બેસાડી રાખ્યો. ભેંસ આબ્યા અગાઉ ખુટો દાતે તેવી વાત છે. પેલા પેંડીખી મારે નસીએ બડો ઉઠાકિગીર મને મલથોય ફક્ત લેવાની વાત જાણેય ને દુરનો દુર નાહસેય. એજ જ સીધે સલુકે જમને સાંતાકરજ બેસે તો એ વીકા પછવાડે થતો ખરય બચે ને તેનું પુંછડું આંધ દોશીખાઈથી મને શીકર રાખવાનું કંઈ રહેજ નહિ.

“પણ એ મુવેજ કાંઈ ?” તે હવે બીજી તરફનાં વીચાર કરવા લાગો. “પંડીએ જણાવ્યું કે એ જીવતો છે. બસ એટલો તાર થોકીને એ બી જાણે તેની સાથેજ દતાઇ ગીયોય. નહિ પોતાનો પત્નો આપતો કે નહિ કાગળની કાપતી લખતો બેંગ્લોરની પોસ્ટ ઓશીસમાંથી ફર મહીને લુમદો લઇ જાય; પણ મારો જીવ અહિં કેમ હડ્યો સુક્યો જાય એ કંઈ એ સમજી નથી મરતો ! હવે તો જાણે ચીંતાથી ને અધીરાઇથી ને પેલી શીરીનની નીરાશીથી હું એટલો કાયર થઇ ગયોય કે હવે તો જે થવાનું હોય તે જલ્દી થાય એવું જ હું ઇચ્છું-કેમ છોકરા-”

“પેલાં બાપ પાછાં આયાં !”

“મોકલ અંદર,” તે હવે ફરીથી તે ડેસ્કપર કંઈ લખવાના ટોંગ કરતો ગોઠવઇ ગયો ને તે ફસફાવે દાયે સામે આવી ઉભી રહેલી બી તરફ તેણે કંઈક ધુરકતાં બોલ્યા કીધું- “કેમ શું છે ? હું ઇચ્છું કે કંઈખી તમને કહેવું બોલવું હોય તો રામલાલને કે રસ્તમજનેજ જણાવો હું હમણાં ઘણો કામમા રેહું. હું એમ બાકુતો પછવાડે મારો વખત ફાજલ પાડી શકતો નથી.”

“હું એવાં નજીવાં કારણસર તમને રોકવા માંગુખી નહિ,” તે કંઈક ચોંક્યો.

“મારી વાત ઘણી તાકીદની ને તમારા લાભની છે.”

તેણે હાથમાંની પેનસીઝ નાખી ટીપ્પી ને જાણે સાંભલવા તૈયાર હોય તેમ અધેલઇને બેઠો.

“હું બધું સમજું કે તમને ઘણું લાગતું હોશે, પણ હવે કરશે શું ? હું કંઈ નાદાન નથી. મારી ઉમર બધા એવા નાટકો જોતાં બરધ ગેમય.”

“ચય—ચય—ચય— એ તમે શું બકોચ શું? મને તો એક બોલખી સમજ પડતો નથી.” તે કંઈક છોડાયો “મને બાણું કામ છે. જે હોય તે ચઢને પટ બોલીને આંધ સીધો રસ્તો પકડો.”

“હું તો આપરી શીરીન બનાજીને વરે બોલુંચ.”

“શું?”

“હું તો એમજ માનતી હતી ને બધાં જાણતાંતાં કે જે વખત જાયચ તેમાં એ છોકરીનુ તમારી સાથે થશે; પણ આજે જે નવી વાત મેં સમજીય તાહરનો મારો જીવ તમારે વરે બરી બરી જાયચ.”

“વારૂં, જે એટલાંનેજ ખાતર તમે આયાં હોવો તો મહેરબાની કંઈ વધારે કહેવુંચ?”

“હું જાણુંચ, માણસનો જીવ નીરાશ હોય તાહરે તે એમજ બે બાકલુ થાય. પણ મારી તરફ જોવો એમ એકદમ નીરાશ થઈને હાથમા આવેલી ચીજ જતી મુકવાનું સારૂ નથી. મરૂ તમે કાંઈ ને તે એક બ્યાજે બ્યાજે વધેલો માણસ કાંઈ? તમારૂં નામ કાંઈ ને એ મચ્છીકી જાત જંગા કાંઈ? જે કે એ તો મારો સગો થાય, તોખી બા જે ખરૂં ને જાણી લાગે તેજ હું તો બોલવાની. શું તેવા એક માણસને જીતવા દઈ તમે એમ નીસાસા નાખીને ચુપ જોયા કરશો?”

તે જવાને આ બોલતી બેરી ગમ ધારી ધારીને જોયા કીધું. તેણીના એકેએક શબ્દોથી તેનાં બદનમાંનું લોહી ઉકલતું હતું. તેને લાગું કે તે સાચું બોલતી હતી. શાંતિ વરે તે હજુરખી ગુપચુપ બેસે? ખરેખર તે માણસ તેના કરતાં ઉતરતોજ હતો. શું કામ તે જીતે?

“તમુને એ ખબર કોણે કહી?”

“હું તો બા સાચુંજ બોલું. મને તો માણેકજીએ પોતે કહી.”

“માણેકજી તમારે તાંહ કાંય આયા?”

“આજેજ આયા. કહેજે બહેરામજી આગલ જરા કાંમ ઉતું તે ફરતો સાંધેનું સાંધે તમુનેખી મલવા આયો. પછી વાતપરથી વાત નીકરી તે કહેજે મારો પેસીતો થોડા વખતમાં બનાજીની શીરીન સાથે પણશે લગનમાં જરૂર આવજો. તાહરેજ હું તો ચોંકી”

તે જવાને દલગીરીમાં ચુપજ હતો.

“એમ બનેજ નહિ એમ હોયજ નહિ. તમારું દીવ તમે આપ્યું તાંહ બીજાની સત્તા ચાલેજ નહિ.”

“શું મને એ વાતમાં કંઈ મદદ કરી શકશો,” તેણે ચુંચી આંખે તેણીને ટીકતાં પુછ્યું.

“મદદ—તમારા જેવાં માણસને વરે તો મારો જીવળી આપું— “હું” તમને મદદ કરવા તૈયાર છેઉં.”

“કવી રીતે ? એ વાત તો હવે તદ્દન નકકી થઇ ચુકીય.”

“હારે હું બધું જાણુંચ; એ તો બલે કાજે માણેકજીએ ચ્યાણપત વાપરીને કાજ ગોઠવી નાખ્યું; નાંહ તો આજે એજ બનાજીવાજાને બીખાગી અવતારે બહાર નીકલવું પડતે. એ તો માયખાપને ખચાવવા એ દુકતીએ માથું ઉચક્યુંચ; ખાકી એ નરકોર વરી એવું કણુલખી કરે કે ? મરે એતો પહેલાં ન બરની ઠગાઇ કહેવાએ. કેવું અજાજ જેવું કે એ પેસીખી એવો નાટક કણુલ કરેચ.

“એ વાત તે જાણુતો નથી.”

“શુઉંઉંઉં ! એ વાત એને માજમ નથી ?”

“નહિ.”

“પણ તાહરે તમે શું હવે એ વાતથી હાથ ઊઠાવોચ ?”

“હું તો મારી ઘાંટીમાં પ્રાણ છે તાહસુધી એને જીવવાની કોશીશ કરવાનોજ.”

“તાહરે ઉલટ પકડીને રસ્તો શોધો.”

“બને તેમ નથી”

“બધું બનશે.”

“એઉ જણાં એકમેકપર તદ્દન રાજી છે.”

તે બેરી હસી—ઘણુંજ કઠોર હસ્યું હસી. તે જવાને તેણી તરફ જોયા કીધું. “હું કેહું તેમ કરશો ?”

“હા.”

તે બેરી ઉઠીને તેની ખુરશી નજદીક જઇને ઉભી. ન તેના કાનમા ખીમેથી કંઈ બબડી ગેઇ.

“આંહ, મારેથી તે કેમ બને? તેણીને હું ખરેખર ચાહુંય.”

“એજ રસ્તો છે—તમે જરૂર એમજ કરજો. કાવશો ને બીજી તરફથી હુંબી મારો રસ્તો લેવશ. ચાલો જતો” તે જવાન ઉઠ્યો ને ગજવામાંથી એક પાંચશો રૂપ્યા કઢાડી તેણીના હાથમાં સેરવ્યા. આંચ તમારી મારી તરફની કાલજી માટેની બેટ છે ને મારા લગનપરથી હું તમુને વીશસ્સ નહિ—સાહેબજી” તે બૈરી કષક ગેલથી હસ્તી ત્યાંથી હવે બહાર નીકલી ગઈ.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૮ મું.

“મારાં નસીબસાં સુખ શબ્દ લખાયોજ નથી.”

આપણે શીરીનતી કહાણીમાં બીચારી ગુલનારને ઘણો વખત થયા છોડી આયાય. તેણીની જીંદગી ખરેખરજ દયાલાયક હતી. તે મરાતી તોખમની સાચી છોકરી હજીબી પોતાનાં અતકરણ પર ઓસ્તવાર હતી.

ફક્ત એજ દહાડાની દોસ્તીના એક ખ્યાલી આકારને તે હજુરથી જીવાને તેવાજ સાચ્યા બેશથી ચાહતી હતી. તેજ ખ્યાલો ગુમાયલા ગોહરનાં પવીત્ર પ્યારના જુસ્સા સાથે તે રાતે બધે વાગાસુધી બેસીને ઉત્તમ ગુઠણકામ કરતી હતી. પણ અફસોસ, ગમે તેવું કરવા છતાંબી તે બીમાર માતાની છેલ્લી બચબીત બીમારી વખતે તે જવાનની—ફરેદુન વડીલની—મદદ તેણીને લેવીજ પડી.

તે આંહ દહાડાની મોતજીવનતી માંદગીમાંથી મહેરબાનુ હમણું જરા પાછાં સાગ થયા હતા. છતાં ડોકતર ખુશ્તી દીલે જણાવતા હતા કે કાલજી પણ તે બાનું પોતાને પ્રાણ નખળાવથી છોડે એ ઘણું બનવાબેગ હતું.

“માયજી તમે સાગં થયાં એજ મારે મનથી મોટું સુખ છે.”

“ખુદાની મરજી ઈનસારી છે. મારું એક મોટું કામ હજુર બાકી છે તેના વગર તે બને કદીબી ઉંચકશે નહિ. મારા મહાતાબ, તું એમ આંખ પાણી ના કર. મારી શીકર ચીંતામાં તારો જીવ ના બારી નાંખ. મેં તો મારી જીંદગી એક વીધવાપણમાં બાળી નાંખી; પણ

તોખી એક દયાળુ અમીર ગ્રહસ્થનો મને આશરો હતો. તુંને તો તેટલોખી નથી. મારા મુઠા પછી તારું શું થાય તેનો વીચારજ મને હલતાવી નાંખેય. ”

“ માયજી મારી ફકર ના કરો; હું તમારા આશરામાં તદ્દન સંતોરણી છેઉ; તમે મારે માથે જીવો, મને ખીજી કંઈ જોઈતું નથી. ”

“ મારાં ખચ્યાં, દુન્યા શું ચીજ છે તે તું હજુર જાણતી નથી. ”

“ મને તે જાણવાની શું દરકાર છે? મને સંભાલનારાં તમે કેવાં છેઓ ? આવો જરા લેડી જવો, નહિ તો યાકી જશો. ”

“ હવે મારી એકજ આશ્વા આંધ મારી ઘાટીમાં અટકેલી છે. ”

તે છોકરી દુખથી ચુપ રહી. તેણીની માતા આજકાલ ધણી કાકાલુદીથી એકની એકજ વાત આજો વખત લઈ બેઠી હતી; ને તે ખીમાર માતાની એ મોટી આશા તે કદીખી કબુલ કરતી નહિં એ તેણીનું ખરખર એક દુઃખજ હતું.

“ વરી પાછું તમે તેજ શરૂ કરીધું, માયજી ? ”

“ હા મારાં ગુલામ, તારી સંભાલ લેવા એક માયાળુ ધણીનું જન તુંને ધણું જરૂરનું છે. હું તો આજે છેઉ ને કાસે નહિ; પછી તારું શું થશે ? ”

“ માયજી, હું હજુર ધણી નાની છેઉ. ”

“ તુ નાની છે, પણ તુને અનુભવ તો મલી ચુકાય. આવો પેલા મોટો માણસ બહેરામ કેકાયાદ. એક વખત તારી પર જીવ પ્રાણ આપતો’તો ને તેજ માણસે પોતાની ચશમ કેવી ફેરવી નાંખી ? જે માણસે તુંને પરણવાની મોટી મોટી આશ્વા આપી તેને થોડાજ વખતમાં ખીજી છોકરી તરફ દીવ લગાડી તુંને કુતરાંની કાંતી હંકારી કહાડી. નહિ એમ રડ ના. પણ હું તુંને કેહુંય કે હવે તું તેને વીસરી જા. દુન્યા એવીજ બેઠમાન છે કાંઈપર ભરસો મુકતી ના. એવી ફાંદાવાળી દુન્યામાં તારા જેવાં એક નીર્દોશ ખચ્યાનો શું આશરો ? એા હું તુંને એકલી અટુલી નાખી જવા માંગતી નથી ! ગુલ—ના રડ. હીમત પકડ—ખસ બધો ગયેલો વખત ને તેની યાદ ભુલી જા. ખધું મનમાંથી

કહાડી નાંખ. મારું માન દીકરા, આંધ્ર ફરેદુન આપરે વાસ્તે એક ફરે-
સ્તો નીકળ્યોય. એનો હાથ તું કબુલ કર. એનેખી સુખી કર ને તુંખી
સુખી થા.”

“હું સુખી થઈ શકશ નહિ. તેવણુ બલા છે, દયાળુ છે; પણ
તેથી મારે તેવણુને પરણવુંજ જોઈએ, એમ નથી માયજી.”

“તુ.શું ખ્યાલમાં છે તે હું જાણુંચ. ગુલ, તે એક આવો
મોટો જીલમગાર નીકળ્યો તોખી શુ તેને તું યાદ કરશે ને આખી
જીંદગી એમજ ગાવશે ? હું તારી માય છેઉં. કશાંને ખાતર નહિ તો
મારી શાંતીને વરે તું એને હા કેહ.”

“મને એવણુ ગમતા નથી.”

“એ બધારા છોડી દે. તુંને ખબર છેની, હું સીક છીતી તાહરે
એ બીયારાએ મારી કેની મેનીજ કીધી. તું વીચાર કર દીકરા, કે એ
માણસ જો આપરી મદદે નહિ હોતે તો હું આજે જીવતીખી નહિ
રહેતે. દોકતરો દવાઈ ખોરાક બધું તુ કાંઈથી મને આપી શકતે ?”

“હું તે બધું સમજુંચ માયજી; મેં બધું તે નજરે જોયુંચ.”

“જે માણસે તારી માયનો જીવ બંચાવ્યો તેના ઉપકારમાં તું
નહિ કહેવાય ? તે માણસ તુને અણુગમતો કેમ હોઈ શકે ? આપરી
આતી નાચાર હાલતે જે માણસ આપરી તરફ આટલો કાલજવાલો,
આટલો દયાવાલો ને આટલી હદ સુધી માનભરેલો રહ્ય ચ તેનેથી
સરસ ધણી તુંને કાંઈ મક્કવાનો છે દીકરા ? તે તુંને ખરાં દીલથી ચાહેચ
એ તો આરસીની માફક પુલ્લુ છે. પછી મને તારીપર દયાણુ કરવામાં
કંઈખી હું અડચણ જોતી નથી.”

“માયજી એમ નાં કરતાં. હું તે અસલ આકારને વીસરી
શકતી નથી.”

“પણ જે ચીજની દુન્યામાં હસ્તીજ નથી તેનો હવે વીચાર
હોય શાનો ? દીકરા, મેં મારી જીંદગી બધી તારી પછવાડેજ ગાળીચ.
તુંજ એક ચીજ છે કે દુન્યામાં મને સુખ ને દુખ આપી શકે.”

“આ માયજી, તમે આખી જીંદગી દુખ ને બકાપામાંજ ગાળીચ.”

“ તો હવે સુખ દેખાડવાનું તારું કામ છે. દીકરા, મારેથી હવે વધારે શીકર ખમી શકાતી નથી. મને શાંતીની ધણી જરૂર છે. તુંજ તે મને આપી શકશે. દીકરા મારું સુખ ને શાંતી જો તારાજ હાથમાં હોય તો તું મને તેના વગરજ મરવા દેશે ? ”

“ માયજી એમ નાં બોલો. તમારે વરે હું બધું કરશ. ”

“ તું જો તારી માયને હજુરખી થોડું વધારે જીવાડવા માંગતી હોય તો આય ફરેદુન વકીલને તું હા કહી દે. તે અમથો આશામાં ને આશામાં મુજબા કરેચ, એ મને ગમતું નથી. તે મને એક માય જેટલુ માન આપેચ, મારી કાલજી કરેચ હું તેની આશા સમજીચ. દીકરા તે નાબાયક હોય તો હમણા ને હમણાં હું તેને મારા ઘેરમાં આવતો બંધ કરું; પણ તે ખાનદાની છે, સુખી છે ને તારે-વરે પ્યાર રાખેચ. એથી વધારે મને શું જોઈએ ? તું મારું એકપુરું બચ્યું—બધી મારી આશાને ઉમેદ તારીપરજ છે. તું મને એવો સુખી દહાડો બતાવ કે હું મારી આંખે તુંને એક માયાજી ધણીની ધણીયાણી થયલી જોઉં. બસ ગુલ, આજે તું તારી માયનો શખુત રાખ ને કશાંને ખાતર નહિ તો મારે ખાતર આંચ ફરેદુનને કબુલ કર. બસ આજે તેને હા કહી મને સુખી કર. એમાં ખુદાખી રાજી. ”

તે છોકરીની આંખમાંથી આસુઓ વહેતાં હતાં.

“ આપરે દુન્યામાં તદન નીરાધાર છપ્પએ. એને આપરો ફરેસ્તો સમજ. જેને તારી માયને જીવતદાત દીધું તેને હા કહે ને મને સુખી કર—બેલ—હા બેલ. ”

“ વારું માયજી. તમે ધણાં હાંફીચ. હવે સુખ જાવો, ” તે ડચકાં ખાતી છોકરી તે ઝોરડામાંથી બહાર નીકળી ગઇ.

X

X

X

“ કેમ આજે માયજીની તખીયત કેમ છે ? ” ફરેદુને દાખલ થતાંજ તે હાથમાંનો ગોલાખનો બન્ય તે છોકરીનાં બોળામાં મુકતાં પુછી દીધું.

“ હવે તો માયજી તદન સારી કાની છે. ”

“એનાં જેવી ખુશીની ખખર તો તારે વરે ખીજી કંઈજ હોય નહિ. તોખી ગુલ, આજે તારો ચહેરો જોઈએ તેવો શાંત ને સુખી દેખાતો નથી.”

“મારાં નસીબમાં સુખ શબ્દ લખાયોજ નથી.”

“અરે એવા બોલો હું કેમ ખમી શકું, ગુલ ? હું તારા ચહેરા-પરની લાઈને લાઈન, તારી મરજીનો તારેતાર જાણવાને વરે એટલો આતુર રહેવું કે તેવી કાલજી તારે વરે દુન્યામાં કોઈ કરશે નહિ.”

• “તમે મારે વરે એટલી મહેનત ના લેવો.”

“એ બધું બોલવાનું સહેલું છે. મારે જીવતરે તો હુંજ જીવુંચ. ગુલ, રોજ હું આંચ સીડીઓ આશાથી ચઢવુંચ ને નીરાશાથી ઉતરુંચ. કોણ જાણે તારા દીલમાં કાહરે મારે વરે દયા આવશે. શું હું એમજ આશામાન આશામાં મરશ ? રોજ હું તારી આગત તવ-જ્યાં કરું. મને જણાવ ગુલ, તુંને મારામાં શું કમતી ને આછું લાગેય ? સાંથી ઉચામાં ઉંચો પ્યાર, સગવડ કરતાખી વધારે પૈસા, જે સુખ તું માગશે તે તું મેલવશે, વધારે હું તુંને રોજ શું કેહું ? આ છોકરી, કશાંને ખાતર નહિ તો ફક્ત દયાને ખાતર મને હા કહે.”

“તેમ મને કરવુંજ પડશે.”

“શુ બોલી ?”

“ફરજનું મારું ને દયાને ખાતર મને હા કહેવું પડશે.”

“બસ ફાઈખી રીતે મને તારી એક ‘હા’ જોઈએય; પછી ફરજ બોલ, દયા બોલ કે પ્યાર બોલ. ગમે તેખી રીતે મને તું કબુલ કર. મારી ધણીયાણી થઈ મને સુખી કર.”

“ગુસ્સો ના કરતા, પણ મારી પાસે તમારે વરે પ્યાર જેવું કંઈજ નથી.”

• “નથી તેની વાત પછી થઈ રહેશે. હું તુંને ચાહુંચ એજ મને પુરતું છે. હું તુંને સુખની ટોંચપર રાખશ તો પોતીકી મેળે તું મને ચાહતાં શીખશે. ગુલ—મારી ગુલ—”

“મેં તમને આજે હા કહ્યુંય એજ પુરતું છે. માયજી આગલ જઈને સીધારજો. હું જરા મારા ઓરડામાં છેલું.”

આજે ફરેફુતની દુન્યા સુખીજ સુખી હતી. મહેરબાનુતા ઉંચામાં ઉંચાં આશીશ લઈ તે ખુશાલીમાં દીવાનો થયલો બહાર નીકળ્યો. તેને મનથી આજે તેના જેવું સુખી દુન્યામાં કોઈ હતુંજ નહિ.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૯ મું.

“બસ, મને સાચ્યું કહે કે તારા મારી તરફના પ્યારમાં કંઈખી મતલબ કે ઢોંગ છે કે ?”

ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટમાં ડાંબ શરોદતું દવાખાતું જરા ભપકામાંજ હતું. એકેક પછી ધરાકોને ખલાસ કરી તેણે હવે જરા બે ઘડીનાં વીસામાં ખાતર તે પડેલું ‘તાઈમ્સ’ ઉચકીને વાંચવા માંડ્યું. પણ હજુર તો તે પંદર મીનીટ તેમાં રોકે નહિ તેટલાં ડોસીબાઈ એલાવ્યાને પોતાની સામે આવીને ઉભેલી જોતાંજ તે સખત ચોંક્યો. છેલ્લી પ્રખતે તેણે તેણીને પોતાને બંધલે તદ્દન પાણી ઉતાર કીધી હતી, છતાં આજે તેને પાછી આવીને ઉભેલી જોતાજ તે કમકમ્યો.

“કેમ, વલી શું છે?” તેણે કંઈક ઠરસાથી પુછ્યું.

“જરા મારી ચાંદણની તખીયત ઠીક નથી.”

“ઉહ.”

“મારો વીચાર છે કે એને કંઈ હવા ખાવા લાગ જઈ. તે મજા પુછવા આવીય કે કાંઈ જવાતુ ફાયદાકારક થશે ?”

“પણ સીકનેસ શું છે?”

“કોણ જાણે, હરવધ ગેષ્ઠ તો પુરી જુએ ખાતી નથી. કંઈ ઝાઝું હસ્ટી બોલતી નથી. બસ ગમમાં ને ગમમાં ફર્યા કરેય. એનાં મનમાં શું રમેય તે હું શું જાણું?”

“તમે એવજીને સીધાં તમારે એલાવ ગામ ધકેલી દેશો” ને અહિ તેણે તે ન્યુસ ફરીથી વાંચવા માંડ્યું.

“બાવાજી સાં ઘેરમાં કેમ છે ?”

“અધાં સારી કાતી છે. હવે તમે સીધારો મનેખી જવાનું છે.”

“તે દહાડે તો ખીચારા ઘણો બરાપો કરનાંતા કે જીજીભાઈએ બનાજી-લોડજ તેનો અધો સામાન ઝવેરાત કપડાં સાથે મોટંગેજ મુક-યોચ, ને મુદલ તો રહ્યું પશુ બ્યાજખી નથી આપતા. મેં તો તરતજ કહ્યું કે તમારા ઘડપણનાં વખતમાં શું કામ એવો ભેજાંપર બાર રાખોચ.—બ્યાલોની, સાફજ થયુ કે એ કરજનાં પૈદામાં માણેકજીએ આંચ તમારૂં ચોકકું ગોઠવી દીધું.”

• “શું બોલોચ, તમે બકોચ શું?” તે ગુસ્સાથી બખાબ્યો.

“અરે જીજીભાઈ તદન આવી રહેલા, તેપર માણેકજી કામ ચલાવવાનાં હતા. એ લોકને ખીચારાને બહાર નીકળવું પડતે; પણ તેટલાં તમારા બાપએ શીરીનને ભેષ ને જીજીભાઈને કહ્યું કે જો આંચ છોકરીને તમે મારી વહું બનાવો તો હું તમારી પૈએ પૈ માફ કરું.”

“તમે મેડ થઈ ગીયાંચ—કે હું મેડ થયોચ?”

“દીકરા એ તદન ખરી વાત છે. જીજીભાઈ રડયા, તતરયા; પીરોજખાઈ છેડાંયાં. એ શીરીન બે દહાડા બુખી રહી ને લોડજમાં રડા-રોલ ચાલી એ છોકરી કહેજે હું એવો સસરો લેઉં નહિ ને પીરોજખાઈ કહેજે હું એવા મારવાડીને તાંહ દીકરી પરણાઉં નહિ.”

“આંચ તમે બીલકુલ ગલટ વાત લાયાંચ. હું તમારો એકબીં બોલ માનતો નથી—તમે એ લોકનાં ઘેરની બારીક ખબર કાંઈથી લાયાં?”

“એ શીરીનની આયા લુસી પાસેના બીખજીની આયાને મલવા આવેચ તે મેં તે દહાડે બીડીના બે આના આપીને પુછ્યું ને બધું મને કહ્યું. કહેજે માયબાપ રડયાં તતરયાં ને ફરજ પાડી તે ખીચારી છોકરીએ ‘હા’ કહ્યું, બાકી એનું બધું દીલ બહેરામ કેકોબાદ પરજ છે.”

“બસ—બસ કરો ! તમે એક પહેલાં નંબરનાં તુમરાં અડાડિ ખાઈ છેઓ. તે દહાડે ઘેરે આયા તે જુદી વાત લાયાં; આજે જુદીજ નીંદા લઈ આયાં. હું ઇચ્છુંચ કે તમે એક મરદ હોતે તો આજે હું તમુને બરાબર એનો સવાદ ચખાડતે. હું હવે ફરીથી મારી આખી જીંદગીમાં તમારૂં મોહકું જોવા માંગતો નથી. એક દોકતર તરીકેબા

ફરીથી તમે મને મલતાના નહિ તો ઘણાંજ પસ્તાશો —” તે પોતાની હેટ ઉંચકી ત્યાંથી એકદમ બહાર નીકળ્યો.

“માયરે, પોર્યો તો બડો ઝુનુની ને પાણ દેખાયચ. પણ એ તો મારી વાતે એ ખુબ છેડાયોચ. ખરેખર એ તદન અંગભ્રાજ ઉતો. સાઈ થયું મેં આજે એનાં કાનમાં ઝેર રેડયું તો. એ કહડ્યો તો શું થયું ? પણ એને વાત તો જાણી ? તેની અસર તો જરૂર થવાનીજ. ખુદા કરશે તો એ કાજ તુટશે—ને—ને—ખુદા છે—માણેકજીને સમગ્ગવશું તો વરી પોર્યો કંઈ મારી ચાંદણ પર નજર દોડાવેખી.”

X

X

X

શીરીનને મનથી તે છોકરી આખી દુન્યામાં હાલને કાજ સૌથી સુખી જીવડો હતી. તેને દુન્યાદારીની, કરાંતી દરકાર કે ખ્યાલ હતોજ નહિ. બસ આખો વખત તેજ સુંદર આકાર—તેનો વહાલો પેસી—તેણીની આંખ આગલ તેની હાજરીમાં કે ગેરહાજરીમાં રમ્યા કરતો હતો. હમ-ણાંખી તેજ સુખના ખ્યાલોમાં તે આવી પુગનારા જવાનની રાહ જોતી તે તે સુંદર કાઠીએ સાથે પોતાની જુટની એડીથી રમત કરતી ક્યારની ખોટી થતી બાગમાં બેઠેલી હતી. જો કે દહાડો કંઈક વાદળાંઓથી ઘેરાયલો હતો ને જાંણુ કુદરત તેણીની ખુશાલીમાં ભાગ લેવા ના પાડતી હોય તેમ રતુએ ઘેરાઈ જઈ તેણીની આસપાસ એજાપ ફેલાવી દીધા; પણ તે બધાંની તેણીને દરકાર હતીજ નહિ, ને તે તો મોટા અધકારમાં કે દોજખનાં ગારમાંથી પોતાના સાચ્યા પ્યારના જોરથી તેની હાજરીમાં રહેવા ખુશીજ હતી.

“ઓ મારા પેસી. હું તારી કેમ ખાત્રો કરું કે આખી દુન્યામાં મને તારા જેવું વહાલું બીજું કાઈજ નથી. ઓ લેવો મરું, આવરદાને લાંબો આરીખી લાગો. એને દુરથી આવતો જોતાંજો કેવી મજા લાગેય ?”

ખરેખર તે જવાન ગંભીરાઈથી ચાલી આવી તે છોકરીની સામે ઉભો. શીરીને તરતજ ઉભી થઈ, તેને મોટી ખુશીથી વધાવો લીધો, પણ તે જવાન આજે જોઈએ તેવી પુરતી ખુશાલીમાં હતોજ નહિ. તેણીના મીઠા આવકારના જવાબમાં ફક્ત તેણે પોતાનું કપાલ રમાલે ધસડીને નુછયું ને તેણીની પાસેની જગાપર પોતે ધ્રમ કરતો બેસી ગયો.

“જા બા પેસી, આજે એમ તું દુસ્મેન દુખી જેવો કાંચ છે? શું છે, મને કેહ? તારા જીવને કંઈ ગમતું નથી શું?”

“મારો જીવ આજે ઘણોજ બેચેન છે. મને એમજ લાગેય કે હું પોતે સુખી નથી.”

“આવારે, એ શું તુને ધખારો લાગેય? પેસી આજે એમ શું કરેય? હું સુખી કાંચ નહિ? શું મારેથી તું દુખી છે?”

તે જવાને તે બોલતી છોકરી તરફ કંઈક ચપકાથી જોયું. પણ તે છોકરીની તપકીરયા આંખોમા તેને એટલી તો સચ્ચાઈ ને નીરમળતા વાંચી લીધી કે તે એક પળ ટગર ટગર ટીકતોજ રહી ગયો.

“તું તો જાણે આજે મને એવા દોલા ધુરંધર કે આ પેસી મારેથી કંઈ વાંક થયો હોય! જો તેમની હોય તો મને માફ કરજો મા શીક્ષા કરજો, પણ તું પોતે જરાકખી દુખી ના થા.”

“હું તુંને કંઈખી પૂછું તેનો તું ખુલ્લો ને તદ્દન સાચ્યો જવાબ દેશે?”

તે છોકરી એક પળ ચોંકી, સહેજ ધુછ. “પુછ, બેલાશક પુછ.”

“શીરીન, હું તો તુને મારાં સાચ્યાં જીગરથી આહુંચ, ફકત તુંને જોતાંને વાર હું તારીપર દીવાનો થયોચ, એટલે મારી લાગણી તું સમજી શકશે. હવે હું તુને કોઈખી વધારે લંબાણુ પુછી કંટાલો આપવા માંગતો નથી. પણ ફકત એકજ વાક્ય પુછુંચ તેનો મને ખુદાના નામથી સાચ્યોજ જવાબ આપજો.”

“આ પેસી, આજે તમે મને બીહધરાવી નાખોચ.”

“બસ મને સાચ્યું” કેહ કે તારા મારી તરફનાં પ્યારમાં કંઈખી જાતની મતલબ કે દોંગ છે કે? શીરીન હું ઇચ્છુંચ કે તું મને આહે તેમાં બીજું કંઈખી કારણુ આવેલું નહિ હોય!”

“પેસી, હું મારા ખુદાનાં નામથી તદ્દન ખરુંજ કેહુંચ કે જો પળે મેં તમુને પહેલવહેલા લોડજનાં દીવાનખાનામાં એટલા જોયા તે પળથીજ હું તમુને મારા સાચ્યાં દીલથી આહવા શીખીચ. તેજ પળે મને લાગું કે જો કોઈખી માણસ મને આહવા લાયક હોય તો તે ફકત તમેજ છેઓ. આજ સુધી મેં કદી કોઈને વીચાર કીધો નથી. આ

પેસી, કંઈમી બને તે બનવા દેજે, પણ મને હવે છોડી જતા ના, કારણ હું હવે તમારા વગર કદીમી છરી શકશ નહિ.”

બસ-બસ; જોઈએ તે કરતાં આંધ્ર લાંબો દીલ પીગળાવનારો જવાબ મલી ચુકો હતો. તે સામ્યા જવાને આ નીર્દોશતાના જવાબથી ખુશી થતાં તે છોકરીને મહોબતથી પાસે લીધી.

“શીરીન, હું હવે તદ્દન સુખી છું. મારો ખુલાસો મને મલી ચુકાય. આપરે એકમેકને વરજ સરખાવત્રાં છંદ્યે. એક સુખી સાજે આપરે આપરી વીંટીઓ અદલાબદલી કરશું, ને તે ખુશીની ખબર તારા મમા પપાને જણાવશું.” ને અહિ તે હેતવંતા બે જીવો પોતાની ખુશ ચુકતેચુમાં રોકાયાં.

અરે ધનશાન, તું કેવી મોટી મોટી આશાઓમા રમેય; પણ લખ્યા લેખ આગલ તારો શું ચારો છે ?

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૦ મું.

“એ હરીફો વચ્ચે એકજ આશા.”

આખરે તે બે બહાલા જીવો વખતને તાબે શષ્ટ છુટા પડ્યા. “શીરીન તું ખુશાલ ને નચીત રહેજે. આપરે કાંદે તારા મમા પપાને આપરી ખુશાલીની ખબર પહોંચાડશું.” ને અહિ તે ત્યાંથી ચુમ થઈ ગયો.

પણ તે તો હજુર જેમની તેમજ બેસી રહી. કોઈ દહાડો નહિ ને આજે તેને આવતાંને વાર આવી રીતે ગંભીર ને દલગીર થવાનું શું કારણ મલ્યુ હશે. તેજ લાંબા ખ્યાલમાં વે બેસીજ રહી.

“કાણુ બહરામ ? વરી તમે મારી આગલ કાંધ આયા ?” તેણીએ લગભગ કગળો પડતાં કહ્યું. ખુદા ખાતર મારી પુક છોડો. જાઓ, મમા પપા અંદર છે.”

“મને તારી સાથેજ કામ છે. હું કંઈ ખરીસ છું, શયતાન છે, વાધ છે, વડું છે કે મારેથી તું નાહસ્તી ફરેય ?”

તે છોકરી સહેજ નરમ પડી. “તાહરે કંઈ સીધી વાત કરવાનો હોય તો કર. ખુદાએ કાન આપ્યાય તે સાંભલશ.”

“આતું, હું ધણેજ ઉપકારી છેઉં કે તમે આજે ધણે ધણે દહાડે મારે વરે થોડો વખત ફાલતું પડ્યોય. મારી કીમત તમે આંકી નથી. મારા પ્યારને તમે થોકરે માર્યોય. શીરીન, મારે વરે કંઈખી આશા હજીર છે કે ?”

“તમે જાણાય તોખી કાંય એકનું એક ટાહેલું કરાય ? હમણાંજ મારા પેસી કહી ગીયા કે કાલે આપરે મમા પપાને ખુશીની ખબર કહીશુ. હવે એક ગ્રહસ્થ દાખલ તમે એ વાત નહિ કરશો એવી હું આશા રાખુય. બહેરામ, આપરે એક બાઈ બહેન તરીકે કાયમની દોસ્તી રાખી શકશું.”

“કહી નહિ. મને તેની દોસ્તી જોઈતી નથી હું તુને ચાહુંય. હું તેને તારી માંગણી કરવા દેનાર નથી.”

“કાણુ તુ ! તેવણુ કંઈ તુને નથી પરણવાના. તેવણુ મને પુછશે. બસ. બસ બહેરામજી, હું તમુને સાફ કેહુંય કે મારા કોઈખી કામની વચ્ચે આવવાનો તમુને જરાકખી હક નથી.”

“તેમ તેનેખી તે હક હું લેવા દેવાનો નથી.”

“પેસી મારો છે. સમજો બહેરામજી, પેસી જો મને નહિખી પરણે તો હું તેને વરેજ વરસો વર ખોતી રહેવશ, પણ એનાં સીવાય હું કોઈ-નેખી મારો પ્યાર આપી શકવાની નથી.”

“એ બધી તમારી હવે ઢોંગી ને પુસલાવનારી બોલી બાણુ મુકા. તમે પોનેજ મારી આગત્ર કણુત્ર કીધલું કે કે ગમે કે નાં ગમે. પણ મારા મમાપપાને વરે મને એને પરણવુંજ પડશે.”

“તે તો એક ખોતી ધાસ્તી ઉતી. તેવણુનેખી હું તદન પસંદ છેઉં.”

“બસ, એક ઠગાઇમાં બીજી ઠગાઇઓ ઉમેરો. ના... સમજો છોકરી, તું એક મોટી ઠગાઇ રમેય. તે માણસને એક ખાનગી ગોઠવણથી અંજણો રાખી તારી જગમાં તેને ફસાવેય. પણ તે પોતે એવી ગોઠવણનાં સાટાંથી પરણવા ખુશ છે કે, તે તુંને પહેલાં જાણવું જોઈએ. તારામાં કીમત છે તો તું તેને એમ સીધો સવાલ પુછતી કાંય નહિ ?”

“તેવી વાત વચમાં જોઈતીજ નથી. તેવણુને હું પસંદ છેઉં, પછી વધારે શું જોઈએ ? તેવણુ ખરાં દીલથી મને ચાહેય.”

“ભરૂંસે ના રહેતી. હું તેને તુને ચાહવા દેવાનો નથી, હજુરખી તું મને ચોરખવા શીખ. હું તુને એટલા જોશથી ચાહુંય કે જો તેમાં મને નીરાશી આપશે તો હું એક બચાંકર માણસ બની જવશ. તું જોયય તેવો હું રહેવાનો નથી તે પ્યારનો જોશ એક મોટા કીનામાં બદલ્ય જશે. સંભાલ, હું એક જુદોજ માણસ બનશ—હજુરખી સમજ,” —તેણે એટલા જોરથી તે છોકરીનાં નાજુક આગલાં પકડ્યાં કે એક તીણી ચીસ તેણીનાં ગળામાંથી બહાર નીકળી ગઇ.

પણ તેજ પળે તે કઠોર જવાન એક સખત આચકાંથી તે નરમ જમીન પર ટુટી પડ્યો. હા, આપ્પાદ તેજ ધડીએ પેસી તે બેઠે જણુતી સામે આવીને ઉભો હતો. “શીરીન—આંચ શું ?” ધણુજ દમામી અવાજથી તેણે તેણીને એકદમ પુછી દીધું. તે મદદગાર જવાનને આવી ઉભેનો જોનાં તે છોકરી પહેલી પળે ખુશીજ થઇ, પણ પછી તે હજતી તેણીના શીકકા ચહેરા પર એવી તો લાગણી ફરી વતી હતી કે ખરેખર તે એક દયાલાયક પીકચર હતું. તે હજુરખી તેણીની નજીક ગયો. “હું પુછુંય તે તું સમજેય કે?—એનો મીનાંગ હું શું સમજું?”

“કંઇખી નહિ પેસી, એવણુ મને ખહોંસ કરેય કે મારે એવણુ નજ પરણવા કબુલ થવું, ને મારી મરજી નથી. બસ એજ વાત છે.” તે જવાને મોટા ગુરસા અને તુચ્છકારથી તે હવે ઉડીને ઉભા થયલા માણસ તરફ જોયું.

પણ તે છોકરીના ઘોઘવાપર મોટા ઠઠાથી ધણુંજ બચાંકર હસ્તું હસ્તો તે ‘દાદી--દાઉંસ’ના વારસ ત્યાંથી બહાર ચાલી ગયો.

“તારી ખુશી નથી તો એ માણસની મમદુર નથી કે એ તારી સાથે વાત તો શું પણ સામેળી આવી શકે.” પેસીએ તે બીહથેલી છોકરીને માયાથી સમજાવી.

“પણ તું હમણું તો અહિંથી ગીયો ને પાછો કેમ આવ્યો?”

“ડારીંગ હું ગીયો પણ તેટલાં મને મારી ‘મેમો જુક’ની યાદ આવી. ગજવામાં નહિ હોવાથી કદાચ અહિં કંઈ પડી હોય કરીને જોવા આવ્યો તો મેં તારી ચીસ સાંભળી. ખરેખર એ મુરખ માણસને મને કંઇક વધારે સવાદ ચપ્પાડવો હતો.”

કેટલોક વાર તે છોકરીની આંખોમાંથી ઉપકારનાં આંસુઓ સરી પડ્યાં. તે જવાને તેને પ્રીતથી નજદીક લીધી. “મારા જાન, હવે તુંને હું એમની એમ છોડી જવા માંગતો નથી. મને જવાબ આપ ડાર્થીંગ, કે તું મારી ધણીયાણી થવા તદ્દન તદ્દન રાજી છેતી ? એ છોકરાને વરે તારા દીલમાં——”

“ઓ તદ્દન ધીકકાર છે ! એને હું હવે જોવાખી રાજી નથી.”

“મને જવાબ આપ. જે તારા દીલમાં સાચ્યો પ્યાર હોય તોજ મને હા કહે. જે તુંને જરાકખી તેમાં ખતરો લાગે તો મને સાફ ના કહેજે. હું આ ધડીએ ચાલી જવા તૈયાર છેઉં; જે કે તેમ થતાં હું કેટલો દુખી થાઉં તે મારો જીવજ જાણેય. પણ—પણ—મને કાઠખી રીતનો ફારસ પસંદ નથી; ખોલ શીરીન, મને તું એક પેસી તરીકેજ જીગરથી ચાહી શક્ય કે ?”

તે છોકરી કંઈક દવામને ચુપજ રહી.

“જહાલી છોકરી, તુંને સુખી કરવાને વરે ખુદાએ મને જોષએ તે કરતા વધારે સારાં સાધનો આપેલાં છે; જે કે પેસા જેની ચીજને આપરી વચ્ચે ખોલવાને વરખી હું ખરા જીગરથી ધીકકાર્ય; પણ તે એક દુન્યામાં સગવડની ચીજ છે એમ તારૂં હું ધ્યાન ખેચું. તો મને માફ કરજે; હું તુંને સૌથી સુખી ધણીયાણી બનાવવાનું વચન આપું. તેટલાજ ખાત્રીથી તું મને ફક્ત તારા નીરમજ સાચ્યો પ્યારનું વચન આપ. મને ખીજું કંઈજ જોષતુ નથી.”

“પેસી, હું શું જોહું ? જીદગીમાં મેં તમુને આહવાય. તમે પહેલા ને તમેજ છેલાખી. ખુદા ખાતર મને તમે માનો. મારી વાત સાચ્યી માનો. હું તમુને ચાહું.” તેણીએ ધીમે પણ દયામણે અવાજે જોલી દીધું.

“લે. તેની ખુશાલીમાં આંખ મારી તરફની ભેટ.” તેણે પોતાને આંગલેની વીંટી તેણીના હાથમાં સેરવી દીધી, “ને આંખ તારી પનોતી વીંટી મને આપ. હુંજ આજથી તારો માલિક છેઉં.” તેણીનાં ધુજતાં આંગલામાંની તે કામતી વીંટી તેણે પોતાનાં આંગલામાં લીધી. “હવે હું નીરાંતથી જમ શકશ. આપરે કાલે પાછાં મલશું. તે હવે તેણીને

લોડજની સીડી વેર માયાથી પહોંચાડી મીઠા શખુનો પછી હસ્તે ચહેરે બહાર પડ્યો.

— :૦. —

પ્રકરણ ૪૧ મું.

ખાલેસ ચ્યારમાં ખતરો !

આજની સહવાર ઘણીજ બીહમણી હતી. વરસાદ પડતો નહિ છતાં ગાજવીજ અને સુસવાતાથી જાણે ચારે બાજુ ધમધમી રહી હતી. શ્વેરણધારણથી કુદરતથી જાણે નારાજથી ડગડગી ગમ્મ હતી.

“ મરેરે-આજે તો જાણે કંઈ બીહક લાગે તેવું તોફાન થઈ રહ્યુંય, ગાજ વરસીને પડી જતો હોય તો કંઈ નહિ. પણ એવું બીહમણું—” પીરોજબાઈ બનાજ પોતાનાં ઘણી સાથે વાન કરતાં એકદમ અટકી ગયાં. કારણ તે કીમતી પરડો હઠાડી શીરીન અને પેસી હરને ચહેરે તેઓની સામે આવીને ઉભો.

“ ઓ વાય, આવાં તુફાનમાં તું કેમ આંગો પેસી?” તેવણે માથાં પરની શાલ સરખી કરતા પુછ્યું.

“ માયજી, આજનું માફ કામ અટલુ અગનનું ને અટલું ખુશાલીનું હતું કે મને એવાં તુફાનમાં હીમાલયપરથી ચહડતું પડે તો હું ચુકું નહિ.”

“ તે વરી શું?” હવે જીજ્ઞાસુ વચ્ચે પુરાયા.

“ માયજી, આવાજી, હું તમારા લોકની માફ માંગુય કે મેં તમારી રજા પુછી નથી. પણ મારી ખાત્રી છે કે તમે સાંભલીને ખુશી થશે કે મેં શીરીનનાં હાથની માંગણી કરી ને એને મને ઘણી ખુશીથી હા કહ્યુંય. હવે અમે તમારા લોકનાં આશીશને વરે ખોટી છઈએ.”

આ આચીંતી ખુશીની ખબરથી જીજ્ઞાસુ તો શું મજાદજ્જ ગયા; પણ પીરોજબાઈએ ઝડપમાં નજીદીક આવી તે જોઈ જણાવે આવરણ લઈ લીધા.

“ અમારા જેવું ખુશી બીજું કોણ હોય? મરું તમારા લોકનું નેકું ઘણું ઘણું જીવને ને દરેક દરેક આબાદી ને સુખમાં રમતાં રહેજો.”

જીજીભાઈ ઉઠો તો, આપરાં બચ્ચાંઓને એ લોકની ખુશાલીમાં ઉલટ આપોની ? એમ બેસી શું રહ્યાય ?”

“હું પોતે તો એટલો ખુશી થઈ ગયોય, કે શું બોલવું તેથી મને યાદ આવતું નથી. વેલ, દીકરા પેસી આજની ખુશાલીમાં હું ખુદાને એટલુંજ કેહુંય કે તે સાહેબ મારા તમે જે ઉ બચ્ચાંઓને સદા મહોજતવંતા ને સુખી રાખે.” ને અહિં જીજીભાઈએ તે બેઉ બચ્ચાંઓને પેટમાં દાખ્યાં.

હવે શીરીન અને પેસી ખુશીથી ઉભરાતાં દીલે પોતાના હમેશના માનીતા કયારામાં ગયાં; પણ ત્યાં જતાંજ તે બેઉ જીવો સખત ચોક્યાં.

અરેરે—આજે ફરીથી તેજ જવાન—ગર્ભ કાલનો તે ભયંકર માણસ—‘દાદી-દાઉસ’નો તે જવાન વારસ—જે ઉ હાથે અદબ વાળો જાણે તે લોકનીજ રાહ જોનો હોય તેમ ચુચી આપે તમામ કપટ વેરથી દીકતો સુપ તતલુખાર ઉભો હતો.

“અહિં તારું શું કામ છે ?” પેસીએ કંઈક તોરથી પુછ્યું. પણ તે માણસ એક થાંભલાની પેઠે સ્થીર તેઓને ધુરકતોજ ઉભો હતો. તેણે નહિ ત્યાંથી ખસવાની મરજી બતાવી કે નહિ કંઈ દોસ્તીની રીતીએ વાત કરવા માડી. બસ, બચબરેલી રીતે તે ડાળા કહાડી ઉભોજ રહ્યો.

“તમે અહિં શાને વરે ઉભા રહ્યાય ? અંદર મમા પપા છે, જાઓની ”

“હું ફક્ત તારી સાથેજ વાત કરવા માંગુય; મને મમાપપા સાથે કંઈ કામ નથી,” તે ધણીજ જોરથી બોલ્યો. પણ આપ સાબલતાંજ પેસી બે ડગલા તેની તરફ ધસી ગયો.

“સંબાલજે. હું આંબ બાનુને મારી સામે જરાકથી અપમાન થવા દેવાનો નથી. તે તારી સાથે વાત કરવા ધીકારથી ના પાડેય. બસ, ચાલી જાઓ અહિંથી ”

“શું કામ જશે ? મને તમુને ધણુ અગતવું કહેવાનું છે. તાના જેવા છતી આંખે આંધલા ને છતા કાંને બહેરા માણસને કંઈક વધારે ખરી ખંખારીને મને કહેવાનું છે, ને તે કહયા વગર હું અહિંથી ખસવાનો નથી.”

એકજ પણ પેસીએ તે મુગી ઉભેલી ઓઢરીના ચેહરે ટીક્યો, પણ તેણીને તદ્દનજ સુપ રહેલી બેતાંજ તેણે વધારે તોરમાં કહ્યો કીધો. “બસ જાઓ મને તમારું કંઈજ સાંભલવું નથી. જે કહેવું હશે તે આ બાનુ મને બધું કહેશે.”

“હાહાહાહા, એવી આશા રાખતાજ ના. એવણુ તમુને કહેવાનાં હોતે તો અત્યાર અગાઉનાં તમુંને જણાવી ચુકાં હોતે. યાદ રાખજો, મલકમ મલકમને જેની પાસથી તમે રોજ સાચ્યા પ્યારની બીખ માંગોચ તે ખીલકુલ સાચ્યો નથી તે બધો ફારસ છે—તદ્દન દોગ છે. એક મોટો નાટક છે—તદ્દન રચાયલો દગો છે !”

“બસ, એકદમ તારી તુંદ જમાન બંધ કર ! તારી આંખે દેખાતું નથી કે આવી એક બાનુ કદીખી દગો રમી શકે કે ?”

“મને શું પુછાય ? એવણુનેજ પુછોની —કે—તમારી સાથે એને કંઈખી ઠગાઇ કીધીય કે ?”

તે ઓઢરી હજી સુપજ રહી. પેસીનો જીવ ઉકલમ પુલમ જતો હતો. “શીરીન-શીરીન, આય માલુસને એકદમ ખોટો પાડ !” તે જવાનનો તોરવંતો હુકમ સાંભલતાંજ તે વધારે ગભરાઇ, વધારે ગુંચવાઇ, પણ હજુરખી તે સુપજ રહી.

“એવણુ પાસે બધા તદ્દન સાચ્યોજ પ્યાર ઉભરમ જાયચ તો કાય નહિ મન જુઠો પાડતાં ?”

“બોલ શીરીન, જદ્દી બોલ. શું તારી પાસે મારે વરે સાચ્યો પ્યાર નથી ?” તેણે એવા તો ધાધારી અવાજે પુછ્યું કે તે ઓઢરી કંઈક ધુજવા લાગી.

“પેસી તમે ગુરસે ના થાવો, હું તમુને સહથી પવીત્ર પ્યારથી ચાહુંચ.”

પેસીએ કંઈક મગરૂરીયા તે માલુસ તરફ બેધું.

“જુહું—તદ્દન જુહું — હફહડતું જુહું ! હું તમુને ખરેખર કેહુંચ કે આ લોડજમાં તમારી પહેલી મુલાકાતની અગાઉથીજ આ ઓઢરી પોતાનાં માખાપનાં હુકમને કણુસ થયલી કે કાઇખી રીતે તમુને તે પર-જુશેજ ! બોલો, તમુને જોયા અગાઉ એવણુનો પ્યાર કીધાં ખુણાંમાં

બરછ રહેલો ? એક માણસને જોયા અગાઉ કદીખી શું પ્યાર શરૂ થઈ શકે ? આંધ છોકરી ઘણી જુડી ને ઢાંગી છે. હું તમને ખુલ્લું કહી દેઉંય કે તમારી સાથે એક મોટામાં મોટી ઠગાઇ કરવામાં આવીય, જે તમે જોઈ કે સમજી શકતા નથી. તેજ ઠગાઇમાં આંધ તમારી તદ્દન સાચી છોકરીએ સહીથી મુખ્ય ભાગ ભજવેય એક તમારે વાસ્તે મોટું જીટકું ગોઠવવામાં આવું ને તેમાં તમે ઘણીજ મોટી સહેલછથી સપડાઈ ગયાય. હા હા હા હા !” તેનાં કઠોર ઠઠાનાં હસ્વાથી પેસીનું દીલ એટલું તપી આવ્યું કે તે તેનાં દીલપર ધસી ગયો.

“ખામોશ—ખામોશ—બસ મારેથી વધારે સાબલી શકાતું નથી, તે હવે તે છોકરી તરફ ફર્યા.”

“શું તું આંધ માણસને ખોટા પાડી નથી શકતી ? શીરીન બોલ, કંઈખી બોલ.”

કંઈજ નહિ. તે જેમની તેમજ ઉભી રહી.

“ખોટો કેમ પાડે ? હું ખંધી ખરીજ અનેકી વાત બોલુંય. એ કેવી રીતે તે ના કહી શકે ? —સાંભલો—તમારા બાવાએ ને એનાં બાવાએ પૈસાની મોટી લેણદેણની સમજુતીમાં આંધ છોકરીનું વેચાણ એકમતથી પસાર કર્યું. ફક્ત પૈસા ખાતર — ફક્ત પોતાના બાપને બચાવવા ખાતર એને તમને કબુલ કરીધાય. જીજ્ઞાસુએ પોતે તમારે વરે મોટી સુંગ દેખાડી, પણ નાચારીથી આવી સુંદર છોકરી તમને આપવા કબુલ થયા. બાકી એક બાજબાઉના છોકરાને દીકરી આપવા અગાઉ પીરા-જબાબએ આંખોમાંથી આંસુઓ પાડ્યાં; ને આંધ છોકરીએ તો ચાર દહાડાવેર લોડજમાં મોટું તુંકાન ઉઠાવેલું. પણ કપડાંબર બહાર નીકલવું પડે, માથાપાને બીખારી થઈ જવું પડે, કરીને તમને જોયા વગરજ કોઈખી રીતે બસ તમને પરણવાનું નકકી કરી રાખેલું, સમજ્યા શેઠ ? ને તમે એક માછલીની કાંતી આબાદ મુકેલી જાળમાં સપડાઈ ગયા. ને બધું થયા પછી હવે તદ્દન સાચા પ્યારનાં બાકાં પુકાયય, ! —અરે સાહેબ એવા ફારસ ને ઢાંગ તમે હવે નહિ સમજી તેટલા સારા—હાહાહાહા !”

તે ફરીથી હસ્વા લાગો.

નીકલી પડતે ડાળે. ને ઉઠલછ જતે દમે આ સામે ઉભેલા માણસ તરફથી ઓઝાતું સાંભળતો તે જવાન કંઈ નહિ સમજ પડે તેવી રીતે તદ્દન સ્તબ્ધ થઈ ગયો હતો. શું બોલવું ને શું નહિ ! કીયું માંનવું ને કયું તુચ્છકારવું તે કંઈ તેને સમજ પડતી નહિ. તેણે પોતાનું કપાલ જોરથી દાબ્યું. પેલી ડાસીબાઈબી કંઈ એવીજ વાત કાલે કરી ગઈ ને આખાદ તેજ બીના આ માણસ આજે બોલ્યો જતો હતો ! તેણે ફરીથી તે ધુજતી બીહતી ચુપ ઉભેલી છોકરી તરફ જોયું. અચ્ચીત, તેની આંખોમાં ખુલ્લો ભારી થપકો દેખાઈ આવતો હતો. તેને વધારે ઉશ્કેરતો તે માણસ ફરીથી બોલવા લાગો “ ‘ ગમે તેટલા પૈસા હોય તો શું થયું, પણ ખાનદાન તો નહિજ કેની ? — હું એવા ડર્તી માણસની વહુ કદીબી નથી થવાની ! ’ — આય છોકરીનાં તે પહેલા શબ્દો ઉતા; સમજવા પેસ્તનજી શેઠ ! આય મમરર ખુબસુરત છોકરીનું કીમતી ઈનામ તમારે ફાલે કદીબી નહિ આવતે; પણ એ તો સાડ થયું કે જીજીમાઈ કરજમાં પુખી ગીયા કે આંચ છોકરીએ તમુને કબુલ કરી લીધા—હા હા હા હા હા ! ”

આંચ સખત અપમાનથી પેસી નો ચહેરો લાલ થઈ આવ્યો. તેનો જીવ ઉકળી આવ્યો, તે એકદમ તે માણસનાં આંખપર ધસ્યો, “ મુરખ હેવાન; તું એકદમ તારી જખાન બંધ કર, નહિ તો આય એકજ મુકકીથી ‘ હુ તારું મોત લાવશ. ’ ને અહિં તેણે એક જોરાવર તમાચો તે માણસને ખેંચી કહાડ્યો, પણ તે આવતી લપડાકે બચાવી લેતાં તે માણસ ફરીથી ઠઠાથી હસવા લાગ્યો.

“ તારી આંખો ઉઘાડ, ને ફસતો બચી જા ! ” તે બડબડતો બડબડતો ને તુચ્છકારથી જોતો, ઠઠાથી હસતો, ત્યાંથી સરભોગ બહાર આવી ગયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૨ મું.

“ ઘાતકી છોકરી, શું તારી આંચ ઝલકતી ખુબસુરતીને તે

એવી એક નીચ ચુકતીમાં વાપરવા દીધી ? ”

પેસીની આંખે જાણે અધારાં આવી જતાં હોય તેમ લાગ્યું. તેને તે નજદીકનું ઝાડ પકડી લીધું ને આંખે હાથ ધાંપી દીધો. અરે તે

શુધ્ધા જવાનને એવું થયું કે આ મકાનમાં આવું સખત અપમાન ખમવા આવ્યા અગાઉ તેનું મોત આવ્યું હતો તે વધારે સાંઝ થતે. તે પોતાની નામોશીથી અતીશય કમકમ્યો ને બંધ આંખોએજ તેની હિંચી મગરૂરીને લાગેલો ફટકો તેણે મોટી મુસીબતથી ખમી લીધો. પેલી ધાતકી છોકરી, જેણે તેને આંધ આવી કંગાળી હાલતમાં લાવી નાખ્યો હતો, તેની તરફ હવે તેણે જોયું. આહ, જો કે તેણે ખરાં દીલથી ધ્રુવ્યું કે, તેની આંખો બંધ હતી ત્યારેજ તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ હતો તે વધારે સાંઝ થતે !

પણ નહિ ! તે છોકરી હજી ત્યાંજ તેમની તેમજ ઉભી રહેલી હતી. તેનો ગોલાખી ચેહરો તમામ રૂની પુની જેવો સફેદ થઈ ગયો હતો. તેની સુંદર ચલકતી આંખો ધાસ્તીથી તદ્દન સ્થિર બની ગઈ હતી. તેણીનાં હમેશનાં લાલ પરવાળાં જેવાં હોથો સફેદ બની જઈ રહ્યા હતા હતા.

અરે, એકજ કક્ષાકની અગાઉ તેણી કે જે સૌથી સુખી પળની પ્રતેહમાં ખુશીલીની ટોચે પુગેલી એક ખીલતી કળી જેવી તતનખાર, સુખી, રોબવંતી ને મગરૂર હતી, તે હવે તમામ દુખમાં દુખેલી, ધાસ્તીમાં થરથરતી, ઠપકાથી ધુજતી, હવે શું થશે તેનાં ખ્યાલથી બળી જતી જતી જવતી મુવેલી જેવી ઉભી હતી ! !

અરે, તે જવાનની આંખો તરફ એક પણ જોનાં તે વધારેજ ધુલ. હમેશનો તે સાચો, શુધ્ધો, ક્યાળુ પ્યારવંતો ચેહરો ચુસ્સાથી તમામ ઘેરાઈ આવ્યો હતો તેની હમેશની મહોબતવંતી આંખો આજે ધણું મોટો ઠપકાથી તેની તરફજ ટીકાયેલી હતી.

ઓ પ્યાર—દીવાના પ્યાર!—તે છોકરીને લાગ્યું કે આ આવા સીતાનાં વખતમાંની તેણી તેને ધણોજ વધારે આહતી હતી. શીરીનને લાગ્યું કે તેનો તમામ ચુસ્સાખાજ, મગરૂર બહાદુર દેખાવ જોતાં તેણી તેનીપર તનબદનથી વધારેજ શીદા થઈ રહી હતી.

પણ અહસાસ, જે ખરૂં હતું તે તેણી ખોટું કેમ કરાવે ?

“મને જવાબ આપ. શું આપ બોલાયકું બહુ ખરૂં છે ?” એક ડગલું નજદીક આવતાં તે જવાને અતી ઘોષારી અવાજે તેણીને પુછી દીધું.

અરે પરવર!—તે અવાજમાં માયા મહોત્તતનો ખીલકુલ અંશ હતોજ નહિ. તેણે તે બોલબોલ ખરું માની લીધું હતું એમ ખુલ્લુ દેખાતું હતું.

“તે ખરું હોવુંજ ભેઈએ ! કારણ તું જે ખરી હોતે તો તે માણસને તું જરૂર મને આવું મોટું અપમાન કરતો અટકાવી શકતે.” કેવાં મોટાં દુખથી તે બોલ્યો કે તે છોકરીનાં દીલમાં ઝઝણી ભરાઈ આવી. પોતાને હાથે તે માણસ આટલી હદ સુંધીનો દુખ ખમી રહ્યો હતો એ વીચારતાં તેણીએ શરમથી નીચે જોયું. તેણીનો દીવો પુરતો ભરાઈ રહ્યો હતો અને તે હવે વધારે નહિ ખમાવાથી ખુલ્લુ, મોટું રડવું રડવા લાગી.

“અસ, મને હવે કંઈયો વધારે કહેવું નથી—કે તારી તરફત કંઈ સાંભળવું નથી તારો દેખાવ ને તારી ચુપકીદીજ મને ખુલ્લું ને સાચું કહી આપેય કે તે બેશરમ માણસ જે બધું બોલી ગયો તે તદ્દન ખરુંજ છે. અરે ઘાતકી ખુલ્લસરતી. મને નહિ માલમ કે તું એક જીગર નહિ પણ પથ્થર ધરાવેય. તુને શું તે વખતે મારી દયા નહિ આવી? તું એકખી શબ્દ મારી તરફથી કે તારી તરફથી બોલી શકી નહિ? મારા જેવા સાથે એક ઠગાઈ રમવા અગાઉ તુંને ઘણો લાંબો વીચાર કરવાનો હતો. આ દયાહીણ મારાં જીગર સાથે તેં ઘણી સખત રમત કીધીય. હું કદી શાંખી શકું નહિ, હું કદી તુને માફ કરી શકું નહિ. હું જાહેર, તું મને ફરીથી કદીખી જોવાની કે મલવાની આશા રાખતી ના.”

અરેરે, કંઈક વખતની તે છોકરીની ચીપતાઈ ગયતી જખાન આ બયંકર વાકય સાંભલતાંજ ઓચીંતી ઉપડી ગઈ.

“ઓ મારા પેસી, ખુદાને ખાતર મને છોડીને ના જાઓ!”

“શું આવી ખુલ્લી ઠગાઈ છતાં હું અહિ થોભી શકું? તમે ને તમારાં માયખાવાએ મને એક ઇનશાન નહિ પણ એક મીણનું પુતલું ધાર્યું, કે જેમ તમે લોક મને વાલશો તેમ હું વલશ. પણ એમાં મોટી ભુલ છે.”

“તમારી સમજવામાં ભુલ છે. તમે શું કામ માનોય? એ માણસે અદેખાઈને મારે તમને બધું કહી સંજલાબુય. તે ઇચ્છેય કે તમે

મને છોડી જઈને તમે તેનું ધાધું કરી આપોય. મારો શબ્દ માનો, મારો પ્યાર સાચો છે. તેની સાથે કોઈપણ ચીજ બેસી ના નાખો.”

“બોલ, પ્રકત એટલુંજ બોલ, કે તે માણસ બોલી ગયો તે બધું તદ્દન ખોટું છે. બોલ-એમ મારી ખાત્રી કર.” તે હુકમી ધણે બોલ્યો.

તે છોકરી એક વખત પાછી ચુપ થઈ ગઈ.

“બોલ, શું મારા બાવાએ તારા પપા સાથે પૈસાની ગોઠવણ નથી કરી? શું મને આપ સોડજમાં બોલાવવાનું એક અગાઉથી થયેલી ગોઠવણ નહિ હતી? શું તુંને મારી સાથે પરણવુંજ પડશે એમ તુંને તારા માંય ને પપાએ મારા આવ્યા અગાઉ સમજાવી નહિ રાખેલું? આ પરવર, તારી ચુપડીદીથી મારે લોહી બંધન જાયય. આ છોકરી, મારું માથું એવું બમેય કે મને લાગેય કે હું મેડ થઈ જવશ, ઘાતકી છોકરી, તારી આપ ઝંઝકતી ખુબસુરતીને શું તે એક એવી નીચ યુક્તી માટે વાપરવા દીધી? ને મારા જેવા એકને તેનો શીકાર બનાવ્યો? આ ખુદાના શુકર, કે હજુરમી હું એવી એક ડગખાજનો પુરો શીકાર થતો અચી ગીયો ન તારા જેવી એક ઢોંગી છોકરીના ખોટા પ્યારમાં ફસતો હું છુટી ગીયો !”

“જે વરી ખરું માનો. એ પ્યાર ખોટો નથી. તદ્દન સાચો, પહેલી નજરનો, પવીત્ર પ્યાર છે. ખરું માનો, મને ના છોડી જાઓ! તમારા સીવાય કદીપણ હું કોઈ સાથે પરણી શકવાની નથી.”

“એ ફક્ત તમારાં ને મારાં દીલને મનાવવાની વાત છે. તમારું કુટુંબ ભયમાં ઉતું એટલે તમારું મન તમે એવું માની લઈ મોટું ક્રોધુ દોશે.”

“મેં મારું દીલ તમને બેતાંવારજ પારખ્યું.”

“એમ બનેજ નહિ. જે માણસને તમે એક બ્યાજખાઉના દીલ તરીકે આલખ્યો તેની પર કદી દીલ લાગેજ નહિ. એવાં મને પછી મહોબત બની શકેજ નહિ. શું એ વાત ખરી નથી, કે હું ‘કોઈપણ હોઉં’, ‘કેવોપણ હોઉં’, પણ તમને તો મારી સાથે પરણવાનીજ ગોઠવણ આગલથી થઈ ચુકેલી હતી? જવાબ દે.”

“હા.”

“શરમાવું જોઈએ !” તે કમકમ્યો, “હું આપ લોડજમાં વસનારાં-
જ્ઞાને આવી એક ઠગાઇને વરે કદીથી માફ કરી શકું નહિ. હું તદ્દન
નીરમળ પ્યારમાં માનનારો છઉં. તે એક એવો પવીત્ર ને સીધો રસ્તો
હોવો જોઈએ કે તેની વચમાં એકથી મતલબ કે શક કે આડો વીચાર
હોવો જોઈએ નહિ. કમનસીબ હું — કે મને પોતાને તેવોજ એક ઉચો
પ્યાર મેળવવામાં મેં ભાગ્યશાળી માની લીધેલો; પણ નહિ; અફસોસ,
મારી સાથે દુગો રમાયોય ને તેમા તેં મોટો ભાગ લીધાય ! હું તુંને
કદીથી માફ કરવાનો નથી.”

“આ, એટલા ઘાતકી ના થાવો !”

“દયાહીણુ છવ — ઘાતકી હું કે તું ? મારૂં દીલ હું હૃદયુરખી
દેખાડી આપશ. તમારા ખાવાને કહેજો કે આંધ કાજ તુટેલું સમજું; પણ
તેની સાથે સંબંધ રાખતી પેસાળી ગોઠવાણુ તેમની તેમજ રહેલી સમ-
જજો; તેમાં કુંઈથી ફરક પડવાનો નથી.”

તેણે હવે તે છોકરી તન્હ ઘણીજ કરડાઈથી જોયું.

“ફક્ત પેસાનેજ ખાતર તેં મને આલ્યો — ધીકકાર છે તારી
લાગણી પર ! — ફરીથી મારી આશા રાખતી ના !” ને અહિં તે જવાન
ઘણાજ ગુસ્સા અને નીરાશા સાથે ત્યારથી એકદમ પાહાર નીકળી ગયો.

અરેરે ! તે કમનસીબ છોકરી-સાચી છતાં જુડી ઠરી ! નીદોષ
છતાં ઠગારી ગણાઈ ! અરે તેના બધા તાણા તે ખમી શકતે,
પણ પ્રાણુ કરતાંથી પ્યારો તે જવાન તેણીને ધીકકારથી થોકડે મારીને
સદાને માટે આડી ગયો એ જોતાજ તે કમનસીબ છોકરી તે નરમ જમીન
પર ઢગલો થઇને તુડી પડી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૩ મું.

“ખાવા, તમારી રીતભાતથી તમે મને બીલકુલ શરમમાં લાવી
તાંખ્યો. હવે મને વધારે ના બોલાવો.”

ૐ૦ પેસી શરોફ ધણું મોટાં દુખ અને આફતથી દબાયેલો શીરી-
નને હમેશની છોડીને જ્યારે કવીન્સ રોડપરના પોતાના મકાનમાં પુગો
ત્યારે સાફ થયું કે માણેકજી ઘેરમાં હતા નહિ, પણ જ્યારે તેવણુ આવ્યા

ત્યારે પેલી પોતાના તમામ લગેજ સાથે મુસાફરીને માટે તૈયાર થઇને ઉભો હતો. “હું, એ શું? કાંઈ ચાલ્યો બેટા?”

“જહાનમમા!” તેણે તે નરમ શોફાપર બેગી જતાં પોતાના બેઉ હાથોમાં મોઢકું ધાકી દીધું.

“અરે પણ થયું શું? જરાક બોલ તો ખરો.”

“મને ના પુછો—હું પુરતો દુખી થઈ ચુકાય.”

“અરરર પોપા, એ શું વખારો તારા ભેગમાં આવી ગીયોય, કંઈ કહેશે?” તેવણે પોતાની પાંચડી તેમજ પર મુકી દીધી ને મોટી માયાવી તે દીકરા પાસે બેસી ગયા. “પણ તુ જાણ્ય કાંઈ? આંધ વખત મને પુછ્યુ પરછ્યુ ગી નહિ? એમ એકાન્તક નર્મયાર થઈ ગીયો? હવાખાતું નાળુંને સોાયું, તું કંટલા વખતને વજ જાણ્ય અરે કંઈ બોલની? અધું ના રહ્યુ પણ પેલી છોકરી તારા વગર—”

“અસ બાવા, એ તાત બધ કરો.”

“પણ શું તાત બનીય, જરા મને કંઈ તો ખરો. કઈ તમે બેઉ અંધે ઘરણુ લાગુંય? પણ તેમા શું—એ તો જરા હમકતું લાગેગી ને હોલનાંબેગી; તેમા જાગલો ગાસડા પોતલા રાતો આંધી બેટો? લાવની આંધ કરતો કે જાતને જીજલાઈને કહી આડું—બોલ, શું બન્યુંય?”

“બાવા શું બન્યુંય તે મને પુછોય? તમે મારી આંખ લીધી; મને સારા માણસોમા હલકું લગાડ્યું. તમારી રીતલાતથી તમે મને બીલકુલ શરમમાં લાવી નાખ્યોય. મને વધારે ના બોલાવો. જે તમે મારેથી છુપાવેલું તે મેં બધું જાણ્યુંય. મને વખત થાયય. મારું થોડું બોલવું સમજ લેલો.” તે હવે તે સોફા પરથી ઉઠ્યો. “તમે જે ચીજને ખુદા તરીકે ગણોય તે ચીજને હું મારાં જીવનથી ધીક્કારુંય. તમે તો અસ પૈસાને ને પૈસાનેજ તમારો ખુદા ગણીને બેઠાંય, તેને પુંજેય. તમારે મનથી દુન્યામાં એથી વધારે અગ્રતની ચીજ કંઈજ નથી.”

“હવે જરા કુંકું કરોની ને આગલ ચલાવોની!”

“શું આગલ ચાલું? અસ એ પૈસાને હું મારાં ખર્ચા દીલથી ધીક્કારુંય, કારણ એજ ચીજે આજે મારું નજીબાદ વાલ્યુંય.”

“ધણા ડાહ્યા ના થાવો; એક પચ્ચીસ રૂપ્યાનો કલોક આજે તમારે વરે ત્રણ કરોડ રૂપ્યા એકઠા કરીને બેઠાચ એ તમુને ખાતાં ખુદારતાં સાઈ લામશે કે?—ને તાહરેજ બાવાને યાદ કરશો. કોઠી કોઠી એકઠી કરૂંચ પણ તું જોયચ કે મારા જીવે હું કંઈખી ખાઉંચ કે પહે-રૂંચ? જે વાપરોચ તે તમેજ સાહેબ ભોક થઇને ફરોચ ને ઉડાવોચ. મેં તો તમારી અધીખી આજ સુધી જોઇ નથી, ને બાવાના લાડને આજે આવું બોલીને બદલો વાલોચ કે?”

પેસીએ એક પળ તે બોલતા બાપ તરફ જોયું. ખરેખર, પેતા પોતાના અપ-ડુ-ડેટ ડેસમાં ને તે મેલી ડમલીમાં બેઠેલા બાપમાં ધણે ભોટો ફરક તેણે જોયો.

“તમુને એવી મના છે તેને હું શું કરું? તમે કાંય નથી તમારે જીવે ખાતા પીતા, કોણ અટકાવનાર છે? તમે મારા સુખમાં એ પૈસાને આડો ધર્યો ને એ પાપી ચીજે મારાં શરબતનાં પ્યાલાને મારાં મોહકાં-માંથી સદાનું છુટી લીધુંચ. અરે, હું હમણાં એવો થોકક બાઇને પડેલો છેઉં કે હું નહિ ધારતો બાવા, કે હવે ફરીથી હું કદીખી પાછો ઉડીને ઉભો થઇ શકું.”

તે દુખી થતાં બચ્ચાંને જોતાં માણેકજીનો જીવ બળી જતો હતો. “પેસી, ખુદા ખાતર બોલ કે થયું શું? મને કહે.”

“કહેવાનું ધણું નથી પણ અમવાનું અનહદ છે. તમે તે લોકનાં લેણદેણમાં મારું કાજ કરવાની વાત ધુસાડી ને એ રીતે તે માયબાપે છાકરી પર મારે વરે દબાણ કરીધું, ને તેણે મને ‘હા’ કહ્યું. આ ખુદા, એમાં સાચો પ્યાર કદી હોય શકેજ નહિ! ફક્ત મારા પૈસાને ખાતર તે મને પરણે? એ પરવર, હું તે કદીખી ખમી શકું નહિ!” તે તે બારીને અઠીંગીને ઉભો ઉભો ઉડાં નીસાસા નાખતો હતો; ને દયથી દાર્જી જતો તે બાપ તેને ધારીધારીને જોતો હતો. “એવું જોડું કદી સુખી થાય નહિ. તે પોતે સુખી થાય નહિ ને મને સુખી કરેખી નહિ. શું એને કોઇખી લગન કહી શકે?”

“અરે માંડા, એ શું કોહ્યાણુ કરી આયોગ્ય ! આવી ખુબસુરત છોકરી જોઈને તારે વરે સાંઠું ગોઠવી આપ્યું ને—”

“તમને ગોઠવવા કહ્યું કાણે ? એવી ગોઠવણુ વગરજ અમુને કાંચ નહિ સાથે મેલવ્યાં તો હું તેની લાગણી પીછાણી ચકતે ?—બાવા, ખુદાના હુકમથી હું ફસતો બચી ગીયોય. હું હંમેશના છુટોય.”

“અરે દુકતા, એ તું બકેય શું ?” તેણુ ઉઠલધાને પાછા થયકાયા.

“બકે શું—શીરીન ને હું—સદાને વરે છુટાં થયાંય.”

• “અરેરે, તે પોરી તો તારી પર જીવ પ્રાણ આપેય; પછી તુને વધી શું રહ્યો ?”

“બાવા, તમારા જેવા એક વ્યાજખાઉના છોકરાને તે કદીખી પસંદ નહી કરતે એમ મારી ખાત્રી થયેય. ફક્ત માથાપાપને સુખી કરવા તેણે મને કબુલ કીધો, તેવા લગન મને જોઈતાં નથી.”

“તારો જવાબ તું આપી આયો ?”

“હા. હું તેને હંમેશની છોડી આયોય.”

“અરરરર ! તાહરે તો મને પાછો બધો હીસાબ કહાડીને એ જીજીપર દયાણુ કરવું પડશે.”

“બખરદાર બાવા !” તે જવાને એકદમ બાંમ પાડી દીધી. “હવે તે વાત કરતાજ ના. હું પુરતો દુખી થઈ ચુકોય. એથી વધારે તમે મને દુખી કરતા ના. બસ—મારી મરજી છે કે જે ગોઠવણુ તમારા લોક વચ્ચે થયેલી છે, જે માંડવાળ થયેલી નકકી છે, તેજ કાયમ રાખજો. મારા છુટા થવાથી તેમાં જરાકખી ફરક પડવો જોઈએ નહિ.”

એ તું કંઈ ઘેલો બેલો થયોય ?”

“બાવા, હું તમારું એકજ બચ્ચું છઉં ને તમારું જેખી કંઈ છે તે બધું મારું છે. બસ એમજ સમજો કે એટલી રકમ મેં કોઈખી ધરમખાતે આપી દીધીય. મારા હીસાબમાંજ તે કમતી થશે. તમે બસ એ ગયલાજ સમજજો.”

“અરરરર દુકતા, મારાં પસીનાના પૈસા-અધીં ને દોહડયામાં દોહડયું ઉમેરી મેં એકઠા કીધેલા પૈસા, શું તું એમ દારવાદલો કરા—

વવા માંગેય ? એક પારકા માણસપર મારો પોણો લાખ રૂપો ?—હાથ હાથ !” તે પ્યારા બેટાનાં સુખનાં નાશની ખબરથી તેવણુ જોટલા દલગીર નહિ થયા તેટલા આ પૈસાની બરબાદીની વાતે તેવણુના હાથ પગ ગગડી ગયા.

“હું હમણાં કેટલી ચાલી જાઉં. હું જાણતો નથી કે હું પાછો કાઢે આવશ. હું હમણાં એક સૌથી દુખી ને નીરાશ થયેલો માણસ છું. જો તમે મને કંઈપણ સુખ હમણાં આપવા માંગતા હોવો તો એ કબુલાત મને આપી દેઓ. બાવા, મારો જીવ તમે જરાકથી મોકળો ને નીરાંત જોવા માંગોય કે નહિ ?”

“તુ માફ એકજ બચ્યું—મારો ચેરાગ—તારામાંજ માફ બધું છે, બીજું માફ કાણુ છે ?”

“તો ઉઠા બાવા જોઉં, અહિ આવો” તે જવાને તેવણુને પતાવીને ઉઠાડી તે સામેની તેબલપર બેસાડયા. “ચાલો, આંધ કાગલ લેઓ ને જીજી-બાઈપર તમે એક બરાબર ખુલાસો લખી મોકલો.”

“અરે પણ જરા મને બરાબર વીચાર તો કરવા દે.”

“મારી ત્રેનનો વખત થઈ જાયય. જલ્દી મને લખી આપો. હું નકકી કર્યા વગર અહિથી જઈ શકતો નથી. બસ એટલુંજ લખો કે પેસી ચોક્કસ કારણસર તમારા કુટુંબથી હુંટો થયોય છતાં તમારી ને મારી વચ્ચે જે ગોઠવણ થયેલી છે તે કાયમજ સમજાજો. તમારું તમામ માંગતું લેહાણું હું માફ કરું. હું તમારી પાસે કંઈપણ માંગતો નથી. બસ, એ પ્રમાણેનું મને જલ્દી લખી આપો.”

“અરે મારીપર તું કાંઈ જીલમ કરેય ? મારા પોણો લાખ !”

“બાવા નકકી કરો. મને વખત થાયય.—મને સુખી કરવાજ એટલા બાળુ ફેંકી દેઓ.”

માણેકજનાં ગળાંમાંથી એક બચકર નીસાસો નીકળી પડ્યો. એવણુ જોવા માણસને માટે તે એક મોટી આફત હતી, પણ તે એકપુરાં બચ્યાનાં સુખને ખાતર તેવણુ તે હાથમાં અપાયેલી કલમ હવે ચલાવવા માંડી; પણ દર અક્ષરે અક્ષરે તેવણુ કાંસતા કરાજતા અને નીસાસા નાંખતા ખુદલા સંભળાતા હતા.

આખરે તે ઠાગલ લખાઇને તૈયાર થયું ને પેસીએ તે ઝડપમાં હાથમાં લઇ લીધું. ને હવે તે પોતાના બાપને પ્રીતથી ભેટયો—

“તમે મારે વરે કંઈથી શીકર કરતા ના. હું જરા માફ મન શાંત પાડવા રસ્તો શોધુંચ.”

“પણ કંઈ ઠરઠેકાણું ? મને આવા ખુદાપામાં નાખીને ચાલી જવાનું તારું શું કામ છે ? શું કંઈ એજ છોકરી છે ? હું તુને ખીજે ઠેકાણે—”

“બસ કરો બાવા, કંઈ બીજા સારા શબ્દો બોલી મને જવા દેઓ, હું તમારી દુઆને વરેજ ખોતી છઉ.” તે બાપે તેને ગળે લગાડ્યો ને ચાલુ ખખરો લખવાની વીનંતી કરી આંખમાં આંસુ સાથે તેને છુટા કીધો.

અરે માયા ! માયા ! નજીવાં બ્યાજને વરે લોકોપર જીલમ ચલાવતા—કેાઇનાંબી દુખની દરકાર નહિ રાખતા,—ફક્ત પૈસાનેજ ખુદા ગણનારા, તે બખીલ, દયા વગરનાં માણસના હૈયામાંથી એક નાજુક લાગણી છુપી રહેતી આજે પુર બેરમાં ઉભરી આવી હતી. તે રડતો ત્યાંજ પાછો થપકાયો ! !

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૪ મું.

“પપા, તમે મારી આગલ બધી વાત કરજો,

પણ એ ઝેરી નું નામ ના દેતા !”

પેસીના છોડી જવા પછીની શીરીનની માંદગી ધણીજ મોટી હતી છતાં તે ફક્ત ગમતીજ હતી, એટલે ડૉઁ મારટીન ફલગીર છતાં શાંત હતા. જીજ્ઞાસાને અને પીરોજાઇને તેવણે ખુલ્લું કંઈ હવું કે પંદ-રેક દહાડા પછી તે છોકરી પાછી ફરતી ફરતી થઇ શકશે ને તેમજ થયું.

આજે શીરીન પોતાના તે નરમ કીમતી સોફાપર આંખે હાથ ધાંકી પોતાની ગમગીન જાંદગીના વીચાર કરતી હતાસ પડેલી હતી. તેણીને દુખમાં મોટું દુખ ફક્ત તેણીને. પેસી તેણીને મોટા ધીક્કારથી સદાને વરે છોડી ગયો તેજ હતું. બીજી વાત તે જાણતી નહિ કે જાણવા માગતી નહિ.

“બા શીરીન, જાગેય કે પહોડેલી છે?” તે માયાળુ બાપે અંદર આવતાં કાલજીથી પુછી દીધું. તેવણે આંખે આછગ્લાસ ચઢાવેલો હતો ને-હાથમાં કંઈ તરતનું આવેલું કાગલ હતું.

“નહિ—જાગુંય પપા. શું છે?”

“આય આપરા માણેકજી શરોફનું” તે દહાડે કાગલ આવેલું,” તે છોકરીની આંખો કંઈક વધારે જાગ્રત થઈ, “તેવણુ એમાં ખુલ્લુ લખેય કે આંય નહિ ધારેલો બનાવ બનવાથી હું ધણોજ દુખી થયોય; પણ તે બધું છતાંબી તમોએ ખીલકુલ શીકર કરવી નહિ. જે આપરા વચ્ચે ગોઠવણ થયલી છે તે તો કાયમજ રહેશે. હું તમારો એક અર્ધી-નોખી હવે માંગનાર નથી. તું સમજ કેની? હું ધારુંય કે એ માણેકજી શરોફ જેવા કંજુસ માણસનું કામ નથી. એ કીધુંય તે ખીચારા પેસી-એજ આપરીપર દયા બતાવેલી લાગેય.”

“નસીબ મારાં,” તે છોકરીની આંખોમાંથી આંસુના રેલા નીકળવા લાગ્યા.

“ચાલ, ચેડી ના થા; તેનું હજુરખી આટલું બધું દીલ છે તો વખત જતાં તે જરૂર પોતાની ભુલ જોઈને તારી આગલ પાછો આવશે. પણ દીકરા, મારી મોટી ચીંતા એક વખત પાછી જતી રહીય. ખુદાનો આભાર !”

તે છોકરી કંઈક ઉચ્છ્રાયલી ઉઠીને બેઠી. “પપા તેવણુ મને એ પૈસાનેજ ખાતર મોટા ધીકારથી છોડી ગીયા. બસ તેવણે તો એમજ માન્યું કે એ પૈસાનેજ લીધે મેં તેવણુને ‘હા’ કહ્યું.”

“વારું તેથી તું શું કહેવા માંગેય?”

“જે પૈસાને ખાતર એવણુ મને ધીકારી તેજ એવણુના પૈસાપર હવે હું જીવું?”

“અટલ ?”

“પપા, આય જખી કંઈ આપરું ધેરખાર ચીજ છે તે બધું એવણુનું છે.”

“પણ તે એને આપુને પાછું આપી દીધુંય. હવે તે તેનું નથી.”

“આપી દીધું તો શું થયું ? હું તેવણની સખાવતપર કદીમી જીવવા માંગતી નથી. જે પૈસાને લીધે તેવણે મને તુચ્છકારી તે પૈસાને હું કદીમી અડકવાની નથી.”

“બેટા, તારું જ્ઞાન બરાબર નથી. તેમ તો કરવુંજ પડશે. નહિ તો તું શું કરવાની ?”

“મને ખુદના આપેલા બે હાથ છે, બેજી છે. હું કંઈમી મહેનત કરીને આવશ્ય, પપા, તમે માયાળુ મુરખીએ મને ધણી સારી કેળવણી આપીય; મ્યુઝીક, તાદ્રપરાઈતીંગ-કતીંગ વર્કસ ઇંગ્લીશ કોષમી—જાતનું હું મ્યુશન આપી માઈં પુરં કરશ, પણ એવણના પૈસાને હું હાથ લગાડવાની નથી.”

“હે હે હે હે હે !” જીજીભાઈ ગેલથી હસી પડ્યા. “મારાં બચ્ચાં તું નાદાન છે, તારા વીચારોમી ગાંડા છે. તારેથી તેમ થઈ શકેજ નહિ. જીજીભાઈ બનાજીની એકપુરી દીકરી મ્યુશનો આપે, એ વાત કદી કોઈ માનેથી નહિ તારેથી તેવું કામ થઈ શકેજ નહિ. માઈં નામ, મારી આબરૂ—”

“પપા, બચ્ચ તમારી આબરૂ જાલવવા મેં ધણું કરી બતાવ્યું ને ધણું ખમ્યું. હવે એવી વાતોને મારી મરજીની આડે આવવા હું નથી દેવાની. મેં પકડે વીચાર કીધોય કે મારે આવ સખાવતનાં ઘેરમાં રહેવું નહિ, ને તે લોકનાં પૈસાની અર્ધીમી વાપરવી નહિ. સમજે પપા, હું જીજીભાઈ બનાજીની છોકરી નથી. આંબ પંદર દહાડા જે મેં બીજા-નામાં કહાડયાય તે તુઠ્ઠન પકડે વીચાર કરવામાંજ કહાડયાય. હું નકકી કરાવપર આવીય કે સાથી મલતી પહેલી તકે આહિંથી કોષમી સારાં આબરૂદાર કુટુંબમાં દુર જતું રહેવું. માઈં નામ હવે શીરીન જીજીભાઈ બનાજી નથી—પણ સુના જમશેદજી બંગાલી છે.”

“શીરીન, શીરીન, તારું જ્ઞાન ઠીકાણે રાખ. અમારું તું એકજ બચ્ચું, તારા વગર અમે કોણને જોઈએ ? કાલે પેલી દોશીબઈ એલાબ્યા તારી માએને મલવા આવેલી તે તો કહેવા લાગી કે એ કાજ પુરું તો સારુંજ થયું. કહેજે શીરીનને વરે એ પેસી લાયક ઉતોજ નહિ.”

“પપા, તમે મારી આગલ બધી વાત કરજો પણ એ યૈરીનું નામ ના દેતા; એ એક પહેલાં નંબરની મીઠી ઠગ છે. બધાઓ સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરશે; પણ તે બધાને એકમેક સાથે અથડાવી આપશે, અને હવે પકડે શક છે કે એ બહેરામનું એક હથીયાર છે. કાલે પેસીને કમપાઉડર વીઝ્યેગાસ આવેલો તે કહેતોતો કે એ યૈરી ઘેરેથી ને દવાખાનેથી પેસીને મલી ગયલી. જરૂર એ મારી વીરૂધ્ધ પેસી આગલ બોલી આવી હોશે. એ બસ એમજ સમજેય કે એની લાંબટાંગ દુકતી ચાંદણ સીવાય બધી દુન્યાની છોકરીઓ ઉછાછથી ને છંદલ વરી પપા, તમે બીચારા પેસીની સખાવતપર જીવોય ને એ યૈરીના બોલવાથી તમે તેની વીરૂધ્ધ બોલોય.”

“નહિ હું વીરૂધ્ધ બોલતો નથી હું તો તુંને બહારનું એક મત કહી સંબલાવેય કે લોક શું બોલેય.”

“એવાં હલકાં પીત્તરડાં, અબણુ લોકનાં મત સાથે અને કામ નથી. મારી સાથે પપા તમે હવે કંઈથી તકરાર ના કરો. જસ એમજ સમજો કે હું જીવતીજ નથી. મારી દુન્યા કુખી ગેઘય, ફક્ત મારું જીવતર નીભાવવાને વરેજ હું કાશીશ કરુંય. પપા, હું પ્રહેલી તકે અહિંથી જવશ. મને તમે ને મમા મહેરબાની કરીને ખુશાલ રજા આપજો.” તે શીકડી નખળી છોકરી તરફ તે બાપે દયાથી જોયું.

“ઘટા ધીરજ ધર, ખુદા ઇનસારી છે. તુંને સતાવનારાં હમણાં કદાચ હસ્તાં હોશે; પણ એક વખત એવોથી આવશે કે તું જે સુખની ટાંચે ઉભેલી હોશે તે તે લોક દુઃખની ખાલીમાંથી ઉંચે જોવાનીથી હીમત નહિ કરશે.” તેવજુ તેણીને શાંતી આપવા એકલી મુકી એક મુગી હાથ સાથે બહાર નીકળી ગયા.

તે છોકરી પોતાનાં બીહામણાં બવીસમાં શું હશે, તેના ખ્યાલ કરતી ફરીથી એકલી પડી.

“તું મને પપા કરીને ના કહે, હું તારો પપા નથી.”

વાંચનાર, આપણી વાર્તાના છેલ્લા ભાગ પછી ખીજ આખા છ મહિના પસાર થઇ ચુકા હતા. બેંગલોર ખાતેનું તે એક ગરીબ નાનું ઘેર હતું.

તે નાની નાસ્તાની તેબલપર ફક્ત ત્રણજ નળ્યાં બેઠેલાં હતાં. તે સ્તુલપર બેઠેલી નાની બાળકી પાંઉની લુખી કાતરી કરડતી હતી: સમ્રેતી ખુરશીપર એક જવાન છાતીપર માથું નાખી દમ ગંભીર ચહેરે ચુપ બેઠેલો હતો, જ્યારે ખીજ બાળુ તે આસરે પચ્ચીસ વરસની સુદર છોકરી ચાહેનાં પ્યાતાઓ આગલ ખોટી થતી ઉભી હતી. “મમા, કેટલો બધો વાર થયો? ચાહે બનાવોની, તરસ લાગીય,” તે બચ્ચાંએ ફર્યાદ ઉઠાવી.

“દીકરા જરા થોભ. ખાંડ ખલાસ થઇય તે પોરી લેવા ગેઇય.” તેણી હવે તે ચુપ બેઠેલા જવાન તરફ ફરી. “દીનશાહ, તમે વલી પાછા બે દહાડા થયા ધણાંજ બેચેન રહેવા લાગાય હ ! તમે શું કામ પાછી દવા છોટી દીધી? ખીચારા આપ ડાંઠ શ્રોફથી તમુને કેટલો બધા ફાયદો થયોય. “તેણી ધણી મોટી કાલજથી બોલતી હતી પણ તે જવાને તો આંખનું પાપણુખી હલાવ્યું નહિ. “તમે પહેલાં તો કેટલા બધા બેખ્યાન રહેતાતા ને કામખી ચીજ યાદ કરી શકતાતાજ નહિ. હવે તો તમે ધણી ચીજે ફરીફરીથી પુછીને યાદ કરી શકાય. કંઈ કંઈ આગલી યાદો પાછી તાજ કરોય. ખુદ ખાતર દીનશાહ, મને ડાંઠ શ્રોફને પાછા બોલાવવા દેઓ ને દવા પાછી શરૂ કરો.”

તે જવાન કચવાયલે મોહડે હજુરખી ચુપજ બેઠેલો હતો. હવે તે કમલતી છોકરી તેની વધારે નજદીક આવી. “ખુદ ખાતર જરા-કતો હુશ્ચારી પકડો, તમુને ભલતું ભલતું યાદ આવેય ને અમે લોકોજ કાંય નહિ તમુને હજુર યાદ આવી શકેતાં ? તમારા મગજમાંથી અમે-લોક એટલાં કેમ વીસરઇ ગીયાં. યાદ કરો દીનુ, મારાં પુછએ તમુને કોઇ અંજણુ ખાઈ પાસે લઇને પોતાનો દીકરો કરી લીધા ને તેવણે

તમુને નાનપણથી મોટા કીધા, પુછના ગુજરવા પછી મારા બાવાએ તમુને શીખવ્યા, કેલવ્યા ને પોતાની દીકરી આપીને સંસારી બનાવ્યા—હજુરખી કંઈ યાદ આયુ કે નહિ ! આજે છ વરસ થયા આપણં લગન થયાંય, પણ આ દીતુ તમે મને એક છ મીનીટખી એક માયાળુ મહોબતવંતા ધણી તરીકે ચાહી નથી. બસ આંધ ગામથી પેલે ગામ, ને આ ધંધાપરથી પેલો ધંધો એમ રખડપતીમાંજ તમારી જીંદગી ગુજરતા કરોય. એ તો મારા બીચારા બાવાથીજ મારું જીવતર છે.” તે જરા થોભી પણ તે તો બીલકુલ ચાકલો કંટાલેલો ચુપજ બેઠેલો હતો, “પણ મને એક ચીજ ધણીજ અજબ લાગેય કે જે બધું આમણું તોફાન, ગુસ્સો, જખાનદરાઝી તમારામાં ઉતી તે આવ તમારા છેલ્લા રેશ્વે અકસ્માત પછી બીલકુલ જતી રહીય. આ મારા દીનશાહ, તમે કેવા હવે ગાય ગોલાખ જેવા શાંત ને ગરીબ થઈ ગીયાય. અરે મુઠ્ઠું પહેલાં ફફડતીતી, પણ હવે તો હું ખુદાને અરજ કરુંય કે તમુને પાછા આગલ જેવા મસ્તાન ને હુશ્વાર બનાવી નાંખે ! જો, કંઈ તો બોલો ? પહેલાં તમે ગમે તેવા મારી તરફ બેદરકાર ઉતા, પણ મારી સાથે વાત તો કરતાતા, આ મારાં ગોલાખ જેવાં એકનાં એક બચ્ચાંને પાસામાંથી લેતાતા; પણ હવે તો બસ તમે મારું નામ નીશાનજ બારી નાખ્યુંય. નહિ મારી સાથે વાત કરતા કે નહિ આપ બાલકને——”

“અરે ખુદા ! બસ કરો, તમુને કે એ બચ્ચાંને હું બીલકુલ બોલખતો નથી.” તે આખરે કંટાલીને પુકારી લિધો.

“કાંય એમ કરોય? એવા ધખારા મુકી દેઓ; હું તમારી નાણુ તમારી ધણીયાણી.”

“મેં તમુને કટલી બધી વખત કહ્યું કે તમે એમ ના બોલો” તે જવાનના આ જવાબથી તે છોકરીની આંખોમાં આંસુઓ ભરાઈ આવ્યાં.

“દીનશાહ, દીનશાહ; આખુ બેંગ્લોર જાણેય કે આપરે ધણી ધણીયાણી છઈએ. દુન્યામાં બનેલું તમે ના ફેહોય તે કેમ બને ?”

“તમુને હજાર વખત કહી ચુકો કે મારું નામખી દીનશાહ નથી, તમે મારું માનતાં નથી, મને છોડતા નથી, મને જવા દેતાં નથી, બસ જીલમ છે !” તેને પીઠ મરડી.

“જોવ પપા, બીચારાં મમા રહેય.” તે બચ્ચું તે જવાનનાં પાસામાં દોડી આવ્યું. તેણીનું પાંઉ ખલાસ થવાથી તે હવે આંધ તકરારમાં ભાગ લેતી તે જવાન તરફ ધસી આવી, “પપા તમે મને નથી ઓળખતા ? હું તમારી ફેની.”

“હું તુને ઓરખુંય. પણ તું મને પપા કરીને ના કહે. તારીપર મારું દીલ ધણું દોડેય, પણ હું તારો પપા નથી.”

“દીનશાહ, ખુદા ખાતર મારાં બચ્ચાંને એમ ના કહેા,” તે છોકરી હવે કગલતી તે જવાનની એકદમ નજદીક આવી.

“ખુદા ખાતર દુરથીજ વાત કરો. હું તમુ લોકને સમજવતો સમજવતો હવે ખરેખરજ મેડ થઈ જવશ. મને હવે બરાબર યાદ આવેય કે મારું નામ દીનશાહ નથી, પણ બહરામ છે.”

“આંઠ મહિનાં વેર તો તદન કંઈ યાદ કરી શકતાતા નહિ તાહરે હું આશામાં ઉતી કે કાહરે મારા દીનશાહ સારા થાયે ને હવે ખોદાય જાયે ધી પુયું ને ડા. શેરફની દવાથી જરા મગજશક્તી આવી તો આજે ચાર મહિનાં થયા બસ એકનું એક પરીયાઈ લઇને બેઠાયું કે તમે બહરામ છેઓ. અરે ખુદા જાણે એવી બેલીએરી વાતો તમારાં બેજાંમાં કેમ થસી ગેઇય. જો મને કાઠ વખતે એરીબી ધાસ્તી લાગેય કે એવા ઢાંગઢાંગ કરીને તમે કંઈ એમ અમુને છોડી જતા રહેવા માંગોય કે શું ! દીનશાહ, હું તમારીપર મારો જીવ પ્રાણ આપુંય મને એમ તરછોડીને નાં ચાલી જતા.”

“પપા તમે મમાને ના રડાવો, હું મોટાબાવાને કહી દેવશ.” ને ખરેખરજ તે નાનાં નીર્દોશ કાસદે બીજી પાંચ મીનીટમાં તો લીમજી સુબેદારને લાવીને ત્યાં હાજરબી કીધા.

“શું છે નાજી, એ સહવારનાં પહોરમાં શું ચેડાં ?” રજે તે બાપ તે પોતાના ઉદાસ બેઠેલા ચણીને કંઈ સતાવે તેથી તે છોકરીએ આંસુઓ ઝડપમાં ખંખેરી નાખી, પેલી આવેલી ખાંડ બરણીમાં ભરી દૂધ તરત કાગલ તેજલપર બાજીમાં ફેંકી ચાહે કરવા મંડી ગેઇ.

“કંઈ નહિ બાવા, અમે અમમાં વાત કર્યેય.”

“અરે શાની? આજે છ ૭ વરસ થયાં લગન થયાં, પણ છ થીનું સુખ મોરાં બચ્ચાને તેં બતાવ્યું નથી!” લીમજી તે જવાનને ઠપકો આપતાં તરફાયો.

“બસ કરો બાવા, એવણની તબીયત ઠીક નથી.”

“અરે તબીયત નથી તેનો ઉપાય થાય; પણ તદન નામુકર જાય તેનો ઉપાય શું? પહેલાં કરતા હવે તો તદન દુસ્વારીમાં આવેલો છે, પણ ગમે તેટલું નાનપણની વાતો કહી યાદ દેવડાકેંચ, ઘણોળી સમજાડેચ, મોટા મોટા બનાવો યાદ કરાડેંચ, પણ બસ નાની હાં બણતોજ નહિ. અરે એમ કાલ કાલેંબી બને કે? એ દીનુ છે, બાપે-દાદે દીનુ છે જે કંઈ એવો દોંગ કરીને કંઈ દાવપેચ રમવા માંગે તો એની ગમ હું લીમજી ગુણેદાર છું”, હા કહ્યું સાફ!” તે શખસ ઘણી મોટી ઉરકરણીથી બોલતો હતો, પણ તે જવાન તો બાળે બીજ-કુલ બહેને બીંત હોય તેમ રાથમા તે ખાંડ તોટલાઈ આવેલું રૂદ્ર ગણત્ર નાને એસ તેમ ફગ્યા કરી કંઈ વાચતો બદરકાર રીતે બેઠેલો હતો.

નાનુએ આગલ આ બુ ચાહેલું કપ તે પીને જતો ને પેલું કાગલ વાંચ્યા કરતો હતો.

“ડીઁ રેરોફ કવા ભત્તા ને દવાળુ આપરે નરસીબ હાય લાગાય કે બીચારા ધસાળી નથી લેતા ને ચાલુ આપીને એટલી કાલજીથી દવા ને ઇનજેકશનો આપેચ કે હું પોતેબી અજબ થાડેચ. અક સગો ભાઈ નહિ કરે એટલી ખતથી તેવણુ એને તદન સાજો કરવા માંગેચ. તેવણુ મને તે દહાડેજ કહ્યું કે હવે એવણુ ધણુંખરું તદન સાજ થયલાજ કહવાએ ને તોળી એ બધું નામુકરજ જાયચ. એ પડી ગીયો ને આપરે લઈ આયાં તે વખતનો એનો હાલ—”

“તમે લોક એમ બોલોચ કે હું પડી ગીયો; પણ હું કેહ્યું કે કાલજી મને પગ ઉઠાવીને પાડી નાખ્યોચ, એમ મને હવે બરાબર યાદ આવેચ.” એટલું બોલી તે ફરીથી હાથમાંનું કાગલ વાંચવામાં રોક્યો પણ લીમજીએ તો પોતાનું ચાલું રાખ્યું.

“ચાલતી ગાડીમાંથી તુડી પડ્યો ને બેળું થયકંઈ ગીયું. હું જમને સારવાર કરાવી લઈ આવ્યો તાહરે તો તદ્દન બેકામ-સાવજ જેવો હતો. છ મહિના થયા ડૉ. શ્રૌફ મહેનત લેય. સૌથી પહેલાં જે એવળુ આવતાંને વાર ચાંક્યા, તે મારેથી ભુલાતું નથી. પછી મને બધી હકીકત મારીક પુછીને પછી જે એની પછવાડે ખાંત પકડીય તે ધન છે એવા જરથોસ્તીને કે આપરાં જેવાં ગરીબ પછવાડે આટલી મહેનત લેય.” એક ચાવી આપેલા પુટલાંની માફક લીમજી પોતાની દીકરી તરફ બેતો સડુસડાવ બોલ્યો જતો હતો, પણ તે જવાન હવે ચાહે પુરી થતા ધીમેથી ઉઠ્યો ને તે કાગલ વાચતો વાંચતો પાસેનાં આરડામાં ચાલી ગયો.

“માટાઆવા, મારા પપાને કાંય ધમકાવોય?” તે બાળકી વી પાંચી વચ્ચે પુરાઈ.

“એ કાંઈ તુને પપા બોલવા દેય?”

“તમે ગુરસા ના કરતા, પણ એવળુ જાહેરે મારી સાથે વાત કરેય ને મારી તરફ જાયય તાહરે મનેળી એમ લાગેય કે એવળુ મારા પપા નથી.”

“ચાલ ચાલ, મુંગી મુંગી કંકડા ઘુંટવા બેસી જા; પછી જે તે જે ને તકતક કરજે.” એ આંધ ધમકાથી તે બચ્યું નાહસી ગયું ને નાજી ગમગીન ચહેરે સદરો સીવવા બેસી ગઈ.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૬ મું.

નહિ કાળુમે દીલ હમારા:

ચક પરીને મારા નેઝારા !”

બેંગ્લોર આવ્યાને બરાબર છ આખા મહિના નીકળી ગયા તે અરસામાં ડૉ. પેસી શ્રૌફ અને શ્રીરાજ કપતન બાર-એત-લા વચ્ચે હતી તેનાં કરતાંથી વધારેજ ઘાડી દોસ્તી બધાઈ ગઈ. મુંબઈમાં તો તે સ્કુલ ફ્રેંડ્સ કામમાંથી પરવારી એકમેકને મલવાની તલબ કરતા થોડોક વખતજ મલી શકતા હતા; પણ અહિં તો એક નાનો બેઠો ફરનીશડ બંગલો તે લોકે રાખી લીધા હતા-એટલે કબુતરો માફક તે બેઠો દોસ્તે

સાથેજ ફરવું ફરવું, ખાવું પીવું, પહેરવું. ઓઠવું, પાંખમાં પાંખ લઇને
એરવું એવા બધો રાહવાત હતો; પેસીએ તો પોતાનું મોઢું દુખ લુલાવવા
બેંગ્લોરમાં ઠીક પ્રેક્ટીસ માંડી દીધી હતી; કારણ તે ખાત્રીથી માનતો
હતો કે કોઇથી જાતનાં કામના બોળથીજ તે તેણીને લુલી શકશે,
ને તેથીજ તે ઉલટથી પોતાની પ્રેક્ટીસ ચાલુ રાખતો હતો. પણ તેનો
દોરત ફીરોજ કેપતન એક રંગીસો, ખુશ મીઝણ, દેખાવળો ન પેસે પુર
જવાન હતો. તેને હમણા પ્રેક્ટીસની કંઈ ફરકાર હતી નહિ. બાવા સાત
લાકડીનો છવ મુકી ગયા, એટલે આ એકપુરા ચેરામ પોતાની
દુશ્વારી સાથે 'બાર' ના માનીતા ને સોસાયટીના લાડકા થઈ ગયા હતા.

ધી ઓનરેબલ મીઠ જસતીશ ધનજીભાઈ દુઆશ, મુબઈના રીટા-
યર થયલા જડજ, આજે સાત વરસ થયાં બેંગ્લોરમાંજ પોતાનું હમિશનું
મથક કરીને રહ્યા હતા; ને તેવણની એક પુરી દીકરી જરબાનુમાં આ
ફીરોજ કેપતન પોતાનું તમામ ધ્યાન રોકીને બેઠેલાં હતો. જરાકથી
તક મક્તાં તે લામસો બેંગ્લોર ઉતરી પડતો હતો. જર પોતેથી આ
જવાનને ખરે દીસે પસંદ કરતી હતી, પણ આજે સાત વરસ થયાં હજુર
કાંચ નહિ તે ખુશ્લી રીતે તેણીના હાથની માંગણી કરી પુછતો, તેથી
તેણી બાતેનમાં ચુંચવાતી હતી. ધનજીભાઈ પોતેથી હવે આતુરતાથી
તેવા એક દહાડાની વાર જોતા હતા કે જે સુખી દહાડે તે બેઠે જવાન
જીવો તેવણની સામે આવીને તે ખુશ ખબર કહે. પણ હજુર તે
દહાડે આવતો હતોજ નહિ. હમણાંથી તે બે ચાર દહાડા મુબઈ જતો
તો પદર દહાડા બેંગ્લોર રહેતો. એ પ્રમાણે આજે છ મહિના થયા
ફીરોજ ભાગત 'દુઆશ-મેનશન'માં ધકેલા ખાતો; પણ હજુર તે જેવાને
તેવાજ હતો, તેમજ જરથી મનમાં તેને ચાહતી છતાં, પુર ટેકમાં
હસી બોલી આ જવાનની એવી હાતકી ચાલ પર મનમાં બળીનેજ
બેસતી હતી.

x

x

x

“કેમ ફીરોજ, આજે કંઈ હજુર કપડાં નથી બદલતો, એમ આજે
ધુખરાયસો જેવો કેમ છે ?” તેણે ચપચપ હજુ તે લાંબી ખુશીપર

અરડાયલો જોતાં પેસીએ તરારો કીધો. “પેલો મકન ક્યારનો તારી પેપસી ઘોડી લાવીને ખોતી થતો ઉભોય ને તું તો અહિ પડ્યો પડ્યો અવાચી ખાયા કરેય.” તે હવે કંઈક હસ્તે ચહેરે તેની પાસેની ખુરસી-પર ગોઠવાઈ બેઠો. “કેમ દીકરી, કંઈ મીસ દુખાશ સાથે વહેંચી લીધું છે કે?—કંઈખી દાલમાં કાલું દેખાયય, ખાડી નહિ તો અત્યારે તું કંઈ ખીયારા પેસીને વરે અહિ ફાજલ પડેય કાંઈથી?” તે થોભ્યો; પણ શીરોએ તો એક મોટા નીસાસા સાથે ખીજી ગમ ડોકું ફેરવ્યું. “જા જા; એમ નીસાસા શાંના ખેંચેય? જે મારી તરફ જો, હું એક અનુભવી, દુખી માણસ છઉં. સંભાળીને કામ કરજો; કંઈખી હોય તો વીચારીને પગલું ભરજો, નહિ તો મારી કાની ઉતાવળે એવડુક બનીને પસ્તાવામાં ના પડતો. પછી તે જુદાજ ખમવી ઘણીજ ભારી પડેય. જે જરા રતી કંઈ વાંધો હોય તો મનાવી લેજો, માશી આપજો, પણ એવું પગલું નાં ભરતો કે — ઓ ખુદા! જનમની જુદાજ પછી ખમવી ખીલકુલ મુશ્કેલ છે. મેં કદી નહિ માનેવું કે શીરીન જેવી છોકરી એવી ઠગાઈ રમી શકે; પણ તેખી તેવીજ નીકલી. બસ—હું ખરેખર માનુંંય કે ખુદાએ સ્ત્રીજાતને પૈસાની પુનંજરી બનાવીય. જે શીરોજ, માઈ કહેવું તો એમ છે કે જ્યાં આપરો વીચાર હોય ત્યાં એક ઘણા ગરીબ માણસ તરીકે જવું; ને જો ત્યાં આપરે ફાળ્યા તો સમજવાનું કે તે ખરો પ્યાર છે. પણ હું તો માઈજ ટાહેવું ચલાઉંય. તું બોલતી, આજે તારી દાલ કેમ ખરેલી છે? નહિ એમ કયવા ના, હું આંટોક દહાડા થયા જેઠંય કે તું ઘણો ઉદાસ રહેય, બરાબર ખાતો પીતોખી નથી, પહેલાંના જેવો તું ખુશાલ છેજ નહિ. બોલ જેઠં — હરી અપ.”

“પેસી, તું મને શું બોલવા કહેય? મારી વાત એવી છે કે તે જણાવતાં મને ફકર લાગેય કે—કે—તુ મારે વરે શું ધારશે?”

“જે હોય તે. બોલ તુંને એવી ઉદાસ હાલતે ગુચવાતો હું હવે વધારે વાર જોઈ શકતો નથી.”

તે જવાન હવે કંઈક તડો થયો, પણ હજુરખી તે અચકાયો. પેસીએ તેનાં ખભાંપર પ્રીતથી હાથ મુક્યો. “શીરોજ, તે છોકરીએ તુંને

આટલો બધો વખત ઉલટ આપી હવે જો ના કહ્યું હોય તો તેને ખરેખર શરમાવું જોઈએ.”

“ નહિ, નહિ પેસી, વાંક બધો મારો છે, તેનો નથી. મેં હજી ખીચારી જમને પુછ્યું બી નથી. જો કે હું જોઈંચ કે તે રોજ તેવા કાંઈ વાક્યની વાર જોયય પણ — પણ પેસી તું મારી તરફ એવી રીતે ના જો. હું એક ખરો મહસ્થ છેઉ. હું એને ધણી પસંદ કરતો'તો, દરેક રીતે ધણી મજાહની છોકરી છે. મને એ પસંદ હતી ને હું ધારતો'તો કે હું એને ચાહુંચ ને આંચ ત્રીપે હું જરૂર એને પુછતે; પણ પેસી, હું શું બોલું ! ” તે ફરીથી ચુપ થયો.

“ મને કંઈ સમજ નથી પડતી કે તું શું કહેવા માંગેય.”

“ એટલુંજ કે એ જરૂર કરતાં મને એક બીજી છોકરી વધારે પસંદ છે.”

“ બીજી છોકરી ? તોબાહ — એમ કેમ બને ? ”

“ હું શું કહું ? મેં મારાં મનને ધણી રીતે સમજાવ્યું, પણ હવે મારી ખાત્રી થઈય કે હું જરૂર નહિ પણ તેજ છોકરીને ચાહુંચ. આજે વરસો થયાં જરૂર ખાતર હું મારા દીલને સમજાવવાની કોશિશ કરતો તો, પણ હું માઈં મન મનાવી શક્યોજ નહિ; ને આંચ નવી છોકરીને હું હમણાં આંજ દહાડા થયા જોઈંચ પણ તેટલાં બસ મારી પુરી ખાત્રી થઈ ચુકીય તે છોકરીથી હું તદ્દન હારી ચુકાય.”

પેસી તદ્દન વીચારમાં મંબીર બની ગયો ને શીરોઝ જાણે પોતાના એકરાઈથી શરમાતો હોય તેમ જમીન તરફ જોતો મુંગો બેઠો.

“ શીરોજ, આંચ તારી ચાલથી એક જવાન છવ ધણો દુખી થશે.”

“ હું દલગીર છેઉં, પણ હું તેને ચાહિ શકતો નહિ હોઉં તો ? ”

“ તો સાઈં થયું કે તેં પારખી લીધું. તેણીને પરણીને જનમની દુખી કરવા કરતાં આંચ વધારે સાઈં કહેવાઈ. પણ એ બીજી છોકરી કાણ છે, એ તુંને કબુલ કરશે કે ? તારી ખાત્રી છે કે ? ”

“ તેજ મારી મુંચવણ છે.”

“ જો પેસી, હું તુને તદ્દન ખરી વાત કહી દેઉં તો સાંભલ. ધનજીભાઈનો સેક્ટરી મીઠો જોકસન જતો રહેવાથી બધું બાપનું કામ ખીચારી જરજ સમાવી લેતીતી, પણ હમણું હમણું એની તખીયત નહિ ચાલવાથી એ લોકે એક તાઈપરાઈતીજ જાણનારી છોકરીને વરે જાહેર ખખર આપેલી તેના જવાબમાં આજે થોડા દહાડા થયા એક પારસી છોકરી તાઈપીસ્ત તરીકે નોકરીએ આવીય.”

“ ઓ, એક તાઈપીસ્ત છોકરી ! તદ્દન સહેલું કામ.” પેસીએ નમ્રાણથી ડોકું ધુણાવ્યું.

“ પણ મને જરા સાંભલ તો ખરો. સાથી પહેલે જાહેર મારી આગલ જરે તેની વાત કીધી તાહરે મેં તો ખીલકુલ દરકાર કીધી નહિ. ત્રાજે દહાડે હું ધનજીભાઈની આગલ જવા ગીયો, તો મેં તેને પીઠથી ખરાખર જોયું. તે પોતાનાં શેકનું બોલેલું તાઈપ કરવામાં રોકાયેલી હતી. પેસી હું શું બોલું ? તે એક તદ્દન વગર ખામીનું પુતલું હતી. હું તો મનમાંજ આક્રીન કરતો પાછો ફરતો તો, તેટલાં ધનજીભાઈએ મને બોલાવ્યો ને તે છોકરીએ મારી તરફ જોયું. અરેરે કવી મગરૂર આંખો સાથેના હુખથી જાહેરો તેના ઉંઘણુસી મંબીર ચહેરો જોતાંજ મારા દાલમાં કષ્ટ અજબ લાગણી થઈ આવી. હું તેજ ખ્યાલમાં પાછો ફર્યો ને ખીજે દહાડે તેના અવાજ સાંભલવાની દીવાની આશામાં હું ફરીયા તે લોકના કામની વચ્ચે જમન ઉભો રહ્યો. આંધ વખતે જડજ સાહેબે મારી સાથે તે છોકરીની ઓરખાણ કરાવી, પણ એક ઠંડી શેકહેંડ સંવાય મને ખીજી કંઈખી મધ્યું નહિ. ચોટે દહાડે બેઉ બાપ દીકરી બહાર ગયલાં હોવાથી હું તેણીને મલી શક્યો. મેં તેનો મીઠો હલક સાંભલ્યો; પેસી હું તેની સરખામણી એક સૌથી મીઠાંમાં મીઠાં વાળું સાથ કરી શકુંય. ઓ મને લાગેય પેસી, કે તે મગરૂર છોકરીને હું કદીખી છતી શકવાનો નથી.”

“ હાહાહાહાહા,” પેસી ખુલ્લું ઠંઠાનું હસતું હસી પડ્યો. “ કાંઈ તારું અમથું લોહી પાણી બાલેય ? એક સાધારણ તાઈપીસ્ત છોકરી તારા જવા લખોપતી હેંડસમ જવાનને નાકણુલ કરે એમ કદીખી તું માનતો

ના. બસ શીરોઝ, જરા હુશ્યાર થા ને આજને આજેજ ત્રાયલ લઈ
બે. મારું માન ને તું હમણું જઈને તારો ઝડપી પણ ખરા પ્યારને
એકરાર તેની આગલ કરી દે. જોજે હું તુંને ખાતરી આપુંચ કે તે તુંને
'હા' જ કહેશે, ને તેનો જવાબ બણ્યા પછી જરને તું એક વખત
બેસીને તારો સાન્ન્યો હાલ કહી દેજે. તે આઃ શ્યાણી ને સમજી
છોકરી હોશે તો ખુશીજ થશે કે એક બેદીલ લમનની મેડીમાંથી તે
છુટીચ. ચાલ ઉઠી જ, જોઉં બીચારી પેપસી બહાર ઉભી ઉભી તારી
વાર જોયચ." ને આંચ રીતની ઉલટથી શીરોઝ હવે ઉઠ્યો ને એક નવા
પ્યારને જીતવાની આશામાં તે બીજા પા કલાકમાં તો પોતાની માનીતી
ઘોડીની પીઠપર સ્વાર થઈ 'દુઆશ-મેનશન' તરફ હંકારી ગયો.

— : ૦ : —

પ્રકરણ ૪૭ મું.

“જો કેઈએ તુંને તેવી આગમાં બલતી છોડી હોય તો મને
તે પર ઠંડું પાણી નાખી તે હોલવવાની રજા આપ”.

‘દુઆશ-મેનશન’ ખરેખર ઘણોજ સુંદર હતો. ધી ઓનરેબલ મીઠ
જસતીસ ધનજીભાઈ દુઆશ મુબમ્મથી પોતાનો જડજ નો આધા છોડયઃ
પછી હવા પાણીને વરે ખાસ બેંગ્લોર પસંદ કીધું હતું ને તેથી તેવણે
પોતાને ને પોતાની માનીતી દીકરી જરને મનપસંદ પડતુ તે મકાન
બેંગ્લોરમાં ખાસ બધાંયું હતું. આજે સાત વરસ થયાં તે લોક ત્યાં
રહેતાં હતાં.

ધનજીભાઈની હવે એકલી ઉમેદ આ બહાલી દીકરીને ઠેકાણે પાડી
દેવાની હતી. તેવણુ તેને વરે કશીખી મહેનત લેતાજ નહિ, કારણુ તેવણુ
જાણુતા હતા કે ધણું થોડા વખતમાં શીરોઝ કેપટન જેવો એક દેખા-
વળો ચીચોરાવાળો ચંચળ જવાન જરના હાથની જરૂર માંગણી કરશે
ને તે તદન લાયક જોડાં માટેની તરેહવાર આશાઓ તેવણુ દીલમાં મોટી
ક્યાં જતા હતા; પણ જરનાં દીલનો બલાપો જીદોજ હતો. આ વખતે
તો તેણી હાથે કરીને શીરોઝ આવે તાહરે જરાક વધારેજ ગંબીર રહેતી
હતી, કારણુ રાહ જોતાં જોતાં હવે તેણી અધીરી થઈ ગઈ હતી. તે

જવાનને આવતો જોતાં જર કંઈખી કામમાં રોકાઈ જતી, તો જો કે તેણી ખરાં દીલથી ધન્યજીતી કે તેણીના હાથમાંનું તે કામ સુકાવીને તે જવાન સાથે હસે બોલે યાતો ફરવા જવા અરજ કરે; પણ તેમ તો તે કદીખી કરતો નહિ તેમાં આજે થોડા દહાડા થયા તો તે કઈક જુદોજ રંગ બતાવતો હતો.

જરતી નાનુક લાગણી ધણીજ દુખાતી હતી. તેણીની આંખો માં સદા આંસુઓ રહેતાં હતાં. તે આવતો પણ વાત કરતો નહિ ! વાત કરતો હતો તો અગાઉ જેવો હસતો નહિ ! તે હસતો હતો તો તે ખરાં દીલનું નહિ ! અને જો તે ખરાં દીલનું હોય તો તે તેણીને પોતાને વરે તો નહિજ ! !

તેમાં કાલે તે મજવા આયો; પણ પોતે બહાર ગયલી હોવાથી ને જરાકખી ખોતી થયા વગર ચાલી ગયો. તે જાણતાં તે છોકરી હદ બહાર નીરાશ ને ગુસ્સે થઈ. તે એમ કાંય કરતો હતો તેજ તેણીની અખતખી હતી ને ગઈ કાલને માટે ગુસ્સો દેખાડવા તે આજે ખાસ પોતાનાં હેતવંતા પીતા સાથે તે જવાનના આવ્યા અગાઉ ફરવા જતી રહી હતી. •

આ રીતે તે મોટાં આલીશાં મકાનમાં એકલી પડતાં તે જવાન તાઈપીરત છોકરીએ એક આશ્વાસનો લાંબો દમ લીધો. પોતાનાં નાના ઓરડામાં તે તદન સગવડમાં ને શાંતીમાં હતી, અને આ રીતે એક ઘણું સારા કુટુંબમાં ધનજીભાઈ જેવા એક દયાળુ બાપ તોલના ગૃહસ્થની નોકરીમાં ને જર જેવી એક કાલજીવંતી બહેન જેવી છોકરીના સાથમાં પોતે આવેલી છે, એ વીચારતાં શીરીન બનાજ -હાલમાં મીસ સુનાં જમશેદજી બંગાલી-તદન નચીત જીવે જીવતી હતી. તેણી સંતોષા હતી. મુખ્ય ચીજ જે તેણીને ખુશ કરતી હતી તે એજ કે જે કમબખત પૈસાએ તેણીનાં સુખનો નાશ કીધો હતો, તે ધીક્કારબરેલી સખાવતપર નહિ જીવતાં તે આખરે પોતાની કમાણી પરજ રહી શકી હતી. તે બધી સગવડ ને સુખ તરછોડીને નીકળી પડી. તે હરામનાં પૈસાપર જીવતાં ખરેખર તેણી કમકમી હતી, અને

આખરે ખુદાએ તેને આવાં સારાં માણસોનાં આશરામાં લાવીને મુકેલી હતી તેને વરે તેણીએ એકવાર ફરીથી તે ખુદાનાં આકાશ તરફ ઉપકારની નજર ટાંધી.

તે ખુદાની ખારીને અધેલી તે પોતાનાં ખ્યાલોમાં બીલકુલ શુંય વાચતી હતી તેટલાં તેણે દુરથી શીરોઝ કેપટનને આવતાં જોયા, ને તે છોકરીનું મોહકું કચવાયું. “આય માણસ મને તો એક ઉખાણું જોવા લાગેય. સૌથી પહેલી મુલાકાતથીજ એ માણસ મારી તરફ એવી રીતે જોવા લાગેય કે—કે—મારું દીલ ધણું દુખી થાયય. એ મારી સાથે એવી રીતે ભેલાવા, વાત કરવા ને વર્તવા મગેય કે હું એને વરે શું વીચારું તેખી મને સમજ પડતી નથી.

“આય જરબાનુની મને ઘણી દયા આવેય. કેવી ભોલી ને દયાળુ છે. મને કહેજે સાત સાત વરસ થયાં આય માણસ તેણીને પુનઃ જોઈ છે. હું તો આવીય તાહરની જોડેય કે પ્યાર શું ચીજ છે તે એ માણસ બીલકુલ જાણતો નથી, પીછાણતોજ નથી; ને આય જરબાનુ બીચારી એ માણસની સખી લઈ લઈને અમથી જુરયા કરેય. ખુદા સૌનું સારું કરે. બાકી મારા બાબમાં તો લગજ એક નહિ બનવ. લાયક બનાવ છે ને પ્યાર એ એક નાશ પામેલી ચીજ છે!! તે આગલ કંઈખી વીચારે તે અમાઉ તો આયા મેરી સામે આવીને ઉભી. “બાઈ શીરોઝશાહ શેઠ આયાય.”

“ચય—ચય—જા એવણુને કહે કે બાઈ ને શેઠ તો બહાનુ ગીયાંય” તે જોઈ ને તરતજ પાછી ફરી.

“તેવણુ કહેય કે જરા તમુનેજ મલવાનું છે.”

“જા કહે કે નહિ બનશે; હું જરા કામમાં છેઉ.” આયા ગઈ ને તે છોકરી ધબ કરતી ખુરશીપર બેસી બેસી ગઈ. “આય માણસની રીત મને કંઈ સમજ પડતી નથી હું કેવી ઈચ્છુંય કે આય મારી સાંત જગાપર મને કોઈ અડચણુ ફરે નહિ. ખુદા મને મદદ કરે.” તે હવે કંઈ ચોપડી લઈને વાંચવા ગોઠવઈ; પણ તેટલાં તે હંબરપર શીરોઝ કેપટન પોતેજ આવીને ઉભો !

તે જવાન બેરીસ્તરે ધણીજ સમ્યતાથી તે છોકરીને નમન કીધું.
“મીસ બંગાલી, હું ઇચ્છુચ કે મારી આજની ચાલ તમે માફ કરશો. મારે ખાતર એક અર્ધા કલાક જે તમે ફાજલ પાડી શકશો તો મોટા ઉપકાર થશે.”

“મીઠ કપટન, આપરી આલખ તદન નહિ જેવી છે; ને મારા જેવી એક છોકરી તમારા જેવા હુશ્યાર એક પંકાયત્તા બેરીસ્તર સાથે કાંઈથી રીતે વાતોમાં ભાગ આપી શકે તેમ નથી.”

• “મહેરબાની કરીને મને થોડા બોલો કહેવાની રજા આપો.”

“હું મારે વરે કંઈથી એવું અગતનું જોતી નથી. મારી છાંદગી એવી શાંત છે કે તેમાં હવે હું જરાકથી ખલલ કરવા માંગતી નથી.”

“કેમ જાણ્યું કે મારી વાત તમારી શાંતીમાં ખલલ કરશે ?”
તે કંઈક માયાથી બોલતો હવે અંદર આંચો.

“કાલે તમે ચાલી ગયા તેથી જરખાનું ધણીજ દલગીર થયાં. તમે આજે એવણુને વરે જરૂર ખોતી થજે. આજનું ‘તામ્સ’ ધણું સારું છે તે વાંચતાં તમે લાખબેરીમાં બેસી શકશો. મીઠ કપટન, મારા જોવાની વાત કરતાં તે ચીજ તમુને દુન્યાની ખબર પુરી પાડશે.”

“તમારા સીવાયની દુન્યા મારે મનથી જીવ વગરનું ખોખું છે.”
તેણી સખત ચોંકી, જ્યારે તે તો ગંભીર રીતે ઉભોજ રહ્યો.

“એ તમે શું બોલો?” તેણીએ નેણુ ફેરવ્યાં. “એક ખીચારી બાનુને પ્રેમીસ થવા પછીનું તમારું આવું બોલવું એક ધણીજ ગંભીર ગુનાહ છે. હું તમારું એ અપમાન કદીથી માફ કરી શકવાની નથી.”

“ખુદા ખાતર મને થોડું બોલી દેવા દેઓ; મારું થોડું સાંભળી લેઓ, પછી માફ કરો ના કરો તમારી ખુશીની વાત છે.”

તે છોકરી મુંઝીજ રહી.

“મને જરા સમજી લેઓ. હું આજે સાત વરસ થયાં જરને આરખુંચ પણ ધણો ધણો લાંબો વીચાર કર્યા છતાં મને બસ હમેશાં લાગતું હતું કે હું આ છોકરીને ચાહી શકતો નથી. જર એક ધણી

અણવંતી, બલી ને ઓતીવાળી છોકરી છે; પણ મારૂં મન ધણી સમ-
જાવવા છતાં સમજતું નથી. હું લાચાર છઉં ને તેથીજ એની ધણી
વખતની ઉત્તર છતાંજી હું આજસુધી એ છોકરી સાથે એક મહત્ત્વ
દાખલજ વરતોય. કદી મેં એને હાથની માંગણી કીધી નથી કે એને
એમ સમજવા દીધું નથી. સુનાયામ, તમે ગમે તો એને પુછીને
તમારી ખાતરી કરી લેજો.”

“મને મરવા દેઓ. હું એક દુખી છવ છઉં. મને તમારા
લોકની એવી ખાનગી બાબતની વચમાં પડવું નથી.”

“પણ જે દીલ સાત વરસોનાં ગમે તેટલાં ફાંફાં છતાં નહિ સમ-
જ્યું તે તમને જોતાંજ સાત દહાડામાં બીજકુલ ગીરફતાર થઇ ચુક્ય.
અરે, ખુદ ખાતર એટલાં બધાં કયવાવો ના.”

“તમે એમ ધારી શકોય કે હું જે બીચારીનું નીમક ખાઉ
તેનીજ વરસોની આશાનો મારેથી નાશ થવા દેવશ?” તે છોકરી લગભગ
ઉશ્કેરાઇ ગઇ.

“મહેરબાની કરીને તમારા મનમાં એમ ના લાવો કે તમારે-
થીજ તેની આશાનો નાશ થશે. નહિ, હું તે છોકરીને પરણી શકવા-
નોજ નથી; મારું દીલજ નથી. હું જરને હવે ખુલ્લું કહી દેવાનો
છઉ કે અમે જનમ સુધીનાં ભાષ્યહેન છઇએ, ને તેમ તેને કબુલ
રાખવુંજ પડશે.”

મી. કેપટન, હું એક ગરીબ નોકરી કરનારી છોકરી છઉં; એક
દુખી નીરાસ થયેલા છવ છઉં. મહેરબાની કરીને મને મારે રસ્તે
આંતીથી રહેવા દેવો. તમારી કેાઇ ખાનગી વાત સાથે મને કંઇ
લાગતુંવલગતું નથી. આય એક ધણું બહુ કુટુંબ છે ને તેમાં હું
મને પોતાને તદ્દન સલામત સમજી શાંત ને નીરાંત ઉતી; પણ તમારી
આય રીતની વલણથી બીજું તો કંઇ નહિ પણ મને આય ધેરમાંથી
તમે આવી જવાની ફરજ પાડશો.”

“એમ ના કરતાં—ખુદ ખાતર એમ ના કરતાં! મારે ખાતર
અહીં જતાં ના રહેતાં. મેં શરૂ કીધુંય તો બે બોલ મને બાકીને
પૂરું કરવા દેઓ. મેં તમને સૌથી પહેલાં ફક્ત પીઠથી બેઠલાં જોયાં ને

તે પળથીજ હું ખાત્રીથી માનુંંચ કે તમારી તરફ હું તદ્દન સાચ્યા ને જોરાવર પ્યારથી ખેંચાય ગીયોચ.”

“પ્યાર ? પુઠિઉઠિઉઠિ ! સાહેબ, પ્યાર જેવી ચીજ દુન્યામાં મારે મનથી હસતી ધરાવતીજ નથી. માટીદાઓ ધણાંજ ધાતકી ને સખત હોયચ. તે લોક પ્યાર જેવી નાણુક લાગણીની પીછાણુ કરી શકતાજ નથી. ખુદાએ મરદોને બીલકુલ દયા વગરના બનાવેલા છે. તે લોક પહેલાં જીગર નામની પવીત્ર જગમાં ચીગારી મુકી પોતાની જોરાવર બાંધ્યાથી તેમાં સતકણુ પાડેચ ને જ્યારે માટું બલતું બળે ત્યારે આ જાતને તેમાં જલતી મુકીને મન ચાહે ત્યારે બાણુ થઈ જાયચ.”

“જો તમારું બાલતું ખરુંજ હોએ; સુનાં, તારી તરફ કોઈ એવું ધાતકી થયું હોય તો તેનાં જેવું યુનેહગાર બીજું કોઈ નથી. આય પાંચ આંગલા કંઈ સરખા નથી. જો કોઈએ તુંને તેવી આગમાં બલતી છોડી હોય તો મને તેપર ડંકુ પાણી નાખી હેંલવવાની રજા આપ. સુનાં, હું તુલે સુખી કરશ.”

“માફ કરો સાહેબ, ખુદા ખાતર માફ કરો. એક બીનીને ખાખ રાખ થઈ ચુકેલી ચીજ પર ઠંકુ પાણી નાખવાથી કંઈ વલવાનું નથી. મહેરબાની કરીને એ વાતજ બંધ કરો. હું એક શાંતીનીજ તલબખાર છેઉં. મીઠું કેપટન, દુન્યાની કોઈમી ચીજ મારો ઠેરાવ ફેરવી શકવાની નથી.”

“તાહરે સુનાં, શું તું મને મરવા દેશે ?”

“એ શબ્દ ધણોજ સાધારણુ છે. એથી સરસ ને ઉંચા કોમતી વાકયો બોલાયલા આજે સદંતર જુઝાઈ ગયલા છે.”

“હું વધારે બોલી જાણુનો નથી, પણ કરીને બજાવવાવાળો માણુસ છેઉ. સુનાં, હું એક લાયક માણુસ છેઉં સાત લાખનો હું ધણી છેઉં. એક પંકાયેલો સારી પ્રેક્ટીસનો જેરીસ્તર છેઉં. દેખાવમાં હું તુંને કોઈમી રીતે નાપસંદ નીકલું તેવો તો નથી; ને એ બધાં સાથે મારાં જીવરમાં તારે વરે તદ્દન સાચ્ચી પ્રીત છે.”

“તમે મુગા નથી રહેતા! હું જેમ વધારે બોલશ તેમ કહાય તમુને ગુસ્સે કરશ. સાત લાખ તો શું પણ આખી દુન્યાની શેહન-શાહત જે તમારા કબજામાં હોય તોખી માફ દીધ તેને વરે તદ્દન બેદર-કાર જાણુજે! તમે એક બેરીસ્તર તો તો શું પણ આખી જગતના જડજ હોવો તોખી મફત મન તેની તરફ તદ્દન મુહન મારેલું સમજજે! દેખાવમાં તમે આકાશી નુરખી ધરાવતા હોવો તો મારી આંખો તેને વરે તદ્દન આંધલી માનજે! સૌથી સાચી પ્રીત તમે ધરાવતા હોવો તો તેને વરે મારી પાસે જીગર જેવી ચીજજ નથી, એમ ખાત્રીથી જાણુજે!!”

તે ખુબસુરત છોકરી એટલી તો જોશથી આ સધલું બોલી ગઇ કે, શીરોઝ બે ઘડી ડંગ થઇ ગયો. પેસીએ કહાથી હસીને એક તામ-પીસ્ત છોકરીને જરૂર જીતી જવાની આશામાં મોકલ્યો હતો, પણ આ તેની સામે ઉભેલી છોકરીને જીતવું કેટલું મુશ્કેલ હતું તે વીચારમાં તે બેરીસ્તર બે પળ જાણે નીરાશ થઇ ગયો.

“હવે તમે જશે તો મહેરબાની.”

“હું અહિંથી ખસી શકતો નથી. સુના મારી તરફ જે, હું એક ઇંચેઇંચ ગૃહસ્થ છેઉં. હું માનથી તુંને અરજ કરું કે તુંને મારી ધણીયાણી બનાવવા હું એકકે પગે તૈયાર છેઉં. એ મારી માંગણીપર તું ધ્યાન આપ. હું તુંને કોઇમી રીતનાં સવાલો પુછવાનો નથી. મને તારામાં પુરતો વીશ્વાસ છે. તું જે હમણાં મારી સાંચે બેઠીય તેજ મને પુરતું છે. મને તું હા કહે. તું એક સૌથી સુખી બાતુ તરીકે જીવશે.”

“સુખ જેવો શબ્દ મારી સરજતમાં લખાયલોજ નથી ને જીવવું એ એક મારે વરે મોટી બેસાવરી છે. મીંઠ કેપટન, મારો જવાબ હું આખી ચુકીય. ઉપરનું આસમાન નીચે આવે તોખી હું મારો ઠેરાવ ફેરવી શકવાની નથી. તમે મારા બધ જેવા છેઓ, મને તમારી એક ગરીબડી બહેન સમજજે. બસ હવે જાઓ.” તે છોકરીએ પેતાનાં દુખી ને ઉશ્કેરાયલા જીવની શાંતીને ખાતર આંખે હાથ ઢાંકી

દીધો ને તે જવાન નીકલી પડતા એક નીસાસા સાથે ત્યાંથી બીલકુજ નીરાશ થયમે જીગરે ન ઉતરેલે મોહડે ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૮ મું.

“આઈ સે, બસ હું તમને સાફ કેહુંચ કે તે બાનુની ગેરહાજરીમાં તમે કંઈબી બોલો તે સંભાલીને બોલજો નહિ તો—”

• આજે એક ધણીજ લાંબી તકરારથી તે બેઠે દોસ્તો ધણીજ ઉશ્કેરાર્થ ગયલા હતા. પેસી શરોફ મુછના આંકડા સરખા કરતો તે આર્મચેરપર પડેલો હતો, બ્યારે શીરોજ છાતીપર માથું નમાવી દમ તે આરડામાં ઉદાસ રીતે ફેરા ખાતો હતો.

“તું માઈ માને નહિ તેના જેવું બીજું અપમાન હું કંઈ સમજતો નથી.” શીરોજે લગાર ગુસ્સાથી કહ્યું.

“પણ જે ચીજ દુન્યાના તમામ શીલસુફાએ કબુલ રાખેલી, જે ચીજ દુન્યા પેદા થઇ ત્યારથી નકકી કરાયેલી, જે ચીજ મારી પોતાની પર વીટેલી તે તું નાકબુલ કરાવે તે હું કેમ માની શકું ?” પેસીએ ડોકું ફફડાવ્યું.

“તું હમણાં બધી શીલસુફીને આધારે તકરાર કરેચ કે માઈ દુખ જાણીને તેનો રસ્તો બતાવેચ ?” શીરોજે તરારો કીધો. “જેઈ કાલને તે છોઢરી સાચનો મારો બનાવ હું તુને જણાઉંચ તો તું તે માનતો નથી એ હું કેવી રીતે સાંખી શકું ?” તે જવાન પાસેની ખુરશીપર ધમ્મ કરતો બેસી ગયો. પેસીએ દયાથી તેની તરફ જોયું, ને તેનાં દીલમાં એક સખત ચમતો તુટો. તે પોતે ગમે તેવો બેશીકરો પોતાને બતાવે પણ બાતેનમાં જે દરદ તેને કોતરી ખાતું હતું તેજ દરદના આંચ દરદીને જોતાં તેણે પોતાના હોથ મજબુત પીરમા.

“વાઈ સાલ, આપરી બધી તકરાર બાજુ રાખ ને શું બન્યું તે મને વીગતે પાછું જણાવ. આપરે મરદ બચ્યા છોયે. કંઈ કબેવલે પાસે ફરવી શકાતો હોશે તો હજુરબી કરી દેખાડશું.”

“ પેસી, હું શું બોલું ? તે એક સૌથી ખુબસુરત છોકરી છે, છતાં પોતાને વરે તે સૌથી વધારે બેદરકાર છે.”

“ ઓહ, સ્ત્રી જાતને વરે એ વાત તો હું કદીખી માનું નહિ.”

“ ને તો વહી પાછી તકરાર લીધી. હવે હું આગલ કેમ બોલું ? ”

“ હવે હું વચ્ચે નહિ બોલશ. આગલ ચાલ.”

“ તદ્દન બુવાન બચ્ચું હોવા છતાં સુહન મારી ગયલાં જીવતરે જીવવા તૈયાર થઈશ.”

“ હા હા હા હા હા ! ” પેસી એકવાર ફરીથી તે વાતની વચ્ચે હસી પડ્યો, “ મને જરા બોલવાની રમ્મ આપો. મારેથી બોલ્યા વગર નહિ રેહવાનું. જોની દીકરી, મને લાગેય કે તે કોઈ ઘણી હુશ્યાર હોશે ને તુંને જરા બનાવની હાશે; નહિ તો તારી લાગણી વધારે ખેંચવાની એ એક ઉત્તમ કાશેશ કરતી હોશે.”

“ અરે ખુદા, તે એક કેવા નીરાશ થયેલો કુખી જીવ છે ! તેની આંખોમાં કેવી કચ્છતી અરજ હું વાંચી શકતો’તો, તેના અવાજમાં કેવી દયા માંગતી વીન’તી હું સાંભળી શક્યો. આજ સે—હું’ ખસ તમને સાફ કેહું’ય કે તે બાનુની ગેરહાજરીમાં તમે જેમી કંઈ બોલો તે ઘણુંજ સંભાળીને બોલજો, નહિ તો—નહિ તો.—”

તે ઉશ્કેરાઈને સામે આવી ઉભેલા જવાન ગમ જોતાં, પેસી ફરીથી હસી પડ્યો, “ વાફ ચાલ આગલ તો બોલ.”

“ કદી નહિ, તમારા જેવા એક કઠણ દીવના માણસ આગલ મારી સાચી નાણુક લાગણી જણાવ્યામાં હવે હું કંઈખી ફાયદો જોઈ શકતો નથી. તમારા જેવા સખત હૈડાંના માણસ આગલ મને વધારે કંઈજ બોલવાનું નથી.”

“ શીરાજ, તું મારી તરફ શક્ય ના જો, હું તારાં બલમાં છઉં. હું પોતે તો એક નીરાશ થયેલો જીવ છઉં, પણ ખીજને તેવા કેસમાં મદદ કરવા હું તૈયાર છઉં. હું નકકી ઠેરાવ કરી ચુકાય. કે મારી મદદ તુંને આપવી ને કોઈખી રીતે તારું દીલ હોય તો તુંને સુખી કરી આપવો. મને તારી બારીક વીચન જાણીજ જોઈએ. વાફ મને ‘કેહ જોઉં’, તું એ છોકરી સાથે પરજીવાનો નક્કી વીચાર કરી ચુકાય. ૧”

“ નકો ! એ મારી જીંદગીનો સુરજ છે; એના વગર મારી દુન્યા અંધારી છે.”

“ વાઈ તેં જાહેરે એનાં હાથની માંગણી કીધી તાહેરે એ શું બોલી?”

“ શું બોલે—રોકડું પરખાવ્યું કે દુન્યાની શહેનશાહતની જો મારા હાથમાં હોય તો એને મારી દરકાર નથી, હું દુન્યાનો જડજ હોઉં તોખી એને મારી તુંબા નથી, હું ગમે તેવો દેખાવલો હોઉં તોખી મારી તરફ એની આંખો બંધ છે, ને મારો ખાર ગમે તેવો જાણ્યો હોય તોખી મારે વરે એની પાસે જીગર જેવી ચીજજ નથી.” તેને એટલું બોલી લેતાં એક નીસાસો ખેંચ્યો.

પેસીએ આપ સંબંધતાજ આંખો ચુંચી કરી નાખી. એક આવી ગરીબ જવાન સ્ત્રી શહેનશાહતની દરકાર નહિ કરે એમ જાણે તેનું મગજજ કબુલ કરતું હતું નહિ. “તું બોલેય તે મને માનવુંજ પડેય. પણ શીરાઝ એવી એક શહેનશાહતને થોકરે મારનારી એક તાઇપીરત છોકરીને મને નજરે જોવાની છે. તું મને કાઢ તેવી તક આપી શકશે ?”

“ ફક્ત જોજો જોવાની તક માંગેય ? કે તેને કંઈ મારી તરફથી સમજાવવાનો વીચાર રાખેય ?”

“હું ફક્ત તેને જોધનેજ તુંને કહી શકશ કે તે એક ગંભીર ને મુશ્કેલ ખનાવ છે કે ફક્ત તુંને છેતરવાનો એક નાટક છે.”

“ધનજીભાઈ તો મને ઘણી વખત કહી રહ્યાય કે દોઝ શરોફને જરૂર લાવ. વાઈ; કાઢખી રીતે પરમ દહાડે જરતું વરસ છે તે ટાંકણે હું તુંને તે છોકરી જરૂર દેખાડી શકશ એમ ધારુંય.” ને આંધ જવા બધી પેસીએ હાથમાં તાઇમ્સ લીધું એટલે શીરાઝ ત્યાંથી બહાર પડ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૯ મું.

“જીંદગી કહેતે હય દુન્યાસે—જુજર જાને કો,

જી તડપતા હય ગલા કાતકે મર જાને કો.”

આજે જર દુઆશનું એકત્રીશમું વરસ હતું એટલે ‘દુઆશ-મેન-શન’ ખરેખર માજેલો હતો. જરની ખુશાલી આજે કંઈક વધારે હતી

કારણ તેણીની ખાત્રી હતી કે આજને સપરમે દહાડે તો શીરોઝ જરૂર તેણીને તે ખુશાલી બરેલો સવાલ પુછશે. ધનજીભાઈએથી મોટી આશાથી આજે પોતાની બંદગી પુરી કીધી હતી, ને તે એકપુરા બચ્ચાંની આશા જરૂર આજે ફળે તેની દુવા ચાલી હતી. તેવણે આજે શીરોઝને ને તેના જની દોસ્ત ડૉઁ શરોફને બીજા પરોણાઓ સાથે ખાણુંપર બોલાવ્યા હતા.

પણ પેલી તરફ શીરોઝનું દીલથી મોટી આશાથી આજે કુદી રહ્યું હતું આજે તો પેસી જરૂરજ તેની વખાણેલી છોકરીને જોશે-વાતચીત કરશે ને ઘણુંખરું તે તેણીને સમજાવીથી શકશે, એમ તે ખાત્રીથી માનતો હતો. તેણીના વીચારે પેસી ઘણી સારી બાંધાથી અને સમજાવતથી ફેરવી શકશે એ તેની આજે મોટામાં મોટી આશા હતી. તેજ પ્રમાણે પેસી પોતેથી એ બે જુવાન જીવોને ઠામથી રીતે સાંધી આપી, પોતાનાં દુખી દહાડાઓમાં એક સુખી કામ કરવાની આશામાં આજે ઉલટમંદ હતો.

‘દુખાશ-મેનશન’માં આ બેઉ દોસ્તોને ઘણો સારો આવકાર મળ્યો. પણ જ્યારે પેસીના સવાલના જવાબમાં જરૂર જણાવી દીધું કે ‘નહિ, આજે મીસ બંગાલી આપરી સાથે એકમંપની થઈ શકશે નહિ. હમણાંજ એવણની ચીઠી આવીચ કે નહિ ધારેલી રીતે તખીયત બગડી આવવાથી હું તમારી ખુશાલીમાં આજે ભાગ લઈ શકતી નથી, તેથી ઘણીજ દલગીર છઉં. મને બીલકુલ રેસ્ત જોઈએચ; મહેરબાની કરીને ડીસતબ્ કરતાં નાં.’

બસ. તે બેઉ દોસ્તોની ચાર આંખો સાથે મલી. શીરોઝનો ચહેરો તદ્દન નીરાશીથી ઉતરી ગયલો હતો ને પેસીની તેમાં બારે દીલસોજ હતી.

આખો દહાડો ધનજીભાઈએ છોકરાઓને ઘણી સારી રીતે મજાહો આપી પસાર કરાવ્યો, છતાં સૌની આશાઓ સૌનાં દીલમાંજ રહી ગઈ હતી ! સૌથી વધારે દુખી ને દલગીર જરૂર હતી, કારણ વરસને દહાડાની આખી રાત તેણીએ શીરોઝની બેઠરકારી ને ધાતકી નફકરઈ માટે રડીનેજ ઠહાકી !

તે પછીના ત્રીજે દહાડે ‘દુઆશ-મેનશન’માં લમાર વધારે ગડ-બડનો થઇ પડ્યો. મેનશનની માનીતી પરોણી, ધનજીભાઈની અંચલ તાઇપીસ્ત છોકરી સુનાં, વધારે ખીમાર થઈ ગઇ હતી. આજે ત્રણત્રણ દહાડાની સીકનેસ છતાં તે છોકરીએ ગમે તેવી સમજાવતમાંથી આજની ઘડી સુધી કોઇથી દોકતરની મદદ લેવા સારૂ ધસીને નાજ પાડી હતી. જરની સમજાવત, ધનજીભાઈની અરજ, શીરોઝની કાકલુદી કશાથી તે મક્કમ મનની છોકરી આગલ કારગત લાગી નહિ.

તેણી પોને તદન તનદરોસ્ત હતી. બેંગ્લોર આવ્યા પછી તે સુખી નો નહિજ હતી, છતાં સંતોષી ને શાંત રહી શકતી હતી. જરની સાલ-ગરેહને દહાડે શીરોઝના ફેંડ કોઇ દોઠ પેસી શરોદ્ધી આજે આવવાના છે એ ખબરજ તે છોકરીને વરે બચંકાર નીવડી. જરે એ ખબર ધણી હસીને કહી પણ તે છોકરીનો શીકો થઇ ગયલો. અહેરો તેણી જોઇ થકી નહિ; ને તે પછીજ સુનાની તખીયત બગડતી ચાલી. દોઠ પેસી શરોદ્ધ એ નામજ તેણીને ધ્રુજરાં છુટાવવાને પુરવું હતું. જે માણસ તેણીને હરકતીને ચાલી ગયો હતો, જે માણસ પોતાની સખા-વતપર તેણીને છવાડવા માંગતો હતો, જે માણસ તેણીની સામે ફરીથી નહિ થવા માંગતો હતો, તે માણસની સામે તેણીને આજે જવાનું હતું તે વીચારથી જાણે તેણી બીલકુલ ધ્રુજ રહી હતી; ને એક છેલ્લા ઉપાય તરીકે સુનાએ તરતજ એક ચીઠી જરપર લખી નાખી જે આપણે આગલ વાંચી ગયા. પણ તોખી જેમ જેમ કલાકો જતા ગયા તેમ તેમ તે વધારેજ લહડતી ગઇ. કોઇથી રીતે તે માણસની હાજરીનાં એકજ એકજ છાપડાં નીચે તેણી પોતેથી છે એ ખ્યાલમાં હોતી જતાં રાત પડતાં તે વધારે સીક થઇ ગઈ, પણ કશાથી ત્રીતમેન્ટ વગર બધાની ઉપરવારી થઇને આજે ત્રણ આખા દહાડા થયા તે પડી રહી હતી. પણ હમણાં જ્યારે શીરોઝને ઉંબરપર મલતાંજ જરે દલગીર અહેરે જણાવ્યું કે તે કમનસીબ છોકરીને ૧૦૬ ડીઝી તાપ થઇ ગઇ હતી; ત્યારે તે બીલકુલ અટક્યા વગર ત્યાંથી નાહડો ને બીજા પા કલાકમાં તો પેસી સાથે ભારતી કારે આવી પુજો. આખે રસ્તે ફક્ત “તે છોકરીને બચાવજો,” એટલીજ તે દીવાનાં જવાનની અરજ હતી.

ધનજીભાઈએ તે ઊકરીની હકીકત કહેતાં ઘણી મોટી કાલજ બતાવી. જરૂર પોતાની મીઠી સોબતણુ માટે ઘણી અધીરાઈ બતાવી, ને તે બધાંની અધાગ દીલસોજી બેંચી રહેલી તે અજબ ઊકરીને જોવા હવે જાણે પેસી પોતેખી અધીરા હોય તેમ તે લાગલો તે બોમાર આરડામાં ધર્યો.

તે એક સાદો શોભાતો પરદો હતો. તે જવાને તેને ઝટાક મારી ખસાડી નાંખ્યો, ને બીજી પળે તે સ્વચ્છ બીજાણું તરફ પોતાના દરદી તરફ વલ્યો. તેણે તે પડેલો નબળો હાથ નાડી તપાસવા પોતાનાં હાથમાં લીધો પણ બીજીજ પળે તે બે ડગલાં પાછલ હડી ગયો. “ઓ ખુદા—એ કોણ ?” પેસીના ડોળા જાણે બહાર નીકલી પડતા હતા. “એ કોણ ?” તે ફરીથી બચડ્યો. “એ તો શીરીન બનાજી !” ને તે જાણે અહિં ઉભો રહી શકેજ નહિ, તેણીની મેનીજ તે કરી શકેજ નહિ એમ તે નકકી માનતો હોય તેમ તે બે ડગલાં હજીખી પછવાડે જમને ઉભો. તે હવે તે સામેનાં બારણાંમાંથી પાછું નીકલી જવાનું મન કરતો હતો તેટલાં એક ‘ઓ’ નાં નબળા અવાજથી તે દરદીએ કાર વાળી, અને અહિં તે લાગણીથી ફરીથી અટક્યો.

“એ તદનજ બેધ્યાન છે. મને મારી એક દોકતર તરીકેની ફરજ બજાવવીજ જોઈએ. પાછું ફરતું એ આંચ કેસમાં હેવાન્યતપાણું કહેવાશે. એને મારી સાથે ઠગાઈ કીધી તેથી કંઈ મને એને મરવા દેવી જોઈએ નહિ.” તે જવાન હવે ફરીથી પંલગ તરફ ગયો ને તેજ પળે જર અંદર દાખલ થય. તે દોકતરે તેણીને ઘણી કાલજથી તપાસીને હવા લખી આપી પણ તે જયારે મેનશનમાંથી બહાર નીકલ્યો ત્યારે એક અચીંતા મોટા બોજથી દબાઈ જતો હતો! આખે રસ્તે તેનાં વીચારોથી જાણે તે ગુંગલાઈ જતો હતો.

આ તેની એકવારની માનીતી ઊકરી શીરીન બનાજીજ હતી તે તો તે ખાતરીથી જાણતો હતો, પણ બલતે નામે એક તાઈપીસ્ત તરીકે આટલે દુર પારકાં કુટુંબમાં આવી રહેવાનું તે ઊકરીને શું કારણ પૂર્યું હશે તેજ તે સમજી શકતો નહિ !

શું બાવાએ આખરે એ કુટુંબ પર આકૃત વરસાવી હોશે ? શું તે લોકને અધી વગરનાં કીધાં હોશે ને તેથીજ શું આંધ છોકરીને એમ નોકરી શોધવી પડી હશે ? શું કંઈ એનાં માયબાપને અલવલ આવી હોય ને તેથી કંઈ એ બચ્ચું આંધ સારાં કુટુંબનો આશરો શોધી રહી હોશે ? ” શું બચ્ચું હોશે તે વીચાર કરતાં પેસીનું મગજ જાણે ફાટી જતું હતું. તેણે એક ઉતાવળી ધડીઅ ધણુ મોટા ધીકારથી તે છોકરીને પોતાથી ધણે દુર ફેંકી દીધી હતી. પણ તે પછી તે કદી સુખી હતોજ નહિ. મણુ તેમ તેણે તેણીને કદી માફથી કીધું હતુંજ નહિ.

પણ આજની તે છોકરીની કઢંગી હાલતમાં તેનું દીલ દયાથી દાઝી જતુ હતુ. તે છોકરીના લાચાર પડેલા આકાર, તેણીની બંધ આંખો, શીકકો ચેહરો, એ બધું તેને ફરીફરીથી યાદ આવતું હતું. તેનું દીલ તે ખ્યાલથી જાણે કાતરાધ જતું હતું !

શું આજ તે છોકરી જે પ્યાર જેવી પવીત્ર ચીજ ગજવામાં રાખીને માયબાપને તાણે ઘર્ષ પૈસાને ખાતર પોતાને વેચવા તૈયાર થઇ ? ત્યારે શીરોઝને એજ છોકરીએ એમ કાંઈ જવાબ કીધો કે, “ આખી શેહનશાહત બી જો તેના કબજામાં હોય તોખી તેની એને દરકાર નથી ? ” તે આગલ ખ્યાલ લાંબાવવા લાગ્યો.

એજ છોકરીએ શીરોઝને જવાબ દીધો કે, ગમે તેવી સાચી પ્રીતી હોય તોખી એનો પાસે તેને મારે જીગર જેવી જગા નથી. “શું તાહરે એ હજુર મારે વરેજ ખોતી હોશે ? જો એ મને પોતાની સામે જોય તો કવી લાગણી દેખાડે તે મને જાણવું જોઈએ. એના પેલા સુંદર તપકીરીયા ડોળા એક વખત મારે ઉધાડા જેવાજ જોઈએ. અલબત્ત એને મને ઠગ્યોય, હું એને માફ તો કરી શકુંજ નહિ; પણ એની આંધ હાલત કેમ થઇ તે તો મારે જાણવુંજ જોઈએ—હું જવશ. એ જરા સારી કાતી થાય તો હું એક વખત એની સામે જવશ—મને જવુંજ જોઈએ. હું એની આગલ એક ડોક્ટર તરીકે જવશ. એમાં કંઈજ ખોટું નથી.” તે ઘેરે પહોંચ્યો, પણ તેની ઉંઘ અને લુખ બેઉ ગુમ થઇ ગયાં હતાં.

પ્રકરણ ૫૦ મું.

સખી કયસે દુખ સહા જાએ,
બીન પીયા જીયા કલ નહિ પાએ;
જાએ શીશક શીશક જીયા હાય.

અલખત ડાં શરોશની દવાથી શીરીન બનાજમાં ધણો સારો સુધારો થઇ ચુકો હતો ને તે સાત દહાડાની મોટી માંદગી પછી તે છોકરી આજે કંઈક પોતાનાં નરમ સોફા પર અધેલછ પડેલી હતી, ને આ રીતે તે તાર્છીપીસ્ત છોકરીને એકવાર ફરીથી સારી થયેલી જોતાં આજે ધનજીભાઈ જરને લખને બહાર ફરવા ગયા હતા. પછું શીરોજી તો તે પવીત્ર દેવીને પુંજતો હોય તેમ ત્યાંજ કંઈ બહાને રહી ગયો હતો.

બસ એક વખત એક વીચાર આવ્યો તો પેસીને પંછી કાઢીથી થોભાડી શકતું નહિ. તેણે હાથમાંથી “ટાઇમ્સ” બાબુમાં પટકી નાખ્યું ને એકદમ ઉભો થયો. “મને લાગેય કે એક વખત તેને મલીને મને તેની આવી હાલતનું કારણ પુછવુંજ નેમ્મએ !” ને તે હવે કંઈક વધારે મેહનતથી ડ્રેસ કરવામાં રોકાઇ ગયો.

ધણાંજ ઉશ્કેરાયલાં મને, ઉંચકમ જતે દમે, હજારો વીચારોમાં ગુંગલાતો, પેસી આખર દુબાસ મેનશનમાં પુગી શક્યો. આજે તે તે છોકરી સાથે ફરીથી એકવાર મોહેડે મોહડું થવાનો હતો. આજે તેને ધણા ધણા વાક્યો તેણીને પુછવાના હતા. તે તેણી સાથે ધણી લબાણ વાત કરવા માંગતો હતો; તો જ કે પોતાનાં મગર મનને શાંત કરવા ફરીફરીથી બડબડતો હતો કે તે ફક્ત એક ડોકતર તરીકેજ મેનશનમાં જતો હતો.

અરે, તે મોટા પોર્ટીકામાં દાખલ થતાં તેણે મચ્છયું કે તે છોકરી આ મોઢરાના માંડવામાં તદ્દન એકલીજ બેઠેલી હતે—તો તે જરૂર તેણીને બધા ખુલાસો પુછી દેતે—પણ હજીથી તેણે પોતાની આંખો ચુંચી કાઢી. “તેણે મને હમ્મોચ. હું તેને કદીથી માફ કરી શકવાનો નથી.”

તેણી તે માંડવામાં હતીજ નહિ ! તે હવે આગલ વધ્યો. “તે બીજાણામાંજ હશે, તો જરૂર પેલી જર તેણીની પાસેજ હોશે.”

તે અચકચો, “જો તેમ હોય તો કામ ધણું મુશ્કેલ થઈ જાય. તે છોકરી જરૂર પહેલી નજરે જુમ પાડી ઉઠે ને તેના ખુલાસો તે શું આપી શકે?” તે હવે પાછો ફરવાનું મન કરતો તદ્દન ઉભો રહ્યો.

“મોટા શેઠજી ને જરૂરખાઈ બાઈ હમણાંજ બહાર ગીયાંય. શું કહેવાનું છે તે ગમે તો લખી જશો?” તે શ્રીરંગીના છોકરાએ નજ-દીક આવીને ખુલાસો કાઢ્યો ને તે ખુલાસાથીજ પેસીનો ઉતરેલો ચહેરો ને ચુંચવાનું મન ધણું શાંત થઈ ગયું.

“બાઈ શેઠ બહાર ગીયાંય તો કંઈ નહિ. ઘેરમાં—”

“ઘેરમાં તો સુનાબાઈ બાઈ પોતાના ઓરડામાં છે.”

“હું ડૉ. શેરોફ છેઉં હું તેવણનેજ જોવા આપોય. તું મહેનત ના લેતો. હું તેવણ આગલ જવશ.” તે હવે બીલકુલ ડર વગર સીધા તે ખીમારના ઓરડા તરફ વધ્યો. “હા એજ તે ઓરડો,” તે વધારે આગલ ગયો, ને હજી તો મુગંધી પરડો ખસાડવા જાય તેટલાં શ્રીરામનો ઝાંડો, ખુલ્લો અવાજ તેને કાને અડડ્યો.

“તું જાહેર નહિજ સમજી તાહરે હું શું કરું? આવી મોટી તાપમાં ચીનમેંટ વગર કંઈ રહેવાય? મને પેસીને બોલાવવોજ પડ્યો.”

“ઓ ખુદા, હું તમને એ વાંકને વરે કદીખી માફ કરું નહિ. તેવણને તમે મારી સાંચે શું કામ લાયા?” તે ધણી ઉશ્કેરઘને બોલતી હતી. “તમે મારી મરજી એક વખતની જાણીલી, તોખી તમે મારી બેલાનીનો લાભ લીધો. ઓ હું તે કેમ વીસરું?”

“હું ધણાજ અજબ થાંઉય કે તું કાંય એટલી દુખી થાએય, તે માણસ તો તુંને ઓરખતોખી નથી.”

“એમ તમને કેણે કહ્યું?”

“તેણેજ.”

“મને જોઈ ગયા પંડીખી!”

“હું તારી સીકનેસથી એટલો સંતાપમાં ઉતો કે આંચ છેલ્લા થોડા દહાડા થયા અમે સાથે વાતે બેઠાજ નથી; પણ ખાત્રી રાખ એ તુંને ઓરખતો નથી.”

“હું ઇચ્છુંય કે તેમ હોતે.”

“બુદ્ધા ખાતર મને ના શુંગલાવ. શું વાત છે તે મને કહે.”

“શીરોઝ, તમે મારી તરફ ધણુજ કાલજવાલા લાગોચ. તમુને હું મારા એક ભાઈ જેવા ગણુંચ—ને તેથીજ હું તમુને મારી ખરેખરી હકીકત કહી દેવામાં કંઈ ખોટું નથી જોતી.” તે કંઈક હવે તડી થઇ.

“હું તારી હકીકત જાણુવા ધણુજ આતુર છું, બોલ.”

“એ તમારા દોસ્તે એક વખત મને એવી ચાલી કે હું સમજ કે દુન્યામાં તેવે પ્યાર કાઢ્યે આખો નહિ હોશે પણ તે મારું ધારેલું ખોટું નીકળ્યું, તેવણુ મને ધીકકારથી, દુખના ને જુરાપાના મોટા પહાડમાં ફેંકીને ચાલી ગીયાચ.”

“શું બોલેચ ?”

“હા, પણ હું——હું——એવણુને એક મીનીટખી ભુલી નથી. શીરોઝ, હું મરશ પછી તમે એવણુને જરૂર જણાવજો કે મારો જીવ ફક્ત ગમથીજ પુરો થયોચ.”

“પણ મને તેનું કારણ જણાવશે ?” તેણે દૃઢાથી માંગી લીધું.

“જહરે શરૂ કીધુચ તો હું તમુને બરાબર સમજાવશ. મારા બાવા એવણુના બાવાના મોટાં કરજમા હતા. પણ મીં શરોફે મારા પપા સાથે એવું સાટું કીધું કે જો મને તેવણુની વહુ બનાવવામાં આવે તો મારા પપાનું બધું કરજ માફ થાય—પણ આંચ ગોઠવણુ પોતાનાં દીકરાથી છુપી રાખવાનું મીં શરોફે મારા પપા પાસે માંગી લીધું ને તેવણુખી કમુલ થયા. ડાં શરોફને મારા પપાએ ડીનરપર બોલાવ્યા, મને સમજાવવામાં આવી; પણ હું એવાં વેચાણુની ઘણી સાંચે થઇ ને નાજ કહ્યું; પણ મારાં માયાણુ મમાએ મને કહ્યું કે મારે તેવણુને જોવા, પસંદ પડે તો હા કહેવું. હું કંઈગી વધારે બોલી શકતી નથી, પણ બુદ્ધાનાં નામથી સાચ્યુજ બોલુંછ કે ડાં શરોફને મેં જ પહેલ વહેલ્લા જોયા તેજ પળથી મારો તે સાચો પવીત્ર પ્યાર શરૂ થયો. શીરોઝ તેજ મારો સૌથી પહેલો ને છેલ્લો પ્યાર સમજજો, ને તેનીજ સાંચે હું મારો છેલ્લો દમ છોડશ.” તે છોકરી ગમ ખાતી બે પળ અટકી.

ગઇ, “તેવણે મારી સુઘાકાત અવારનવાર લેવા માડી ને પછી મારા હાથની માંગણી કીધી. મેં મારી ખુશાલી જણાવી ને અમે ઘણી સુખી સાંભળે પસાર કરવા લાગ્યાં. પણ એક માણસ જે મને આહતોતો તે આપ માફ સુખ જેમ શક્યો નહિ. તેણે જે ખરી બનેલી હકીકત, —પૈસા ખાતર અમારું સાંકું ગોઠવાયું ને હું તેવણના પૈસાને ખાતરજ તેવણને કબ્બુલ થઇ વગેરે—વીગત ડોઠ શરોફને કહી દીધી. જે કે તે રચેલા બાજી સાથે મને તો કંઈખી નીસમત હતીજ નહિ; મારો પ્યાર તો તદત નીરમળ ને વગર મતલબનોજ ઉતો; પણ કશીખી વધારે ખાત્રી કરવા વગર તેવણ મને મોટા તુચ્છકારથી છોડીને ચાલી ગયા.”

“શરમ ભરેલું —ધીકાર ભરેલું ! ધાતકી હેવાન !” શીરોફે ઉશકેરાઇ જતાં બોલી દીધું.

“જે કે તેવણે ઘેર જઇ મારા પપાપર લખી મોકલ્યું કે આપ ગોઠવણ તુટેલી છતાં બધું મારા પપાતું કરજ માફ કીધું, ન તેની ખબર મને મારા પપાએ વાંચી સંભલાવી. પણ મારે મનથી તો તે મારા સ્વમાનતા નાશની ટેપ હું સાંભલતી હોઉ તેમજ મને લાગ્યું. જે પૈસાએ મારું નખખોદ વાલ્યું, જેનેથી મારાં સુખનો નાશ થયો તેજ પૈસાથી શું હું જીવું ? જે પૈસા ખાતર તેવણે મને બદનામ કીધી ને મારા શબ્દને ખોટો માન્યો તેજ પૈસા હું વાપરું ? કદી નહિ; હું મારાં મુરખખીઓને સમજાવીને એક સારા કુંટુબમાં નોકરી રહેવા તૈયાર થઇ ને તેટલાં ધનજીભાઇ ને જર જેવા માયાળુ આશરામાં ખુદાએ મને લાવીને સુકીચ.” તે હવે મુંઝી રહી ને જાણે થાકી ગઇ હોય તેમ પાછી લેટી ગઇ.

“આ ! તારી વાતથી મારા દીલનાં તારેતાર ધ્રુજ રહયાચ. કેવું દુઃખગીરીભરેલું ને ઉતાવળનું પગલું તેણે ભર્યું. મને નહિ માલમ કે પેસી એટલો બધો એક કઠણ દીલનો માણસ છે. પણ કેવું અજબ જેવું કે તે મારી આગલ તદત નામુકકર ગીયો કે તે તુંને આરખતોજ નથી.”

“તેવણુ ખડ્ડ જોડ્યા. શીરોઝ, તેવણુ મારી નજરે હજુરખી દુન્યામાંના દરેક જીવો કરતાં ઉત્તમ માણસ છે. તેવણુના દરેક ગુણો વખાણવા લાયક છે. ઓ ! હું તેવણુને હજુરખી મારાં રૂવેરૂવાંથી ચાહુંચ. ખુદા, તેવણુને સુખી રાખે ! તેવણુ જીવું જોલે એમ કદી તમે માનતા ના. મેં મારું નામ બદલી નાખ્યુંચ એટલે તેવણુ મને ઓલખી શકેજ નહિ. મારું નામ સુના ખંગાલી નહિ પણ શીરીન જીજીબાઈ બનાવ્ય છે. મારાં મમા પપાને ખરાબ નહિ લગાડવા મેં મારું નામ બદલી નાખેલું.” તે ચાકી ગઈ. તેણીની આંખો બીણુછ ચુકી હતી. હવે તે દુખી હકીકત શીરોઝખી વધારે લંબાવવા માંગતો નહિ હોવાથી તે ઉઠ્યો.

“હવે જરા તું આશ્વાસ લે. તુંને શાંતીની ધણી અગત છે.” ખરેખર તે છોકરીના ડીંગો ભરાઈ આવ્યો હતો. તેણીનાં દુખીંડ ડચકાંચો મમગીનીથી સાંભલતો તે દુખી દીલે ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો.

તે બહાર નીકળ્યો, પણ હવે તેની એકજ મતલબ હતી કે કોઈપણ રીતે એ પેસીને ગલચીમાંથી પકડી તેની જીલ માટે મારી, મંગાવીને આ કમનસીબ છોકરીનાં સુખનો આથમેલો સુરજ પાછો ઉગાડવો. તે ઉતાવળે પગલે દાદર તરફ ધસ્યો પણ કંટેરાને ઝૂંધેલીને ઉભેલા એક મંબીર આકારને જોતાંજ તે સખત ચોક્યો. “કાણુ—પેસી ?”

“હા, હુંજ.”

“ખડ્ડ કેહુંચ મને એવું થાયચ કે હમણું ને હમણું આપ મારી કાંદીનો તુંને ખરાબર સવાદ ચખાડું,” પેસીનાં બેઉ હાથો પછવાડે હતા ને તે દલગીરીથી ડોકું નીચું કરી મુગો ઉભો રહ્યો હતો. “આવી એક જીવાન, ખુશસુરત બાનુનું આતું અપમાન—તે બીચારીની આખી જીંદગીનાં સુખનો તેં નાશ કરીધો. અરે, તે જનમજરની દુખી થઇને ફક્ત હવે મરવાજી જોટી છે. ક્યાનત છે તારીપર—શરમ છે ! મેં તો આજેજ તારાં એવાં ફરપીણુપણુને વરે સાંભળ્યુંચ. અરે, હું તે કદીખી જીલ્લી શકવાનો નથી. તારા જેવા કેળવાયલા માણસ તરફથી એવા કાચા કાનની આશા મેં કદીખી રાખેલી નહિ. —બસ, ડૉ. શરોઝ, જે બાનુને હું પુંજીચ, જો કે તે આજથી મારી એક બહેન

છે, તેની તરફનાં મારાં અથાગ માનને ખાતર આજથી તમારી દોસ્તીને મારી છેલ્લી સલામ સમજાવે. હું તમારી સાથે રહી શકતો નથી. હું આવતી કાલે સહવારે મુંબઈ જઈશ. મહેરબાની કરીને મારો સામાન સ્ટેશન પર મોકલી આપજો.” તે હવે ધસારામાં દાદર ઉતરવા ગયો પણ, પેસીએ તેને સામતાં જરથી પકડી લીધી.

“સચુર—તું ઘણું બોલી રહ્યો. હવે મારીથી થોડું સમજ. એની સીકનેસમાં મેં એને જોઈને તરતજ આલખી ને તે પળથી મારાં જીવને જરાકથી શાંતી નથી. આજે મારા પગે કુદરતીજ એની મુલાકાત લેવાને વરે અહિં ધસડાઈ આયા. હું એની આગલ જવા ગીયો પણ મેં તુંને વાત કરતો સાંભળ્યો, ને હું ત્યાંજ અટકી ગીયો.”

“શું તેં એનું બોલવું બધું સાંભળ્યું?”

“બધું.”

“હવે તમે એને વરે શું ધારો?”

“તદન નીર્દોશ.”

“તાહરે શું કરવા માંગો?”

“હું એની મારી માંગુ.”

“બસ, ખુદા ખાતર આપજ પગે અંદર જા. એને સુખી કર. મારેથી એનું કુખ જોવાતું નથી. પેસી, તું જા એને સુખી કરે તો તુંને મારો એક સાચો દોસ્ત સમજાશ.” તેણે પેસીને તે પડદો ખસેડી અંદર ધકેલ્યો ને પોતે નરમ પગે તે દાદર ઉતરી બહાર નીકળી પડ્યો.

:—:

પ્રકરણ ૫૧ મું.

“તારા પવીત્ર પ્યારનો સુખથી હારડો તું એકવાર ફરીથી મને પહેડાવીને સુખી કર.”

તે છોહરીની આંખો પર હજુરથી તે સફેદ બરફ જેવો હાથ ધંકામલોજ હતો. શીરીન બનાજી આંસુઓની વહેતી ધારો અને ધીમાં અચ્છામાં શું બલાતી જેમની તેમજ હજુર તે નરમ સોદાપર પડેલી હતી. ડૉ. પેસી શરૂઆત અંદર દાખલ થયો, પણ હજુરથી તે જાગી નહિ.

હવે તે તેણીની નજદીક ગયો ને તે નાણુક આકાર આગલ વાંકો વળ્યો. “શીરીન.”

“કાણુ ?” તે ઝખકી ઉઠી. “ઝા માય—પેસી ?” આખરે તેને ફરીથી પોતાની સામે આવી ઉભેલો જોતાંજ તે ચાંકી ને ઉઠી બેઠી.

તે જવાન ઉઠી ફલગીરીથી તે બેઠલી છોકરીની નજદીકમાં ચુપ ઉભો રહ્યો.

“ઝાં શરોફ, હું હવે તદન સારી કાની છેઉં. મને હવે કાઢખી ત્રીતમેંટની અગત નથી. મહેરબાની કરીને જવો.” તે એટલી તો અંબીરાધથી ને ઠરસાથી બોલતી હતી કે પેસી બે પળ ચક્રીત થયો.

“શીરીન, તુને હવે અગત નથી. પણ હું મારા ત્રીતમેંટને વરે તારી આગલ આપોચ. હું તારો દોકતર નથી. પણ તું મારી દોકતર થા.”

“દોકતર, તમે શું બોલોચ તે હું સમજી શકતી નથી.”

“શીરીન, હું એક સીક આદમી છેઉં ને મારી દવા ખાતર હું તારી આગલ આપોચ. પસ્તાવો એ માંડે દરદ છે ને માશી એ મને તારી તરફથી જોષતી દવા છે.”

“તમે પસ્તાવો કરો એ હું માનતી નથી. સખત હૈયાનાં માણસોને કદીખી પસ્તાવો થાય નહિ.”

“હું તારી માશી માંગુચ. હું ઉતાવલમાં તે બરાચલાં પગલાંને વરે તારી માશી માંગુચ. શીરીન, તુને હું એક દોકતર તરીકે જોષ ને આલખી ગયા પછી એકખી પળ મેં નીરાંતમાં કહાડી નથી. તું આય હાલતે અહિં શું કામ આવી હોંશિ તે વીચારમાં માંડે દીલ બલી ગયું. હું અહિં ખાસ તારી એક મુલાકાત લેવાજ આજે આવો પણ તેટલાં શીરોજ સાથે તુંને વાત કરતી સાંભલતાં હું અહિંજ અટકી ગીયો. શીરીન, તારો શબ્દે શબ્દ મેં સાંભલ્યોચ. ખરેખર હું એક લાતકી, નાલાયક યુનેહમાર તરફ હજુરખી તારી જોવાંને તેવી સાચી પ્રીતી ને મીઠી મહોખત છે એ સાંભલતાં માંડે હૈયું બરધ આયુચ. શીરીન, હું તારી માશી સહતો અહિં શરમીદગો થકને ઉભેલો છેઉં. મને માફ

કર. મારું તે ધડીભરનું ઘેલાપણું મને માફ કર ! હું તારો પેસી તારા પગ આગલ પડી મારા ગુનાહની માફી માગુચ.” ને ખરેખર તે લકડતે સાહદે બેસતો ને કગલતો જવાન તે સોફા આગલ ગુઠણ મડીએ બેસી ગયો. તે લેટલી છોકરીના ઠંડો સફેદ હાથ તેણે પોતાના હાથમાં પકડ્યો. “શીરીન, નીચ પૈસાને ખાતર મેં તારા જેવી એક ખ્યારની પુતળીનું અપમાન કરીધું; પણ તે હવે મને ખતાવી આપ્યું” એ પૈસાની તુંને જરાકખી દરકાર ઉતીજ નહિ. એા શીરીન, હું માનુંચ—હવે હું ખધું માનુંચ. તારા પવીત્ર ખ્યારનો સુગંધી હારડો મને એક વાર ફરીથી તું પહેરાવીને સુખી કર !” તે છોકરી હવે ધીમેથી ઉઠી.

“ શુ ખરેખર તમે મને હજુરખી ચાહોચ ?”

“ મારા છેલ્લા દમ સુધી !”

“ તે મને તો તે દહાડે પેલી દોશીઆઇ એલાવ્યા મલવા આવી તે કહેતી’તી કે થોડા દહાડામાં એ પેસ્તનજનું તો મારી ચાંદણ સાથે થવાનું છે. અમિ તો એકમેકનાં સગાં થઇએ તે માણેકજની મરજ છે.”

પેસી હવે ઉઠીને તે સોફાપર બેઠો ને તે છોકરીને પોતાની પાસે બેસાડી. “ મારી શીરીન, ખુદા ખાતર તું એ નીદાખેર બેરીનું મારી આગલ નામ ના બેતી. એ બેરી મને બે વખત મલી ગેઇ. એક વખત ખંગલે આવી ગેઇ, બીજી વખતે દવાખાને આવી. બેઉ વખતે એ જો મારા કાન તારી વીરૂષ લાંબેરી જતે નહિ તો હું પેલાના કહયાપરથી એટલો જલ્દી ઉશ્કેરખી નહિ જતે; એ બેરીએજ મને આંચ પૈસાની ગોઠવણ ને બહેરામ સાથની તારી દોસ્તીને વરે ધણાં ધણાં ચપતાં આપ્યાં; જો કે તે બેઉ વખતે મેં એને બીલકુલ ફજેત કરી-નેજ બહાર કહાડી તોખી—તોખી—શીરીન તોખી, મારા કાનમાં રેડા-યહું મારા મગજમાં રમ્યાજ કરીધું.”

“ એા ખુદા, દુન્યામાં કેવાં બેશંઆ આવેચ ! મને તો એને સમજાવ્યું કે એવો મારવાડી શું પસંદ કરીધો ? ખુબસુરત, સોસાયતીના માનીતો છોકરો મુકી દઇ, લેડીના ખેતાખ ફેંકી દઇ, ને એ શું પૈસા

સુંઘનારો વાણ્યો લીધો ? આ, તાહરે હવે મને સમજ પડેય. કદાચ એ બહેરામેજ એ દોસીઆમને પૈસા આપીને એવાં કામને વરે રોકા હોશે. કાઈથી રીતે તમુને ને મને છુટાં પાડવાનો વીચાર એ લોકે રાખ્યો હોશે, ને તેમાં તે લોક ફાવ્યાં.”

“હા પણ તે થોડાજ વખતને વરે. હવે આપુને કોઈ છુટાં પાડી શકશે નહિ. મારી શીરીન, હવે હું તુને કદીથી છોડનાર નથી.”

“ને ફરીથી એ દોસીઆમ આવીને તમુને સમજાવે તો ?” તે હસી.

“શીરીન, એવાં અલણુ માણસો આપરી હયા ને ઠઠાને લાયકનાં છે. આપરી આજની આવી ઉંચી ખુશાલીમાં એવાં માણસોની યાદ કરવીથી સારી નથી. બોલ, બહાલી છોકરી બોલ, હવે આપરે કદીથી છુટાં પડશું નહિ.”

“કદીથી છુટાં પડશું નહિ !” તેણીનાં બુલબુલી સરોદના પડકાર્યા તે જવાન ખરેખર ખુશી ને શાંત થયો.

×

×

×

આય સુખી ખબરની શીરોઝ ઘેરે બેસીને આતુરતાથી રાહ બેતો હતો ને જ્યારે તેણે તે પેસીને મોહડે સાંભલી ત્યારે તે ખરે દીલે ખુશી થયો. તે છોકરી તરફની સાચી જનકેશાનીના બદલામાં પેસીની કાયમની દોસ્તી માટે તેણે એકવાર ફરીથી તે જવાનને પોતાનો હાથ આપ્યો.

“પેસી, તારા સુખમાં મારા જેવું ખુશી કોઈ નથી. તે એક અજબ સાચી ને પવીત્ર છોકરી છે. તેને તું તારા જીવની કાની જાલવજે, ને તેના પ્યારને એક આશીરવાદ મણજે.” આજ તેના જોરાવર બોલો હતા કે જે સાંભલતાં પેસી ખરેખર મગર થયો.

—:o:—

પ્રકરણ પર મું.

“એક ગાફીલ ઘરેલું તરફ ઉડી દીલસોજ.”

આજે ધનજીઆમ દુબાશ જડજ સાહેબની સાલગરેહ હોવાથી દુબાશ મેનશનમાં એક મોટું દીનર આપવામાં આવ્યું હતું. ધનજી-

ભાષ્યે આજની તેજસપર યેંગલોરનાં જાણીતાં બાનુઓ ને મહસ્થાને બોલાવ્યાં હતાં જેમાં શીરોજ ને પેસી તો અલબત્ત હોવાંજ નેમ્મએ. શીરીનની બધી ખરી હકીકત અને નામ ધનજીભાઈ અને જરે હવે જાણી લીધેલું એટલે હવે થોડાજ દહાડામાં પોતાની તે ચંચળ તાષ્ઠી-સ્તને એક સુખી ને આખાદ ભવીશ્ય જેવા છુટી કરવાનાં હોવાથી તે બાપ દીકરી, આજે શીરીનપર વધારેજ બહાલભરેલાં ને કાલજીવંતાં થતાં હતાં. ચંપીનની બાતલી ને ઉત્તમ ડીશીસોને ઇનસાફ આપતો આજે સૌથી ખુશી ને સુખી પેસી દેખાતો.

“ ડૉં શરોફ, તમુને છોડવાની અમારી દલગીરી સાથે સરખાવતાં તમારાં ધરાકોની દલગીરી ધણી વધારે હોવી નેમ્મએ; કારણુ તમારા જેવા ગુણો કંઈ બધાજ દોકતરો ધરાવતા નથી.” બધાં પરાણુએ વીદાય થયા પછી ધનજીભાષ્ય પેસીને દીલસોજ દેખાડી.

“ મને બીજાઓની કાષ્ટની ધણી કાલજી લાગતી નથી; પણ એક માત્ર ધરાક છે તેની હકીકત તો એક અરેખ્ય નામ્મસની કહાણી જેવી મને લાગેય. ”

“ જો જો—ડૉં શરોફ અમુને તે સાંભલાવો. મને તે જાણુવા ધણું ગમેય,” જરે અરજ કીધી.

“ વારે, તમે લોકે કાષ્ટએબી તમારી જીંદગીમાં તદ્દન એક સરખા ચહેરાના બે માણુઓ જોયાંય ? ”

“ કદી નહિ.” બધાંની એકજ સરખો જવાબ હતો.

“ તાહરે સાંભલો, હું યેંગલોર આયો ને થોડેજ દહાડે મને એક ઘેરે બોલાવવામાં આયો. તે એક મરીબ ઘેર ઉતું, ને એક બાપ ને દીકરી તે દરદીની સારવાર કરતાં’તાં. હું નજદીક ગીયો; પણ તમે લોક માનશો ? હું તે માણુસને નેમ્મને એવો ચોંકયો કે મારી જીંદગીમાં હું તેવો કદી અજાણ થયલો નહિ. મુ’બઈમાં સર દાદીબા હોશંગના ભત્રીજા બહેરામ કેકોબાદને તમે લોક કોષ્ટ આરખોય ? ”

“ પેસી—પેસી— તું આજે એ શું વાત લખ બેઠોય ? ” શીરીન જે અત્યાર સુધી તે બહાલા જવાનની હાજરીમાં તદ્દન સુખી ને શાંત હતી તે એકદમ દુઃખથી બોલી ઉઠી.

“ તું સમજ શીરીન, હું એક બનેલી વાત બોલુંય.”

“ તમે હમણું કોણનું નામ દીધું ? ” હવે ધનજીભાઈ ખ્યાલ કરતાં આવ્યા. “ બહેરામ કેકોબાદ. હું એ છોકરાને બરાબર બોલખુંય. આજે એ એક વરસની વાત પર દાદીબાનો એ ભત્રીજો લાંડનથી આવ્યો તાહરે હુંબી બે દહાડાને વરે મુંબઈ ગયલો તે મનેબી દાદીબાએ તે પાર્તીનું નેહું મોકલેલું. મેં તેને બરાબર તાંહ બોલ્યો.”

“ પણ પછી શું થયું, આગલ બોલની ? ” હવે શીરોઝ પેસી તરફ અધીરો થયો.

“ હું તેને જોઈને સખત ચોંક્યો. મેં કહ્યું કે ‘એવણને હું ઝોરખુંય. એવણ બહેરામ કેકોબાદ છે.’ તાહરે પેલા પારસીએ કહ્યું કે ‘નહિ સાહેબ, એવણ તો મારા જમઇ છે. એવણનું નામ દીનશાહ કુપર છે.’ પછી મેં તેને બારીક હકીકત પૂછવા માંડી તો કહેજે, ‘મારૂં નામ લીમજી સુબેદાર છે ને એ દીનશાહ કોઈનું નાવારેસ બન્યું હોવાથી મારાં બહેન એને કરી લીધા. બહેન ગુજરવા પછી મેં પાલીપોશી મોટો ડાઘો ને મારો જમઇ બનાવ્યો, પણ પોર્થો કંઈ સારો નીકલ્યો નહિ. સંસારમાંથી તેવાજ, તોફાનીથી તેવાજ, દાવપેચથી તેવાજ.’ તે માણસ, તેની ઘણી ફરીયાદ કરવા લાગો પણ પેલી તેની ગરીબ છોકરી નાજીં બોતાનાં ઘણી તરફ ઘણી માયાલુ લાગતી હતી. તે અવારનવાર વચમાં બોલી વાત અટકાવતી હતી. કહેજે વરસ દહાડાની વાત પર જેમ હમેંશ બેંગ્લોરથી મુંબઈ ને મુંબઈથી બેંગ્લોર ધકેલા ખાય તેમ મુંબઈ ગયલો પણ લીમજીને લોકોએ આવીને કહ્યું કે ‘તમારા દીનશાહને તો અકસમાત થયોય.’ ‘હું’ દોડ્યો. તાંહ બે ત્રણ સારા માણસો ઉતાં તે લોકે કહ્યું કે તુમકુર સ્તેશનની નજદીકમાજ એક મોટા મતોડીમાં ઢગલામાં એ ઉઠલછ પડેલો મલી આવ્યો.—તે લોકે બીચારાએએ ત્યાંને ત્યાંજ દોઢતરની મદદ લઈને માથાપર પાતાપુતી બાંધી લાવેલા. ”

“ ‘પણ તે બન્યું કેમ ?’ મેં તેવણને પૂછ્યું, પણ તેવણ તો કહેજે, ‘અરે બાવા, એની એવી દોહાના ઘોડા જેવી ચાલ કે તેમ જરૂર બને. એ હવે માતીદો થયોય પણ એનાં સલુક કંઈ સારાં નથી. બીલકુલ

ચવીત્રા ને હુલડ છે. અદુખરાની કાતી ત્રેનનાં ખારણાંપર ચહ-
ડાને બેઠા હોય તો જરૂર જીખાય તેમાં હું નહિ બનવા જેવું કંઈ
જોતો નથી. કહેજે ‘આજે ચાર મહિના થયા અહિં ધણાં દોકતરોની દવા
કીધી પણ હજુરખી એતું ધ્યાન ફેંકાણે નથી આવતું. ધણી પુછયેય
પણ પાધરાજવાળ દેતો નથી. બસ સદા ગાફિલ જેવો બેસી રહેય,’ ને
ખરેખર મેં તેને ધણી પુછ્યું પણ તે તદ્દન ગાફિલ જેવોજ ઉતો
પણ શું બોલું ? બસ આખા બહેરામ ફેંકાખાદનેજ જોઈ લેવો પછી મેં
તેના કેસ હાથમાં લીધો, ને આજે છ મહીનાનાં મારા ત્રીટમેન્ટ પછી
તેનામાં ધણો સારો ફરક હું જોઈ શકુંચ. ”

“ શું તેવણુ હવે બધું કહેય ? ”

“ હા, જો કે તે તદ્દન સારીકાની થયોય ને તબીબત બરાબર છે
પણ હજુરખી પોતાના ગયત્રા બનાવો સડસડાત યાદ કરી શકતો નથી.
જો કે હવે પોતે ખાયય પીએય, પોતાને હાથે કપડાં કાઢડેય, બહાર
જરા ફરીખી આવેય, આપરી સાથે ઘણી સારી રીતે વાત કરી શકેય,
પણ કંઈખી આગલું પાછલું પુછ્યું કે ધણું ઉંડાણથી યાદ કરવા મંડી
જાયય. હું તેને ધણી મદદ આપુંચ ને પુછ્યું કે તું કેમ પડો ગયો પણ
હજુરખી તે યાદ કરી શકતો નથી. ”

“ તાહરે તો એનું બેજું કંઈ ચોક્કસ રીતે થપકાયું હોશે. ”

“ હા અમજ છે--તોખી તમે લોક એક વાત જાણીને અજબ
થશો કે જેમ જેમ તે વધારે સારો થતો જાયય તેમ તેમ પેલી નાખાંને
એ સાફ કહેય કે ‘તમે મારાં ધણીયાણી નથી. હું તમુ લોકને કાઢનેખી
ઓરખતો નથી,’ ને એક પાંચ છ વરસની છુટી છે તેનેખી સાફ કહેય
કે ‘મને પપા કરીને ના કહે, હું તારો પપા નથી.’ તે મને બાર મુકીને
કહેય કે ‘ડાં હું ખાત્રીથી કેહુંચ કે હું પરણ્યોજ નથી. ”

હાં શીરોજી કંઈક વધારે તડો થયો. “ તાહરે તો પેસી તુંને એને
પુછી લેવું જોઈએ કે ‘તું કાણુ છે ? ’ ”

“ મેં પુછ્યું, ને એ માદ કરીને બોલ્યો કે ‘મારું નામ બહેરામ છે;
મારું નામ દીનશાહ છેજ નહિ. ’ ”

“ તાહરે તો એ એક ધણોજ ઇનતરેસટીંગ કેસ થઈ પડે.” શીરીએ અહેદ ઉલટ લેતાં બોલી દીધું.

“ પણ એ માનવા લાયક છે ? ” શીરીને પુછ્યું.

“ નહિ કાંય ? જે તદ્દન એક સરખા ચહેરા હોય ને પેલો માણસ ઉઠાઉગીર હોય તો—”

“ તો શું— તે એક તદ્દન રદ માણસ છે. શીરીને ને હું તેના પુરતા સમાગમમાં આવેલાં છીએ. પણ આંધ છોકરો તેની ગાફેલ્યત માંખી મને એક ખરો નોબલમેન લાગેય.”

“ પેસી, તુને કંઈ વાંધા નહિ હોય તો મને જરા એ છોકરાને મલવા દેશે ? ” શીરીએ હદ વગરની હોંસથી કહ્યું.

“ હા ડૉલ શરૈફ, હું પોતેખી જરા એને જોવા માંગુંય. જે છોકરા સાથે મેં અર્ધા કલાક વાત કીધીય તે છોકરાને હું બરાબર ઝોલખી શકશ.”

“ વાંધા નહિ, પણ હું તો ઉલટો ઇચ્છુંય કે મેં એ માથે ઉઠાવેલાં કામમાં તમે લોકખી મને મદદગાર થાવો. — કેમ શીરીને, તુંખી આવવા માંગેય ? ”

“ હા અમે બેઉ જણાં આવશું, ” જર ને શીરીને બેઉ તૈયાર થયાં, ને એ રીતે બીજી સવારે દસ વાગે તે એક કમનસીબ જવાનને જોવા જવાની દલ્લટમાં બધાં તે રાતે છુટાં પડ્યાં.

—:૦:—

પ્રકરણ ૫૩ મું.

“ મદદગાર મીત્રો.”

આખરે બીજે દહાડે દશ વાગે જડજ સાહેબ ધનજીભાઈ દુબાશ અને તેવણની કુાં લીમજી સુમેદારનાં બારણાં આગલ આવીને ઉભી. પેસીના ત્રણ ચાર દોકોરા પછી, નાજાંએ હલવેથી બારણું ઉઘાડ્યું ને તેની સાથે લીમજી સુમેદારખી નજદીક આવ્યો. તરતજ તે ગરીબ ઘેરના એક સફાઈદાર ચોરડામાં તે બધાને બેસાડવામાં આવ્યાં ને પેસીએ તે બધાં સાથે લીમજી ને નાજાંની આજખ કરાવી.

“ કેમ, દીનશા કાંઈ છે ? હું એની ખબર લેવા આવેલો, ” પેસીએ પોતાની વાત પર આવતાં કાલજીથી પુછ્યું ને તે નજદીક ઉભેલી નાની બુચીને પોતાનાં ઝોળાપર લઇ લીધી. નાંજની આંખોમાં પાણી ભરાઇ આવ્યાં ને લીમજીએ દલગીરીથી ડોકું ધુણાવ્યું; પણ નાની ચપરાક ફેની હવે ચુપ રહી શકી નહિ.

“ દોઢ તમે નહિ જાણતા ? અમારા પપા તો કાલના કેઠે ચાલી ગયાય ને મમા તેથી આખો દહાડો ખીચારાં રડયા કરેય. ”

“ શું ખરેખર ? ” પેસીએ અચરતી બતાવી ને ઉલટમાં આવેલાં ને બધાંનાં મોહડાં ઝાંખાં થઇ ગયાં.

હવે લીમજીએ ખંખાર માર્યાં. “ બસ માંદો પડ્યો ને પડ્યોજ ખોલવા લાગે કે આંચ મારું ઘેર નથી, તું મારી ઘેરી નથી, એ મારું બચ્યું નથી, દીનશાહ મારું નામ નથી. હવે એ દુકતાને કોણ સમજવે ? ઘણોખી સમજાવ્યો પણ તેજ ધખારો એનાં ભેજમાં લાગેલો તે નીક-લ્યોજ નહિ. તેમાં હમણાં હમણાં તો મને પુછવા લાગે કે કોણ કહેય કે હું પડી ગયો ? હવે મને બરાબર યાદ આવેય કે કોઇ બે માણસોએ મને દબામાંથી પખ ધરી ઉઠાવીને પાડી નાખ્યો. ”

“ તદ્દન બનવી ભેગ છે. ” શીરોઝ તે વાક્યને વળગી પડ્યો, “ એવણુ નમ્રને શું કહીને ચાલી ગયા ? ”

“ તે દહાડે ચાહેની ખાંડ ખલાસ થઇને મંગાવી તેનું વીંટલઇ આવેલું કાગલ પોતે વાંચવા લાગા. ” હવે નાજાંએ સમજાવવા માંડ્યું. “ વાંચતાં વાંચતાં ધણુંજ યાદ કરવા લાગા. મેં કહ્યું કે એ ચીઠકું મુકી દેઓ, અમથુ માથું દુખશે; તો કહેજે ‘ શું તું એમ કહેય કે હું મારી ચુકને તેની સાથે પરણી જવા દેજી ? ને તે જ્નેતો હું અહિ મુગો એસી રેહું ? ’ તેવણુ ધણાજ ઉશકેરાયલા ઉતા. મને ‘ કહેજે ’ એ ફેફડાને હું બરાબર સવાદ ચખાડશ; બસ, મને અહિથી જવુંજ જોઇએ. કરાંને ખાતર નહિ તો મારી ચુકનારને બચાવા મને જવુંજ જોઇએ, ને એવું કંઇ ઘેલુગાડું બકી બકીને બસ જખરદસ્તીથી કંઇખી સામાન કે ખાવાનું લેયા વગર નીકલી ગયા. ”

“ મને બરાબર યાદ છે કે ફેફડા કરીને સર દાદીબાનો એક બાણેજ છે, ” ધનજીભાઈએ યાદ કરતાં કહ્યું.

“ હાજી છે, ને તે પેલી ગુલનાર તીરંદાઝ સાથે પણવાનો છે તે હું જાણુંચ ” શીરીનખી વચ્ચે બોલી ઉઠી.

“ તદ્દન આરસી જેવો ખુદલો કેસ, ” શીરાઝ ઉશકેરાયો. “ પેસી, આપરી ફરજ છે કે કેઈ હકદારનો હક મેલવી આપવા આપુને મદદ કરવી જોઈએ. એ બીચારો પોતાની નબલી મગજશક્તિમાં હજીરખી કંઈ જોડું ખાઈ બેસશે. આપુને તેની પુઠે જરૂર નક્કી જવું જોઈએ. વારું નવાજબાઈ, જરા મહેરબાની કરીને પેલું ખાંડ વીટલાયલું કાગલ મને વાંચવા આપશે ? ”

“ હાજી, મેં તે થાવું રાખ્યુંચ ” ને બીજી મીનીટ તે છોકરીએ તે કાગલ લાપી શીરાઝના હાથમાં મુક્યું. તે એક ‘ કચસર ’ નું પાનું હતું.

એક પારસી બાનુને ગંભીર અકસ્માત.

મઠ કાલે કવીન્સ રોડને રસ્તે જતાં બે મોટરો ગંભીર રીતે એકમેક સાથે અઠડી પડી મોટો અકસ્માત થયો હતો. એક મોટરમાં મીસ ગુલનાર તીરંદાઝ નામનાં બાનું બેઠેલાં હતાં તેવલુ સખત ઝોંકથી બહાર ઉઠવાઈ પડ્યાં હતાં. તેવલુના હાથને ઘણી ગંભીર ઇજા થઈ છે. સારે નસીબે તેજ વખતે ત્યાંથી પસાર થતાં ડૉ. ડરતમ ચાનેવાલાએ પોતાનાં હમ્પશનાં દયાળુ દીલે તુરતાતુરતની મદદ આપી હતી. એ મોટર મી. ફેફડા વફીલની હતી ને તે વખતે તેવલુ પોતેજ હાંકતા હતા. મીસ તીરંદાઝ હાલમાં હોર્નખી રોડપરના ‘ વફીલ વીલા ’ માં રાખવામાં આવેલાં છે. અમારા સ્નાત્તવામાં આવ્યું છે કે ઘણાં ટુંક વખતમાં મીસ તીરંદાઝ મીસીસ વફીલ થનાર છે.

આ કાપલી શીરાઝે ઘણાંજ ધ્યાનથી ચીપી ચીપીને વાંચી ધનજી-બાઈનાં હાથમાં સેરવી. “ વારું શીરીન, મને તું એ બહેરામ કેકો-બાદની કંઈ હકીકત જણાવશે ? એ કેટલે મુસાફરીએ ગયલો કે—ને પાછો ક્યારે ફર્યો ? ”

“ જોવની શીરોઝ, તમે બધાં ગુચવાયલા લાગો; પણ મને હવે બધી ખરાબર સમજ પડે. સર દાદીબા હોશંગ કુમાર છે. તેવણે પોતાનો વારસ પોતાનાં બાઇનાં દીકરાને કીધો ને તેથી તે લંડનમાં રહેતો હોવાથી તેને તારથી બોલાવી મંગાવ્યો. હવે તે આયો ત્યારે મોટું ગેધરીંગ કરીને દાદીબાએ તેને હરખથી આવકાર આપ્યો ને તે વખતે ધનુજબાઇ કહેય તેમ એવણી તાંહ ઉતા. હવે એમ કહેય કે બીજેજ દહાડે સર દાદીબાએ એક છોકરીને એ બહેરામને બતાવી તેનીજ સાથે તેને પરણવાની જખરી કીધી, પણ તે બહેરામે સાફ ના પાડી ને દાદીબાએ તેથી ગુસ્સાથી તેને ઘેર છોડી જવા નહિ તો આંધ છોકરીને પરણવા કહ્યાથી તે તરતજ ઘેર છોડીને જતો રહ્યો. ” શીરીન અહિ અટકી. તે છોકરીએ હાથે કરીને પોતાને લીધે તે બનાવ બન્યો હતો તે કહેવાના અખાડાજ કીધા ને આ ચુપકીદીમાં શીરોઝને જરા વીચાર કરવાનો ઠીક તાઇમ મળ્યો.

“ હવે છ મહીના પસાર થયા ને કોઇખી રીતે સર દાદીબાએ પોતાનો વીચાર ફેરવ્યો ને તેવણે એ બહેરામને પતો નહિ માલમ હોવાથી દરેક ન્યુસમાં જાહેર ખબર આપી કે ‘મારી આપીચ, પાછું ફરવું.’ તે જાહેર ખબરને જવાબથી જાહેર ખબરથીજ આયો ‘કે હું ચોટે દહાડે આવી પુગશ.’ એટલે તે વખતે વળી પાછું સર દાદીબાએ દાદી-હાઉસમાં મોટું ગેધરીંગ કીધું ને ડીનરખી આપ્યું, તેમાં એ બહેરામ આવી લાગો. ”

“ તે તેજ બહેરામ ઉતો ? ” શીરોઝ પુછ્યું

“ તે હું પારખી શકી નથી. જો કે દરેક જણાએ તેને બહેરામ તરીકેજ ઓળખ્યો ને હજુરખી તેને લોક તેજ નામે ઓળખેય. ”

“ વાઈ તે આયો તેવો સર દાદીબામાં તે કંઈ ફરક જોયો ? ”

“ અરે તે તો કહેતાં હું લુલ્લીજ ગેઇ. તેવણે તો એને જોતાંને વારજ આંખે હાથ ધાંકી દીધા; પણ એમ કહેવામાં આયું કે તેવણે હવે બગરનાં હરખથી એમ દબાઇ ગયા હતા. ”

“પણુ જો તેવણે તેનું નહીપણું પારખ્યું હોય તો તેવણુ તેને અર્ધાં ધડીબી ઉભો રાખી શકેજ નહિ, ” ધનજીભાઈ એ શીરોઝને સમજાવ્યું.

“તેજ હુંબી વીચાર કરુંચ. ”

“બીચારા સર દાદીબાએ ત્રીજો એથે દહાડેજ પોતાનું વીલ કરી નાખ્યું તેમાં પોતાનાં ભાઈના છોકરા બહેરામ કેઠાબાદને બધું આપી દીધું. ”

“તાહરે તો તે એમ ખુલ્લું બતાવેચ કે તેવણુ તેને આરખ્યોચ. ”

“ને તે પછી વીલપર સહી કરતાંને વાર તેવણુ બીચારા લકવાનાં હુમલાથી પટકાઈ પડ્યા તે આજના દાહડા સુંધી છતી શુધ્ધી બુધ્ધીમાં હાથ પગ વગરના જેવા બીછાનામાં પડેલા છે. ”

“બસ તાહરે તો પેલા છોકરાને પુછનારું કાંઈ રહ્યું નહિ. ”

“ખરેખરજ નહિ. બીચારા રસ્તમજી સેકેતરી પચ્ચીસ વરસના દાદીબાના ભાઈ જેવા કાલજથી હાડિસમાં ઉતા તેવણુનેબી મારા મમા લખેચ કે બહેરામે ગયે મહિનેથી રજા આપીને તેને જમે કાંઈ પેડી રાખત નામનાં ક્રીસચ્ચનને સેકેતરી કીધાચ. ”

“કાણુ—નામ શું ! ” લીમજી એકદમ ખુબ પાડી ઉઠ્યો.

“પેડી રાખત. ” શીરીને પાણું કહ્યું.

“અરરરર ! તેજ દુકતાએ મારા દીનશાહને બમાડીને ધુલ કીધા, હું તેને ખરાબર આલખુંચ. એ હમેશાં મારા દીનશાહની સાથેનો સાથેજ. ”

“જો લીમજીભાઈ એમ બોલેચ તાહરે તો એજ બે માણસોએ ખરા બહેરામને ત્રેનમાંથી ઉઠાવી નાખેલો હોવો જોઈએ ને તેને મુવેલો સમજી પોતે તેની જગાપર જઈને બેઠાચ; ને શીરીને, આંચ ફરેદુન કાણુ છે ? તું કહેચ કે એ સર દાદીબાનાં બેનનો છોકરો છે તો એ હજુર કેમ ચુપ રહ્યોચ. એબી શું તેને ખરેજ બહેરામ માનતો હોશે ? ”

“કદાચ હોયબી—પણુ—પણુ—એ બેઉ એકજ કીસમના છોકરાઓ છે. કદાચ બેઉ મલી જઈને આંચ પેડી સાથે બધા હીસાબ કીતાબ

રાંધી નાખતા હોશે. મને લાગેય કે આપુને તે બાજુ ધણું જલ્દી જઈ પહોંચવું જોઈએ.” પેસીએ કાલજીથી કહ્યું.

“હું પોતે તદ્દન તૈયાર છેઉં,” શીરાઝ બી ઉઠ્યો. “લીમજીબાઈ, તમે આંધ વાતપરથી હવે સમજ્યા હોશો કે—”

“કે એ લુચ્છો કાંઈનાં પારકા હક પર જઈને બેઠાય—હા બાબા હું બધું સમજ્યો, ને તેને વરે હું પોતે માફ માગુંય. હુંબી નાનાં સાથે તાંહ આવવા માંડુંય.”

• “જરૂર તમારા લોકની હાજરીની તો તાંહ ઘણીજ જરૂરજ રહેશે.” પેસીએ જણાવ્યું.

“ઓ, પણ ખુદા ખાતર તેને દયાથી માફ કરજે.” નાબુએ માંગી લીધું ને ધનજીબાઈએ તે કમનસીબ છોકરીને પતાવી લીધી.

“બનશે તાંહ સુધી બધું સમજીતીથી કામ કરશું.” તમે લોક તાંહ આવજો તો ખરા. જોવ સમજો લીમજીબાઈ, તમે ખરચને વરે કંઈ ખીલતા ના, બને તેમ જલ્દી તમે અચ્ચાંચાને લઈને મુંબઈ ઉપડી આવજો ને તાજ મહાલ હોતલમાં અમે તમારે વરે ખોટી રહીશું. કેમ છોકરાઓ—ખરાખર છેતી ?” ધનજીબાઈએ કાલજીથી પુછ્યું.

“હાજી તદ્દન ખરાખર.” ને અહિં કંઈક ઉતાવળે એક લલાં કામમાં મદદમાર થવાની ઉલટમાં તે બધાં બહાર પડ્યાં.

—:૦:—

પ્રકરણ પ૪ મું.

“ચાર આંગણનું નસીબ સાથેનું સાથે”

આખરે મધરાસ મેલ પોતાની પુર ઝડપે દોડતો બોરીખંદરનાં સ્ટેશનપર આવીને ઉભો. તે ગાફેલ માણસે ધ્યાનમાંને ધ્યાનમાં આખરે પોતાની મુસાફરી પૂરી કીધી. તેની સાથે કંઈબી સામાન હતોજ નહિ. તે તે સેંકડ કલાસનાં છાન્નામાંથી ઉતર્યો ત્યારે કંઈ વધારે હુશ્ચાર અને આતુર દેખાતો હતો. પોતાના ચર્ટનાં કંઈપર લખેલું તેને એકવાર ફરીથી વાંચ્યું, ‘હોર્નબી રોડ. વકીલ વીલા’. તે પોતાના યુગવાતા મનને કંઈક શાંત કરવા તે નજીકની બાસ્તીપર બેસી ગીયો. “એ બર્સ-

બર વાંચ્યું કે એ ફરેદુન મારી ગુલને પરણવાનો છે.” તે માથું હાથનો હવે બડબડવા લાગે. “ ફરેદુન—હા મને બરાબર યાદ છે. એજ પેલા હાઉસમાંનો મને તદન અનગમતો માણસ ! એાહ મને વખત એાહવો નહિ જોઇએ, એકેક દહાડો શું એકેક કલાક ધણે કીમતી કહેવાયે. હોર્નબી રોડ—‘વકીલ વીલા’, મારી ગુલ ‘વકીલ—વીલા’માં કાંઈ રહેવા ગેઇ હોશે ! શું તાહરે એનીબી મરજ થઇ હોશે, મને બરાબર યાદ છે કે એ તો તે માણસને બીલકુલ ના પસંદ કરતી’તી. કંઈબી ભુલ છે. પણ મારે જલદી જવું જોઇએ, કંઈબી ખુલાસો મેલવવો જોઇએ. મને તેને પનતો અટકાવવોજ જોઇએ. ” તે હવે ઉશ્કેરાયલી હાલતે ઉઠ્યો. ને જે પહેલી તેક્ષી દેખાઇ તેમાં ચઢી બેઠો. “ હોર્નબી રોડ ‘વકીલ વીલા’ ” જેટલી જોરથી તે તેક્ષી ચાલતી હતી તેથી હજાર મણા વધારે ઝડપથી તેનાં વીચારો ફરીથી ઉડવા લાગ્યા, “ જો એ ફરેદુન સીધે સલુકે નહિ સમજશે તો હું મારા કાકાજીની મદદ લેવશ. ‘દાદી હાઉસ’માં જઈને હું તેવણને ખુશ્લું જણાવી દેવશ કે એજ છોકરીને ખાતર તો મેં બધું તેવણની માયા મીલકત, ખેતાબ, માન બધું એાહું ને હવે આપ માણસ તેને પરણી જવા તૈયાર થયોમ.”

“ પણ કેવુંજ જળ જોવું ! તે છોકરી પોતે આંટલા ટુંક વખતમાં મને બેઠમાન થઇ શકી. ” તે જવાનનાં વીચારો હવે ધીમેધીમે વધારે વધારે ખુશ્વા થતા ગયા. તે હવે ધણીજ સારી રીતે ગયલો વખત યાદ કરવા લાગે, “ તેવણે મને કહાડી મુક્યો ને મેં મુસાફરી શરૂ કરીધી. મને તે બે જવાન માણસો ત્રેનમાં મથ્યા. હા હું તેને બરાબર એારખી શકશ, મેં તેની સાથે ધણે વખત વાત કરીધી, તેનેજ મને પમ ઉઠાવીને નાખી દીધા. હું હરવાગળને અધિતીને આવતા બનાવોના વીચારો કરતો’તો તેટલાં તે મારી આગલ ધસી આયો ને મને ઉઠાવી નાખ્યો. હું બેઉ માણસોને તરતજ એાલખી શકશ. હું તેને પકડવા માંગુચ, હું કાકાજીની મદદ લેવશ. ” અહિં તેની તેક્ષી થોભી ને તે ઉતર્યો. તેણે પોતાની નજર અહિં તહિં દોડાવી ને આખરે તેને ‘વકીલ વીલા’ નામનું પાંચું વાંચી લીધું.

તેક્ષીના પૈસા ચુકવી તે હવે સરભોગ અંદર ધસ્યો. તે જવાન ખરાં દીલથી માનતો હતો કે તેને કાષ્ટનીથી રાજની અગ્ર હતીજ નહિ. તે છોકરી તેનીજ હતી ને તે તેણીને મલકા જતો હતો. અરે તે બીચારી બીછાણાંમાં હોશે કે સારીકાની હોશે તે વીચારતાં તે તેનાનાં સુખડ હોલમાં દાખલ થયો. પણ તે ઉંચરપરજ અટકી ગયો તેને શું ભેયું ?

તેજ—હા તેજ છોકરી એક ખુરસીપર ખોલામાં બેઠે હાથે ખુકીને તદ્દન બેઠરકારીથી બેઠેલી હતી, જ્યારે તેણીની પાસેની બીજી ખુરસીપર બેઠેલા ફરેદુન વકીલ વાકો વકીને તેણીનાં તે ગમગીન ચહેરાને ખુશી કરવાની ને ઉડતા ખ્યાલોને હાથમાં લેવાની કાશેશ કરી રહ્યો હતો:

અસ—આખા વખતનાં એજ હેખતનાક કંગાલ વીચારોથી તપી જતાં મગજે તે જવાન આય દેખાવ વધારે વાર ભેધ શક્યો નહિ. તે વધારેજ ઝનુની બની ગીયો, કાષ્ટનીથી તેનીપર નજર પડે તે અગાઉ તેને અંદર ધસી જઇ એક જખરદસ્ત છાપત ફરેદુનનાં માથાંપર મારી દીધી. “કંગાલ કુતરા, લે આય તારાં નીચપણાંનો સવાલ.”

“કાણુ ? બહેરામ ?” ફરેદુનથી ઘોષારી શુભ નીકલી પડી, તેનાં ડોળા જાંણે આય બનાવની ખાત્રા કરવા બહાર નીકલી પડવા માંગતા હતા, “તું પાછો ?”

“હા, હુંજ બહેરામ તારા જીવપર બેસવા પાછો આયોચ. તું જાંણે કે હું જીવતો હતાઘ ગીયો, પણ તેમ નથી. તારા ડોળા ઉધાડીને જો, મને બરાબર જો, હું બહેરામજ છેઉ” તે હવે ડધાઇને ટીકતા ઉમેશ જવાનની વધારેજ નજદીક ગીયો, “તે તારી જીવતી આંખોએ જોયેલુ કે આંખ છોકરીને મેં આહેલી, તે છતાં તેં આટલી બધી હીમત કીધી ને તેને જીતવાની કાશેશ કીધી. હું તુંને જીવતો જવા દેવાનો નથી.” તે હવે પાછો તેનાં આંગપર ધસ્યો, પણ ફરેદુન એવા વખતને વરે તૈયારજ હતો તે તેનો હુમલો અટકાવી એકદમ ત્યાંથી ચારડાની બહાર નીકલી ગીયો.

હવે તે જવાનની નજર ખાલી પડી. તેને તે હેબતથી ટીકતી ઉભેલી ઊકરી તરફ કંઈક અપકાની નજરથી જોયું. તે ઊકરી પહેલી પળે તદ્દન બેશકમ જેવી બની ગઈ હતી. પણ હમણાંજ તેણીનું ધ્યાન કંઈક સ્થીર થયું. તેણીએ આવી જતો લપેરો અટકાવવા તે નજદીકની પુરશીનો હાથો પકડી લીધો.

“શું એ વાત ખરી છે કે તું એ ફરેદુનને પણવા તૈયાર અમર?” તેને કંઈથી શરૂઆત વગર બસ એકદમ કંઈક ગુસ્સાથી પુછી લીધું.

“તે મારી ખાનગી બાબત છે, તેની સાથે તમને કંઈ કામ નથી.” બહુજાળ મોઝુ થોભરાથી તેણીએ ડોકું ફેરવી નાખ્યું.

“શું તેં મને આશા નહિ આપેલી; તેં મને મારે વરે ખોતી રહેવાનો તારો બોલ નહિ આપેલો? શું એટલા વખતમાં બધું ખલાસ થઈ ગયું?” અત્યારસુધી ગુચવાઈ ગયેલી તે ઊકરી હવે તદ્દન સાવધાન થઈ ચુકી હતી. તેણીએ તે પકડેલો હાથો છોડી દીધો ને તે જવાનની સામે તતનખાર આવીને ઉભી.

“બસ હું તમને હીમતથી ને ખુશ્લું કહી દેઉંય કે તે એક મારી ઉતાવલી ભુલ હતી હું તેને સુધારી શકતી નથી ને સુધારવા માંગતીથી નથી.”

“એટલું બધું શાને વાસ્તે?”

“હું તેને એક ફક્ત સ્વપના જેવુંજ મહુઅ. બહેરામજી એટલું તો યાદ રાખજે કે હું તમને તો કદી કદીથી પરણી શકવાની નથી.”

“તારા જેવી એક ઊકરી એટલો જલ્દી પોતાનો વીચાર બદલે એમ મેં કદી માનેલું નહિ. હજુરખી ગુલ———”

“બસ એક શબ્દથી વધારે બોલતા ના,” તે ઊકરીએ મોટા તુચ્છકારથી પોતાનાં નેણુ ફેરવ્યાં, “હું તમારી સાથે કંઈથી વધારે વાત કરવા માંગતી નથી, બસ અતરધડી અહિંથી ચાલી જાઓ.”

“ને આંબ ફરેદુનજે તું પછુશે?” તેને કમક્તી આંખોએ પુછ્યું.

“તે મારું કામ છે, બસ એટલું જાણી લેઓ કે આખી દુન્યામાં જે કોઈનેથી હું મારા દીલનાં તારેતારથી બીકકારતી હોઉં તો

તે તમે છોશો. ” તેણીએ મોટા ધીકારથી પોતાનું મોઢું તેની તરફથી ફેરવી નાંખ્યું. તે છોકરી એટલી તો ગુસ્સાથી ઉશ્કેરાયલી હતી, તે એટલા તો તુચ્છકારથી બોલતી હતી કે પોતાની આંખો તે સામે ઉભેલા જવાન તરફ નહિ રાખતાં બીજી તરફ જ ભેંતી હતી.

“ મેં તમારેથી ધણું ખમ્યુંય, ધાતકી માણસ, બસ આંધ્ર માઈં ઘેર છે, હું તમને હુકમ કરુંય કે અહિંથી એકદમ બહાર જાઓ, ” ને બીજી એકબી વધારે નજર ફેંક્યા વગર તે ત્યાંથી અપાતામાં અંદર ચાલી ગઈ.

તે માણસ ગાફેલ તો હતોજ. ધણાંજ મોટા અગતના બનાવને વરે તે એકદમ પોતાની ગયશી હુશ્યારીમાં પાછો આવ્યો હતો. પણ આંધ્ર તેને શું સાંભળ્યું ? શું જોયું ? બેઠમાનીનાં સખત ચમતાથી તે નીરાશીના મોટા આંધ્રકાથી તે જવાન એકવાર ફરીથી પોતાનું જાન ખોલવા લાગો. તેને આવી જતા ચક્કરથી તેણે આંખે હાથ દાખી દઈ કચડાઈ જતા મગજને ભરથી દાખ્યું. “ શું મારી કંઈ લુક્ક ચપ્પય ? નહિ તે એજ છોકરી છે. મને એની સાથે ગુળરેલી સાંજે બરાબર યાદ છે. પણ મેં એને શું કારણ આપ્યુંય કે એ મને ધીકારે ? શું મારી આટલી લાંબી ગેરહાજરીને એ ધાતકીપણું ગણતી હોશે. હજુરબી હું એને પાછો મળું એક વખત એની પાસથી મને જાણી લેવું જોઈએ કે—કે—” બસ તેની નબલી તબીબતને વરે આંધ્ર ધણું વધારે ચપ્પ ગયું હતું. તેના તરતનાંજ સાળાં ચપ્પાં બેળાં માટે આંધ્રબાણુ ધણું ચપ્પ ચુકું હતું, તેને ગમે તેટલી ટકાવી રાખેલી શકતી ને હીમત છતાં એક સખત ઝોક ખાધો ને ધમ્મ કરતો તે જમીનની ઉપર બેશુદ્ધ થઈ ટુટી પડ્યો.

“ હા હા હા હા હા, ચંડાલ, તારો સેતારો હજુર સુધર્યો નથી. ” તે કમનશીબ જવાનના ટુટી પડવા સાથેજ તે ચીમધને બધો મહેમાર ભેતો ફરેદુન એકદમ બહાર નીકળી આવ્યો. તેણે તે લોઠપોઠ પડેલા જવાનને હીલવી જોયો. “ બીજકુલ ઘેશુધ છે. ” તેણે ફરીથી હરવા માંડ્યું. “ મારીપર ખુદા પ્રશન્ન છે, મને તેની મદદ છે. સારું થયું કે એ

ઝીંકાયો નહિ તો હું એને કેમ પુરો પડતો. ચાલ, હું બી એવાજ કાઢ વખતની વાર જોતો'તો. ચાલ દીકરા તારે વરે એવો સરસ બીંત ને સદ્ધાથી ફરનીશડ કીધેલો બંગલો તૈયાર રાખ્યોય કે તું જીવેજીવે તાંહ સુધી તેમા રાજ કર્યાજ કરજે, ” તે તેને ખસે ઉંચકી લેવા વાંકો વચ્ચે, પણ તેજ પળે ગુલનાર ફરીથી ત્યાં દાખલ થઇ.

“ આ માથે—એવણુને શું થયું—પણ તમે એવણુને શું કરોય ? ” તે કંઇક દધાયલી જેવી ત્યાંજ ઉભી રહી સવાલો કરવા લાગી.

“ જરાં એનાં મોહડાનો સારમ લેઉંચ. નખખોદ ગીયો હવે હવે ધીમેચીજ બણો. હમણાંબી એટલો લીધેય કે પમે ગેરમા રમીને અહિંજ પડયો. ”

“ પણ તમે કાંહથી આયા ? ”

“ હું તો ડીયર તારી પરીક્ષા લેવા પાસેનાં આરડામાં બરખ રહેલો, કે તું એને શું જવાબ આપેય તે જરા સમજું. ”

“ જે માણસે મને કુતરાની કાની હરકાતી કહાડી તેને વરે તમે મારા કેવા જવાબની આશા રાખેલી. ”

“ બરાબર એવીજ પણ તું ગીયા પછીતો એ તઢન લપેડા ખાવા લાગ્યો ને આંચ તું જોયય તેમ ઢુટી પડ્યો. ”

“ હવે તમે એને કાંહ લઇ જાઓય ? ”

“ વધી કાંહ !—હાઉસમાં પુગાડી આંઉચ. ”

“ પણ આવતાંને વાર એવણે તમુને શું કહ્યું ? હું તો એટલી બલ-રાઇ ગયલી કે કંઇ સાંભલી શકી નહિ, પણ ફરેફુન એવણે તમુને માર્યાં કાંય ? તમારી સાથે તો એ માણસને સાઈ છે. ”

“ અરે જવા-દે, ધીમેલા માણસને શુધ્ધી શાંતી હોય ? આજે બસ એને બણે વખતે તારી યાદ હૈયે ચહડી આવી હોશે તે આવીને ઉભો. સે ચાલ, હવે તું નચીત રહેજે. મને એને એના જગાએ પહોંચા-ડવો જોઇએ, નહિતો કાલનો દુકાલ આજે પડશે. ” તે હવે પોતાની પીઠપટ્ટ લાધેલા તે કીમતી બોળ સાથે સીડી આગલ ખોતી થતી

કારમાં ચઢી બેઠા ને બને તેટલાં બેસ્થી તે સાંતાકુચ તરફ તે કાર હંકારી લઇ ગયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૫૫ મું.

“શાખાશ—હીક બલતવી!!

‘દાદી—હાઉસ’નાં માલેક સર દાદીબા તો બાણે ખીચારા કાયમનીજ માંદગીમાં સપડાયલા હતાં. ડૉ. ભારતીનની ચાલુ વીઝીટો ને ઉંપાયો છતાં તેવણની તખીયતમાં એક તલબારખી ફરક દેખાતો નહિ. ખીચારા ફસ્તમજ સેકેતરી હતા ત્યાં સુધી આંધ ડૉ. ભારતીનને ઘણો સ્વખારો અને હીમત હતી. સર દાદીબાને વરે તેવણની હદખહાર કાલજ બેઈ તેને ઘણી નચીંતાઈ હતી, પણ હવે તો હાઉસમાંનાં આંધ બેઉ જવાન માણસો તરફ તે બલો ડૉક્ટર હમેશાં પોતાની ચુંચી બુ આંખોએ શંકાથી બેતો હતો.

ખરેખર ફસ્તમજનો જીવ આજ પોતાનાં બલા ખીમાર માલેકપર અનહદ હતો ને આડકતરી રીતે તેજ કારણસર તેવણને હાઉસમાંથી કઢાડી મુકવામાં આવી હતા.

‘દાદી—હાઉસ’નો જવાન વારેસ આંધ ફસ્તમજની હાજરીમાં કાષ્ટખી રીતે પોતાને મનનું સુજ્યું કરી ચકતો હતો નહિ. હીસાબમાં જુલસુક થતાં ફસ્તમજ તેને અવી કઢંગી રીતે પોતાનાં ચક્ષમામાંથી ટીકતા હતા કે તે જવાનને બોંધ ભારી પડી જતી ને ધણીક વેળા તે પોતાનાં મન સાથે એકજ સવાલ પુછતો કે માફ પોતાનું ખાઈ, આંધ માણસથી મને શાને વરે ખીહવું બેઈએ? દુન્યાની નજરે તે મારો નોકર છે, ને એજ હુમ્મમાં તે જવાને તે વહાદાર સેકેતરીને એક વખતે સખત અપમાનથી નોકરીપરથી રજા આપી દીધી, તો બે કે અસેમસે ધણીક વખતે તે જવાને તેવણને પોતાની ખુશીથી જતા રહેવાનાં ટકો આપી, પણ ખાતલે અડેલા તે શેઠ તરફની હમાનદારીમાં આ જવાનનો ઘણો જુલમ તેવણે સોશી લીધો. પણ તદન ખુલેખુલો નોકરી છોડી જવાની ચીઠી મલી ત્યારે તેવણનો કશો ચારો રહેયોજ નહિ.

તેવણે ‘દાદી—હાઉસ’ છોડ્યો છતાં ડૉ. મારટીન તરફથી તે ખીમાર માલિકની રોજની બારીક ખબરો તેવણુ ચાલુ રાખતા હતા.

એ રીતે રસ્તમથળને કહાડી તેવણુની જગે પોતાનાં દોસ્ત પેડી રાઇતને તેને પોતાનો સંકેતરી બનાવી દીધો. આજે આપણે તે હાઉસની લાયબ્રેરીમાં નજર કર્યેય ત્યારે તેજલપર દારૂની એ બાતલીનું તલીયું આવી મથું હતું ને તે એક દોસ્તો પોતાનેજ ભગતા ગપાસપા મારી રહ્યા હતા.

“બોલ ના યાર, મને લાગેય કે મારા એડ્વોકેટનાં શાંત ઘેરમાંજ હું વધારે સુખી ઉતો. તેં મને આંચ ખુરશીપર બેસાડીને વધારે દુખમાં નાખ્યોય.”

“હું હું આટલી આટલી મજાહો કીધી, હજારો રૂપયા ઉડાવ્યા, ને હવે દાહયો થાયય કે ?”

“મારા એક ભેળાંપર એકસો ચીંતા આવીને અટકીય.”

“અરે દોસ્ત તું તારે ખાઇ પીને મજાહ કરની. કોણનાં આપની હોશી દીવાલી ? થાણું થાય તો પછી આંચ પાછો દરવાજાં તો છેજ. હે હે હે હે હે !”

“ના હસ,હસ ના પેડી, મારું દીલ ધુજેય. મને સૌથી વધારે ધારતી આય માણેકજી શરોફનો છે. કામ નહિ પણ એ માણસ મને જરૂર બેઆબરૂ કરી દુખ દેશે. તું માનશે નહિ પણ સ્વપનાંમાંથી હું એનો ચહેરો જોઇને ખીડી ઉઠુંય. હીસાજ લખ્યોપર છે ને બેંકનું બેલેન્સ હજારોપર છે.”

“પણ તું કાંય કોહી પાણી બારેય, લુટાય તેટલું લુટી લેતી ? આ રીતે તું મનેખી કાંય રોજ પડેને ધુખવેય. બા આપરે તો આય બીજાં પેઝ લખ્યેય.”

“એ મને ઘણી સખત ચેતવણી આપી ગીયોય. મને નહિ લાગતું કે હવે એ ચોખે.” તે ઠાઠ પીતા દોસ્ત તરફ કંઈક બલાપાથી બેતાં તે જવાને દુઃખથી ઉમેયું. “એક તો મારા દુખમાં મારેથી અઢી રહેવાતું નથી, બહેરમાં તો મને હસી બોલી જોવાને તેવેજ

જપકા સપકા રાખવો પડેય. સોસાયટીમાં હરતે મોહોહડે ફરવું પડેય. તેમાં પેલી શીરીન દુકતીનાં મુંબઈ છોડવાથી મારી આસપાસ તરેહવાર સવાલો આવુ પુછાયય. એ છોકરીએની મને મોટી ઉલ્લાસ આપી.”

“એને વરે મે તુંને રજા નહિ આપેલી,” પેડીએ એક વધુ પેગ લેતાં કહ્યું, “બેરાંઆને વરે જીવ બારી બલાપો કરવો ને બીહવું એ ખરા મરદોનું કામ નથી. શીરીનને વરે બલાપો કરે ને પેલી દોશીઆઈને વરે ધુજ્યા કરે એ તારી રીતી મને પસંદ નથી.”

“હા તું એ બેરીને આલખતો નથી, એનું નામ નીંદાનું નગારું છે.”

“પણ એની સાથે તે કામ પાચું શું કામ?”

“મારી મતલબ ખાતર. પણ તું જાણતો નથી, આય વીકા છે તે એની લાંબટાંગ દુકતીપર દીરાનો છે. એનાં ધણાં કામગીરી મેં સીધાં મારે હાથ કરી લીધા તે પરથી હું પામી ચુકોય કે કોઈની વખતે એ વીકા મુખો, આય દોશીઆઈને મારો બધો બરમ કહી દેશે ને એક વખત એને ને જાંવડું તો ન્યુસ પેપર કરતાંની વધારે ઝડપે એ ખબર એ બેરી ફેલાવી દેશે.”

“પણ ખબર છે શું કે ફેલાવવાની? વીકા ત્યાં આખાખાઉની કાંની ખાઈપીને મજાહ કરેય. હમણાં તો તુંને બીહવા ધુજવાનું કંઈજ નથી.”

“નહિ શાનું! કેમ કહીએ તેની કોણ જાણે પુરી નીકલશે તે જાણાંતું નથી, તેનીબી ધાસ્તી કંઈ મને આછી નથી. ધણું અજાબ જેવું છે કે આટલું બધું દયાણુ છતાં હું હજુર મેડ નથી થઈ જતો.” તે ધમ્મ કરતો કે તે લાંબી ખુરશીપર અધેલલ પડ્યો ને પેડીએ બીજીબી એક વધુ પેગ ગતાબ્યો, ને તે આરડામાં ચુપકીદી પંચરબ રહી.

પણ આય ચુપકીદીમાં ફરેદુન અંબીતો ત્યાં એક દીરાના માણસની માફક અંદર ધસી આવ્યો.

“હવે આપડું આવી બન્યું.”

“શુંઉઠીઉઠી—શું થયું?” નીકલી પડતે ડાળે તે પડેલો જવાન એક આલની માફક ઉછર્યો.

“ચુપ—શુમ ના પાડ. આખરે પેલો કુટી નીકળેય.”

“શું બોલેય ? ઓ ખુદા !” માથાપર એક મોટી તરાપ મારી તે જવાન ફરીથી ત્યાં પડી ગયો. “શું તેં તારી આંખે જોયો ?”

“સમજ, મેં તેને નજરે નજર જોયોય.”

“પણ કાંઈ તે તો બોલ.”

ફરેદુન તેની નજદીક બેસી ગયો, પેડી તો તદ્દન રાશન બાથદ થઈ ચુકે હતો, તેને તો વાત કરવાની શુધ્ધી હતીજ નહિ એટલે તે જવાનના કાનપર પડી તેણે ખુલાસો કીધો.

“તે શીધો શુલને તાંહજ આયો, ને બધાં ઝતુનથી તેને મને એક છાપટ મારી. હું વધારે વાત લંબાવવા માગતોં તોજ નહિ, એટલે હું પાસેનાં ઓરડામાં સટકી ગયો. તેણે બધાં થપકાથી તે છોકરીને ધમકાવી ને પુછ્યું, પછુ તેણે તો બસ તેણે તુંજ સમજને બધાંજ ધીક્કારથી તુચ્છકારથી હરકાતી કહાડયો ને જલદી ઘેર છોડીને ચાલી જવાનો હુકમ કીધો. શુલ તો રાખમાં બોલીને અંદર ચાલી ગઈ ને એ તો તદ્દન નીરાસ થઈ ગયલો તાંહને તાંહજ ધમ્મ કરતો કે બેશુધ્ધ થઈ વુટી પડ્યો. હું ધાઈય કે એ સીકજ હોશે.”

“વારૂં પછી ?”

“પછી શુ ? મેં તેને ખભે મારીને કારમાં નાખ્યો ને તેની તૈયાર રાખેલી જગામા સલામત પહોચાડી આયો.”

“શાબાસ !” હાઉસનો તે જવાન વારેસ એકદમ હરખથી. ઉછટીને હિંમો. “શાબાસ !” પહેલાંથીજ એમ બકી દેતે તો હું એટલો હેબતી નહિ જતે, ફરેદુન આજનાં તારાં આવાં દુસ્વારી બરેલાં કામથી તેં મારી રાજની ધાસ્તીમાં મોટો પટાડો કીધોય. આજે હું રોજના કરતાં કંઈક જરતી નચીંત છેઉં.” તે હવે કંઈક આશ્વાયસનાં લાંબા દમથી પાછો બેઠો. હવે એક આંખ માણુકળનો કંઈ રસ્તો થાયની તો આપરે ગંગા નાહયા.” તે બેઠે જવાનોએ આપ પળે તે લોઠ પડેલા પેડી તરફ બેઠું, કારણ તે હજુરખી એક વધારે પેગ લેવાની કાશેશ કરી રહ્યો હતો.

“ફરેદુન તે કેવો રાક્ષસી કહેવાય કે આવા મોટા અકસ્માત છતાં તે બચી ગીયો”.

“હુબ્બી તેથી અજબ થાઉંચ.”

“મારો વીચાર છે કે હું તેને મારી નજરે નજર એક વખત પાછો જાઉં. હું એને મારી જીત બતાવવા માંગુય કે એ જીવતો મુવેલો મારે મનથી સરખોજ છે. એ જીવેચ છતાં હું એની જગાપર કેવી હીમતથી રાજ કરુંચ તે એને હું દેખાડવા માંગુચ. ફરેદુન મને એની સાંમે તું બધ જા.”

“વાઈ આપરે આજે જમશું. હું કાર તૈયાર રખાવશ” તે અહિ ફરેદુન બહાર નીકળ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ પડ મું.

“બહેરામનો બેરીસ્તર !”

બેરેન્ડરથી ધી ઝીનરેબલ મીં જસતીશ ધનજીભાઈ દુઆશ અને તેવણની કુંઠાં ને મુંબઈ આવીને તાજમહાલમાં ઉતર્યાંને ચોવીશ કલાક થઈ ગયા પૂણુ ગમે તેવી બારીક જુસતેજે છતાં હજુર બેહરામ કેકાબાદનો પ તો તે લોકને મલી શક્યો નહિ. જીજીભાઈ અને પીરોજ-બાઈ દીકરીને ક્ષેવાં આગ્યાં પણ શીરીને આ બન્નાં કામ માટેની પોતાની કોઈમી પળની અહિંની હાજરીની અમત જણાવ્યાથી તે લોકે ખુશાથી તેણીને હજુરમી તે બન્ના બાપ દીકરી સાથે રહેવાની રજા આપી, ને પેસીએ પોતાની તે ઉતાવળી જુલ માટે તે લોકની ધણી ધણી મારી ચાહી, જે જીજીભાઈ ને પીરોજબાઈએ હસીને બલી દુઆ આથી કબુલ રાખી.

પણ બહેરામ ગયો ક્યાં ? એજ તે લોક સમજી શક્યાં નહિં. ધનજીભાઈ એક જડજ હતા પેસી એક ડોક્ટર હતો, શીરોજ એક બેરીસ્તર હતો, તે ત્રણે બાહોશ બેન્ગ્યા સાથે તે બે નાનુક છોકરીઓના સમજદાર મતો સાથે મલતાં આખરે એકજ અનુમાનપર તે લોક આવી શક્યાં. કે તે જવાન જે છોકરી ખાતર અહિ ઉતાવલે દોડી આવ્યોતો

છોકરીને તે મહેલો હાવોજ જોઈએ ને તેથી તેણીની મુલાકાતથી આ બાબદ પર ધણું અજવાળું પડી શકશે.

ને આખરે સેવક એજ આબુ કે બધાંને સામતાં જોઈ ને તે છોકરી ગભરાઈ જાય તેનાં કરતાં ફક્ત એકલા શીરોજે જઈને બધી દરેક ખરી હકીકત તેણીને જણાવી તેણી તરફથી કંઈ નવી ખબર લાવવી.

X

X

X

જયારે તે ઘેરમાં શીરોજ દાખલ થયો ત્યારે ગુલનાર તીરંદાઝ તરતનીજ નાસ્તો ખાધને પોતાની માતાને એક વાંચવાની એપડી આપી પોતે ગુંઠણુકામ લઈને બેસી હતી. આજકાલ તે છોકરી પોતાનાં તે માનીતા કામમાં ધણીજ રોકાયેલી રહેતી ને તે ઉત્તમ નમુનાઓ એટલા ઝડપમાં ઉચ્છેદ જતા કે ઉપરાસાપરી મલતા આરડોથી તેણી પોતાનું ગુજરાન હવે એ કમાણીથી ધણી સારી રીતે કરી શકતી; તો જો કે તે ખીમાર માતા માટેની મોઢીદાત દવાઈઓ અને ખોરાક ફરેદુનથીજ પુરો પડી શકતો હતો.

એક તદ્દન તરાહેત અહસ્યને આજે મલવા આવેલો જોતાંજ ગુલનાર ખરેખર લગાર ગભરાઈ ગયેલી દેખાતી હતી. “આવોજ,” હાથ માંનું ગુંઠણુકામ બાજુએ મુકી દેતાં તે કંઈક ઓશકથી ઉભી થતાં બોલી.

“મીસ ગુલનાર તીરંદાઝ તે તમેજ ?” શીરોજે ધણીજ નરમાસથી પુછી લીધું.

“હાજી, આવો બેસો, હું મારા માથળને બોલાવી લાંઘિય,” ને તે છોકરી અંદર ગેમ. ખરેખર તે જવાન આવાં એક જીવતાં પીકચરને જોતાં મનમાંજ સંતોશ પામ્યો ને બહેરામ કેકાબાદ કહેવાતા તે હજુ-રખી નહિ જોયલા જવાનની આવી ઉત્તમ પસંદગી પર તેણે મનમાં આફ્રીન પુકારી.

ધીમે ધીમે ચાલી આવેલાં મહેરબાનુએ તે નરમ સોફા પર પોતાની બેઠક લેતાં શીરોજને ધણો સારો આવકાર આપ્યો ને ગુલનાર તે માતાની પાસે પોતાનું ગુંઠણુકામ કરતી ગોઠવાઈ ગેમ.

“માયજી મારું નામ શીરોઝશાહ કેપટન છે. હું એક બેરીસ્ટર છઉં, મારી જાંજીમાં હમણાંજ એક ઘણી ચોકાવનારી ખીનાં આવીય, ને તેથીજ હું તમને મલવા આપોય, જો કે સને કહી દેવું જોઈએ કે તે તમારે વરે ઘણી સારી ખબર છે.”

“બાવા, અમારે વરે હવે સારી ખબર કંઈજ નથી. હવે તો આંધ્ર મારી દીકરી જ મનનાં લગન કરી નાખું કે મારા જોડું સુખી કોઈજ નહિ.”

“મેં સાંભળ્યુંય કે સર દાદીબાને વરે તમે લોક ઘણી સારી લાંઘણી ધરાવોય.”

“અરે તેવણુ તો અમારા મુશ્ખી, અમારાં દુખની વખતે અમારા પ્રેસ્તા. ખુદાએ તેવણુ તરફ કંઈ જોયું નહિ, ખીયારા કેવા છતે પૈસે ટકે છતે વારસે હાથ પગ મુકીને પડયાય.”

“ને હું જો તમુ લોકને એમ કેહું કે તેવણુની ખીયારાની સાથે મોટો દગો રમાયોય તો તમે લોક દલગીર થશોની?”

“આ માય તે શુ? એ એવણુનો વારસ એવો માણસ હતો કે કે જરૂર તેવણુને મોટી મુશ્કેલીમાં લાયો હોશે.”

“પણ એ એવણુનો ખરો વારસ છેજ નહિ.”

તે જવાન છોકરીએ આંધ્ર પેહલીજ વખતે પોતાનાં ગુંજણકામમાંથી શીરોઝ ગમ પોતાનાં કાળા ચલકતા ડાળાંથી જરા જોયું.

“કાંય? નહિ કાંય? બહેરામ કેકોબાદ એવણુના સમા બાપનો છોકરો થાય ને એવણુને પેટે બચ્ચાં નહિ, એટલે બાપનો દીકરો વારસ કહેવાએ.”

“હા, પણ ખરો બહેરામ કેકોબાદ આંધ્ર માણસ નથી.”

“શું ઉંઉંઉં?” એક તીણી ચીસ સાથે ગુલનાર અબકી ઉઠી. તેણીના હાથમાંનું ગુલવાતું તેણીના ખોળામાં પડી ગયું. “શું જી, તમે શું બોલ્યા, એવણુ ખરા બહેરામ કેકોબાદ નથી?”

“પહેલાં બે દહાડા ખરો વારસ આવી ગીયો, પણ જ્યારે પ્રીથી પાછો આવ્યો તે એક તદન જુદોજ માણસ તેનાં નામ સાથે હાઉસમાં દગાથી બેસી ગયોય.”

“અરે ખુદા તાહરે આપરેળી ઠગ્યાં !”

“તે માણસે બધાંને ઠગ્યાંય. મેં તે કેસ મારા હાથમાં લીધોય, હું તે ખરા વારસ તરફથી હક માગવા માંગુંય પણ—પણ બહેન તમે તેમાં મને મદદ કરશો ?”

તેને ગુલનાર તરફ જોતાં સીધા સવાલ કીધો, પણ તે કંઈજ બોલી નહિ. તે લખો વીચારોથી ગુંગલાઈ જતી ચુપજ બેઠી, પણ મહેરબાનું વચ્ચે પડ્યાં.

“બધાં કામમાં મદદ કરવા કાણ નાં કેહ ? અમે જેટલું જાણ્યેય તેટલું બધું કહી શકશું—ખુદા કરેને ખીચારા દાદીબાનું દુખખી ટળે.”

“પણ તાહરે તેવણ ખીચારા કાંઈ છે” ગુલ હવે કાલજીથી ધ્રુજતે અવાજે પુછ્યું.

“હું તે બધી વીગત તમને કહેવાજ આયોય, પણ તે આગમજ મહેરબાની કરીને તમે મને જણાવો કે શું તમને એ બે વચ્ચે કંઈજ ફરક લાગે નહિ ?”

“અરે હું કેવી મુશ્કેલી બની. બધી વખતે મારાં દીલે મને એમ સમજાવી કે એ તે નથી, પણ મેં તે માન્યું નહિ. મને બધી વખતે તે લોક વચેનાં આરમાન જમીનના ફરકથી દીલમાં લાગ્યા કીધું કે એવણ તેજ છે કે ? પણ મેં તે ગણકાયુંજ નહિ. તે તેવણ હોવાજ જોઈએ એજ મારું મત હતું.”

“મેં એ આખો કેસ લીધોય, હું એની હકીકત એકઠી કર્ય, મેં જે જાણ્યુંય તે હું બોલુય. મારી કંઈ ભુલ હોય તો શુધારજે, ને તમે જેટલું જાણતા હોવો તેટલું ઉમેરજે, તો આપરે તે ગુમાયલાં ગોહરને બચ્ચું જલદીથી શોધી શકશું.”

“તમને મદદ કરવા મારા જેટલું ખુશી માત્ર હોશે નહિ, બેલાશક બોલા ને પુછો” તે છોકરી હવે તડી થઇને સાંભળવા લાગી.

“આસરે બે વરસની વાતપર સર દાદીબાનો ભત્રીજો બહેરામ કેકાબાદ વીલાયતથી આવતી ‘મેંસીડોન્યા’ સ્ટીમરમાં મુંબઈ આવી પુગો. પણ કાઠા ભત્રીજા એજ દહાડા સાથે ઢંહી શક્યા, ને મેં એમ સાંભળ્યું કે એ બે દહાડામાં તે જવાનને તમારી સાથે પીછાણ પડી.

તે છોકરી શરમાઇને જમીનને ટીકતી ચુપજ બેઠી.

“માફ કરજો પણ મને ખુદાસાથી બોલવુંજ પડેય કે તે માણસે તમારા હાથની માંગણી કીધી ને તમે લોક એકમેકને વચનથી બંધાયા.”

“હું ઇચ્છુંય કે તે બનાવ નહિ બન્યો હોતે તો તેવણ હાઉસ છોડી જતે નહિ.”

“તે કેમ ?”

“તેવણના કાકાજીએ તેવણને શીરીન બનાજ સાથે પણવા કહ્યું ને તેવણે સાફ ના કહ્યું, ને તેજ બાબદના ગુસ્સામાં દાદીબાએ તેવણ ને હાઉસ છોડીને ચાલી જવા કહ્યું. તેવણે મારે લીધે તે બધાને ભોગ આપ્યો.”

“આ મેં નવું સાંભળ્યું. વાઈ પછી એ બેંગ્લોર જવા ઉપડ્યો ને ત્રેનમાં બે જવાન માણસા તેની સાથે થયા, તે બેમાં એક તે આય હાજનો દાદીબાનો વારસ થઇ બેઠાય તે છે; એનું નામ દીનશાહ કુપર છે. બનવાબેગ છે કે બહેરામે પોતાના દુઃખની હકીકત બારીકે બારીક રીતે આય માણસને કહેલી હોવી બેઠ્યે ને તેથી મુસાફરી પુરી થવા આવતાંવેરમં તે બેઉ અંગણા દોસ્તોના વાચારો એજ થયા કે તેને મારી તેની જગાએ બેસ્વું. ‘તુમકુર’ આવવા અગઉ દીનશાહે તેને પગ ઉઠાવી ચાલતી ત્રેને પાડી નાખ્યો ને પોતે——”

“ઓ માય ! ખુદા ખાતર બાલો કે તેવણ જીવેય કે ?” તે છોકરી ગડગડતા અવાજે પુછવા લાગી.

“તેવણ જીવેય, તમે શાંત થાઓ. ખુદા કરશે તો આપરે થોડાજ વખતમાં તેવણને તેવણનાં હકપર લાવીને બેસાડ્યું. સમજે, આય દીનશાહ કુપર બેંગ્લોરમાં પોતાનાં બેરી છોકરી ને સસરા સાથે રહેતો’તો, એટલે કુદરતી રીતે ત્રેનમાંથી પડી ગયલા બહેરામ કેડાબાદને તે તરફના લોકોએ દીનશાહ તરીકે ઓળખીને તેને ઘરે પહોંચાડ્યો. બહેરામને બેજાંમાં સખત માર લાગેલો હોવાથી તે પોતાની યાદદાસ્ત તદ્દન ગુમાવી બેઠો ને તેનાં તે ગાફેલપણામાં પેલું કુટુંબ તેને પોતાનો દીનશાહજ માની બેહું, ને જતન કરવા લાગું. હવે તે પછી એવો

ખનાવ બન્યો કે ડૉં પેસ્તનજી શરોફ મારા એક દોસ્ત છે, તેવજી
 મેંગ્લેરમાં જઈ લાગા ને એક દહાડે લીમજી સુબેદાર, દીનશાહનો
 સચરો, ડૉં શરોફને પોતાના જમખને વરે ઘેરે બોલાવી ગીયો. ડૉં શરોફ
 આય હમણાંનાં ઠગારાને બરાબર જ્યલો વેઠલો હોવાથી તેવજી તેને
 જોતાંજ સખત ચોકયા ને ધણજ અજબ થયા. તે જવાન જેમ જેમ
 ડૉં શરોફની મહેનતથી સારો થતો ગયો, તેમ તેમ તરેહવાર વાકયો
 એવા બોલતો ગયો કે ડૉં શરોફની શંકા ધણી વધવા માંડી. તે સાફ
 તે કુટુંબને કહેતો કે ‘હું તમુ લોકને આલખતો નથી, માફ નામ દીન-
 શાહ નથી,’ વગેરે બોલતાં આખરે તેનાં હાથમાં એક દહાડે એક
 ન્યુસપેપર આયું, તેમાં તેને વાંચ્યું કે મીસ ટીરંદાઝને મોટર અકસ-
 માત નડ્યો હતો અને તે બાતુ થોડુંકમાં મીસીસ વકીલ શનાર હતાં.
 આંચ વાંચવાથી તેની બાઈ રહેલી અધુરી હુશ્યારી એકદમ જાગૃત થઈ
 ને તે તે કુટુંબમાંથી અંચીતો નીકળ્યો. તેને તે લોકને ખુલ્લું કહ્યું
 કે ‘તું મારી બેરી નથી, તુ મારી દીકરી નથી, હું હજુર પડ્યોજ
 નથી. આંચ માણસ ફરેદુનને હું એ છોકરી સાથે પણવા દેવાનો નથી.
 હું જમને તેને અટકાવશ’. એવું એવું બોલી તે ત્યાંથી ઉપડી આયો.
 હવે ડૉં શરોફ મુબખનાં રીતાયરડ જડજ ધનજીભાઈ દુબાશ આગલ
 ને મારી આગલ એ આખી હકીકત કહી સંભલાવી. અમે તેને મલવા
 ગીયા તે અગાઉ તે બહેરામ મેંગ્લેરથી નીકલી ગયો હતો. તેથી
 અમે તેની મદદને વરે તેની પુઠેજ આયા ને અહિં તાજમહાલ હોત-
 લમાં ઉતરેલાં છંદ્રએ. અમે આબ્યા પછી ખબર કહાડી પણ એ
 બહેરામનો પતો અમુને મલતોજ નથી. એ હજુર હાઉસમાં ગીયો
 નથી. પણ મારી ખાત્રી છે કે એ અહિં તો આવી ગીયોજ હોશે.”

“અરે પૂરવર, શું તાહરે કાલે અહિં આવી ગીયો તે ખરો
 બહેરામ ? એા તે આગલો બલો માણસ !” તે છોકરી ખરેખર
 ધુજતી હતી.

“માય યુબનાર, હીંમત પકડ. એમ કરીને કંઈ તખીયત ના
 ખગાડતી. આપુને તો આય બલા બાંધને મદદ કરવા હીંમતથી હવે

તૈયાર થવાનું છે. કાલે જે બનાવ બન્યો તે તું શીરોઝશાહને કહી દે કે તેવણુ તે પરથી કંઈ વધારે શોધી શકશે. પણુ ગુલ બધાની વચમાં તુ આપણાં ફરેદુનને તો લુલીજ ગેલ. એ દીકરાએ આપુને કેવી મદદ કીધી ને શાંતી આપી તે બધું તું એવણુને કહે.”

“કાલે બહેરામ તમારી આગલ કેટલે વાગે આયો?” શીરોઝે અગતનો સવાલ કરી શરૂઆત કીધી.

“બુઝ્યાની કાલે સહવારે સાડા દસેક થયલા ને તેવણુ અચ્ચીતા અહિં ઉંઘરપર આવીને ઉભા. ફરેદુન મારી આગલ બેઠેલા, તેવણુ તરફ ઝુનુનથી ધસી આયા ને એક ધમોલો માર્યો. હું તો તેને હાઉસનોજ તે માણસ સમજીને મોહકું ફેરવીનેજ ઉભી. તેવણે મારી તરફ ટંપકાથી જોયું. ફરેદુનને બીજી વખતે મારવા આવતા તેવણુ પાસેના ઓરડામાં જતા રહ્યા ને હવે હું એકલી પડતાં તેવણે મને પુછ્યું કે ‘શું એટલા વખતમાં તું તારું વચન બુઝી ગઈ.’ પણુ શીરોઝશાહ, અમારી પર ‘હાઉસ’ ના વારસે ઘણી આશત ને દુખ નાખેલું હોવાથી ને તેવણુને હું તેજ સમજવાથી ‘મેં’ તો બસ ખુલ્લું કહ્યું કે ‘આખી જમતમાં હું તમુને સૌથી વધારે ધીક્કારૂં, એકદમ અહિંથી ચાલી જાઓ, હું તમારી સાથે વાત કરવા માંગતી નથી.’ તેવણે પાછું પુછ્યું કે ‘શું તું એ ફરેદુનને ચણુજે’. મેં કહ્યું, ‘તે માંડે ખાનગી કામ છે તમુને તે પુછવાનું કારણુ નથી.’ હું અંદર જતી રહી ને બીજી દસ મીનીટમાં પાછી બહાર આવીને જોઉં તો ફરેદુન તેવણુપર વાંકા વલેલો ને તેવણુ ભોંયપર બેસી પડી ગયલા.”

“કમનસીબ જવાન,” શીરોઝે દયાથી કહ્યું.

“આ મી. કેપ્ટન. મારો પરતાવો અણુહદ છે. મેં તેવણુ તરફ જરાકખી જવાની કોશિશ કીધીજ નહિ. મેં ફરેદુનને પુછ્યું કે ‘એ તમે શું કરોય.’ તે કહેજે. ‘દારૂ પીને ચીકાર થયેલો છે. હું એને ‘દાદી-હાઉસ’માં બરાબર મુકી આઉં.’ તેવણે તેને ખભાંપર લીધો ને નીચે તેવણુની પેાતની કાર ખોલી થતીતી તેમાં નાખીને હંકારી ગીયા.”

“બુહુ! હડહડતું બુહુ! એ ફરેદુન કોમ ખરો બદમાશ હોવો જોઈએ, ખાત્રીથી માનજે કે એ પેલા ઉઠાઉગીર સાથે મલી ગયેલોજ

છે. ને તેથીજ તે ઝડપમાં તે ખીચારાને કેડે નકકી કરેલે ઠંકાણે ઉઠાવી લઈ ગીયોય.”

“ શોફર ઉતો કે ? ”

“ નહિ તેવણુ પોતેજ હાંકી ગીયા.”

“ દલગીર છું કે એવા એક ધુરા માણસને હાથ તમે પોતેખી ઠગાયાંય.”

“ ખુદાએ મને બંચાવીય,” તેણી મડગડતે અવાજે ભેલી પડી.

“ પણ શીરોઝશાહ તેવણુ ખરાજ ઉતા તો સીધા દાદી-હાઉસમાં પોતાનો હક માંગવા ફાંચ નહિ ગીયા ? ”

“ તેવણુ તે હક કરતાંખી તમુને વધારે કીમતી મળ્યાં. પહેલાં તે તમુને એવા એક ઠગારાથી બંચાવવા દોડી આવેાં પણ તમે તેનું મોટું અપમાન કીધું ને લાંખી સીકનેસમાંથી તરતનાંજ સારાં થયલા તેનાં નબલાં મગજપર તેથી મોટો આંચકો લાગેા ને તે બેશુધ થઈ ગીયો ને તે ટકનો લાભ પેલા માણસે બરાબર લઈ લીધો. તે તેને ઉઠાવી લઈ ગીયો. પણ કાંઈ લઈ ગીયો તેજ હવે તો આપુને બાણુવાનું બાકી છે. હવે હું તેની શોધ પછવાડેજ છેઉં એમ ખાત્રી રાખજે, સાહેબજી.” તે જવાન કંઈક દલગીર ચહેરે “હવે જવા ઉઠ્યો.”

“ બાઈ મારી મદદ કોઈખી રીતે હું આપવા કબુલ છેઉં. પેલા ઉઠાઉગીર માણસને ફેજે પહોચાડવા ને બહેરામ કેકોબાદને શોધી કહાડવા તમે કહેશો તે રીતે હું કામે લાગવા ખુશી છેઉં.”

“ તમે નચીત રહેા. તે કમનસીબ જવાનને વરે ધણા જીવે બહાર પડ્યાય. આપરે તેને શોધી કહાડશું તેની ખાત્રી રાખજે.” તે હવે તે સાય દીકરીને મલીને બહાર નીકળ્યો.

—:૦:—

મકરણ પાઠ મુ.

“ ઓ, તારી બધી આફતનું મુલ હુંજે છેઉં.

હું તે કેમ વીસજ ? ”

મુલનાર તીરંદાઝ—પરતાવાથી કાતરછ જતો તે એક કમનસીબ જીવ હતો. તે આખી રાત તેણીની ધણીજ બેદરકાર ગઈ. તેણીની

કાળી ચલકતી આંખો આખી રાતનાં રડવાથી લાલ પોતાં જોવી થઇ આવી હતી. આ મોટી ગમગીનીની ફક્ત એકજ રાતમાં તે જાણે અર્ધી બુઢી થઇ ગઇ હતી. ખચ્ચીન તેણીની છાતીમાં ઘણાજ કાતીલ પસ્તાવો ખવાઇ રહ્યો હતો. દુન્યામાં યુમ થયેલા તે જવાન, તે કીમતી યુમાયલું મોહર, જ્યારે ચાલી ચલાવીને તેણીની નજર સામે પાછો આવીને ઉભો તો જરાકબી વધારે તલાસ વગર સૌથી મોટા ધીકકારના શબ્દોથી તેને કેવો સખત રીતે હરકાની કહાડ્યો તે યાદ કરતાં તે 'છોકરી ફરીફરીથી રડી. તેણીનાં સાચ્યાં જીમરમાં મોટા ચમતા તુટતા હતા. હા, હવે જાણે એક બુઢી આરસીની માફક તે બેઠે આકારોને પોતાની ખ્યાલી આંખોએ યાદ કરવા લાગી. એ કાય નહિ તેના તે લખંકર ડોળાથી તેણીએ તેને પીછાન્યો ! તે માણસના આવા જલમ જુલમથી કાંય નહિ તેણીને કંઇ શક પડ્યો ! અરેઅર તે છોકરીને પોતા માટે મોટો ગુરસો ઉપજ્યો. જ્યારે તે ખીચારો દૂર વેરથી તેણીને પોતાને ખાતર આહિ આવી ઉભો તાહરે કેવા તુમ્છ શબ્દોથી તેણીએ નેને અપમાન કીધું. અરે તેજ દુખના ઝોગથી તે બેશુધ થઇ ગયો ને હાય, હાય, તેજ બેશુધીનો લાલ લઇ તેને હમણું ક્યાંથી દાટવામાં આવ્યો હશે તે યાદ કરતાં તે દુખથી રડી પડી

“આ બહેરામ, બહેરામ તારી બધી આફતનું મુલ હુંજ છેઉ.” હું તે કેમ વીસડું.” તે બાહુ રડી. તેમણપર મુકેલા બેઠે હાથોમા માથું નાખી દઇ તે છોકરી ઝારઝાર રડતી હતી.

“કેમ માય ગુલનાર કેમ છેઓ ?”

તે છોકરી સખત ચોંકી. આંસુ ખંખેરી ઝડપમાં ઉઠીને ઉભી થઇ તો સામેજ ડોસીખાઇ એલાવ્યા આવીને ઉભેલી તેને જોઇ. જાણે કોઈ ખરાબ બનાવને માટે ચોક્કસ અપસુકનથી એક ઇનશાનનો જીવ સુંભાય તેમ આ બેરીને જોતાંજ તે. અરે મને કચવાઇ, પણ રીતને ખાતર એક. “આવોજી” તેણીને બોલવું પડ્યું ને કંઈખી વધારે વાત વગર તે છોકરી તેણીને સીધી પોતાની માતાનાં પલંગ આમલ લઇ ગઇ.

“આવો દોશીબાઈ, ઘણું લાંબું વખતે તમને મલતાં હું. ખરેખર ખુશી છેઉં.”

“હા જરા અહિં ભેશાન્યાને તાંહ આવેલી તે મકુંજે લાવ જરા મહેરબાનુ ને ગુલનારને મલતી જાઉં.”

“ભલે આયા, કેમ ચાંદણુ સૌ કેમ છે?”

“તે તમે નહિ જાણતાં કે?” દોશીબાઈએ ખતાકો લઈને ચલાવ્યું. “મારી ચાંદણુનું તો થોડા વખતમાં ડાં પેશી શરોફ સાથે થવાનું છે.”

“તે મેં તો સાંભલેલું કે પેલી જીજ્ઞાસની શીરીન—”

“અરે બોલો ના માય. એ તો જેવું કાધું તેવું પામ્યા. પેલા દાદીબાનાં બહેરામ સાથે આખો વખત ફરી, ફરી, હસી, ખેલીને પછો એ શરોફનાં છોકરાને વરે ફાંફા મારવા લાગી. પછુ જગત કંઈ આંધરી છે? કાષ્ટએ જઈને તે છોકરાનાં એવા કાન ભંભેરયા તે બડકીને નાઠો તે એવો નાઠો કે કાજ તોડીને ખીચારા બુધા બાપને મુકીને બસ બેંગ્લોરજ ચાલી ગીયો. પણ એ તો ખીચારા માણેકજી આગલ હું રોજ જાઉંય. તેવણુને મેં સમજાવ્યા કે તમારો એકપુરો દીકરો કાઈ આજકાલની ચીલમચલાક લાવશે તો જ મહિનામાં તમને દુર કરશે. તેનાં કરતાં આપરી ઘેરરાખુ ચાંદણુ દીકરી લેઓ કે પેટ ભરીને જમશો. તે એવણુના ખ્યાનમાંખી વાત ઉતરીય ને દીકરાપરબી લખ્યુંય. હવે જે દહાડો જાયય તેમાં એ અખધ રહ્યો પેસી આવો. લાગશે ને આવી લાગશે કે લાગશે અદરાવીજ દરથું.”

ગુલ તો મુગી મુગી ગુંઠયાજ કરતી હતી, ને મહેરબાનુ પોતાની હમેશની સાલેસ રીત પ્રમાણે ઘણું બોલવા નારાજ હતાં. એટલે તે ધીરીએ પોતેજ આગલ ચલાવ્યું.

“આંધ ખીચારા દાદીબા, તો જેમના તેમ પડેલા છે ને બહેરામજી ખુબ લાલ વાવટો ઉડારેય. તમારી બંગલી ભાંગીને મોટો હોજ બંધાવ્યોય ને તાંહ દર આઠ દહાડે મોટી મોટી પાર્તીઓ મેલાવડાએ. ચાલય ને ખુબ મજા ઉડેય.”

“ તમે એ બહેરામ પહેલાં આવેલો તાહરે જ્યેલો કે ! ” મહેર-
બાનુએ પુછ્યું.

“ હારે, આપરી ગુલનાર સાથે વાતચીત થઇ તે વખતે કેની ?
તે જ્યેલો નહિ તો.”

“ ને પછી આયો તાહરે, કંઈ તમુને ફરક લાગેય કે ? ”

“ મરે ફરક શાનો પડે ? એજ કે જરા તામસી સ્વભાવનો ને
બેગમશાતેલ છે. તેમાં હમણાં તો પેલા ખીયારા ફરતમજને કહાડીને
તેની જગાએ કોઇ રાઇત સાહેબને સેક્રેતરી બનાવ્યાય, તે તેવણુ તો
ખુબ તેંબા ચહાડીને ધુમ મચાવેય. હવે કંઈ ‘હાઉસ’માં માન રહ્યું
નહિ, તેમાં તમે કોઈને કહેતાં ના પણ કંઈ ગોલો પોડલોખી એવો
ચાલેય કે. આપુને સમજખી પડતી નથી.” તે બૈરી હવે તે બાનુનાં
ખીછાણાની ઉપર આવીને બેસી ગઈ. “ પેલા વીકાજ કરીને ‘હાઉસ’
માં જુના બખરચી ને કારબારી નહિ હતા તેવણુને એ બહેરામે સો
રૂપ્યાને પગારે શાંતાકુસમાં લઇ જઇને એક બંબાર ઘેરમાં રાખ્યોય.
મારીપર ખીયારા વીકાજ કાગલમાં લખેય કે ઘેર તો નરૂં એક કેદખાનું
છે. ભીંત ને સલ્લા સીવાય કંઈજ નથી. મને તો લાગેય કે એ બહે-
રામનું દીલ કંઈ સાફ નથી. એ કંઈખી કરે તેવું માણુસ છે. મારી
તો ખાત્રી છે કે કોઇ ખીયારાને તેમાં પુરવાનો હોશે, તેથી આજે
ત્રણ મહિના થયા તે ઘેર લઇને રાખ્યુંય ને વીકાજને ત્યાં તૈયાર બેસાડી
રાખ્યોય. તેવણુ ખીયારા કંટલઇને લખેય કે કેટલા મોટા વીસ્તારનાં
જંગલ જેવા ઝાડ ઝાંખલાની વચમાં એક ખીહામણા ઘેરમાં આજકાલ
હું પોતે મારે હાથે કેદમાં પડ્યોય. કાંય માય ગુલ, તું મને શું ટીકવા
કરેય ? ”

ગુલ એકઠી ટગરે તે બૈરીને ટીકતી હતી. આ જ જીભલી તે
ચલાવતી હતી તેનો શબ્દ શબ્દ ને છોકરી બાજુ ખેંચી લેવા માંગતી
હતી.

“ નહિ દોશીબઇ, હું એમ પુછતી’તી કે તમે તેવણુપર કામચ
લખોય તાહરે શું સરનામું કરોય ? ” તેણીએ આ પહેલો સવાલ
પુછી લીધો.

“હું તો નથી લખતી પણ મારી ચાંદણુ લખેય. કાલો ખંગલો, શાંતાકર—એમજ ઠંકાણું લખેય. તેવણુ દર કાગલે ઘણી બહોંસ કરેય તેથી સાંજે હું ચાંદણુ સાથે જવાની છેઉં. જરા તે ઘેર જોઈએ તો ખરાં કે અંદરશું કારં ધારં છે.”

અરેરે, તે છોકરીએ પોતાનું માથું નમારી દીધું. એવા એક બપોંઠર મકાનમાં આ વગર દીલના માણસો સાથે તે પીચારાનો કેવો હાલ થતો હશે તે વીચારતાં તેનાં ગળાંમાં ફરીથી કચકાં ભરઇ આવ્યાં. ને તે પછી બીજી ત્રીજી વાતચીત કરીને જેવી ડોસીબાઇ બહાર પડી કે ગુલનાર હાથમાં છત્રી સાથે તે માતાની રજા લઇ બહાર પડી. આ તે આખરે મલેલો પત્તો જેમ અને તેમ જલ્દીથી તાજમહાલનાં તે બહા મદદમાર છવોને જણાવી દેવા ઘણી ઉતાવળે ત્યાં પુગી જવા તે એક ટેકલીમાં ચઢી બેઠી.

—:૦:—

મકરણ પદ મું.

“ઓ આશા મારી છે ખરી,
માન, માન ચઢદાં તું જરી !”

જ્યારે ગુલનાર અધીરી ખાવરી જેવી તાજમહાલમાં પુગી ત્યારે ધનજીબાઇ પોતાની દીકરી જર સાથે એક એસનો ઢાવ રમવામાં ગુંદાયલા હતા. જ્યારે બીજી બાજુએ શીરોઝ, પેસી ને શીરીન કંઈક ખારીક સવાલનો વાદવીવાદ કરવામાં રોકાયેલાં હતાં. ગુલનાં આંવી પુગવાની ખખર તે છોકરા તરફથી જાણતાંજ શીરોઝ ઘણી કાલજથી તેણીની નજદીક આવ્યો ને આરડામાં લઇ ગયો. તે બધાં સાથે તેણીની ઓળખાણુ કરાવી. જોકે જરને અંગણું હતું પણ શીરીન ઘણી લાગણીથી તે છોકરીને મઠી. શીરીન પોતેખી આ દુગો ખુદલો થતાં કંઈક ઝનુની બની હતી; કારણુ જેંગેરમાં પોતાની ઘણીવાણી અને એક નીહોંશ બાળકને ખોટી થતાં રાખી આવેલો છતાં તે હગારાએ તેણી સાથે પરણવાનાં કેવાં ધરતી ને આજ એક કીધાં હતાં તે વીચારતાં

તે અરે મને ધારતી ખાત્ર મઈ હતી ને ગુલ જોડલીજ તેમી આ ગુમા-
યલાં ગોહરને શોધી કહાડવા તત્પર હતી.

“ગુલ, ધીરજ ધરજે, આપરે તેને શોધી કહાડશું,” માયાથી
બેઠતાં શીરીને લાગણીથી બોલી દીધું.

અરેરે ફેજ છોકરીને લીધે તેણીનું પોતાનું સુખ વાંધામાં પડ્યું
હતું તે વીચારતાં ગુલે કંઈક ઠંડઈથી ઉપકાર માન્યો.

“આંધ દો પેશતનજ શ્રોફ, મારા ભરીશ્યના ભરધાર.”

ગુલે કંઈક ધણાજ ઉપકારથી તે જવાન તરફ પોતાની કાળી
ચલકતી આંખો ઠેરવી. “હું તમારી મોટી ઉપકારી છેઉં તમેજ તેવ-
જુને સારા કીધા ને બેધ્યાનીમાંથી હુશ્યારીમા લાયા. દો શરાફ, સૈથી
નગુણી હું છેઉં કે તેવજુ તરફ જરાંકખી લાગણી બતાવ્યા વગર મેંજ
તેવજુને મોટાં અપમાનથી પાછા આફતમા મુકયા.” તેણીનો અવાજ
એવો ગડગડી ગયો કે સાંભલનારાઓમાં મોટી દીલસોજી રમી રહી.
ધનજીભાઈએ આ શાબીની છોકરીને એક બાપની લાગણીથી પાસે
બેસાડી ધણાજ ડહાપણના બોલો કહી સંધ્યારે આપ્યો.

આખરે પહેલ્લા ઝટકાનો લાગણીની મીનીટો પસાર થતાં ગુલે મીઠા
અવાજની ચલાવ્યું; “શીરોઝશાહ, તમે અમુને મલીને ગીયા પછી એક
એવો બનાવ બન્યોચ કે મને આઠતી એક ખુશીની ખજર મળી ગઈ.
મારે વરે તેવજુના પત્તા સીવાય વધારે ખુશીની ખજર શું હોય?”

“વાહ તાહરે તો ધણું સાઈ,” દરેકનો એકજ વાકય હતો.

“હમણુંજ મારે તાંહ એક બાઈ મલવા આયાં. કદાચ તમે લોક
તેવજુને ઓરખતાં નહિ હશે, પણ દો શ્રોફ તેવજુને ઓરખેચ. તેવજુનું
નામ દોશીબાઈ એલાવ્યા છે.”

“અહોહોહો! તેવજુ તમારે તાહખી પુગી મયાં કે!” પેસીએ
તુચ્છકારથી હસીને જાણાવ્યું, જ્યારે શીરીને તો દયકાથી કચવાઇને
મોહકું મરડ્યું.

“ગુલનાર, માઈ માનો તો તમે એ ખેરી સાથે કંઈ કામ પાડતાં
ના ને એ કંઈ બોલે તો માનતાંખી ના,” શીરીને સમજાવ્યું.

“તમારા કરતાંબી હું તેવણુને બરાબર ઓરખું. તેવણુ હમણાંજ મને કહી ગયાં કે થોડાજ દહાડામાં દોઠ શરોફ તેવણુના જન્મ થવાના છે, પણ મેં તે માન્યું નહિ ને તેથીજ તમે દોઠ શરોફ સાથે તમારા બીજાના ભરથાર તરીકે ઓરખાણુ કરાવી ત્યારે હું અજબ જરાબી નહિ થઈ. તેવણુ મારાં માયજીની ખબર પુછવા આયા ને વાતપરથી વાત કહાડી કહેવા લાગ્યાં કે વીકાજી નામના હાડિસના કોઇ જુના કાર-ભારીને પેલા માણસે સાંતાકુસમાં એક બંધાર ઘેરની સંભાલ રાખવા આજે ત્રણ ત્રણ મહિના થયા રોકેલો છે. એ વીકાજીને દોશીઆઈ સાથે સાઈ હોવાથી કાગલ પત્તર આવેય તેપરથી માત્રમ પડેય કે કાપબી એક જીવને તાંહ પુરવાનો છે ને તેનેજ વરે વીકાજી ખોતી છે. હજુર એવણને ખબર નથી, કે જે ધારેલો માણસ છે તે તાંહ પુગી ચુકાય મે તેવણુને ઠેકાણું પુછ્યું તો કહેજે મારી આંદણુ તો ફક્ત કાલો બંગલો, સાંતાકુશ એમજ લખેય ”

“ એટલુંબી આપણે વરે હાણું પુરતું છે. ” શીરોજ. ખુશાલીથી કુદી ઉઠ્યો, “ હું અત્તર ધડી તાંહ જવા માંગું. ”

“ જરૂર, આપુને વખત ખોલવો નહિ જોઈએ ” પેસીબી તૈયાર થઇ ગીયો.

“ પપા, હુંબી આંઉ ? ”

“ હા પેસી, હુંબી આંઉ ? ”

પણ તે બેઉ ઓકરીઓને ધનજીભાઈએ માયાથી અટકાવી. “ એવે ઠેકાણે એવાં કામમાં બેરાંઓની જરૂર નથી. ફીરોઝ, પેસી ને હું કરીને જમશું. ગુલનાર માય, તમુને અમે લોક તમારે ઘેરે ખુમાડતાં જમએય. ”

“ તાહરે મારો જીવ કેમ માનશે ? શું બન્યુંય તે હું શું જાણુશ, ” તે ઓકરી કગલી પડી.

“ બધાં કરતાં તમુને તે જાણવાનો પહેલો હક છે. હું તાંહથી પાછો ફરતાં તમુને બધી હકીકત કહેતો જવશ. ” ફીરોઝ તેણીને

સધ્યારો આપીને ધનજીભાઈ તરફ ફર્યા, “આપરે પોલીસની મદદ સાથેજ લઈ જઈએ તો કેમ ?”

“નહિ નહિ, એવી વાત હમણા કરતા ના. કશાંને ખાતર નહિ તો ‘દાદી હાઉસ’ની આબરૂને ખાતર, સર દાદીયાનાં નામને ખાતર, આપુને બધું બરાબર જાણ્યા વગર ઉતાવળ થવું નહિ જોઈએ.”

ગુલ સાથે તે ત્રણે ગ્રહસ્થો તે કારમાં મોઢવાયા. તે છોકરીનું મોઢડું બંધ હતું પણ તેણીના નોદોંશ પવીત્ર જીવનમાંથી જોશબર એકજ સ્વરજ નીકલતી હતી કે ખુદા આ ફેરો સફળ થાવો ને મારા બહે-રામને મને નકકી મેલવી આપો. હોનંબી રોડ આવી લાગતાં તેણીને ઘેરે પહોંચવામાં આવી ને કાર તે ત્રણે ગ્રહસ્થો સાથે આગલ વધી. આશ અને હરખ, ધાર્તી અને ચીંતા, હોંસ અને ઉલટમાં તે છોકરી એટલી તો ગુંચવાઈ જતી હતી કે મહેરબાનુના ધણાબી કાલજીવતા વાકયો છતાં એકબી જવાબ વગર તે પોતાના ઓરડામાં ભરાઈ ગઈ.

—:૦:—

પ્રકરણ પંદ મું.

“તેરી મેરી જોડી બની મજેહદાર,
અંધી કાણી જોડી બની મજેહદાર.”

બરાબર ચાર વાગે સાંતાકરસના ‘કાલા-બગલા’ ના તે મોટા દરવાજા આગલ ડોસીયાઈ ને તેવણનો દીકરી ચાંદણ આવીને ઉભાં.

“મરેરે, બધું લોહીનું પાણી થયું તાહરે ઘેર મધ્યું, ને જોઈએય તાહરે તો અંદરથી આવું મોડું તાલું છ.”

“માય તાલું અંદરથી છે તે પરથી લાગેય કે વીકાજ અંદરજ છે,” દીકરીએ ડહાપણથી સમજાવ્યું, ને તે બેઠે જણાંચોના રોખરાંયી આખરે વીકાજ દોડતા દોડતા નોકલી આવ્યા. આ ડુંપનીને જોઈ તેવ-ણનું મોઢડું હસ્તાં હસ્તાં જાણે ફસકાઈ જતું હતું ને ચાંદણનાંબી હોથ મલક મલક થતા હતા. જ્યારે ડોસીયાઈ તે! ગામની કનવાર કરવામાં એવાં રોકાયેલાં રહેતાં કે આ નાક આગલનો તમાશો તેવણ હજુરબી સમજી શકતાં નહિ. એવાં માણસોને પોતાનાં ઘેરની ખામીઓ સુધારવાને સુધેલો રહેતોજ નથી.

“ મરે વીકાળ, આવો આવો કરીને બોલાવ્યાં ને મોટું જેવું નાહું મારીને ભરઈ બેઠા કે ? ” ડોસીબાઈએ દહવારો કીધો.

“ અરે માય બોલો ના, વીકાળ એકલો મરે કે માંદો પડે. ”

“ આવારે એવું શું બોલવાનું ” ચાંદણે ધડો પખોડી નાખ્યો.

“ કાંય કાંય વીકાળ શું છે ? ” ડોસીબાઈએ કંઈ ઉલટથી પુછ્યું.

“ બોલો ના, પેલા જે કમબખતની બધાં વાર જોતાંતાં તેને પરમ દહાડનો અહિં લાવીને નાખ્યોય. ” વીકાળએ તે તાહું પાછું માર્યું ને હવે તે ત્રણ જણાં અદર ચાલ્યાં.

“ આંય શુ કમપાઉંડ છે કે મોટું જેવું જંગલ છે ? ” તે ઝેરીએ ખારીક તપાસ શરૂ કીધી.

“ એનું નામ જીવતું દોજખ છે. ”

“ ખરા વીકાળ, બધી મરી જઈ મને જરા પેસો માણસ બતાવો, ” અંદર જતાંજ વરડાંપર ખુરશી આપી બેસવા કહેતા ડોસીબાઈ બજીદ થઈને ઉભીજ રહી, “ નહિ બા હું કંઈ તેને જોયા વગર બેસતી નથી, મારો જીવ તો ચટપટમાં પર્યોચ. નહિ તમુને મારા સમ, મને જરા દુરથી દેખારો. શું ખરેખર મેડ છે કે ? ”

“ અરે જવા દેશોરે માય, ” વીકાએ વાત ઉડાવતાં કચવધ કહ્યું. “ જીવ લેવાનુંજ બાકી રાખ્યુંય એટલી ચેતવણીઓ અપાયલી છે. એ તો જે દહાડા જાયય તે ગણીમત સમજીય. ”

“ અરે તમેમી હવે ભારી ના થાવા. જરા દુરથી જોઈશું તો શું કંઈ તેને અમે લુંટી લેવાનાં છઈએ કે ? હું કંઈ કોઈને કહેવાની છોઉં ? જરા દુરથી જોઉં તો ખરી કે કાણુ છે, કેવો છે ? ” તે બજીદ થતાં બહોંસ કરવા લાગી.

“ હા હા વીકાળ, માયને જરા જોવા દેઓ, ” ને ચાંદણનાં આંય એકજ વાકયથી વીકાળ વેચાઈ ગીયા.

“ વાઈ આવો, ” તેવણે એક મોટી ઇંત બીંતમાંથી ખસાડી ને તેમાંથી એક ચાવી કહાડી આમન ચાલ્યા, તે બેઠે માય દીકરી તેવણની પછવાડેજ હતી.

“ માયરે કેવું બીહામણું થેર છે, જાણે બધે જાલીનાં વાહનાં પીજરાંજ છે. ”

“ હા માય મનેબી બીહક લાગેય, ” ચાંદણે મત્તાને ટેકા આપ્યો.

“ અરે પણ હું કેવો છેઉં ? ” ને વીકાણનાં આ વાક્યથી તે છોકરીનો જીવ હરખાઇ ગયો.

પણ ડોસીઆઇનો તો બધો જીવ તે પારકી પંચાતમાંજ ભરાયેલો. કેવો હોશે ? કોણ હોશે ? કાંય ગાંધ્યો હોશે ? એજ તેવણની ચટપટ હતી.

તેટલાં વીકાણએ એક લાકડાંનું ફાલકું ચડપ કરતું કે ખસાડી નાંખ્યું તો લોખંડના સલીયામાંથી એક જવાન માણસ દેખાઇ આવ્યો.

“ આ કોઇ આવોરે—વીકાણ એવણુ તો બહેરામજી પોતે છે. ” ડોસીઆઇ તો ગભરાઇ અકરબને ભુમ પાડી ઉઠ્યાં.

“ નાંહ નહિ, એવણુ આબાદ બહેરામજી જેવાજ છે, પણ બહેરામજી નથી. ”

“ નથી શું—હું પોતે બહેરામ કેકાબાદ છેઉં. ” તે જવાને એકદમ હીમતથી ઉશ્કેરેઇને બોલી દીધું. “ તે એક ઠગારો છે—હીચકારો છે, તેથીજ મને તેને આહિ બંધ કીધાય. ”

“ એ માય—આંય તો કંઈ ઘણીજ નવી ને તાજ ખબર છે. જો વરી વીકાણ, મને જરા એની આગલ લઇ જાઓ. હું બે વાત કરવા ને કંઈ પુછવા માગુંય. ”

વીકા હવે તે ઘેરીને તે બંધ સલીઆઓ આગલ લઇ ગયા કે જ્યાંથી તેણી તે જવાનને બરાબર જોઇને વાત કરી શકે. “ લેઓ આય બારીની પારપર બેસો ને ગમે તેટલી વાત કરો. ” વીકાએ તે જગો પોતાના તપકીરના રૂમાલે ઝટકીને તે માય દીકરીને બેસાડીને ઠર પાડ્યાં ને પોતે પાસે જમીનપર બેસી ગયો.

તે કમનસીબ જવાન માણસ એક ઘાલકીની ઉપર ખમીસબર બેઠેલો હતો.

“ બાવા હું તમારી હકીકત જાણવા ધણી આતુર છેઉં. જરા મને તમારી વીગત કહેશો ? તમુને બહેરામજીએ અહિં શાને વરે પુર્યાય ? ”

તે જવાને તે ઘેરીને ટીકી ટીકીને જોઇ. “ તમે કોણુ છેઓ ? હું તમુને ઝ્યારખતો નથી, દોસ્ત છેઓ કે દુસ્મેન ? ”

“ બીચારા તમારા જેવાનાં કોણુ દુસ્મેન હોએ ? માયરે, મને તો તમારે વરે ધણુંજ દીલમાં ચચરેચ. ખુદાનોખી શું ઇનસાફ છે. હા મરે આબાદ—આબાદ તમે બહેરામજીજ છેઓ. ”

“ તે એક હમ છે, હું ખરો છેઉં, પણ મારો હક લેવા તેણે મને અહિં લવતો દાટેલો છે. ”

“ શું ખવીસ માણસ છે ? માયરે મને એવું ધાયચ કે હમણું જઇને એને ખરૂંનરૂં પુછું. ”

“ બાઇ તમુને હું ઝ્યારખતો નથી. પણ તમે એક જરથોસ્તી છેઓ તે હું જાણુંચ. તમે જે ખુદામાં માનનારાં હોવો, ઇનસાફને ચાહનારાં હોવો, દીલમાં દયાનો અંશ હોય, સાચી વાતને પીછાણનારાં હોવો, તો અહિંથી બહાર નીકલતાંને વાર ‘દાદી હાઉસ’ માં જજો ને મારા કાકાજીને જણાવજો કે તેવણુ જેને બહેરામ સમજેચ તે એક ઘોલે દીવસનો ચોર છે, ન ખરો બહેરામ આંચ દોજખમાં દટાયલો છે. ”

“ અરે દાદીબાની બીચારાની વાતજ ના બોલો. એ આયો ને આયો—કોણુ જાણે હરવાચાએ શું કરી મુકયું તે બસ બીચારા જે ખાતલે પડયાજ તે અડીને પડયાચ. બોલે તેખી બે ચાર બોલ જેમતેમ બોલે. ”

“ શું એમ છે ? અરરરર, તાહરે હવે સમજ પડી ! તેથીજ મામલો ચેટલો બધો સીધો ને સરલ ચાલેચ. ” તે જવાને પોતાનાં કપાલપર હાથ માર્યો “ એખી મારાં નસીબ; બાકી મારા કાકાજી બરાબર હોતે તો આટલા વખતમાં જરૂર તેવણુ કોઇખી રી તે તેને પારખી શકતે. ”

“ મરેરે શું દુન્યા છે ? આજે પૈસાને વરે ઇનસાન શું શું કરેચ ? તે કંઇ સમજતો નથી ! ” તે ધણીજ કમકમતી હોય તેમ દેખાઇ, તો જો કે પોતે ફકત પાંચસો રૂપરડી ખીસામાં મારીને તે બે બહાલાં હેત-

વંતાંઓને કેવા જુદાં પાડી શ્રોત્ર ને બનાલ કુટુંબમાં કેવી ગમગીની લાવી નાંખેલી તે તે જુદી ગઘ.

“વાઈ તમે કાંઈ રેહોય ?” તે જવાને ધીમેથી પુછ્યું.

“હુ તો ‘દાદી હાઉસ’ ની સામે સર દાદીબાની મોટી ચાલ છે, ત્યાં રેહુંય. બીચારાં તીરંદાઝરાલાંઓનો બી કવો હાલ થયો.” તે બૈરીએ હાથે કરીને તે કુટુંબની વાત કહાડી, કારણ તે બરાબર જાણતી હતી કે બેજ દહાડા રહી ગયેલો તે વારસ તે ખુબસુરત ધરાની છોકરીપર કેવો લીવાનો થયો હતો.

“તમે તે લોકને આરખોય ? તમારું નામ શું ?”

“મારું નામ તમને નહિ માલમ !” તે મગરૂરીથી બોલી “હું દોશીઆઇ ઉકંરલ એલાવ્યા.”

તે જવાને પોતાના પ્રેક્ષા ડોળા તરતજ ઉંચકયા, કારણ તે એક વખતની તેની માનીતી છોકરીએ આય બૈરીને વરે પોતાનો મોટો અણગમે એકવાર જાહેર કીધેલો તે તરતજ યાદ કરી શક્યો.

“એ બીચારાં મહેરબાનુંને ગુલનાર પરબી આય ઠગારા દુકતાએ કંઈ થોરો જુલમ અજાણ્યાં.”

“તે કેવી રીતે ?” તેણે અધીરાઈથી ટીકતાં પુછી દીધું.

“તમે હાઉસમાંથી જતા રહ્યા પછી એ બીચારી ગુલનારેજ સર દાદીબાને પતક્યા, સમજાવ્યા ને તમારે નામે જાહેર ખબર ન્યુસે-ન્યુસે છપાવાવી કે ‘મારું કીધું’ ને પાછા આવો.’ ને તે જાહેર ખબરના જવા-બમાં આય ઠગારો પુરી નીકળ્યો. કાણુ જાણે શા ઉપરથી તે છોકરીની પુઠ લાગો, પણ તેણે કંઈ એ દુકતાને મચક આપીજ નહિ, ને નાપસંદ કીધો. મેં બધું જોયું, ગુલનાર બગીચામાં બેઠેલી તાંડ એ દુકતો એ એક વખત આવી ગીયો, પણ એ છોકરીએ તેને તદ્દન હરકાતી કહાડ્યો, તેથીજ ગુસ્સામાં આવીને ફક્ત ચોવીસ કલાકની નોટીસમાં એ બેઉ મામ દીકરીને ખાલી કરી જવા પેલાએ દરખાવ્યું.”

“બીલકુલ હીચકારો !” તે ઝનુનથી બાબડ્યો.

“ કહેય કે એ માણસે રસ્તમજી પાસે પાંચ હજાર રૂપા એ છોકરીપર મોકલ્યા, પણ ગુલનારે તો રસ્તમજીનાં આંગપરજ તે પાછા ફેંકી દીધા. પણ આ ફરેદુન ધણો બલો નીકલ્યો, તેની આપનની વખતે તે મદદે ગીયો ને એ બેઠે ગરીબડી માથ દીકરીને પોતાનાં ‘વીલા’માં લઈ જઈને રાખ્યાં. દાઢ કહેય કે માયતી મરજી છે પણ દીકરી એ ફરેદુનને વરે નાથી હા બણતી નથી. કેવી ઉખોગી છોકરી છે. કહેય કે રાતે બંને વાગા સુધી એ બધું ગુઠેય ને દર મહિને ધણું સાફ કુડી કહાડેય. એ ફરેદુન તો તાંહ પડ્યો પાંચરયો રહેય. એ તેનીપર દીવાને: છે. એ કંઈ તેને છોડવાનો નથી. ”

“ બસ બાઈ, બસ કરો ! ” તે જવાન ક્યવાટથી વચ્ચે પડ્યો. “ હવે મને બધી સમજ પડી, ” તે પોતાના મનથી બડબડવા લાગ્યો. “ મને હજુરખી તે પેલો હાઉસનો જીલમગારજ સમજી ને તેથીજ તેને મારીપર જગતનો ધીક્કાર નાંખ્યો. ગુલ—મારી ગુલનાર—તારીપર મારો આટલોખી ગુસ્સો હું ખમી શકતો નથી. હું જે આટલો વખત ગુચવાયા કરતો હતો તેનો આજે આંચ બેરીની વાતથી બરાબર ખુલાસો મળી ગીયોય. અરેરે, એકવારન ચાહતા જવાનને તારી તરફ આટલો જીલમ ફેંકતો જોતાં તારી છાતીમાં કેવું દુખ ઉભરાયું હોશે, તે હું હવે બરાબર સમજી શકુંય; તેથીજ મને જોતાંને વાર તું એટલી બધી ઉશ્કેરણ ગેઈ હતી. આ હું એટલુંજ ધરખુંય કે તે લગન અટકે—કાંઈખી રીતે તે લગન અટકે. ” તે જવાને તે બેરી તરફ જોયું.

“ કાંય શું વીચાર કરોય બાવા ? ”

“ એ ગુલનારનાં લગન કાઢે છે ? ”

“ કાણ જાણે— કહેય કે છોકરો તો વીરવાદલમાં છે, પણ એ ગુલનારજ તેને હિડાવ્યા કરેય. ચાલોરે પરણીખી ગેઈ તો શું છે ? છોકરી-આનાં શું દુકાલ છે ? હજુ મારી ચાંદણ બલીની, કે કોઈ તરફ ઝાંખીને જાયખી નહિ ને કાંઈનાં પોચાંઆને એમ દીવાના બાવરા બનાવે ખી નહિ. ”

પણ પાસેજ જમીનપર બેઠેલો પેલો “ પોરો ” વીકા ક્યારનો દીમાનાની કાની ચાંદણને ટીકતો હતો, તે તેવણને માલમ નહિ હતું !

“ પણ ખરા, હું તમને પુછતાં જુલો ગેઘ; તમને એ ઠગારો એમ કાંઈ સુધી ગાંધી રાખશે ? ”

“ તે તો તેનો જીવ જાણે. ”

“ મરે મેં તો એ વાત હમણાંજ જાણી, મને તો અબરખી નહિ. મુવો મારો જીવ તો કુવામાં પડે તેવો. મારેથી કંઈ જાંખાય નહિ. તે ધુતારાને હું તમે જોજોની બરાબર દેખાડશ. હું સહવાર પડતાં તો બાર દુ ચોવીશ ઘેરે પુગી જવશ ને બધે બધી એની આબરૂની ધુલ કરશ. ” તે બૈરીને સરસ્વતી લણુતાં ધણું સરસ આવડતું હતું. એકવાર તેવણુ કોમળીની આલ આલાદ ધોવાતું શરૂ કરતાં, તો લાગટ ત્રણ કલાક તે એકસરખી રીતે બોલી શકતી, ને તે દુખી જવાને ખરેખર કમકમાતથી ડોકું ફેરડાવતું.

“ મરેરે, સારું થયું ખુદાએ ધી પુરું ને બચાવ્યા, બાકી હું તો મારી ચાંદણુ સાથે એની રાસ જોવરાવવા માંગતી હતી. માયરે, એવો ખરાબ માણસ તો મેં કદી નહિ જાણેસો ! કેવો ઠગારો બદમાસ ! અમારા ખાનદાનમાં અમુને કેવું ખરાબ લાગતે ! મુવો તો જીલમગારખી તેવોજ છે. બાકુતોપર એવો જીલમ ગુજરેચ કે બોસો ના. એનેજ કંઈ ધેરખાર જોયાંચ કે ? અમારાખી બાપદાદાનાં ઘેર ઉતાં ને અમેખી બાકુતોને રાજ કરાવ્યાંચ. ”

તે જવાને એક બેદીલ નજર તેણીપર ફેંકી. મહેરબાનુ અને ગુલનાર જેવાં રાંક જીવોને સર દાદીયાની મહેરબાનીમાં આ બૈરી જોમ નહિ શકી, તો જો ધેરવાલી થતે તો બાકુતોને જમીનપર ચાલવાખી નહિ દેતે એજ તે જવાનતું નક્કી મત હતું.

હજીખી તે બૈરી વધારે ઉશ્કેરાયલી તે ઠગારા માણસને શેસ બરતી હતી. “ અરે મને પુછોની, એની તલેતલની વાત મને બધી માલમ છે. તમે જોજોની, હું એને હવે એવી પુરી પકુંચ. હમણાં જતાંને વાર તેને તાંહ જમને એવી એની ડોકી મરકુંચ—એતું નાંમ શું ? ”

“ દીનશાહ કુપર ” તે ધીમેથી બડબડ્યો.

“અરે એને હું પકડાઉં તોજ ખરી. પછી માફ નામ ન્યુસેન્યુસ આવશે. બસ તમે જોજોની, હું એને કાલનો કાલ જાહેર કરીને દુન્યાની નામોશીમાં નહિ લાઉં તો માફ નામ દોસીઆઈ નહિ.”

“ને તુંને હું આંધ જીવતાં દોજખમાં નહિ પુરું તો માફ નામ દીનશાહ નહિ !” બેઉ હાથે પીઠ પછવાડે રાખી કઠોરતાથી હસતો દીનશાહ તે બેરીની સામે આવીને ઉભો. શરેદુનખી તેની સાથેજ કમરે હાથ દઢ ઉભો હતો.

“આ માય !” ની યુમ સાથે તે બેરી બારીની બેરપરથી ઉછલી ને પડી ગઈ, પણ ઝડપમાં પાછી ઉભી થઈ. ચાંદણખી માયની પછવાડે શીક્ષી થઈ જઈ ધુજતી ઉભી હતી.

વીકાજનાં તો ટાંટયા થરથર એવા ધુજતા હતા કે પડી જતો અટકવા તે બીંતને અધલી પડ્યો હતો.

ફક્ત બહેરામ કેકોઆદ જેમનો તેમ, જાણે એક નાટક જોતો હોય તેમ, તદ્દન બેદરકારીથી આ ચાલતો “ટાબલો વીંવા” જોતો બેસી રહ્યો હતો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૬૦ મું.

“સીતમસે બાજ આ જાલીમ, કયામત હોનેવાલી હય;

બયસે દાવરે મહાસર અદાલત હોનેવાલી હય !”

કાળા-બંધાના તે મોટા કમપાંડિન્ડને તાલું મારવામાં આવ્યું હતું, છતાં શરેદુને ને દીનશાહે પહેલેથીજ એક ગીચ ઝાડોમાંથી પોતાનો રસ્તો દાખલ થવા માટે કરી રાખ્યો હતો, કારણ વીકાપર પહેલેથીજ તેઓનો ભરોસો હતો નહિ, ને તેજ રસ્તે આજે આ બેઉ માણસો અચીંતા તે ચાલતા તમાશામાં સામે આવી ઉભા હતા.

સૌથી વધારે ઝડપે એને શુરસો દીનશાહને ડોસીઆઈપર છુટ્યો હતો, કારણ નજદીક અધી કલાક થયો, અહિ ઉભો રહીને તેણીની ઉડતી જાલીની કાતીલ જખાન સાંભલતાં તેનું સોહી ઉકળો આવ્યું હતું.

“કંગાલ ઓરત, શું તારો ફેરો આંધ દુન્યામાં ફક્ત એવી તારી-
મારી કરવાજ સરખાયેલો છે? તું મારાં મોઢાંપર તો એક રાખને
રેપત માન આપે તેટલું મને માન આપેય ને બધી થોડી થોડી થઇ
જાય ને હમણાં હું ક્યારનો સાંભળુંય તો તારી પાપી ગંધીલી જીભ-
લીથી તું, મને ક્યારનો નવાજેય. તું બીજાનાં પાપોનું માપ કરેય, પણ
તારો હીસાખ તેં કાઢી રાખ્યોય કે? તારી સૌથી કીમતીમાં કીમતી
ચીજ તારી જીભ છે, પણ હવે સંભાલજે. બધાં સાથે એ તારી
જીભથી જીતી ગેઇય, પણ મારા જેવાને છેડવાનો સવાદ હું તુને બરા-
બરે બતાવશ. હું ગમે તેવો છઉં, પણ તારા જેવું હીચકાંડે નીંદાનું
નગાંડું નથી. હું દરેક કામમાં બહાદુરીથી લડુંય-પણ તું લોકોની પીઠ
પછવાડે તારૂં કમબખત હથ્થાર ચલાવેય. હજીરખી તારી શુધ્ધ ટેકાણે
રાખ ને એવાં કામોથી હાથ ઉઠાવ, નહિં તો લોકો તુને જોતાં કમકમશે,
એવો તારો દહાડો આવશે—સમજી !” તે હથ્થાર ઉશ્કરાયેલો જવાન
તે દમ્પાઇને ઉભેલી બેરી તરફ દાંત્યા પીસ્તો ધસ્યો.

“ફરેદુન, બ્યતરબડી એન એની દુકતી સાથે આંધ ઓરડામાં
પથ કર,” ફરેદુને એક ઝટાકે મારી તેણીને અંદર ધકેલી ને માતાની
પછવાડે દીકરીખી અંદર ગેઇ કે તે સભ્યાના દરવાજાને તાળું મરાઇ ચુકું.

હવે દીનશાહના ઝનુની ડોળા તે બાજુમાં ધ્રુજતા ઉભેલા વીકાપર
પડ્યા. તેણે ચુસ્તથી બે ચાર થપ્પડ તેને થોડી કહાડી. “અંડાલ બે-
ઇમાન ! મને એવું થાયય કે તારૂં જો હું ખુનખી કરું તો પાપ નહિ
લાગે. હમણા મારો પીતો એવો ઉછડેય કે તેનો ઉપાય ફક્ત તારૂં
મોતજ સમજ ! મેં તુને આવો સારો પગાર, સારૂં ખાવાનું પીવાનું ને
આવા મોટા વીધાસમાં લીધો ને જોખમનું કામ સોંપ્યું તો તેમાં તે
બેરાંચાને સામેલ કીધાં, તેખી વધી કેવાં બેરાંઓ ! જો લોક ન્યુસપેપર
વગર જાહેર ખખર ફેલાવે તેવાં માણસોને તે મારો ભરમ કહયો !”

“સા સા—સાહેબ—મ—મ—મ—માફ કરો !”

“બખબખસ ચુપ ! તું મારીને લાયકજ નથી. દીવાના મુરખ,
તારા જેવા એક હલકા માણસમાં મેં એવો કીમતી વીધાસ મુક્યો

એ મારેજ વાંક છે ને તેની સજ્જ મને મઠી ચુકીય. સમજ, આય તારા યુનાહની તોજેશ કરવા તું ને શાંતીની ધણી જરૂર છે. તેથી આજેજ મકાનમાં જીંદગીભરની હું તું ને શાંતી આપુંય.”

“ઓ એમ નહિ સાહેબ, એમ નહિ !”

“એમજ ! મારો જીવ જોખમમાં નાખવાની તેં હીમત કીધીય તેનાં બદલામાં હું તારો વુચ્છ જાન ધણો જલ્દીથી પુરો કરાવશ,” ને અહિ તેને ટોટામાંથી પકડી દીનશાહે તે બાળુના બીજા ચોરડામાં ફેંકી દીધા અને ફરેદુને તેને તાળું મારી દીધું.

હવે તે ઉસ્કેરાયેલા જવાન તે બંધ થયેલા સભ્યામાંથી દેખાતા જવાન—બહેરામ—તરફ ફર્યો. આ પછે તે હવે કંઈક ઠંડો પડેલો દેખાતો હતો. તે એકદમ નજદીક આવ્યો ને પાતલુનનાં ગજવામાં બેઠે હાથો ખોસી પાંચ મીનીટ તેણે તે જવાનને લહેરે લહેરે ટીક્યા કીધા.

“હું તો સમજ્યો કે તું સધાવ્યો હોશે, પણ તું તો કંડો થપકી મારી ગીયો હં? હેહેહેહે,” તે ધણી ઠંડાથી હવે હસ્યો; ને આ રીતે તે માણસના આટલી હદ સુધીના બદલાયલા ‘મુડ’થી બહેરામ પોતે ખરેખર અજાણ થયો.

“ખુદાએ મને બચાવ્યોય, તેમાં કંઈ તેની મતલબ હોશે. તું તેને વરે લણો વીચાર ના કર.” બીલકુલ જોમનો તેમજ બેસી રહેતાં તેના ઠંડા તરફ વુચ્છકારથી નેણ ફેંકતાં તે જવાન બોલ્યો.

“હા મારીપર તેવણું કાગલ આવ્યુંય કે આંધ જાતના સુખી દહાડાએ જોવાજ તું ને તેવણું ખાસ જવાડોય.”

“એટલો બધો અધીરો ના થા, એવું સુખ તારે વરેખી નકકી થયલું છે. વખત આવશે તાહરે જોઇશું !”

“અહોહોહો—ધણો શીલસુદ ના થા—પણ મેં તો સમજેલું કે તારું બેણ ખસી ગયલું, તેમ હોય તો હું ધણો દલગીર છઉં.”

“તે તારા સારા નસીબને લીધેજ થયલું, નહિ તો અત્યાર વર તારો દગો નીબતે નહિ.”

“પણ હવે તો તમારું ભેજું જરાજર ને સક્ષામત આવી પુરુંચ, તોખી સેવક તો જવાને તેવાજ નીભેલા છે.” તે ઠઠાથી તેને નમ્યો.

“ખુદા ઈનશાસી છે ને તેનીપર મને પુરો ભરૂંસો છે.”

“અધું હંબગ ! હવે તો મુગા મુગા તમતરા જેટલા દહડા બાકી હોય તેટલાં અહિંજ પુરા દરજ્જે. મારી કંઈજ શીકર કરતા ના, હું તદ્દન સારી કાની ને તમારી દુઆથી પુર ખુશાલ છેઉં, ને તમારી ચુલનારનીખી ચીંતા કરતા ના, તેખી આંચ મારા ખીરાદર ફરેદુનના હવાલામાં તદ્દન સુખી છે ને અમન ચમન કરેચ.”

“પાપી શખ્શ, તારી જખાનથી તે પવીત્ર નામ જો ફરીથી ખોલશે, તો આંચજ જગાપર તું આખો બલીને બસમ થશે,” તે પોતાની ખાનલીપરથી હાલ્યો. “નાસ્તીક માણસ, ખુદામાં તું માનતો નથી; પણ તેનો હાથ તારી આસપાસ જાહરે ફરશે, તાહરેજ તારી ગયલી શુધ્ધ ઠેકાણે આવશે. હમણું તેનોજ આપેસો પવીત્ર આત્મા તારી ઘાંટીમાં છે કરીને તું આંચ રીતે દમામમાં ઢિભેલો છે; પણ તેનાં હુકમથી જ્યારે તું ખાકમાં પડશે, તાહરેજ તારી આંખ આગત્રથી બધી તારી કરણીઆ પસાર થશે ને તે વખતે તું એવાં ગમખવાર ડચકાંઆ બેશે કે આ હેવાન, તારા હવે પછીનાં પુનર્જનમને વરે હું અત્યારથીજ ખુંળુચ.” તે જવાને તેની ગમ કંઈક ધીકકારથી જોતાં પાછી હલચેથી પોતાની બેઠક લીધી. “ઘાતકી, શુધ્ધ પુતેલ ઇનશાન ! એક દહાડો તું ને તે દાદારની સામે મોહકું બતાવવાનું છે, તું તે યાદ રાખજે, એક ગમ એક ખીચારી કેવી હેતવંતી ગાય જેવી ધણીયાણી, ખીજી બાજુ જોલાખ જેવું બચ્ચું, ત્રીજી ગમ જલા માયાળુ ખીચારા સસરા એ બધાંને ગમીમાં રમડોઝાતાં નાખીને ચાલી આવો. તે લોક તરફની ફરજને હવા પર નાખી દીધી, ને તે મહાન પાપ બોલું હોય તેમ મારા ખુનની તેં કાશેશ કીધી ને જાણે ખુદાખી આંધલો હોય તેમ વલી દુન્યાને ઠગીને પઝકી દોલતપર તરાપ મારી ખારસો ગોઠવઢને બેઠોય ? પણ યાદ રાખજે આંચ તારા ચુનાહોનો બાજે હવે અટલો બધો વધી ગીયોચ, કે તું તેનેથી હવે ટાકવોજ જોઇએ, ન

જ્યારે થાકેલો તું જમીનપર પટકાશે ત્યારે તે દયાલુ પીતાની યાદ તારા કલેજમાં વાગશે. હમણાં તું તારાં અંતઃકરણનાં અવાજને ગણકારતો નથી. પણ ત્યારેજ પસ્તાવાથી તારી નસેનસમાં જખમ થશે.”

“અરે દીકરા, હજુર તું મારાં સૌથી મોટાં માનીતાં કામની નાંધ લેતો નથી. યુનાહ યુનાહ શું કરેય, સેવકે એ બધો યુનાહ ધોષ નાખવા મીસ જીજ્જાઈ બનાજી સાથે પરણી જવાનીથી મોટી કાશીશ કાઢેલી ને તેમાં જો હું ફાવતો કેની તો કેદારને તે બુલબુલને લઇને અમેરીકા ઉપડીબી જતો.”

“અરે, અરે, ના બોલ-ના બોલ-તારા ફક્ત બોલોથીજ હું ખરેખર કમકમુંચ. મેં તે છોકરીને બરાબર જોયેલી. તેવા એક જીવને હમવાને વરે તું ખરેખરો હીચકારો બદમાશ કહેવાય.”

“જા, જા, તારા જેવા એક ધસેલાના બકબકારાની મને કમજ તુંજા નથી. હું આજે ખાસ તારી સામે તુંને કહેવાને વરજ આપેલ છે હું તારેથી છુપાઈ રહેવા ચાહતો એક હીચકારો નથી. પણ ખુદ તારી સામે આવીને બહાદુરીથી તુંને જણાઉંય કે તારી જગે જે બહાદુર માણસ દરેક જણાને સીફતથી ઠગીને બધું હક હલાલ કરીને બેઠેલો છે તે કાપજ નથી. પણ હુંજ-સેવક દીનશાહ કુપર-પોતે છેઉ.”

“તારા મનથી તું બહાદુરમાં ખપેય, પણ મારી નજરે તું એક સ્ત્રી કરતાંની નપેતર છે. કારણ આવા લોખંડનાં સભ્યામાં ને બધે તાલાંમાં મને ગાંધીને દરવાજાની બહારથી દમામમાં વાત કરતો તું એક રોજરગનો હીચકારો કહેવાય. તારામાં હીમત અને બહાદુરી હોય તો અબધડી મને બહાર કહાડ ને પછી જો કે આંધ્ર ફક્ત એકજ મુક્કીથી હું તુંને બરાબર બતાવી આપુંચ. આંધ્ર તારી આંખોમાં હું ખુલ્લું હીચકારાપણું વાંચી શકુંચ, આંધ્ર તારાં કપાલપર હું દેખીતી નામોશી અને ખેજલતનો છાપ જોઈ શકુંચ. તારા આંધ્ર હીલતા હોથોપરથી હું તુંને એક પહેલાં નંબરનો જુઠો મે હમારો બોલખી શકુંચ. અરે દુન્યા આંધલી છે પણ મારી આંખે તો તું એક દમાખાજ તરતજ દેખાઈ આવેય.”

“ માફ કરજે પણુ આવાં ખીલામણીં ઘેરમાં તમુને કામખી. તમારૂં મત પુછવા આવવાનું નથી. તે તમારી પેકેટમાં થાવું સાથે લઈ જવા રહેવા દેજે.”

“ તારા એવા બોલોથી તું મને જરાકખી દુખરાવતો ના. મને મારા ખુદામાં પુર ભરસો છે, તેના ધનસાદની રાહ જોતોજ હું અહિં બેઠો થતો બેઠોલા છેઉ. તે મને છોડવશે ને તુંને પટકશે. બસ જા, તારા જેવા એકની સાથે વધારે વાત કરવાખી મને મોટો ધીકકાર છુટેય.”

“ એના જેવા એકને તું ના વતાર, તદન તરકડો દેખાયય,” ફરેદુને હવે દીનશાહને ખભાંમાંથી પકડીને બાજુ લઈ જતાં સમજાવ્યું. “ એનું એક તો ધસેલું છે તેમાં એનો એવા વાહીયાત પતપતારો સાંભલતાં આપરૂંખી ખસી જવાની મને ચીંતા લાગેય.” તે ઠાથી હસ્યો. “ બહેરામ તું અમથો એ દીવાનાની સાંબે આજે આયો.”

“ મોહડું સંભાલીને બોલ, એનું નામ દીનશાહ છે,” તે જવાન, કેદી ઉચ્ચેરેને બોલ્યો. “ માફ નામ એને વાપરવાનો કંઈજ હક નથી.”

“ આજકલ સેવક તમારા દરેક હકના માલેક છે,” તે ઠામેરો જવાન તેનાં ચેસ્તો કરતાં નમ્યો, “ ને તે મારા છેલ્લા દમ સુધી હું રાખી મુકવાની કોશિશ કરશ.”

“ તું કોશિશ હજાર કરશે પણુ તું શું ચીજ છે, ખુદાની એક મરજી ને તારો આખો નાશ.”

“ બસ, બસ,—ખુદા, ખુદા, શું બકી મરેય ? બધું બેનું ખાઈ ગીયો. ખુદા જેવી કોઈ ચીજ છેજ નહિ. તેવી ચીજ કોઈએ જોઈજ નથી, ને એવી નહિ જોયલી વાતોપર વખત રોકવાનો મારો વીચારખી નથી. બસ આંબ જીવેય તેટલાં જેટલું સુખ મેલવાય તેટલું મેલવી લેવાતું. મોજ મજાહ, એશ આરામ, સુખ. શાંતી, પૈસા ટકો, અમનચમન બધું બધું જેટલું થાય તેટલું સુખ જોઈ લેવાતું; પછી એક વખત મરવાતું તો છેજ, આંબ મુલા કે ગીયા. લે ચાલ ફરેદુન, એ દલીલરને જોયા કરતાં કંઈ વધારે મજાહવાલી ચીજપર આપરો

કીમતી વખત રોકશું.” તે ઘણા દમામમાં ત્યાંથી આગત આવ્યો ને ફરેદુનખી તેની સાથે વચ્ચો.

વરંડાપર તે જવાન આખરે થોભ્યો. આ ટકારી રાખેલો ફોક-ટનો દેખાવ ગુમ થઈ ચુકો હતો. તેનો શીકકો અહોરો જોતાં ફરેદુન તેની વધારે નજદીક ગયો.

“કેમ શું છે ? શું વીચાર કરેશ ?”

“મને જાગેશ કે કંઈથી હવે બનશે, ને તે મારે વરંડા પર બનશે.”

“એ તો તારો અમથો ધખારો છે, તારા મનમાંથી બધું કહાડી નાંખ.” ફરેદુને તેને ઘણી સારી હીમત આપી કારણ તે તો ખરે દીલે ઇચ્છતો હતો કે આજ માણસ તેની જગ્યાએ સદા નીબી રહે, કારણ જો ખરો વારસ હાડિસમાં આવે તો તે પોતે દોહતે ‘આખરે એ કેવો રખડી ગય તે તે બરાબર જાણતો હતો. “તારો શું શું ચવાડો છે તે મને કહે. આપરે તરત તેનો રસ્તો કરશું.”

“આંધ ઘેરમાં આજે તારે રહેવું જોઈએ, કારણ વીકો પોતેથી બંધ છે. હું જતાંને વાર પેડીને માફલી આપુંચ. એ આંધ ઘેરનાં ને આંધ માણસોનાં રખેવાત તરીકે તદ્દન લાયક માણસ છે. મને હવે સેકેતરીતું કંઈજ કામ નથી. આપરે જો જણા મક્કીને તે કામ સંભાલી લઈશું, પેડી અહિં રહી શકશે.”

“તું ખેરીકર રહે, તારી સલામતી તેમાં મારીથી હોવીજ જોઈએ. તું જા, હું બધી બરાબર દેખરેખ રાખશ, શીકર ના કર.”

“પેલી ડોસીઆઇને બનતાં સુધી અપવાસપરજ રાખજે કે અની મંધીલી જીભતીતું જોર જરા આછું થાય,” તે જરાક હવે જતાં જતાં હસ્યો ને બેઠે દોસ્તો હીમતનાં સખુનો એકમેકને આપલે કરીને છુટા પડ્યા.

“સંભાલજે !” એકવાર ફરીથી તે જતા જવાને ઘોધારી અવાજે ચેતવણી આપી ત્યાંથી તે મોટા કમપાઈડ વટાવતો બહાર નીકળી પડ્યો.

હે ધનશાન, તું મમે તેવી શેખી કર ને અકકલ દોડાવ, હુશ્યારી રાખ, સાતચેતી વાપર પણ 'બનવા કાલ' કદીખી બન્યા વગર રહેતું નથી !!

ફરેદુનના સધ્યારા અને હીમતથી દીનશાહ ઘણી નર્ચીતાઈથી તે કાળા બંગલાની બહાર નીકળ્યો. પણ અરે જે બનવાનું હતું તે જો તે જાણતો તો ——— પણ નહિ, તે જે ખુદાને માનતો નહિ હતો તેજ દયાળુ બાપે દયા ખતાવી તેને બવીશ્યની ખબર આગલથી જાણાવી હતી નહિ ને તેથીજ તે શાંતાકરસથી હયુઝ રોડ બંને ખુશાલ દીને પહોંચી ગીયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૬૧ મું.

છુટકો !

આજે તે બયંકાર 'કાલા-બંગલા' તુ નસીબજ જાણે ફરી ગયું હતું. જે જમીનપર વરસાવેર કાઢતો પગ નહિ તે જમીન વેચાતી લખને દીનશાહિ થોડાજ વખતમાં એક બયાનક મકાન બંધાવી દીધું ને તેમાંના લોખંડી સ્થંભોમાં ચાર જીવોને નીસાસા ખેંચતા નાખી તે લહેરે લહેરે હયુઝ રોડપર પહોંચ્યો. પણ, આજે 'કાલા-બંગલા' ને પુરસદ હતીજ ક્યાં ?

બહેરામ અને વીકા તો ત્યાં આજે ત્રણ દહાડા થયા, એકમેકને ડોળા ધુરકયા કરતા હતા; પણ ડોસીખાઈ અને ચાંદણથી આજની સાંજ ખુશાલીમાં ગુજરવાનાં વીકાજીનાં મલ્લકાતને કંઈ જપ મટે તેટલાં તો દેવ જેવા તે બેડ જવાનો. દીનશાહ ને ફરેદુન પુટી નીકળ્યા, ને હજીતો દીનશાહના ચેતવણીના શબ્દો પછી ફરેદુન જગ તે 'લો ચેર' પર વીચાર કરતો બરડો નાંખે તેટલાં તો તે બહારના મોટા દરવાજા આગલ એક બીજી કાર આવીને ઉભી રહી ને તેમાંથી ત્રણ ગ્રહસ્થો ઝડપમાં બહાર કુદી પડ્યા.

" તાહું મારેહું છે." ફરિજે પોનાની તપાસમાં ઝડપથી બાંધી દીધું ને આ સાબલતાંજ ધનજીબાઈ, પેસી અને શીરોજે પોતેખી

વીચારમાં આખી પાંચ મીનીટ ગાળી કઢાડી, ને આખરે અંચીતા તે બેઉ જવાનો એક એકજ બાણુની લાકડાંની વાડપર ધણું ઝનુનથી વળગી પડ્યા.

ફક્ત પાંચજ મીનીટનું તે કામ હતું, ને કરરરર કરતી તે વાડ પુટીને નીચે પડી. બસ એક માણસ પુરતી તે જગા તે લોકને માટે હવે પુરતી હતી. જબરદસ્ત મોઢાં બધે તાળાં છતાં તે ત્રણે ગ્રહસ્થો કંઈક ગભીર વીચારમાં અંદર દાખલ થયા.

વરંડાપર એક ધીમી બતીના ઉજ્જસમાં તેઓ મેઘરૂક અંદર દાખલ થયા. પહેલાજ તે નાનાં ઓરડામાં તે લાંબી ખુરસીપર ફરેદુન વકીલ કરારને જીવે આંખ મીચી કંઈક ઉંઘ ખેંચવાની વેતરન કરતો શાંત પડેલો હતો. ત્રણે જણાએ એક આંખના પલકારામાં એકમેક તરફ જોઈ એકજ વીચારની ઇશારત કરી લીધી ને પેસીએ આંગતી ઉંચકવાથી શીરોએ ધણેજ ધીમેથી તે બારણું તરતજ બહારથી બંધ કરી દીધું.

“એ માણસ સાથે તો આપુને ઘણું કામ લેવાનું છે. સારું થયું એમી આઈતો અહિંજ મલી ગયો,” શીરોએ ખુશાલીથી કહ્યું.

“એ દીનશાહ ને ફરેદુન એકજ પાત્યાંની બેઉ ચીપો છે,” પેસી ભરમમાં હત્યો.

“લેઆ અહિંથી કોઈ ખીન્ને બંધ અડગરામાં પડેલો છે,” ધન-જીભાઈએ અટકી જતાં કહ્યું. ખરેખર વીકો જમીનપર પડ્યો પડ્યો તે તરતના બની ગયલા બનાવોપર વીચાર કરતો અહિં તહિં અલેત્યાં મારતો હતો.

“એજ પેલો વીકો છે.” પેસીનાં આ બોલવા સાથેજ શીરોએ તે ઓરડો ઉઘાડી અંદર ધસી ગીયો ને કંઈક ખીલધરાવવાની મતલબે બેઉ હાથે તે માણસનો ટોટો દાખ્યો.

“ઓ ઓ ઓ ઓ ઓ ———”

“બસ, એક શબ્દખી વધારે બોલતો ના, અબધી મને પેલા બહેરામને દેખાડ, નહિ તો તારો જીવ લેઈંચ.”

“ઓ બાપરે, આંચ શુ આફતમાં હું પડ્યોય? મને માફ કરો, મારા શેઠનો હુકમ નથી, મને તેવણુ મારી નાખશે.”

હવે પેસીએ તેને ધકકો માર્યો. “ચાલ વેક. બીજી ત્રીજી વાત કરવાનો વખત નથી. અતરધડી અમુને તેની આગલ લખ જા, નહિ તો સીધો પોલીસને હવાલે આપી દઇશું.”

તેને તે ત્રણે ગૃહસ્થો તરફ જોયા કીધું. “મુગો મુગો આપી દે તું ગરીબ માણસ છે. પૈસાને લીધે વેચાયસો છે. અમે તુંને બંધાવશું.” ધનજીભાઈએ ધણાં નરમ અવાજે કહ્યું ને તે સાંજલતાંજ તે ઉલટથી બંદાર આવ્યો. ભોંતનાં એક ફાલકાંમાંથી ચાવી કહાડીને તે લાકડાંની ફરેકાર ખસાડી નાખી.

તે ત્રણેની નજર એક બહુજ દયાલાયક દેખાવપર પડી ઘણીજ નાની હદમાં ચારે બાળુથી લોખંડના સડયા ભરી લીધેલા હતા. બાળુમાં જમીનપર એક ફાલસ ધીમું બજતું હતું. ખુણામાં એક તીપોયપર એક પાંઉ ને સુપતું પ્યાલું પડેલું હતું. બાળુમાં એક ઘોલકીપર એક કમનસીબ જવાન માથે હાથ દઇ જમીનને ટીકતો ધણાંજ ગંભીર દુખી ખ્યાલોમાં લીન થયેલા બેઠેલો દેખાતો હતો !!

ખરેખર બહેરામનાં વીચારો ધણાંજ ઉડાણમાં ઉતરી ગયા હતા. “તે નારતીક માણસો, જેઓ ખુદાની હસ્તી સુધાં માનતા નથી, તે લોકને આટલી બધી હદે ફાવવા દઇ, આવા સુખી સંજોગોમાં ફરતા રાખે ને મારા જેવા એક, જે આંચ આવી મોટી આફતમાંથી દહાડામાં ચાર વખતની બંદગી કરે તેવાને આવી હાલતમાં સંબડવા દે.—ઓ ખુદા, તારો ઇનસાફ હજુર શાંને વરે ખોતી છે?”

આંચ છાતીતોડ દેખાવ પેસી વધારે વખત સાંખી શક્યો નહિ. તેણે તે તાળું ઝડપમાં ઉઘાડી નાખ્યું ને તેની સામે જઇ ઉભો.

“બહેરામ-બહેરામ!” તે માયથી વોકો વધ્યો.

“કોણ?” વળી ફરેદુન હોશે એવા ખ્યાલથી તદન બેદરકારીથી તે દુખી જવાને કંઈક કંટાલાથી ઉંચે જોયું. તે ધીમા ઉજસમાં તેણે

વધારે ધારીને જોયું કારણ ત્યાં એકથી વધારે માણસો આવીને ઉભેલાં તેણે જોયાં.

“ બહેરામ, તું મને ઓળખેય, હું કાણુ છેઉં ? ”

પેસીનાં અવાજથી તે વધારે જાગૃત થયો. હવે તે ઉલટમાં ઉઠીને ઉભો થયો. “ કાણુ—ઝ૦ શરોફ—તમે અહિં ? ” તે કંઈક ખુશાલીથી પુકારી ઉઠ્યો.

“ હા, તું કેમ છે ? હવે તદ્દન ખરાબર છે ? ”

“ ઓ, ઝ૦ શરોફ મારી સાથે દુગો રમાયોય. મને મદદ કરો ! હું નહિ ધારતો કે તમેજી તેનીજ તરફથી આયા હોવો. હું તમુને દોસ્ત ગણું કે દુશ્મેન ? ”

“ ખીહ ના, આંચ જે એવણુ ઓનરેબલ મીં જસ્ટીશ ધનજી-લાઈ દુઆશ, એવણુને તું તારા ખરા મદદગાર ગણુજે.”

તે દુખી જવાન તરતજ ઉપકારથી નમ્યો, ને ધનજીલાઈએ તેને ઘણી મોટી દીલસોજીથી શેકહેંડ કીધી. “ હું જે લુગતો નહિ હોઉં તો મેં તમુને કેટલી જોયલા છે.”

“ અલખેત, મેં તમુનેજી જોયાય. દાદી—હાઉસમાં તમે જહરે પહેલ વહેલા આંચા, ત્યારે તે મોટા મેલાવડામાં હુંજી તમારી સાથેજ હતો. આપરે ખારસો અર્ધો કલાક વાત કીધીલી ! ખચ્ચીત, ગરીબ ખચ્ચું ! તું ઘણોજ લેવાઈ ગીયોય,” તેવણે લાગણીથી તેના ખરડાપર હાથ ફેરવ્યો.

“ ને આંચ એવણુ શીરોઝ કેપટન, ખાર-એટ-લો. એવણે તારો આખો કેસ પોતાને માથે લઈ લીધોય, ને એવણુનીજ ઉજટથી આજે અમે અહિં વેર તુને શોધી કહાડવામાં ફતેહમંદ થયાય.” પેસીએ કહયું.

“ તમુને જોઈને હું ઘણોજ ખુશી છેઉં,” લાગણીભેર શેકહેંડ કરતાં બહેરામે મીઠાશથી કહયું. “ હું તમારો ઘણોજ આભારી કહેવાઉં, મને નહિ ખબર કે મારી પીક પછાડે હું આવા બાહોશ, દીલ-સોજ દોસ્તો છોડી આયોય.”

“આલો, એટલું જ જોઈને અમે ખુશી છીએ કે તમે તદ્દન સલા-
મત અમુને મળી શકયાય.” ધનજીભાઈએ તેને મહોબતથી કહ્યું.
“તમે થાકેલા છો. આપરે જેમ અને તેમ જઈથી અહિંથી બહાર
નીકલ્યે તો સારું, તાંહ તમે આરામ અને ખોરાક ભણ શકશો, પછી
આપરે નચીતાઈથી તાંહ બધો ખુલાસો કરી શકશું.” તેવણુ તેને
લઈને બહાર પડ્યા ને પેસી ને શીરોઝ પછવાડેજ ચાલવા લાગ્યા.

—:૦:—

પ્રકરણુ ૬૨ મું.

“તમારાં જેવાં કેળવણી વગરનાં કળ્યાનાં કાલખુદો હજુર
આપરી કોમમાં શહી ગયલાં જોઈ મારો શવ ખરેખર
ઘણોજ દુખી થયોય !!”

બહેરામના ધીમા સવાલોમાં ધનજીભાઈનાં દીલસોજ જવાબો
સાથે તે ચારે જણા ધીમે ધીમે ચાલતા હતા, તેટલાં એક ઘોષારી
કલાપીતથી તે લોક એકદમ અટકી ગયા. “અરે બાવા, તમે લોક
જરથોસ્તીઓજ દેખાવોય, અમુનેથી છોડવતા જવો પેલા મુવા સેતાને
અમુનેથી અહિં જોંધીયાંય.”

“એ કાણુ છે-કેાઈ બાનુઓનો અવાજ છે,” ધનજીભાઈ એકદમ
અટકી ગયા. જો કે વીકા તો નજદીકમાંજ જમીનપર બેઠેલો હાય-
સોસારા ખેંચતો હતો. પણુ તે ‘નહિ ચું’ કે નહિ ચાં’ કરતો !

“કાણુ દોશીખાઈ ?” તે નજદીક દોડી આવેલી બૈરીને જોતાંજ
પેસી પોષારી ઉકયો.

“ઓ મરંદે બધી, પેસી તું છે કે ? સારું થયું તું અમુને છોડ-
વવા આવ્યો. ચાંદણુખી અહિંજ છે. આવની ચાંદણુ તાંહ શાંની ગગરી
રહીય ?”

પણુ આંધ ઘેલી બકવાપર પેસીતું તો પાપણુખી હીલ્યું નહિ.

“આંધ બાનુઓને એકદમ છોડવ, શીરોઝ !” ધનજીભાઈએ
હુકમ કીધો ને શીરોઝ વીકા પાસે ચાવી માંગવા જાય તેટલાં પેસીએ
તેને મજબુત પકડ્યો.

“ તમે એ ઘેરીને ચારખોય કે ધનજીભાઈ? એ એક પહેલાં નંખરની નીંદાવાલી જુડી સ્ત્રી છે. મારી શીરીનને જમને કહ્યું કે એક મારવાડી જેવા બ્યાજખાઈનાં છોકરાને શું પરજોય? આંય બહેરામ કેકાખાદ કેવો મળહનો છે. ને મારી આગલ બંધે વખત આવીને એવા કાન ભંભેરવા લાગી કે શીરીન તો તદન ઉછાછતી છે, બહેરામ સાથે ફરેય હરેય. જીજીભાઈ તો દીકરીને વેચેય ને પૈસાથી છોકરી કબુલ થકય; ને એ પાપી ચારતનાં તરેહવાર વાંધા ભરેલા શબ્દોથીજ હું મુખે વધારે દોરવઈ ગીયો ને થોડીક મલેલી ઉક્કરણીમાં હું મારી શીરીનને હમેશની છોડીને નીકલી ગીયો; જો કે ગીયો તો સાંજ થયું. તેથીજ હું ખરા બહેરામને મલી શક્યો ને આજનું કામ આપરે બજાવી શક્યા; પણ આંય સ્ત્રીએ મને ઘણું દુખ આપ્યું એને હું અહિંથી કંઠીખી છોડવા દેવાનો નથી.”

“ અરે બાવા મરી જઈ. મને માફ કરો, મને અહિં નાખીને ના જતા!” તે હદખહાર ઉક્કરાયક્ષા પેસી તરફ એ હાથ જોડી અંદરથી કમલવા લાગી. ‘ખીચારી ચાંદણ તારે વરે કેવી જીવ બારેય. ને તેને તું અહિંજ આવા દોજખમાં ફેંકીને ચાલી જવા માંગેય?’

“ તમુને એમ કરવું નહિ હતું. તમે એટલાં પતલાં ને દુખલાં દેખાઓય કે હવે તમે જીવીજીવીને કાંઈવેર જીવવાનાં છેઓ, તો શાંને વરે દુન્યામાં એવાં કામો કરીને ચુનાહનો એવા જોગો બનાવોય?” ધનજીભાઈએ તેણીની નજદીક આવી તાણાં તપલા શરૂ કરીધા. “તમારાં કામો પરથી લાગેય કે તમે એક કેલવણી વગરનાં બાઈ હોવાં જોઈએ. જ્યારે હાલમાં આપરી પારસી કામ આવી કેલવણીની ટોંચપર બેઠીય કે બાનુઓ ઘેરીસ્તર, ડોકતર થકને ઈનશાનોને મદદગાર થાયય, જાહેર કામોમાં ભાગો લઈને શહેર ઘેરની સેવાઓ બજાવેય, લીતરેયર અને ઉંચા શોખોથી કુટુંબ કપીલામાં આગલ પડેય, તેવા વખતમાં તમારાં જેવાં કળ્યાનાં કાલજુદો હાજુર આપરી કામમાં રહી ગયલાં જોઈ મારો જીવ ખરેખર ધણેજ દુખી થયોય પણ તોખી પેસી મારો વીચાર

છે કે હજુરખી એવણુને સુધરવાને વરે એક ટક આપુને આપવી બ્રમ્મ.”

“ તમે ભુલોચ. એ સ્ત્રી હવે કદીખી શુધરે નહિ. એને ઘેરેઘેરની સૌથી તાલ ને પહેલી ખજર મેલવવાનો ઘણો શોખ છે, પછી તે જુડી હોય સાચ્ચી હોય તેની ખાત્રી કરવા એ થોભતી નથી. બસ લાગલી ‘કહેય કે’; ‘કહેય કે’ કરતી એ કલાકમાં બાર ઘેરે તે ખજર પહોંચાડી દેશે. એવાં માણસોના વરે આંધ ઘેર ઘણુંજ બંધખેરતું છે. એ ઘણુંજ ભ્રમખ ભરેલા છવો કહેવાયે. ચાર લોકોમાં મેલાવાથી એ લોકની ગંધીલી ઝભડીને ખોરાક મલી શકેય. સુખી ઘેરોને ભ્રમ એ બલી જલી ભયય, સારા માણસોની નીંદા કરવાની ભુખ છુટેય, તેથી એવી સ્ત્રીઓને આય એકાંતવાસ તદ્દન બરાબર છે કે જેથી પુરતો પરતાવો કરવાની એ લોકને ફરસુદ મલી શકે ! ” આટલી હદસુધી પેસીને ઉશ્કેરાયલો ભ્રમતાં ધનજીભાઈ અને શીરોઝે હવે આગલ પગલાં ભરવા માંડ્યાં. તેની પછવાડે પેશિખી મોટા તુચ્છકારની નજર ફેંકી ચાલવા લાગ્યો પણ બહેરામ તો જ્યાંના ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

“ પેસી તું જાણેય, આજનો દહાડો હું મારે વરે મોટી ખુશાલીનો મણુય ને તેમાં એક થોડીખી દક્ષગીરી બાકી રાખવા હું માંગતો નથી. મારી પછી આ બીહામણાં મકાનમાં કાઢ્યા સ્ત્રી જનને છોડી જવી મારા અનુભવપરથી હું એક મોટો ગુનાહ સમજુંય, જે કે ગુલનાર તીરંદાઝ તરફથી મેંખી એવણુને વરે કંઈક એવુંજ મત સાંભલેલું પણ તોખી મારો વીચાર છે કે આજે અહિંથી એવણુને છોડવવાં. આપરે એવણુને એવણુનાં ગામે મોકલી દેવાનો બંદોબસ્ત કરશું ને એવણુને સુધરવાની ટક આપશું. પેસી મારે ખાતર એ બેઉ ઐરાશીને અહિંથી છોડી દે ! ” ને પેસીની એક ઇશારતથી શીરોઝે વીકા પાસથી ચાવી લઇને તે તાણું ઉઘાડ્યું.

“ વીકાજી તમેખી છુટાજી છોઓ. મહેરખાની કરીને આંધ બેઉ ઐરાશીને તે લોકને ઘેરે જરા પહોંચતાં કરજો. ” ધનજીભાઈએ જણાવ્યું.

“ અરે સાહેબ, તમે આંધ બધું થું કરીને જાઓય ? હવે મારું થું થશે ! મને હવે મારો શેઠ જીવનોખી નહિ રહેવા દેશે ! હું કીયો કુવો પુરું ! ” તે ગરીબ માણસ મોટે મોટે રડવા લાગ્યો ને તે જોતાં ચાંદણબાઈ કુશુક કુશુક ડચકાં ખાવા લાગ્યાં.

પણ ધનજીભાઈ હવે વચ્ચે પડ્યા. “ સમજો, શેઠ કાણુ ને વાત કાણુ ! તમારા શેઠ તો આંધ છે, ” તેવણે બહેરામને દેખાડતાં કહ્યું. “ તે તો એક ઉઠાઉગીર ઠગારો છે, તમને બીજવાનું કંઈજ કામ નથી. તમે જો કહાડા આંધ બાઈએને તાંદજ રહેજો, પછી એવણુ તમારા નવા શેઠ ‘હાદી-હાઉસ’માં ખીરાજો ને તમે તાંદ સીધારજો. ” ને આંધ બજાર સાંભલતાં વીકો તો ખુશાલીને મારે કુદવા લાગ્યો. “ કેટલી બધી ખુશાલી ! આંધ ઘેરમાંથી છુટતું—વલી ચાંદણુખી છુટી—ખીજ એ કહાડા ડોસીબાઈને ત્યાંજ ધામો નાંખવાનો ને વલી નવા શેઠની પાછી નોકરી મલવાની ને પછી શહાદી રામશની ! વાહવાહ તે હવે ધણાંજ ગેજથી કુદકા મારવા લાગ્યો ને ગીત ગાવા લાગ્યો,

“ ચાલો જમએ આજ રંગીલા હસ્તાં રમતાં ‘હાઉસ’ માં,
મોજ મળહને હસી ગમતમાં વખત ગુજરીએ ‘હાઉસ’ માં,
થકથક કરતી ત્રેન હવે આવશે, ચાલો દોડો ‘હાઉસ’ માં,
બહેરામજી શેઠ ચાલો જમએ, દુરરે દુરરે ‘હાઉસ’ માં. ”

વીકાનાં ખુશાલ ગાયન સાથે હસ્તા હસ્તા તે લોક હવે બહાર નીકલવા લાગા પણ ધનજીભાઈ અટકી ઉભા. “ આપુને ભુલી નહિ જવું જોઈએ. હજુર એક માણસ આંધ ચારડામાં રહેલો છે. ”

“ તે કાણુ ? ” બહેરામે એકદમ પુછી દીધું.

“ ફરેદુન વકીલ. ” શીરોઝને બોલતો સાંભલતાંજ બહેરામ અનુનથી તે તરફ ધસ્યો ને ધડાક કરતું ખારણું ઉઘાડી નાંખ્યું.

ફરેદુન એક ધેરાયલા ઉંદરની કાની તે ચારડામાં એમથી તેમ આંટા મારતો હતો. તે આવા કેાઈ વખતને વરે જાણે તૈયારજ હતો. કેંઈનાંખી આવી પુગવાની ખાત્રીથી રાહ જોતો તે તૈયારજ ત્યાં ઉભો હતો.

“ સાહેબજી ” બહેરામે ડોળા કઢાડી ઠક્ક કીધા. “ હું ધાંચ કે એક કલાકની વાત પર થયેલી વાતચીત પછી તમારો વીચાર કંઈક હવે બદલાયો હોશે. ખુદા અને તેના ઈનશાહ પર ઠકા કરનારા ને શક લાવનારા મુખ ધનશાન તારા દોલા ફાડીને જો કે તેં બમે તેવા લોખંડી ચાર-ડામાં તાંલાંઓ મારી મને રાખેલા છતાં તેની જાહેરે મરજી થઇ તેા આવા પ્રેરતાઓની મારફતે તેણે મારો કેટલો જલ્દી છુતકો કરાવ્યોય. નહિ દેખાતી ચીજોને નહિ માનવાની જીદ લેનારા તારા જેવા આંધલા માણસોને એથી વધારે તેની પાક હૈયાતીની સામેતી શું જોઈશે?”

“ તમારા બાવાને તો હું ઘણી સારી રીતે ચારખતો હતો પણ તેવણનાં બચ્ચાં એવાં નીકલે એમ મેં માનેલું નહિ, ” ધનજીભાઈએ દલગીરીથી બોલવા માંડ્યું. “ તમારી કારકીર્દી ઘણીજ ખરાબ રીતે નીશફલ નીવડીય, કેલવણીપર તમે ધુલ વાલીય, ખાનદાનને એવ લગાડીય, તમે એક મોટી ઠગાઇમાં જાણી જોઇને ભાગ આપ્યોય, ધનસાફથી જોતાં એ કંઈ નાનીશુની વાત નથી. તમુને એને વરે ઘણું ખમવું પડશે. ”

“ શાંને વરે ? હું કંઈજ જાણતો નથી. મેં કંઈખી ઠગાઇ કરીધી નથી. હું જનમથીજ મારા મામાજીપર દરેક હક ધરાઉંય ને તેજ મારા હક પર હું હજુરખી બેઠેલો છઉં. મને કોઇખી પુછી શકશે નહિ. ”

“ તેમ સુખે ઘસીને ખાતાં તુંને આવડ્યું નહિ. ” શ્રીરાજે તુચ્છ-કારથી બોલી દીધું, “ તેં તેને ચારખ્યો, તેની સાથે મલી ગીયો, ને આંધ ખરા હકદારને દગાથી ગ્રાંધી તમે બેઉ જણાં ખીચારા સર દાદી-ખાની દોલત લુતવા લાગા, એમ કહીશું તોખી ચાલશે. ”

“ તું ખુદ આપરા કુટુંબનો થઇને લોકો પાસે ખીચારા કાઢાજીને લુતાવ્યા ! શીટકાર છે, દયાનત છે તારીપર ! ” બહેરામે ધીક્કારથી કહ્યું “ ને તોખી તેવણ ખીચારા ખાતલે અડેલું તેવી વખતે; જ્યારે તુંને તેવણની ચીજોની સંભાલ લેવાની જરૂર, તાહરેજ તેના તેં એવા જુરો લાભ લીધા. ખુદા માલમ તેવણ ખીચારા એવી મોટી માંદગીમાં કેમ સપડાયા. ”

“ તેનીબી મને ખરી ખબર મલી ચુકીય, ” શ્રીરાજે વચ્ચે જણાવ્યું. “ તે ઠગારાને જોતાંજ તેવણે માન્યું કે એ ખરા બહેરામ કેકોબાદ છેજ નહિ, તે જાણ્યાથીજ તેવણેને એવો સખત આંચકો લાગે કે જાંચ રીતે ખાતલે પડયાય. ”

“ શ્રીરાજ એમ બને નહિ, ” ધનજીભાઈ વચ્ચે પડયા. “ જો તેવણ એમ જાણે તો તેજ પણ તેને તેવણ બહાર કઢાડી શકે ! જે અપ્પસે પોતાનાં દીકરાને ગુસ્સાથી ઘેરની બહાર કઢાડી મુક્યો તે શું એક ઠગારાનો આરખ્યા છતાં રહેવા દે ? ”

“ કંઈબી હોય તે આપરે પછી શોધી શકશું, દાદીબાથી જાણી શકશું; પણ એટલું તો ખરુંજ છે કે તેવણે તેને આરખ્યો ને તેથીજ ખરા બહેરામને ધનસાફ આપવા ત્રીજેજ દહાડે વીલખી કરી નાખ્યું ને તે કામ ખલાસ થતાંજ આય લકવાનાં હુમલાથી તેવણ પટકઈ પડયા. ”

“ ગરીબ મારાં કાકાજી ! ” બહેરામ દુખથી બડબડ્યો. “ મને એ ધાતકી માણસોપર ધણેજ ગુસ્સો આવેય. ગૃહસ્થો, મહેરબાની કરીને જરાકબી દયા બતાવતા ના. આંચ માણસ એક પોતાનો થઇને છુદા મુરખબી તરફ આટલો ધાતકી નીવડયોય. એની સાથે મને ધણું કામ કામ છે, એને અહિજ બંધ કરજે, નહિ તો અહિથી છુટ્યા બરાબર કંઈ વધારેજ છુટું કરી બતાવશે. ”

“ હીચકારા ! તું મારેથી બીહેચ ને તેથીજ મને અહિ રાખી જવા માંગેય, પણ હું અહિ રહેવાનો નથી. મારો ધનસાફ કરનાર તું નથી. મારા દાદીમામા મને બરાબર સાંભલશે. ” તે એકદમ તે ખુદલા દરવાજા તરફ દોક્યો પણ બહેરામને તેને ખર્ચામાંથી પકડીને તે ખુરશીપર પતકી નાંખ્યો.

“ કદી નહિ. સૌથી વધારે સજ્જને તુંજ લાયક છે, ” ને અહિ તેણે બધા સાથે બહાર નીકલી જઇ બારણું બંધ કરી દીધું.

હવે તે ચારે ગૃહસ્થો બહાર નીકળ્યા. વીકા તો ક્યારનો આંદજી-બાઈ સાથે કંઈ ગુસગુસ કરતો ખુશાલ વરંડાપર ઉમેલો હતો. ડોસીબાઈ તો કાંસતી કરાંજતાં સીડીપર ગગડેલાં હતાં. બહેરામના હુકમને માન

આપી વીકે! તે બેઠે બીઆ સાથે યેન માટે આપ્યો, જ્યારે તે ચારે જણાં તે કારમાં બેસી ત્યાંથી ગુમ થઇ ગયા.

હોર્નબી રોડપર શીરાઝ ઉતરી પડ્યો કારણ, ગુલનાર તેની કાગને ડાલે રાહ બેતીજ બેઠેલી હતી. તે ખરી અનેલી વીગતો સાંભલતાંજ તે છોકરીની કાળી ચલકતી આંખોમાંથી હરખનાં આંશુઓની કીમતી ઝેરો ગખી પડી.

આહ, ધણે ધણે વરસે ગુલનાર તીરંદાઝે આજે એક સુખી ને • મીઠી નીંદની શાંત રાત આખરે ગુલરી હતી !!

—:૦:—

પ્રકરણ ૬૩ મું.

“ જાનો જીગર આવો,

મોતીદે વધાઉં, પ્રેમરસ પાઉં,

હું તારી દાસી વારી, તું મારે સરતાજ
લાગો આ ગહે જાન, મને તમારી ખનાવો. ”

અંહોરામ કોકોઆદ જ્યારે પોતાના દીલસોજ દોસ્તો સાથે તાજ-મહાલ હોતલનાં તે કુશાદે સગવડ બધાં ચારકામાં પુગ્યો, ત્યારે તેને લાગું કે તે ધણી લાંબી બચંકર ઉંઘમાંથી જાણે આ પગે હવે ખરેખર જાગ્યો હતો. તે લાંબી માંદગી ને તેની અફેક્ત બેધ્યાનીમાં તે એક ઉંઘાયલા જેવોજ હતો; તે પછી જરા જાગૃત થતાં તે પોતાની ને બહાલી છોકરીને મલવા ગયો, પણ એક સ્વપ્ના મીસાલ તેણીએ તેને ધીકકાચોં ને આખરે તે બીહામણાં ઘેરમાં જવતો દટાયો, પણ આજે તે દુન્યામાં એક વખત પાછો પોતાની પુર હુશ્યારી ને અકકલ સાથે તદન જુરો થયો હતો. આખરે લખ્ખો વીચારે સાથે તે નરમ બીજાણાંમાં પડ્યો. પણ સુખી આવતાં બચીસ્ચનાં ખ્યાલમાં રોકાયલાં બેજાને ઉંઘ તો ક્યાંથીજ હોય! ધડીકમાં બની મયલા ખનાવોની કમનસીબ યાદથી તે તાસવીસ કરતો હતો, તો ધડીકમાં આવતી કાલના મોટા ખનાવો શું ૩૫ બેશે તે પર વીચાર કરતો હતો, તો ધડી-

ક્રમાં તે મીઠી બહાલી છોકરીને તે ક્યારે પાછો મળશે, તેજ ખ્યાલમાં લીન થઇ જતો તેને ઘણી મુશ્કેલીથી તે સુખી રાત પસાર કીધી.

ખીજી તરફ ગુલનારની ખુશાલીની સીમા હતીજ નહિ. સહવારનાં આમદાદમાંજ તે ખુશાલ આશાવંતે જીમરે ઉઠી. કંઈક વધારે કાલજીથી ડ્રેસ કરી આ બારીથી તે બારીએ હરખભેર ઉછઘટાં જીમરે દમકવા લાગી. જાણે આજે તેણીને કંઈ સુજ પડતુંજ નહિ. મહેરબાનુએ ત્રણ વખત નારતો ખાવા બોલાવી પણ ખાવાની રચી હવે હતીજ નહિ. સુખ અને ખુશાલીથી તેનું રવેરતું ધુજી રહેતું હતું; હરખ અને આશાથી તે જાણે ગુંગલાઇ જતી હતી, ત્યાં ખાવાની ગરજજ હવે શું હતી ?

“આ, આખરે માફ ગુમાયલું ગોહર મને પાછું મળ્યુંય ! મારો મુવેલો પ્યાર પાછો સજીવન થયોય. આ પરવરદેગાર ! મારી નાશ પામેલી આશાએને તેં પાછી મારા બોલામાં નાખીય. હું તારો કેવો આભાર માનું ! ” તે ફરીથી બારી બહાર દુરવેર ટીકતી ઉભી. તે એક ખરી નમુનેદાર ખુબસુરતી તો હતીજ પણ નીરાશી અને સકટમાં તેણી જે ક્રમમાં જતી હતી તેની જગા ફરીથી રતાશે લીધી હતી. ઘણે લાંબે વખતે તેણી આજે ફરીથી તે માનીતો ટુંક ગાતી સંજ-લાતી હતી, ‘There's the Hero coming’ તું ગાયન તે લહેરે લહેરે સુંદર મીઠા હલકે ગાવા લાગી.

વાંચનાર, તેણીની ખુશાલી કદી વર્ણવી નહિ શકાય તેવી હતી. સુખ જે તેણી સદાની છોડી બેઠી હતી, તે આજે ફરીથી તેણીની સામે આવીને ઉભું હતું ! ખુશાલી જે તેણીની આંખદાર રવાનીપરથી નાખુદ થઇ હતી, તે ફરીથી તે ગોલાખી ગોલાપર જગા કરીને બેઠેલી હતી !! તે ગાયન પૂરું થયું ને એકવાર ફરીથી તે અધીરી છોકરીએ બારી બહાર બેસું, પણ આ વખતે તેણીનો ચહેરો સહેજ ઉતરી ગયો.

“અરે ખુદા, હું ફેકતની આશા રાખુંય ! કેમ જાણ્યું કે તેવણ આવશેજ ? મારાં આવાં મોટા અપમાન પછી મને નહિ લાગતું કે તેવણ આવે ! અરે જે તેવણ મને માફ નહિ કરશે તો ! ” તે છોકરીને ચહેરો હવે કુમળાઈ ગયો.

તે એકવાર ફરીથી પોતાના વડી ગયલા દુખી બનાવોના ખ્યાલમાં લીન થઇ ગઇ કે તેજ—હા તેજ આકાર—તેણીનો માનીતો બહેરામ નરમ પગલે તેણીની સામે આવીને ઉભો. તેનું બી તેણીને જાન રહ્યું નહિ. પણ આખરે એક હસ્ત! ચહેરાના ધીમા ખંખારથી તે ચોકી.

“કાણુ, મારા બહેરામ?” તે ઉછીનીને ઉભી થઇ. તે જવાને કશો જવાબ દીધો નહિ, પણ તે નાનો ગોલાળો હાથ પોતાના હાથમાં માયાથી લીધો ને તે પાસેની ખુરસી પર પોતેથી બેસી ગયો. બે આખી મીનીટ તેજ મુગા મીઠાશમાં પસાર થઇ ગઇ.

“ગુલ, હું ધાર્ય કે બાંધ વખતે તું મને જમતનો ધીકકાર આપશે નહિ.” તે સહેજ હસ્યો ને તે છોકરી પોતાનાં વાંક માટે શરમાઇ ગઇ, “હજુરથી મારે વરે તારી પાસે ધીકકારજ છે કે? કે કંઇ તારો વીચાર બદલાયોય?”

“મને માંદ કરો, હું બાંધતી બની.” તે છોકરી રડતી તે જવાનનાં ગુઠલુ આગળ પડી ગઇ. “બહેરામ, હું ઠગાઇય. તે માણસે મારી પર મોટો જીલમ ગુજાર્યોય ને તેના ગુસ્સામાં મેં તમને તેજ ગણ્યા, મને માંદ કરો.” તે જવાને તેણીને માયાથી ઉઠાડી.

“ગુલ, હુંજ ખરી રીતે તકસીરવાર છેઉં. હું નાહીમત બની તુંને છોડી ગીયો એજ મારી મુખાંઇ હતી. તું જે મારી સાથે હોતો તો હું એવા સંકટમાં સપડાતે નહિ.”

“ને બહેરામ, હું બી એટલું બધું દુખ જોતે નહિ.”

“હું જાણુંય, હું બધું જાણુંય કે તે દગલબાજે તમુ લોકને બધું સતાવ્યાં પણ—પણ—” તે જવાને કંઇક નારાજથી ડોકું નીચું કર્યું.

“બહેરામ, તમે મારી તરફ જોઇએ તેવા પ્રીતીવાલા દેખાતા નથી. આ હું સમજુંય, હું ગુનેહગાર છેઉં, હું તમારે લાયક નથી.” તે હવે ખુલ્લું રડવા લાગી.

“મને જવાબ આપ. શું તું ફરફુતને પણ તૈયાર નહિ બનતી? હું જે થોડો વખત રહીને આવતો તો તું જરૂર મીસીસ વડોલ થઇ”

હોતો.” તેનો અવાજ કંઈક કઠોર હતો. “ કદાચ તું તારી કબસ હાથ તને લીધે તેને કબુલ થઈ હોશે.”

“ બેહરામ માફ માનજો, મેં તેવણુને ઘણી વખતે કહ્યું કે પ્યાર જેવું મારી પાસે કંઈ છેજ નહિ, તોખી તેવણે મારી પાસથી ‘હા’ નો જવાબ મેળવ્યો.”

તે ચુપજ બેસી રહ્યો તેના ચહેરાપર તમામ કરડાઈ ફરી વળી હતી. તેની કાલી કાલી આંખોમાં ચુરસો દીપી રહ્યો હતો.

“ ખુદા ખાતર તમે મને છોડી ના જતા. હું તમારા વગર જીવતી છતાં મુવેલી જેવી ઊતી, દુન્યામાં નાવારેસ હાલતે જો હું ભુખેખી મરતે તો કદી એવો જવાબ તેવણુને મારી તરફથી મલતે નહિ; પણ મારાં માયજી-તેવણુને હું મરતાં કેમ જોઈ શકું ? તેવણુની પછવાડે તે માણસ છુટથી ખરચ કરી દેતો હતો, તેવણુની તરફ અનહદ કાલજી બતાવતો, તેવણુને પોતાના માય તરીકેજ ગણતો. ઓ, જો ખરેખર તો મોટા દોકતરોની ધરફડી, ઉચામાંની કામતી દવાજી ને મોંઘા દાત ખોરાકોથીજ મારા માયજી તદ્દન ઘડીપળમાંથી પાછા સાજા થયાં. તેજ માણસે તેવણુને જવાડયાં, બીજી કેમ પજો તેવણુ પાછાં પતકાશે તેનો કંઈખી ખ્યાલ મને રહી શકતોજ નથી. તેના વખતમાં એક માતાની કાકલુદી ને અરજથીજ મેં તેવણુને હા કહ્યું; તોખી હું ખુશ્લુ બોલી કે મારા તે ગુમાયલાં ગોહરની જગાએ હું તમુને કદીખી બેસાડી શકશ નહિ. ઓ, હું તેને બોહેલોજ સમજતી’તી. ઓ બેહરામ, મને તમે માફ કીધું કે ?” તે કગલતી ત્યાં ઊભી હતી ને તે કંઈક થોભ-રાથી ત્યાં હજુરખી ચુપ મુઝે મોહડેજ બેસી રહ્યો હતો. દેખીતું હતું કે તેનાં ધ્યાનમાં તેણીનાં બહાનાંઓ બીલકુલ ઉતરી શકતાંજ નહિ !

“ બેહરામ, ખાત્રીથી માનજો કે મેં મારા આંગપરનું એકખી કપડું તેનાં ઉપકારમાં જઘને લીધું નથી ! એક પાંચિની કાતરીખી તેનાં પૈસાન્દ્રી મેં ખાધી નથી.” તે છાકરી દોડતી જઈ પોતાની તે મોટી બારકીટ ડિચકી લાવી. “ આ મારી ગંધધ મહેનત હું રાતે એકએક વાગાંસુધી બેસીને કરતી’તી; ને એ મને મારાં ગુજરાન કરતાં વધારે

સાઈ કમારી આપતી'તી. આ બહેરામ, ખુદા ખાતર એટલુજ યોગે ક તમે મને માફ કીધું !”

તે હજુબી ચુપજ હતો. તેણે ગજવામાંથી રૂમાલ કઢાડીને ધસ-ડીને પોતાનું મોઢું તુછ્યું.

“તુંને તેની સાથે ફરવા જતાંજ અકસમાત થયેલો !”

“હા, મારા માયલ્લ ધણું સીક પડી ઉડ્યાં ને દોકતરે તેવણુને ફરવા લઈ જવા ધણી તાકીદ કીધેલી. મારા વગર માયલ્લ નહિ જતાં'તાં કરીને હુંબી તેવણુની સાથે ગયેલી.”

આખી પાંચ મીનીટ તે પોતાનાં બુતને જમીનપર થોકતો ચુપ વીચારમાં બેસી રહ્યો. ફક્ત ચુલનાં ડચકાં સીવાય ત્યાં બધું શાંત હતું.

“તારી ખાતરી છે કે તે' તેને કદીબી આહયો નથી ?” તેણે એકદમ પુછી દીધું.

“કદી-કદી નહિ ! હું તેને ચાહી કેમ શકું ? ધણી વખતે હું તેવણુને જોવાબી રાજ નહિં ઉતી, પણ મારાં માયજીને ખાતર હું મારો દમ ઉંચે રાખી તેવણુને માન આપતી'તી. બહેરામ, ખુદાના નામથી હું બોલુંચ તે ખરુંજ માનો કે શેકહેંડ માટેનો હાથબી મેં તેવણુને કોઈબી દહાડો આપ્યો પકડવા દીધો નથી. હું તેવણુને બીલકુલ પસંદ કરતી'તીજ નહિ. ગમે તેવી ચીનંતીઓ છતાં, મમે તેવી લાલચો છતાં, મેં તેવણુને સદા મારેથી એક વારને છેતેજ રાખેલા હતા. તે મને એક તદ્દન અલુગમતો માણસ હતો.”

“ને તે છતાં તું તેને પછુરા કણુલ થયેલી ?”

“ઓ તે એક ફક્ત મોહડેથી બોલાયલી ‘હા’ ને વરેજ હું તમારી માફ માંગુચ !” તે છોકરી ફરીથી ડચકાં ખાતી તે જવાનના પગ પાસે પડી ગઈ.

બસ ઘણું થયું હતું ! દીલમાં ચાલી રહેલા અયાગ બેરાવર મીતના ઉછલતા ઉભરાઓ છતાં તે જવાને તેણીને પુરતી શીક્ષા કીધી હતી. તેણે તેણીને ખારથી હડીને પોતાની પાસે બેસાડી.

“મારી ગુલ, તું સદા મારીજ છે. આજે આપરે ફરીથી મળ્યાંય તે ફરીથી કદીખી નહિ છુટાં પડવાજ મલેલાં છે, એમ ખાતરી રાખજે. મારી ગુલ, આંધ્ર મારી ધાંતીમાં છેલ્લો દમ છે તાંહસુધી હું તુંને હવે કદીખી છોડવાનો નથી. હું તારીપર તમામ વીશ્વાસ રાખું. આખી દુન્યાની સૌથી મીઠી છોકરી, તારો સાચો પ્યાર જીતવાને વરે હું ખરે-ખર મગફર છેઉં. જ્યારે ફરેક ધનશાન જાત આધિહુ બન્યું ને તેને મારી જગાએ ઘેરવા દીધો તાહરે તેં તેને ધીકકારથી દુર ફેંકી દીધો એજ, બસ એજ, તારી સાચી પવીત્ર પ્રીતની સામેની મને પુરતી છે.”

તે છોકરીનો ચહેરો હવે શાંત અને ખુશ દેખાવા લાગ્યો.

“ગુલ, મારી ગુલ, તારી તરફના તે કીનામાં હું આજે સાંજે ‘હાદી-હાલિસ’માં જઈ તેને તેની દમલખાણમાંથી ખેંચી કહાડવાનો છેઉં. આજે હું હાલિસમાં કાકાજી આગલ જઈ મારો હક માંગવા માંગુ. શીરીન જરખી આવવાનાં છે. તે તેવા વખતમાં મારી હીમત ને ઉલટને વરે તું વહાલી છોકરી મારી બાબુમાં જરફજ જોઈએ. તું હમણાંજ મારી સાથે ‘તાજ’ માં આવ. હું સાંજે કાકાજીને દેખાડશ ક આજ મારી તે પસંદ કીધેલી કીમતી ગુલ ઉની છે જેને લીધે મેં દુન્યાની તમામ મોટાઇ ફેંકી દીધી હતી.”

“બહેરામ, આપુને માયજીની રજ લેવી જોઈએ. આવો, તેવજી અંદર છે; તેવજી તમુને જોઈને ઘણાંજ ખુશ થશે. કાલનાં તમુને મલવા આરતે પડેલાં છે.”

તે બેઠી જણાં તે નાના શાંત ચારડામાં ગયાં. મહેરાબાનું નખજે દમે શાંત પડેલાં હતાં. “માયજી જાગેય કે? આંધ્ર બહેરામ કેકાબાદ તમુને મલવા આપાય.”

તે બાબુ ધીરથી ઉઠીને બેઠાં. “આવો બાબા, એનાં જેવી ખુશની ખખર મારે વરે બીજી શું હોય?” બહેરામે તેવજીનો નખજો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને છોડ્યો ને તેવજીની નજદીકમાંજ બેઠો, “ઘણી ઘણી પ્રીતરમજ આબહોનો હવે છેડો આવેલો લાગેય. મારાં આંધ્ર જોલાંજ બચ્ચાને વરે આંધ્ર પાપી દુન્યામાં મને કેાઈનો વીશ્વાસ ઉતોજ

નહિ. મારી માંદગીનુંથી તેજ કમરથી ને હું જીવુંય તેથી તેજ કમરથી. હું
ગમે તેવી સીક પડુંય પણ મારો હમ નીકલી શકતો'તોજ નહિ. પણ
હવે હું તદ્દન નર્ચીન છેઉ. આય પળેથી હું હવે મરવા તૈયાર છેઉ.”

“ નહિ માયજી, અમારા સુખી દહાડાઓમાં તમને એમ બોલીને
અમુને દલગીર કરવાં નહિ જોઇએ.” બહેરામે દીલસોજીથી કહ્યું.

એક મીનીટની ગંભીર ચુપકાદી પછી ગુલ તે માતા આગલ
આવી ઉભી. “ માયજી, આજે બહેરામ મી. કેપટન અને બીજાઓ
'સાથે 'દાદી-હાઉસ'માં પોતાનો હક માંગવા જાયય. પેલા કમારને ખુદલો
કરીને સર દાદીયાને બધી વાત કહી દેવા માંગેય. અવલુ મનેથી ત્યાં
સાથે લઇ જવા માંગેય. હું જાઉં ? તમારી રજા છે ? ”

“ મારાં બચ્ચાંઓ, મને તમારા લોકમા પુરતો વીશ્વાસ છે.
દીકરા બહેરામ, તારા હાથમાં મેં મારા આંધ એકપુરાં બદલાં બચ્ચાંનું
પાંખડું આપ્યુંય. એને તું પુરતી સુખી ને સંતોષી રાખજે.” તેવજી તે
બેઉ બચ્ચાંઓનાં હાથો પોતાને હાથે સાથે મેલાવ્યાં ને ખરાં દીલનાં
આશીશ સાથે આવવારણા લીધા. ને આ બંધાં બાનુના આશીશ સાથે
તે બેઉ બદલાં સુખી પંખેરાઓ 'તાજ' તરફ ઉડી ગયાં.

—:—:—

પ્રકરણ ૬૪ મું.

“ હંખતાં દીલને શાંત કરવાની એક જોરાવર કોશિશ ! ”

‘ દાદી-હાઉસ ’ નો વારસ થઇ બેઠેલો તે જવાન એક બવીશ્યનો
સર થવાનો હતો. પોતે જવાન હતો, દેખાવજો હતો, હસ્તમુખો હતો,
બોલીદરાજ હતો, ઉઠાર રીતે પૈસા વેરતો હતો, મોજીલો શોખીલો
હતો, એટલે સોસાયટીનો તે અતીશય બાડકો હતો. મુખ્ય કરીને જવાન
ઊકરીઓ અને તેણીની માતાઓની નસંખ્યા તેની આસપાસ ઘણી
વધારેજ હતી.

દીલની વાત તો દીલનેજ ખમર હતી. માથાપર લટકતી તે ધાર-
દાર તલવાર કેઇ બડીએ તુટીને બરાબર મસ્તકપર પડશે, તેની કોતંરી

ખાતી ચીંતામાંથી તે જવાનને તો જાહેરમાં જોવા ને તેવાજ રંગીલો દેખાવ કરવો પડતો હતો, ને તેને વરે તે પોતે ધણેજ સાવચેત રહેતો હતો. તે પોતાના દમામદાર ખુશ્નુર દેખાવથી જવાન બાનુઓનો માનીતો હતો, પોતાના મક્કતાવડા સ્વભાવથી જવાન્યાઓનો ધણે લાડકો હતો, અને ધારણ કીધેથી નમનનાઇ અને ચંચળાઇથી બુદ્ધાઓનો દોસ્ત થઇ પડ્યો હતો. દરેક જણની આંખો આ બીવીશ્યનાં સરપર આજકાલ ટીંગાઇ રહી હતી.

માણેકજી સરોદનાં લખ્યો રૂપાનાં કરજતી વાત ને આતેનનાં ભોપાળાંઓની કાષ્ટને સ્વપનેમાં ખચર હતી નહિ ! સૌ કાષ્ટ તે જવાનને એક સૌથી સુખી ને નસીબદાર જીવ સમજતું હતું. તેના આપ્તાદ ને જલકતાં બીવીશ્યને વરે અધાં અદેખાઇથી જોતાં હતાં. તે લોકને તેમ ધારવા દેવા, તે મતને જોર આપવા તે જવાન હવે વધારેજ ઉડાઉપણે વરતતો હતો. દર પંદર દહાડે 'દાદી-હાઉસ' નાં તે નવા અંધાપલા હોલમાં મોટા પાયાપર પાટાંઓ ને મેલાવડાંયા કરીને તે પોતાનાં નામ ને કામથી સર્વને ડંગ કરતોજ રહેતો હતો. તેની ઉદાર રીતીની તારીફ અને વર્ણનથી તે વધારેજ લાડકો થતો જતો હતો.

આજેથી તે જવાને પોતાની આવી પડતી આફતથી તે નબળા પડી ગયલા કીક્રાને ટેકારી રાખવાની મનસૂબથી એક મોટો મેલાવડો ભેગો કીધો હતો. આજે તેણે તેડાંઓની ટીપ સૌથી મોટી કહાડેલી હતી, ને તેથી તે હોલ આજે ચીકાર પરાંણાંઓથી ગાજવાજી રહ્યો હતો. તરેહવાર રમતગમતોનાં સાંધનો ત્યાં જેમ ગમે તેમ પડેલાં હતાં. ગાયન માટે ઈંગ્લાંડથી તરતનીજ આવી પુગેલી મેડમ બેસા ત્યાં મોજ આપવા મોટા ખરચે હાજર થઇ હતી. અથંગ મ્યુઝીશ્યન મેંઠ મેકોરમેકને પોતાનો કાણુ મતાવવા હાજર કરવામાં આવ્યો હતો. ઉંચામાં ઉંચા રીફ્રેશમેંટથી તે બપકાદાર લેબલો જાણે લચલચી જતી હતી. બસ, જાણે આજે જીવપર આવેલા તે જવાને પોતાનું ખીસું લઈને ઉલટાવીજ નાંખ્યું હતું. કહાય તે આ રીતે જીવપર કરીને એક આર કલાકની શાંતી મેલવવાની જીવતોડ ફાંશીથી હોય !

પણ નહિ, આ દુન્યવી બહેરતખાનાંમાં, ખુબસુરતીની દેવીઓમાં, દુન્યવી ઝરઝરેરાતોમાં, ઉમદા ગાનતાનામાં, ખુશ ટાહુકાઓમાં તે ગમે તેવોખી અહિંથી તહીં ડમકતો ને ભેલાતો હતો છતા—આ છતાંખી તે અંતઃકરણના વાગતા અવાજને કેમખી કરીને તે ચુકાવી શકતોજ નહિ. તે ધણુંખી હરતું મોહકું ને રંગીલો દેખાવ રાખવા માંગતો પણ આજે તેના ચહેરાપર પડેલો તે ગમગીન પડછાયો તે કંઈખી કરીને કહાડી શકતોજ નહિ, અરેરે, કોઈખી રીતે આ નહિ ને આ તે તરે-હવાર ચીજપર મન લગાડવા જતો, પણ તેતું મન દીલ જાણે કશાંપર આજે લાગતુંજ નહિં ! !

ખુબસુરત છોકરીઓ સાથે ભેળાવામાં ને તે લોકનાં ટેસ્ટોની પરીક્ષા કરવામાં તે જે હમેશા ઉલટ લેતો'તો તેની તરફ તે આજે ઝાંખીને જોતોખી નહિ. બાતુઓના ગાયનોનાં મીઠા શુરીલા અવાજો જે તેને હમેશાં ધણી મોજ આપતા હતા તે આજે તેના બહેરા કાને સાથે અઠડીને પાછા છુટી જતા હતા. મેડમ ભેલાનાં ગાયને જ્યારે પરાણાંઓને દીવાનાં કરી નાંખ્યાં, ત્યારે તે જવાનને તે ગાયન તેના 'મોતનો ઘંટ' હોય તેમ સંભલાતું હતું ! જવાન્યાઓના ટાહુકા દુચકા જેમાં તે પોતે એક સરદાર જેવા હતા તે આજે તે લોકથી નાહરતો ફરતો હતો; તે લોકનાં રમુજ બોલો તેને જાણે પોતાની આવી પડનારી આફત માટેની ઠઠા મશ્કેરી જેવા કઠોર લાગતા હતા !

જુઠા માણસોનાં ટાહેલાં તેને આજે કડવાં ફેર જેવા લાગતાં હતાં, બસ ટુકમાં, આ પરસ્તાન તેને આજે દોજખ જેવું લાગતું હતું. તેમાંની ધમાલ તેને અકારી હતી. કોઈખી રીતે 'શાંતી' ની શોધમાં તે બસ અહિંથી તહિ ફરતો હતો. આ બધો મેલાતડો એક ખુશીનો જમણો નહિં, પણ પોતાને એક કેદી તરીકે લઈ જવા માટે એકકું થયલું સાહ-જન જેવું તેને લાગતું હતું. બસ, કોઈખી રીતે આજની આ બય-બીત ખાનગી હાલતમાંથી છુટવા તે કોઈખી ટક શોધતોજ હતો. તેટલાં તેનાં ખંભાપર કોઈનો ભારી હાથ આવી પડતાં તે ચોકિયો. 'કોણ માણેકજી !'

પ્રકરણ ૬૫ મું.

“ કયા ઠરે લક્ષ્મી હય જેહાંન અરાખ

ચાર ગાર સારે એવકા અને

હય યુરા જમાના આજકા જનાખ

કે દોસ્ત દમમે રંભે ગમમે ઝાર હે આજખ. ”

“ હા હુંજ ! આંચ શું ? તમારા જેવા એક માથેથી પમસુધા કરેજમાં કુએલા માણસને વરે આંચ કારબાર કેવો કહેવાય ? ” ફાટેલે ડોળે ત્યાંનું પરસ્તાની ચાલતું ખાતુ જોતા ડંગ થઇ જતે. દીને માણે-કહી શકે બોલી દીધું.

“ તમે અહિ આવો આપરે વાત કર્યે, ” આ અણુશ્રમતા પરો-ણાને જોતાંજ દાદી હાઠિસનો વારેસ શીકકોદય પડી ગયો. તેણે તેવ-ણુને ખબામાથી પકડી ધીમે ધીમે ત્યાંથી આગલ ચલવતાં હાઠિસમાં પોતાનાં ઝારડામાં લાવીને બેસાડયા.

“ તમે આજે શું કામ આયા ? ” તેણે નરમીથી પુછ્યું.

“ શું કાંમ આયા તે તમારા જીવને પુછોતી ? ” તે શખશે તારારો કાઢ્યો. “ તુંને આપ્યાય તે કંઈ કાકરા નથી કે અમમાં ફેંકી દેવાય. તે પાછા મને મલશે કે નહિ તેને વરે મને મોટો થક છે. તારી સાથે કેમ કામ લેવું તેથી હવે તો મને સમજ પડતી નથી. ”

તેણે જ્યું કે આજે તે શખશ ખીલકુલ ઉશ્કેરાયલોજ આબ્યો હતો, એટલે કંઈ નાખતીની ધણે તે તે લાંબી ખુરસીપર અરડાઇ પડ્યો.

“ માણેકજી તમે કોઇ દહાડોથી હસોય કે ? મેં તો તમુને હસ્તા કોઇ દહાડો જોયાજ નથી. ”

“ પણ તે મને હસાવ્યોય ક્યારે કે હું હસું ! બ્યાજ પર બ્યાજ ચહડી ગીયાંય તો તેતું ઠેકણું નથી, ને આંચ રીતે ખાણીપીણીમા પૈસા ઉડાવેય. તે તારા દીલમાં કંઈ અરે નથી આવતી ? તારા જેવા દેખાતા મોટા માણસો મને એમ રમડી મુકાવે તો પછી મારું શું થાય ? ”

“ જરા હસુ હસુ ગોતો. આંચ એક ખાનગી મજા છે. ”

“ શું કામ ? મને શું ખીલક છે ? તું તારી આખરથી એટલો બધો ખીલતો હોય તો મને કંઈ ખી આપ ને નહિં તો આજે આવ્ય કરતો કે જઈને આવ્ય સેંકડો લોકમાં તારી આખરની ધુલ કશંય કે માથેથી પગ સુધીના કરજદારની આંધ બોલ્યાલા છે, ખાવો પીવો, કાણનાં આપની હોલી—દીવાલી ! ” તે શખસને હડી ઉભેલો ભેતાં તે જવાને તેને ઠંડો પડ્યો.

“ અરે બેસો, બેસો; એટલા બધા અધીરા શાંના ચાલોય ? હું કંઈ નાહસી નથી. જતો કે તમે કંઈ મરી નથી જતા ”

“ મરીખી ગીયા તો કંઈ તું છટકવાનો નથી. મારું કામ બધું પાકકું છે. મારો ખાનારો લેનારો બત્રીશ દાંતનો બેઠેલો છે. તે તારી પાસથી પૈચ્છે પૈ આખી ઓકાવશે ને તારી છાતીપર બેસીને લેશે સમજ્યો ! બસ વધારે વાત કરવા હું માગતો નથી; મને મારું બ્યાજ હપતો આપી દે કે હું આંધ ચાલ્યો ! ”

“ પણ એટલું બધું મોહતે શાંના બોલોય ? હું કંઈ બહેરો નથી. બેસો તો બેરો, વીરવાલમાં શાંના પડ્યાય ? સમજો — ”

“ કાઈ બેડુતુંખી નથી ને કાઈ સમજતુંખી નથી. આજે વરસ વરસ દહાડો થયો ધણું બેસીને ધણું સમજ્યું. હું તો ખુલ્લું કહી દેઉં કે લોક તુને માન આપેય ને બવીશ્યનો સર ગણેય, પણ મને તો તારી રીતપરથી તું કંઈ ડીક માણસ લાગતો નથી.”

“ તમે ખીલકુલ અબજ માણસ છેવો. એડીકેટ શું તે તમે જાણતા નથી; રીતભાત શું તે તમે સમજતા નથી; સારા માણસો સાથે કેમ કામ લેવું તે તમને આવડતુંજ નથી.”

“ અરે ચાલે સારા માણસ ! મુગો મુગો તોલી દેય કે, નહિં તો આજે તો મેં નક્કી વીચાર કીધોય કે કાઈખી રીતે તુંને ઉઘાડો પાડવો. હું તારો કેમ રસ્તો કરવો તે બરાબર સમજુંંય. તારા ઘેરપર હું ઘાડ પકાવશ, તુને ચાચડા મારવા મોકલી આપશ.”

“ અરે પણ જરા હલ્લુ બોલી મરતી ! આજે તારો ઘાટો શાંનો કહાડેય; એ કંઈ મછી બગર છે કે ? તું કંઈ અહિં એકલો નથી. તુ

શુ એમ સમજેય કે બાંચ મારશે તો હું તુંને બધું કહાડીને આપી દેવશ ?”

“ તુંને જરાકખી શરમ લાજ હોય તો મને મારો હીસાખ આપી દે, નહિ તો હું આજે કદીખી પાછો હઠવાનો નથી. હું તુંને નામોશીમાં લાવશ. ”

“ પણ હમણાંને હમણાં કીયા ચુહલામાંથી તુંને આપું ? હું કંઈ ગળવામાં લઇને ફરેય શું ? પેડીખી આજે બહાર ગીચોય. ”

“ અરે જોયો તારો એ પેડી. પહેલાં નંખરનો ચોર ! કાણુ જાણે કાંઈથી ઉંચકી લાવીને બેસાડ્યોય. જાહેરે જોઈએ તાહરે ધીંચતો ને ધીંચતો. તું ને એ બેઉ સરખાજ છેએ; મને એ તારા બધા લાશરયા કારભાર સાથે કંઈ લાગતું વલગતું નથી. મને મારો રૂપ્યા તોલી દે. આવા મોટા મોટા મેલાવડાઓ થવાના પૈસા ખખરેય ને મને આપતાં શું થયું ? — પણ બચ્ચા, તું કાણુને શીખવેય ? મને તો લાગેય કે જેમ દુખતો માણસ શીણુને વસગે તેમ તું મરતો મરતો આંધ ફાંફાં મારેય. મારી તો એ ખાત્રીજ છે ને તેથીજ હું મારો હીસાખ હવે ઘણું દબાણથી તારી પાસે માંગુય. ” તે સખશ હવે ઘણાંજ ઝતુનથી ઉઠ્યો. “ બહેરામ કેકાબાદ, મને જે તે એકજ જવાબ દેઓ. મને હા કેહો ને હું અહિ બેસુંચ, મને ના કેહો ને હું આય તમારા પરાંણાઓને તમારી જાહેર ખખર આપવા ચાલ્યો ! ” તે કમ્મરે બે હાથ ટેકવીને દમામમાં ઉભો રહ્યો.

તે જવાબ ઉઠ્યો ને તેને બાળુમાંથી પકડીને તે ખુરશીપર ફરીથી બેસાડ્યો. “ તમે શુ કરવા માંગોય તે કંઈ સમજેય કે ? ”

“ હું બધું સમજુંચ પણ તું કાંઈ સમજેય ! આંધ બધું હમણાં તેં હજારો રૂપ્યાતું તાંઈ પ્રદરશણુ લરયુંચ, એ હજારો રૂપ્યાની ધુલધાની ને વાપાણી કીધીય. બધાં ફેકતનાં ફાંફાં છે. તું તો હજુર જવાબ છે, એનીપર તો તુંને બધી તારી જાંઘી લેવાની છે, તારો મોભો નીભાવવાનો છે; એ બધું જાણ્યા છતાં તુ શાંને વેરે એવી ફાદાપુદી કરીને બધું આંધ રીતે પુકડી દેતો હોશે તે મને ઘણી અગ્નયખી લાગેય. તારાં ભેજાંતું ઠંકાણું નથી, છોકરા ! ”

“ માફ બેઠું તદ્દન સાબુત છે. તેને વરે તમે કંઈ શીકર કરવી નહિ. પણ તમે જે કામ કરો તે બધું સાંભલીને કરજો, નહિ તો જરૂર પસ્તાશો. તમુને કાણુ સાથે કામ લેવાતું છે તે માણુસ બેઠને પછી વાત કરજો.”

“ અરે જારે, એવી બપડી કાણુને આપેય ? તારા જેવા વટેણુ તો મારે હાથે ધણા મસલક ગીયાય સમજ્યો કે ? વલી ચોર કાટવાલને ફડે તેમ બપડી શાનો કરેય ? વ્યાજનાં ઠેકાણાં નહિ ને વેલાતી મડ-નેને ગાવા બોલાવેય, ને આખી સાસાયતીની કોમને એકડી કરવાંતી તાકાદ રાખેય ? મને કંઈ તારી એ બોલગોલ રીતી સમજ પડતી નથી.”

“ તું એક વ્યાજખાઈ મારવાડી મારા જેવાનાં કામની વચ્ચે સમજી શકે નહિ. તું તારા ચોપડા સાથેજ માયું છાંખી શકે.”

“ અરે મમે તો દુન્યાનાં ગવૈયાઓને બોલાવીને બેસાડતી, મને શું છે ? મને તો મારા પૈસા સાથે કામ છે. તેજ મારો જીવ છે, તેજ મારો ખુદા છે. મને મારા પૈસા આપ ! ” તે શખશ એટલું મોટેથી બોલવા લાગ્યો કે તે જવાને ઉછળીને તેતું મોઢડું દાખી દીધું.

“ કંગાલ મુખ્ખાં, મારી પાસે હમણું નથી તો કું તુંને કાંઈથી આપું ? ”

“ પણ એ તો તારો જવાબ આજે વરસ દહાડો થયો એકનો એકજ છે. તે શું તું મને કહે ને કું રોજ ચાલી જયા કડ ? એમ કાંઈ વેર ચાલશે ! તું મારો ટોટો પકડેય, પણ હું તુંને સાફ કંડેય કે તું માફ બે યુનખી કરશે ને કું મરશ પ્રથુ તોખી તુંને તો તારા બધા પૈસા આપવાજ પડશે, તું કંઈ તેમાંથી છતકી જવાનો નથી. હું બધાને કહેવશ કે આંય તદ્દન ખાલી ઘડો છે ને તેથીજ ધણો અફલાયય ! જસ હું આજે કદીખી પાછો હથવાનો નથી; કું તે બધાં લોક આગલ જવાનો ને ફર જવાનો.” તે શખશ ધણું મોટે મોટે બોલતો હતો ને તે જવાનનાં હાથમાંથી છતકી જવાનાં મોટાં ફાંફાં મારી રહ્યો હતો. પણ આખર કરેને તે એક અધોર શખસ હતો. આખરે તે જવાનના મુજ-પુત હાથે તે જોરમાં જમીનપર પટકાઈ પડ્યો.

“તું આજે હાથે કરીને મને વધારે છેકવા મંગિય, તો તેને અંજનમ સારો નથી યાદ રાખજે ! તારા જેવા એકની ઝેરી જખાંન હીલતાં શું વાર લાગવાની, પણ તેથી મને કેટલું બધું તુકશાન થાય તે તું સમજેય કે ? મેં તુને ઘણી વખતે કહ્યું કે મને ના છેડ-પસ્તાશી; પણ તું કમઅકલ માનતો નથી. હજુરખી બોલ, મારા હાથ-માંથી છુટીને સીધા બહાર જવાનો હોય તો જ-સીધો રસ્તો. હું મારી સગવડે તુને તારું બધું ભરપાઈ કરશ. બોલ તું ચાલી જાય કે નહિ !”

“કદી નહિ, કદી નહિ !” તેણે પડ્યા પડ્યાએ જોરથી બુમ પાડી. “મને મારા પૈસા જોઈએ, ઓ મારા પૈસા ! પૈસા ! અરે આંધલા માણસ, મેં કદી સારું ખાધું પીધું નથી કે સારું પહેડ્યું ઝાઢ્યું નથી. કોપરેલની બતીઆ બારી મેં રાત કહાડીય. પાઉં ને ચાહે પીને મેં દહાડો કહાડ્યોય. મહિનાંની એકજ ડગરી ને પાંચ વરસની એકજ પાધડીમાં મેં મારો જનમ ખેડ્યોય. રઝલતાં રઝલતાં બધાં પગે આંતણે પડે એવા ધકેલામાં મેં મારા પૈસા એકઠા કીધાંય, તે શું તારા જેવા એક દીવાલ્યાને વરે કે ? બસ મારો જીવ ત્રધ લે, હું કંઈ ખીલતો નથી. પણ મને મારા પૈસા આપ, બસ મને મારા પૈસા આપ !”

તે શખશે ધણાંજ અનુનથી બરાડ મારી એટલે તે જવાને તેથી વધુ ઝતુને તેના મોહાડાંમાં પોતાનો રૂમાલ જોરથી દાખી દીધો ને હજુખી તેની વધુ અછાડ પછાડ અટકાવવા, તેણે તુરતજ પોતાનો તાઇ કહાડીને તેના બેહિ હાથો જોરમાં બાંધી લીધા. તેને તે કામ ધણાંજ ઝડપમાં કીધું, કારણ તે માણસની મોટી મોટી બરાડે રખે કાંઈ અહિં આવતું હોય તેની ધાસ્તીમાં તેણે તે પડેલા માણસને લાતે લાતે તે નજદીકનાં બુણામાં ધકેલી દીધા.

ખરેખર તે જવાન આ પગે એક દીવાનાને વધારેજ મલતો આવતો હતો. હજારો વીચારોથી તે ક્યારનો ઘેર છૂટો રહેલોજ હતો, તેટલાં આ માણસે આવીને તેને બીલકુલ શુંબલાવી નાખ્યો હતો તેમાં તે હંમણાં શું કરતો હતો, શું કીધું હતું તે કંઈ સમજવાની

શક્તી રાખી શકતોજ નહિ. બધી ગમનો જીરસો, ગજરાટ તેણે આ શખસપર એકદમ ખાલી કીધા હતા.

“મુરખ લોભી, મારા જેવા એકને ઘેરયાથી શું નતીજ પામ્યો તે જરા જો ! પૈસા, પૈસા ને પૈસામાંજ જીવ પટકેય; પણ મારા સંજોગ જોતો નથી, મારી દયા ખાતો નથી; મારા જેવા એક દુખીને દુખ દષ્ટને તું શું મેલવવાનો છે ?” તે એક શુદ્ધ ઝોહલા માણસની માફક તે આરડામાં એમથી તેમ ફેરા ખાવા લાગ્યો. “હું તદન ઘેરછ ગીયોય. પેલો ફરેદુન હજીર આયો કેમ નહિ ? પેડીને સહવારનો મેં મોકલ્યો તો હવે તો તે અમલોજ જોઈએ. આ રખે કંઈ જુરં બની ચુકું હોય ?” તે જવાબ હવે બેઉ હાથો એકેકસે મસલતો, જમીન તરફ ટીકતો બબડવા લાગો. “એ હું શું કરું ? હું બીજાકે નાહીમત બની ગીયોય. મને એમ નહિ કરવું જોઈએ. હું બધાં લોકોને ઝાલાવીને આવી રીતે વર્તી જાણે હુંજ મારો ભેદ તે લોક આગલ ખુલ્લો કરું. નહિ—નહિ, મારો નાશ હું મારેજ હાથે થવા દેવાનો નથી.” તે પેલી નજદીકની ખુરસીપર બેસી ગીયો. “આજે કાણ જાણે શું છે તે મારો જીવજ ટુંજેય. મને દુલમાં કંઈ એમજ ખતરો થાયય કે હવે ધણું થઈ ચુકું—તેમજ છે. મને હવે આય ઘેર દોજખ જેવું લાગેય. મને અહિં કરડવા આવેય; હવે અહિં વધારે વખત રહેવામાં કંઈ સાર નથી. તે જીવતો છે—ઓ મારાં નસીબનો હરીફ ! મારો જમ ! તે હજીર જીવેય ને તેથી વળી મારા નાકના દાંડા આગલજ આવીને બેઠાય. વીકાજ જેવા એક બેઠમાન માણસ ને તેની પેલી અબાણ, નીંદાખોરી સહી દોસીગછ, એ બધા સામતો મસાલો એવો છે કે—ઓ મને લાગેય કે અહિં થોભવામાં હવે ધણો જોખમ છે. એકેકો દહાડો તો શું પણ એકેક કલાક વધારે જોહવાનું બહુ લયંકર છે. બસ મારો જીવ ટુંજેય. મને અહિં ગમતુંજ નથી. હું હમણાંને હમણાંજ અહિંથી નાહસું.” તે એકદમ ઉડ્યો, ખોળાયલા બાલપર હાથ ફેરવ્યો, ને બહાર નીકળવાને વીચારે બે ડગલાં આગલ વધ્યો. “શું એમ હાથે ને પગેજ નીકળું ? મારા નાકના દાંડા આગલ લખખોનું

અવેરાત તીજેરીમાં પડેલું છે તે બધું બીજા દુસ્મેનાને ખાવા આપી
હું કોરડોજ બહાર નીકળું ? નહિ; તે આજે મારા કબજામાં છે તેા મને
તેના રસ્તો કરવાનો બધો હક છે. દાદીબાનાં માય મમાઇનાં એ ઝહ-
વેરાતો હમણાં કોણ પહેરવા આઢવા વગર બેસી રહ્યુંચ. મને તે ધણું
કાંમ લાગશે.” તેણે તીજેરીની આવી બેંચી કહાડી ને પાસેનાજ
આરડામાં તે ધણે ધીમે કદમે અંદર ગયો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૬૬ મું.

“છેવટનાં કાંકાં !”

‘દાદી-દાદિસ’ના તે કહેવાતા વારેસનું મગજ આજે બીલકુલ
બેબાકલું હતું. તેણે શું કીધું હતું, શું કરતો હતો, શું બોલ્યો હતો,
શું બડબડતો હતો તે કશાનુંબી તેને ખ્યાન હતુંજ નહિ. દીવાનાની
માફક તે ઘડીકમાં કોઇ આવી લાગશેની બીહકથી ખુણાંમાં સંતાઇ જતો,
ઘડીકમાં પલંગપર પડીને તેનીજ ગમ ધુરકતા દાદીબા ગમ ભેષ કંઇક
અપશબ્દ બડબડતો હતો. ઘડીકમાં પાછો પોતાના આરડામાં જઇ ખુર-
સીપર વધુ વીચાર કરતો બેસતો હતો. પણ આયંદે જે તેણે કીધું તે
એજ કે તે માટી પોખાલ તીજેરી પોરપરાક બોલી નાખીને તેના છેક
અંદરનાં ખંડમાં જે અસહી કીમતી અવેરાતના દબ્બા કંઇક વર-
સાથી ગોઠવીને મુક્યા તે ઝડપથી બહાર કહાડવા લાગ્યો. તેણે તે બધા
જમીનપર ખુદ્વા કરીને મુક્યા ને તેમાંથી કીયો ચૈથી કીમતી હતો
તેની પરીક્ષા કરવામાં તેણે આખી પાંચ મીનીટ ગાળી નાંખી. તે બ્યારે
ને કીમતી ચીજેમાંની તારવી તારવીને ગજવામાં સેરવતો હતો ત્યારે
પલંગપર પડ્યા પડ્યા સર દાદીબા આ બધા તમાશો જોતા અને
સમજતા હતા. પોતાનાં વંશજેનું કીમતી અવેરાત આજે આ રીતે
બુટાવું જોતાં તેવણનો ચીટકાયલો અજાજ કંઇક વધારે બુસ્સાથી
પલપલતો હતો. આ-આ--કરતાં તેવણે તે જવાનને ધણી વખત ચોંકાવ્યો,
પણ આ રીખતી હાલતે પડેલા તે વૃધ્ધ જીવ તરફ તે કંઇક હઠાથી
ભેષ તેવણ તરફની બેદરકારીથી, તેણે પોતાનું કામ ચાલુજ રાખ્યું.

તેણે તે કામતી બીલ્યાનનાં ચિરીંગો અને મોતીની માલાઓ ને પોચી
આમાંથી કામતી ચીજો ઘણી તારીતારીને લીધી ને હજુરખી શું લેવું
ને શું છોડી જવું તેનો વીચાર તે કરતો હતો, તેટલાં—

“લુચ્છા ચોર !”

તે હેબતથી ઉછર્યો. “કાણુ બહેરામ ? તું અહિં ?” તે એક-
દમ શીકંકા પડી જતાં તે આવીને સામે ઉભેલા જવાન ગમ ધારીધારીને
જોવા લાગ્યો.

“આપ બીચારા માલેકની હેયાતીમાં તેવણની નજરની સાંધે આપ
રીતે કિમતી ચીજોની તું લુટ ચલાવેય ? બદમાશ, જરા સજુર કર. હું
તુંને હમણું પોલીસના હાથમાં આપું.” બહેરામે તેને ટોટામાંથી
પકડ્યો.

“બખરદાર !” એક ધીમી પણ મક્કમ યુમ ઓચીંતી તે પલંગપરથી
સંભલાઇ. તે બેઠે જણાએ પાછું ફરી જોયું. તો આ ઓચીંતા
પનાવથી સર દાદીબા એકદમ લાગણીના ઝટકાથી ઉઠીને બેઠા હતા,
અને તેવણે “બખરદાર” ની એક ફરીથીબી યુમ પાડી. “બહેરામ,
એને પોલીસના હાથમાં ના આપતો. એ મારો પોતાનો દીકરો છે.”

“હેંચીંચીં ! શુંઉઉઉં !” દીનશાહે ઓચીંતી યુમ પાડી ને તે
સમેતજ બહેરામનો હાથ તે જવાનના ટોટાપરથી સરી પડ્યો ને હવે
દીનશાહ કંઈક તેની તરફ ઠાપી હસ્તો ઉભો રહ્યો.

“કેમ સાંભલ્યું કે?—હું સર દાદીબાનો પોતાનો દીકરો થાઉંય, તું
પણાંબી ફાંફાં મારેય પણ તારું કરમ હજુરખી પુટેલુંજ છે. જા—જા,
એ બધું મારુંજ ઉતુ ને મેં વાપર્યુંય; મારા પોતાના આપનું ઉતુ,
પુછનારો હવે કેાઇ નથી. ચાલ હટ નીકલ ! જોવા આયો તેવોજ
પાછો જા.”

“પણ કાકાજી તમે જાણાય કે એ તો એક ઠગારો છે. મારું
ખુન કરીને એ મારા હકપર બેઠેલો છે. તમે એને તમારો દીકરો
શાપરથી—”

“દીકરા, એના જમણા હાથની કાંડીપરની મોટી લાજણુ એને
મારો દીકરો ઓલખવાની પુરતી નીશાણી છે.”

“અસ, અસ, મારા બાવાજી તરફથી તુને જલસ્તી ખુલાસો માંગવાનો કંઈજ હક નથી. અસ એ બધું મારું છે. આ ઘડી અહિંથી ચાલી જા-” તે એકદમ બહેરામનાં આંગપર ધસી આવ્યો; પણ તેજ પળે આરડામાં ધનજીભાઈ, શીરોઝ, પેસી, લીમજી, જીજીભાઈ, શીરીન, જર, ગુલનાર, નાજાં, બુચી ફેની બધાં હાઉસન ઝાઉસન અંદર ધસી આવ્યાં.

“તમારા વાંક ઘણા છે તેમાં હવે વધારે ઉમેરો ના કરો,” આવતાંવાર ધનજીભાઈએ દીનશાહને ઠપકાથી જણાવ્યું. “ઇનસાફની રહે તમે એક મોટા ડગારા ચોર છેઓ.”

“ને તેથી તમને પકડવાજ નેમશે,” શીરોઝે તરત બોલી દીધું.

“આ બીચારી બોલાવ જેવી ગાય બૈરીને બાળુ નાખી, જીવતી બૈરીપર બીજી વખત પણવા તૈયાર થયેલો તેની સગખી તુંને થવી નેમશે.” પેસીએ તીરસ્કારથી કહ્યું.

“ઓ પપા, મારા પપા !” આ બધું શું ચાલી રહેલું તેનાં અંજણપણામાં તે નીહોંશ અચ્યું એકદમ દીનશાહ આગસ દોડી આવ્યું. “જેયુ મમા, તમે તો આ એવણને મારા પપા કહેતાંતા, પણ મારા પપા તો આંચ રહ્યા;” તે ફરીથી પીતાના પગને વલગી પડી.

તે બેઉ જવાનો બહેરામ અને દીનશાહ પાસેપાસેજ ઉમેલા હતા. બેઉનાં દીક્ષમાં કાળો સુટ હતો. કુદરતના તમામ એકમલતા પણામાં નાળુ બીચારી ગુંચવાતી હજુર તો ઉમેલી હતી કે દીનશાહ કયો છે; તેટલાં તો નીહોંશ બાળકે સર્વેની ખાતરી પીતાના પવીત્ર ખાલેશ એકરારથી કરી નાખી.

પણ દીનશાહ હજુરથી પીતાના નાટકનો સૌથી છેલ્લો ભાગ બજવવાની કોશિશ કરી રહ્યો હતો. તેણે મોટા ગુસ્સાથી તે અચ્ચાને પાંખડામાંથી પકડીને દુર ફેંકી દીધું. “ચાલ નીકલ, પપા કોણ ને વાત કોણ ! આંચ બધા મારી સીમે કંઈ ભયંકર દગો રમાયલો લાગેચ. એ એક ગાંડેલું કાવતરું છે. હું અબધડી પોલીસને બોલાવાને તમુ લોકને બધાને અહિંથી બહાર કહડાવશ, નહિ તો અસ બધાં ચાલી જાઓ અહિંથી ! !”

તે ધણી હીંમતથી બોલતો હતો, તો જો કે તેનો અવાજ દેખીતી રીતે ધણેજ ધ્રુજતો હતો. તેના રતાશ તદ્દન ગુમ થયો હતો અને તેની જગાએ તદ્દન સરેદી તેના ચહેરાપર પંથરાઈ રહી હતી. તે છતાં ધણી મોટી મુશ્કેલીથી હીમતથી તે બેઠે હાથો કમરે ટેકવીને અર્ધાં તરફ ડોળા કઢાડી જતો ઉભોજ રહ્યો.

“અસ—અસ—હવે ધણેજ થયું, તારાં શીતર હવે બંધ કર ! તું એક ખુની છે તે હું બરાબર પુરવાર કરી આપીશ, આંધ બહેરામ કેકાબાદને તેં ચાલતી ત્રેને ફેંકી, તેનાં ખુનની કાશેશ કાઢી, તે ઉપરાંત તેના દરેક હકપર ત્રાપ મારી તેની જગાએ આવી બેસવાની તેં મોટી દગાઈ કીધીય. તે પછી તે દોડત મીલકતનો જેમ ગમે તેમ ઉપયોગ કીધાય. ને એક મોટી ચારીનાબી તારીપર આરોપજા છે.” શીરાજ ધણી મુસ્સાથી બોલતો તે જવાનની નજદીક આવ્યો.

બહેરામ તો કાકાજી તરફનાં ‘બખરદાર’ શબ્દની સાથેજ એક ખુરસીનો હાથો પકડીને ઉભો રહી ગયો તે તેમનો તેમજ ઉભો રહ્યો હતો. તેની નજદીકમાંજ ગુલનાર આ પોતાનાં બુલમગાર માણસનાં કાઠાંને જોતી બીહધલી ઉભેલી હતી. શીરીન એક ધનશાન ફટલી હાથે ડુન્યામાં ફાવવા કાશેશ કરી શકે છે તે વીચારતી તેને જોતી હતી. પછુ ખરી દયાલાયક હાલત બીચારી નાજુની હતી. આં બધા જણાં તેનાં ધણીપર કેવા કેવા આરોપો મુકતા હતા ને તેમાંથી તે બંધીને તેની આગલ તેણીની સાથે પાછો ઘેરેબારે આવી શકશે કે નહિ તે વીચારતી તેણી ક્યકાં ખેંચતી હતી. જ્યારે ખુદ દીનશાહે તો એક નજરથી તેણીની તરફ ફેંકવાનાં હાથે કરીને બીજકુલ અખાડા કીધા હતા. સીમજીએ તો આંધ વીટીપરનાં નંગને માટે પહેલેથીજ હાથ ધસેલા હતા એટલે કુંમલાયલું ઘાયું કરી આ નફર જમાઈ તરફ દીલસોજીથી જોતો તે ચુપજ ઉભો હતો.

“જો મેલાવડો તેં હમણાં પેલા હોલમાં એકડો કીધાય તાંહ હું હમણાં આપરા વડા જડજ મી. જસતીશ મુલ્કાને મહીં આચોય ને તેવજુ અહિં તમારી મુલાકાતે હમણાં આવેય,” શીરાજે ખુલાસો

હીધો અને તે જવાન રખેને કાષ્ઠી દીશાએથી નાહરતી પકડે તેની ખીલકથી પેસી અને શીરોજ તેની નજદીકજ ઉભા રહ્યા હતા.

“એ આંધ શું હુઓ છે ?” પેસીએ ઝડપથી તેનાં મજવામાં હાથ સેરવી દીધા, પણ દીનશાહે અપાતામાં તે ઉડારી નાખ્યો ને તેને વરે તે બેઉ દોરતો કંઈપી વધારે વીચાર કરે તેટલાં તો દીનશાહે પુર ઝડપમાં તે પાસેનાં ઓરડામાં જતો રહી અંદરથી બારણું ધાંકી દીધું.

—:—:—

પ્રકરણ ૬૭ મું.

“એક આમલી યાદ.”

‘દાદી હાઉસ’ના વારસના ત્યાંથી ચાલી જવાથી દરેક જણ એક મેકનું કોંઈ ટીકવા લાગ્યું. પણ હવે વધારે વાર ચુપ નહિં રહી શકતાં ધનજીભાઈ સર દાદીયા આગલ ગયા. “તમે હાથે કરીને તમારી લુટ ચલાવા દીધી એ મારી મોટી ગુંચવણ છે. દાદીયા તમારા ખુલાસાને વરે અમે બધાં અહિં ખોતી છે.”

“બાનુઓ અને ગ્રહરથો, તમુ લોકને જોઈતો આવકાર આપવાની હમણાં મારી પાસે શકતી નથી; તમુ લોકને બધાંને મારી તરફ દીલ-સોજ દેખડાતાં જોઈ હું ધણો આલારી છેઉં,” દાદીયાએ લાગણીથી ધીમે નખળે અવાજે ચલાયું. આંધ વખતે પેલા ‘હોલ’માં હાઉસમાં ચાલતી ગડબડની વાત પવન વેગે ઉડી ગેઈ હતી. સૌ કોઈ આતુરતાથી પરપુછ કરતું હાઉસમાં ધસી આંધું હતું. કેટલે વરસે સર દાદીયાને ઉડી બેઠેલા જોઈ કાષ્ઠ કાષ્ઠ ખુશીથી તે બલા ગ્રહરથ માટે ખુશી થતું હતું, જ્યારે કાષ્ઠ કાષ્ઠ ચાવાચીવી વધારવા, રાહપાત જોવા એકનું ચાર કરવાનાં વીચારે ઉભા કાને સમજતું હિંમું હતું; પણ તે બધી ચીજોપર દાદીયાનું ધ્યાન હતુંજ નહિ. તેવણુ તો ગમગીન અવાજે માથે હાથ દબાવ્યાં ધણાં ધણાં વરસની કંઈ યાદ કરી કરીને બોલવા લાગ્યા હતા. “મારી અરજ એટલીજ છે કે કાષ્ઠખી રીતે વાત વધારવી નહિં ને આ મારાં બચ્ચાંને નામોશીમાંથી બંચાવો !”

“તમારું બચ્ચું ? કોણ ?” ધનજીભાઈએ અજાણીથી પુછી દીધું. તેવણુ સાથે દરેકના ચહેરાપર અચરતી ફેલાઈ રહી હતી.

“હા, એ મારો પોતાનો દીકરો છે. દુન્યાની નજરે હું એક કુમારો માણસ ખુબ, પણ મારી વાત મારો જીવન જાણતો હતો. જે વાત મેં મારી આખર જાણવવા આજવેર છુપી રાખી તે ખુદરતની મરજીથી આજે સંકડો લોકોમાં હું મારીજ ખુશીથી, પોતે બોલીને કહી દેઉં.” તેવજી અહિં સહેજ અચક્યા.

“ધણાં, ધણાં વરસોપર હું મારા બાવાને કહીને હિંદુસ્તાનની મુસાફરીએ ફરવા નીકળ્યો. ફરતાં ફરતાં હું એક હોટલમાં ઉતર્યો. તે એક પારસી હોટલ હતું. તે એક બાપને દીકરી ચલાવતાં; દીકરીની ખુબસુરતીનું વર્ણન હું આપી શકતો નથી, પણ સમજી જવું કે તેને મારું ધણુંજ ધ્યાન ખેંચી દીધું, મારા તાંદ ઉતરવાની ચારજ દીવસમાં તે હોટલવાલાને કાઢ મોટી કગાઢ ને વીંચાસઘાતને વરે પકડવામાં આવ્યો, ને તેવા વખતમાં તે તેની એકલી પડેલી છોકરીની બાજુમાં મને ત્યાં થોભી જવુંજ પડ્યું. તપાસ ચાલી ને તેણીનાં બાપને સાત વરસનું કેદખાનું મળ્યું. હવે તેણીનાં આંસુઓ મને નુછવા પડતાં ને દીલાસોખી મને દેવાજ પડતો. હું કહેવાને ધણોજ દુખી છઉં કે ધણીજ ઉતાવળી વીચારશક્તીએ મેં તેણીની સાથે ત્યાંજ લગન કરી નાખ્યાં કે તેણી પોતાની એકલવાઇ હાલતથી વધારે દુખી થતી અટકે, પણ તે પછી વખત જતાં મને મારી લુલ માલમ પડી. તે ફક્ત ધણું સાઈં રાંધી શકતી. અને બજાર ખરીદી શકતી, એ ઉપરાંત સોસાય-તીને લાયકનું તેણીનાંમાં મેં કંઈખી જોયું નહિ. હવેજ મને મારા શુસ્સાબાજ બાવાનો વીચાર આવ્યો જેવણે આંધજ બહેરામના બાવા કેકોબાદને એક ઉતાવળાં લગનને વરે ખીલકુલ ખાતલ કીધા હતા. એ બધા વીચારોમાં આચીંતું મને અહિંથી તેડું આવ્યું. તે વખતે તેણીના હાથમાં છ મહિનાનું બાળક રમતું હતું. મેં તેને મારા બપાવાનું નામ દીનશાહ અપાવ્યું. હું ધણી કઠણ છાતી કરીને તે બેઉ જણાને ત્યાંજ છોડીને નીકલી આવ્યો, તાહરે તે બીચારીનાં છેલ્લા બોલો એજ ઉતા કે ‘ખુદરતે તમને એક એવો દીકરો આપ્યો કે તેને તમે આખી દુન્યામાંથી શોધી શકશો. એના જમણા હાથની કાંડીપર મોટી લાછણ છે ને જમણા કાનની ચાપડીપર જખરસ્ત મોટો તલ છે.’”

“તે તેજ તેણીના બોલો હું આજે બરાબર યાદ કરું. ખરેખર તે જોવા પહેલો મારી સામે બહેરામ તરીકે આવીને ઉભો કે મેં તેને મારા કુટુંબનાં આબાદ ચહેરા ને ઠરસા સાથે તુરતજ તેની ઇલાજીઆ સાથે આલખી કહાડ્યો. પછી હું શું કરું ? મેં બહેરામની તરફેણમાં વીલ કરી દીધું ને તેથી વધારે કંઈપણ પગલાં લેઉં તેની અમાઉ આંધ બયબીત માંદગીને હું ખીજાણે પડ્યો. કાંઈ છે એની યૈરી છાકરીને જરા મારી આમલ લાવો.”

તરતજ લીમછ નાનંને ને ફેનીને લઇને તેવણ આગલી ગયો. “સાહેબ, જે બાનુતી તમે વાત કરોય તેવણતો આંધ બચ્ચાંને યેજ વરસનું મુકીને ખીયારાં હક થયાં, એટલે મારાં બહેને એ બચ્ચાંને પાલ્યું ને તેવણનાં ગુજરયા પછી મેં એને ઉધાર્યો, કેલવ્યો ને સંસારી બનાવ્યો.”

“અફસોસ મારું પાપ ખુદા કેમ માફ કરશે ?” સર દાદીઆએ દુખથી બેલી દીધું. “હું શું કરું ? એક સજ પામેલા ગુનેહગારની દીકરી ને તેનાં બચ્ચાંને હું મારી સોસાયતીમાં બેલાવી શક્યો નહિ. મારાં કુટુંબને દાવ લાગે, મુરબ્બી ખફા થાય એવા વીચારોથી હું તેને તેનાં બચ્ચાં સાથે હમેશની છોડી આપ્યો. મેં તેને મારું નામ ‘દાદાબાઈ કુપર આપ્યું’તું. ગરીબ ખીયારી તે ! પણ આખરે મારી ધાસ્તી ખરીજ પડી. હું હમેશાં એ બચ્ચાંની ખાશ્યત ને વરે શીકરમંદજ હતો; ને તે અહિં આવ્યો તેવોજ મેં તેને તેવીજ ખાશ્યત ને ખવાસમાં પીજાણી લીધો. તે બની શકતી નરમાશ મારી સાથે વાપરતો; પણ તેનાં ડોળાના બાહર ને શબ્દોની રચનાથી તેને એક હાથથી ગયલો માણસ મેં તરત પીજાણી લીધો. પણ હું કંઈપણ વધારે કરવા લાચાર હતો. નાનંઆએ મારી આમલ આવ. દીકરા તું કંઈ શીકર કરતી ના, મારી તરફનો આદલો વરસનો ગેરધન્સાદનો બદલો હું તુંને ને તારા બચ્ચાંને બરાબર વાલી આપશ.” તેવણે તે બાળકને બોળાપર બેસાડ્યું. દરેક જણ આ લામણીથી ભરપુર દેખાવ જોતાં જણે દીગમુધ બની ગયાં હતાં.

“આ સર દાદીઆ, મને વધારે કંઈ જોઇતું નથી. બધી વાત રહેવા દેઓ ને પહેલાં આ આરડામાં ગમલા મારા દીનશાહને શાંત

કરો. એવણુ ધણું ઉસ્કેરાયલા છે, કોઈ મારા દીનશાહને બચાવો !” આ એક નાણુક અવાજનો હૃદયભેદક કહલાટ હતો. તે જવાન સર દાદીબાનો પોતાનો દીકરો હતો, એક નાણુક ધણીયાણી અને નીર્દોશ આલકનો પીતા હતો એટલે સૌ કોઈ બનેલા બનાવો બીલકુલ વીસરી ગયાં હતાં. પેસી, શીરાજી, ધનજીબાઈ, લીમજી પરોણાંઆમાંનાં ધણા માયાળુ હોવા પણુ તે દરવાજા તરફ ધસી ગયાં.

—:—

પ્રકરણ ૬૯ મું.

“કતી ગુનાહોમે ઉઝ હય સારી. ઇલાહી તૌબા, ઇલાહી તૌબા, મય બંદા ખાકી તું રખકે ખારી, ઇલાહી તૌબા, ઇલાહી તૌબા. ગુસાફરાને સરાહે ફાંનીમે અયસે સોચે કે ફીર ન ચોકે, શીરાને આકે અજલ પુકારી, ઇલાહી તૌબા, ઇલાહી તૌબા.”

દીનશાહે બધી ગમચી ઘેરાયતો પોતાને જોતાંજ તેમજ વડા જડજ સાહેબ મીં જસતીશ મુસ્લાંનાં આવી પુગવાની ખખર સાંભ- લતાંજ તેને લામલો પોતાનાં આરડામાં બરછ જઈ, બારણું બંધ કરી દીધું. તે હાંફતો હાંફતો તે ઉસ્કની આગલ બેસી ગયો.

“આ ખૂદા આખરે મારો પાસો ઉંઘાજ ફેંકાયો. આંધ પેડીએ મને ઉસ્કર્યો ! આ, તે વખત પરવર તું મને પાછો આપ, હું તે કામ કદીખી કરતે નહિ ! તેને મને ઉંધી ગુધી આપી ને આજે તે મારી બાણુમાં આંધ દુખી બાગમા બાગ લેવા આયો નથી ! બસ, બસ, હવે મારે વરે શું કરવું જોઈએ તેજ મને વીચારવાનું છે. બહેરામને મારવા ગીયો પણુ તે મર્યો નથી. તે તદ્દન સલામત છે, એટલે મને બીજવાનું નથી. કારણુ હું હવે ખુની નથી, હું પોતે સર દાદીબાનો દીકરો છેઉં, એટલે મને મેં જે ખાધું, લીધું, વાંપયું, ઉડાવ્યું તેની ધાસ્તી નથી. તે બધું માફ હકનું. ઉતું ને મેં લીધું તે કદીખી એક ડગાઈ કે ચોરી કહેવાશેજ નહિ. મને હીચકારાની કાની એ બધાંની વચ્ચેથી નાહસી જવાની કંઈજ અગત નહિ હતી,” તે હવે ઉંઘ્યો ને આરડામાં ખાતાં ખાવા લાગ્યો.

એ ચાર દેરા ફરતાં તેની નજર તે ખુણામાં પડેલા તે આકાર તરફ પડી. “ઓ ખુદા, આંધ મારું કામ તો હું બુદ્ધીજ ગીયો.” તે તરતજ તે તરફ દોડ્યો. “ઉઠ, ઉઠ ! માણેકજી ઉઠ, તારા બધા પૈસા આપી દેવા હું શક્તીવાન છેઉં. હું પોતે હવે સર દાદીબાનો દીકરો પુરવાર થયોચ, ને મારા બાવા હમણાં તદન સારી કાની છે, તેવણુ તુંને પૈસા પૈ ચુકવી આપશે, ઉઠ ચાલ.” તેને તેનાં મોઢાંમાંનો હુમ્મો ઝપાટામાં કઢાડી નાખ્યો. હાથે બાંધેલો તાઇ છોડી ને ફેંકી દીધો, ને તેને ઉઠાડીને ખેસાડ્યો. પણ નહિ, તે શરીર એક લાકડુંજ બની ગયું હતું ! જીભ ખેંચઈ ગઇ હતી, આંખ કાળું મારી ગયું હતું, ને તદન ખુલ્લું હતું કે માણેકજી શરોફ કયારનો મરી ચુકો હતો ! !

તેણે તેને મસહર્યો. થાક્યો થાક્યો, અફાડ્યો જાંક્યો. “ઓ ખુદા, કશાંને ખાતર નહિ તો આંખ એક માણસનાં મોતથી તેં મને ફરીથી મોટી આફતમાં નાખ્યોચ ! શું કરું ? શું કરું ?” તે ફરીથી દીવાના જેવો પોતાનું માથું ફેરવવા લાગ્યો. “ઓ માણેકજી, હજુરખી ઉઠ. હું તુંને મારી નાખવા માંગતો નથી, મેં તુંને મુગો મરવા કહ્યું પણ તું સમજ્યો નહિ ને તેથીજ ફક્ત એક ઉતાવળી હાંધી અછલે તુંને ચુપ રાખવા મેં તુંને બાંધ્યો, તુંને મેં માર્યો નથી. ઓ, હવે શું કરું !” તેણે એક વખતની ફરીથી કોશિશે તેનાં હાથ પગ બેરથી મસહવા માંડ્યા પણ કંઈજ—કંઈજ નહિ ! તે માણસના દમની એક સહેજખી નીશાણી તેને મલી નહિ !

તે હવે ખરેખર રડવા લાગ્યો. “શું એ મરી ગીયો ? અફસોસ હું એક ખુની ! મરીબ માણેકજી ઉઠ, હજુરખી ઉઠ. મારી મતલબ તુંને મારી નાખવાની ઉત્તીજ નહિ. મારે વરે ઉઠ, દયા ખાતર ઉઠ.” તે તદન દીવાનો મેડ થઇ જતો હતો. જાણે તેના શબ્દ તે સ્ખલભતો હોય તેમ તેની આગલ તે બેસી જઇ કમલવા લાગ્યો. “મારાં બધાં પાપોનો તો ધણો સારો છેડો આવી ગીયોચ, હવે તું મને બંધાવ. તું ઉઠ, ને હું તદન સલામત છેઉં. મને કોઇ આંખલી લગાડવાનું નથી. હું તુંને તારું બાજ ને મુદલ બધું અબધડી મારા બાવા પાસે આપાવી દેઉંચ. તું ઉઠ ! બસ ઉઠ.” તેણે તે શરીરને જખરીથી ઉંચક્યું, પણ

નહિ, તેનાં નાહીમત ગુજલાતાં શરીરમાં હમણું બીલકુલ શકતી હતીજ નહિ. તે બારી સખત બેળે તેનાં હાથમાંથી ફરીથી પટકાં પડ્યો ને ત્યારેજ તે બીલકુલ સાવધ થયો. તેણે પોતાનો પગ જમીન-પર જોરમાં થોક્યો ને તે મુરદાને ખુણામાં ધકેલી તે પર તે બારી કારપેટ બરાબર ઢાંકી દીધો.

“એ મરી ચુકાય ને મારે વરે ફાંસી તૈયાર કરાવી ગીચાય.” તે જવાન તે ડેસ્ક આગલની ખુરશીપર બેસી ગયો. “જો આંધ બારણું હમણું ઉઘડ્યું તો એ બધું લોક અહિં ધસી આવશે, ને તેમાં પેલો એનો દીકરો પેસી સાંથી પહેલો મારી ગરદન પકડશે. આ બીજાનાં બોલો સાંપુ પણ તે મારો દુશ્મેન, મારો હરીફ તેનેજ હાથે નામોશી ખમી હું મારો અંત લાઉ ? કદી નહિ ! ” તેણે હલવે રહીને તે ડેસ્કનું ખાનુ કુંચીથી ખોલ્યું. “હું મરવા તો માંગતો નથીજ, મને મરવા ગમતુંબી નથી, પણ અફસોસ, મને જીવવાનો હવે રસ્તોજ નથી.” તેને બેઠે હાથોમાં પોતાનું માથું ખોસી દીધું ને તે ડેસ્કપર ઉંધે મસ્તક પડ્યા, તેની આંખોમાંથી ગરમ આંશુઓની નહેર તદ્દન છુટતી વહેતી હતી; હાથ પગ ઠંડામાર બની ચુકા હતા, આખું શરીર ચર ચર કાપતું હતું.

ને તેજ વખતે તે દરવાજે જોરથી થોકાયો.

“દીનશાહ, દીનશાહ, દરવાજે ખોલ-બીહ ના-ખુરણું ઉંધાડ.”

તે સખત ચોક્યો. “આ ખુદા, તે લોક આવી લાગ્યા ! ” તે જવાને પોતાનાં બેઠે હાથો ઉંચે જોડ્યા, “આ ખુદા, આંધ બંધ બારણુંથીજ મારી હેવાતી છે. હું હમણું મરવા તૈયાર નથી, બીજી થોડી મીનીટ આપ દરવાજે મારી દયા ખાતર બંધ રાખજો.” તે એકદમ ઉઠ્યો તે કુંચીથી ઉંધાડેલાં ખાનામાં પડેલી તે રીવોલ્વર તેણે પોતાનાં હાથમાં ઉંચકી લીધી ને તપાસી. “આખી દુન્યામાં મારી દયા ખાનાં હમણું કોઈજ નથી, મારી નામોશીમાંથી મને બંચાવનાર ફક્ત આંધ હથવાર હમણું મારો મદદમાર છે. આ પરવર, મેં તું ને મારી આખી જીંદગીમાં કદી યાદ કરીધો નથી, પણ હું જોઈએ કે હજુરબી તું મારી તરફ દયાળુ છે. ફાંસીના માચણથી તેં મને બંચાવ્યો. આ-આ-હું મરું.”

ખુદા મારી તરફ તું ક્યાથી જાશે.” તેણે પોતાની આંખો બંધ કરીધી, ને તે હાથમાંનું હથ્થાર પોતાની છાતી તરફ ધરીને ફેડ્યું.

ધીમે ધીમે દરવાજે થોકતો તો ચાલુજ હતો, પણ હવે એક ખુદ્દો મોટો બાર દરેકને કાને પરગરો સંભળાયો ને તે સાંભલતાંજ નાજુની એક બાયાનક ચીસ અને દાદીબાની ખુમથી સર્વેના મોહડાં ખીલકુલ જરદ મારી ગયાં.

બધા જણાએ મલીને હવે તે દરવાજે જોરથી તોડી નાંખ્યો.

અફસોસ તે એકવારનો દમામદાર જુસ્સાવાળો, માથે ધરતી લઇને દરનારો જવાન તમામ લોહીથી ઝરઝરતો તે કીમતી કારપેતની ઉપર ચતોપાત પડેલો હતો ! સૌ દેખ્યાં તેની તરફ ક્યાથી જોયું. નાજુ તો આંધ દેખાવ જોતાંજ તે પડેલા આકાર પર દુખથી દીવાની બની તુટી પડી. અરેરે, જે જવાને તેણીને એક કતરા બારખી સુખ દેખાડ્યું નહિ, એક રતીબારખી દરકાર તેણીની રાખી નહિ, તેજ જવાન તરફની તેણીની આંધ રીતની જનફેશાની ને માહેનમ જોતાં બહેરામનું દીલ પાણી પાણી થઇ જતું હતું. ગુલનાર, શીરીન, જરતી, બેગી માયા અને દીલાસાથી નાજુને ત્યાંથી ખસેડવામા આવી, તેં નાની રડતી નીદોશ બાલકી ફેનીને સર દાદીબાના ખોળામાં બેસાડવામા આવી ને દીબો બેચીને રડતા કાકાજીના આંસુઓ બહેરામે અથાગ દીલાસાના સખુનોથી નુંછી નાખ્યા ! !

અફસોસ ! સદ હજર અફસોસ ! હઝારોને ખરચે બાળી મોટી મોટી આશાઓથી જે જવાને આજે સૌથી બપકાદાર મેલાવડો ભંગો કરીધો હતો, સૌથી ઉંચું ગાયન રજુ કરીધું હતું. સૌથી ઉત્તમ રીફ્રેશમેન્ટ આપ્યું હતું, ને સૌથી સરસ રીતે રીઝનાર તેજ જવાનને આંધ રીતે કમકમાટ બરેલા મોતમાં પડેલો જોતાં તે વીદાય થતાં સર્વેના પગો તે હાઉસની સીડીઓ ઉતરતાં જાયે લઇડતા હતા. દરેકના મોહડાંમાંથી આ જુવાન મોત માટે મોટા ને ખુદ્દા નીસાસા નીકળી પડતા હતા. “ઇનશાનનો ઘડીનો બરસો નથી” એજ મુખ્ય બોલ સર્વેના મોહડાંમાંથી દુખથી નીકળી પડતો હતો.

અરેરે ! બે કલાકની વાતપર તે લોકની વચ્ચે ઉમેલા તે રંગીલા શોખીલા દમામદાર ખુબસુરત જવાનને આ રીતે મરી ગયો. જોતાં તે વીઢાય થતી આતુઓ તો ખુલ્લાં ડચકાં ખેંચતી હતી, પણ મરદોની છાતીથી જાણે બરાબ મઠ હતી.

ખલાસ-ગમે તે હવે થાઓ ! પણ તે જવાન તો આ દુન્યામાં હેબજેબ 'કરીને માથે ધરતી લઇને આડાઅવળા પાસા ફેંકાને ફેલેલ મેલવવાની કોશિશમાં આખરે ખીલકુલ નીશદ્ધલ નીવડી એક અફડા-તફડીતી છાંદગી ગુજરી ખલાસ થઇ ચુકે હતો.

હવે એ ગમખ્વાર બનાવપર મારી નાણુક કલમ વધારે નહિ લખાવતાં એટલુજ જાણ્યું બસ થશે કે ધણાં સારાં માનથી તે મરનાર જવાનને ત્યાંથી ખસેડવામાં આવ્યો.

પણ ખીજા બેજ કલાકમાં ઘણી મોટી અખબખીનાં આંચકા સાથે માણેકજીની લાશ સૌ કોઇની નજર આગલ જાહેર થઇ, અને આ તે મરનાર જન્માનનાં કરપીણ કામ તરફ દરેક જણે ધણીજ ધીકકાર નાંખ્યો. જે દયા ને દીલસોજીનો બુરસો અત્યાર વેર તે જવાને પોતા તરફ ખેંચી ગાખ્યો હતો, તે હવે મોટા ધીકકાર અને અણગમામાં ફેરવાઇ ગયો.

ખીજે દહાડે સહવારે 'દાદી-હાઉસ' માંથી તે બે રવાનો ખહા પડ્યાં, ત્યારે સૌ કોઇની ઘણી મોટી દીલસોજી પેસી તરફ ખેંચાઇ રહી હતી. જ્યારે મરનાર દીનશાહ માટે અધાં ધણાં આડા શબ્દો અને તુચ્છ-કાર બતાવી રહ્યા હતા.

ઇનશાનતુ ધાર્યું કદી થયું નથી ને થવાનું નથી ! તે ઇનસાફી બાપે આખરે ઇનસાફ અપાવ્યો હતો. આ ચાર દહાડાની દુન્યામાં ધણા જીવે માડ માડ ને તાડ તાડ કરી જાણે અમ્મર કાયા હોય તેમ ફાફાં મારી સરસાઇ ભોગવવાની અફડાતફડી કરેછે, પણ કાલ કોણે જોઇ છે ને મોત કેટલું નજદીક છે તે આપણે દીનશાહ અને માણેકજીના હાલથી ચેતી ચુકયાચ. માણેકજી જ્યારે 'હાઉસ' ની સીડીપર લહેરે લહેરે ચઢડાય ત્યારે તેવજીને કદી ખબરખી હતી કે એજ મકાનમાં તેવજી ખીજા એક કલાક પછી પોતાનો છેલ્લો દમ ખેંચશે ! તેમજ દીનશાહે જ્યારે હજારે

રૂપ્યાને ખરચે જે સુખની સાંજ ઉભી કીધી, તેજ સાંજે તે પોતે પોતાનેજ હાથે જખેહ થશે એમ તેને સ્વપનેથી ખ્યાલ હતો !

કોઇ ચીજ નહિ ! દયાળુ બાપે એવી ભયંકર ખબરો ઇનશાનને આગલથી પહોંચાડીજ નથી, ને તેજ અચોક્કસપણામાં ઇનશાન પોતાની એકલપેટી ધુંધમાં માંડે માંડે ને તાંડે તાંડે કરી તુફાન કરેછે. ખાલી હાથે આવ્યા ને ખાલીજ હાથે જવાનું છે. એ ચોક્કસપણે જાણ્યા છતાં ઇનશાન આટલી હદે દુન્યામાં અફડાયચ તો જો પોતાનું મેલવેલું સાથે લઇને જવાનું હતે તો શું બી કરતે તે વીચારવું ધણું મુશ્કેલ છે.

બહાલા વાંચનાર, તું દીનશાહ કુપર જેવો ઝનુની દયા વગરનો ભયંકર ખુરો માણસ બનતો ના, માણેકજી શ્રોત્ર જેવો લોભી પૈસાને ખુદા ગણનારો નાસ્તીક થતો ના, ફરેદુન વકાસ જેવો ઇમેષમાન, નબળાં મનનો હોતો ના, પેટી રાષ્ટત જેવો સાથીને ખરાબ કરનારો ને દારૂચો રહેતો ના, વીકા જેવો બેવાંશ્વાસ ને અલણુ બનતો ના, હોસીઆઇ એલાબા જેવો બસ પોતાનુજ સારું જોવા ઇચ્છનારો એકલપેટો નીંદાખોરો ને ઝેરી જખાનનો થતો ના,

-પણુ-

બહેરામ જેવો નેકી નીતીવાલો થજે, પેસી જેવો મગફર અને સ્વમાનવાલો નીવડજે, શીરાઝ જેવો હીમતવાલો ને ઉપયોગી માણસ બનજે, ઇનજીબાઇ જેવો સાક્ષેશ, દયાળુ નીવડજે, શુલનાર જેવો ધીરજ સભુરીવાલો થજે, જર જેવો સમજદાર બનજે, તોજ તારો ફેરો સફળ થયલો ગણાશે !!!

— :: —

પ્રકરણ ૭૦ મું.

“ ધને ધને દહાડોરે આજનો,
કાંધ હોએ ને પરણાઉં રે મારા દીકરા.
મને ઘડીઓની લાગે ન વારે રે.
ધને ધને દહાડોરે આજનો ”

સર દાદીયા હોશંગનો પરતાવો ધણોજ અનહદ હતો. પોતાની જુવાનીની એક ઉતાવળી ભુલથી આજે બુઢાપામાં તેવણુ પોતે કેવી નામોશીમાં આવ્યા હતા તે વીચારતાં તેવણુનું દીલ કાતરમ જતું હતું.

એક મુની ઉઠાઉગીર, ઠંગારો, બુરંગ અપસ કાઢજ નહિ પણ સર દાદીયાનો પોતાનો દીકરો હતો એ વાત એક જાહેર વાત થઈ મઠ ને ને થયતી આખરની બુલથી. તે વૃદ્ધ ગ્રહસ્થ ખરે મને શરમીંદા થતા હતા. અહા રસ્તમજી સેકેતરી એકવાર ફરીથી ‘દાદી હાઉસ’ માં તેવણુને સલાહકાર અને મદદગાર તરીકે આવી ચુકા હતા ને તેવણુની મહેતનબરેલી ગણતરી કરતાં ખુલ્લુ માલમ પડ્યું કે તે ઠંગાઈ એટલા મોટા પાયાપર થઈ હતી કે તીજેરીનું ખીલકુલ તલયુજ આવી ગયું હતું, ને એ રીતે આખર અને દોહત બેઉનો નાશ થયેલો જોતાં સર દાદીયા દુખ અને પરતાવાથી જાણે જુમાઈ જતા હતા પણ એ બધું પોતાનાં પેટનાંજ દીકરાથી થયું હતું એટલે ગળે ગાંઠ ને મોહડે કુચો મારી તેવણુ બેઠા હતા. રસ્તમજી, જીજીભાઈ, પીરોજખાઈ, ધનજીભાઈ, શીરોઝ, પેસી, જર શીરીન, ગુલ વગેરે તેવણુની આસપાસ એવા દીલસોઝ ન માયાલુ જીવો ફરી વલતા હતા કે આવાં મોટાં દુખમાંથી તેવણુ કંઈક શાંત રહી શકતા હતા.

છ આખા મહિના તે કમનસીબ જવાનનાં મરણુને વીટી ચુકા હતા. ‘દાદી-હાઉસ’ માં હેતવંતા બહેરામ અને માયાળુ રસ્તમજીની મદદથી સર દાદીયા હવે લાકડીના ટકા સાથે આખો વખત અહિં તહીં હમકયા કરતા હતા ને એકવાર ફરીથી તેવણુ આગવના જેવા ખુશાલ બની ચુકા હતા.

x

x

x

આજે અદીબહેસ્ત મહિને ને ખોરશેદ રોજનો સગવડો દહાડો હતો. આજે દાદી-હાઉસ પોતાના પુર બહારમાં સણુગારાયેલો હતો. તે પમરતા દીલખુશ ખગીઆમાં પાતરે પાતરે લાખટ થઇ હતી. નામદાર ગવરનરનું ખેંડ પોતાનાં મીઠા શરોદો તે આવતા માનવંત પરા-જ્યાંએ સંભલાવી રહ્યું હતું. નામદાર ગવરનર, રોટનાં મહારાજાઓ જાણીતા માનવંત મહસ્થો અને બાનુઓથી જાણે આજે 'દાદી-હાઉસ' સુખની સૌથી ઉંચામાંઉંચી ટોચે આવીને ઉભેલો હતો.

પણ એ આજે હતું શું ?

આજે 'હાઉસ' માં એક નહિ. બે નહિ, પણ ત્રણ ત્રણ ભાગ્ય-શાલી જોડાંઓની શેઠાદી હતી. સર દાદીઆએ પોતાનાં દીકરા તોલનાં સાલેસ બહેરામને તેની માનીતી છોકરી ગુલનાર તીરંદાઝ સાથે પોતાની મોટી ખુશીથી જોડી આપ્યો હતો ને તેજ મોટી ખુશાલીમાં બહેરામના બે જની મહદશરો ૫૦ પેસી શ્રેઃ અને શીરોઝ કેપટનને ખી તે લોકની માનીતી છોકરીઓ સાથે એકજ ધામધુમમાં ઘણી બહોંસથી બેસાડી દીધા હતા. મહેરબાનું તીરંદાઝ આજનાં જેવાં સુખી કોઇ દહાડાંની દેખાયેલાં નહિ, તેમજ આજે સર દાદીઆ, જીજ્ઞાસુ બનાજ અને ઓનરેબલ મી. જસતીશ ધનજીભાઈ દુઆશથી જાણે હસાઇ હસાઇ જવાનું હતું. તે ત્રણે મહસ્થો પોતાનાં બચ્ચાંઓના ઝલકતાં ભવિષ્ય જ્યેષ્ઠ ખુશ થઇ જતાં હતાં. સુંદર આંખોને ઉડી વણગે તેવી ઝગઝગતી કીમતી ભેટોથી તે ગંજતર તેમજ જાણે લચકચી ગઈ હતી, જેમાં સૌથી કીમતીમાં કીમતી ભેટ બહેરામને ૫૦ પેસી શ્રેઃ તરફની હતી. મરનાર દીનશાહે કીધેલું માણેકજી શરોફનું બાર લાખનું કરજ આજના સુખી દીવસે પેસીએ પોતાનાં માનીતા ભાઈ બહેરામ અને ધીરજવંતા નેક બહેન ગુલનારને પોતાની તરફથી નજીવી ભેટ તરીકે તદ્દન માફ કીધું હતું ને એ ભેટથી તે બેઉ કાકા ભત્રીજા ખીલકુલ દગ થઇ ગયા હતા.

આખરે સોનાં ભલા આશીર્વા સાથે તે સુખી ત્રણે જોડાં જીંદગી ભરનાં જોડાંને એક થયાં.

પણ વાંચનાર, આ બધી ધાંધલમાં તું તે ખુણાંમાં બેઠેલા એક ગમગીન જવાનને ઓલખતાં ભુલીજ ગયો !

તે કાઠજ નહિ પણ આપણે એકવારનો આભ ને ધરતી એક કરનારો ફરેદુન વડીલ પે.તે હતો. મરનાર દીનશાહે પેડી રાષ્ટતને સાંતાકુંસ મોકલ્યો. પણ તેને જતાંને વાર ચસકલો મામલો જોઈ લીધા ફરેક જણ ત્યાંથી સલામત બહાર નીકળી ચુકું હતું ને મોટા તાળાંથી ફરેદુનને બંધ કરવામાં આવ્યો હતો એવો મામલો જોતાંજ તે પોતાનો જીવ લઈને નાહડો લે આવજની ઘડી સુધી પકડાયો નથી. પણ ફરેદુનની મદદે ગુમ સાબુત ઉભી હતી ! તે બધી પ્રીતીવાલી છોકરીએ બહેરામનો ગમે એવો ગુસ્સો અને જનુન હંડા કીધા હતાં. તેણીએ જે હાથ જોડીને પોતાનાં બરથાર આગલ આ માણસને મારી બક્ષવાની કાકલુદી બરી અરજ ગુજરી પોતાની નાવારેસ હાલતપર કેરી મોટી આફતની વખતે જ્યારે હું-યા તે માય દીકરીને જાણે તજ એડી હતી તેવા વખતમા તે જવાને તે લોકને કેવી કીમતી મદદ કીધી હતી, તે બહાલી મહોબતવાંતી માતાના મરતાં બીજાણુપર તે જવાને કેવી કેરી મહેનત લઈ તેણીને તે જીવલેણ માદગીમાંથી મરતી બચારી હતી, એ બધી દુખાયાદ તેણીએ આખોમાં આંસુઓ સાથે એવી તો ખરાં દીલથી વર્ણવી, કે બહેરામે કશને ખાતર નહિ તો ફક્ત તે છોકરીનો લાગણી નહિ દુખવવાના વીચારે તે જવાનને મારી બક્ષી. સર દાદીબાએ એવા એક એકમાન દુકતાને એક ખોતી દમડી વગર ગમે તેમ પોતાનું ફાડી લેવા કહ્યું, એટલે આજ કાલ તે એકવારના ફાકડા મીઠાજી જવાનને આપણે કંઈક અરીજ હાલતે અને શાંત રીતે એક ખુશમાં બેઠેલો જોઈએ છીએ.

આ લગનનાં તેડાંને માન આપીને આવવાની તેની ફક્ત એકજ મતલબ હતી ને તે એજ કે એકવાર ફરીથી તે છોકરીનો પવીત્ર પ્યારો મીઠો ચેહરો તે જોઈ શકે ! ઇનશાફને ખાતર કહેવું જોઈએ કે ફરેક વાતમાં જો ફરેદુન વડીલે ડગાઈ અને હાવપેચ વાપર્યો હોય પણ ગુમનાર તરફની તેની પ્રીતી તદ્દન સાચી હતી; કારણ તે પછીનાં ઘણાં ઘણાં વરસો તે જીવ્યો પણ જ્યારે તે મરણ પામ્યો ત્યારે કુમારોજી શયો, ને ત્યારેજ જણાયું કે તેની રોજની બંદગી કરવાની તે અવસ્થાની એવ-

ડીની આગદજ ઉભેલી તે સખીમાંની જવાન છોકરી તેની એકવારની માનીતી ગુલનારજ હતી.

પેલી ડાસીયાઇ એલાવ્યાને અને તેણીની એકપુરી ચાંદણને બહે-રામ અને પેસીએ તેણીના ઘણી ઉકરજ આગલ એલાવ ગામે પહોંચતી કીધી; જો કે આ ગોઠવણુપર તે પોતાની અનુભવી રીત પ્રમાણે ઘણી સામે થઇ, પણ શીરોઝ બેરીસ્તરે જરાકખી વધારે ટેંકું કરે તો કોર્ટમાં ધસડવાની વાત કરતાં તે બેરી લાગલી ઉપડી ગેઇ.

ચાંદણુ આખરે વીકાજ જેવું ધનામ જીતી ગઇ હતી ને વીકાખી એલાવમાજ સસરા સાથે ખેતીનાં કામમાં મદદ કરતો હતો.

ઘણાં ઘણાંનું એકજ મત હતું કે ડાસીયાઇ જેવી એક નીંદ-ખોરી બેરીનાં જવાથી મુશ્મલનાં ઘણાં સારા આખરફાર લોકોના જીવને કંઈક શાંતી અને રાહત મળી હતી, જો કે ખજર કહાડતાં માલમ પડેછ કે એલાવમાંખી તેણીની જીભ ઘણી વરચા કરતી હતી, પણ ત્યાં તેવો ખોરાક નહિ મલવાથી ગરીબ ખીચારા ઉકરજ સાથે નેણી વાજેકુ લેવા કરતી હતી.

x

x

x

તે શુભ શેહાદીને આજે આખાં ત્રણ વરસ પસાર થઇ ચુકાં હતાં. સર દાદીયા એક ઘણાજ સુખી ને સંતોષી મોતને આધીન થઇ ચુકા હતા ને હાલના નવા સર દાદીયા પેતાનાં ખુશસુરત ઘણીયાણી અને જોલાય જેવા બે દીકરાઓ સાથે 'દાદી-હાઉસ' માં જાણે સુખનાં દર્યામાં દોગા ખાતા હતા. આ જવાન સર દાદીયા અને ભેડી ગુલનાર પોતાનાં ભલાં કામે અને ઉમદા ખવાસથી કામનાં અતીશય માનીના થઈ પડ્યાં હતા.

મરજાર સર દાદીયાએ વીલ બદલ્યું હતું અને નાજનાં નામપર પચાસ હજારનું તરફ કરી તેણીની પછી તેણીનાં બચ્ચાંને-ફેનીને-મલવાની કલમ નાખી ગયા હતા. બહેરામે અને ગુલનારે લીમજી, નાજાં અને ફેનીને મરહુમ દીનશાહે નવા બંધાવેલા તે મકાનમાં રહેવાની સમવડ કરી આપી હતી, ને ઘણીજ સમવડથી રહેતાં તે કુટુંબનો દરેક ખરચ

અહેરામ ધણી ખુશીથી માથે ઉઠાતી રહ્યો હતો. યુલનારના બે દીકરાઓ ઉપરાંત તે નાની ફૂનીને પોતાની સાથેજ રાખવામાં ને તેણીને કેંચા કેળવણી આપવામાં માટી મોજ માની લેતી. બહાલી દીકરીનાં ખુબંદ સુખમાં મહેરબાનું હવે તદ્દન સારી તખીયતનાં થઇ ગયાં હતાં ને આખો જનમ દુખ અને ગમીમાં પસાર કરવા પછી, હવે લેડી ઢાઢીયાનાં માતા તરીકે માન અને ખુશાલીમા તેવણુ ધણાં સુખી દલદાઝ કહાડતાં હતાં.

ડાં પેસી શ્રેષ્ઠ અને તેની ખુબસુરત ધણીયાણી શીરીન સોસાય-તીના અતી માનીતાં પંખેરાં હતાં. પોતાની બે પરીયાં જુવે દીકરીઓ સાથે એક્સ્ટેન્ડેડ રાઇપરના તે બપકાદાર શ્વાટો-શીરીનમાં તે બેક હેન-વંતાં ધણીધણીયાણી જાણે મહોબત અને આખાદીમા મોજ કરતાં હતાં.

શીરાઝ કેપટનખી પોતાની બહાલી સુંદર જર અને બે બાળકો સાથે પુર મગ્ગહમાં રાજ કરતો હતો, અને બલા નેક ધનછલાઇ તે પ્યારાં અચ્ચાઓના સુખમા ખુબ મોજ લેતા હતા.

ચાલો, સોનાં ઘેરા એવાજુ મહોબત અને માન, આખાદી અનંત • સુખમાં વાજતાં ગાજતાં રહે, એવું ઇચ્છતાં હું મારી કલમ અન્ન બાબુએ મુકું છું.

સુબોધ સંગ્રહ.

લેખક

ડૉ. ડોસાભાઈ રસ્તમજી ધાલર એલ. આર. સી. પી.

એલ. આર. સી. એસ. વગેરે.

“હેન્ડ્રી ફૉન આઈકનફેલ્ડ ખુદાને કેમ પીછાણતાં શીખ્યો,”

“ક્રાંતીકારી અને માણસાઈ કાપદાનો ભોગ,” “પ્રતાપીયન વાર્તા સંગ્રહ”

“ફારસી શાએરામાંથી ચુટેલાં ગોહરો”ના કર્તા.

આ પુસ્તકમાં નીતિ, ઉદાપણ અને દુતીઆના અનુભવને લગતો અંકેક વિષય દુકમાં લખેલો છતાં ને ઉપર ટપકેનો કે અધૂરો લાગતો નથી. વળી દરેક બાબતને લાગુ પડતાં પ્રસિદ્ધ કવિઓ, શાએરા કે લેખકનાં વચનો ટાંડી કે કથાકથન દૃષ્ટાંતો આપી તે એવી આકર્ષક બનાવવામાં આવી છે કે અંકેક લેખ વાંચનાર થોડા સમયમાં પૂરો વાંચી લઈ શકે છે, જે એવા લેખની કસોટીજ છે.

ડોક્ટર ધાલરના બહોલાં વાચણુ માપ દરેક વાંચનાર આ પુસ્તક ઉપરથીજ કરી શકશે. ‘મંગ્રેજી ખીજી’ સાહિત્યોનો એમનો અભ્યાસ અને આ પુસ્તક ઉપરથી જણાઈ આવે છે, એટલુંજ નહિ અને એ આ ફક્ત વાંચીને જ નથી પણ દરેક બાબતનો પોતે વિચાર કર્યો છે અને તે ઉંડા વિચારનું ફળ વાંચનારને આપ્યું છે એમ પણ જણાશે. જ્યારે કર્તાની શીલસુરી આગળ જમાનાના પ્રખ્યાત રોમન સેનેકા અને શીલસુદ્ધ બાદશાહ માર્કસ એરેલીયસની તથા ધરાની સાયરો સાદી અને હાઈઝની આપણને જગે જગ યાદ આપે છે. વળી તેમની ટીકાની ત્રીણી ચીમકીઓ વાંચનાં રોમન કવિ હોરેસ કે ગુવેનલના *satires* કે ઈંગ્લિશ કવિ પોપ કે ડીન સ્વિફ્ટ કે એસ્ટરડનના લેખોનું ચારંવાર રમરણ થાય છે.

એ ઉપરાંત સુપ્રસિદ્ધ યુરોપીયન લેખકોના ચુંટી કાઢેલા વિષયો બહુ સુંદર આકારમાં કર્તા રજુ કરે છે.

૮૩ જુદા જુદા વિષયો ધરાવતું ૨૪૦ સહાનું આ પુસ્તક દરેક મા બાપે પોતાના બચ્ચાઓના વાંચવા આપવું જોઈએ.

પ્રગટ કરનાર:—હોશંગ તે. અંકલેશરીઆ.

કીમત રૂ. ૨-૦-૦

વી. પી. સાથે ૨-૪-૦.

પારસી કવિનાં જાણીતાં પુસ્તકો.

કહે છે કે પારસીઓ ગુજરાતી કવિતા લખી શકે નહિ—તે આરોપને જીદા પાકનાર જુવાન લેખક હિન્દુ અને પારસી—બંનેમાં અતિ માન પામેલા મી० અરદેશ્વર ફરામજી ખત્રદાર છે.

કાવ્ય રસિકા

દસપત શ્લોકીમાં લખાયેલાં સુંદર કાવ્યોનો સંગ્રહ સર્વને પ્રિય થઈ પડે તેવા—કીંમત રૂ० ૧-૪-૦

પ્રકાશિકા

કવિની આજ સુધીમાંની છેલ્લી પ્રસાદી જોમાંનું ‘ગુણવંતી ગુજરાત’ દરેક ગુજરાતીને મોંઢે થયેલું છે—દરેક મેળાવડામાં મવાયેલું છે—હજી મવાય છે. આજકા માટે ખાસ સુંદર સહેલાં કાવ્યો દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. ગુજરાતી કવિતાનો પ્રકાશ ઝીલનાર અને ગુજરાતી બોલનારી આલમને કાવ્યપ્રખ્યાતથી ઝગમગાવનાર આ પ્રકાશિકા એક સર્વાંગ સુંદર પુસ્તક છે.—કીંમત રૂ० ૧-૪-૦

કાવ્ય રસ અને પ્રકાશ.

આ પુસ્તકો દરેક ધરની શોખા છે, પારસીને અભીમાન આપનારાં છે, ગુજરાતીને વિસ્મય પમાડે તેવાં છે: ગુજરાતી બોલનારી આલમને શોખા, અભિમાન, અને વિસ્મય સાથે આનંદ, જ્ઞાન, કાવ્ય-સુખ આપનારાં છે.

મલવાનું ઠેકાણું;—ધો ફ્રાઈ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

નં० ૧, પારસી બજાર બાંટ, કોટ-મુંબઈ

હિંદુસ્તાનની સંગીત, તેની ભેદી - શક્તિ અને તેના જુદા જુદા
રાગોથી માણસના મન ઉપર થતી જુદી જુદી અસરો, જુદી
જુદી રાહના ગાયનો અને તેની સમજ આપતું

કળાવંત

યાને

હિન્દુસ્તાની સંગીત શાસ્ત્ર.

સુધારેલી વધારેલી ખીજ આવૃત્તી

મી० ડી. એન. પટેલનું

આ પુસ્તક સંગીત વિદ્યાના શોખીનોની ખાસ પંસદથી પામ્યું
છે અને મુખ્યત્વે તેમજ દેશાવરોના જાહેર છાપાએ તેને માટે

એક અવાજે ઉંચી કિંમતના મત દરશાવ્યા છે

પહેલી આવૃત્તીમાં પ્રગટ થયેલા પછી આ નવી આવૃત્તીમાં

કર્તાએ સ્થૂળ પ્રસારક મડળી તરફથી આપેલાં નિમ્ણ

ભાષણોવાલી વ્યાખ્યા અને દંતકથાનો વધારો કરી દીધો છે.

૧. ગરબા અને તેની ઉત્પત્તિ તેની દંતકથા અને આગલા
અને હાલના થોડાક કવીઓ.

૨. નૃત્ય કળા.

૩. ઈરાની સંગીત વિદ્યા

૪. ભજન મદન (દંતકથા).

દંતકથાના શોખીનોને આ પુસ્તકમાં સમાયેલી કેટલીક દંતકથા-
વાંચવાની ખાસ લલામણુ કરવામાં આવે છે.

પ્રગટ કરનાર:—

હોશંગ તે. અંકલેસરીયા.

નં० ૧, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

કીમત રૂ० ૨.

વી. પી. સાથે. રૂ० ૨-૪-૦

